Smithsonian
Institution
Libraries

Gift of

FREDERICK M. BAYER

NATUURLYKE HISTORIE
OF
UITVOERIGE BESCHRYVING
DER
DIEREN, PLANTEN
EN
MINERAALEN,

Volgens het SAMENSTEL van den Heer

LINNÆUS.

Met naauwkeurige Afbeeldingen.

TWEEDEDEELS, TIENDE STUK.

DE KRUIDEN.

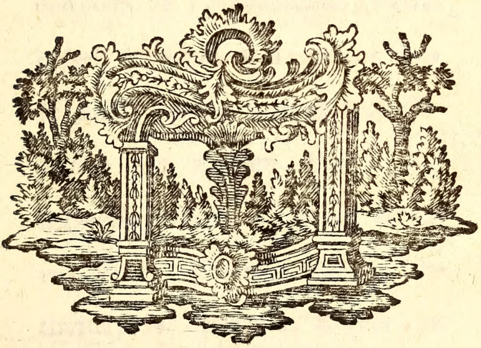

TE AMSTERDAM,
By de ERVEN VAN *F. HOUTTUYN.*
MDCCLXXIX.

QH
83
H68
1761
d.2 stuk 16
scope

INHOUD VAN DIT STUK.

VIERDE AFDEELING,

DE KRUIDEN.

XVII. HOOFDST. *Beschryving der* ENKELBROEDERIGE KRUIDEN (Monadelphia), *wier* Meeldraadjes *tot een zelfde Voetstuk* samengevoegd *zyn, 't welk plaats heeft in de* Geraniums, Malva's, enz. Bladz. 1

XVIII. HOOFDST. *Beschryving der* DUBBELBROEDERIGE KRUIDEN (Diadelphia;) *onder welke de* Vlinderbloemige (*Papilionaceæ*) *meestendeels begreepen zyn: zo dat daar in onder anderen voorkomen de Geslagten van* Erwten, Boonen, *en dergelyke eetbaare Vrugten, als ook van* Vitsen, Cicers, Lupinen, Lathyrus; *het* Stalkruid, Klaver, *en meer andere zo Veld- als Bloemplanten.* —— 74

XIX. Hoofdst. *Beschryving der* Veel-broederige Kruiden (Polyadelphia), *dus genaamd om dat de Meeldraadjes* tot verscheide Voetstukken *zyn vereenigd; gelyk in 't* St. Jans Kruid *enz. plaats heeft.* Bladz. 330

XX. Hoofdst. *Beschryving der* Samenteelige Kruiden (Syngenesia), *bevattende de* Straal-, Sterre- *of* Zonnebloemige *enz: gelyk de* Salade, Endivie, Cicorey, Artichokken, Scorzoneeren *en andere eetbaare; de* Paardebloemen, Klissen, 't Reinevaren, Duizendblad, Mater, Alsem, Byvoet, Kamille *en andere Geneeskragtige; de* Asters, Koorn- *en* Zonnebloemen, Gulde Roede, Chryzanten *en andere sierlyke; de* Doornen, Distels *en andere schadelyke Planten of Onkruiden.* —— 343

AAN-

AANWYZING DER PLAATEN

en der Bladzyden,

alwaar de Figuuren aangehaald of beschreeven worden.

PLAAT LXI. Afbeelding van ENKELBROEDERIGE KRUIDEN. *tegenover* Bladz. 7

Fig. 1. Het Kaapse Oijevaarsbek, dat ik *Speenbladig* noem (*Geranium Chelidonium.*) . Zie *bl.* 8.
— 2. Het Oostindische Abutilon of Hoorn-Heemst (*Sida Indica*), met zyne Bloem en Zaadhuisje. *bl.* 44.
By Letter B de Vrugt van het gemeene *Abutilon*. . .

PLAAT LXII. Afbeelding van DUBBELBROEDERIGE KRUIDEN. — — 89

Fig. 1. Het Japansche Kruisbloem (*Polygala Japonica*). . *bl.* 89.
A. Deszelfs Bloem vergroot, waar in *a* de twee groote Kelkblaadjes, *b* de kleinen en *c* de Bovenlip der Bloem aanwyzen. .
B, De Styl zeer sterk vergroot.
— 2. De doorboorde Rammelaar, (*Crotalaria perforata*) van de Kaap der Goede Hope. . *bl.* 97.
— 3. Het Degenbladige Wondkruid (*Anthyllis Ensifolia*) ook van de Kaap afkomstig. . . *bl.* 120.
C. Deszelfs Bloem vergroot, waar in *a* het gebaarde Steeltje, *b* de Vlag, *c* de Vleugels en *d* den Kiel aanduiden. . .
D. De Kelk met zyne ruige punten.
E. Het Zaad en F de driepuntige Blikjes. . . .

Plaat LXIII. Afbeelding van Dubbelbroederige Kruiden. *tegenover* Bladz. 135

Fig. 1. De Halfmaanswyze Klimboon (*Phaseolus Lunatus*), van Java uit Oostindie. . . *bl.* 135.
Fig. 2. De Smalbladige (*Lathyroides*), uit Japan. . . *bl.* 141.

Plaat LXIV. Afbeelding van Dubbelbroederige Kruiden. —— —— 153

Fig. 1. De Driekwabbige Slingerboon (*Dolichos trilobus*). . *bl.* 153.
— 2. De Veelbloemige (*polystachyos*). *bl.* 156.
Deeze beiden zyn uit Japan en van de laatste is by A de Bloem geopend voorgesteld, waar in *a* de Vlag, *b* de Vleugels, *c* den Kiel en *d* den Styl, benevens de Meeldraadjes aanwyzen. De Eeltige punten, door welken de Kiel samengedrukt wordt, vertoonen zig aan den voet der vergroote Vlag B, en zyn aangestipt met Letter *e*. . .

Plaat LXV. Afbeelding van Dubbelbroederige Kruiden. —— —— 197

Fig. 1. Een Japansch Gewas, dat naar den *Lathyrus Pisiformis* gelykt. *bl.* 197.
— 2. Het Tweebladig Haanekop (*Hedysarum diphyllum*,) van de Kaap. *bl.* 234.
— 3. Een Gehoornde Rolklaver, (*Lotus suffruticosus*) van de Kaap. *bl.* 311.
— 4. Een Eenbladige (*Lotus monophyllus*,) gemeenlyk voor *Hedysarum* gehouden, uit Oostindie. *bl.* 314.

Plaat

Plaat LXVI. Afbeelding van **Samenteelige Kruiden**. *tegenover* Bladz. 381

Fig. 1. Het Gesnipperde Knikbloem (*Prenanthes Laciniata*,) waar van *a* den Kelk aanwyst. . *bl.* 382.
— 2. Het Lancetvormige (*Prenanthes Lanceolata*). . . *bl.* 383.
— 3. Het Lierbladige (*Prenanthes Lyrata*:) waar van het Zaad met zyn Pluis by *b*. . . *bl.* 384.
— 4. Het Tandbladige (*Prenanthes Denticulata.*) . , *bl.* 385.
Van dit laatste is de Kelk by *c*, een Blommetje by *d* en een Zaadje by *e*, vergroot voorgesteld. .
Alle deeze vier Planten zyn door den Heer Thunberg in Japan verzameld. . .

Plaat LXVII. Afbeelding van **Samenteelige Kruiden**. ——— ——— 517

Fig. 1. Het Smalbladig Straalkop (*Atractylis angustifolia*) van de Kaap. *bl.* 518.
Hier van wyst Letter *a* een Straalblommetje, of Tongblommetje van den Omtrek, aan: *b* een Trechterblommetje van de Schyf, die Meelknopjes (*Antheræ*) en een Stamper (*Pistillum*) met een volmaakt *Stigma* hebben, en derhalve Tweeslagtig zyn. Zie . *bl.* 520.
— 2. Het Gepluimde Blootzaad (*Ethulia paniculata*) uit Oostindie, van Java. . . *bl.* 551.
— 3. Het Goudkleurig Droogbloem (*Gnaphalium Aureum*) van de Kaap. . . . *bl.* 590.
Een Blommetje van den Omtrek is by *c* en het Zaadpluis by *d*, met ongemeen sterke Vergrooting voorgesteld. . .

PLAAT LXVIII. Afbeelding van SAMENTEELIGE KRUIDEN. *tegenover* Bladz. 593

Fig. 1. Het Zandig Droogbloem (*Gnaphalium Arenarium*) uit Japan. *bl.* 593.
— 2. Het Japansche Hoefblad (*Tussilago Japonica*) met zyn Bloemsteng. *bl.* 634.
— 3. Het Vindeelige Valkruid (*Arnica Gerbera*) of dergelyke, ook uit Japan. . . *bl.* 714.
Hier van zyn de Rand- of Tongblommetjes by *a* en de Trechterblommetjes by *b*, met ongemeene Vergrooting voorgesteld, om het Verschil der Teeldeelen aan te toonen. . .

PLAAT LXIX. Afbeelding van SAMENTEELIGE KRUIDEN. ——— ——— 617

Fig. 1. Zeer klein Tonderkruid (*Conyza pusilla*). . . *bl.* 618.
— 2 Kaapsch Fynstraal (*Erigeron Capense.*) . . *bl.* 629.
— 3. Zwartkelkige Chrysanth (*Chrysanthemum atratum.*) . . *bl.* 740.
— 4. Zeer kleine Koedille (*Cotula pumila*) . . . *bl.* 772.
Deeze vier zyn my van de Kaap der Goede Hope toegezonden en aldaar verzameld. . .

BESCHRYVING
DER
PLANTEN.

VIERDE AFDEELING
DE KRUIDEN.

XVII. HOOFDSTUK.

Beschryving der ENKELBROEDERIGE KRUIDEN (Monadelphia), *wier* Meeldraadjes *tot een zelfde Voetstuk* samengevoegd *zyn, 't welk plaats heeft in de* Geraniums, Malva's, enz.

Naar het Getal der Meeldraadjes zyn de Planten in deeze Klasse onderscheiden. Van die met vyf heb ik alle de Geslagten reeds onder de Heesters beschreeven, en van de genen, welken 'er tien hebben, blyven alleen nog maar de Kruidigen over, in 't Geslagt van

GERANIUM. Oijevaarsbek.

Ik heb reeds opgemerkt, dat de Soorten hier in Onderdeelingen gebragt zyn, naar dat onder de Meeldraadjes meer of minder voorkomen,

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

die Meelknopjes hebben*. De Heesterigen van den eersten Rang, reeds beschreeven, hebben 'er zeven, de Bladen overhoeks en veelbloemige Steeltjes. Zie hier die van den tweeden, ook altemaal Afrikaansche of Kaapsche Planten.

* Zie II. D. V. ST. bladz. 368.

B. Met zeven geknopte Draadjes en gepaarde Bladen: Kruidige.

XIX. *Geranium Alchimilloides.* Byvoetachtig.

(19) Oijevaarsbek *met eenbladige Kelken, Schyfronde, Handpalmswys' ingesneedene, Haairige Bladen en een leggende Kruidige Steng.*

Dit Kruidje heeft Stengen van twee Ellen lang, op den Grond leggende, die aan de Knoopjes Wortel schieten. De Bladen zyn rondachtig, somtyds in drieën, somtyds in vyven gedeeld, en aan den rand nog verder ingesneeden. Het draagt Kroontjes van vier of vyf onregelmaatige witachtige vyfbladige Bloemen, op zeer lange Bloemsteeltjes.

XX. *Flavum.* Geelbloemig.

(20) Oijevaarsbek *met eenbladige Kelken; de Bladen drievoudig overhoeks gevind; de Blaadjes vindeelig; de Bloemstengen ruig.*

Zulk

(19) *Geranium* Cal. monoph. Fol. orbicul. palmatis &c. *H. Ups.* 197. R. *Lugdb.* 354. N. 30. BURM. *Ger.* N. 55. *H. Cliff.* 345. GOUAN *Monsp.* 340. Ger. Afr. Alchimillæ hirsuto folio. HERM. *Lugdb.* 282. T. 283. STISS. *Bot.* T. p. 107.

(20) *Geranium* Caul. monoph. Fol. trifariam alternatim pinnatis, Fol. pinnatifidis, Scapis hirtis. BURM. *Prodr.* 19. *Mant.* 257.

Zulk eene Soort, de Bladen als die van het Wortelkruid veeldeelig hebbende, met eenen Bolachtigen Wortel, heeft in den jaare 1760 op de Buitenplaats van den Hoogleeraar J. BURMANNUS gebloeid. Zy droeg talryke Kroontjes van geele Bloemen, hebbende eene Vlinderachtige figuur.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(21) Oijevaarsbek *met eenbladige Kelken, een zeer korte Vleezige Steng, lange Kruidige Takken en Hartvormige zeer zagte Bladen.*

XXI. *Geranium odoratissimum* Zeer sterk ruikend.

Dit is een laag Plantje, byna zonder Steng, met lange, hurkende Takjes en dikke Wollige Bladen, de Steelen doorgaans vyfbloemig hebbende en de Bloemen zodanig, dat twee Bloemblaadjes, samengevoegd en opstaande, als ééne Bovenlip schynen uit te maaken, de drie anderen, neerhangende, de Onderlip, gelyk in de meeste Afrikaansche. Voor en na 't bloeijen hangen de Bloemsteeltjes, doch regten zig weder op by de aanryping van het Zaad, dat ruige Staartjes heeft. De sterke en niet onaangenaame Reuk, naar dien van het Citroen-Balsemkruid (*) gelykende, doet eene Hartsterkende kragt onderstellen in deeze Soort (†). (22)

(21) *Geranium* Cal. monoph. Caule Carnoso, brevissimo &c. *H. Cliff.* 345. R. *Lugdb.* 354. N. 29. BURM. *Ger.* N. 45. Ger. Afr. humile, Folio fragrantissimo molli. DILL. *Elth.* 157. T. 131. f. 138.

(*) Ocymum Citratum. Zie 't voorg. IX. STUK, bladz. 422.

(†) BURM. *de Geraniis.* p. 37.

IV. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK.

XXII. *Geranium Alceoides.* Gouwachtig.

(22) Oijevaarsbek *met eenbladige Kelken; drievoudige, driedeelige, gesnipperde Bladen en een Kruidige stekelige Steng.*

XXIII. *Grossularioides.* Kruisbesachtig.

(23) Oijevaarsbek *met eenbladige Kelken; Hartvormig rondachtige gestreepte, ingesneedene gekartelde Bladen en een Kruidige Steng.*

XXIV. *Althaoides.* Heemstachtig.

(24) Oijevaarsbek *met eenbladige Kelken; Eyronde geplooide uitgehoekte Wollige gekartelde Bladen en eene leggende Steng die Kruidig is.*

Deeze drie Afrikaansche Soorten zyn inzonderheid door haar Loof onderscheiden, 't welk naar dat der aangehaalde Kruiden gelykt. De eerste heeft de gestalte van de tweede, doch is viermaal zo groot en niet gladbladig, maar Haairig, met Bladen als van de gesnipperde Stinkende Gouwe, zo de Ridder aanmerkt. De Bloemen zyn in deeze paarschachtig en klein, gelyk in die, welke Bladen als der Kruisbessen

(22) *Geranium* Cal. monoph. Fol. ternatis trifidis laciniatis &c. BURM. *Ger.* N. 36. Ger. Fol. Alceæ tenuiter laciniato. MART. *Cent.* 16. T. 16.

(23) *Geranium* Cal. monoph. Fol. Cordatis subrotundis &c. BURM. *Ger.* N. 53. Ger. Ped. bifloris &c. R. *Lugdb.* 351. N. 13. Ger. Afr. Uvæ crispæ folio. HERM. *Lugdb.* 287. T. 289.

(24) *Geranium* Cal. monoph. Fol. Ovatis plicatis sinuatis &c. *H. Cliff.* 345. R. *Lugdb.* 354 N. 31. BURM. *Ger.* N. 54. Ger. Fol. Althææ Afr. odore Melissæ. BOERH. *Lugdb.* I. p. 263.

ſen heeft en zo wel leggende Stengen als de Heemstachtige, dus genaamd, om dat het Loof naar Heemstbladen gelykt, zynde de Plant over 't geheel Wollig. Deeze heeft vyf of zes Bloemſteeltjes in een Kroontje; doch de middelſte heeft maar twee Bloempjes by elkander; zo de Hoogleeraar A. VAN ROYEN waarneemt (*). Hier zyn de Bloemblaadjes ook niet langer dan de Kelk en dus de Bloempjes mede klein en roodachtig of bleek paarſch. De Gouwachtige heeft maar vyf Meeldraadjes: de Kruisbesachtige vier Meelknopjes en in de Heemstachtige zyn de Bloemblaadjes zwart gevlakt (†): of liever van buiten donker paarſch, met een witten rand: van binnen roodachtig; de twee bovenſten aan den voet met geſtipte Bloedkleurige ſtreepjes (‡). Allen zyn het kleine Plantjes, doch de middelſte komt ſomtyds opgeregt voor, als de eerſte, en de laatſte heeft den Geur van Meliſſe, zo BOERHAAVE aanmerkt. IV. AFDEEL, XVII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(25) Oijevaarsbek *met eenbladige Kelken, dubbeld* XXV. *Geranium Coriandrifolium.* Koriander-bladig.

(*) In *Prodr. Floræ Leidenſis*, loc. cit. De beroemde HERMANNUS hadt 'er één, twee, drie of vierbloemige Steeltjes aan toegeſchreeven en de Heer N. L. BURMANNUS zegt, *Flosculi puſilli rubelli gemini vel plures.* De Geraniis. p. 41.

(†) *Syſt. Nat. Veg.* XIII. p. 512.

(‡) *Mant. alt.* p. 433.

(25) *Geranium* Cal. monoph. Fol. bipinnatis Linearibus ſquar-

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

beld gevinde, Liniaale, rappige Bladen en een Kruidige Steng, die byna glad is.

XXVI. *Geranium Myrrhifolium* Kervelbladig

(26) Oijevaarsbek *met eenbladige Kelken en dubbeld gevinde Bladen; de onderften Hartvormig gekwabd: de Steng Kruidig; de Kelken Striemig.*

XXVII. *Prolificum.* Kinderend.

(27) Oijevaarsbek *met eenbladige Kelken, Bloemftengen uit den Wortel en famengeftelde Klootronde Kroontjes.*

XXVIII. *Auritum.* Geoord.

(28) Oijevaarsbek *met eenbladige Kelken, Bloemftengen uit den Wortel, ovaale, meest enkelde Bladen en famengeftelde verdeelde Kroontjes.*

Dus

fquarrofis &c. Ger. Fol. Coriandri. RIV. *Pent.* T. 106. Ger. Afr. Coriandri folio, Fl. incarnatis, minus. HERM. *Lugdb.* 279. T 280.

(26) *Geranium* Cal. monoph. Fol. bipinn. inf. Cord. lobatis &c. BURM. *Ger.* N. 59. BERG. *Cap.* 178. Ger. Afr. Betonicæ folio laciniato et maculato. HERM. *Lugdb.* 279. T. 28 *β.* Ger Afr. tuber. Anemones folio. HERM. *Par.* 179. T. 178. Geran. Æthiop. Myrrhidis folio. BREYN. *Cent.* 129. T. 59.

(27) *Geranium* Cal. monoph. Scapis Radicalibus, Umbellâ compofitâ globofâ. Ger. Afr. Myrrh. folio, Radice Rapaceâ. COMM. *Hort.* II. p. 125. T. 63 *β.* Ger. Proliferum. BURM. *Ger.* N. 70. Tab. 2. *γ.* Ger. Pinnatum. BURM. *Ger.* N. 66 Ger. Afr Aftragali folio. COMM. *Præl.* 53. T. 3.

(28) *Geranium* Cal. monoph. Scap. Rad. Umb. comp. divifa &c. *Mant.* 435. Ger. Cap. hirfutum Radice Rapæ. SEB. *Mus.* I. p. 28. T. 18. f. 4. *δ.* Ger. Auritum. BURM. *Ger.* N. 61. Ger. Afr. Fol. plerumque Auritis. COMM. *Hort.* II.

G. Philips delin. et sculpsit.

G. Philips, delin. et sculpsit.

Dus onderscheidt thans de Heer LINNÆUS deeze Soorten van Kaapsche Geraniums, of liever brengt de genen, die te vooren onderscheiden waren, tot deeze vier Hoofdsoorten. Het Loof ondertusschen is zo verschillende in byzondere Planten, dat men die naauwlyks voor Verscheidenheden zou durven aanzien, indien het niet uit de Afbeelding van SEBA bleek, dat een zelfde Wortel, van dit slag van Kruid, volkomen onverdeelde, ovaale en daar tusschen geoorde en fyn gesnipperde of gevinde Bladen uitgaf. De veranderingen ondertusschen, in de gezegde Planten voorkomende, welke 's Winters overblyven, houden stand. De meesten hebben een Wortel die dik en knobbelig is en van figuur als een Raap, somtyds een Vuist groot, welke, gebraden zynde, van de Hottentotten by gebrek van ander Voedzel wordt gegeten. Het Korianderbladige is Jaarig en heeft zodanigen Wortel niet. Het Kervelbladige wordt gezegd maar vier Bloemblaadjes te hebben en vyf Meeldraadjes, beurtlings onvrugtbaar of zonder Meelknopjes en de Oppervlakte der Bladen bruinachtig: de Kinderende heeft dikwils dubbelde Kroontjes, de Bloemen zwart of donkerpaarsch, zo wel als de laatste, die somtyds zeer klein valt, geen Handbreed hoog en zuurachtig is of zeer wrang van Smaak. De twee

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

II. p. 121. T. 61. ε. Ger. longifolium. BURM. *Ger.* N. 67. Tab. 2. ζ. Ger. Oxaloides. *Id. ibid.* N. 71. Tab. 2.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Geranium Chelidonium.* Speenbladig. PL. LXI. Fig. 1.

twee laatste Soorten hebben ook maar vyf Meeldraadjes.

Dat Kaapse' Oijevaarsbek, waar van ik hier in *Fig.* 1, op PLAAT LXI, de Afbeelding mededeel, heeft volstrekt de hoedanigheid van het *Kinderende*, als 't welke dus genoemd wordt, zo RAY aanmerkt, „ om dat de Steng zig „ Kroontjeswyze in Stengetjes verdeeld, die „ ieder een Kroontje van Bloemsteeltjes draa„ gen." Het Loof niettemin, van die Soort, hoewel grootelyks, gelyk ik gemeld heb, verschillende, komt geenszins zodanig voor, als in deze van myne Verzameling, hoedanige ik onder alle de afgebeelde Afrikaansche Geraniums geene vind: des ik dezelve, om dat de Bladen veel naar die van het Speenkruid gelyken, *Speenbladig* noemen zal. Zy zyn breeder dan lang, en niet glad, maar ruuw, gelyk in sommigen der aangehaalden op de laatste Soort; maar zy zyn geenszins Ge-oord, noch ook niet Gekwabd, gelyk in de volgende: des deeze myne hier als een middelslag van die beiden, of als een nieuwe Soort, verschynt. De Kroontjes zyn ieder door een Kransje van Stoppeltjes of Blikjes, zo menze noemen wil, geschoord of hebben een Omwindzel, gelyk in de Kroontjes-Kruiden. Het bovenste Kroontje was zeven-, de ondersten of laagsten vyfbloemig: de Kelk vyfbladig of diep in vyven gedeeld, met vyf bleek paarsche, donker gestippelde Bloemblaadjes: 't getal der Meeldraadjes vyf, ieder met een Knopje voorzien,

zien, en de Styl enkeld, doch aan 't end in vyf Stempels verdeeld, gelyk in de anderen. Zie by Letter A denzelven in de Kelk vertoond. IV. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK.

(29) Oijevaarsbek *met eenbladige Kelken, een geknotte Steng, de Bloemstengen byna uit den Wortel en het Kroontje samengesteld.* XXIX. *Geranium lobatum.* Gekwabd.

De gekwabde Bladen onderscheiden inzonderheid deeze Soort, die dezelven naar Wyngaardbladen gelykende heeft, in de by nagt of buiten Zonneschyn ruikende, door den vermaarden COMMELYN uit den Amsterdamschen Kruidtuin afgebeeld. De Ridder voegt hier als Verscheidenheden twee anderen by, door den Heer N. L. BURMANNUS in Plaat gebragt; waar van de eene zeer ruig is en daar van den bynaam heeft: de andere daar van byna alleen verschilt door Vindeelige Bladen. Een knobbelige Wortel is aan alle deeze drie eigen. 't Zyn laage Plantjes.

(30) Oijevaarsbek *met eenbladige ongesteelde Kel-* XXX. *Triste.* Droevig.

(29) *Geranium* Cal. monoph. Caule truncato &c. R. *Lugdb.* 352. N. 18. BURM. *Ger.* N. 58. Ger. Afr. Noctu olens tuberosum Vitis foliis hirsutis. COMM. *Hort.* II. p. 123. T. 62. β. Ger. hirsutum. BURM. *Ger.* N. 68. T. 2. γ. Pinnatifidum. *Id. ibid.* N. 69. T. 2.

(30) *Geranium* Cal. monoph. sessilibus &c. R. *Lugdb.* 352. N. 17. BURM. *Ger.* N. 57. *H. Cliff.* 344. Ger. triste.

A 5 CORN.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Kelken en tweedeelige eenbladige Bloemſtengen.

Tot beſluit der Afrikaanſche of Kaapſe Oijevaarsbekken dient deeze zeer bekende Soort, die van het niet ruiken dan by nagt of in den donker haaren bynaam heeft, of ook van de onbevallige Kleur der Bloemen. Men vindtze fraay in Afbeelding gebragt door den vermaarden BREYN, die aanmerkt, dat het breed- en ſmalbladig voorkomt, doch anders weinig verſchillende. Beiden hebben zy een grooten dikken knobbel-Wortel, vuil paarſch van Kleur, en het Kruid, een Voet of anderhalf hoog groeijende, is veelvoudig Vinswyze verdeeld, gelykende naar het Loof der Karooten. Men ziet het ſomwylen zo breed als dat der Pinkſternakelen, ſomwylen fynder dan dat der Wilde Kervel geſnipperd. Volgens den Ridder heeft het de Bloemſtengen tweedeelig eenbladig. Dit wil zeggen, dat aan ieder Knietje der Bloemſtengen, behalve het Stoppel-Kransje, een Blad groeit, 't welk aan de bovenſte Knietjes grooter is dan aan de onderſten: want de Steng heeft 'er drie of vier, ver van elkander, volgens BREIN, doch zes of zeven, volgens den Heer N. L. BURMANNUS. „ Aan den oirſprong der Bladen, zegt deeze, komen zeer „ lange

CORN. *Canad.* 109. T. 110. Ger. Noctu olens Æthiopicum, Rad. tuberoſâ &c. BREYN. *Cent.* 126. T. 58.

„ lange enkelde Bloemsteeltjes, die Kroontjes- IV. Afdeel. XVII. Hoofd-stuk. Decandria.
„ wyze, in een Omwindzel, van langwerpig
„ Eyronde uitgerande Blikjes gemaakt, gesteel-
„ de Bloempjes als uit een middelpunt sprei-
„ dende ophouden." 't Getal dier Bloempjes bepaalt BREYN op negen of tien in een Kroontje. Hoe dan de pypachtige Kelken ongesteeld kunnen zyn, gelyk LINNÆUS zegt, begryp ik niet. De Bloemen hebben hier die ongelykheid niet, welke in de andere Afrikaansche Geraniums heerscht, zynde van Kleur uit zwartachtig paarsch, bruin en geel gemengeld, zegt gedagte Heer BURMANNUS, die aangaande de byzondere Eigenschappen van dit Droevige het volgende meldt.

„ De Bloem heeft by nagt een verkwikkend
„ Balsamieken (*), doch over dag in 't geheel
„ geenen Geur: duurende dezelve tot den Da-
„ geraad toe, maar by de minste Zonneschyn
„ verdwynende. Het Loof is aangenaam van
„ Smaak en kan, als een verkoelend Voedzel,
„ onder de Moeskruiden geteld worden. Vol-
„ gens HERMANNUS bevat de Wortel een
„ vlug

(*) Hoe kon dan de Ridder daar van zeggen: *Corollæ Colore et Odore tristes*? Een Balsamieke Geur, als van Moskeljaat met Wierook gemengd, en een *verkwikkende aangenaamheid*, immers kan niet *droevig* genoemd worden, noch in hoedanigheid, noch in uitwerking: dewyl dezelve veeleer het Hart verheugt. Wil men zeggen, hy heeft dat niet gemeend; dan is evenwel de uitdrukking zeer oneigen en onverstaanbaar.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

„ vlug Zout met zoetheid gemengd, en wordt „ by de Wilden, even als by ons de Aardappe„ len, Aardnooten en dergelyken, voor een „ lekkere Spyze gehouden."

C. *Myrrhina.* Kervelbladige.

Met vyf Knopdraagende Meeldraadjes, vyfbladige Kelken en neergeboogene Vrugten: meest jaarlykse Kruiden.

XXXI. *Geranium Romanum.* Roomsch. (31) Oijevaarsbek *met veelbloemige Steeltjes, vyfmannige Bloemen, gevinde ingesneedene Bladen en Bloemstengen uit den Wortel.*

XXXII. *Cicutarium.* Fynbladig. (32) Oijevaarsbek *met veelbl. Steeltjes, vyfm. Bloemen, gevinde ingesneedene stompe Bladen en Takkige Stengen.*

XXXIII. *Moschatum.* Welriekend. (33) Oijevaarsbek *met veelbl. Steeltjes, vyfm. Bloemen, gevinde ingesneedene Bladen, de Spruitblaadjes Vindeelig.*

Bui-

(31) *Geranium* Ped. multifloris, Floribus pentandris &c. BURM. *Ger.* N. 30. Ger. Myrrhinum tenuifolium, Fl. amplo purpureo. BARR. *Rar.* 568. T. 1245. Confer. Geranium Petræum. MAGN. *Monsp.* 109. Geran. fœtidum LOB. *Illustr.* 134. MORIS. *Hist.* II. p. 516. S. 5. T. 14. f. 27.

(32) *Geranium* Ped. multifl. Flor. pentandr. &c. *Mat. Med.* 337. GORT. *Belg.* 198. HALL. *Helv.* 369. KRAM. *Austr.* 202. *Fl. Suec.* 579, 625. GOUAN *Monsp.* 340. *H. Cliff.* 314. R. *Lugdb.* 352. BURM. *Ger.* N. 33. Ger. Cicutæ folio minus et supinum. C. B. *Pin.* 319. Ger. Supinum. DOD. *Pempt.* 63. LOB. *Ic.* 658.

(33) *Geranium* Ped. multifl. Fl. pent. Fol. pinn. incisis, Cotyledonibus pinnatifidis. JACQ. *Hort.* 55. BURM. *Ger.* N. 29.

Buiten het gemelde komen deeze drie Soorten, in gestalte en in het Loof, dat naar de Wilde of gewoone Land - Dolle - Kervel gelykt, overeen. Het eerste, dat te Romen op de Straaten groeit, verschilt van het tweede, door geen Stengen te hebben, die getakt zyn, maar Bloemstengetjes uit den Wortel of Stoel. Dit *Fynbladige* is een Onkruid in veele deelen van Europa, komende aan den Duinkant in onze Provincie, als ook in Zandige Bouwlanden en aan de Wegen, overvloedig voor. Gemeenlyk zyn de Bloempjes bleekrood, doch men vindt het, in de Haarlemmer - Hout, met witte Bloemen. Hier van komt eene Verscheidenheid voor, die grooter is, hebbende de leggende Stengen wel een Elle lang; doch gemeenlyk valt het zeer klein en laag, zynde onder den naam van *Oijevaars - Bek* of *Kraanhals* bekend; dewyl de Zaadhuisjes daar van de figuur zeer wel uitdrukken. De Bloemen zyn in sommig gestippeld, in ander niet. Voorts is, ten opzigt van de verdeeling der Vinblaadjes, een aanmerkelyk verschil met het *Welriekende*, dat zyne Natuurlyke Groeiplaats in de Levant zou hebben; ten minste Uitheemsch geoordeeld wordt door den Heer HALLER; hoewel men het op sommige plaatsen in Duitschland en zelfs, volgens den Hoog-

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

29. Geranium Cicutæ folio Moschatum. C. B. *Pin.* 319. LOB. *Ic.* 659.

IV. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK.

Hoogleer D. DE GORTER, in ons Nederland agter den Kranenborg, aan de Wallen der Bouwlanden vindt. Het heeft de Vinblaadjes, die in het gemeene doorgaans ook gevind zyn, alleenlyk Vinswyze ingesneeden, of aan den rand slegts gekarteld, en altoos breeder, volgens HALLER, die tien Meeldraadjes in deszelfs Bloemen, en zo wel tien als vyf in die van het Fynbladige of gewoone, gevonden hadt (*).

Terwyl het Fynbladige weinig of byna geen Geur heeft, is dit laatste begaafd met een sterken aangenaamen Moskeljaat-Reuk, en daarom komt het in de Apotheeken voor, by den naam van *Geranium Moschatum.* Niettemin hangen de hoedanigheden, om welken men het tot een Geneesmiddel gebruikt heeft, meest af van een zuurachtige samentrekking, welke 'er in heerscht, en deswegen is het voor een uitmuntend Wondmiddel gehouden geweest. Sommigen hebben 'er, bovendien, eene byzondere kragt tot uitdryving, in uitslaande Ziekten, aan toegeschreeven.

XXXIV. *Geranium Chium.* Grieksch.

(34) Oijevaarsbek *met veelbl. Steeltjes; vyfm. Bloemen en Hartvormig ingesneeden Bladen; de bovensten Lierachtig Vinswyze verdeeld.*

(35)

(*) *Hist. Stirp. Helv. inchoata.* Bernæ 1768. Tom. I. p. 407.

(34) *Geranium* Ped. multifl. Fl. pent. &c. BURM. *Ger.* N. 50. Ger. Chium vernum Caryophyllatæ folio. TOURNF. *Cor.* 20. MART. *Cent.* 4. T. 4.

(35) Oijevaarsbek *met veelbl. Steeltjes, vyfm. Bloemen en Hartvormige eenigermaate gekwabde Bladen.* IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. XXXV. *Geranium Malacoides.* Maluwachtig.

(36) Oijevaarsbek *met byna driebl. Steeltjes, vyfm. Bloemen, Hartvormige gekartelde, ingesneedene, ruuwe Bladen en neergedrukte Stengen.* XXXVI. *Maritimum.* Zeekants.

(37) Oijevaarsbek *met veelbl. Steeltjes, vyfm. Bloemen, en Eyronde Zaagtandige Liniaale gryze Bladen.* XXXVII. *Glaucophyllum.* Zeegroen.

(38) Oijevaarsbek *met veelbl. Steeltjes, vyfm. Bloemen en Hartvormige vyfkwabbige Bladen; de Bloemstengen uit den Wortel.* XXXVIII. *Arduinum.* Vyfkwabbig.

De meeste byzonderheden, waar in deeze vyf Soorten verschillen, zyn hier aangetekend.

Zy

(35) *Geranium* Ped. multifl. Fl. pent. &c. *H. Cliff.* 344. R. *Lugdb.* 352. BURM. *Ger.* N. 34. Ger. Fol. Althææ. C. B. *Pin.* 318. Ger. Malacoides. LOB. *Ic.* 662.

(36) *Ger.* Ped. subtrifl. Fl. pentandris &c. Ger. Pedunc. bifloris &c. R. *Lugdb.* 351. N. 12. Ger. minimum procumbens Folio Betonicæ. MOR. *Hist.* II. p. 512. S. 5. T. 35. f. 10. Ger. pusill. maritimum Alth. f. Betonicæ folio. PLUK. *Phyt.* 31. f. 4.

(37) *Ger.* Ped. multifl. Fl. pent. &c. Ger. Ægypt. glaucophyllon. DILL. *Elth.* 150. T. 124. f. 150. Ger. pus. Argenteum, Heliotropii min. folio. SHAW. *Afr.* 260. T. 260 β. Geranium glaucum. BURM. *Ger.* N. 62. T. 1.

(38) *Ger.* Ped. multifl. Fl. pent. Fol. Cord. quinquelobis, Scapis Radicalibus.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Zy komen alle meer of min overeen in de figuur der Bladen, geheel anders dan in de voorgaanden en Hartvormig of Eyrond. Zy vallen niet groot van Gewas. Het Zeegroene, inzonderheid, is, zo wel als het Zeekants en Vyfkwabbige, zeer klein. Het eerste is door TOURNEFORT op 't Eiland Chio of Skio, in de Griekfche Archipel, gevonden. Het Maluwachtige groeit aan de Kusten der Middellandfche Zee, in Italie en Vrankryk, als ook, zo wel als 't volgende, aan die van Engeland. Het Zeegroene in Egypte, en het Vyfkwabbige aan de Kaap: zynde dit laatfte door den Heer BURMANNUS aan den Ridder medegedeeld (*). Hetzelve heeft de Bladen vyfkwabbig, Hartvormig, ftomp, gekarteld, van onderen ruuw en Bloemfteelen uit den Wortel, zonder Stengen.

XXXIX. *Geranium Gruinum.* Kraanbekkig.

(39) Oijevaarsbek *met byna veelbl. Steeltjes, vyfm. Bloemen en drievoudige gekwabde Bladen.*

XL. *Ciconium.* Langbekkig.

(40) Oijevaarsbek *met veelbl. Steeltjes, vyfman-*

(*) Waarfchynlyk na de Uitgaave der Disfertatie van zyn Ed. *de Geraniis*; dewyl men daar in van 't zelve geen gewag gemaakt vindt.

(39) *Geranium* Ped. fubmultifl. Fl. pent. &c. GOUAN *Monsp.* 341. BURM. *Ger.* N. 32. *H. Cliff.* 498. *γ.* Ger. Ped. bifloris pentandris &c. R. *Lugdb.* 352. N. 14. Ger. latifolium Acu longisfimâ. C. B. *Pin.* 319.

(40) *Ger.* Ped. multifl. Fl. pent. &c. *Am. Ac.* 4. p. 282. BURM.

mannige Bloemen en gevinde Vindeelige stompe Bladen.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

Deeze beiden, die door de langbekkigheid der Zaadhuisjes uitmunten, groeijen in de Zuidelyke deelen van Europa. De eerste valt inzonderheid op 't Eiland Kandia of Creta. In Languedok en Provence is de andere, op dorre, drooge Velden, gemeen. In Switzerland heeft HALLER ze vergeefsch gezogt: hoewel C. BAUHINUS de Groeiplaats ook in Wallifer-Land aantekent. De langte van de Naalden stelt hy op vyf Duimen, COLUMNA op drie, 't welk nader met de bepaaling van J. BAUHINUS, op ruim een Handbreed, strookt. 't Is zeker, dat dezelven by uitstek lang zyn in beide deeze Soorten wordende deswegen in 't Fransch genoemd *Bec de Grue*; in 't Spaansch *Agujetas*, dat is Naaldekruid. De Ridder onderscheidt de laatste van de andere niet alleen door de Vindeeligheid der Bladen, welke in de eerste gekwabd zyn, maar ook door de leggende Stengen, die overendstaan in het Kraanbekkige. C. BAUHINUS maaktze, in het Langbekkige, met fyn verdeelde Bladen, twee Ellen lang. De Bloemen zyn blaauw of blaauwachtig paarsch in beide deeze Soorten en de Zaad-

BURM. *Ger.* N. 28. JACQ. *Hort.* 18. GER. *Prov.* 432. Ger. Cicutæ folio Acu longissimâ. C. B. *Pin.* 139. *Prodr.* 138. Ger. Apulum Coriandrifolium. COL. *Ecphr.* I. p. 136. T. 135.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK. *Tienmannige.*

Zaadjes, welken 'er, als gewoonlyk in dit Geslagt, vyf zyn, hebben geslingerde Staarten (*).

Hoewel maar vyf geknopte Meeldraadjes in de Soorten van deezen Rang voorkomen, hebben de meesten nog vyf daar buiten, die plat, Vliezig en onvrugtbaar zyn. Zy stemmen in de *Veelbloemigheid* der Steeltjes overeen, en dit onderscheidtze van de volgende Soorten. Vyf zulke Veelbloemigen heeft FORSKAOHL in Egypte gevonden, onder welken ook het Maluwachtige en Langbekkige was. De overigen noemt hy *Ruig*, *Dikbladig* en *Driehoekig*, naar de gesteldheid van het Loof. Alle deeze, zegt hy, hadden vyf vrugtbaare, geknopte Meeldraadjes (†).

D. ***Batrachia*** **Ranonkelachtige. Met tien geknopte Meeldraadjes en tweebloemige Steeltjes: overblyvende Kruiden.**

XLI. *Geranium Tuberosum.* Knobbelig.

(41) Oijevaarsbek *met tweebl. Steeltjes en veeldeelige Bladen: de Slippen Liniaal, onderdeelig, stomp.*

(42)

(*) De Naald of het Zaadhuisje, naamelyk, der Oijevaarsbekken, bestaat uit de samengevoegde Staarten der Zaaden; gelyk TOURNEFORT zeer fraay, op Plaat 142, vertoond heeft; alwaar zig tevens, by A, de Koker der Meeldraadjes, het Kenmerk van deeze Klasse, openbaart.

(†) *Flor. Ægypt. Arab.* p. 123.

(41) *Geranium* Ped. bifloris, Fol. multipartitis, Laciniis Linearibus &c. GOUAN *Monsp.* 341. *H. Cliff.* 343. R. *Lugdb.* 350. BURM. *Ger.* N. 9. Ger. Tuberosum majus. C. B. *Pin.* 318. Ger. Bulbosum. LOB. *Ic.* 661.

(42) Oijevaarsbek *met tweebl. Steeltjes, gezwollen Kelken en geheele Bloemblaadjes: den Stamper zeer lang; de Bloemsteng gegaffeld.* IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. XLII. *Geranium macrorhizum.* Grootworlelig.

De eerste van deeze twee, die den Wortel Bolachtig heeft, groeit in Engeland, zo wel als in Italie, daar de andere, die ook een dikken knobbeligen Wortel heeft, haare Groeiplaats heeft. De Steng van deeze wordt somtyds een Elle hoog; de Bladen zyn rondachtig gehoekt en diep ingesneeden, doch niet zo fyn verdeeld als die der andere. Zy heeft fierlyke paarsche welriekende Bloemen.

(43) Oijevaarsbek *met eenzaame Bloemsteeltjes tegen de Bladen over; de Kelken eenigermaate gebaard; de Steng opstaande; de Bloemblaadjes gegolfd.* XLIII. *Phæum.* Donker.

(44) Oijevaarsbek *met tweebl. Steeltjes, dubbeld, tegen de Bladen over; de Steng uitgebreid; de Bloemblaadjes onverdeeld.* XLIV. *Fuscum.* Bruin.

(45)

(42) *Geranium* Ped. bifl. Cal. inflatis, Petalis integris, Stylo longissimo &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* BURM. *Ger.* N. 10. Geranium Batrachioides odoratum. C. B. *Pin.* 318. MORIS. *Hist.* II. p. 514. S. 4. T. 16. f. 15. Ger. Batr. long. rad. odoratum. J. B. *Hist.* III. p. 477.

(43) *Ger.* Pedunc. solit. oppositifoliis &c. JACQ. *Vind.* 122. GOUAN *Monsp.* 341. R. *Lugdb.* 350. N. 5. BURM. *Ger.* N. 11. Batrachioides hirsutum Fl. atro-rubente. C. B. *Pin.* 318.

(44) *Ger.* Ped. bifloris oppositifoliis geminis &c. MILL *Dict.*

IV. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK.

XLV. *Geranium reflexum.* Omgeboogen.

(45) Oijevaarsbek *met tweebl. Steeltjes en Bladen overhoeks; de Bloemblaadjes omgeboogen, gesnipperd, zo lang als de stompe Kelk.*

XLVI. *Nodosum.* Knoopig.

(46) Oijevaarsbek *met tweebl Steeltjes, uitgerande Bloemblaadjes, en de Stengbladen driekwabbig, onverdeeld, Zaagtandig, van onderen glinsterende.*

XLVII. *Striatum.* Gestreept.

(47) Oijevaarsbek *met tweebl. Steeltjes en vyfkwabbige Bladen; de Kwabben in 't midden uitgebreid: de Bloemblaadjes tweekwabbig en Netswyze geaderd.*

De Bynaamen wyzen de voornaamste byzonderheden deezer Soorten aan, door welken zy meest uitmunten. De twee eersten hebben de Bloemen donker paarsch of bruin, de volgende sterk omgeboogen (*): de vierde Knoopige Stengen;

Dict. N. 7. Ger. phæum five fuscum Petalis reflexis. TOURNF. *Inst.* 267. Ger. Mont. fuscum. C. B. *Pin.* 318. Ger. fuscum. LOB. *Ic.* 663.

(45) *Geranium* Ped. bifl. Foliisque alternis &c. Ger. Fl. purpureo reflexo Italicum. BARR. *Ic.* 39.

(46) *Ger.* Ped. bifl. Petalis emarginatis &c. GOUAN *Monsp.* 341. *H. Cliff.* 343. *R. Lugdb.* 350. N. 2. BURM. *Ger.* N. 7. Ger. Nodosum. C. B. *Pin.* 318. Ger. magn. Folio trifido. J. B. *Hist.* III. p. 478. Ger. 5, 6. Plateau. CLUS. *Hist.* II. p. 101.

(47) *Ger.* Ped. bifloris Foliis quinquelobis &c. BURM. *Ger.* N. 6. Ger. Romanum versicolor s. striatum. MORIS. *Hist.* II. p. 516. S. 5. T. 18. f. 24.

(*) De Verscheidenheid van vlakke of omgeboogene Bloemen

gen; de vyfde geſtreepte Bloemblaadjes. Het geen Omgeboogen heet, komt in geſtalte zeer overeen met die bekende Tuinplant, met donkerpaarſche Bloemen, natuurlyk groeijende op de Ooſtenrykſe en Switzerſche Gebergten. De andere Soorten groeijen in de Zuidelyke deelen van Europa. Het Knoopige is in Provence en Languedok gevonden. Dit heeft de Bladen driedeelig, terwyl die der anderen vyf of zeskwabbig en als gepalmd zyn. Het Geſtreepte, dat in Italie huisveſt, heeft een bruine Vlak aan ieder hoek van 't Blad, op de bovenzyde. IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(48) Oijevaarsbek *met tweebl. Steeltjes, byna Schildvormige vyfkwabbige, inſneedig Zaagtandige Bladen: de Steng opgeregt; de Bloemblaadjes uitgerand.* XLVIII. *Geranium Sylvaticum.* Boſchig.

(49) Oijevaarsbek *met tweebl. zeer lange neergeboogene Steeltjes, geheele Bloemblaadjes en vyfkwabbige ingeſneedene Bladen.* XLIX. *Paluſtre.* Moerasſig.

(50)

men hangt hier van den Ouderdom af, zegt HALLER, *Hiſt. Stirp. Helv. inchoata.* p. 404.

(48) *Geranium* Ped. bifl. Fol. ſubpeltatis, quinquelobis &c. *Fl. Lapp.* 266. *Suec.* 572. OED. *Dan.* 124. *H. Cliff.* 344. R. *Lugdb.* 351. GOUAN *Monsp.* 342. BURM. *Ger.* N. 12. Ger. Batrachioides Folio Aconiti. C. B. *Pin.* 317. TOURNF. *Inſt.* 266.

(49) *Ger.* Ped. bifl. longisſimis declinatis &c. *Am. Acad.* IV. p. 323. BURM. *Ger.* N. 13. Ger. Sanguineum majus. BESL. *Eyſt.* Vern. I. T. 9. f. 2. Ger. Batrachioides Paluſtre Fl. Sanguineo. DILL. *App.* 55. *Elth.* 160. T. 134. f. 161. HALL. *Opusc.* 109.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. (50) Oijevaarsbek *met tweebl. Steeltjes, byna Schildvormige veeldeelige rimpelige spitse Bladen en geheele Bloemblaadjes.*

L. *Geranium Pratense.* Veldig. Deeze drie Soorten behooren tot het Kruid, dat men *Ger. Batrachioides* noemt, als veel naar de Ranonkels of naar de Aconiet gelykende door het Loof, welks figuur en verdeeling het grootste onderscheid maakt. In onze Provinciën schynt 'er geene te groeijen, maar in de middelste en Noordelyke deelen van Europa, en in Switzerland, komen zy allen voor. Op Ysland zelf valt de eerste en derde: wordende van het Volk aldaar met de eerste Violetkleur geverwd (†). De middelste is zo gemeen niet in Europa: men vindtze echter ook in Duitschland, en in Rusland nam de Heer D. DE GORTER dezelve in vogtige Bosschen en aan Oevers der Rivieren, overvloedig waar. De Bloemen zyn bleekrood, paarschachtig of Bloedkleurig, dat is donker rood. Een aanzienlyken Tak daar van heb ik uit Japan bekomen, welke met de Afbeelding van DILLENIUS volkomen strookt.

Deeze Soorten zyn naar de Groeiplaats geby-

(50) *Ger.* Ped. bifl. Fol. subpeltatis &c. *Fl. Suec.* 573. HALL. *Helv.* 567. KRAM *Austr.* 203. GOUAN *Monsp.* 342. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 350. BURM. *Ger.* N. 16. Batrachioides Gratia Dei Germanorum. C. B. *Pin.* 318. Ger. 3. Batrachioides majus. CLUS. *Hist.* II. p. 100. DOD. *Pempt.* 63. LOB. *Ic.* 659.

(†) HALL. *Helv. incboata.* p. 403.

bynaamd. Zy groeijen met Kruidige Stengen, in Takken verdeeld, omtrent een Elle en somtyds hooger, ten minste de eerste, die men meest in Bosschen aantreft. Deeze komt somwylen met witte Bloemen voor; de laatste, die de gemeenste is, en ook wild groeit op de Bergvelden in Languedok en Provence, heeft blaauwe Bloemen, en deeze is oudtyds als een voornaam Middel tot Geneezing van Kankers, Knoestgezwellen, Wonden en Zweeren, gebruikt; waarom zy den naam heeft van *Gratia Dei*, dat is Godsgenade, *der Duitscheren*. Zulks werdt aan een Balsamieke hoedanigheid, daar in huisvestende, toegeschreeven. IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(51) Oijevaarsbek *met tweebl. Steeltjes, uitgerande Bloemblaadjes en eenigermaate Schildvormige Bladen, die in zeven driedeelige Kwabben gedeeld, en met een Fluweelachtige Wolligheid bekleed zyn.* LI. *Geranium Argenteum.* Verzilverd.

Op de toppen van den Baldus-Berg, in 't Veroneesche, groeit dit *Verzilverde Oijevaarsbek*, dat een overblyvend Plantje is, gelyk de voorgaanden, maar klein en teder, byna ongesteeld, hebbende paarsche Bloemen.

(52)

(51) *Geranium* Ped. bifl. Petalis emarginatis &c. *Am. Acad.* IV. p. 324. BURM. *Ger.* N. 8. Ger. Argenteum Alpinum. C. B. *Pin.* 318. PLUK. *Phyt.* 186. N. 3. longius Radicatum. PON. *Bald.* 341. T. 342. SEG. *Ver.* I. p. 471. T. 10. Ger. Arg. Montis Baldi. J. B. *Hist.* III. p. 474.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

(52) Oijevaarsbek *met tweebl. Steeltjes, een gegaffelde opstaande Steng, vyfdeelige ingesneedene Bladen, de bovensten ongesteeld.*

LII. *Geranium Maculatum.* Gevlakt.

In Virginie en Karolina groeit deeze, die de Stengen twee Voeten hoog, een dikken knobbeligen Wortel en paarschachtig blaauwe Bloemen heeft.

LIII. *Pyrenaicum.* Pyreneesch.

(53) Oijevaarsbek *met tweebl. Steeltjes; de onderste Bladen in vyf veeldeelige Kwabben gedeeld en byna rond; de bovensten driekwabbig: de Steng opstaande.*

Dit Pyreneesche Oijevaarsbek heeft lange, verspreide, leggende Stengen en Bladen als gemeld is, rood gerand. De Kelkblaadjes zyn aan de tippen rood geklierd: de Bloemblaadjes eens zo lang als de Kelk, paarschachtig: de vyf buitenste Meeldraadjes korter met misdragtige Meelknopjes: de Zaadjes langwerpig met een lang Snuitje, zo Doktor GERARD op de Bergvelden in Provence heeft waargenomen.

Arabicum. Arabisch.

Of men deeze Soort in de nieuwe beschryving van Ysland met *Geranium Montanum*, dat ik on-

(52) *Geranium* Ped. bifl. Caule dichotomo erecto &c. GRON. *Virg.* 101. BURM. *Ger.* N. 17. Ger. Batrachioides Amer. maculatum &c. DILL. *Elth.* 158. T. 132. f. 159.

(53) *Ger.* Ped. bifl. Fol. inferioribus quinque - partito multifidis rotundaris &c. HUDS. *Angl.* 265. Geranium Columbinum Pyr. perenne maximum. TOURNF. *Inst.* 268. Ger. Ped. bifloris Fol. multifidis, Laciniis obtusis inæqualibus, Petalis bifidis. BURM. *Ger.* N. 25. GER. *Prov.* p. 484. T. 16. f. 2.

onder de opgegevene Soorten van LINNÆUS niet vind, bedoele (*), blykt my niet; doch het zou kunnen zyn; alzo meer Planten der koude Bergtoppen in het Zuiden, met die van 't Noorden gemeen zyn. De Heer FORSKAÖL vondt in Yemen een *Geranium*, dat hy *Arabicum* tytelt, met tien vrugtbaare Meeldraadjes, twee Bloemsteeltjes en ronde ingesneedene Bladen, draagende witte of roode Bloemen. Hy zegt niet, of het een overblyvend dan jaarlyks Kruid ware. Men wiesch, met deszelfs Afkookzel in Water, het Hoofd, tegen Hoofdpyn, onder de Arabieren (†). IV. AFDEEL. XVII. HOOFD. STUK. *Decandria.*

E. Annua. Jaarlykse. Met tien geknopte Meeldraadjes en tweebloemige Steeltjes.

(54) Oijevaarsbek *met tweebl. Steeltjes, uitgerande Bloembladjes, stekelige Zaaddopjes en driedeelige Spruitblaadjes, in 't midden geknot.* LIV. *Geranium Bohemicum.* Boheemsch.

Bovendien heeft deeze Soort, die uit Boheme, zo men wil, afkomstig is, nog deeze byzonderheid, dat de Kelken gebaard zyn, volgens den Ridder, met drie of vyf Ribben. Het is

(*) OLOFSEN. *Beschr. von Ysland.* 1775. p. 237.

(†) *Flor. Ægypt. Arab.* p. 124.

(54) *Geranium* Ped. bifl. Pet. emarg. Arillis hirtis &c. *Am. Ac.* IV. p. 323. BURM. *Ger.* N. 34. Ger. Batrachioides Bohemicum. DILL. *Elth.* 159. T. 133. f. 160. Ger. Batr. minus annuum. MORIS. *Hist.* II. p. 511. S. 5. T. 15. f. 1.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

is een Lymerig ruig Plantje, dat Stengetjes schiet van één of anderhalven Voet hoog en blaauwe Bloemen heeft. Na 't bloeijen worden de Steeltjes en Kelken rood, de Zaaddopjes zwart. De Spruitblaadjes hebben de figuur der Bladen van den Tulpeboom.

LV. *Geranium Robertianum.* Robbertskruid.

(55) Oijevaarsbek *met tweebl. Steeltjes, en Haairige tienhoekige Kelken.*

Niet alleen op de Rotsen der Noordelyke deelen van Europa, gelyk LINNÆUS zegt, maar ook op die der middelste en Zuidelykste deelen, en bovendien op Muuren, Steenachtige Gronden, in ruigte en Wildernissen, komt deeze Soort, in onze Nederlanden en elders voor. Men noemtze 'er *Robbertskruid*, naar den Latynschen naam, in 't Fransch *Herbe a Robert*, in 't Engelsch *Hierb Robert*, in 't Hoogduitsch *Ruprechts - Kraut*, of ook *Schartenkraut* en Klein *Scholwurtz.* Het heeft die benaaming niet van den vermaarden Franschen ROBERTUS, door wien hetzelve, benevens veele andere Kruiden, zo door hem als anderen getekend, in Plaat gebragt is (*): maar van eenen St. *Robert* of *Rupertus*, wegens de uitneemende kragten

(55) *Geranium* Ped. bifl. Calycibus Pilosis decem-angulatis. *Mat. Med.* 336. GORT. *Belg.* 199. KRAM. *Austr.* 203. *Fl. Suec.* 578, 619. GOUAN *Monsp.* 342. *H. Cliff.* 344. R. *Lugdb.* 351. Geranium Robert. primum. C. B. *Pin.* 319. Ger. Robertianum. DOD. *Pempt.* 62. LOB. *Ic.* 657.

(*) ROBERTI *Icon. Flor.* in Quarto. Paris.

ten daar aan toegeſchreeven. Ondertusſchen komt al die Roem byna daar op uit, dat het een goed Middel is voor in en uitwendige Kwetzuuren, inzonderheid in Pappen of Stoovingen opgelegd zynde, als wanneer het ook dient om het Water af te dryven, Gezwellen te doen verſlaan en tegen de Roos of 't St. Anthoni's Vuur. Het Afkookzel in Water of Aftrekzel in Wyn geneest de Barſten in Lippen en Tepels, en dient tot Bloedſtemping. Sommigen hebben het ook tegen 't Scheurbuik en de Kanker aangepreezen. Het is ſterk en Bokkig van Reuk, overtreffende in hoedanigheden de andere Soorten.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

Het is een laag Kruid, hebbende de Bladen Vinswyze, doorgaans in drieën en dan verder in vyven ongelyk verdeeld, glad of ruig, somtyds roodachtig, de Bloemen paarſch of wit. De Kelk is Haairig, en van de vyf Blaadjes, waar dezelve uit beſtaat, zyn twee met drie Kielen, één met twee en twee met ééne Kiel; dat denzelven tienhoekig maakt. Het groeit ook in gelukkig Arabie, zegt LINNÆUS.

(56) Oijevaarsbek *met tweebl. Steeltjes, Piera-*

LVI. *Geranium lucidum.* Glanzig.

(56) *Geranium* Ped. bifl. Cal. pyramidatis angulatis &c. *It. Gothl.* 228. *Fl. Suec.* 574. OED. *Dan.* 213. KRAM. *Auſtr.* 203. GOUAN *Monsp.* 342. BURM. *Ger.* N. 19. Ger. lucidum Saxatile. C. B. *Pin.* 318. Ger. Saxatile. THAL. *Herc.* 44. T. 5. Ger. rotundifol. Saxatile montanum. COL. *Ecphr.* I. p. 138. T. 137.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

ramidaale hoekige, verheven - rimpelige Kelken en vyfkwabbige ronde Bladen.

Op Steenige plaatsen en Gebergten groeit deeze, die van de Glanzigheid der Bladen haaren bynaam heeft, door geheel Europa. Zy heeft kleine paarsche Bloempjes, wier Blaadjes, zo wel als in de voorgaande onverdeeld zyn.

LVII. *Geranium molle.* Zagtbladig.

(57) Oijevaarsbek *met tweebl. Steeltjes en Blaadjes overhoeks, by de Bloemen; wier Blaadjes tweedeelig zyn: de Kelken stomp: de Steng byna regtopstaande.*

LVIII. *Carolinianum.* Karolinisch.

(58) Oijevaarsbek *met tweebl. Steeltjes gebaarde Kelken, tweedeelige Bladen, ruige Zaaddopjes en uitgerande Bloemblaadjes.*

LIX. *Columbinum.* Duiven-Voet.

(59) Oijevaarsbek *met tweebl. Steeltjes, die langer dan het Blad zyn, vyfdeelig veeldeelige Bladen, gladde Zaaddopjes en gebaarde Kelken.*

Dee-

(57) *Geranium* Ped. bifl. Foliisque Floralibus alternis &c. GOUAN *Monsp.* 342. *Fl. Suec.* 577. GORT. *Belg.* 199. BURM. *Ger.* N. 21. Ger. 21. Ger. Ped. bifloris, Fol. sparsis Reniformibus &c. HALL. *Helv.* 366. Ger. Columbinum villosum, Petalis bifidis purpureis. VAILL. *Paris* 79. T. 15. f. 3.

(58) *Ger.* Ped. bifl. Calycibus Aristatis &c. BURM. *Ger.* N. 24. GRON. *Virg.* 100. R. *Lugdb.* 351. Ger. Columbinum Carolinum &c. DILL. *Elth.* f. 162.

(59) *Ger.* Ped. bifl. Folio longioribus &c. GORT. *Belg.* 199. GOUAN *Monsp.* 343. KRAM. *Austr.* 204. *Fl. Suec.* 576. GER. *Prov.* 434. HALL. *Helv.* 367. VAILL. *Paris.* 79. T. 15. f. 4.

Deeze drie Soorten behooren tot het Kruid, dat men *Duivepoot* of *Duiven-Voet* noemt, wegens de figuur der Bladen, die byna rond van Omtrek maar ingesneeden zyn. De eerste en laatste groeijen alom in Europa, en komen ook in onze Nederlanden wild voor: de middelste groeit natuurlyk in Karolina en Virginie. De eerste, die eene opgeregte Steng heeft, munt uit door de zagtheid haarer Bladen, de gezwollen Kelken en dat de Stoppeltjes tweedeelig zyn: de tweede heeft de Kelken ruig gebaard en ryp zynde rood; met zwarte Zaaddopjes daar in: de derde heeft zeer lange Bloemsteeltjes en de Kelken grootelyks gebaard en groot. Allen zyn het laage Kruidjes, met de Stengen veelal langs den Grond verspreid.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(60) Oijevaarsbek *met tweebl. Steeltjes, gebaarde Kelken, geheele Bloemblaadjes, ruige Zaaddopjes en byna gevingerde Vindeelige Bladen.*

LX. *Geranium incanum.* Grys.

Dit Kaapsche heeft Draadachtige Stengen, aan de Knoopen met Borstelige Stoppeltjes bezet. In sommige Monsters komen de Steeltjes vierbloemig voor, gelyk men dezelven by den Heer

(60) *Geranium* Ped. biflotis, Cal. Ariftatis &c. *Am. Acad.* VI. Afr. 26. Ger. Ped. bifl. Fol. multipartitis. R. *Lugdb.* 351. N. 11. BURM. *Ger.* N. 26. Tab. 1. Ger. Afr. tenuifolium. PLUK. *Phyt.* 186. f. 4. Ger. Afr. Fol. Pulsatillæ infra Argenteo, Fl. albo. BOERH. *Lugdb.* I. p. 264.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Heer BURMANNUS afgebeeld vindt. De Bladen hebben van onderen eene Zilverachtige Wolligheid.

Behalve het Duiven-Voet en het Zagtbladige Oijevaarsbek, valt ook het Maluwachtige, het Zeekants- en Zeegroene, onder de Kaapsche Planten.

LXI. *Geranium dissectum.* Verdeeld.

(61) Oijevaarsbek *met tweebl. Steeltjes; de Bladen eerst in vyven, dan in drieën gedeeld; de Bloemblaadjes uitgerand en niet langer dan de Kelk; de Zaaddopjes ruig.*

LXII. *Rotundifolium.* Rondbladig.

(62) Oijevaarsbek *met tweebl. Steeltjes; de Bloemblaadjes byna geheel, niet langer dan de Kelk; een leggende Steng en Niervormige ingesneedene Bladen.*

LXIII. *Pusillum.* Zeer klein.

(63) Oijevaarsbek *met tweebl. Steeltjes; uitgerande Bloemblaadjes, neergedrukte Steng en Niervormige gepalmde Liniaale spitse Bladen.*

Dee-

(61) *Ger.* Ped. bifloris Fol. quinquepartito - trifidis &c. GOUAN *Monsp.* 343. *Fl. Suec.* II. N. 622. Ger. majus Fol. imis longis ad Pediculum divisis. MOR. S. 5. T. 3. f. 3. VAILL. *Par.* T. 15. f. 2.

(62) *Ger.* Ped. bifl. Pet. subintegris longit. Calycis &c. GORT. *Belg.* 200. GOUAN *Monsp.* 343. KRAM. *Austr.* 204. *Fl. Cliff.* 344. *Fl. Suec.* 575. R. *Lugdb.* 351. N. 9. Ger. Fol. Malvæ rotundo. C. B. *Pin.* 318. Ger. Columbinum VAILL. *Paris.* 79. T. 15. f. 1. Pes Columbinus. DOD. *Pempt.* 61. LOB. *Ic.* 658.

(63) *Ger.* Ped. bifl. Pet. emarginatis &c. BURM. *Ger.* N. 23. Columbinum humile &c. RAJ. *Angl.* III. p. 359. T. 16. f. 2. Ger. Col. tenuius laciniatum. C. B. *Pin.* 318. *Prodr.* 138.

Deeze drie komen of overal of in fommige deelen van Europa voor. De Rondbladige ook in ons Nederland, aan de Wegen op Zandige plaatfen. Deeze is het eigentlyke *Duiven-Voet*, in 't Franfch *Pied de Pigeon*, in 't Engelfch *Dovesfoot*, in 't Hoogduitfch ook *Schartenkraut* genoemd wordende. Niets gemeener dan 't zelve aan de Wegen in Switzerland, zo HALLER fchryft. Elders komt het op Bouwlanden voor. Hier onder vallen Plantjes zo klein, dat menze byna voor de laatfte Soort, die in Engeland en Vrankryk waargenomen is, zou houden. Alle deze hebben zeer kleine Bloempjes en dus weinig aanzien. De Zaaddopjes van het Kleine krullen met hunne Staartjes aan de Punt van den Styl om, gelyk in eenige andere Soorten. De Stengen van het Rondbladige of Groote Duiven-Voet zyn fomtyds een Elle lang.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

F. Uniflori. Eenbloemige.
Met tien geknopte Meeldraadjes.

(64) Oijevaarsbek *met meest eenbl. Steeltjes, de Bladen fpits vyfdeelig; de Blaadjes Vinswyze verdeeld.* LXIV. *Geranium Sibiricum.* Siberifch.

In Siberie is de Groeiplaats van deeze Soort, die verfpreide Stengen van een Voet, met Bladen als gezegd is, heeft, geevende de Stengen uit

(64) *Geranium* Ped. fubunifloris, Fol. quinque-partitis acutis, Foliolis pinnatifidis. BURM. *Ger.* N. 5. JACQ. *Hort.* T. 19.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

uit ieder Mikje een lang Bloemſteeltje met witte paarſch geſtreepte Bloemen in vyfbladige gebaarde Kelken.

LXV. *Geranium Sanguineum.* Bloedkleurig.

(65) Oijevaarsbek *met eenbl. Steeltjes ; de Bladen eerst in vyven, dan in drieën gedeeld, van omtrek rond.*

Op drooge belommerde Velden in Europa, meest in de Zuidelyke en Bergachtige deelen, komt deeze voor, die het *Bloedkleurig Oijevaarsbek* is van CLUSIUS, groeijende, volgens hem, in alle Hakbosſchen van Opper- en Neder-Ooſtenryk, als ook op hooge Grasvelden. Het heeft de Stengen, zegt hy, zeer Takkig en Knoopig, ruig en van boven, aan de Zonzyde, rood of paarſchachtig: de Bladen als gezegd is; vyfdeelig, met de Slippen meest in drieën, doch ook ſomtyds enkeld of in tweeën gedeeld; ruig, van boven groen, van onderen witachtig: de Bloem zeer groot, byna als een Veldroosje, rood van Kleur: de Zaaddopjes krullen zig om. Het heeft een dikken roodachtigen Wortel en is ook van eene ſamentrekkende hoedanigheid.

(66)

(65) *Geranium* Ped. unifloris Fol. quinque - partitis trifidis &c. BURM. *Ger.* N. 3. Ger. Ped. ſimpl. unifloris. HALL. *Helv.* 365. *Fl. Suec.* 571. KRAM. *Auſtr.* 204. R. *Lugdb.* 350. GOUAN *Monsp* 343. GER. *Prov.* 435. Ger. Sanguineum maximo Flore. C. B. *Pin.* 318. Ger. 7. Hæmatodes. CLUS. *Hiſt.* II. p. 202. *β.* Ger. Hæmat. Lancaſtrienſe. DILL. *Elth.* f. 163.

(66) Oijevaarsbek *met eenbl. Steeltjes; de Steng Vleezig met Knoopjes en eenzaame gestrekte Doornen.* IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. LXVI. *Geranium Spinosum.* Gedoornd.

Een zonderling gedoornd Knobbelgewas, dat niettemin een weezentlyke Soort van dit Geslacht is, maakt deeze Kaapsche uit, welke de Ridder beschryft als Heesterig en Sappig, met een Houtige Doorn uit ieder Knobbel; de Bladen ovaalachtig, met Klierige Stippen: de Kelk vyfbladig en onder de tippen gebaard als in de Europischen, naar welken dit Geranium ook in Vrugtmaakende deelen gelykt.

Dit heeft de Ridder derhalve geoordeeld, zyne plaats te moeten behouden, niettegenstaande de Heer N. L. BURMANNUS hetzelve achtte tot een ander Geslagt betrekkelyk te zyn, zo wel als het *Grootbloemige* (*), thans door LINNÆUS uitgemonsterd. Dit, naamelyk, verschilt van de overigen, door een eenbladigen uitgebreiden, aan den Voet niet Pypachtigen Kelk, gelyke Meeldraadjes en vyf onderscheiden Stampers, niet tot een Snuit samengegroeid. Ook heb-

(66) *Geranium* Ped. unifl. Caule Carnoso noduloso, Spinis solitariis strictis. *Mant.* 98. Ger. Spin. & Nodosum, Fol. reflexis. BURM. *Afr.* 81. T. 31. Ger. Ped. simpl. unifl. &c. BURM. *Ger.* N. 2.

(*) Ger. Grandiflorum. *Sp. Plant.* II. N. 57. Ger. Frut. incanum, Flore magno luteo dentato. BURM. *Afr.* 88. T. 34. f. 1. BURM. *Ger.* N. 1.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. hebben de Elsvormige Vrugtbeginzels naauwlyks een blyk van Styl en ieders Stempel is Wratachtig (†).

Twaalfmannige.

PENTAPETES.

Tot de Twaalfmannigen is dit Geslagt betrokken, waar van de twee laatste Soorten reeds onder de Boomen beschreeven hebbende *, my thans de eerste nog staat te beschryven, als

* II. D. III. ST. bl. 133.

I. *Pentapetes phoenicea.* Roodbloemige.

(1) Pentapetes *met Piekswys' Lancetvormige Zaagtandige Bladen.*

Naar 't Mottekruid zweemt deeze taamelyk, wat de Gestalte aangaat, doch de Bloem en Vrugtmaaking doetze nader komen aan de Heemst. Het is een sierlyk Kruid, met groote hoogroode Bloemen, dat hier in de Hortus, omtrent honderd Jaar geleeden, is geteeld geweest en naar die Plant in Plaat vertoond door den beroemden COMMELYN. De vermaarde TREW bragt het ook in 't Koper. 't Kruid dat by RUMPHIUS, onder den naam van *Godlooze Bloem*, is afgebeeld, (dus genaamd zynde, om dat de Bloem,

(†) BURM. *Fl. Cap. Prodr.* p. 19.

(1) *Pentapetes* Fol. Hastato-Lanceolatis serratis. MILL. *Dict.* T. 201. Alcea Indica lucido hastato folio. PLUK *Phyt.* T. 255. f. 3. Blattaria Zeylanica Flore amplo coccineo COMM. *Hort.* I. p. 11. T. 6. Flos impius. RUMPH. *Amb.* V. p. 288. T. 100. f. 1. Sjasmin. *Hort. Mal.* X. p. 1. T. 1. TREW. *Rar.* 7. T. 5. BURM. *Fl. Ind.* 144.

Bloem, als den Hemel niet durvende aanschouwen, steeds nederhangt of zydewaards gestrekt is,) schynt my hier van grootelyks te verschillen. Dat in de Malabaarse Kruidhof voorkomt, genaamd *Sjasmin* of Oostindisch Mottekruid, hadt breede Hartvormige Bladen, als die der Brandenetelen, zeer Haairig op lange Steelen, en eene groote Meniekleurige Bloem.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Dodecandria.*

Thans komen wy tot de Veelmannigen, dat is die twintig en meer Meeldraadjes hebben, onder de Enkelbroederige Kruiden, en daar in allereerst tot het Geslagt van

SIDA. Hoorn-Heemst.

Hetzelve bevat verscheide uitheemsche Planten, die wegens de Bloem naar de Heemst of Maluwe gelyken, doch wier Vrugt doorgaans met Hoorntjes is bezet, bestaande uit verscheide samengevoegde Scheedjes, die ieder een enkel Zaad bevatten. De Kelk is enkeld en gehoekt, de Styl veeldeelig. Een- en twintig Soorten komen in 't zelve voor, zynde meestal Jaarlykse of Zaay-Gewassen, naamelyk.

(1) Hoorn-Heemst *met langwerpig Hartvormi-*

I. *Sida Spinosa.* Gedoornde.

(1) *Sida* Fol. Cordato-oblongis serratis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 837. *Veg.* XIII. p. 517. *H. Ups.* 199. *Fl. Zeyl.* 254. *R. Lugdb.* 349. *H. Cliff.* 346. BURM. *Fl. Ind.* 145. &c. Alcea Carpini folio, Amer. Frutescens &c. COMM. *Hort.* I. p. 5.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

mige Zaagtandige Bladen, Borstelige Stoppeltjes en byna gedoornde Oxelen.

II. *Sida alba.* Witte.

(2) Hoorn-Heemst *met rondachtig Hartvormige Bladen, Borstelige Stoppeltjes en byna driedoornige Oxelen.*

De eerste van deeze twee schynt nader de *Smalbladige Silaguri* van RUMPHIUS te zyn, dan dat dit Kruid behooren zou tot het Geitenkruid der Westindiën, welk men aldaar voor Thee gebruikt *. Immers het heeft een Pylaartje, dat de Meeldraadjes draagt, in 't midden van zyne geele vyfbladige Bloempjes. Het is een Heestertje van eenige Voeten hoog; de andere een Jaarlyksch Kruid, dat van de Wollige witheid der Bladen zynen naam heeft, die aan 't end niet spits maar rond zyn, de Bloemen wit met paarsche Stempels en de enden der Bladsteelen paarschachtig.

*II. D. V. STUK, bl. 320.

III. *Rhombifolia.* Ruitbladige.

(3) Hoorn-Heemst *met Ruitachtig Lancetvormige Zaagtandige Bladen, de Oxelen eenigermaate tweedoornig.* (4)

3. T. 2. Althæa Virg. bidens &c. PLUK. *Alm.* 25. T. 9. f. 6. Malva Ulmifolia semine duplici Rostro. TOURNF. *Inst.* 96. Silagurium. RUMPH. *Amb.* VI. T. 18. f. 2.

(2) *Sida* Fol. Cordatis subrotundis &c. Malva bicornis Sanguisorbæ folio villoso & glabro. DILL. *Elth.* f. 210. Althæa Rostrata Cormandeliensis &c. PLUK. *Alm.* 26. T. 9. f. 3.

(3) *Sida* Fol. Lanceolato-Rhomboidibus serratis &c. *H. Cliff.* 346. R. *Lugdb.* 349. *Fl. Zeyl.* 252. GRON. *Virg.* 101. Malvinda unicornis, Folio Rhomboide, perennis. DILL. *Elth.* 216. T. 172. f. 212. T. 18. f. 2.

(4) Hoorn-Heemst *met rondachtige, geplooide, Zaagtandige Bladen.* IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

(5) Hoorn-Heemst *met Wigvormige ſtompe, Zaagtandige, van onderen Wollige Bladen.* IV. *Sida Alnifolia.* Elsbladige. V. *Retuſa.* Stompbladige.

De figuur der Bladen onderſcheidt deeze, altemaal, gelyk de twee voorigen, Oostindiſche Planten, hoewel men de Gedoornde ook aan de Kaap en in Noord-Amerika, de Ruitbladige in de beide Indiën aantreft. Deeze is Heeſterig en overblyvende, zo wel als de Elsbladige, die zeer naby komt aan de volgende, welke tot het *Silagoeri* van RUMPHIUS behoort. Zyn tweede Soort ſchynt het Ruitbladige te zyn, welks Bladen eenigszins ſcheef voorkomen; hoewel de Heer N. L. BURMANNUS die betrekt tot een Spitsbladige Sida: want RUMPHIUS zegt zelf, dat de Bladen ſtomp zyn. De Afbeelding, beken ik, vertoontze wel degelyk ſpits: doch het ſchynt my toe, dat zo wel in eene zelfde Plant, als in byzondere, aanmerkelyke Verſcheidenheden voorkomen. De Bladen, immers, aan de Takken en Plantjes, my onder den naam van Ruitbladige toegezonden, vertoonen weinig Ruitach-

(4) *Sida* Fol. Orbiculatis plicatis ſerratis &c. *H. Cliff.* 346. *Fl. Zeyl.* 253. R. *Lugdb.* 349. Malvinda Stellata Alnifolia. DILL. *Elth.* f. 211.

(5) *Sida* Fol. Cuneif. retuſis &c. Althæa Indica latiore folio Cordiformi. PLUK. *Alm.* 26. T. 9. f. 2. Silagurium. RUMPH. *Amb.* VI. p. 44. T. 19.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Veelmannige.*

achtigs en zyn byna Lancetvormig, diep gekarteld, aan 't end eenigszins rondachtig; dus veel naar die van de Thee gelykende, zo RUMPHIUS te regt aanmerkt. De Stompbladige heeft dezelven aan 't end zeer breed en uitgehoekt; tusschen welken de Elsbladige als een middelslag uitmaakt. Deeze Planten worden gezegd van eene verzagtende en rypmaakende natuur te zyn, gelyk de Heemst.

VI. *Sida Ciliaris.* Kanthaairige.

(6) Hoorn-Heemst *met ovaale Zaagtandige stompe Bladen, kanthaairige Liniaale Stoppeltjes en gedoornde Zaaden.*

VII. *Triquetra.* Driekantige.

(7) Hoorn-Heemst *met Hartvormige, Zaagtandige, eenigermaate Wollige Bladen en driekantige Takken.*

VIII. *Jamaicensis.* Jamaikasche.

(8) Hoorn-Heemst *met Eyronde Zaagtandige Wollige Bladen, naauwlyks gesteelde Oxelbloemen en vyf tweehoornige Zaaden.*

IX. *Viscosa.* Lymerige.

(9) Hoorn-Heemst *met Hartvormige gekartel-*

(6) *Sida* Fol. ovalibus retusis serratis &c. *Am. Acad.* V. p. 201. Malva minima supina Fol. oblongis serratis &c. BROWN. *Jam.* 282. Malva minor Betonicæ folio &c. SLOAN. *Jam.* 96. *Hist.* I. p. 217. T. 137. f. 2.

(7) *Sida* Fol. Cord. serr. subtomentosis. Sida trisulcata. JACQ. *Amer.* 26. *Hist.* 195.

(8) *Sida* Fol. Ovatis serratis tomentosis &c. *Am. Acad.* V. p. 401. Sida humilior Fol. ovatis serratis. BROWN. *Jam.* 280.

(9) *Sida* Fol. Cord. crenatis tomentosis &c. *Am. Acad.* V.

zelde Wollige Bladen; de Bloemen meest eenzaam; de Zaadhuisjes zevenhokkig rond en plat. IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

In de Westindiën en op 't Eiland Jamaika in 't byzonder, is de Groeiplaats van deeze Soorten, uitgenomen de Driekantige, welke de Heer JACQUIN op 't Eiland St. Domingo gevonden heeft. In de Keizerlyke Broeihuizen te Weenen is deeze eens Mans langte hoog opgeschooten; de anderen zyn kleine of laage Kruiden naar de Heemst gelykende; weshalve SLOANE de laatste noemt Alcea met Popelierbladen, die ruig en flaauw Zaagtandig zyn.

(10) Hoorn-Heemst *met Hartvormige, iets gehoekte, Zaagtandige, Pluizige Bladen.* X. *Sida Cordifolia.* Hartbladige.

Deeze Soort, die in Oostindie en aan de Kaap valt, heeft weezenlyk Hartvormige Bladen, met veele fyne Haairtjes, als Pluis, bezet. Het is een Jaarlyksch Kruid, dat DILLENIUS afbeeldt, onder den naam van *Tweehoornige Maluwe* met zagte Bladen, welke byna rond zyn, en zodanig komt ook de Afbeelding voor,

V. p. 402. Sida viscosa & villosa &c. BROWN. *Jam.* 280. Alcea Populi Folio villoso leviter serrato. SLOAN. *Jam.* 98. *Hist.* I. p. 222. T. 139. f. 4.

(10) *Sida* Fol. Cordatis subangulatis, serratis villosis. Malva bicornis Ballotes folio molli. DILL. *Elth.* f. 209. Althæa Maderaspatana, subrotundo Folio molli & hirsuto, multipilis. PLUK. *Alm.* 25. T. 131. f. 2. BURM. *Fl. Ind.* p. 147.

IV. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK. *Veelmannige.*

voor, welke PLUKENET gegeven heeft van zekere Heemst van Madrasf met zagte ruige sterk gehaairde Bladen; doch waar van aanmerkelyk verschilt de *Heemst met Moerbesie-Bladen* van PLUKENET (*), met veel langer dunner Bloemsteeltjes in de Oxelen, en dunner Stengetjes, minder ruig, met ruuwe, niet zagte Bladen, hoedanige ik, onder den naam van Hartbladige, van Java heb ontvangen. Doch volgens de aanhaalingen zyn 'er meer Verscheidenheden van deeze Soort. De *Katou-Uren* van Malabar wordt in Afkookzel Pisdryvende gezegd te zyn.

XI. *Sida umbellata.* Kroontjes-draagende.

(11) Hoorn-Heemst *met Hartvormige eenigermaate Hoekige Wollige Bladen, Kroontjesbloemen en tweesnuitige Zaadhokjes.*

XII. *Paniculata.* Gepluimde.

(12) Hoorn-Heemst *met langwerpig Hartvormige gespitste, Zaagtandige, van onderen Wollige Bladen, en Haairdunne zeer lange Bloemsteeltjes.*

XIII. *Periplocifolia.* Effenrandige.

(13) Hoorn-Heemst *met Lancetswys' Hartvor-*

(*) Althæa Morifolia Ind. Or. ad. Foliorum sinus Capitulis singularibus parvis. PLUK. *Alm.* T. 132. f. 1.

(11) *Sida* Fol. Cord. subangulatis tomentosis &c Sida major assurgens subfruticosa et subvillosa. BROWN. *Jam.* 281?

(12) *Sida* Fol. Cordato-oblongis acuminatis &c. *Am. Acad.* V. p. 401. Sida humilior Ramosa teres &c. BROWN. *Jam.* 280.

(13) *Sida* Fol. Cordato-Lanceolatis integerrimis &c. *Fl. Zeyl.*

vormige effenrandige Bladen en eene gepluimde Steng. IV. Afdeel. XVII. Hoofdstuk.

(14) Hoorn-Heemst *met Hartvormige Zaagtandige, ſtekelige Bladen en veelbloemige gekropte Bloemſteeltjes aan 't end der Stengen.* XIV. *Sida Urens.* Brandende.

De vier Soorten zyn op het Eiland Jamaika, in de Westindiën, waargenomen, hoewel de derde ook voorkomt, zo 't ſchynt, in Zuid-Amerika en op Ceilon in Oostindie. De eerſte is vry groot, de tweede klein van Gewas; de derde heeft geheel Effenrandige Bladen, veel naar die van 't Scammoneum gelykende, als blykt uit de Afbeelding van DILLENIUS, die dezelve uit Ceylonſch Zaad geteeld hadt. Hier komt by een Soort met zeer groote Bladen en Haairige Stengen, van PLUMIER gevonden, hebbende insgelyks geſternde Vruggen. De vierde, die de Bloemen bykans in ronde Hoofdjes vergaard heeft, is wegens de ſtekeligheid der Bladen gebynaamd. Behalve de Ge-

Zeyl. 251. LOEFL. *It.* 237. R. *Lugdb.* 349. N. 2. Sida erecta glabra &c. BROWN. *Jam.* 280. Abutilon Periplocæ acutioris folio, Fructu ſtellato. DILL. *Elth.* 4. T. 3. f. 3. Alcea Orientalis Scammonei folio &c. PLUK. *Alm.* 17. T. 74. f. 7. β. Sida Fol. ſubrot. cord. &c. R. *Lugdb.* 350. N. 10. Abutilon amplisſimo folio Caule villoſo. PLUM. *Sp.* 2. *Ic.* 3.

(14) *Sida* Fol. Cord. ſerratis hispidis &c. *Am. Acad.* V. p. 402. Sida Urticata. BROWN. *Jam.* 280. MURR. *Comm. Gott. nov.* T. III. p. 75. T. 5.

C 5

IV. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK.

Gepluimde kwam ook de Hartbladige en een Eyronde, den Heer FORSKAOHL in Arabie voor.

XV. *Sida Occidentalis.* Westindische.

(15) Hoorn-Heemst *met Hartvormige eenigermaate gekwabde Bladen, uitgebreide Stoppeltjes, de Bloemsteelen korter dan de Bladsteelen en veelhokkige Zaadhuisjes.*

XVI. *Americana.* Amerikaansche.

(16) Hoorn-Heemst *met Hartvormige langwerpige onverdeelde Bladen, veelhokkige Zaadhuisjes, van langte als de Kelk, en Lancetvormige Hokjes.*

Vreemd is 't, dat de Ridder de eerste, die in Amerika groeit, *Westindische*, de andere, die op Jamaika valt, *Amerikaansche* gebynaamd heeft. De Bladen van deeze zyn tweemaal zo lang als breed, Zaagtandig: de Vrugten maaken Blaasachtige Wollige Zaadhuisjes uit, bestaande uit twaalf Hokjes die opwaards Lancetvormig zyn, vervat in een Wollige Kelk.

XVII. *Abutilon.* Indische.

(17) Hoorn-Heemst *met rondachtig Hartvor-*

(15) *Sida* Fol. Cordatis sublobatis &c. *Am. Acad.* IV. p. 325. Abutilon Vesicarium, Fl. Fructuque majore non crispo. DILL. *Elth.* 7. p. 6. T. 6.

(16) *Sida* Fol. Cordatis oblongis indivisis &c. Abutilon Vesicarium Flore luteo majus. PLUM. *Ic.* 1. T. 2, mala.

(17) *Sida* Fol. subrotundo-Cordatis indivisis &c. GRON. *Virg.* 78. GOUAN *Monsp.* 344. R. *Lugdb.* 349. *H. Cliff.* 346. Althæa Theophrasti Flore luteo. C. B. *Pin.* 316. Althæa altera s. Abutilon. CAM. *Epit.* 668. Abutilon. DOD. *Pempt.* 656. Althæa luteis Floribus. LOB. *Ic.* 655.

vormige onverdeelde Bladen, de Bloemsteelen korter dan het Blad, de Zaadhuisjes veelhokkig met tweedeelige Hoorntjes. IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

Deeze Soort wordt gehouden voor het *Abutilon* van AVICENNA, en naar dezelve zyn alle die Heemstachtige Planten, welke een dergelyke Blaasachtige Vrugt, uit veele Hokjes bestaande, hebben, door TOURNEFORT tot een Geslagt van deezen naam betrokken. Het heeft de gestalte van de Heemst, en groeit byna tot de zelfde hoogte als die, wordende door de geele Bloemen inzonderheid daar van onderscheiden; als ook doordien de Bladen niet overlangs maar als hoekig en Schildachtig aan de Steelen, die vry lang zyn, zitten. Men geeft 'er, in de Zuidelyke Landen, den naam aan van *Basterd-Heemst.* Zy groeit in de beide Indiën.

(18) Hoorn-Heemst *met Hartvormige onverdeelde Bladen, omgeboogene Stoppeltjes, lange Bloemsteelen, en veelhokkige ruige Zaadhuisjes, korter dan de Kelk zynde.* XVIII. *Sida Asiatica.* Asiatische.

Deeze groeit in Oostindie ook tot eene aanmer-

(18) *Sida* Fol. Cordatis indivisis, Stipulis reflexis &c. *Am. Acad.* IV. p. 324. Abutilon Ind. fl. luteo minore. *Fl. Zeyl.* 520. Alceæ affinis Abutilon dicta. PLUK. *Phyt.* 126. f. 5. Abutilon hirsutum. RUMPH. *Amb.* IV. p. 29. T. 10. Belocroe. *Hort. Mal.* VI. p. 2. T. 4.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Veelmannige.*

merkelyke hoogte. De gestalte is byna als der voorgaande en de Vrugten of Zaadhuisjes worden by de Kroon van een Trepaan, of Panboor, zynde een Heelmeesters Werktuig, vergeleeken: doch op Malabar noemt men 't Gewas deswegen, in 't Nederduitsch, *Lobhalsen*, dat zeggen zal willen Halslobben, als eenigermaate naar een ouderwetse Halskraag gelykende. Voorts heeft zy met de volgende veel overeenkomst, dat uit de bepaalingen blykt.

XIX. *Sida Indica.* Oostindische. PL. LXI. *Fig.* 2.

(19) Hoorn-Heemst *met Hartvormige eenigermaate gekwabde Bladen, omgeboogene Stoppeltjes; de Bloemsteelen langer dan de Bladsteelen en veelhokkige ruuwe Zaadhuisjes, langer dan de Kelk.*

Van dit Oostindische Abutilon is de eerste Afbeelding gegeven door CAMERARIUS, welke vervolgens door BAUHINUS, en naderhand door MORISON, schynt gekopieerd te zyn. De laatste heeft voorzigtig het Zaadhuisje of de Vrugt, door den eersten daar nevens gevoegd, als geheel ondeugend afgebeeld zynde, weg gelaten. Terwyl op de Afbeelding van de Bloem, en van 't geheele Gewas, by die Autheuren, ook niet te roemen viel, en my geen betere daar van was voorgekomen, heb ik een ge-

(19) *Sida* Fol. Cordatis sublobatis &c. CAM. *Hort.* 3. T. 1. J. B. *Hist.* II. p. 659. MOR. *Hist.* II. p. 531. S. 5. T. 19. f. 4. Althææ Theophrasti similis. C. B. *Pin.* 316.

gedeelte van een ſchoonen Tak daar van, my uit Java toegezonden, daar toe gebruikt. Zie Pl. LXI. *Fig.* 2. 't Blykt uit denzelven, hoe de Vrugten ſamengeſteld zyn uit veele gehoornde Scheedjes, digt te ſamen gevoegd en dus plat van boven. De Hoorntjes, veel korter dan in 't gemeene, ſpreiden zig aan den omtrek uit. Derzelver Steeltjes, als ook die der Bloemen, zyn doorgaans langer dan de Bladſteelen, en de Bladen eenigermaate gekwabd. De Steng, Steelen, Bladen, Kelken en Zaadhuisjes bekleedt een zagte Wolligheid. De Zaadhuisjes van het gemeene Abutilon zyn veel langer, ſpitſer en dubbeld gepunt, gelyk uit de Afbeelding van een rype Vrugt van 't zelve, by B, blykbaar is. Dezelve heeft zesentwintig Punten en dus dertien Hokjes of Haauwtjes: ik heb 'er met dertig Punten.

IV. Afdeel. XVII. Hoofdstuk. *Polyandria.*

De Heer N. L. Burmannus geeft, onder den naam van *Getroste*, een nieuwe Oostindiſche Soort op, met Hartvormige gekartelde Pluizige Bladen en veelbloemige Steeltjes in de Oxelen (*). Deeze ſchynt overeen te komen met die, welke, in het Werk van Ehret door Trew, is afgebeeld en omſtandig beſchreeven (†). Het eenigſte is, dat de hokjes van de

Racemoſa. Getroſte.

(*) Sida Fol. Cord. crenatis villoſis, Racemis Axillaribus multifloris. *Fl. Ind.* p. 148.

(†) Sida Fol. ſubrotundo - Cordatis ſublobatis, Pedunc. umbellatis, Capſulis multilocularibus. p. 49. T. 89.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

de Vrugt of Zaadhuisjes hier veelzaadig zyn, 't welk ſtrydt tegen de Geſlagtsbepaaling.

XX. *Sida crispa.* Gekrulde.

(20) Hoorn-Heemst *met Hartvormige eenigermaate gekwabde, gekart. Wollige Bladen en knikkende opgeblazene veelhokkige gekartelde uitgegulpte Zaadhuisjes.*

Deeze die in Karolina, als ook op een der Bahama's Eilanden is waargenomen, en uit Zaad in de Elthamſe Tuin geteeld, heeft kleine Bloempjes en een kleine Vrugt, die uit zodanige Zaadhuisjes beſtaat, als gezegd is, welke ieder ook twee of drie Nierachtige Zaadjes bevatten. Zy heeft de Steeltjes, waar aan de Vrugten hangen, dun en geknakt, met opſtaande Bloempjes.

XXI. *Criſtata.* Gekamde.

(21) Hoorn-Heemst *met Hoekige Bladen, de onderſten Hartvormig, de bovenſten Viool-achtig; de Zaadhuisjes veelhokkig.*

Uit de aanhaalingen blykt, dat hier de *Perſi-*

(20) *Sida* Fol. Cord. ſublobatis, crenatis tomentoſis &c. LOEFL. *It.* 240. Abutilon Veſicarium crispum. DILL. *Elth.* 6. T. 5. f. 5. Abutilon Americanum &c. MART. *Cent.* 29. T. 29. Abutilon aliud Veſicarium. PLUM. *Ic.* 15. T. 25.

(21) *Sida* Fol. angulatis, infer. Cordatis, ſuper. Panduræformibus. &c. GOUAN *Monsp.* 344. Sida Fol. crenatis, infer. Cord. obtuſis, ſuperioribus acuminatis. R. *Lugdb.* 349. N. 4. Sida Fol. Cord. obſolete ſerratis. *H. Cliff.* 346. Abutilon Lavateræ folio, Fructu criſtato. DILL. *Elth.* f. 2. *β.* Sida Fol. infer. Cordato-angulatis, ſuper. Haſtatis, Petalis integerrimis. R. *Lugdb.* 349. N. 3. *H. Ups.* 199.

ſiſche Sida, waar van de Heer BURMANNUS, uit het Kruidboek van GARZIN, een byzondere Soort gemaakt heeft (*), ook t'huis behooren kan. Men vindt in het Loof een aanmerkelyke Verſcheidenheid, zo dat zelfs de onder-Bladen, gelyk de Heer GOUAN aanmerkt, dikwils Handpalmswyze in vyven gedeeld, ten minſte vyfhoekig, voorkomen, zynde aan den rand niet gekarteld en donkerrood; de Bloemſteelen eens zo lang als de Bladen; de Bloemen eens zo groot als de Kelken en bleek blaauw. Ook heeft het de bovenſte Bladen, zegt hy, ſomtyds Lancetvormig, ſomtyds Piekachtig. By DILLENIUS waren de onderſte Bladen Hartvormig; de bovenſten ſmaller en wat hoekig, even als in de gedagte Perſiſche, die de bovenſten ook niet volkomen ongeſteeld heeft. Men vindtze ſomtyds in 't midden ſmaller, en dus eenigszins naar een Viool gelykende. De geheele Plant is ruig, of met Wolligheid bekleed en heeft, om dat de Zaadhuisjes als gekamd zyn, dien bynaam.

IV. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

Twee andere Soorten van Sida, onder de bynaamen van Getropte en Geſtraalde, bevoorens door LINNÆUS opgegeven, maaken thans het Geſlagt van *Malachra* uit, dat door my reeds onder de Heeſters is te boek geſteld (†).

AL-

(*) Sida (*Perſica*) Fol. inferioribus petiolatis Cordatis acuminatis, ſuperioribus ſesſilibus Lanceolatis dentatis, Pedunculis ſolitariis unifloris. *Fl. Ind.* p. 148. T. 47. f. 1.

(†) Zie het II. DEELS. V. STUK, deezer *Nat. Hiſtorie*, bl. 378.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Veelmannige.*

ALTHÆA. Heemst.

Een dubbelde Kelk, waar van de buitenste in negenen gedeeld, en verscheide eenzaadige Zaaddopjes, maaken de Kenmerken uit van dit Geslagt, waar in maar vier Soorten begreepen zyn.

I. *Althæa Officinalis.* Gemeene.

(1) Heemst *met enkelde Wollige Bladen.*

Deeze Soort is de Gemeene Heemst, die in veele deelen van Europa aan Beeken en by ons, inzonderheid in Noordholland, aan de kanten van Slooten, Vaarten en andere Wateren groeit. Men noemtze in 't Latyn *Althæa* of *Ibiscus*, waar van 't woord *Ibisch* by de Duitschers afgeleid is; in 't Fransch *Guimauve*, in 't Engelsch *Mars-Mallows*, als Moeras-Maluwe; gelyk zy, in ons Land, ook *Witte Maluwe* genoemd wordt, wegens de witheid van het Loof, doch gemeenlyk *Heemst* of witte Heemst.

Met stevige Stengen, van twee Ellen en hooger, schiet dit Kruid op en pronkt met zyne witachtige Bladen, waar van de ondersten kwabbig, Lancetvormig, Zaagtandig; de bovensten hoekig

(1) *Althæa* Fol. simplicibus tomentosis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 839. p. 459. *Veg.* XIII. 518. *Mat. Med.* 338. GORT. *Belg.* 200. OED. *Dan.* 530. KRAM. *Austr.* 205. GER. *Prov.* 478. GOUAN *Monsp.* 345. *H. Cliff.* 348. R. *Lugdb.* 357. Althæa Dioscoridis & Plinii. C. B. *Pin.* 315. Althæa Ibiscus. DOD. *Pempt.* 655. LOB. *Ic.* 653. Althæa. CAM. *Epit.* 667. *β.* Althæa laciniato folio. C. B. *Pin.* 316.

kig, zyn. In de Oxelen draagt het, op korte Steeltjes, groote Klokvormige Bloemen, met uitgerande Bloemblaadjes, wit of bleekrood van Kleur, in 't midden een Stander hebbende, met Meelknopjes beladen. De Vrugt komt nagenoeg overeen met die der Kaasjesbladen.. IV. AFDEEL. XVII. HOOFD-STUK. *Polyandria.*

Van ongemeen gebruik zyn de Wortels van dit Kruid, die men Heemstwortels noemt, als bekend is, in Borstkwaalen; als ook tegen de Pynen van het Zydewee en Graveel; wordende hetzelve of in Afkookzel, of in Syroop, of de Koekjes daar van gemaakt, 't zy op zig zelf, of met andere dergelyke Middelen ingegeven. Het Slym, naamelyk, derzelven is by uitſtek verzagtende, zo in- als uitwendig. Dus komen de Bladen ook, onder den naam van *Bismalva*, als de dubbelde kragten der Kaasjesbladen hebbende, in rypmaakende Pappen en de Konſerf der Bloemen is van de zelfde natuur.

(2) Heemst *met de onderſte Bladen Palmswyze verdeeld, de bovenſten Vingerachtig.* II. *Althaa Cannabina.* Gevingerde.

De verdeeling der Bladen onderſcheidt deeze, die in Hongarie en de Zuidelyke deelen van Europa natuurlyk is, groeijende meer dan Mans lang-

(2) *Althaa* Fol. inferioribus palmatis, ſuperioribus digitatis. GER. *Prov.* 478. GOUAN *Monsp.* 346. JACQ. *Vind.* 124. *H. Ups.* 205. Alth. Fol. compoſitis ſcabris. R. *Lugdb.* 357. Alcea Cannabina. C. B. *Pin.* 316. Alcea Fruticoſa Cannabino folio. CLUS. *Hiſt.* II. p. 25.

IV. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK. *Veelmannige.*

langte hoog. De Steng heeft zy donker rood of groen: de Slippen der Bladen zyn Tandswyze gekarteld: de Bloemsteeltjes enkeld en langer dan de Bladen, die hier niet zagt maar ruuw zyn. De gewoone Heemst komt ook voor met gesnipperde Bladen.

III. *Althæa hirsuta.* Ruige.

(3) Heemst *met driedeelige stekelig gehaairde Bladen, van boven glad; de Bloemsteeltjes enkeld eenbloemig.*

In de Zuidelyke deelen van Vrankryk, in Spanje, Italie en Oostenryk, als ook in Switzerland komt deeze in de Heggen en elders voor. Zy heeft Stengetjes, naauwlyks een Handpalm hoog, Takkig verspreid, Bladsteeltjes langer dan de Bladen, waar van de ondersten Hartvormig, Eyrond of Nierachtig zyn, de bovensten driedeelig en de binnenste Kelken zeer groot, gespitst, met Stekeltjes.

IV. *Ludwigii.* Siciliaansche.

(4) Heemst *met gekwabde wederzyds kaale Bladen en getropte eenbloemige Steeltjes.*

Op 't Eiland Sicilie groeit, volgens den Heer SCHRE-

(3) *Althæa* Fol. trifidis Piloso-hispidis &c. GOUAN *Monsp.* 346. JACQ. *Vind.* 125. DALIB. *Par.* 210. R. *Lugdb.* 357. Alcea hirsuta. C. B. *Pin.* 317. Alcea hirsuta minima, Fl. cæsio, Hispanica. BARR. *Ic.* 1169. Alcea villosa. DALECH. *Hist.* 594.

(4) *Althæa* Fol. lobatis utrinque nudis &c. *Mant.* 98. MURR. *Gott.* 169. Alcea minor Sicula Flore minore. RAJ. *Hist.* 605?

SCHREBER, deeze, die ongemeen naar de gemeene Alcea gelykt, maar door het gemelde verschilt, en nader tot dit Geslagt behoort. De binnenste Kelk is Wollig, vyfdeelig; de buitenste agtbladig. Of het de aangehaalde van RAY zy, is twyfelachtig. IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

ALCEA. Stokroos.

Van het voorgaande en volgende verschilt dit Geslagt alleen, doordien de buitenste Kelk zesdeelig is, en dus zyn 'er niet de gewoone Kruiden, *Alcea* genaamd, maar alleen de zogenaamde Stokroozen in begreepen, als

(1) Stokroos *met hoekig uitgesneeden Bladen.* I. *Alcea Rosea.* Gewoone.

(2) Stokroos *met Vingerswys gepalmde Bladen.* II. *Ficifolia.* Vygbladige.

De laatste, die men gemeenlyk *Vygbladig* noemt, is mooglyk maar eene Verscheidenheid van de andere. Immers aan de Gewoone *Stokroozen* komen dikwils verdeelde Bladen voor. Men noemtze in 't Fransch *Mauve Rose* of *Passerose*, in 't Engelsch *Hollyhocks*, in 't Hoogduitsch

(1) *Alcea* Fol. Sinuato-angulosis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 840. p. 459. *Veg.* XIII. p. 519. *Mat. Med.* 340. GOUAN *Monsp.* 346. *H. Cliff.* 348. R. *Lugdb.* 357. Malva Rosea Folio subrotundo. C. B. *Pin.* 315. Malva Hortensis. DOD. *Tempt.* 652. Malva Rosea. LOB. *Ic.* 652.

(2) *Alcea* Fol. palmatis. *H. Cliff.* 348. R. *Lugdb.* 357. Malva Rosea Folio Ficus. C. B. *Pin.* 315. Malva Rosea simplex peregrina. TAB. *Hist.* 315. MORIS. S. 5. T. 17. f. 22.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Veelmannige.*

duitsch *Herbstrozen*. De Roosachtigheid der Bloemen en de Stevigheid van dit Kruid, dat als met Staaken groeit, geeft 'er zeer eigen den naam van Stokroozen aan. De oirsprong schynt uit de Levant te zyn. 't Is een Gewas, dat zig door Zaad gemakkelyk laat voortteelen, en dan uit Planten, die 's Winters overgehouden zyn, het volgende Jaar eene groote verscheidenheid van enkelde dubbelde, witte, geele, roode, paarsche, zwarte en gemengelde Kleuren in de Bloemen vertoont. Dus strekt het, in de Herfst, tot groot sieraad der Tuinen en Buitenplaatsen. TOURNEFORT hadt die met Vygebladen reeds tot zyn Geslagt van Alcea betrokken en daar van agt Verscheidenheden, ten opzigt van de Kleur der Bloemen, opgeteld (*).

De hoogte, van tien of twaalf Voeten en meer, welke dit Kruid somtyds bereikt, heeft het ook wel doen noemen *Boomachtige Maluwe*; in 't Fransch, wegens de afkomst, *Mauve d'Outremer* of *tremier*, zo TOURNEFORT zegt. Het heeft volstrekt de gedaante der Maluwe, wat het Loof belangt, en komt zo met dezelve als met de Heemst in verzagtende hoedanigheden overeen: wordende deszelfs Bloemen en Zaad, in 't byzonder, tegen Keel-Ontsteekingen gebruikt.

MAL-

(*) Vid. *Inst. Bot.* p. 98. LINNÆUS hadt verkeerdelyk, in *Horto Cliffortiano*, MALVA Rosea Hortensis maxima Folio Ficus, op deszelfs Naam aangehaald: 't moest ALCEA zyn.

MALVA. Maluwe.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

De Bloem en Vrugt is, in dit Geslagt, wederom, gelyk in de Heemst, en de Kelk dubbeld, maar het heeft den buitensten driebladig, en daar door wordt het zo van het voorige als van het volgende onderscheiden.

Het behelst twee-en-twintig, meest uitheemsche Soorten, waar van de vyf eersten onverdeelde, de overigen gehoekte Bladen hebben, als volgt.

(1) Maluwe *met Hartvormige gekartelde Wollige Bladen en langwerpige ruige Aairen.* I. *Malva Spicata.* Geaairde.

(2) Maluwe *met Hartvormige gekartelde Wollige Bladen, en getropte zydelingse Bloemen; de Steng Heesterig.* II. *Tomentosa.* Wollige.

De eerste van deeze twee groeit op Jamaika, heeft Ryzige Stengen en lange Aairen van ongesteelde Bloemen: de andere is uit Oostindie overgebragt in onze Akademie-Tuinen; zynde een zeer Wollig, Heesterig Gewas, met rondach-

(1) *Malva* Fol. Cord. crenatis tomentosis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 841. p. 459. *Veg.* XIII. p. 519. *Am. Acad.* V. p. 401. Althæa Spicata Betonicæ folio villosissimo. SLOAN. *Jam.* 97. *Hist.* I. p. 218. T. 138. f. 1. Malva assurgens subvillosa &c. BROWN. *Jam.* 282.

(2) *Malva* Fol. Cord. cren. tom. Fl. lateralibus congestis &c. *Fl. Zeyl.* 255. *H. Cliff.* 347. R. *Lugdb.* 357. N. 8. Althæa Orientalis bidens &c. PLUK. *Amalth.* 11. T. 356. f. 1? BURM. *Fl. Ind.* p. 148.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

achtige Bladen, welks Vrugt zig eenigermaate puntig gehoekt vertoont.

III. *Malva Coromandeliana* Koromandelse.

(3) Maluwe *met langwerpig Eyronde spitse Bladen, gekropte Bloemen en tien driepuntige Zaaddopjes.*

IV. *Gangetica.* Bengaalse.

(4) Maluwe *met Hartvormige stompe ruuwe Bladen, ongesteelde gekropte Bloemen en tien stompe gekartelde Zaaddopjes.*

V. *Americana.* Amerikaanse.

(5) Maluwe *met Hartvormige gekartelde Bladen, zydelingse eenzaame Bloemen, aan de enden Aairswyze.*

Deeze drie zyn Jaarlykse of Zaay-Gewassen, allen van eene Kruidige natuur. De eerste, hoewel *Koromandelse* gebynaamd, schynt tot Amerika te behooren. De tweede groeit in Indie, aan de Ganges en dus in Bengale. Zy gelykt naar de voorgaande zeer, maar is steviger. De derde, eindelyk, ook naar haar Vaderland bygenaamd, heeft de Steng maar een Voet hoog, gestrekt, rond, Takkig en in de Bloem tien Haairige Stylen, langer dan de Meeldraadjes.

Van

(3) *Malva* Fol. Ovato-oblongis acutis &c. *H. Cliff. Ups.* GOUAN *Monsp.* 347. Althæa Coromandeliana &c. PLUK. *Mant.* 10.

(4) *Malva* Fol. Cordatis obtusis scabris &c. Malva Indica Abutili subrotundo folio &c. PLUK. *Phyt.* 74. f. 6. BURM. *Fl. Ind.* 149.

(5) *Malva* Fol. Cord. crenatis, Flor. lateral. solitariis, term. Spicatis. R. *Lugdb.* 359. Althæa Amer. pumila, Flore luteo Spicato. BREYN *Cent.* 124. T. 57.

Van alle deeze Soorten schynt de Vrugt veel naar die der Hoorn-Heemst te gelyken. IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

(6) Maluwe *met een opgeregte Kruidige Steng, gepalmde Bladen, eenzydige Oxel-Aairen en getande Zaaden.* VI. *Malva Peruviana.* Peruaansche.

(7) Maluwe *met een opgeregte Kruidige Steng, gekwabde Bladen, eenzydige Oxel-Aairen en effene Zaaden.* VII. *Limensis.* Limasche.

Zeer weinig verschillen deeze beiden, in Peru waargenomen, gelyk uit de bepaalingen blykt. De laatste, die by de Hoofdstad Lima groeit, heeft de Bloemen blaauw, de andere paarsch en van deeze is de Steng drie Voeten hoog. Tien Zaadjes, van boven met Tandjes, maaken een dergelyke Vrugt, doch in de Limasche is dezelve ongetand.

(8) Maluwe *met een Heesterige Wollige Steng, gepalmde ruuwe Bladen* (†) *en veelbloemige Bloemsteeltjes.* VIII. *Bryonifolia.* Gepalmde.

In Spanje is de Groeiplaats van deeze, volgens den Ridder, hoewel BAUHINUS de Heemst met

(6) *Malva* Caule erecto Herbaceo, &c. GOUAN *Monsp.* 347.

(7) *Malva* Caule erecto Herbaceo, &c. *Am. Acad.* IV. p. 325.

(8) *Malva* Caule Frut. tomentoso &c. Malva Fol. palmatis scabris. R. *Lugdb.* 356. Althæa Frut. Bryoniæ folio. C. B. *Pin.* 316. *Prodr.* 138. Althæa profunde serrato f. dentato folio. J. B. *Hist.* II. p. 955. HALL. *Emend.* 15.

(*) In *Syst. Nat. Veg.* XIII. staat wel *Fol. pinnatis scabris*, doch dit zal, denk ik, een Drukfeil zyn.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

met Wilde Wyngaardbladen uit Oostenryk afkomftig fchynt te rekenen. De Plant is fraay gedoornd over de vlakte der Bladen, zegt LINNÆUS.

IX. *Malva Capensis.* Kaapfe.

(9) Maluwe *met Hartvormige vyfkwabbige Bladen en eene Boomachtige Steng.*

Tot eens Mans langte hoog groeit in de Europifche Tuinen dit Kaapfche Gewas, waar van het Loof meer of min gelykt naar dat der Kruisbeziën. Het heeft Eyronde, Hartvormige of Lancetswyze, doorgaans gekwabde Bladen, grooter of kleiner, ruig of glad. De Steng is altoos Heefterig en Houtig. Als eene Verfcheidenheid wordt daar toe betrokken eene *Ruuwbladige* met enkelde Haairen, niet famengefteld, gelyk in anderen, en de Bloemen niet knikkende, maar opgeregt. De Bloemen zyn rood of roodachtig, met roode Stippen en de Bloemblaadjes Hartvormig. Somtyds zyn de Bladen vyfkwabbig tot boven toe, doch ik hebze van de Kaap bekomen met driekwabbige en enkelde Bladen, zeer met die van PLUKENET overeenkomftig.

(10)

(9) *Malva* Fol. Cord. quinquelobis, Caule Arborescente. GOUAN *Monsp.* 347. *H. Cliff.* 349. *Ups.* 201. R. *Lugdb.* 356. N. 3. Malva Afr. Frut. Folio Grosfulariæ. BOERH. *Lugdb.* I. p. 271. Malva Cap. Frut. Grosf. folio minore glabro, item majore hirfuto. DILL. *Elth.* T. 169. f. 206, 207. γ. Malva Caule Frut. Pilis fimplicibus. *Am. Acad.* IV. p. 325. Malv. Afr. Frut. fl. rubro. COMM. *Hort.* II. p. 171. T. 86. PLUK. *Amalth.* 140. T. 431. f. 5.

(10) Maluwe *met een kruipende Steng en veeldeelige Bladen.* IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

Deeze Karolinifche heeft, in tegendeel, kruipende Stengen, welke hier en daar Wortel fchieten en Bladen naar die der gemeene Alcea gelykende. De Bloemen zyn klein, Wynrood van Kleur, met hoogroode Nagelen. De Vrugt heeft de figuur van een Trepaan, zynde van boven geknobbeld en in de omtrek gekroond met twee Baardjes uit ieder Zaaddopje: dus wederom veel naar die der Hoorn-Heemst gelykende. X. *Malva Caroliniana.* Karolinifche.

(11) Maluwe *met een uitgebreide Steng, hoekige Bladen, ongefteelde gekropte Oxelbloemen en gladde gaapende Kelken.* XI. *Parviflora.* Kleinbloemige.

Deeze wordt aangemerkt de kleinfte Bloemen te hebben van alle Malvaas en daar van heeft zy den bynaam. De Groeiplaats is aan de Barbaryfche Kust. Zy verfchilt van de volgende door de Steng driemaal zo hoog te hebben, de Bladen fpitfer, de Kelken glad, de Bloemen on-

(10) *Malva* Caule repente, Fol. multifidis. GOUAN *Monsp.* 347. *H. Cliff.* 347. *Ups.* 201. R. *Lugdb.* 356. N. 2. Abutilon repens. Alceæ foliis, flore helvulo. DILL. *Elth.* 5. T. 4. f. 4. Abut. Car. repens, Alceæ fol. gilvo flore. MART. *Cent.* T. p. 34.

(11) *Malva* Caule patulo, Fol. angulatis &c. *Am. Acad.* III. p. 416. Malva annua rotundifolia. MORIS. *Hift.* II. p. 521. Malva Tingitana Flore cœruleo, parva. PLUK. *Phyt.* 44. f. 2. JACQ. *Hort.* T. 39.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

ongesteeld, de Zaaddopjes van boven rimpelig en op zyde getand.

Arabische. In Arabie vondt de Heer FORSKAOHL eene Soort, die hy *Berg-Maluwe* noemt, met eene leggende Steng, vyfkwabbige, Zaagtandige, Pluizige, zagte Bladen, en geknopte ruige Kelken in de Oxelen.

XII. *Malva rotundifolia.* Rondbladige.

(12) Maluwe *met een hurkende Steng, Hartvormig ronde flaauw vyfkwabbige Bladen en de vrugtdraagende Bloemsteeltjes neergeboogen.*

XIII. *Sylvestris.* Wilde.

(13) Maluwe *met een opgeregte Kruidige Steng; zevenkwabbige Bladen; Haairige Bloem- en Bladsteelen.*

Deeze twee maaken de Gemeene Maluwe of Kaasjes-Bladen uit, die in onze Nederlanden, zo wel als door geheel Europa, t'over bekend zyn. Men onderscheidtze in Kleine en Groote, die in de zelfde Grond haare verschillendheid behouden, niettegenstaande de Kleine meer voorkomt

(12) *Malva* Caule prostrato, Fol. Cordato-orbiculatis &c. *Mat. Med.* 339. GORT. *Belg.* 200. GOUAN *Monsp.* 347. *H. Cliff.* 347. R. *Lugdb.* 356. HALL. *Helv.* 363. GRON. *Virg.* 79. Malva sylv. Folio subrotundo. C. B. *Pin.* 314. Malva sylv. pumila. DOD. *Pempt.* 653. Repens pumila. LOB. *Ic.* 652.

(13) *Malva* Caule erecto Herbaceo &c. GORT. *Belg.* 201. GOUAN *Monsp.* 348. &c. Malva sylv. procerior. DOD. *Pempt.* 653. M. sylv. procer. vulgaris. LOB. *Ic.* 650.

komt op dorre drooge Steenachtige plaatsen, en de Groote meer in Bosschen en Velden, in het Gras. Het onderscheid is boven aangeweezen. Meest openbaart zig zulks aan de rondheid der Bladen in de Kleine, die de Bloemen kleiner en bleeker heeft. Deeze groeit insgelyks in Noord-Amerika. Van de Groote heb ik een Monster uit Japan bekomen, aan de hoekigheid der Bladen, die echter meest vyfkwabbig zyn, en aan de ruigte der Stengen en Bladsteelen kenbaar. Zelden vindt menze zo diep verdeeld, als ADMIRAAL die afbeeldt (*). De figuur der Zaadhuisjes, om welke men het *Kaasjeskruid* noemt, is zelfs den Kinderen bekend. In 't Fransch wordt het *Mauve*, in 't Engelsch *Mallows*, in 't Hoogduitsch *Pappeln* geheten.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

De Ouden hebben eenige Soorten van dit Kruid tot Moes gebruikt, gelyk nog tegenwoordig plaats heeft onder de Oostersche Volkeren. Het is 'er niet onbekwaam toe, doch wat laf van Smaak, als vervuld zynde met een Slymerig Sap, 't welk de Maluwe tot de zelfde oogmerken als de Heemst dienstig maakt. Het Afkookzel der Bladen verzagt alle Scherpheden, zo op de Borst als in de Waterwegen en in het Gedarmte. Derhalve worden de Bladen dikwils in Klysteeren gebruikt en de Konserf der Bloemen is ook niet te veragten. In Pappen worden de Bladen tot verzagting en rypmaaking opgelegd. Men neemt daar toe gemeenlyk de Rondbla-

(*) *Verandering. der Insekten.* Amst. 1774. Pl. IV.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

bladige of Kleine; doch de Groote is ruim zo kragtig en komt in deezen byna met de Heemst overeen (*).

XIV. *Malva Mauritiana.* Barbarische.

(14) Maluwe *met een opgeregte Kruidige Steng, vyfkwabbige ſtompe Bladen; de Bloem- en Bladſteelen gladachtig.*

Deeze, die in Italie, Portugal, Spanje voorkomt, zynde gelyk de voorigen een Zaay-Gewas, gelykt maar de voorgaande, doch heeft vyfribbige Bladen en de buiten-Kelk Lancetvormige Blaadjes; de Bloemen zyn donker rood.

XV. *Hispanica.* Spaanſche.

(15) Maluwe *met een opgeregte Steng, halfronde gekartelde Bladen en de buiten-Kelk tweebladig.*

In Spanje groeit deeze Soort, die verſpreide ruige Stengen heeft en naauwlyks gekwabde gladde Bladen; de Bloemſteeltjes eenzaam eenbloemig; draagende groote Vleeſchkleurige Bloemen.

(16)

(*) RUTTY *Mat. Med.* p. 302

(14) *Malva* Caule erecto Herbaceo &c. Malva Hederaceo Folio. C. B. *Pin.* 315. *H. Ups.* 200. Malva major tertia. DALECH *Hiſt.* 586. *β.* Malva Folio Ficus altera. C. B. *Pin.* 315. *Prodr.* 137.

(15) *Malva* Caule erecto, Fol. ſemi-orbiculatis &c. LOEFL. *It.* 157. Malva rotundifolia glabra ex Hispania. PLUK. *Alm.* 238. T. 44. f. 3.

(16) Maluwe *met een opgeregte Steng, hoekige Bladen, gekropte ongesteelde Oxelbloemen en ruuwe Kelken.* IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

De Heer JACQUIN heeft de Afbeelding gegeven van deeze, die zig in de Europische Kruidhoven als een Zaay-Plant bevindt, haar afkomst uit China hebbende en ook groeijende aan de Kaap der Goede Hope. Door de gekranste Bloemen, die ongemeen klein en wit van Kleur zyn, wordt dezelve onderscheiden. XVI. *Malva Verticillata.* Gekranste.

(17) Maluwe *met een opgeregte Steng, hoekige gekrulde Bladen en gekropte Oxelbloemen.* XVII. *Crispa.* Gekrulde.

Deeze Gekrulde, gekronkelde of kroeze Maluwe, is in de Tuinen niet onbekend en strekt tot een groot sieraad wegens de hoogte van haar Gewas, dat meer dan eens Mans langte bereikt. LOBEL zegt van vier, vyf, zes en somtyds tien Ellen hoogte, doch dit is ongeloofbaar. De Bloe-

(16) *Malva* Caule erecto, Fol. angulatis, Flor. Axillaribus glomer. sessilibus, Calycibus scabris. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 356. N. 4. Malva annua rotundifolia Flosc. omnium minimis. MORIS. *Hist.* II. p. 521. Malva Sinensis erecta, Flosculis alb. minimis. BOERH. *Lugdb.* I. p. 268. BURM. *Fl. Ind.* p. 149. *Fl. Cap. Prodr.* p. 20. JACQ. *Hort.* T. 40.

(17) *Malva* Caule erecto, Fol. angulatis crispis &c. Malva Fol. angulatis crispis &c. Malva Fol. angulatis crispis &c. *H. Cliff.* 347. *Ups.* 200. Malva Fol. crispis. C. B. *Pin.* 315. Malva crispa. DOD. *Pempt.* 653. LOB. *Ic.* 651.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. Bloemen zyn niet grooter dan van de gewoone Kaasjesbladen en van dergelyke Kleur. De afkomst is uit Syrie.

XVIII. *Malva Alcea.* Alcea. (18) Maluwe *met een opgeregte Steng en veeldeelige ruuwachtige Bladen.*

IX. *Moschata.* Ruikende. (19) Maluwe *met een opgeregte Steng, de Wortelbladen Niervormig ingesneeden; de Stengbladen in vyven en verder Vinswyze gesmaldeeld.*

Dat dit Kruid, 't welk men gemeenlyk *Alcea* noemt, geenszins van de Maluwe afgezonderd behoorde te worden, wyst de Gestalte aan. Het verschilt 'er alleen van door de veeldeeligheid der Bladen, die plaats heeft in deeze beide Soorten, ruikende de Bloemen der laatste naar Moskeljaat. De Kleur is somtyds wit, gelyk in de groote en kleine Kaasjesbladen; onder welken het wild voorkomt in de Zuidelyke deelen van Europa, zelfs ook in Vrankryk, Duitschland en Groot Brittannie. In een besmettelyke Bloedloop zou dit Kruid met voordeel zyn gebruikt. (20)

(18) *Malva* Caule erecto, Fol. multipartitis scabriusculis. HALL. *Helv.* 363. DALIB. *Par.* 209. GOUAN *Monsp.* 348. GER. *Prov.* 476. KRAM. *Austr.* 206. R. *Lugdb.* 356. Alcea vulgaris major. C. B. *Pin.* 310. Alcea vulgaris. DOD. *Pempt.* 656. LOB. *Ic.* 655.

(19) *Malva* Caule erecto Fol. Rad. Reniformibus &c. H. *Ups.* 202. GOUAN *Monsp.* 348. *Fl. Suec.* II. N. 629. Malva montana. s. Alcea rotundifolia laciniata. COL. *Ecphr.* I. p. 148. T. 147. Alcea vulgaris minor. C. B. *Pin.* 316.

(20) Maluwe *met een opgeregte Steng, Palmswyze getande Bladen, de Bloemen kleiner dan de Kelk.* IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

Deeze Egyptiſche valt teerder, met Draadachtige, ſlappe Stengen en heeft de onderſte Bladen vyfkwabbig, de bovenſte driedeelig, met ſmalle Slippen. De Bloempjes, die op lange Steeltjes, eenzaam, in de Oxels groeijen, zyn blaauwachtig. XX. *Malva Ægyptia.* Egyptiſche.

(21) Maluwe *met een leggende Steng, vyfdeelige driekwabbige Liniaale Wortelbladen; de Bloemſteelen langer dan de Stengbladen.* XXI. *Tournefortiana.* Tourneſortſe.

Aan de Kusten van de Middellandſche Zee zou volgens den Ridder deeze groeijen, die de Bloemen veel grooter dan de voorgaande, de Bladen ſtomper en de Steng van onderen bezet heeft met veele eerst leggende dan opſtygende Takken. Zy voert den bynaam naar den beroemden TOURNEFORT, die in zyn Vaderland, aan de Zeekust, deeze Maluwe met Oijevaarsbek-Bladen hadt gevonden; doch Doktor GE-

RARD

(20) *Malva* Caule erecto, Fol. palmatis dentatis &c. JACQ. *Hort.* T. 65. Alcea Ægyptia Geranii folio. LIPP. Ms.

(21) *Malva* Caule decumbente Fol. Radicalibus quinquepartitis &c. *Am. Acad.* IV. p. 283. Malva maritima Gallo-Provincialis, Geranii folio. TOURNF. *Inſt.* 98. Alcea minor. HERM. *Parad.* 9. T. 9. Alcea tenuifolia humilis Galloprovincialis &c. PLUK. *Alm.* 13. T. 44. f. 4. GER. *Prov.* 477.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

RARD merkt aan, aldaar geen andere ontdekt te hebben dan de Ruikende Alcea, voor beschreeven; zo dat hy twyfelt, of zy wel daar van verschille.

XXII. *Malva Sherardiana.* Sherardse.

(22) Maluwe *met hurkende Stengen, Schyfronde geplooide Wollige gekartelde Bladen, en eenzaame eenbloemige gekromde Bloemsteeltjes.*

In de Velden van Bithynie is deeze zeer kleine Soort van Maluwe door den vermaarden SHERARD gevonden, zo TILLIUS bericht, en daar van voert zy den bynaam. Zy heeft Draadachtige leggende Stengen, van twee Voeten lang, zegt de Ridder, zeer kort getakt, met rondachtige Blaadjes en roode Bloempjes, maar de Vrugt is, naar evenredigheid, vry groot.

LAVATERA.

De gedagte Kruidkenner, TOURNEFORT, hadt deezen Geslagtnaam naar de Zurichse Geneesheeren LAVATER ontworpen (*). Ik heb te vooren reeds, toen ik de Heesterige Soorten beschreef, het verschil met de Maluwe en Heemst, in de driedeelige buiten-Kelk bestaande, aangetekend (†). Thans blyven nog daar

(22) *Malva* Caul. prostratis, Fol. orbiculatis plicatis &c. *Sp. Plant.* 1674. Malva Cretica minor hirsuta. BUXB. *Cent. App.* 46. Malva humifusa minima. TILL. *Pis.* 108. T. 35. f. 2.

(*) *Mem. de l'Acad. des Sciences.* 1706. p. 107.

(†) Zie II. D. V. STUK, bladz. 380.

daar van de drie volgende Soorten te beschryven over. IV. Afdeel. XVII. Hoofdstuk.

(7) Lavatera *met een Kruidige Steng, ontblootte Vrugten en ingesneeden Kelken.* VII. *Lavatera Thuringiaca.* Thuringsche.

Niettegenstaande de Kruidige Steng, groeit nogthans deeze Plant Heesterachtig, somtyds twee Ellen hoog en blyft over. Zy valt in Thuringen, daar zy den naam van heeft, als ook in Oostenryk, Tartarie en zelfs in Sweeden, volgens LINNÆUS. CAMERARIUS heeft dezelve eerst in Afbeelding gebragt en merkt aan, dat zy de Bladen harder heeft dan in de gewoone Heemst en een groote Bloem van Alcea. De Bloemblaadjes zyn diep en rappig ingesneeden, 't welk DILLENIUS tot een Kenmerk der Alceaas stelt, niet de verdeeling der Bladen van dit Kruid, die om laag byna rond, aan de Steng vyfhoekig en om hoog driedeelig zyn. De geheele Plant is bekleed met eene ruige Wolligheid. Het Zaadhuisje komt met dat der Kaasjesbladen overeen.

(8) Lavatera *met een opgeregte Steng, de onder-* VIII. *Cretica.* Kandiasche.

(7) *Lavatera* Caule Herbaceo, Fructibus denudatis, Calycibus incisis. *H. Ups.* 203. R. *Lugdb.* 355. N. 6. Althæa Thuringiaca. CAM. *Hort.* 12. T. 6. Alcea Thur. grand flora. DILL. *Elth.* 9. T. 8. f. 8. Alth. Flore majore. C. B. *Pin.* 316.

(8) *Lavatera* Caule erecto, Ramis inferioribus diffusis &c. *H. Ups.* 202. JACQ. *Hort.* T. 41. Malva Cretica annua altissima &c. TOURNF. *Cor.* 2. Malva annua hirsuta. MORIS. *Hist.* II. p. 521. S. 5. T. 17. f. 5. E

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Veelmannige.*

derste Takken verspreid, getropte eenbloemige Bloemsteeltjes, en gekwabde Bladen, waar van de bovensten spits gepunt.

Dit is een Jaarig Kruid, op Kandia door TOURNEFORT waargenomen, met Bladen zo hoekig als die van de Klyf en kleine Bloempjes Kroontjeswyze om de Stengen. Het is zeer ruig, groeit zeer hoog en heeft de Bloemblaadjes zo wel ingesneeden, als het voorgaande.

IX. *Lavatera trimestris.* Driemaandig.

(9) Lavatera *met een ruuwe Kruidige Steng, Lancetvormige Bladen, eenbloemige Bloemsteelen en de Vrugten met een Schyfje gedekt.*

Zonderling is dit Kruid, in Spanje door CLUSIUS waargenomen en sedert in de Kruidhoven van Europa verspreid: in de eerste plaats, doordien het niet meer dan drie of vier Maanden in wezen blyft: ten anderen, doordien het zo verschillende Bladen heeft. In 't algemeen zyn dezelven bleek groen, van onderen witachtig, dik en een weinig Wollig; maar, aan een zelfde Takje, sommigen hoekig als van de Klyf, sommigen gespitst met twee Vleugels, sommigen

(9) *Lavatera* Caule scabro Herbaceo, Fol. Lanceolatis &c. *H. Ups.* 203. JACQ. *Hort.* T. 72. *H. Cliff.* 348. GOUAN *Monsp.* 249. R. *Lugdb.* 355. N. 4. Malva folio vario. C. B. *Pin.* 315. *Prodr.* p. T. 137. β. Lavatera Fol. subcordaris &c. R. *Lugdb.* N. 5. Lavatera Alth. folio et facie, Flore rubro. TOURNF. *Mem.* de 1706.

gen rondachtig, kleiner dan een Nagel, doch allen in de omtrek Zaagtandig, zegt BAUHINUS. Het draagt paarsachtige Bloemen op lange Steeltjes en het Zaad rypt in Blaazige hokjes aan, zynde met een rond Schyfje gedekt, waar door het verschilt van andere Maluwachtige Planten.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

MALOPE.

Dit Geslagt wordt met een byna gelyken naam, als de *Malacoides* van TOURNEFORT, onderscheiden, om dat het volstrekt naar de Malva gelykt, hebbende ook een dubbelen Kelk, den buitensten driebladig, maar de Vrugt is als een drooge Braamboos, uit verscheide ronde eenzaadige Zaaddopjes samengehoopt.

I. *Malope Malacoides.* Europische.

De eenigste Soort (1) is het gedagte Kruid, dat *Maluwe met Betonie-Bladen* door de Autheuren genoemd was en Alcea by BARRELIER, die aanmerkt, dat het de Heemst, by sommigen Sida genaamd, zy van J. BAUHINUS. Derhalve is het dan ook de Moeras-Heemst met

(1) *Malope* Fol. ovatis, crenatis, supra glabris. *Syst. Nat.* XII. Gen. 843. p. 462. *Veg.* XIII. p. 521. *H. Cliff.* 347. *Ups.* 206. GOUAN *Monsp.* 350. R. *Lugdb.* 357. Malacoides. TOURNF. *Inst.* 98. T. 25. Malva Betonicæ folio. MORIS. *Hist.* II. p. 522. S. 5. T. 17. f. 11. BOCC. *Sic.* 15. T. 8. f. 2. Alcea Betonicæ folio, Fl. purp. violaceo. BARR. *Ic.* 1189. Althæa palustris Cytini Flore, Aristolochiæ utriculis. LOB. *Ic.* 654.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Veelmannige.*

met Cytinus-Bloem en Blaasjes van Holwortel, door LOBEL afgebeeld. Wilde Maluwe met Betonie-Bladen heet het by den vermaarden Italiaan BOCCONE, door wien het omstreeks Pisa ontdekt werdt.

Het is een laag Kruidje, maar een Stengetje hebbende van één of twee Handpalmen, langs den Grond of hurkende, met Bladen op lange Steeltjes, zeer naar die der Betonie gelykende, rondom gekarteld, uit wier Oxelen een lang Bloemsteeltje voortkomt, met één of twee Bloempjes als der gemeene Kaasjesbladen. Van de Vrugt is reeds gesproken (*).

De Geslagten van *Urena* en *Gossypium* zyn onder de Heesters geboekstaafd: des nu alleen nog de zes laatste Soorten overblyven van 't Geslagt van

HIBISCUS.

Het welk ook een dubbelen Kelk, maar den buitensten veelbladig en een vyfhokkige veelzaadige Vrugt heeft, gelyk boven breeder is gemeld, alwaar ik de twintig eerste Soorten heb beschreeven (†): zo dat hier volgt.

(21)

(*) De Sida van THEOPHRASTUS draagt Bollen die van de Heul gelyk en is een Waterplant zegt LOBEL, die dit Plantje daar voor houdt. 't Schynt dat het Zaadhoofdje eerst vervat zy in de geslooten Kelk, en dus zig als een Bolletje vertoone. Immers anders kan ik het een en andere niet overeen brengen.

(†) Zie II. D. V. STUK, bladz. 395, enz. Onder deeze komt

(21) Hibiscus *met vyfhoekige spitse Zaagtandige Bladen, een ongedoornde Steng en knikkende Bloemen.* IV. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK.

Een groote neerhangende geele Bloem heeft deeze Soort, die uit Ceylonsch Zaad in de Leidse Akademie-Tuin was geteeld, met Houtige Stengen van twee Ellen hoogte, niettemin een Jaarlyks Gewas, met Loof als Wyngaardbladen. De Bloemen zitten in een Kelkje, uit welks midden een lang Styltje opschiet, met Oranjekleurige Nopjes sierlyk gepluimd. Op de Bloemen volgen Vrugten, die als uit vyf samengevoegde Scheeden bestaan en gevleugeld, in de Holligheden veele Zaadjes bevattende. XXI. *Hibiscus Vitifolius.* Wyngaardbladige.

(22) Hibiscus *met Piekswys' Hartvormige Bladen* XXII. *Zeylanicus.* Ceylonsche.

komt de *Hibiscus Sabdariffa*, of Zuurbladige, die niet alleen in de beiden Indiën valt, maar ook in Japan, gelyk my uit de daar van overgezondene blykt. De Heer JACQUIN geeft daar geene Afbeelding van, gelyk verkeerdelyk in *Syst. Nat. Veg.* XIII. p. 523, is aangetekend; maar alleen de beschryving, door my overgenomen en geboekt, bladz. 410.

(21) *Hibiscus* Fol. quinquangularibus acutis serratis &c. *Fl. Zeyl.* 265. Althæa Indica Vitis folio &c. HERM. *Lugdb.* 26. T. 28. Katou-Beloeren. *Hort. Mal.* VI. p. 79. T. 46. BURM. *Fl. Ind.* p. 153.

(22) *Hibiscus* Fol. Cordato-hastatis, Pedunculis alternis &c. *Fl. Zeyl.* 266. Ketmia Zeylanica urens pilosa annua. SEB. *Kab.* I. T. 18. f. 3. BURM. *Zeyl.* 137. Alcea pentacoccos, Ranunculi Auricomi folio & facie. PLUK. *Alm.* T. 125. f. 3. BURM. *Fl. Ind.* 153. T. 48. f. 3.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Veelwyvige.*

den en overhoekse eenbloemige geknikte Bloemsteeltjes.

Onder de Ceylonsche Planten is deeze by den naam van *Ketmia* voorgesteld door den Hoogleeraar J. BURMANNUS, die het Kruid echter *virens* noemt in plaats van *urens* (brandende) zo als men het by SEBA, doch niet in 't Tweede, gelyk de aanhaaling van den jongen Heer, en in navolging van dien ook by den Ridder luidt, maar in het Eerste Deel zyner Kabinetten, te regt getyteld vindt, en omstandig beschreeven. Aanmerkelyk schynen daar van de andere Afbeeldingen te verschillen. Het Kruid zegt SEBA hadt Wyngaardbladen en over 't geheel een ruige brandende Haairigheid. Volgens LINNÆUS is de Bloem plat; de Vrugt bestaat uit vyf Zaadhokjes en het heeft tien Meeldraadjes, waar van de vyf buitensten dikwils onderscheiden zyn. De Bloem is Zwavelgeel met eenen donkerpaarschen Navel.

XXIII. *Hibiscus Virginicus.* Virginische.

(23) Hibiscus *met de onderste Bladen Hartvormig gespitst, Zaagtandig; de bovensten Piekswyze.*

In Zoutige Moerassen van Virginie groeit deeze Soort, welke een opgeregte groene gladde Steng

(23) *Hibiscus* Fol. inferioribus Cordatis acuminatis &c. GRON. *Virg.* 102. Alcea f. Bamia Americana parvo Flore. PLUK. *Phyt.* 6. f. 4.

Steng heeft en roode Bloemen, meest op eenzaame Oxelsteeltjes; de Vrugten uit vyf enkelde Zaadhuisjes bestaande die de figuur hebben van een Kromhals der Chymisten, zo CLAYTON heeft opgemerkt.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. *Polyandria.*

Wegens de Zaadhuisjes behoefde derhalve van dit Geslagt dat Heesterig Waterkruid niet uitgemonsterd te worden, 't welk de vervolger van TREW, door EHRET afgebeeld zynde, voorstelt onder den naam van *Malache* (*). Op Jamaika vondt SLOANE het overvloedig aan de Oevers van sommige Rivieren. Hoewel de Zaadhokjes van hetzelve, volgens de Afbeelding, weinig naar een Retort gelyken, en het geele Bloemen heeft, schynt het nogthans vry naby te komen aan deeze Soort.

Die zelfde Konstenaar EHRET heeft een Virginisch Gewas afgetekend, welk ook veel gelykt naar dit slag van Planten. Het was door hem *Abutilon* genoemd en de Ridder hadt daar van, onder den naam *Napæa*, een Geslagt gemaakt in deeze Klasse (†); doch het is met reden thans, dewyl 'er Mannetje en Wyfje van zyn, door zyn Ed. tot de Tweehuizigen betrokken.

(24)

(*) Malache scabra. TREW *Ehret.* T. 90. Abutilon Frut. Aq. Folio Cordato, Flore pallide luteo. HOUST. Alcea Fruticosa Aq. Fol. Cordato scabro, Fl. pallide luteo. SLOANE. *Amer.* 97. *Hist.* I. p. 221. T. 139. f. 2.

(†) *Syst. Nat.* XII. Tom. II. p. 459. *Spec. Plant.* p. 965.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK.

XXIV. *Hibiscus pentacarpos* Vyfvrugtige.

(24) Hibiscus *met de onderste Bladen gehoekt Hartvormig, de bovensten eenigermaate Piekswyze, de Bloemen byna knikkende en den Styl neergeboogen.*

Dit Kruid in de Moerassen van het Venetiaansche Gebied voorkomende, gelykt zo zeer naar de voorgaande Soort, dat het wel daar uit kon gesprooten zyn, zo de Ridder oordeelt. Het heeft de Steng drie Voeten hoog; aan den top Bloemen op eenzaame Oxelsteeltjes. De buitenste Kelk is uitgebreid met Elsvormige Straalen; de Bloem bleekrood met geele Meeldraadjes; de Styl wit met vyf geknopte roode Stempels.

XXV. *Æthiopicus.* Afrikaanse.

(25) Hibiscus *met de Bladen eenigermaate Wigvormig en byna drietandig, de bovensten gepaard; de Bloemen aan 't end.*

Aan de Kaap valt deeze, die een klein Heestertje is, met zeer kortgesteelde Bladen, meest drie, doch ook somtyds vyftandig aan 't end der Takken, alwaar de Bloemen voortkomen, op zeer korte Steeltjes. 't Gewas ruikt naar Moskeljaat.

(26)

☞ (24) *Hibiscus* Fol. inferioribus Cordatis angulatis &c. *H. Cliff.* 350. R. *Lugdb.* 359. Ketmia palustris &c. MICH. *Flor.* 54. TOZZET. *It.* 2. p. 309. Ketmia pal. minor folio angusto. ZANNICH. *Venet.* 155. T. 51.

(25) *Hibiscus* Fol. subcuneatis subtridentatis &c. *Mant.* 258. Alcea Vesicariæ similis Æthiopica Moschum redolens. PLUK. *Alm.* 13. T. 254. f. 2.

IV. AFDEEL. XVII. HOOFDSTUK. XXVI. *Hibiscus trionum.* Blaazige.

(26) Hibiscus *met driedeelige ingesneeden Bladen en opgeblazen Kelken.*

Onder den naam van *Trionum*, by welken het de Ridder tot een byzonder Geslagt gesteld hadt, vindt men deeze Plant, die een Jaarlyks sieraad der Bloemperken uitmaakt, in de Planten-Lyst van den Leidschen Akademie-Tuin geboekt. Zy heet *Venetiaansche Alcea* by de oude Autheuren, of *Blaazige*, wegens de Vrugt. TOURNEFORT hadtze betrokken in 't Geslagt van *Ketmia*. De Bloemen gaan niet dan tegen den Middag open; twee Uuren daar na zynze wederom geslooten en verwelken, zo dat men 'er eigentlyk niet veel aan heeft, hoewel dezelven schoon rood zyn. De Steng is anderhalf Voet hoog, verspreid en ruig, zo wel als de Zaadhuisjes, die aartig zyn wegens de Klootronde figuur en 't maakzel.

De Kaapse, hier als eene Verscheidenheid te berde gebragt, heeft, volgens LINNÆUS, de Steng regter en eenvoudiger; de Bladen enkeld of half driedeelig en de bovensten vyfkwabbig: de Bloemsteeltjes langer dan de Bladsteelen

(26) *Hibiscus* Fol. tripartitis incisis, Calycibus inflatis. GOUAN *Monsp.* 351. *H. Ups.* 206. Trionum. *H. Cliff.* 349. R. *Lugdb.* 358. Alcea Vesicaria. C. B. *Pin.* 317. Alcea peregrina Solisequa. LOB. *Ic.* 656. β. Ketmia Vesicaria Africana. TOURNEF. *Inst.* 101. Alcea Vesicaria Cap. Bonæ Spei. MORIS. *Præl.* 227. *Hist.* II. p. 533.

IV. AFDEEL XVII. HOOFDSTUK. *Veelmannige.*

len. Deeze schynt, zo zyn Ed. oordeelt, uit het Trionum door de Ruuwbladige Kaapse Maluwe bezwangerd, te zyn gesprooten (*).

De overige Geslagten deezer Klasse, *Stewartia*, *Camellia*, *Mesua*, *Morisonia*, reeds onder de Boomen, en *Gordonia* onder de Heesters beschreeven zynde, gaa ik thans tot de volgende over.

XVIII. HOOFDSTUK.

Beschryving der DUBBELBROEDERIGE KRUIDEN (Diadelphia;) *onder welken de* Vlinderbloemige (*Papilionaceæ*) *meestendeels begreepen zyn: zo dat daar in onder anderen voorkomen de Geslagten van* Erwten, Boonen, *en dergelyke eetbaare Vrugten, als ook van* Vitsen, Cicers, Lupinen, Lathyris; *het* Stalkruid, Klaver, *en meer andere zo Veld- als Bloemplanten.*

Tot de Vyfmannigen, dat is die vyf Meeldraadjes hebben, in deeze Klasse, behoort het Geslagt van

MONNIERIA.

Een vyfdeelige Kelk met de bovenste Slip lang; een Smoelachtige Bloem: twee Meeldraad-

(*) Filia Trionii e Malva Capensi scabrosâ Patre. *Syst. Nat. Veg.* XIII.

draadjes, het bovenste met twee, het onderste met drie Meelknopjes, en vyf eenzaadige Zaadhokjes, maaken de Kenmerken uit.

IV. AFDEEL XVIII. HOOFDSTUK.

De schrandere LOEFLING heeft de eenigste Soort, door hem *Driebladig* bygenaamd (1), in Zuid-Amerika ontdekt. De Steng van dit Kruid was een Voet hoog: de Bloemen kwamen Aairswyze voort, zynde wit van Kleur, met den Mond van 't Pypje in vyven gedeeld, maakende een enkelde Bovenlip en een vierdeelige Onderlip. Het Vrugtbeginzel was rondachtig met een enkelden Styl en platrondachtigen Stempel. Dit Gewas valt ook aan de Kaap, doch aldaar heeft het de Steng overal bezet met kleine Doorntjes (*).

I. *Monnieria trifolia.* Driebladige.

Onder de Zesmannigen komt voor, het Geslagt van

FUMARIA. Duivekervel.

Een tweedeelige Kelk, een Smoelachtige Bloem: twee Vliezige Meeldraadjes, ieder met drie Meelknopjes; maaken de Kenmerken van dit Geslagt uit, dat veelal Kervelachtig verdeelde Bladen en daar van den naam heeft.

Het bevat dertien Soorten, waar van de twee eersten de Bloemen met twee, de overigen met éene Spoor hebben, als volgt.

(1)

(1) Monnieria. *Syst. Nat.* XII. Gen. 850. p. 469. *Veg.* XIII. p. 529. LOEFL. *Hisp.* 197.

(*) BURM. *Fl. Cap. Prodr.* p. 20.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

I. *Fumaria Cucullaria.* Gekapte.

(1) Duivekervel *met een naakte Bloemsteng.*

Dit Virginische Kruid heeft een knobbeligen Wortel, die uit Vleezige Bolletjes Schubswyze is samengesteld, met lang gesteelde driedeelige en verder Vindeelige Bladen, waar tusschen een Stengetje uitspruit met zeer mismaakte Bloemen. Het groeit ook in Kanada.

II. *Spectabilis.* Aanzienlyke.

(2) Duivekervel *met een gebladerde Steng, de Bloemen van agteren tweekwabbig.*

In Siberie komt deeze voor, een Plant met zeer schoone Bloemen, veel gelykende naar de Bolwortelige, maar in alle opzigten grooter. De Bloemen zyn van grootte als een Duimlid en loopen van agteren in twee gelyke ronde Kwabben uit. Het Kruid heeft een opgeregte Steng en de Bloemtros zonder Blikjes.

III. *Nobilis.* Edele.

(3) Duivekervel *met enkelde Stengen, de Blikjes korter dan de Bloem en onverdeeld.*

Dee-

(1) *Fumaria* Scapo nudo. *Syst. Nat.* XII. Gen. 849. p. 469. *Veg.* XIII. p. 529. *H. Cliff.* 351. R. *Lugdb.* 393. GRON. *Virg.* 103. Fumaria Siliquosa, Radice grumosâ. PLUK. *Alm.* 162. T. 90. f. 3. Capnorchis Americana. BOERH. *Lugdb.* I. p. 309. Bicucullata Canadensis, Rad. tuberosâ Squamatâ. *Mem. Par.* 1733.

(2) *Fumaria* Flor. postice bilobis, Caule folioso. *Am. Acad.* VII. T. 7.

(3) *Fumaria* Caul. simplicibus, Bracteis Flore brevioribus indivisis. GMEL. *Sib.* IV. p. 66. T. 34. JACQ. *Hort.* T. 116.

Deeze, van den zelfden Landaart, is van dergelyke Gestalte, hebbende de Steng één of anderhalf Voet hoog en Wortelbladen byna als die der Akeleijen, een Span groot. De Bloemtros, over ééne zyde, is voorzien met Lancetvormige Blikjes. De Bloemen, eens zo groot als in de volgende, zyn wit, met geele randjes en hebben den Reuk van Primula Veris, maar de Lippen zyn niet uitgerand noch Zaagtandig: de Keel is zwart getipt; de Kelk klein, met Tandjes. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Hexandria.*

(4) Duivekervel *met een enkelde Steng, de Blikjes van langte als de Bloemen.* IV. *Fumaria Bulbosa.* Bolwortelige.

Onder den naam van *Boontjes Holwortel* zyn de Kruiden in de Geneeskunde bekend, welken de Ridder betrokken heeft tot deeze Soort. Zyn Ed. acht dezelven overeenkomstig wegens den Vleezigen Wortel, die echter in de eene hol is, in de andere niet; verschillende dezelven ook in de Gestalte aanmerkelyk, des de Heer HALLER dezelven Soortelyk onderscheidt. Deez' acht het ook niet waarschynlyk, dat zy bei-

(4) *Fumaria* Caule simplici, Bracteis longitudine Florum. *Mat. Med.* 344. GORT. *Belg.* 202. GOUAN *Monsp.* 353. *H Cliff.* 351. R. *Lugdb.* 394. *Fl. Suec.* KRAM. *Austr.* &c. *α*. Fum. Bulb. Rad. Cava major. C. B. *Pin.* 143. Radix cava. DOD. *Pempt.* 327. Rad. cava Herbariorum. LOB. *Ic.* 759. *β*, *γ*. Radice non cava major & minor. C. B. *Pin.* 143. Rad. cava minor. DOD. *Pempt.* 327. Fabaceâ Radice Capnos altera. LOB. *Ic.* 759. Radix cava viridi flore. *Ib.* p. 760.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Zesmannige.*

beiden uit éene Plant zouden gesprooten zyn, gelyk LINNÆUS geopperd hadt. Die met den hollen Wortel, merkt hy aan, heeft de Steng tweebladig, en Lancetvormig Eyronde Blikjes; die met den digten Wortel veelbladig en de Blikjes gevingerd. De Kleinere, welke LOBEL afbeeldt, en Holwortel noemt met groene Bloemen, zou een jongere Plant zyn. De Wortel van de eerste, ondertusschen, is ook somtyds niet hol maar digt, en de Bladen, zo wel als de Bloemen, zyn gemeenlyk paarschachtig, somtyds wit; van hetzelfde maakzel in beiden (†).

Van veelen wordt dit Kruid, als ik gemeld heb *, onder de Osterlucie geteld, wat de Wortelen aangaat, en men vindt 'er dergelyke kragten aan toegeschreeven †. Het Extrakt, dat men 'er met Wyngeest van maakt, is zeer bitter, iets Zoutig met een langduurige scherpte; dat met Water is niet minder bitter, beiden zonder Reuk (‡). Het dient tegen Afloopende Koortsen, gelyk andere bittere zaaken. Uitwendig strekt het Poeijer tot zuivering van Wonden of Zweeren en belet de opgroeijing van 't weelig Vleesch.

* II D. VI. STUK, bl. 210.

† Ib. bl. 214.

V. *Fumaria sempervirens.* Altyd groene.

(5) Duivekervel *met Liniaale Haauwen, tot een Pluim vergaard en een opstaande Steng.*

We-

(†) HALL. *Hist. Stirp. Helv. inchoata.* 1768. p. 150.

(‡) CARTH. *Fund. Med.* nov. Ed. p. 516.

(5) *Fumaria* Siliquis Linearibus paniculatis, Caule erecto. *H. Ups. Cliff.* R, *Lugdb.* 394. Fumaria Siliquosa sempervirens. CORN. *Canad.* 57. T. 57. MORIS. S. 3. T. 12. f. 1. Capnoides. TOURNF. *Inst.* 423. MILL. *Dict.* T. 78.

Wegens de lange ſmalle ronde Haauwen hadt TOURNEFORT dit Kanadaſche Kruid, in de Tuinen van Europa niet onbekend, tot een byzonder Geſlagt, onder den naam van *Capnoides*, opgeworpen. Het verſchil der Vrugten maakt, by LINNÆUS, hier geen onderſcheiding. *Kapnos* de Griekſche naam van de Duivekervel zynde, was dit een Kruid, dat 'er in Geſtalte naar geleek. Het groeit omtrent een Voet hoog, heeft blaauwachtig of Zeegroene Bladen, en getroſte Bloemen, die Vleeſchkleurig maar aan den Mond Goudgeel zyn.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Hexandria.*

(6) Duivekervel *met Spilronde Haauwen en verſpreide Stengen, ſtomp gehoekt.*

VI. *Fumaria lutea.* Geele.

In Barbarie is de Groeiplaats van deeze, die naar de volgende zeer gelykt, doch een overblyvende Plant is, hebbende de Spoor der Bloemen rond, half zo lang als het Pypje en de Trosſen zonder Blikjes. Men vindtze wel doorgaans met geele, doch ook ſomtyds met witte Bloemen. Sommigen gaven 'er den naam van *Split* aan.

(7) Duivekervel *met Liniaale vierhoekige Haauwen en verſpreide ſpitshoekige Stengen.*

VII. *Capnoides.* Vierhoekige.

Dee-

(6) *Fumaria* Siliquis teretibus &c. *Mant.* 258. MILL. *Dict.* 4. Fumaria lutea. C. B. *Pin.* 143. Fumaria lutea montana. DAL. *Hist.* 194. LOB. *Ic.* 758. Fum. Tingitana &c. PLUK. *Alm.* 162. T. 90 f. 2.

(7) *Fumaria* Sil. Linearibus tetragonis &c. Fum. Caule Ra-

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Zesmannige.* Deeze, die in de Zuidelyke deelen van Europa groeit, is ook in het Over-Alpisch Switzerland waargenomen, volgens den beroemden HALLER. Zy verschilt van de voorgaanden aanmerkelyk, niet alleen door de vierhoekige Haauwtjes, die bovendien omgekruld zyn, maar ook door het Loof, dat dubbeld gevind is en de uiterste Vinblaadjes Eyrond gekwabd heeft. De Steng is uitermaate Takkig.

VIII. *Fumaria enneaphylla.* Negenbladige.

(8) Duivekervel *met dubbeld drievoudige Bladen en Hartvormige Blaadjes.*

Van deeze, die in de kloven der Steenrotsen in Spanje en op Sicilie groeit, verschilt het Loof aanmerkelyk van dat der voorgaanden. Het bestaat, naamelyk, uit byna ronde Blaadjes, welke drie aan drie op Steeltjes zitten, waar van drie, zeer lugtig, een Blad samenstellen, dat dus uit negen zulke Blaadjes bestaat.

IX. *Officinalis.* Gemeene.

(9) Duivekervel *met eenzaadige getroste Zaadhuisjes en een verspreide Steng.*

Al-

Ramoso diffuso &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 394. GOUAN *Monsp.* 353. Fum. sempervirens et florens Flore albo. HERM. *Bat.* Fum. Fol. pinnatis, Pinnis pinnatis, Pinnulis lobatis, ovatis, Sil. brevibus incrispatis. HALL. *Helv. inch.* p. 150.

(8) *Fumaria* Fol. triternatis, Foliolis Cordatis. Fum. Hisp. Saxatilis, Fol. ampl. Cordiformibus &c. TOURNF. *Inst.* 422. Fum. enneaphyllos Hisp. Saxatilis. BOCC. *Mus.* II. p. 83. T. 73. BARR. *Ic.* 42.

(9) *Fumaria* Pericarp. monospermis Racemosis, Caule diffuso. *Mat. Med.* 343. GORT. *Belg.* 202. *Fl. Suec.* 584, 630.

Alom op Akkers, in Zaaylanden en Moeshoven, door geheel Europa, komt als een Onkruid deeze voor, welke men in 't Fransch *Fumeterre* noemt, in 't Engelsch *Fumitory*, met den Latynschen naam *Fumaria* overeenkomstig, die wederom met den Griekschen naam *Kapnos* strookt. In 't Hoogduitsch geeft men 'er den naam aan van *Erdrauch*, *Taubenkropf* en *Katzen-Kerbel*; gelyk wy ze ook *Aardrook*, *Duivekervel* en *Grysekom* heeten; zonder dat van alle die benaamingen de oirsprong zeer blykbaar is. De laatste zou afkomstig kunnen zyn van de gryze kleur van 't Loof. PLINIUS leidt den eersten daar van af, dat het Sap tot opheldering van 't Gezigt zou dienen als de Rook; 't welk tegenstrydig schynt.

IV. AFDEEL XVIII. HOOFDSTUK. *Hexandria.*

Het is een Kruidje met fyn verdeelde Bladen, als van de gewoone Kervel, doch Zeegroen van Kleur en als berookt, groeijende naauwlyks een Voet hoog en zig wyd uitspreidende. Het heeft gesteekde Bloem-Aairen, die Roozekleurig zyn, van een byzondere onregelmaatige figuur, door TOURNEFORT zeer fraay in Plaat vertoond. Indien men de Bloemen 's morgens opent, dan verspreiden zy ongelooflyk veel Stuifmeel. Het Zaadhuisje is rond, van groot-

630. KRAM. *Austr.* 207. HALL. *Helv.* 605. GORT. *Ingr.* 111. GOUAN *Monsp.* 353. Fumaria Officinarum et Dioscoridis. C. B. *Pin* 143. Fumaria. DOD. *Pempt.* 59. Capnos. LOB. *Ic.* 756. TOURNF. *Inst.* Tab. 237.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Zesmanige.*

grootte als een Peperkorrel, en bevat een enkel Zaadje.

Dit Kruid, van ouds als een Geneesmiddel bekend, is inzonderheid in heete Landen dienstig, wegens den overvloed van zyn verkoelend Sap, dat tevens de Maag versterkt door zyne bitterheid en den Afgang bevordert. Hier in komt het met de Suikereyachtige Kruiden, gelyk de Paardebloemen en anderen, overeen. 't Is een uitmuntend Bloedzuiverend Middel, tegen Vuurig Uitslag, Jeukt en andere Huidkwaalen, als ook tegen 't Scheurbuik dienstig. Men gebruikt daar van het uitgeperste Sap of Afkookzel, of tot Pillen verdikte Extrakt. Veel wordt het in Meydranken voorgeschreeven. Door Krystallizatie komen uit het Sap Salpeterige figuuren, even als de Boontjes Holwortel, voorgemeld, die van gemeen Zout uitlevert. Deeze zal het misschien zyn, die men *Holaardkruid* noemt, zo BOERHAAVE meldde (*).

X. *Fumaria Capreolata.* Haakige.

(10) Duivekervel *met eenzaadige getroste Zaadhuisjes en klimmende eenigszins Haakige Bladen.*

Voor eene Verscheidenheid van de Gemeene

(*) *Lect. spur. de Plant.* p. 389.

(10) *Fumaria* Peric. monosperm. Racem. Fol. scand. subcirrhosis. OED. *Dan.* 340. C. B. *Pin.* 143. Fumaria major scandens Fl. pallidiore. RAJ. *Hist.* 405.

ne Duivekervel wordt deeze, die met haare Klaauwiertjes by de Planten opklimt, door Doktor GERARD gehouden. Hy acht dezelve uit de Gemeene te zyn gesprooten, wanneer deeze gelegenheid had, zig elders aan vast te maaken; doch waarom, mag men vraagen, komt dan niet alom die Haakige Duivekervel voor. De andere zelfs hecht zig door verwarring dikwils aan de bystaande Kruiden. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Hexandria.*

(11) Duivekervel *met eenzaadige geaairde Zaadhuisjes, een opgeregte Steng en Draadachtige Blaadjes.* XI. *Fumaria Spicata.* Geaairde.

In Spanje, Provence en Italie, groeit deeze Dunbladige Duivekervel, die veel digter Aair dan de Gemeene heeft, met hooger Kleurige Bloempjes; hoewel menze, zo wel als die, ook met witte Bloemen aantreft. Zy schynt mede een Verscheidenheid of daar uit te zyn gesprooten.

(12) Duivekervel *met Liniaale Haauwtjes en geklaauwierde Bladen.* XII. *Claviculata.* Geklaauwierde.

De

(11) *Fumaria* Peric. monosp. Spicatis &c. GOUAN *Monsp.* 354. Fum. minor tenuifolia. C. B. *Pin.* 143. SEG. *Ver.* II. p. 111. BARR. *Ic.* 41. Fum. min. ten. præcox Sem. Lini. MORIS. *Hist.* II. p. 262. *S.* 3. T. 12. f. 13. GER. *Prov.* 294.

(12) *Fumaria* Siliquis Linearibus, Fol. Cirrhiferis. *H. Cliff.* R.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Zesmannige.*

De Zaadhuisjes onderscheiden deeze, die anders veel overeenkomst hebben zou met de voorgaande Haakige Soort. Hier loopen de Bladen, bestendig, aan 't end in Klaauwieren uit. Zy komt niet alleen in Engeland op vogtige Steenige plaatsen, maar ook in ons Nederland hier en daar, ja zelfs in de Zuidelyke deelen van Europa, onder de anderen, voor.

XIII. *Fumaria vesicaria.* Blaazige.

(13) Duivekervel *met Klootronde spitse opgeblazene Haauwtjes en geklaauwierde Bladen.*

Een zeer zonderling Afrikaansch of Kaaps Zaayplantje maakt deeze uit, veel naar de laatstgemelde gelykende, doch daar in verschillende, dat het Blaazige Vrugten heeft, byna als de Krieken over Zee, zogenaamd, in welker midden het driekleppig Zaadpeultje zit, veele kleine ronde Zaadjes bevattende. Die Vrugten hangen aan zeer dunne Draadjes. Men vindtze door BOERHAAVE zeer fraay afgebeeld. Volgens den Heer N. L. BURMANNUS

R. *Lugdb.* GOUAN *Monsp.* &c. GORT. *Belg.* 203. Fumaria Claviculis donata. C. B. *Pin.* 143. MORIS. *Hist.* II. p. 266. S. 3. T. 12. f. 3. Fumaria alba latifolia. RAJ. *Angl.* III. p. 335.

(13) *Fumaria* Siliq. Globosis acutis inflatis &c. *H. Ups. Cliff.* R. *Lugdb.* 394. N. 4. Fumaria alba Vesicaria &c. PLUK. *Alm.* 400. T. 335. f. 3. Cysticapnos Africana scandens. BOERH. *Lugdb.* I. p. 310. Tab.

NUS groeit de Gemeene of Winkel-Duivekervel ook aan de Kaap der Goede Hope. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

Onder de *Agtmannigen* deezer Klasse komt eerst voor, het Geslagt van *Octandria.*

POLYGALA. Kruisbloem.

Van dit Geslagt heb ik de Kenmerken opgegeven, toen ik de Heesterigen in hetzelve beschreef *: thans volgen hier de overige Soorten. * II. D. V. STUK, bl. 422.

(1) Kruisbloem *met gekamde geaairde Bloemen, een Kruidige Takkige opstaande Steng en overhoekse Elsvormige Bladen.* I. *Polygala incarnata.* Lyfkleurig.

In Virginie en Kanada groeit deeze, die de Steng een Span of een Voet hoog en dun heeft, doorgaans met drie Takken van boven en zeer spitse Elsvormige Bladen, wyd van elkander. De Aairen hebben een zeer hooge incarnaate of paarsche Kleur. De Bloemen zyn met een veeldeelig Kwastje voorzien.

(2) Kruisbloem *met gekamde Hoofdjes-Bloemen, zeer enkelde Stengen en verspreide Borstelige Bladen.* II. *Aspalatha.* Wit.

(3)

(1) *Polygala* Flor. Cristatis Spicatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 851. p. 470. *Veg.* XIII. p. 530. Pol. Mariana angustiori folio. PLUK. *Mant.* 153. T. 438. f. 5. Polygala Marilandica &c. RAJ. *Suppl.* 639.

(2) *Polygala* Flor. Cristatis Capitatis &c. *Mant.* 99.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

III. *Polygala Brasiliensis.* Brasiliaansch.

(3) Kruisbloem *met gekamde byna ge-aairde Bloemen, zeer enkelde Stengen en verspreide Lancetvormige Bladen.*

(4) Kruisbloem *met gekamde geaairde Bloemen, Roedachtige gestreepte Stengen en Liniaale Bladen.*

IV. *Trichosperma.* Haairzaadig.

Weinig verschillen deeze, gelyk uit de bepaalingen blykt. De twee eersten zyn in Brasil waargenomen en hebben witte Bloemen. De laatste, die in 't Ryk van Nieuw Granada valt, is door den schranderen Heer JACQUIN afgebeeld. Hy noemtze Haairzaadige, om dat het Zaad met lange Haairige Baardjes is gekroond.

V. *Vulgaris.* Gemeen.

(5) Kruisbloem *met gekamde getroste Bloemen, Kruidige enkelde leggende Stengen en Liniaal-Lancetvormige Bladen.*

Dit Kruidje, dat overvloedig voorkomt in de Duinvalleijen van Holland, als ook op Akkers en

(3) *Polygala* Flor. Crist. subspicatis &c.

(4) *Polygala* Flor. Crist. Spicatis, Caulibus virgatis &c. *Syst. Nat.* Ed. XII. App. p. 232. *Mant.* 259. Polygala Flor. subcristatis Spicatis &c. JACQ. *Obs.* III. p. 16. T. 67.

(5) *Polygala* Flor. Crist. Racemosis, Caul. Herb. simpl. procumbentibus &c. GOUAN *Monsp.* 354. Polygala Fol. Lin. Lanceolatis &c. *Vir. Cliff.* 70. *Hort. Cliff.* 352. *Fl. Suec.* 586. GORT. *Belg.* 203. R. *Lugdb.* 393. Polygala vulgaris major. CLUS. *Hist.* I. p. 324. VAILL. *Paris.* 161. T. 32. f. I. β. Polygala vulgaris. C. B. *Pin.* 215. Polygala recentiorum. LOB. *Ic.* 416. Flos Ambarvalis. DOD. *Pempt.* 253.

en Velden in andere Provinciën en door geheel Europa, wordt *Flos Ambarvalis* genoemd, om dat het voornaamelyk bloeit in de Kruisdagen der Roomschgezinden, overeenkomstig met de *Ambarvalia* der Romeinen, een Feest bestemd tot inwyding der Akkeren (*). Men noemt het deswegen ook *Kruisbloemen*, maar in 't Engelsch *Milkwort*, overeenkomstig met den Griekschen naam; om dat het overvloed van Melk zou geeven; in 't Hoogduitsch *Ramsel*.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Octandria.*

Het bereikt naauwlyks een half Voet hoogte en verschilt niet alleen door de Kleur der Bloemen, blaauw, paarsch, roodachtig of wit zynde, maar ook daar in, dat het in vogtige Velden en Valeijen grooter, op opene Bergvelden kleiner en spitsbladiger; daar 't uitermaate droog is met zeer smalle Blaadjes voorkomt. Hier heeft BAUHINUS Verscheidenheden van gemaakt, daar in overeenkomende, dat de onderste Blaadjes merkelyk breeder dan de bovensten, doch altoos Lancetvormig zyn. Het verschilt ook in bitterheid, welke zeer uitmunt in de gene, die daar van den bynaam draagt, hier volgende.

(6) Kruisbloem *met gekamde getroste Bloemen*, VI. *Polygala amara.* Bitter.

(*) Hierom wordt by die Religie, in die Dagen, ook des Hemels Zegen over 't Gewas des Aardryks opentlyk afgesmeekt.

(6) *Polygala* Flor. Crist. Racemosis &c. Polyg. vulg. Fol. circa Rad. rotundioribus &c. C. B. *Pin.* 215. Polygala Buxi minoris folio. VAILL. *Par.* 161. T. 32. f. 1.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Agtmannige.*

wen, byna regtopstaande Stengetjes, de Wortelbladen stomp Eyrond en grooter.

De vermaarde VAILLANT geeft hier Blaadjes aan, als van laage Palm, en het is zeker dat de onderste Blaadjes rondachtig zyn, de bovensten Liniaal, doch op de Alpen van Switzerland komen zy allen Lancetvormig Eyrond voor, en de Bloesem is doorgaans blaauw, zo de beroemde HALLER opmerkt, die aangaande dit Kruidje, dat Doktor HILL bevonden heeft door kweeking niet in het Gemeene Kruisbloem te veranderen, het volgende schryft (*).

„ In deeze is een langduurige sterke bitter„ heid. Zy purgeert zonder last. Terwyl het „ Virginische Kruisbloem, door de Proeven van „ TENNENT, tegen de Borstziekte, het Zy„ dewee en Voeteuvel bevonden was van dienst „ te zyn, zo hebben de vermaarde Mannen, „ BOUVART en DU HAMEL, dit ook in „ gebruik gebragt. In het Zydewee, dan, be„ vordert het de uitwerping van Fluimen; in „ kleiner Gifte vermindert het de Koorts: by „ een Lepel vol ingegeven, verzagt het de „ Toevallen en maakt de Borst ruimer; tevens „ Afgang, Wateren en Braaking verwekkende; „ doch wordt nog in kragten van het Virgini„ sche overtroffen. Voorts is in Waterzugt het „ Afkookzel van dit bittere Kruisbloem met „ goede uitwerking en rykelyke Pisloozing ge-

„ ge-

(*) *Hist. Stirp. Helv. inchoat.* p. 148.

Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
A
a
b
c
B
C
a
b
c
c
d
D
E
F

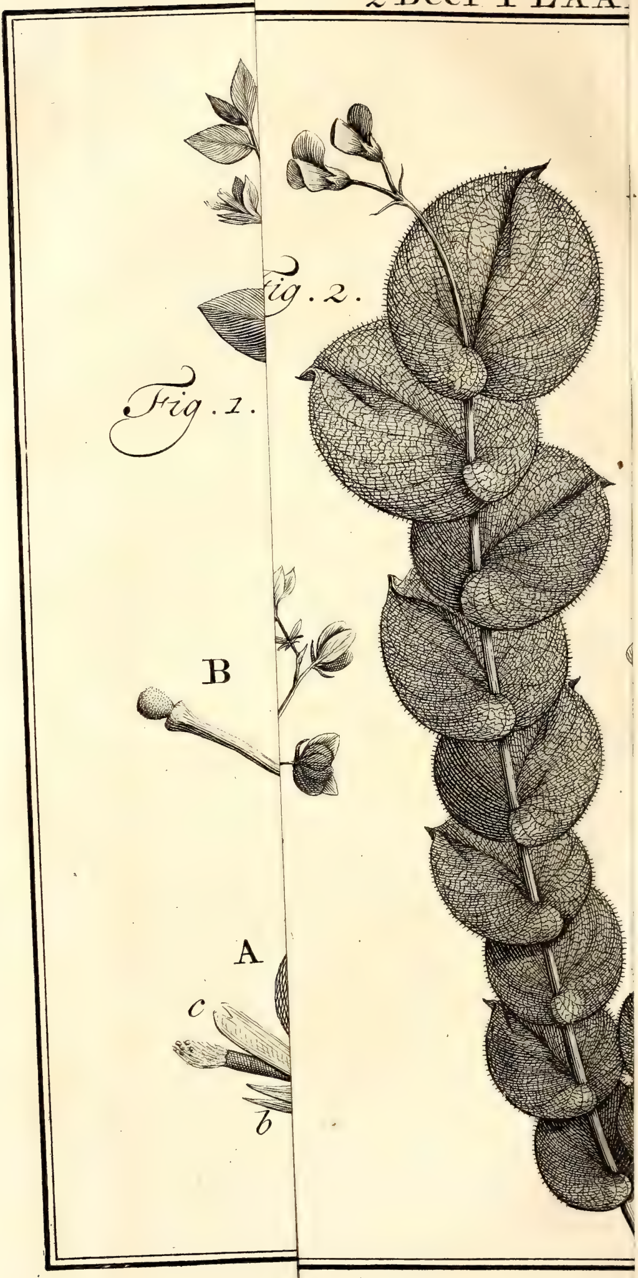
Fig. 2.
Fig. 1.
B
A
c
b

„ geven. In een Pint Water deedt men, ten „ dien einde, een Once van dit Kruid tot de „ helft verkooken en gaf daar van drie Lepels „ in 't Uur. Niet zonder vrugt zou het, volgens „ CRANTZ, in de Teering gebruikt zyn." IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Octandria.*

(7) Kruisbloem *met gekamde getroste Bloemen, opgeregte Stengetjes en Lancetvormig Liniaale spitse Bladen.* VII. *Polygala Monspeliaca.* Montpelliers.

Door de smalheid en spitsheid der Bladen zou deeze, die by Montpellier op drooge dorre Heuvelen groeit, onderscheiden zyn, doch de schrandere Doktor GERARD, in Provence ook deeze waarneemende, merkt dezelve slegts als eene Verscheidenheid van het Gemeene Kruisbloem aan.

Het *Japansche Kruisbloem*, hier door my in *Fig.* 1, op PLAAT LXII, vertoond, zou met meer regt een byzondere Soort kunnen uitmaaken. Het heeft, naamelyk, de onderste Blaadjes byna volkomen rond en de bovensten Eyrondachtig, 't welk ik niet opgemerkt vind in eenig Europisch. Ook komen hier de Bloemen niet Aairswyze aan den Top vergaard voor, maar op zyde is een Tros van Zaadhuisjes in de Kel- *Japonica* Japansch. PL. LXII. *Fig.* 1.

(7) *Polygala* Flor. Crist. Racemosis &c. GOUAN *Monsp.* 355. Polygala acutioribus Foliis Monspeliaca. C. B. *Pin.* 207. Polyg. vulg. col. obsoleti, Fol. angustissimis. J. B. *Hist.* III. p. 338.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Agtmanige.*

Kelken. Ik heb de ſamenſtelling der Bloemen van dit Kruid elders uitvoerig voorgeſteld, toen ik een Kaapſe Heeſterige in Plaat vertoonde en beſchreef (†). Hier hebben zy de Meelknopjes aan 't end van een gevouwen Vliesje, waar uit HALLER oordeelt, dat het Kruisbloem niet tot de dubbelbroederigen behoore. De Styl ſcheen my dubbeld geknopt te zyn of twee Stempels te hebben. Voorts is hier de vergroote Bloem by A vertoond: alwaar *a* de twee groote Kelkblaadjes (‡), *b* twee van de drie kleine en *c* de Bovenlip der Bloem, die de Meeldraadjes inſluit, aanwyzen. De Styl met zyne twee Stempels is in 't byzonder, door zeer ſterke vergrooting, by B, en het Stengetje, voor 't overige, ten natuurlykſte afgebeeld.

VIII. *Polygala Paniculata.* Westindiſch.

(8) Kruisbloem *met gekamde Bloemen in naakte Trosjes vergaard, Kruidige opgeregte van boven Takkige Stengetjes en Liniaale Bladen.*

(9)

(†) II. D. V. STUK deezer *Nat. Hiſtorie*, bladz. 433. Pl. XXV. *Fig.* 1.

(‡) Volgens LINN. *Gen. Plant.* zouden deeze de Vleugels van de Bloem zyn, waar door zyn Ed. die Vlinderachtig maakt; doch het is eigener dezelven, gelyk hy in *Syſt. Nat.* Ed. XII, XIII. beiden doet, voor Kelkblaadjes te houden, niettegenſtaande zy gekleurd zyn: alzo zy buiten zitten en overblyvende het Zaadhuisje inſluiten.

(8) *Polygala* Flor. Criſt. Racemis nudis &c. *Am. Acad.* V. p. 402. Polygala Herbacea minor erecta &c. BROWN. 287.

(9) Kruisbloem *met gekamde Bloemen, een naakt zydelings Trosje, Kruidige Stengetjes en Lancetvormige Bladen.* IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

Deeze beiden, waar van de eerste in de Westindiën, op Jamaika, de andere in Siberie groeit, gelyken zeer naar malkander en de laatste inzonderheid naar de gemelde Japansche Soort; te meer, om dat de onderste Bladen rondachtig worden gezegd te zyn. Men vindt aldaar, behalve het Gemeene Kruisbloem, dat ook overvloedig in Rusland, en zelfs op Ysland groeit, nog meer Verscheidenheden, die meer of min daar van afwyken in Gestalte en in het Loof. IX. *Polygala Sibirica.* Siberisch.

De veertien volgende Soorten, meest Kaapse, Oost- en Westindische Heestertjes, reeds beschreeven zynde, als gemeld is, kome ik tot de Kruidige, *die ongebaard zyn*, dat is zodanige Kammetjes niet aan de Bloemen hebben; als

(24) Kruisbloem *met ongebaarde Bloemen, die geaaird zyn, een opgeregte Kruidige zeer enkelde Steng en breed Lancetvormige Bladen.* XXIV. *Senega.* Tegengiftig.

In

(9) *Polygala* Flor. Crist. Racemo laterali nudo &c. Polygala multicaulis. AMM. *Ruth.* N. 43, 44, 45.

(24) *Polygala* Flor. imberbibus Spicatis &c. *Am. Acad.* II. p. 139. T. 2. MILL. *Dict.* T. 5. GRON. *Virg.* I. p. 80. II. p. 103. *Mat. Med.* 345. Plantula Marilandica &c. RAJ. *Suppl.* 640. KIERNANDER *Rad. Senega.* Monogr. *Am. Acad.* uts.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Agtmannige.*

In Virginie Maryland en Penſylvanie, groeit dit Kruid, welks Tegengiftige hoedanigheid, in 't jaar 1736, door de Indiaanen aan de Ingezetenen van Penſylvanie bekend gemaakt en ſedert door Europa verbreid werdt. Zy noemden het *Sennagar*, en het wordt, in navolging van dien, *Radix Senega* of *Seneka* geheten, hoewel de Engelſchen hetzelve *Rattle-Snake Root*, dat is Ratelſlang-Wortel, tytelen.

Uit een Houtig, Vezelig Worteltje geeft het enkelde ongetakte Stengetjes, die rond, glad, naauwlyks een Voet lang en zwak zyn, onregelmaatig bezet met Eyrond-Lancetvormige, naauwlyks geſteelde, gladde Bladen, opwaards grooter dan beneden. De Steng loopt in een los Aartje van ongeſteelde witte Bloemen uit.

De Indiaanen hadden veele Jaaren reeds deezen Wortel aan de Europeaanen in Penſylvanie verkogt, als een Geheim tegen den Beet der Ratelſlangen; 't welk van goede uitwerking bevonden werdt. Men gebruikte ruim een half Drachme van het Poeijer, inwendig; doch de Indiaanen kaauwden den Wortel, ſlokten het Sap in, en leiden het gekaauwde op de Wond. Doktor TENNET nam in het gezegde Jaar verſcheide Proeven, en bevondt de Tinctuur met Wyngeest geel en brandend ſcherp en een Braakmiddel; het Aftrekzel met Water witachtig en ook, om dat het een geweldigen Hoest verwekte, niet gebruikbaar; maar op ouden Spaanſchen Wyn gezet, of in Water gekookt,

gaf

gaf hy van het Vogt, om de drie Uuren, drie Lepels in en hieldt daar mede aan, tot dat de Toevallen bedaard waren. IV. AFDEEL. HOOFD. XVIII. STUK. *Octandria.*

Dat, naamelyk, deeze Wortel eene zo sterke uitdryvende kragt heeft, deedt hem derzelver nuttigheid in het Zydewee, Borst- en Hoofdkwaalen, als ook in de Jicht en andere Ziekten, uit Verkoudheid spruitende, onderzoeken, en de uitkomst was in deezen hem zo gunstig, dat aan zyn Ed. door de Algemeene Vergadering te Philadelphia deswegen een Geschenk, van 75 Ponden Sterlings, gedaan werdt. Inderdaad men verhaalde, dat sedert het gebruik van dit Geneesmiddel naauwlyks een tiende deel der Menschen, als anders, aan dergelyke Kwaalen gestorven waren. Die van Parys hebben sedert het Bittere Kruisbloem ook tegen dergelyke Kwaalen gebruikt, als boven is gemeld *.

* Bladz. 88.

(25) Kruisbloem *met ongebaarde Bloemen in langwerpige Hoofdjes; een opgeregte Kruidige zeer enkelde Steng; en Lancetvormige spitse Bladen.* XXV. *Polygala lutea.* Geel.

(26) Kruisbloem *met ongebaarde Bloemen in ron-* XXVI. *Viridescens.* Groenachtig.

(25) *Polygala* Flor. imberbibus oblongo-Capitatis &c. *Am. Acad.* II. p. 140. Polyg. Florid. lutea. PLUK. *Amalth.* 175. T. 438. f. 6. Pol. Virginiana Flore luteo Capitato. PET. *Sicc.* 58. Polygala Fol. oblongis Flor. speciosis Aureis. GRON. *Virg.* 104.

(26) *Polygala* Flor. imberbibus globoso-Capitatis &c. *Am.*

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *ronde Hoofdjes; een opgeregte Kruidige zeer enkelde Steng, en Lancetvormige ſtompachtige Bladen.*

Agtmannig. Deeze beiden vallen in Virginie en andere deelen van Noord-Amerika. De laatſte heeft de Bloemen bleek groen met eenige roodachtigheid in de grootſte Blaadjes; weshalve anderen dezelven Rood noemen. De hoogte is wat meer dan van het gewoone Europiſche Kruisbloem.

XXVII. *Polygala triflora.* Driebloemig. (27) Kruisbloem *met ongeb. Bloemen, byna drie op een Steeltje; een Kruidige opgeregte Steng en Liniaale Bladen overhoeks.*

XXVIII. *Glaucoides.* Melkkruidig. (28) Kruisbloem *met ongeb. Bloemen; veelbloemige Steeltjes zydelings; verſpreide Kruidige Stengen en ſpitſe Bladen.*

Deeze twee, waar van het eerſte, gelyk de voorigen, een Jaarlyks Kruidje is, het andere overblyft, komen op Ceylon voor. De laatſte heeft het Loof naar dat van Zee-Melkkruid* gelykende, waar van de bynaam.

* II. D. VII. STUK, bl. 718.

(29)

Am. Acad. II. p. 104. Polygala rubra Virg. Spicâ parvâ compactâ. PLUK. *Alm.* 300.

(27) *Polygala* Flor. imb. Ped. ſubtrifloris &c. *Fl. Zeyl.* 269. Linaria minima Zeylanica. BURM. *Zeyl.* 143.

(28) *Polygala* Flor. imb. Ped. multifloris lateralibus &c. *Fl. Zeyl.* 270. Alſine Glaucis marinæ folio. BURM. *Zeyl.* 13. BURM. *Fl. Ind.* 154.

(29) Kruisbloem *met ongeb. Bloemen, de Zaadhuisjes kanthaairig getand; de Steng Kruidig en opſtaande.* IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. XXIX. *Polygala Ciliata.* Kanthaairig.

Deeze valt ook in Oostindie en heeft het Stengetje maar een Vinger hoog, Takkig, zynde mede een Zaayplantje. Het Zaadhuisje is aan den rand overal gehaaird.

(30) Kruisbloem *met ongeb. Bloemen; rappige Bloemſteeltjes; eene Kruidige Takkige opgeregte Steng.* XXX. *Sanguinea.* Bloedkleurig.

(31) Kruisbloem *met ongeb. Bloemen van elkander afſtaande; Liniaale gekranſte Bladen; een Kruidige Takkige Steng.* XXXI. *Verticillata.* Gekranst.

(32) Kruisbloem *met ongeb. Bloemen; de Bladen in 't kruis geplaatst.* XXXII. *Cruciata.* Gekruist.

Deeze drie behooren tot de Verſcheidenheden van het Kruisbloem, in Noord-Amerika voorko-

(29) *Polygala* Flor. imb. Caps. ciliato-dentatis &c. *Fl. Zeyl.* 268. BURM. *Fl. Ind.* 104.

(30) *Polygala* Flor. imb. Polyg. Mariana anguſtiore folio, Flore purpureo. PLUK. *Mant.* 153. T. 438. f. 5.

(31) *Polygala* Flor. imb. ſpatio remotis &c. Polyg. Caul. Filiformibus &c. GRON. *Virg.* 103. Polyg. Mariana quadrifolia minor &c. PLUK. *Mant.* 153. T. 438. f. 4.

(32) *Polygala* Flor. imb. Fol. quaternis. *Am. Acad.* II. p. 138. GRON. *Virg.* 103. Pol. quadrifolia ſ. Cruciata. PLUK. *Alm.* 301. RAJ. *Suppl.* 639.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. komende en verschillen aanmerkelyk van elkander niet alleen, maar ook van de voorigen, gelyk zelfs de Bynaamen aanduiden. De eerste heeft de Bloemen paarsch of donker rood, de *Agtmannige.* tweede wit, de derde uit den groenen roodachtig en tot een rond Hoofdje vergaard, gelyk dit plaats heeft in andere Soorten.

De Geslagten van *Securidaca*, *Nissolia*, *Abrus*, *Pterocarpus*, *Erythrina*, *Piscidia*, *Borbonia*, *Spartium*, *Genista*, *Aspalathus*, *Ulex*, *Amorpha*, reeds onder de Boomen en Heesters beschreeven zynde, komen wy thans, onder de *Tienmannigen*, tot het Geslagt van

CROTALARIA. Rammelaar.

Dus wegens het rammelende Zaad in de Haauwen genaamd, waar van de Kenmerken, behalve die der Vlinderbloemen, zyn, een gezwollen Haauw, welke gesteeld is, en samengegroeide Meeldraadjes, met een Spleet van boven.

't Geslagt bevat agttien uitheemsche Soorten, van welken de twaalf eersten enkelde, de zes overigen samengestelde Bladen hebben, als volgt.

I. *Crotalaria perforata.* Doorboorde. (1) Rammelaar *met doorgroeide Hartvormige getande Bladen.*

Dee-

(1) *Crotalaria* Fol. perfoliatis Cordatis denticulatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 862. p. 477. *Veg.* XIII. p. 540. *Mant.* 439. Crot. Fol. pet. ovatis margine scabris. *Am. Acad.* VI. Afr. 38.

Deeze Kaapsche is een Boompje, dat aan 't end der Takken geele Bloemen, Kroontjeswyze heeft, met de Vlag van buiten grysachtig ruig. De Bladen zyn oogschynlyk doorboord, alzo de onderste Kwabben over elkander heen leggen; gelyk my uit een Tak daar van, die ik van de Kaap ontvangen heb, en waar van een gedeelte hier in *Fig.* 2, op Plaat LXII, afgebeeld is, blykt. Zy zyn styf, glad, fraay geaderd, van Hartvormige figuur, op de kanten met scherpe Doornachtige Tandjes. De Bloemen komen twee op een Steeltje aan den top voort, en zyn niet groot. Het Zaadpeultje wordt gezegd, samengedrukt, glad, niet gesteeld en spits te zyn (*).

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(2) Rammelaar *met doorboorde, Hartvormig Eyronde Bladen.*

II. *Crotalaria perfoliata.* Doorbladige.

In Karolina is de Groeiplaats van deeze, welke de Bladen weezentlyk, gelyk die van het Doorwas, doorboord en aan den omtrek niet getand heeft: waar door zy aanmerkelyk van de voorgaande en volgende verschilt.

(3) Rammelaar *met Hartvormige, omvattende*

III. *Amplexicaulis.* Omvattende.

(*) *Am. Acad.* VI. p. 94. uts.

(2) *Crotalaria* Fol. perforatis Cordato-ovatis, Crotalaria Perfoliatæ folio. DILL. *Elth.* 122. T. 102. f. 122.

(3) *Crotalaria* Fol. Caul. amplexicaulibus Cord. alternis, Floralibus oppositis &c. *Am. Acad.* VI. Afr. 39. Genista perfoliata orbiculatis foliis. SEB. *Thes.* I. T. 24. f. 5.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. Tienmannige.

de, overhoekſe Stengbladen; die by de Bloemen gepaard Niervormig, gekleurd; de Bloemen eenzaam.

Uit de Afbeelding by SEBA ziet men klaar, dat deeze, ſchoon ook *doorbladig* genoemd wordende, alleenlyk ten deele omvattende Hartvormige en geenszins ronde Bladen heeft, gelyk hy zegt: dan aan de Bloemdraagende Takjes, volgens LINNÆUS. Het is een Heeſter, aan de Kaap groeijende, die uit de mikjes der Takken eenzaame, geſteelde, geele Bloemen voortbrengt.

IV. *Crotalaria Sagittalis.* Pylvormige.

(4) Rammelaar *met enkelde Lancetvormige Bladen, de Stoppeltjes langs de Steng afloopende, eenzaam, tweetandig.*

Dit Amerikaanſch Kruidje, naauwlyks meer dan een Span hoog, heeft het bovenſte van de Stengetjes Pylswyze bekleed met de Stoppeltjes, die langs dezelven, onder de Bladen, afloopen. Het draagt kleine dikke Haauwtjes, met Niervormig Zaad.

V. *Chinenſis.* Chineeſche.

(5) Rammelaar *met enkelde Eyronde eenigermaate geſteelde Bladen en zeer kleine Stoppeltjes.* Dit

(4) *Crotalaria* Fol. ſimpl. Lanceolatis &c. GRON. *Virg.* 105. *H. Cliff.* 357. *R. Lugdb.* 374. Crot. Americana. MART. *Cent.* T. 43. Crot. hirſuta minor Amer. Herbacea. HERM. *Lugdb.* 202. T. 203. PLUK. *Alm.* 122. T. 169. f. 6. Crotal. Sagittalis glabra. *Ibid.* T. 277. f. 2?

(5) *Crotalaria* Fol. ſimplicibus ovatis ſubpetiolatis &c. BURM. *Fl. Ind.* p. 155.

Dit is een overblyvend Gewas, in China vallende, dat de Steng en Takken ruigachtig heeft en rond; de Bladen Haairig; de Kelken ruuw, de Bloemen geel.

IV. Afdeel. XVIII. Hoofdstuk.

(6) Rammelaar *met enkelde Lancetvormige Bladen, die Steelachtig ongesteeld zyn, de Steng gestreept.*

VI. *Crotalaria Juncea.* Biesachtige.

Uit Oostindie komt deeze, die aan de Kust van Malabar *Catou Tandale - Cotti* genoemd wordt. Zy bevindt zig in onze Openbaare Kruidhoven en maakt een fierlyke Zaay-Plant uit, veel naar Brem gelykende, met Goudgeele Bloemen, aan Stengen van drie Voeten of hooger. De zonderlinge figuur der Vrugtmaakende deelen is door EHRET zeer fraay in plaat vertoond.

(7) Rammelaar *met enkelde spits Eyronde Pluizige ongesteelde Bladen en byna ongesteelde Bloemen.*

VII. *Imbricata.* Geschubde.

Dit is een Heestertje, aan de Kaap groeijende, dat de Bladen, die ligt afvallen, als Schubben,

(6) *Crotalaria* Fol. simpl. Lanceolatis Petiolato-sessilibus &c. *Mant.* 439. *H. Cliff.* 357. *Ups.* 210. *R. Lugdb.* 374. TREW. *Ehret.* T. 47. Crotalaria Benghalensis Fol. Genistæ hirsutis. PLUK. *Alm.* 122. T. 169. f. 5. Catou-Tandale-Cotti. *Hort. Mal.* IX. p. 47. T. 36. BURM. *Fl. Ind.* 155.

(7) *Crotalaria* Fol. simpl. ovatis acutis &c. *Am. Acad.* VI. *Afr.* 40. BERG. *Cap.* 192. Cytiso affinis. PLUK. *Mant.* 63. T. 388. f. 3.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

ben op elkander leggende heeft, zynde Wollig ruig en Fluweelachtig; de Bloemen paarsch.

VIII. *Crotalaria retusa.* Stompbladige.

(8) Rammelaar *met enkelde langwerpige, Wigvormig stompe Bladen.*

Deeze, die onder den naam van *Groot Ratelkruid* by RUMPHIUS voorkomt, heet *Tandale-Cotti* aan de Kust van Malabar. Het is een Jaarlyksch Gewas, met omgekeerd Eyronde Bladen, aan 't end een weinig omgekromd, waar door zy zig Hartvormig vertoonen. De Bloemen zyn geel, van boven wat paarschachtig; de Haauwen Rolrond en glad.

IX. *Sessiliflora.* Zitbloemige.

(9) Rammelaar *met enkelde Lancetvormige byna ongesteelde Bladen, de Bloemen zydelings ongesteeld; de Steng gelyk.*

Deeze, in China groeijende, valt naauwlyks een Voet hoog, met een rond opgeregt Stengetje, gladde van onder Haairige Bladen en blaauwe Bloemen in de Oxelen.

X. *Triflora.* Driebloemige.

(10) Rammelaar *met enkelde Eyronde ongesteel-*

(8) *Crotalaria* Fol. simpl. oblongis Cuneiformibus retusis. *Fl. Zeyl.* 276. Crotalaria Asiatica Flor luteis &c. HERM. *Lugdb.* 200. T. 201. Crotalaria major. RUMPH. *Amb.* V. p. 278. T. 96. f. 1. Tandale-Cotti. *Hort. Mal.* IX. p. 45. T. 25. BURM. *Fl. Ind.* 155.

(9) *Crotalaria* Fol. simpl. Lanc. subsessilibus &c.

(10) *Crotalaria* Fol. simpl. ovatis sessilibus glabris &c. *Mant.* 440. BERG. *Cap.* 193.

ſteelde gladde Bladen, hoekige Takken en drie eenbloemige Steeltjes zydelings. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

Aan de Kaap der Goede Hope groeit deeze Soort, die een Boomachtige Steng heeft en ſpits-Eyronde Bladen van drie Duimen lang. Uit de Oxels, naar boven toe, komen drie Blikjes voort, zo lang als de Bloemen, die roodachtig paarſch zyn en zeer groot. *Decandria.*

(11) Rammelaar *met enkelde Eyronde Bladen, Maanvormige neergeboogene Stoppeltjes en vierhoekige Takken.* XI. *Crotalaria Verrucoſa.* Wrattige.

Uit Oostindie was deeze, een Jaarlykſch Gewas met blaauwe Bloemen, van Zaad in de Hollandſche Tuinen geteeld, hebbende een Kruidige Steng van omtrent een Elle hoog met Sappige Bladen van eenen Moeskruidigen Smaak.

(12) Rammelaar *met enkelde ſtompe Bladen, leggende Kruidige Stengen en tweebloemige Steeltjes.* XII. *Biflora.* Tweebloemige.

Zeer

(11) *Crotalaria* Fol. ſimpl. ovatis &c. *Fl. Zeyl.* 277. *H. Cliff.* 357. Crot. Fol. fol. ovatis acutis &c. BURM. *Zeyl.* 81. T. 34. HERM. *Lugdb.* T. p. 199. Pee Tandale-Cotti. *Hort. Mal.* IX. p. 53. T. 29.

(12) *Crotalaria* Fol. ſimpl. obtuſis, Caulibus proſtratis &c. *Mant.* 516, 570. Aſtragalus biflorus. *Mant.* 273. Crotalaria Maderaspatenſis Piloſellæ folio. PET. *Gaz.* T. 30. f. 10. Crotalaria nana. BURM. *Fl. Ind.* 156. T. 48. f. 2.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Zeer omſtandig is deeze door den Ridder beſchreeven, die uit Zaad in de Upſalſche Tuin geteeld een geheel andere gedaante aangenomen hadt, dan natuurlyk. Op 't Eiland van St. Johanna was zy door den Heer KOENIG waargenomen. Men vindt hier ook dat kleine Kruidje van Java, 't welk maar Stengetjes van een Handbreed hoog heeft, door den Heer BURMANNUS afgebeeld, t'huis gebragt, dat driebloemig was, zo zyn Ed. aanmerkt, met zeer kleine ſtompe Zaadhuisjes: maar 't zelve hadt gladde en dat van LINNÆUS ruigachtige Blaadjes. De Vrugt, anders byna Klootrond, wordt in de Tuinen byna Rolrond, zo de Ridder aanmerkt.

XIII. *Crotalaria latifolia.* Breedbladige.

(13) Rammelaar *met drievoudige ſtomp Eyronde Bladen, de Bloemen zydelings en eenigermaate getrost.*

XIV. *Lunaris.* Halfmaantjes.

(14) Rammelaar *met driev. ſpits Eyronde Bladen en half Hartvormig Maanswyze Stoppeltjes.*

XV. *Laburnifolia.* Gladbladige.

(15) Rammelaar *met driev. Eyronde geſpitſte Bladen, geen Stoppeltjes en geſteelde Peultjes.*

Van

(13) *Crotalaria* Fol. ternatis obovatis &c. Crot. Loti folio Flore parvo variegato. DILL, *Elth.* 121. T. 102. f. 121. Crotal. trifolia Fruticoſa &c. SLOAN. *Jam.* 114. *Hiſt.* II. p. 33. T. 176. f. 1, 2.

(14) *Crotalaria* Fol. tern. ovatis acutis &c. Crot. Fol. tern. Foliolis ſeſſilibus. *Hort. Cliff.* 357.

(15) *Crotalaria* Fol. tern. ovatis acuminatis &c. *Fl. Zeyl.* 278. Crot. Aſiatica Frutescens Flor. luteis amplis &c. HERM. *Lugdb.* T. p. 197. Nella Tandale-Cotti. *Hort. Mal.* IX. p. 49. T. 27. BURM. *Zeyl.* 82. T. 35.

Van deeze drie groeit de eerste op Jamaika, in de Westindiën, de tweede in Afrika, de derde in Oostindie. De eerste wordt gezegd Heesterig te zyn en de laatste zelfs Boomachtig, maar deeze heeft den Stam slegts twee Voeten hoog, volgens HERMANNUS, blyvende tot het derde en vierde Jaar in 't leven. Men vindtze in de Bosschen van Oostindie. Behalve de ongemeene gladheid der Bladen, die donker groen, en de grootheid der Bloemen, die geel zyn, heeft deeze dit byzonders, dat de Zaadpeulen aan lange Steeltjes hangen, waar door het rype Zaad daar in nog meer kan rammelen of ratelen. Deeze en andere Soorten, waar mede zig de Kinderen vermaaken, worden deswegen *Kilıgilippe* genoemd, by de Indiaanen.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(16) Rammelaar *met driev. stomp Hartvormige gespitste Bladen, getroste Bloemen en een Heesterige Steng.*

XVI. *Crotalaria Cordifolia.* Hartbladige.

Op Rotsen aan de Kaap groeit deeze, die een Heester is van agt Voeten hoogte, met hoekige Takken, aan 't end Eyronde Bloemtrossen draagende, welke Violet zyn van Kleur.

(17) Rammelaar *met drievoudige Eyronde gespitste Bladen, Borstelige Stoppeltjes en ruige Zaadpeulen.*

XVII. *Incana.* Gtyze.

De

(16) *Crotalaria* Fol. tern. obcord. mucronatis &c. *Mant.* 266. Spartium Sophoroides. BERG. *Cap.* 189.

(17) *Crotalaria* Fol. tern. ovatis acuminatis &c. *Mant.* 440.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.* De grysheid der Bladen geeft den bynaam aan deeze, die over 't geheel Pluizig is of met een fyne Haairigheid bekleed, hebbende geaairde groenachtig geele Bloemen en eene ruigachtige Vrugt. In de Oxels der Bladen zit een Eeltig knobbeltje. De Bloemen zyn getrost, geel van Kleur. De Groeiplaats is in de Westindiën, als ook in Asie, volgens den Ridder.

XVIII. *Crotalaria quinquefolia.* Vyfbladige. (18) Rammelaar *met vyfvoudige Bladen.*

Deeze Oostindische heeft eenige Bladen drie, doch meest vyf op een Steeltje, zynde smal Lancetvormig, aan 't end stomp, de zydelingse korter; de Kelken Klokvormig; de Bloemen getrost, overhoeks, glad.

De *Witte Rammelaar*, uit Karolina afkomstig, is, wegens de afgezonderde Meeldraadjes, t'huis gebragt in 't Geslagt van *Sophora*, en dus door my reeds onder de Tienmannigen geboekstaafd (*).

ON-

440. Crot. Fol. tern. Petiolis nudis. *H. Cliff.* 358. *H. Ups.* 210. R. *Lugdb.* 375. Crot. trifolia Fruticosa &c. SLOAN. *Jam.* 141. *Hist.* 2. p. 34. T. 179. f. 1. Crotalaria trifolia. RIV. *Tetrap.* 138.

(18) *Crotalaria* Fol. quinatis. BURM. *Fl. Ind.* 157. Crotal. pentaphylla Sil. latis valde tumidis. RAJ. *Hist.* III. p. 465. Nellia Tandale-Cotti. *Hort. Mal.* IX. p. 51. T. 28.

(*) Sophora alba. Zie II. D. V. STUK, bladz. 7. Men vindt dat Kruid door EHRET zeer fraay afgebeeld. TREW *Plant. sel.* T. 79.

ONONIS. Stalkruid. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

Dit Geslagt heeft een vyfdeeligen Kelk met Liniaale Slippen; een gestreepte Vlag; een dik gezwollen Zaadpeultje, dat ongesteeld is, en de Meeldraadjes zyn ongespleeten samengegroeid. *Decandria.*

Van de vyfentwintig Soorten, daar in vervat, zyn de vyf laatsten onder de Heesters beschreeven †: des ik hier de overigen voorstel, volgens haare Onderdeelingen: als

† II. D. V. STUK, bl. 488, enz.

A. Met byna ongesteelde Bloemen.

(1) Stalkruid *met eenzaame Bloemen, grooter dan de Bladen, waar van de onderften drievoudig; de Takken gladachtig en gedoornd.* *Ononis Antiquorum.* Echt.

Deeze, die in de Zuidelyke deelen van Europa groeit, zou de Echte *Anonis* der Ouden zyn, een Kruid, waar aan zy scherpe Wondzuiverende kragten toeschreeven, hebbende een aangenaamen Reuk. Het gelykt naar de volgende, maar is korter, styver, meer gedoornd, byna glad, met eenzaame Bloemsteeltjes, die eens zo lang als de Blikjes zyn.

(2) Stalkruid *met getroste tweevoudige Bloemen; drie-* II. *Arvensis.* Gemeen.

(1) *Ononis* Flor. solitariis Foliolo majoribus &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 863. p. 478, *Veg.* XIII. p. 541. Anonis legitima Antiquorum. TOURNF. *Cor.* 28.

(2) *Ononis* Flor. Racemosis geminis &c. *α.* Ononis Flor. sub-

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

drievoudige Bladen, de bovensten eenzaam en ruigachtige Takken.

Tienmannige. Dit is het Gemeene *Stalkruid* of *Prangwortel*, in geheel Europa bekend, dat naar den tyd des Jaars gedoornd voorkomt of ongedoornd, zo de Heer DE GORTER aantekent. Anderen hebben het Gedoornde en Ongedoornde voor Verscheidenheden aangezien van eene zelfde Plant. Daar is een Ongedoornde Soort, die weezentlyk van het Gemeene verschilde, door sommigen opgegeven, en HALLER beweerde met kragt, dat dezelve in allen deele grooter en onderscheiden ware; maar twyfelde naderhand daar aan ten hoogsten (†). De Bloemen zyn meest paarsch, doch somtyds wit: de Peultjes kort, scheef vierkántig, driezaadig. De jonge Plant, zegt hy, is nog niet gedoornd.

Hoe 't zy, men noemt dit Stalkruid, dat in Egypte en 't nabuurig Asie, zegt hy, volgens HASSELQUIST, de dorre Woestynen en Zandvelden bedekt, in 't Latyn *Anonis* of *Ononis*, naar 't Grieksch, in 't Fransch *Areste Bœuf* of *Bourande*; in 't Engelsch *Cammock* of *Rest-Harrow*; in 't Hoogduitsch *Hawhechel* en *Ochsenbrech*,

subsessilibus, solit. lat. Ramis inermibus. GORT. *Belg.* 205. *Fl. Suec.* 622. HALL. *Helv.* 588. GOUAN *Monsp.* 359. GER. *Prov.* 485. R. *Lugdb.* 375. Anonis Spinis carens purpurea. C. B. *Pin.* 389. β. Eadem Caule spinoso. *H. Cliff.* 359. *Mat. Med.* 357. Anonis spinosa Flore purpureo. C. B. *Pin.* 389. Anonis. DOD. *Pempt.* 743. LOB. *Ic.* 11. 28.

(†) *Helv. inchoat.* Tom. I. p. 155.

brech, gelyk in 't Neerduitſch ook *Osſenbreeke*; misſchien om dat het in 't ploegen een beletzel is en als 't ware de Osſen dus den nek breekt; of ook *Ezelkruid*, als een aangenaam Voeder voor de Beeſten; 't welk van 't jonge Kruid, dat ongedoornd is, te verſtaan zal zyn. Immers dit wordt zelfs, op ſommige plaatſen, met Zout ingelegd, om als Zuurkool tot Toeſpyze te gebruiken, zynde het Loof zoetachtig van Smaak. Het uitgeperst Sap is Zoutig, lymerig en eenigermaate ſcherp. IV. Afdeel XVIII. Hoofdstuk. *Decandria.*

In de Geneeskunde gebruikte men den Bast des Wortels, waar aan een openende Pisdryvende kragt, inzonderheid tegen den Steen en 't Graveel dienſtig, toegeſchreeven werdt; doch de Ondervinding heeft geleerd, dat 'er weinig meer in ſteekt, dan in de gewoone Openende Wortelen.

(3) Stalkruid *met verſpreide Stengen, opgeregte Takken, de bovenſte Bladen eenzaam en Eyronde Stoppeltjes.* III. *Ononis repens* Kruipend.

Aan de Zeekusten van Engeland, inzonderheid op 't Eiland Mann is deeze, die naauwlyks eene Verſcheidenheid van de voorgaande ſchynt te kunnen zyn, door DILLENIUS waargenomen. Zy maakt een laag kruipend Plantje uit, met

(3) *Ononis* Caul. diffuſis Ramis erectis &c. Anonis maritima procumbens Fol. hirſutie pubescentibus. DILL. *Elth.* 29. T. 25. f. 28.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

met ronder dikker Bladen, welke Wollig ruig zyn, en is veel minder zwaar van Reuk.

IV. *Ononis minutissima.* Zeer klein.

(4) Stalkruid *met byna ongesteelde zydelingse Bloemen, drievoudige gladde Bladen, Degenvormige Stoppeltjes en rappige Kelken, die langer zyn dan de Bloem.*

In Italie, Provence, Languedok, Switzerland en Oostenryk, groeit dit zeer kleine Stalkruid, naar het laatstgemelde gelykende, met zeer korte Bloemsteeltjes, doch de Bladsteelen vry lang (†) en gladde Kelken hebbende, met Baardjes, die dezelven langer dan de Bloemen maaken. Het Peultje is Eyrond, bruin en korter dan de Kelk.

V. *Mitissima* Zeer zagt.

(5) Stalkruid *met ongesteelde geaairde Bloemen en Stoppel-Blikjes, die Eyrond Buikig zyn en rappig, leggende Schubswyze op elkander.*

Op

(4) *Ononis* Flor. subsessilibus lateralibus &c. GOUAN *Monsp.* 359. R. *Lugdb.* 375. N. 3. Ononis lutea sylv. minima. COL. *Ecphr.* I. p. 304. T. 301. Anonis Spinosa lutea minor. C. B. *Pin.* 389. BARR. *Ic.* 1107.

(†) *Petioli brevissimi* staat in de omstandige beschryving van dit Kruidje: *Syst. Veg.* XII en XIII. Dit zal waarschynlyk *Pedunculi* moeten zyn; anders kon 'er de aangehaalde van VAN ROYEN, *Petiolis longissimis*, niet toe behooren.

(5) *Ononis* Flor. sessilibus spicatis &c. On. stip. Flor. ovatis Membr. integerrimis. R. *Lugdb.* 376. Anonis Alopecuroides mitis annua purpurascens. DILL. *Elth.* 28. T. 24. f. 27. MORIS. *Hist.* II. S. 2. T. 17. f. 4.

Op Barbados en in Portugal groeit deeze Soort, een jaarlykſch Gewas, een of twee Voeten hoog, dat de Bladen Fluweelachtig zagt heeft, drie op een Steeltje, gelyk in de meeſte Soorten, doch met breede Blikjes die Vliezig zyn, aan den voet; waarin deeze van de anderen verſchilt. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(6) Stalkruid *met gebladerde Aairen, enkelde ſtompe Bladen en verbreede Stoppeltjes.* VI. *Ononis Alopecuroides.* Vossie-ſtaartig.

Op Sicilie, in Portugal en Spanje, groeit deeze, die paarſche Aairen heeft en niet gedoornd is, een jaarlyks Kruid, met alle Stengbladen aan de kanten gekarteld.

(7) Stalkruid *met de Stoppeltjes en Blikjes getand; de Bladen enkeld geſtreept; de Bloemen eenigermaate geſteeld.* VII. *Variegata.* Bont.

Een Plantje van een Handbreed hoog, Takkig, ruig, dat de gedaante van Oogentroost heeft, in de Zuidelyke deelen van Europa, aan den Zeekant, voorkomende, maakt deeze Soort uit, die zeer breede Hartvormige Stoppeltjes heeft

(6) *Ononis* Spicis foliofis &c. Ononis Flor. ſpicatis. *H. Cliff.* 358. R. *Lugdb.* 376. Anonis Sicula Alopecuroides. TOURNF. *Inſt.* 408. GOUAN *Monsp.* 359.

(7) *Ononis* Stipulis Bracteisque dentatis &c. R. *Lugdb.* 376. Anonis lutea Trixaginis folio, maritima. BARR. *Ic.* 776, mala. Anonis non ſpinoſa, Fl. luteo variegato, ang. maritima. TOURNF. *Inſt.* 409. An. marit. mitis Folio lucido ſerrato. BOCC. *Sic.* 70. T. 38. f. 3.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

heeft en geplooide Blaadjes, met eenzaame Oxelbloemen.

B. Met gesteelde Bloemen.

VIII. *Ononis pubescens.* Ruigachtig.

(8) Stalkruid *met zeer korte Bloemsteeltjes, niet gebaard, de bovenste Bladen enkeld, en Eyrond - Lancetvormige effenrandige Stoppeltjes.*

In 't Zuidelyke van ons Wereldsdeel is ook de Groeiplaats van dit Stalkruid, dat de Steng een Voet hoog, insgelyks Lymerig ruig en dikke Peultjes heeft, byna als die der Linzen.

IX. *Cernua.* Knikkend.

(9) Stalkruid *met gestrekte Bloemtrossen, Wigvormige Bladen en knikkende smalle omgekromde Peultjes.*

X. *Umbellata.* Kroontjes.

(10) Stalkruid *met Kroontjes - Bloemen, drievoudige uitgerande Bladen en leggende Stengen.*

XI. *Filiformis.* Draadachtig.

(11) Stalkruid *met byna driebloemige Steeltjes, ongebaard; de Blaadjes drievoudig, byna ongesteeld; Eyrond met een puntje.*

(12)

(8) *Ononis* Ped. muticis brevisfimis &c. *Mant.* 267. Anonis purp. procumbens &c. MORIS. *Hist.* II. p. 168.

(9) *Ononis* Racemis strictis, Fol. Cuneiformibus &c. *β.* Cytisus Æthiopicus. *Sp. Plant.* 1042. PLUK. *Alm.* 128. T. 278. f. 3. an?

(10) *Ononis* Ped. muticis umbellatis &c. *Mant.* 266.

(11) *Ononis* Ped. muticis subtrifloris &c. *Mant.* 266. Lotus exstipulatus &c. BERG. *Cap.* 266.

(12) Stalkruid *met gesteelde Bloemen aan lange Trosjes; de Bladen drievoudig en byna rond.* IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. XII. *Ononis Capensis.* Kaapsch.

(13) Stalkruid *met de Bloemsteeltjes eenbloemig, zeer lang en ongebaard; de Bladen drievoudig spits; de Stoppeltjes Elsvormig en leggende Stengen.* XIII. *Prostrata.* Leggend.

Deeze vyf Soorten groeijen aan de Kaap der Goede Hope. De eerste is een Heester, in de gestalte der Kanarische Brem, met ronde paarschachtige Takken; de anderen zyn Kruidige, meest hurkende of neerleggende, laage Gewasjes. Allen hebben zy de Meeldraadjes samengegroeid, het Kenmerk van dit Geslagt.

(14) Stalkruid *met ongebaarde eenbloemige Steeltjes, drievoudige rondachtige gekartelde Bladen en knikkende Peultjes.* XIV. *Reclinata.* Knielend.

Een zeer klein, Lymerig ruig, Kruidje, dat in de Zuidelyke deelen van Europa voorkomt, maakt deeze Soort uit. Het heeft alle Bladen drievoudig, dikachtig; de Kelken stomp en de Peul-

(12) *Ononis* Rac. Pedunculatis longis &c. *Am. Acad.* VI. Afr. 31.

(13) *Ononis* Ped. muticis unifloris longissimis &c. *Mant.* 266. Lotus prostratus. *Sp. Pl.* 1090.

(14) *Ononis* Pedunculis unifloris muticis &c. Anonis purpurea non spinosa minor. BARR. *Ic.* 354, mala. Anonis annua pumila Flore purpurascente. TOURNF. *Inst.* 408.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

Peultjes digt onder het Steeltje omgeboogen, bruin.

XV. *Ononis Cenisia.* Piemonteesch.

(15) Stalkruid *met ongebaarde eenbloemige Steeltjes, drievoudige Wigvormige Bladen, Zaagtandige Stoppeltjes en leggende Stengen.*

Van den Berg Senis in Piemont, aan wiens Voet men dit Kruid waargenomen heeft, is het gebynaamd; hoewel het ook voorkomt in Spanje. Het heeft leggende Stengetjes van een Vinger lang en is dus uitermaate klein, met paarsch en geele Bloempjes, lang gesteeld.

C. Met gebaarde Bloemsteeltjes.

XVI. *Cherleri.* Cherlers.

(16) Stalkruid *met eenbl. geb. Steeltjes, drievoudige Bladen en Zaagtandige Stoppeltjes.*

By Montpellier hadt CHERLERUS dit Plantje gevonden en aan BAUHINUS gebragt: waar van de bynaam. Het groeit 'er, zo wel als in Provence en elders, op Rotsige woeste Gebergten, niet grooter dan het voorgaande, maar is ge-

(15) *Ononis* Pedunc. muticis unifloris &c. *Mant.* 267. Anonis inermis glabra, Vaginis Lanceolatis cristatis &c. ALLION *Pedem.* 47. T. 10. f. 3. Anonis luteo-purp. minima angustifolia. Hisp. BARR. *Rar.* 833. T. 1104.

(16) *Ononis* Ped. unifloris Aristatis &c. GER. *Prov.* 487. GOUAN *Monsp.* 360. An. pusilla et viscosa purpurascente Flore. TOURNF. *Inst.* 408. Anonis trif. affinis pusilla glabra fruticans Cherleri. J. B. *Hist.* II. p. 394.

geheel Lymerig ruig, met lang-Borstelige Stoppeltjes en paarsche Bloemen. Het zou misschien eene Verscheidenheid van het Zeer kleine Stalkruid kunnen zyn (*). IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(17) Stalkruid *met tweebl. geb. Steeltjes en Liniaale knikkende Peultjes.* XVII. *Ononis Ornithopodioides.* Vogelpootig.

Een fraaije Plant, met Bladen als die der Ciceren en Peultjes even als in 't Kruid, dat men Vogelpoot noemt, vergaard, maakt deeze Siciliaansche uit.

(18) Stalkruid *met eenbl. geb. Steeltjes, en enkelde Bladen, de onderften drievoudig.* XVIII. *Viscosa.* Lymerig.

(19) Stalkruid *met eenbl. geb. Steeltjes, drievoudige Lancetvormige Bladen en effenrandige Stoppeltjes.* XIX. *Pinguis.* Smeerig.

(20)

(*) Want dit kwam den Heer HALLER, in Switzerland, geheel Lymerig ruig voor, zelfs de Kelken, waar door het tegenwoordige van hetzelve, als glad zynde, door LINNÆUS onderscheiden wordt. Zie *Hist. Stirp. Helv. inchoat.* I. p. 156.

(17) *Ononis* Pedunculis bifloris Aristatis &c. R. *Lugdb.* 376. Anonis filiquis Ornithopodii. BOERH. *Lugdb.* II. p. 34. Fœnum Græcum Siculum Siliq. ornith. TOURNF. *Inst.* 409.

(18) *Ononis* Ped. unifl. Arist. Fol. fimplicibus &c. GER. *Prov.* 486. GOUAN *Monsp.* 360. Anonis Spinis carens lutea latifolia annua. TOURNF. *Inst.* 409. An. lutea viscosa latifolia minor. BARR. *Rar.* 840. T. 1239. *β.* Anonis annua erectior latifolia glutinosa Lusitanica. TOURNF. *Inst.* 409.

(19) *Ononis* Ped. unifloris Aristatis &c. Anonis non Spinosa Fl. luteo variegato. C. B. *Pin.* 389. Anonis lutea non Spin.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(20) Stalkruid *met eenbl. geb. Steeltjes, drievoudige Lymerige Bladen, effenrandige Stoppeltjes en Heesterige Steng.*

XX. *Ononis Natrix.* Stinkend.

Deeze drie, het zy dan veel of weinig verschillende, maaken een Onkruid uit in de Zuidelyke deelen van Europa, groeijende op de Velden en Akkers, tusschen 't Gras en Koorn. Men houdt, ten minste de twee laatsten, voor het *Natrix* van PLINIUS, een Kruid, waar die Autheur van zegt, dat de Wortel, uitgetrokken wordende, een Bokken-Stank heeft: weshalve men daar van gebruik maakte om de Vrouwtjes van bedwelmdheid te verlossen. Misschien was die Stank tegen Opstyging van Winden dienstig. Het Kruid, immers, zelf heeft, zo de Ridder aanmerkt, een zwaaren Theriekaalen, volgens anderen een Bitumineuzen Reuk. De Bladen zyn ovaal, platachtig, aan de punt Zaagtandig in de laatste, en de Peultjes veel langer dan in de andere Soorten, Rolrond.

Ten

Spin. Natrix Plinii. DAL. *Hist.* 449. *β.* An. lutea mitis oxytriphylla ad fol. petiolos Capreolata. PLUK. *Alm.* 33. T. 335. f. 5.

(20) *Ononis* Ped. unifl. Arist. Fol. ternatis viscosis &c. *Mant.* 440. GER. *Prov.* 486. GOUAN *Monsp.* 359. *H. Cliff.* 358. R. *Lugdb.* 375. Anonis viscosa Spinis carens lutea major. C. B. *Pin.* 389. Ononis lutea. CAM. *Epit.* 445. Natrix. RIV. *Tetr.* 68. Natrix Plinii Herbariorum. LOB. *Ic.* II. 28. HALL. *Helv. inchoat.* p. 156.

Ten opzigt van de enkelde of drievoudige Bladen is dit Geslagt ook niet bestendig. By Alexandrie in Egypte immers, kwam den Heer FORSKAOHL, op Heuvelen, Cherlers Stalkruid overvloedig voor, ter hoogte naauwlyks van een Span. In het drooge Saizoen bevondt hy dat hetzelve alleenlyk om laag drievoudige Bladen hadt, maar in 't vogtige, sterk in groey en bloey zynde, hadt het alle Bladen drievoudig. Hy vondt daar nog een Soort met Zaagswys' getande Bladen, welke witte Bloemen hadt, met de Vlag rood. Hem was op den Berg Chadra, in Arabie, een Vyfbladig Stalkruid voorgekomen, dat een Heester was, van drie Ellen hoogte. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD. STUK. *Decandria.*

ANTHYLLIS. Wondkruid.

Van dit Geslagt heb ik, de Heesterigen beschryvende, ook reeds gemeld *, dat het een Blaasachtigen Kelk heeft, die een rondachtig Zaadpeultje insluit. Ik zal het den naam, die aan eenige Soorten is toegepast, behouden laaten, en stellen thans de Kruidigen voor, als

* II. D. V. STUK, bladz. 491.

(1) Wondkruid *met vier Vinblaadjes en zydelingse Bloemen.* I. *Anthyllis tetraphylla.*

De Vierbladig.

(1) *Anthyllis* Herbacea Fol. quaterne - pinnatis &c. GER. *Prov.* 490. GOUAN *Monsp.* 360. *H. Ups.* 221. *H. Cliff.* 371. R. *Lugdb.* 389. Lotus pentaphyllos Vesicaria. C. B. *Pin.* 332. Trifolium halicacabum. CAM. *Hort.* 171. T. 47.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

De Bladen zyn in deeze Soort zo wel onregelmaatig als de Bloem en Vrugt in de anderen: Aan een Steeltje komen drie of vier zeer kleine Blaadjes en een groot aan 't end. Zy heeft de Bladfteeltjes plat en de Bloemen veel grooter dan de volgende, van boven wit, van onderen geel. De Groeiplaats is niet alleen in Italie en op Sicilie, maar ook in Languedok en Provence.

II. *Anthyllis Vulneraria.*

(2) Wondkruid *met ongelyk gevinde Bladen en een dubbeld Hoofdje.*

Gemeen. Door geheel Europa niet alleen, maar ook in Rusland en zelfs op Ysland, vindt men in 't wilde dit Kruid, dat den naam van Wondkruid, *Vulneraria*, wegens eene famentrekkende hoedanigheid, met veele andere Planten gemeen, fchynt bekomen te hebben. In onze Provincie is het zeldzaam. De oude Kruidbefchryvers hebben hier den Griekfchen naam op toegepast, en het was Peuldraagende *Anthyllis* van de Nederlanders geheten, zo LOBEL meldt: de Engelfchen

(2) *Anthyllis* Herb. Fol. pinnatis inæq. GORT. *Belg.* 206. KRAM. *Auftr.* 210. *Fl. Suec.* 594. GORT. *Ingr.* 111. GER. *Prov.* 489. GOUAN *Monsp.* 361. R. *Lugdb.* 389. Loto affinis Vulneraria pratenfis. C. B. *Pin* 332. Vulneraria Ruftica. TOURNF. *Inft.* 391. Lagopodium Fl. luteo. TABERN. *Ic.* 925. Anthyllis Lenti fimilis. DOD *Pempt.* 552. Anth. leguminofa Belgarum. LOB. *Ic.* II. p. 87. β. Vuln. fupina Flore coccineo. DILL. *Elth.* 431. T. 320. f. 413. Loto affinis hirfuta Flore rubro. C. B. *Pin.* 332. Vuln. Ruftica Flore albo. TOURNF. *Inft.* 391.

ſchen noemen het *Kidney-Vetch* of *Ladies Finger*, de Franſchen *Vulneraire*. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Decandria.*

Het groeit naauwlyks een Voet hoog, en heeft de Bladen by verſcheide paaren gevind, het endelſte veel grooter, met een fyne Wolligheid bezet en grys. Boven by de Bloemhoofdjes, die dikwils dubbeld zyn, komen gevingerde Bladen. De Bloempjes, die zeer weinig buiten den ruigen opgeblazen Kelk uitſteeken, zyn doorgaans geel, doch men heeft ook dit Kruid met roode en met witte Bloemen waargenomen. In 't onderſte van dien Kelk zit een zeer klein Eenzaadig Peultje.

(3) Wondkruid *met gelyke Vinblaadjes, het Hoofdje aan 't end over zyde, de Bloemen ſcheef.* III. *Anthyllis Montana.* Bergs.

In Switzerland, Languedok en Provence, als ook in Ooſtenryk, groeit deeze op de Gebergten. Zy heeft ſtyve Stengetjes, naauwlyks een Handbreed hoog: zeven, negen tot twaalfpaarige Vinblaadjes en hoog paarſche Bloemen, wier Vlag als op zyde legt.

(4)

(3) *Anthyllis* Herb. Fol. pinnatis æqualibus &c. GOUAN *Monsp.* 361. HALL. *Helv.* 569. Barba Jovis pumila Villoſa. GARID *Aix.* 55. T. 13. Aſtragalus incanus tomentoſus. BARR. *Rar. Ic.* 722. Aſtr. villoſus Fl. globoſis. C. B. *Pin.* 351. Aſtr. purpureus. DALECH. *Hiſt.* 1347.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

IV. *Anthyllis Cornicina.* Kraaypootig.

(4) Wondkruid *met ongelyke Vinblaadjes en eenzaame Hoofdjes.*

In Spanje vondt LOEFLING deeze, wier Stengetjes aan den Wortel kruislings uitschieten; een geheel withaairig Kruidje, van een Span hoog, met Hoofdjes van zeven tot negen witte Bloempjes, in een drievoudig of gevind Blaadje vervat.

V. *Lotoides.* Kromhaauwig.

(5) Wondkruid *met driedeelige Bladen en driekantige gebondelde Kelken, zo lang als de Peultjes.*

Veel verschilt dit Kruid, dat diezelfde Kruidkenner in Spanje waarnam, van den *Coronopus* uit een Keizerlyk Exemplaar door DODONÆUS afgebeeld, waar van het Origineel in Syrie en Palestina groeijen zou. Het is een Haairig leggend Plantje, met Hoofdjes van vyf of zes Bloemen, wier Kelken zeer lang zyn en dus de Rolronde Peultjes, hier ook veel langer dan in de andere Soorten, geheel bekleeden. Met elkander maaken zy als een Kraaijen-Poot uit, gelyk BAUHINUS van zyn aangehaalde vyfbladige Lotus heeft gemeld. Om dat de Stoppeltjes van grootte en figuur als de Blaadjes zyn, kan deeze daar toe behooren.

(6)

(4) *Anthyllis* Herb. Fol. pinnatis, inæq. Capit. solitariis. LOEFL.

(5) *Anthyllis* Herb. Fol. tripartitis, Cal. prismaticis fasci-

cu-

(6) Wondkruid *met ongelyke Vinblaadjes, zydelingſe Bloemſteeltjes langer dan het Blad en ongebladerde Hoofdjes.* IV. AFDEEL XVIII. HOOFD-STUK.

Door deeze bepaaling onderſcheidt zig dat Kruidje, 't welk Doktor GERARD afbeeldt en in Provence aan den Zeekant by St. Tropez, onder de Pynboomen zegt te groeijen, van de overigen Soorten genoegzaam. Het heeft veele Kruidige, ronde gladde kruipende Stengetjes, van een Voet langte en daar boven. De Bladen beſtaan uit zeven of negen Wigvormige Vinnetjes, het uiterſte grootst: de Hoofdjes uit twintig of meer Bloemen, op welken een kort Eyrond Peultje volgt. IV. *Anthyllis Gerardi.* Gerards.

(7) Wondkruid *met drievoudige geſteelde geſtoppelde Degenvormige Blaadjes en Hoofdjes: Bloemen.* VII. *Involucrata.* Omwindzeld.

Onder deezen bynaam beſchryft de Ridder een Kaapſch Plantje, als hebbende een Kruidige, leggende, ruige Steng, van een Voet lang,

culatis &c. Lotus pentaphyllos &c. C. B. *Pin.* 332. Coronopus ex Cod. Cæſareo. DOD. *Pempt.* 109, male.

(6) *Anthyllis* Herb. Fol. pinnatis inæq. Pedunc. lat. Fol. longioribus, Capitulis aphyllis. *Mant.* 100. GER. *Prov.* 490. T. 18.

(7) *Anthyllis* ſub-Herbacea Fol. ternatis petiolatis, ſtipulatis Enſiformibus, Flor. Capitatis. *Mant.* 265. Ononis involucrata. BERG. *Cap.* 213.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tiermannige.* lang, met opgeregte eenzaame Bloemdraagende Takjes, drievoudige gesteelde Bladen; Lancetvormige Haairige Blaadjes; Stoppeltjes zo groot als die; rondachtige Hoofdjes, die een Omwindzel hebben van twee driedeelige Blikjes, naauwlyks langer dan de Bloemen, welke geel van Kleur zyn.

Dat Kaapsche, hier aangehaald, welk de Heer BERGIUS onder den naam van *Ononis involucrata* voorstelt en waar van de bynaam ontleend schynt te zyn, hadt Kroontjeswyze Hoofdjes, met een weezentlyk Omwindzel van zes Blaadjes, Lancetvormig, Nagelachtig, iets korter dan de Bloemen. Het was geheel ruig-Haairig en kwam voor 't overige taamelyk daar mede overeen, hebbende de tien Meeldraadjes tot een van boven overlangs gaapende Cylinder samengegroeid, doch aan 't end vry en opwaards geboogen: de Meelknopjes langwerpig en rond.

Ensifolia. Degenbladig. Pl. LXII. *Fig.* 3. Tot deeze kan eigentlyk dat Kaapsche Plantje niet t'huis gebragt worden, 't welk ik in *Fig.* 3, op Plaat LXII, onder den naam van *Degenbladig* mededeel; hoewel hetzelve volmaakt met de bepaaling van den Ridder strookt. Aan 't zelve ontbreekt, naamelyk, de gezegde Haairigheid t'eenemaal. Het heeft, in tegendeel, de Takjes en Bladen als ruuw en eenigermaate met kleine Stippeltjes gepointilleerd. Ook zyn de Blaadjes niet stompachtig en Liniaal, gelyk BERGIUS zegt, maar zeer spits Lancet- en Degenvormig: de Stoppeltjes zeer klein. Het moet

moet niettemin, zo wegens de overeenkomst met de bepaaling, als, wel inzonderheid, wegens de Zaadhuisjes, tot dit Geslagt behooren; gelyk uit de volgende beschryving, met de Afbeelding vergeleeken, blykt. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

Het heeft de Takjes rond en gestrekt met overhoekse Bladen, die lang gesteeld zyn en drievoudig als gezegd is of driebladig, bestaande uit drie afgezonderde Lancetvormige Blaadjes, aan beide enden spits; met twee spitse Stoppeltjes, ongelyk kleiner; de bovenste Blaadjes dubbeld of enkeld. Het Bloemhoofdje, aan 't end, is tweevoudig, en bestaat uit eenige Bloempjes, die een algemeen Omwindzel hebben van twee of drie smalle Blaadjes, ver uitsteekende, en breede driepuntige Blikjes. By Letter C is de Bloem, afzonderlyk, met vergrooting voorgesteld, waar in zig by *a* het gebaarde Steeltje, by *b* de Vlag, by *c* de Vleugels en by *d* de tweedeelige of dubbelde Kiel voordoen; zynde daar tusschen by *e* de Meeldraadjes met den Styl vertoond. Negen van deeze Meeldraadjes, aan 't end omgeboogen en geknopt, maaken samen een Scheede uit: maar het bovenste is geheel los en vry. De Kelk is in 't byzonder afgebeeld by D, en dus ziet men hoe dezelve vyf ruige punten, de onderste zeer veel breeder en langer, heeft. In deeze Kelk, dan redelyk gezwollen zynde, is vervat een Blaasachtig Zaadpeultje, met een Nierachtig glad bruin

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

bruin Zaad, als by E, en het driepuntige Blikje komt by F, in dergelyke vergrooting, voor.

Behalve de *Anthyllis Asphaltoides*, (misschien *Aspalathoides)*, die ik door den Ridder niet geboekt vind in zyn Samenstel der Natuur; hoewel zy aan het Vlaschbladige Wondkruid schynt naby te komen; vind ik door den Heer N. L. BURMANNUS nog maar ééne *Ononides*, dat is Stalkruidachtige, onder de Kaapse Planten opgetekend: doch deeze hadt drievoudige Eyronde Bladen en de end-Hoofdjes gesteeld: zo dat die geen van beiden myn gedagte Kaapse Plantje kunnen zyn. Ook waren zy beiden Heesterachtig en de Heesterigen van dit Geslagt heb ik, als gezegd is, reeds voorheen beschreeven.

ARACHIS. Aard-Eikel.

Een tweelippige Kelk, omgeboogen Bloem; samengevoegde Meeldraadjes en een bultige, dikke, geaderde, Lederachtige Peul, maaken de byzondere Kenmerken uit.

I. *Arachis Hypogaea.* Indische.

Van dit Geslagt is maar ééne Soort bekend (1), groeijende zo wel in Oost- als Westindie. Men heeft-

(1) Arachis. *H. Cliff.* 353. *Ups.* 228. R. *Lugdb.* 390. Arachidna quadrifolia villosa Flore luteo. PLUM. *Gen.* 49. EHRET. *Pict.* T. 5. f. 3. Senna tetraphylla f. Absi congener hirsuta Maderaspatana. PLUK. *Alm.* 341. T. 60. f. 2. Chamæbalanus Japonica. RUMPH. *Amb.* IV. p. 426. T. 156. Mundubi. MARCGR. *Bras.* 37. *β.* Arachidnoides Americana. NISSOL. *Mem. Par.* 1723. p. 387. T. 19.

heeftze *Arachis* genoemd of *Arachidna*, dat by THEOPHRASTUS een Plant was met Vrugten boven en onder den Grond. By menigvuldige Reis- en Landbeschryvers vindt men 'er, onder veelerley uitheemsche naamen, gewag van gemaakt. Dus heet zy *Mundubi* in Brasil, *Manobi* in Peru en *Mani* in andere deelen van Zuid-Amerika. In de Westindiën, daar menze tot Voedzel teelt, noemen de Engelschen haar *Earthnuts* of Aardnooten, de Franschen *Pistaches* of Amandelen, en de onzen *Aardakers*, dat zo veel als Aard-Eikels zeggen wil. Men noemtze ook *Piendels*, naar 't Engelsche woord *Pindals*; om dat de Kern eenigszins gelykt naar Pynappel-Pitten.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Decandria.*

In 't Gewas schynt eenig verschil te zyn. In Oostindie heeft men het uit Japan bekomen, zegt RUMPHIUS, wordende het, deswegen, aldaar *Katjang Japon*, dat is Japanse Boontjes, genoemd, die hy echter met de Amerikaansche of Westindische, by ons *Kurassausche Aardakers* genaamd, gelyk stelt. De Paters DU TERTRE en LABAT hebben deeze omstandig doch wat gebrekkelyk beschreeven en afgebeeld; komende zy in 't Neerduitsche Werk van den laatsten onder den naam van *Pimpernooten* voor. De Heer NISSOLE, van Montpellier, verbeterde zulks en beschreef de Plant als volgt.

„ Zy heeft een regten witten puntigen Pen-
„ wortel, aan alle kanten Vezelig, die Sten-
„ getjes uitgeeft van omtrent een Voet langte,
„ al-

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

„ allen behalve het middelſte op den Grond „ leggende, roodachtig, Haairig, vierkant en „ knoopig; Bladſteelen uitgeevende met twee „ paar Ovaalachtige Bladen, van anderhalf „ Duim lang en een Duim breed; boven bly „ groen, onder witachtig. De Bloemen, uit „ de Oxels deezer Bladſteelen, tusſchen twee „ Stoppeltjes, voortkomende, zyn insgelyks re- „ delyk lang geſteeld. Zy hebben een Vlag van „ grootte als eens Menſchen Nagel, met Vleu- „ gels en een dubbelen Kiel, waar tusſchen „ zig de Styl vertoont, gelykende naar een ge- „ tand Peperhuisje." Sommigen van deeze Bloemen zyn met Meeldraadjes voorzien, anderen niet, volgens LINNÆUS.

„ De Styl kruipt, na 't bloeijen, in den „ Grond, en wordt een vuilwit Vliezig Peul- „ tje, met verſcheide ſtreepen, hangende aan „ een Staartje van ruim een half Duim lang- „ te. Deeze Peultjes zyn anderhalf of ook min- „ der dan een Duim lang en ongelyk van dik- „ te, aan de enden doorgaans dikst, in 't mid- „ den wat gekneepen, en loopen dikwils uit in „ een kromme ſtompe punt. De meeſten be- „ vatten in twee holligheden twee rondachtige „ Pitten, met een bruin Huidje bekleed als een „ Amandel, dat zwart wordt, wanneer de „ Vrugt veroudert of verdroogt. De zelfſtan- „ digheid is wit en vettig, de Smaak laf en „ eenigermaate raauw, gelyk die van groene „ Cicers of drooge Erwten."

De

De beschryving deezer Peulen komt met de mynen overeen. Volgens RUMPHIUS heeft menze in Oostindie een halven Vinger lang en somtyds met drie Keesten of Pitten, welken men aldaar gebraden of geroost by de Thee gebruikt, tot Versnapering; doch zy zyn droog van Smaak en stoppende of hard om te verteeren, gelyk onze Amandelen en Hazelnooten. De Negers houden 'er veel van en teelenze op hunne Kostgronden, zo in onze als andere Europische Volkplantingen. Van sommige Planters worden zy ook geteeld, tot mesting van de Zwynen en tot Aas der Hoenderen. Men perst 'er een Olie uit, weinig te kort schietende by die van Amandelen, en dus zo wel tot Spyze als tot Geneesmiddelen dienstig. In Karolina worden deeze Aard-Eikels zeer veel gezaaid (*). IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

LUPINUS. Vygeboon.

Een tweelippige Kelk; vyf langwerpige Meelknopjes, vyf rondachtige, en een Lederachtige Peul. Dus komen de byzondere Kenmerken voor van dit Geslagt; waar in de zeven volgende Soorten vervat zyn.

(1) Vygeboon *met overhoekse Kelken zonder By-* I. *Lupinus perennis.* Overblyvende.

(*) *Phil. Trans.* for. 1769. VOL. LIX. P. 2. p. 379.

(1) *Lupinus* Cal. alternis inappendiculatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 865. p. 481. *Veg.* XIII. p. 545. MILL. *Dict.* T. 170. f. 1. KALM. *Itin.* III. p. 96. GRON. *Virg.* 104. Lupinus

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Byhangzeltjes: de Bovenlip uitgerand, de Onderlip geheel.

In Virginie groeit deeze Soort van Lupinen, die in Gestalte met de Europische kleine blaauwe overeenkomt, doch de Kelken zonder byhangzeltjes of zydblaadjes heeft, en bovendien verschilt door een overblyvenden kruipenden Wortel. De Bloemtrossen zyn zeer lang en de Bladen bestaan uit agt Lancetvormige stompe gladde Blaadjes, Straalswyze op den Steel geplaatst. Zy groeit 'er op zeer magere Zandvelden en schraale Gronden tusschen het Geboomte, vertoonende zig in 't Voorjaar fraay, door haare paarsch blaauwe Bloemen, welke van het Vee, inzonderheid van de Paarden, dikwils afgegeten worden.

II. *Lupinus albus.* Witte.

(2) Vygeboon *met overhoekse Kelken, zonder byhangzeltjes: de Bovenlip geheel, de Onderlip drietandig.*

Deeze maakt de gemeene Zaay-Lupinen uit, die witte Bloemen hebben en groote Haauwen met witte platachtige Schyfronde Zaaden, als Erw-

pinus Rad. reptatrice perenni. R. *Lugdb.* 531. MORIS. *Hist.* II. p. 87. S. 2. T. 7. f. 6.

(2) *Lupinus* Cal. alt. inappend. &c. *Mat. Med.* 350. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 366. Lupinus sativus Flore albo. C. B. *Pin.* 347. Lupinus sativus. DOD. *Pempt.* 529. LOB. *Ic.* II. 64.

Erwten. Volgens den Latynſchen naam noemen ſommige dezelven *Wolfsboonen*, in 't Franſch *Lupins*, in 't Engelſch *Lupines*; doch gemeenlyk, als gezegd is, *Vygeboonen*: 't welk vreemd voorkomt, daar dezelven zo bitter zyn: doch in warm Water trekt 'er die bitterheid uit en zy worden niet alleen eetbaar, maar zelfs zoetachtig van Smaak. In Italie worden zy veel tot Spyze gezaaid; als ook om de Landen vet te maaken, zo ſommigen willen: doch het is een zwaar Voedzel, dat Winderig maakt en dus niet dienſtig dan voor het Arbeidsvolk; hoewel de oude Wysgeeren doorgaans hunnen Knapzak daar van vol hadden. Geweekt zynde, en dan mooglyk geplet, werden zy tot een Soort van Penningen in de Schouwſpelen gebruikt (*). In Barbarie was men gewoon de Runders daar mede te meſten. Het Meel van Lupinen behoort onder de weekmaakende en oplosſende Middelen. Het Afkookzel dient tot Wondzuivering en ingenomen doodt het de Wormen.

IV. Afdeel. XVIII. Hoofdstuk. *Decandria.*

(3) Vygeboon *met half gekranſte Kelken, die byhang-*

III. *Lupinus varius.* Bonte.

(*) Deeze noemde men, deswegen, *Nummi Comici*, en hier van het *quid diſtent Æra Lupinis*, by HORATIUS: als ook het ſchertzende by PLAUTUS: *Macerato hoc pingues fiunt Auro in Barbaria Boves.* Men heeft dit verkeerdelyk in *Erva* veranderd, gelyk VOSSIUS aanwyst, en daar uit dwaaslyk het volgende opgemaakt: *Stulti ignorant, quid diſtent Erva Lupinis.* Mant alt. 441.

(3) *Lupinus* Cal. ſemiverticillatis appendiculatis &c. *H. Cliff.*

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *hangzeltjes hebben; de Bovenlip tweedeelig, de Onderlip byna drietandig.*

Tienmanuige. Deeze voert den bynaam, om dat het Zaad gestippeld is, en de Bloemen zyn ook uit den rooden en blaauwachtig paarschen bont, de Blaadjes Liniaal. Zy valt zo hoog niet als de voorgaande, welke somtyds meer dan een Elle opschiet. Deeze Wilde Lupinen groeijen in Italie en de Zuidelyke deelen van Vrankryk, op de Akkers, onder 't Koorn.

IV. *Lupinus hirsutus.* Ruige. (4) Vygeboon *met overhoekse Kelken, die byhangzeltjes hebben; de Bovenlip tweedeelig, de Onderlip drietandig.*

Op de Griekfche Eilanden, in Provence en in Spanje, is deeze gevonden, die weinig van de voorgaande Soort, dan in het gemelde en in de ruigte verschilt. De geheele Plant, naamelyk, is bekleed met rosse Haairtjes, zelfs de Zaadpeulen; de Blaadjes veerbreden naar 't end en zyn dus Spatelvormig; de Bloemen blaauwachtig.

(5)

Cliff. 499. *Ups.* 367. Lupinus sylv. Fl. cœruleo. C. B. *Pin.* 348. Lyp. sylv. Fl. purpureo Semine rotundo. J. B. *Hist.* *Hist.* II. p. 291. Segetum sylv. Lup. Fl. cœruleo. LOB. *Ic.* II. p. 64. GER. *Prov.* 490.

(4) *Lupinus* Cal. alternis appendiculatis &c. *H. Cliff.* 499. *Ups.* 209. Lup. peregrinus major s. villosus cœruleus major. C. B. *Pin.* 348. *Prodr.* 148. Lup. exoticus hirsutissimus. J. B. *Hist.* II. p. 289. Lup. lanuginosus latifolius humilis, Fl. cœruleo-purpurascente, Stoloniferus. SHAW. *Afr.* 393. GER. *Prov.* 491.

(5) Vygeboon *met gekranſte Kelken, die byhangzeltjes hebben; de Bovenlip tweedeelig, de Onderlip geheel.* IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. V. *Lupinus piloſus.* Haairig.

Van de voorgaande heeft deeze de Geſtalte, en is ook geheel Haairig, maar heeft de Bloemen roodachtig wit, met de Vlag in 't midden rood, de Bladen Lancetvormig ſtompachtig.

(6) Vygeboon *met overhoekſe Kelken, die byhangzeltjes hebben, de Bovenlip tweedeelig, de Onderlip geheel.* VI. *Anguſtifolius.* Smalbladige.

(7) Vygeboon *met gekranſte Kelken, die byhangzeltjes hebben; de Bovenlip tweedeelig, de Onderlip drietandig.* VII. *Luteus.* Geele.

Grootelyks verſchillen deeze, waar van de eerſte Smalbladig is en de Bloemen blaauw; de andere breedbladig en dezelven geel heeft. Zy worden beiden in de Bloemtuinen gezaaid, zo wel als de meeſte voorgaande Soorten, wild groeijende in de Zuidelyke deelen van Europa. Men

(5) *Lupinus* Cal. verticill. appendic. &c. Lupinus peregrinus major, Flore vario. HERM. *Lugdb.* 386.

(6) *Lupinus* Cal. alternis appendic. &c. Lup. anguſtifolius cœruleus elatior. RAJ. *Hiſt.* 908. Lup. Fl. cœruleo minore. RIV. *Tetr.*

(7) *Lupinus* Cal. verticill. &c. *H. Cliff. Ups. R. Lugdb.* 367. GOUAN *Monsp.* 362. Lupinus ſylv. Flore luteo. C. B. *Pin.* 348. Lup. Fl. luteo Sem. compreſſo vario. J. B. *Hiſt.* II. p. 291. BARR. *Icon.* 1032. DOD. *Pempt.* 530. LOB. *Ic.* II. 65.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Men vindtze by WEINMANN, op Plaat 674, zeer fraay met haare Kleuren voorgefteld.

De Lupinen zyn geen onaartige Bloemplanten, inzonderheid de laatstgemelde Geele, die niet alleen fchoone Bloem-Aairen heeft, maar ook een aangenaamen Reuk. De Bladen groeijen in allen Straalswyze op den Bladfteel, die zeer lang is, en hebben in fommigen de eigenfchap, van zig 's avonds famen te trekken. Die Kaapfe met eenvoudige langwerpige gehaairde Bladen, te vooren als eene Soort geboekt, is thans uitgemonfterd (*).

Voorts verfchillen zy kragtig door het Zaad; doch, de onderfcheiding by den Ridder alleen genomen zynde van de Kelken, is het zonderling, dat zyn Ed. 'er geene heeft, die de *beide Kelklippen onverdeeld* hadt; hoedanig de Heer GERARD de Ruige in de Bosfchen aan den Zeekant van Provence waarnam. In Egypte vondt de Heer FORSKAOHL dat een dergelyke werdt aangekweekt, daar het Volk de Steelen raauw van at, als die gefchild waren, en de Boontjes tot Spyze kookte De Arabieren noemdenze *Termis* en hier van zyn bynaam (†). Hy merkt, dat zonderling is, aan, hoe men de Kolen van dit Kruid, als ongemeen ligt zynde, al-

(*) Lupinus integrifolius. *Sp. Plant.* 1016. *Am. Acad.* VI. Afr. 43.

(†) *Lupinus (Termis)* Calycibus alternis appendiculatis, Labio utroque integro, acuto. *Flor. Ægypt. Arab.* p. 131.

aldaar tot het maaken van Buspoeder gebruikte. Om die Kolen te bereiden, werden de Steelen digt by elkander in een Kuil gestopt, dan Vuur daar op gelegd, en als het in brand was aanstonds met Aarde overdekt; even als men de Goudsmids-Kolen vervaardigt. Tot zes deelen gezuiverde Salpeter, werdt van Zwavel en van deeze Kolen, ieder één deel, genomen. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

De Bloemen van deeze waren wit of blaauw. Een andere, ook in Egypte door hem gevonden, die hy *Gevingerd* noemt, scheen nader met de Smalbladige over een te komen; doch de Bladen bestonden uit negen Wigvormige Blaadjes, en de Bloemen kwamen aan Troswyze Kransjes op enkelde Steelen voort, zynde wit, geel en blaauw, gemengeld. Deeze hadt een overblyvende Wortel; daar alle de andere Soorten (uitgenomen de eerste, Virginische) Jaarlykse Planten zyn.

PHASEOLUS. Klimboon.

Ik kome nu tot de beschryving van dit Geslagt, in't welke alle die Klimmende Boonen begreepen zyn, wier Bloemen den Kiel, met de Meeldraadjes en den Styl, spiraal omgedraaid hebben. Zodanig zyn 'er negen en daar op volgen nog zes niet slingerende of windende Soorten.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(1) Klimboon *met een windende Steng, getroste tweelings-Bloemen, de Blikjes kleiner dan de Kelk en hangende Peulen.*

1. *Phaseolus vulgaris.* Gemeene.

Buiten twyfel hebben de zogenaamde *Roomsche* of *Turkse Boonen*, die met deeze Soort bedoeld worden, den Latynschen naam *Phaseolus* van *Phasélus*, een Vaartuig by de Romeinen bekend; doch daar zyn onder de Ouden geweest, die door *Phasélus* een andere Plant verstonden; even als *Dolichos* door sommigen van *Phaseolos*, beiden Grieksch, onderscheiden werdt. Het zyn doch Planten geweest van dergelyken aart, als Boonen voortbrengende, die in grootte, Kleur en hoedanigheid oneindig verschilden. Door *Phasélus* zouden zy een kleiner Soort van Boontjes, en mooglyk die van Lathyrus, verstaan hebben, en dus waren die inlandsch in Italie of daar omstreeks: terwyl de *Phaseolus* een uitheemsch Gewas maakte, aldaar van ouds in de Tuinen geteeld wordende, en in de Oostersche Landen misschien nog eer bekend; dewyl menze uit Indie afkomstig rekent. Naderhand zyn zy door geheel Europa verspreid, on-

(1) *Phaseolus* Caule volubili, Flor. Racemosis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 866. p. 481. *Veg.* XIII. p. 546. Phas. Rad. annuâ &c. *Mat. Med.* 351. R. *Lugdb.* 367. Phaseolus vulgaris. LOB. *Ic.* 59. *H. Cliff.* 359. Smilax Hort. f. Phaseolus major. C. B. *Pin.* 339. *β.* Phaseolus puniceo Flore. CORN. *Canad.* 184. Phas. Indicus Flore coccineo seu puniceo. MORIS. *Hist.* II. p. 69.

onder den naam van Turksche of Roomsche Boonen by ons; in Duitschland onder dien van *Welsche Bohnen*, *Windbohnen* of *Faseolen*; in Vrankryk onder dien van *Haricots*; in Engeland onder dien van *Kidney-Beans*, jaarlyks gezaaid wordende en gebruikt. IV. AFDEEL. HOOFD. XVIII. STUK. *Decandria.*

DIOSCORIDES hadt deeze Plant reeds *Smilax Hortensis* genoemd, dat is Tuinwinde, om dat zy zig aan Stokken omslingert, gelyk de Klokjes-Winde. Zonder Klaauwieren, naamelyk, weet dit Gewas zig even zo wel en beter vast te houden als de Erwten en dergelyke Planten. Het is driebladig of draagt aan zyne Ranken op éénen Steel drie Bladen, van eene spits Eyronde figuur, en uit de Oxelen komen gesteelde Bloemtrossen voort, van witte of bleeke Bloemen, daar dan hangende Haauwen op volgen, die meer of minder krom en breed, ook korter of langer zyn en ronder of platter. Dewyl men deeze, groen en nog weinig gevuld, in den Pot snydt, om ze gestoofd te eeten, worden zy gemeenlyk, by ons, *Snyboonen* geheten. Deeze Scheeden, Haauwen of Hulsen, worden by de Grieken *Loboi* genoemd en by de Latynen *Lobi*, wegens de hangende kwabbige gestalte. Men heeft 'er zeer groote breede van, die men Slagzwaarden noemt, ook Krombekken, welke ronder, smaller en dikker van Schil zyn; des men van deeze liefst de Boonen eet, die dikker, malser en menigvuldiger in de Haauwen vallen. De Kleur der Boonen is gemeenlyk wit, waar van

Turksche Boonen.

Snyboonen.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige* Witte.

van menze *Witte Boonen* noemt; doch men vindt 'er ook zwarte, roode, geele, gespikkelde, gestreepte en van gemengelde Kleuren. De groene Snyboonen geeven een ligt en zagt Voedzel, dat den Afgang bevordert; de versch gepelde jonge Boonen zyn ook zeer gemakkelyk verteerbaar en gezond: maar de drooge oude Boonen zyn zwaarder Spyze, dienstiger voor Arbeidsvolk; anderszins dikwils Benaauwdheden maakende of andere Kwaalen, byzonderlyk, wanneer menze met weinig Boter en veel Zuur gebruikt. Van veelen worden zy ook in Vleeschsop of Water gekookt en dus met lang nat, zo men zegt, gegeten. Als een Geneesmiddel zouden zy tegen 't Graveel verstrekken kunnen, zo sommigen willen.

Bonte Boonen.

Behalve de gedagte veranderingen is 'er een Soort van deeze Boonen, weinig in Gewas verschillende, doch met hoogroode Bloemen, gemeenlyk *Bonte Boonen* genaamd of *Piet Heins Boonen*; om dat die beroemde Vlootvoogd dezelven, in 't voorste der voorgaande Eeuwe, uit Amerika eerst in Europa overgebragt zou hebben. De Kleur der Boonen is zwartachtig en Roozerood, met zwarte Streepjes en Vlakken. De Hulsen zyn dikker en ongelyker dan die der anderen, tot snyden onbekwaam; doch de Boonen, jong zynde, zeer aangenaam van Smaak. Men houdt deeze Plant dikwils tot sieraad aan Stokken in de Bloemtuinen, maakt 'er Prieelen van, enz.

(2)

Fig. 1.
Fig. 2.

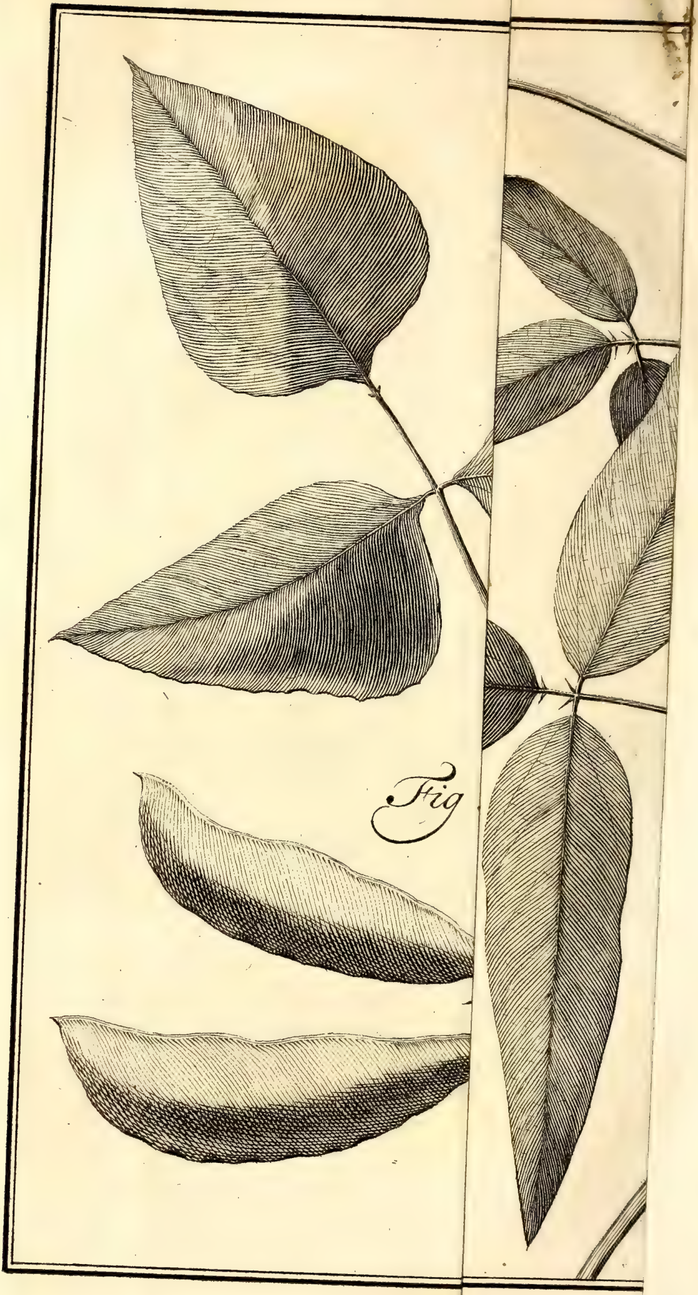
Fig

(2) Klimboon, *die de Haauwen halfmaans-wyze als Houwmesſen heeft en effen.* IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK.

In Bengale was deeze waargenomen, die de zydelingſe Blaadjes aan de buitenzyde eens zo breed en de Bloemen zeer klein en groen hadt. De Boontjes waren Eyrond, ſamengedrukt geſtreept. Ik oordeel de Plant, welke ik uit Oost-indie ontvangen heb, in *Fig.* 1, op Plaat LXIII. afgebeeld, en wegens het Loof en wegens de figuur der Haauwen, hier mede overeenkomſtig (*).

II. *Phaſeolus lunatus.* Halfmaans-wyze. PL. LXIII. *Fig.* 1.

(3) Klimboon, *die de Vlag der Bloemen omgeſlagen en met de Kelken eenkleurig heeft.*

III. *Inamœnus.* Onbevallige.

Uit Afrikaanſch Zaad geteeld hadt deeze in 't laatſte des Jaars 1736 in de Cliffortſche Tuin gebloeid. Zy is, niettegenſtaande haare onbevalligheid, door den Heer JACQUIN in afbeelding gebragt. Aan een zeer hooge windende Steng draagt zy hier en daar Bloemen, waar op

(2) *Phaſeolus* Caul. vol. Leg. Acinaciformibus ſublunatis lævibus. Phas. Benghalenſis ſcandens &c. BERG. *Viadr.* 99.

(*) Wel waar is 't, dat in alle Boonplanten van deezen aart, gelyk RUMPHIUS aanmerkt, de middelrib niet regt door de zydblaadjes loopt, maar het verſchil zal in deeze wat grooter zyn, dan in de anderen, alzo het in 't byzonder is opgemerkt.

(3) *Phaſeolus* Caule vol. Flor. Vexillo &c. *H. Cliff.* 359. JACQ. *Hort.* T. 66.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. op groote Haauwen volgen, met Zaaden die roodachtig zyn gestreept. De Bladen zyn langer dan in de gewoone Klimboonen, het middelste van de drie Eyrond Lancetvormig.

IV. *Phaseolus Farinosus.* Meelige.

(4) Klimboon *met de Bloemsteelen eenigermaate Hoofdig vergaard; de Zaaden vierhoekig Rolrond en als gepoeijerd.*

Een Oostindische, welke de Bladen hoekig, als die van Klyf heeft en Roozekleurige Bloemen, maakt deeze Soort, *Banirean* genaamd by de Javaanen.

V. *Vexillatus.* Grootvlag.

(5) Klimboon *met de Bloemsteeltjes dikker dan de Bladsteelen tot Hoofdjes vergaard; de Vleugels eenigermaate Zeissenvormig wanstaltig; de Haauwen Liniaal gestrekt.*

De grootheid van de Vlag doet deeze, die van de Havàna afkomstig is, uitmunten. Zy heeft welriekende Bloemen, en is een Plant, die als in 't midden staat tusschen dit en 't volgende Geslagt. De Bladen zyn lang, smal en ruig, volkomen Lancetvormig.

(6)

(4) *Phaseolus* Caule vol. Ped. subcapitatis &c. *H. Ups.* 214. Phas. peregrinus Fl. Roseo, Sem. tomentoso. NISS. *Mem.* 1730. p. 577. T. 42. Phas. Ind. Hederæ folio angulofo. RAJ. *Suppl.* 348. BURM. *Fl. Ind.* 157.

(5) *Phaseolus* Caule vol. Pedunc. Petiolo crassioribus &c. JACQ. *Hort.* T. 102. R. *Lugdb.* 367. N. 4. Phas. Fl. odorato, Vexillo amplo patulo. DILL. *Elth.* f. 302.

(6) Klimboon *met Hoofdjes-Bloemen, die geblikte Kelken hebben en zeer groote uitgespreide Vleugels, de Bladen langwerpig driehoekig.* IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. VI. *Phaseolus Helvolus.* Grootvleugel.

De Vleugels van de Bloem, die eene Kleur als bleekroode Wyn heeft, zo DILLENIUS meldt, zyn in deeze zeer groot. 't Gewas, dat windend is, bereikt, gelyk in de voorgaande, drie of vier Ellen hoogte. Het heeft zyne afkomst uit Karolina.

(7) Klimboon *met los geaairde Bloemen, de Vleugels zo lang als de Vlag.* VII. *Alatus.* Langvleugel.

Aan de Bloemen van deeze, die uit den paarschen blaauwachtig of Violet zyn, geeft DILLENIUS breede lang uitgestrekte Vleugels. 't Gewas is als der gemeene Klimboonen, maar de Haauwen zyn smal en klein, bevattende Nierachtige Zaadjes.

(8) Klimboon, *half windende, met geaairde Bloe-* VIII. *Semierectus.* Vergiftige.

(6) *Phaseolus* Caule vol. Fl. Capitatis, &c. Phas. Radice annuâ &c. R. *Lugdb.* 368. N. 5. Phas. Fl. helvolo, Alis amplis patulis. DILL. *Elth.* f. 300.

(7) *Phaseolus* Caule vol. Flor. laxe Spicatis &c. Phas. Fl. purpureo, Alis amplis longe protensis. DILL. *Elth.* f. 303.

(8) *Phaseolus* Caule semi-volubili, Flor. Spicatis &c. *Mant.* 100. Phas. strumosâ Radice. *Am. Acad.* IV. p. 347. Phas. Barbadensis erectior, Siliq. angustissimâ, Tinctorius. DILL. *Elth.* f. 301. Phas. subhirsutus Amer. exitiosus. PLUK. *Alm.* 290. T. 214. f. 2.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

Bloemen, ongeblikte Kelken, groote uitgespreide Vleugels en Eyronde Bladen.

Tienmannige.

In Zuid-Amerika en op Barbados groeit deeze, die een opstaande Steng heeft van drie Voeten hoogte, dan verder windende, en drievoudige Bladen, welke naar die van de Stinkende Klaver zweemen. By avond voegen zy zig, op een byzondere manier, tegen den Steel en met denzelven tegen de Steng aan; tot bescchutting, als 't ware, van het Vrugtbeginzel. De Bloemsteelen zyn een Voet lang en hebben een Aair van tweelings-Bloemen, met Cylindrische Kelken, de Vleugels driemaal zo groot als de Vlag, rood van Kleur. Zy draagt zeer smalle Haauwen, waar van het Zaad Vergiftig is: want die van Barbados noemenze *Killwench*, dat is Hoeredood, en *Fuddlefish*, als de Visschen dronken maakende. Ook schynt zy tot verwen aldaar gebruikt te worden.

IX. *Phaseolus Caracalla.* Slakhoornige.

(9) Klimboon *die de Vlag met den Kiel spiraal omgewonden heeft.*

Wegens de zonderlinge omdraaijing der Bloem, die eenigermaate naar een Slakhoorn gelykt, heeft deeze den bynaam. Zy is uit de Indiën afkom-

(9) *Phaseolus* Caule vol. Vexillis Carinaque spiraliter convolutis. TREW. *Rar.* 14. T. 10. Phas. Rad. perenni subrotundâ. R. *Lugdb.* 367. Phas. Ind. Cochleato Flor. TRIUMF. *Obs.* 93. T. 94. RAJ. *Hist.* 1890. BURM. *Fl. Ind.* 158.

komftig, zynde door de Portugeezen eerst in Italie gebragt, en federt, als een byzondere zeldzaamheid, in de Europifche Kruidtuinen aangekweekt. 't Gewas blyft over, en klimt, op de manier der Snyboonen, doch zo fterk, dat men 't, in ééne Zomer, tot vyftien en meer Ellen hoogte heeft zien komen. De Steng is Houtig en Takkig; de Bladen als gewoonlyk TRIUMFETTI heeft de Bloem omftandig befchreeven.

IV. Afdeel. XVIII. Hoofdstuk. *Decandria.*

(10) Klimboon *met een opftaande gladde Steng, Blikjes grooter dan de Kelk en hangende famengedrukte rimpelige Haauwen.*

X. *Phafeolus nanus.* Laage

Laage Turkfche Boonen noemt men deeze, die ook uit Indie zouden afkomftig zyn; mede een Jaarlyks of Zaay-Gewas, dat witte of paarfche Bloemen heeft, draagende in lange ronde Haauwen Boontjes die wit zyn, of roodachtig bont en van verfcheidene Kleuren. Zy worden ook *Italiaanfche Boontjes* genoemd. Men kan ze ruim zo goed tot Spyze gebruiken als de gemeene Witte Boonen: want zy zyn aangenaamer van fmaak.

(11)

(10) *Phafeolus* Caule erectiusculo lævi &c. *Am. Acad.* IV. p. 284. Phas. vulgaris Italicus hum. f. minor, albus cum orbitâ nigricante. J. B. *Hift.* II. p. 258. Smilax Siliq. furfum rigente f. Phas. parvus Italicus. C. B. *Pin.* 339. BURM. *Fl. Ind.* 158.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

XI. *Phaseolus Radiatus.* Gestraalde.

(11) Klimboon *met een opstaande ronde Steng, Hoofdjes-Bloemen en Cylindrische Haauwen horizontaal.*

Dit is een klein Oostindisch Gewasje, dat Boontjes niet grooter dan Vitsen draagt, meest ligt groen, anderen bleek geel, vaal of Leververwig en sommigen ook zwart. Zy worden *Kadjang Kitsjil* genoemd van de Javaneezen. Deeze groene Kadjang dient niet alleen met de anderen, welken ik straks beschryven zal, tot Proviand der Schepen en Voedzel van den gemeenen Man; maar zy wordt voor de beste Soort gehouden, zynde ligter verteerbaar en veel malser dan de grootere Soorten van deeze Boontjes.

XII. *Max.* Kadelie.

(12) Klimboon *met een opstaande hoekige stekelige Steng en hangende ruige Haauwen, die een kromme Punt hebben.*

XIII. *Mungo.* Meiske.

(13) Klimboon *met een bogtige ronde ruige Steng en Haauwen, in Hoofdjes vergaard.*

Wei-

(11) *Phaseolus* Caule erecto tereti &c. *Act. Stockh.* 1742. p. 202. T. 7. f. 2. Phas. Zeyl. Siliq. radiatim digestis. DILL. *Elth* f. 304. Phaseolus minimus. RUMPH. *Amb.* V. p. 386. T. 139. f. 2. BURM. *Fl. Ind.* 158.

(12) *Phaseolus* Caule erecto angulofo hispido &c. *H. Cliff.* 499. R. *Lugdb.* 367. *Fl. Zeyl.* 280. GRON. *Orient.* 217. Phas. Orthocaulis Mungo Persarum. HERN. *Mex.* 887. Cadelium. RUMPH. *Amb.* V. p. 388 T. 140. BURM. *Fl. Ind.* 158.

(13) *Phaseolus* Caule flexuoso tereti hirsuto, Leg. Capit. hirtis. Phas. hirsutus flexicaulis Mungo affinis Maderaspat. Caule tereti. PLUK. *Alm.* 290.

Weinig verschillen deeze twee Oostindische, de eerste *Max* gebynaamd, volgens den Arabischen naam, de andere *Mungo* volgens den Persiaanschen. Het zwarte Zaad, naar Koriander gelykende, dat de *Kadelie* van RUMPHIUS voortbrengt, wordt gegeten en gekookt als de gedagte Boontjes, maar is veel slegter Voedzel en bitterachtig. De Sineezen maalen 'er Meel van, daar zy Riempjes van maaken als de *Vermicelli* der Italiaanen; dienende ook om in Vleeschnat te kooken, en dan niet onaangenaam: Zy zyn de slymerigsten van alle de Kadjang-Boontjes. Het Zaad der *Mungo* wordt, aan de Vaste Kust van Indie, gebruikt tot Paarden-Voeder, en het Afkookzel dient, als Gerstewater, in Koortsen. AVICENNA geeft 'er den naam van *Meiske* aan.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Decandria.*

(14) Klimboon *met een opstaande Steng en Lancetvormige Bladen.*

XIV. *Phaseolus Lathyroides.* Smalbladige.

Op Jamaika is deeze wild groeijende gevonden met een groote hoogroode Bloem. Zy werdt, door SLOANE, by de Lathyrus vergeleeken en draagt smalle Haauwen, volgens de waarneeming van BROWNE.

Met de bepaaling schynt volmaakt die *Japan-*

Japansche. PL. LXIII. *Fig.* 2.

(14) *Phaseolus* Caule erecto, Foliolis Lanceolatis. Phas. minor erectus Pratensis, Foliis oblongis &c. BROWN. *Jam.* 291. Phaseolus erectus Lathyroides. SLOAN. *Jam.* 71. *Hist.* I. p. 183. T. 116. f. 1.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

pansche overeen te komen, waar-van ik de Afbeelding in *Fig.* 2, op Plaat LXIII. gegeven heb. Dat dezelve een slingerend Gewas zy, is uit de gestalte van den Tak, dien ik daar van heb, met Knietjes voorzien en in Leden verdeeld, niet waarschynlyk.

Kaapsche.

De Heer N. L. BURMANNUS geeft een Soort op, onder de *Kaapse* Planten, die de Steng overend staande, met Knietjes en gestreept heeft, de Haauwen samengedrukt, plat en de Bladen Eyrond Lancetvormig (*).

XV. *Phaseolus Sphærospermus.* Rondzaadige.

(15) Klimboon *met een opstaande Steng en Klootronde Zaaden, zwart genaveld.*

De Kogelronde Boontjes, wit van Kleur met een zwarten Navel, onderscheiden deeze, die onder den naam van *Caravances* op Jamaika en in anderen deelen der Westindiën, na 't Regen-Saizoen, gezaaid worden.

DOLICHOS. Slingerboon.

In dit Geslagt heeft de voet van de Vlag twee evenwydige langwerpige Eelten, die de Vleugels van onderen samendrukken.

Het bevat eenentwintig slingerende of zig omwindende en vyf overend staande, byna altemaal uitheemsche Soorten, als volgt.

(1)

(*) Phaseolus Capensis. *Flor. Cap. Prodr.* p. 21.

(15) *Phaseolus* Caule erecto, sem. globosis &c. BROWN. *Jam.* 292. Phas. erectus minor, sem. Sphærico albo &c. SLOAN. *Jam.* 72. *Hist.* I. p. 185. T. 117. f. 2, 3.

(1) Slingerboon *met Haauwen als Houwmessen, de Zaaden Eyrond met een geboogen Navel aan 't end.*

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

I. *Dolichos Lablab.* Egyptische.

In Egypte groeit deeze, *Lablab* genaamd, die 'er, volgens ALPINUS, een Boomgewas maakte, dat honderd Jaaren en langer in 't leven bleef, zynde geduurig groen. De Boonen, in lange breede Haauwen vervat, waren zwart of rood, en dienden tot Spyze, wordende het Afkookzel met Saffraan, tot Borstkwaalen, verwekking der Stonden en Waterloozing, gebruikt. Ook speelde het Gemeene Volk met deeze Boontjes; waar van de naam, (dewyl *Laab* by de Arabieren Spel betekent,) zo VESLINGIUS oordeelt, afkomstig kunnen zyn.

De Heer HASSELQUIST, die in Egypte waarnam, hoe men dit Gewas aldaar tot bekleeding van Afdakken, Prieelen en Gaanderyën in de Tuinen en aan de Huizen gebruikte, merkt aan, dat hetzelve aldaar van buiten scheen ingebragt te zyn, misschien uit Indie over Europa: aangezien men hetzelve 'er, in de Landtaal, *Ful Frangi*, dat is Europische Boonen, noem-

(1) *Dolichos* volubilis, Legum. ovato - Acinaciformibus &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 867. p. 482, *Veg.* XIII. p. 547. R. *Lugdb.* 368. GOUAN *Monsp.* 365. *H. Ups.* 214. HASSELQ. *Itin.* 483. Phaseolus Ægyptiacus nigro Semine. C. B. *Pin.* 341. TOURNF. *Inst.* 414. Phas. niger Lablab. ALP. *Ægypt.* 74. T. 75. VESLING. p. 27.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

noemde. Het bloeide aldaar in de Maand September. De Peul was aan de Rug ruuw, van onderen bezet met veele kleine pukkeltjes. De Steng is ook ruuw: de Bloemen komen by Kransjes, van vier of vyf by elkander, voort; donker paarſch of wit, en 't Gewas heeft met dat der gewoone Turkſche Boonen veel overeenkomst.

In de Europiſche Tuinen is het een Zaay-Plant, die naar de gewoone Turkſche Boonen veel gelykt, hebbende de Steng ruuw en de Bloemen komen byna aan Kransjes voort, van vier of vyf by elkander, donker paarſch of ook wit van Kleur. Aan den voet van ieder Blad zyn Borſtelige Blikjes, doch aan de Kelken komen zy Eyrond voor en vry groot.

II. *Dolichos Sinenſis.* Chineeſche.

(2) Slingerboon *met hangende Rolronde Haauwen, die dik zyn, de Bloemſteelen opgeregt, veelbloemig.*

Van de *Chineeſche Boontjes*, in 't Maleits *Katjang Sina* genaamd, verhaalt RUMPHIUS, dat menze in Nederlandſch Indie aan ſtokken plant, gelyk de gewoone Snyboonen, waar zy zig met dunne taaije Ranken om winden, en daar by oploopen, hebbende de Bladen wat ſmaller en glad. De Bloemen zyn wit of paarſchachtig en hebben de Vlag agterover geboogen. Maar

(2) *Dolichos* volub. Leg. pendulis Cylindricis &c. *Am. Acad.* IV. p. 326. Dolichos Sinenſis. RUMPH. *Amb.* V. p. 375. T. 134. GOUAN *Monsp.* 365.

Maar in 't byzonder munten deeze uit door de langte der Haauwen, die zig als Kraalkettingen vertoonen: gelyk dit by ons ook in de zogenaamde Princesse-Boontjes plaats heeft; hoewel zy maar ééne holligheid hebben: welke Boontjes omtrent van die grootte bevat, zeer aangenaam van Smaak en wit of rood van Kleur. Men eetze 'er op dergelyke manier; naamelyk de groene Haauwen aan stukjes gesneeden, dan in Water gekookt en voorts begooten met een vette Saus. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

Van deeze beiderley zyn my de Haauwen van Batavia toegezonden, die ik in Liqueur bewaar, hebbende omtrent de langte van een Elle en de dikte van een Pink, gelyk RUMPHIUS zegt: 't Gewas schynt men in de Koninglyke Tuin, te Montpellier, te hebben of gehad te hebben.

(3) Slingerboon *met Rolronde ruige Haauwen, die aan 't end een Elsvormig krom Nageltje hebben; veelbloemige Steeltjes en een stekelige Steng.* III. *Dolichos Uncinatus.* Haakige.

(4) Slingerboon *met byna Rolronde Haauwen, Tropswyze vergaard, aan de tippen krom en holrond.* IV. *Unguiculatus.* Genagelde.

Dus

(3) *Dolichos* volub. Legum. Cylindr. hirsutis, &c. Phas. hirsutis Siliquis erectis & aduncis. PLUM. *Sp.* 8. *Ic.* 221.

(4) *Dolichos* volub. Legum. Capit. subcylindr. apice recurvo concavo. *H. Ups.* 214. JACQ. *Hort.* 23. Cacara nigra. RUMPH. *Amb.* V. p. 381. T. 138. BURM. *Fl. Ind.* p. 158.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Dus worden deeze beiden onderscheiden, waar van de eerste in Westindie, de ander in Oostindie groeit, zyn deeze laatste de *Zwarte Cacare* van RUMPHIUS, dus genaamd, om dat de rype Boonen zo zwart zyn als Git. Raauw zyn zy, gelyk de Turksche Boonen, zeer ongezond en voor het Vee vergiftig; doch men kanze, door in Water weeken en opkooken, tot een goede Spyze maaken. De Javaanen roosten of braadenze in de heete Asch en eeten ze dan, als 'er het zwarte Velletje afgesprongen is, uit de Hand of gebruikenze tot eenige Medicyn.

V. *Dolichos Ensiformis.* Zabelachtige.

(5) Slingerboon *met Zabelachtige Haauwen, op de Rug drie Kielen hebbende, de Zaaden met een Dopje bekleed.*

Op Jamaika groeit deeze, die *Zeer groote Boon*, met Zabelachtige Haauwen, en de groote Naad wederzyds met een uitpuilende Rib, het Zaad wit en in een Vliesje beslooten, van BROWNE en SLOANE getyteld wordt. Het Gewas schynt overeenkomstig te zyn met de *Houw-Mes Boon* van RUMPHIUS, misschien in Oostindie overgebragt; als gekweekt wordende op Java en an-

(5) *Dolichos* volub. Leg. Glad. Dorso tricarinatis, Sem. Arillatis. *H. Cliff.* 360. Phaseolus surrectus major &c. BROWN. *Jam.* 291. Phaseolus maximus Sil. Ensiformi, Nervis insignitâ &c. SLOAN. *Jam.* 68. *Hist.* I. p. 177. T. 114. f. 1, 2, 4. Lobus Machæroides. RUMPH. *Amb.* V. p. 376. T. 135. f. 1. Bara Mareka. *Hert. Mal.* VIII. T. 44.

andere Eilanden, om de Boonen tot Spyze te gebruiken. De Haauwen, zegt die Autheur, zyn een Handbreed of een Span lang, twee Duimen breed, schaars een Pink dik, plat, in eenige Bulten verdeeld, aan de kanten wat hoekig en met smalle Vlerken gezoomd. Ik heb 'er zodanig eene van meer dan een Voet lang en anderhalf Duim breed, een Vinger dik, en dus gelykende naar onze grootste Haauwen, die men Slagzwaarden noemt; dertien Boonen bevattende. Een andere van dien aart, welke ik heb, gelykt volkomen naar een Halve Maan, bevat zes Boonen, gelyk RUMPHIUS van de zynen zegt, en heeft een krom Nageltje of haakig Puntje, gelyk de voorgaande Soorten. De verspreide verheven Rimpels, daar LINNÆUS van spreekt, zyn zeer zigtbaar in deeze. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(6) Slingerboon *met Vliezig vierhoekige Haauwen.* VI. *Dolichos tetragonolobus.* Vierhoekige.

Behalve die zonderlinge gesteldheid der Haauwen, onderscheidt zig deeze door haaren Knolachtigen Wortel. Zy loopt by Stokken op, gelyk andere Klimboonen, en heeft de Bladen glad, de Bloemen zeer groot. De groene Haauwen worden aan stukken gesneeden en gekookt ge-

(6) *Dolichos* volub. Legum. Membranaceo-quadrangulatis. Lobus quadrangularis. RUMPH. *Amb.* V. p. 374. T. 133. BURM. *Fl. Ind.* 159. An Lobus peregrinus Cartilagineus? CLUS. *Exot.* Lib. 3. Cap. 9.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. gegeten, als ook de Wortel, doch de rype Boonen zyn bezwaarlyk te verteeren. Men noemtze op Java *Catjang Botor*. Ik heb 'er Haauwen van, die my overgezonden zyn, omtrent een Voet lang.

VII. *Dolichos sesquipedalis.* Anderhalfvoetse. (7) Slingerboon *met byna Rolronde, gladde, zeer lange Haauwen.*

De langte van anderhalven Voet en daarboven maakt deeze Haauwen doch niet langer, dan die van de Sineesche Slingerboonen, voorgemeld. De gestalte is ook als der gewoone Klimboonen. Zy vallen in Amerika.

VIII. *Altissimus.* Zeer hooge. (8) Slingerboon *met getroste ruige gelyke Haauwen, de Zaaden met een Klepje omringd, de Bladen wederzyds glad.*

In groote Berg-Bosschen, op 't Eiland Martenique, en aan de steile Oevers van Beeken, groeit deeze Soort, die de hoogste Boomen beklimt, laatende uit derzelver Loof zeer fraaije Bloemtrossen aan de enden van Steelen, die somtyds wel twaalf Voeten lang zyn, tot vermaak der reizende Luiden, nederhangen. De Bloemen zyn paarschachtig blaauw, met een geelen Kiel, van eene wonderlyke figuur; de Haau-

(7) *Dolichos* volub. Legum. subcylindr. lævibus longissimis. JACQ. *Hort.* T. 67.

(8) *Dolichos* volub. Legum. Racemosis hirtis æqualibus &c. JACQ. *Amer.* 27. *Hist.* 203. T. 283. *Hort. Mal.* VIII. T. 36.

Haauwen gelyken veel naar die der volgende Soorten. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK.

(9) Slingerboon *met getroste Haauwen, die de Kleppen byna gekield en ruig hebben, met drie Bloemsteeltjes by een.* IX. *Dolichos pruriens.* Jeukende.

(10) Slingerboon *met getroste Haauwen, Lancetvormig overdwars gesleufd, de Zaaden zwart geringd.* X. *Urens.* Brandende.

Van deeze beide Soorten, wier Groeiplaats is in de beide Indiën, worden de Haauwen genoemd *Jeukboontjes*, in 't Fransch *Pois a gratter*, in 't Engelsch *Cowage* of *Cow-Itch*, wegens de bekende eigenschap, van eene brandende Jeukt in de Huid, zelfs der minst gevoelige Menschen, te verwekken. In Oostindie noemt

(9) *Dolichos* volub. Leg. Racemosis Valv. subcar. hirtis, Pedunc. ternis. *Mant.* 441. JACQ. *Amer. Hist.* 201. T. 122. Phas. Americanus &c. PLUK. *Phyt.* T. 214. f. 1. Phas. utriusque Indiæ Lobis villosis pungentibus minor. SLOAN. *Jam.* 69. Cacara pruritus. RUMPH. *Amb.* V. p. 393. T. 142. Nai-Corana. *Hort. Mal.* VIII. p. 61. T. 35. *Fl. Zeyl.* 539. BURM. *Fl. Ind.* 159.

(10) *Dolichos* volub. Legum. Racem. Sulcis transversim lanceolatis, Sem. hilo cinctis. JACQ. *Amer. Hist.* 202. T. 182. f. 84. Phas. Sil. latis hisp. rugosis. PLUM. *Ic.* T. 107. Phas. Amer. Frut. &c. PLUK. *Phyt.* T. 213. f. 2. Phas. Brasil. Frut. SLOAN. *Jam.* 68. *Hist.* I. p. 178. Zoophthalmum BROWN. *Jam.* 295. Mucuna. MARCGR. *Bras.* 19. Kaku-Valli. *Hort. Mal.* VIII. p. 63. T. 36. BURM. *Fl. Ind.* 159.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannigt.*

noemt menze ook *Maagden* of *Krieuwel-Kruid*, om de zelfde reden. Van de eerste Soort zyn de Boontjes, die de langte en dikte ongevaar van een Vinger of Pink hebben, gemeenst: van de andere, die wel een Span lang en veel dikker vallen, de Zaaden of Boonen, gemeenlyk *Ossen* of *Ezels-Oogen*, en ook wel *Duivelsboonen* genoemd wordende, wegens de Toverachtige hoedanigheid, die de Indiaanen daar aan toeschryven. Van de kleinsten, welke in Oostindie tam en wild voorkomen, aldaar *Cacara Gattal* genaamd, kunnen de Boontjes, wel bereid zynde, tot Spyze strekken (*).

't Gewas is in beiden aan dat der gewoone Klimboonen niet ongelyk, en heeft Bloemen die aan Trosfen hangen, elk op zig zelve naar een vliegende Horsel, of naar een Wyfjes Nagtkapel, eenigermaate gelykende, en dus ook van een zeer vreemde figuur. Van de kleine komen dikwils dertig Bloemen, van de grooten wat minder voor, in ieder Tros, die een zeer fraaije vertooning maaken. Zy hebben geen Reuk en zyn in de eerste Soort rood of paarschachtig, in de andere geel. De Vlag is Eyrond en kleiner

(*) PLUKENET merkt aan, dat de Amerikaansche Jeukboontjes het Zaad bruin gestippeld hebben, en onderscheidtze daar door van de Oostindische, wier Zaaden, zegt hy, altoos glanzig zwart zyn; doch volgens RUMPHIUS hebben deeze de Boontjes rond, plat, als Lupinen, en zwartachtig bruin met geele Streepjes of plekken: dat byna op 't zelfde uitkomt. Zodanig zyn de Zaaden in myne Jeukboontjes.

ner dan de andere Bloemblaadjes: die de lang- te hebben van anderhalf Duim. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK.

(11) Slingerboon *met getroste Haauwen, die samengedrukt en vierzaadig zyn, de Bladen Ruitachtig.* XI. *Dolichos minimus.* Zeer kleine.

Op Jamaika is deeze zeer kleine Soort gevonden, die met Draadachtig dunne Stengen of Ranken tot eens Menschen hoogte opklimt en niet alleen de Bloemen, maar ook de Zaadpeulen zo ongemeen klein heeft, dat zy by de voorigen ongemeen afsteeken. Het Haauwtje is naauwlyks een Duimbreed lang en bevat drie of vier zeer kleine ronde Aschgraauwe Zaadjes, die bruin gestippeld zyn.

(12) Slingerboon *met byna tweebloemige Steeltjes, ovaale samengedrukte Haauwen en gladde Bladen.* XII. *Capensis.* Kaapsch.

Aan de Kaap valt deeze, waar van zy den bynaam heeft. Men vindt daar ook, volgens den Heer N. L. BURMANNUS, de naast voorgaande Soort. (13)

(11) *Dolichos* volub. Legum. Racemosis &c. Dol. minimus Flor. luteis. *H. Cliff.* 560. T. 21 *H. Ups.* 214. Phaseolus exiguus glaber, Trifolii foliis. &c. BURM. *Zeyl.* 188. T. 84. f. 2. Phas. minimus fœtidus &c. SLOAN. *Hist.* I. p. 182. T. 115. f. 1.

(12) *Dolichos* volub. Pedunc. subbifloris, Leguminibus ellipticis compressis, Fol. glabris. *Am. Acad.* VI. *Afr.* 44. Phas. Afr. luteus. HERM. *Afr.* 17.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

XIII. *Dolichos Scarabæoides.* Torachtige.

(13) Slingerboon *met Eyronde Wollige Bladen, eenzaame Bloemen en tweehoornige Zaaden.*

De Zaaden, die naar Torretjes gelyken, in gewrichte Haauwtjes vervat, onderscheiden deeze Oostindische, die rondachtige Wollige Blaadjes, als van Salie heeft.

XIV. *Bulbosus.* Bolwortelige.

(14) Slingerboon *met gladde veelhoekige getande Bladen.*

Deeze heeft Wortels als Raapen, welke gekookt in Indie gegeten worden; doch het is een slegte Kost. De Chineezen konfytenze droog met Suiker, en dan is het een aangenaame versnapering. Zy wordt onder de Soorten van *Cacara* geteld, en maakt een Gewas als andere Slingerboonen. Op Amboina is hetzelve, nu ruim een Eeuw geleeden, uit de Philippynse Eilanden overgebragt. Die van 't Eiland Nevis wordt 'er door de Engelschen *the Turnip-Tree* genoemd, zo PLUKENET meldt; dat is de Raapen-Boom (*).

(15)

(13) *Dolichos* volub. Fol. ovatis tomentosis &c. Phaseolus minimus Bisnagaricus &c. PLUK. *Alm.* 290. T. 52. f. 3. Phas. Zeyl. tomentosus Salviæ foliis. BURM. *Zeyl.* 188. BURM. *Fl. Ind.* 159.

(14) *Dolichos* volub. Fol. glabris multangulis dentatis. Phas. Nevisensis, Fol. multang. tuberosâ Radice. PLUK. *Alm.* 292. T. 52. f. 4. Cacara bulbosa. RUMPH. *Amb.* V. p. 373. T. 132.

(*) Hoe ligt kan een Drukfeil iets onverstaanbaar maaken. Wat zal men uit *Nervicensis*, zo LINNÆUS het heeft, begrypen?

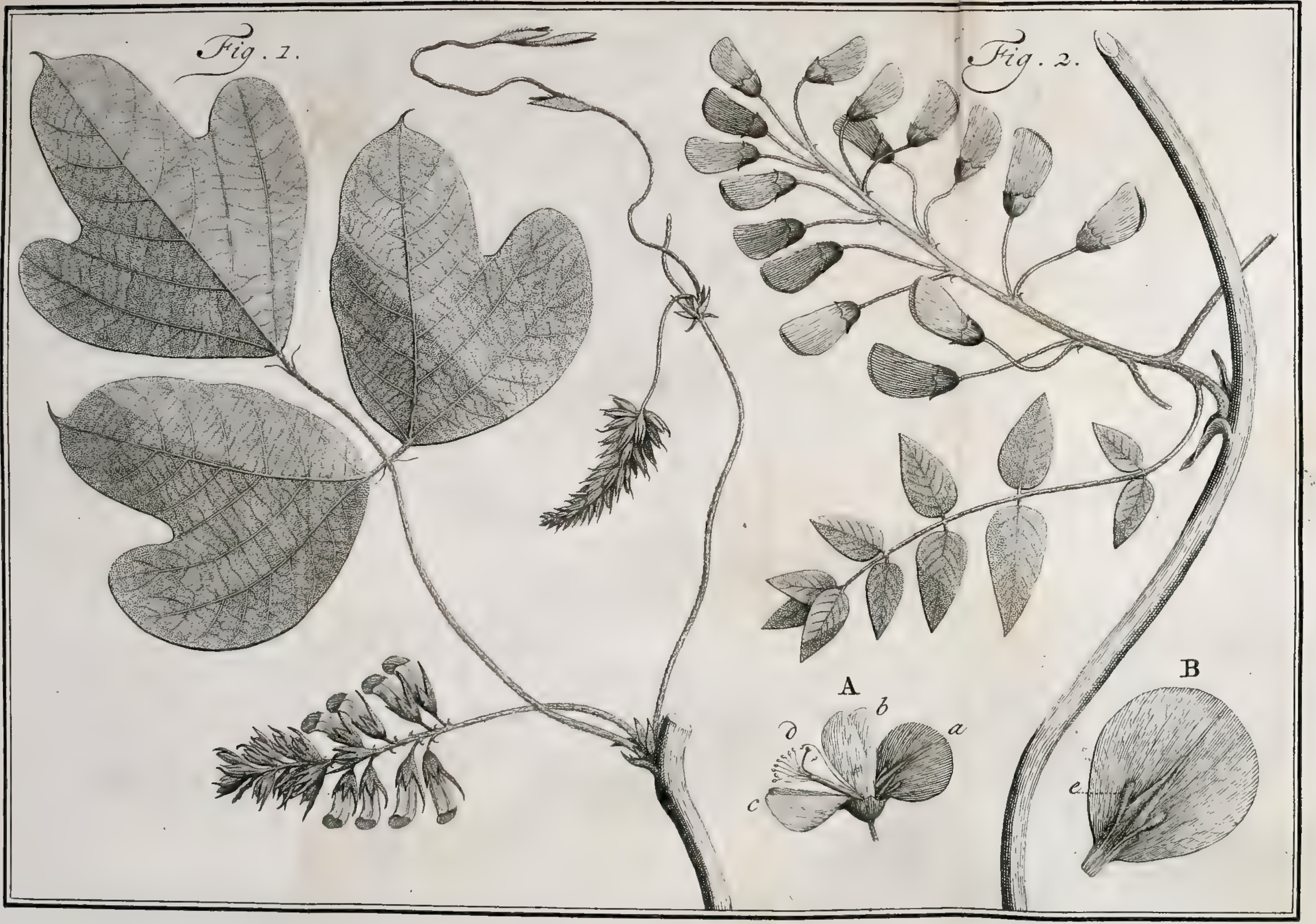
Fig. 1.
Fig. 2.
A
a
b
c
d
B
e

V.

(15) Slingerboon *met de Zyd - Bladen uitwaards, het middelste wederzyds gekwabd.* IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. XV. *Dolichos trilobus.* Driekwabbige. Pl. LXIV. *Fig.* 1.

Nu ruim veertig Jaar geleeden was deeze Soort in de Cliffortse Tuin uit Amerikaansch Zaad geteeld, doch niet tot volwassenheid gekomen, zo LINNÆUS aantekent. Zyn Ed. hadt evenwel gelegenheid om daar uit op te merken, dat de zydbladen aan de binnenkant volkomen ongekwabd waren, niet driekwabbig, gelyk in die van Madras by PLUKENET. Van deeze heeft zyn Ed. vervolgens een Soort gemaakt in het naastvolgende Geslagt en daar toe dat Plantje betrokken, welk de Heer N. L. BURMANNUS, onder den naam van *Dolichos trilobus*, in Plaat hadt voorgesteld.

Alzo my, uit Japan, zodanige gedroogde Planten toegezonden waren, heb ik daar van alhier, in *Fig* 1, op Pl. LXIV., waarschynlyk de eerste Afbeelding gegeven, die volkomen met de bepaaling strookt. Van de Kaap heb ik ook een dergelyk Gewas ontvangen: zo dat hetzelve tot de drie andere Wereldsdeelen behooren zou. Uit de Ranken schynt het, in grootte, naar de gewoone Klimboonen te gelyken. De Bladen zyn aan 't end met een krom Puntje of Haakje voorzien, dat in het andere ontbreekt.

(16)

(15) *Dolichos* volub. Foliolis lateralibus extrorsum gibbis, intermedio trilobo. *H. Cliff.* 360.

K 5

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

XVI. *Dolichos Aristatus.* Gebaarde.

(16) Slingerboon *met tweebloemige Oxelsteeltjes, Liniaale samengedrukte Haauwen en een regt Baardje aan 't end.*

XVII. *Filiformis.* Draadige.

(17) Slingerboon *met Liniaale stompe gespitste Bladen, die glad zyn, van onderen ruigachtig.*

XVIII. *Purpureus.* Paarsche.

(18) Slingerboon *met een gladde Steng, de Bladsteelen ruigachtig, de Vleugels der Bloem uitgebreid.*

XIX. *Regularis.* Regelmaatige.

(19) Slingerboon *met Eyronde stompe Bladen, veelbloemige Steeltjes, en gelyke Bloemblaadjes in grootte en figuur.*

De twee eersten van deeze komen in de Westindiën, de derde in de beide Indiën, en de vierde in Virginie voor; welke laatste lange gezwollen Aairen heeft.

XX. *Lignosus.* Houtige.

(20) Slingerboon *met een blyvende Steng, gesteel-*

(16) *Dolichos* volub. Pedunculis bifloris Axillaribus &c.

(17) *Dolichos* volub. Foliolis Linearibus obtusis mucronatis &c. *Am. Acad.* V. p. 402. Dolichos herbaceus minor. BROWN. *Jam.* 294.

(18) *Dolichos* volub. Caule glabro, Petiolis pubescentibus &c. BURM. *Fl. Ind.* 160.

(19) *Dolichos* volub. Foliis ovatis obtusis &c. GRON. *Virg.* 82, 106.

(20) *Dolichos* Caule perenni, Pedunculis capitatis &c. Dolichos Caule perenni Lignoso. *H. Cliff.* 360. T. 20. Phaseolus Ind. perennis. EICHR. *Carol.* 36. Cacara. s. Phaseolus

ſteelde Hoofdjes-Bloemen en geſtrekte Liniaale Haauwen. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

Deeze, die overblyvende Houtige Ranken heeft, is een Gewas gelyk de andere klimmende Boonen, dat niet alleen in Oostindie, maar ook aan de Kaap der Goede Hope groeit. Ik heb het van daar ontvangen als ook van Java, alwaar men het *Cacara* noemt, een Maleitſch woord, dat eigentlyk Boonen betekent, gemeenlyk *Karkarren*. Het wordt aldaar zeer veel over Prieelen van Latwerk gelegd; waar door men 'er in de eerſte plaats den lommer van heeft, ten anderen de ſierlykheid der Bloemen, die paarſchachtig zyn en aan Trosſen voortkomen, lang van duuring: ten derden de Haauwen, die van grootte als een Vinger zyn en meestal groen gegeten worden als Erwtepeulen. Ryp geworden zyn ze bruin en bevatten drie of vier rolronde Boonen van tweederleije kleur: naamelyk zwart met witte of geel met zwarte Stippen en Plekjes. Men vindt 'er ook Witte, doch die maaken een andere Soort uit. In Amerika groeit het ook en wordt van ſommigen *Zevenjaars-Boonen* genoemd, als zeven Jaaren agtereen bloeijende en Vrugtdraagende. Men heeft 'er altoos Bloem en Vrugt aan, zo ryp als groen, zegt ROCHEFORT, aanmerkende dat

Decandria.

lus perennis. RUMPH. *Amb.* V. p. 378. T. 136. BURM. *Fl. Ind.* 160.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

dat dit Gewas zig over Boomen, Rotſen, en waar het by kan komen, uitbreidt, maakende een wonderlyke verwarring. Op Ambon, zegt RUMPHIUS, duurt het niet meer dan vier of vyf Jaaren, en is zeer gekweld met ſtinkende Boomluizen, wanneer men het niet ſnoeit of zuivert.

XXI. *Dolichos polyſtachyos.* Veelbloemige.

(21) Slingerboon *met een blyvende Steng en zeer lange Aairen, die dubbelde Bloemſteeltjes hebben; de Haauwen geſpitst en ſamengedrukt.*

Pl. LXIV. *Fig.* 2.

In Virginie was deeze Soort waargenomen, welke Haauwen als Erwtepeulen draagt volgens CLAYTON. Ik heb, onder dien naam, den Rank van een Japanſch Gewas bekomen, alhier in *Fig.* 2, op PLAAT LXIV., afgebeeld, hetwelke, volgens de daar aan bevindelyke Bladſteeltjes, geen drievoudige, gelyk alle de anderen van dit Geſlagt, maar Gevinde Bladen ſchynt te hebben. De Bloemen, niettemin, voldoen volſtrekt aan de Kenmerken, gelyk uit eene derzelven, by A geopend voorgeſteld, blykbaar is: alwaar *a* de Vlag, *b* de Vleugels en *c* den Kiel, als ook *d* den Styl en Meeldraadjes aanwyzen; waar van negen tot een Scheede, die den Styl omvat, ſamengevoegd zyn en het tiende afgezonderd is. De twee Eel-

(21) *Dolichos* volub. Caule perenni, Spicis longisſimis, Pedicellis geminis &c. GRON. *Virg.* p. 106.

Eeltige punten, door welken de Kiel ſamengedrukt wordt, vertoonen zig aan den voet der Vlag, zeer duidelyk by *e*, in de aanmerkelyk vergroote figuur met Letter B beſtempeld: zo dat men niet kan twyfelen, of deeze Plant hier t'huis behoore.

IV. Afdeel. XVIII. Hoofdstuk. *Decandria.*

Behalve de Chineeſche, voorgemeld, en verſcheide anderen, kwam den Heer FORSKAOHL ook deeze Soort van Slingerboonen in Arabie voor: ten minſte beſchryft hy, onder dien naam, een Gewas by de Arabieren *Sjef* genaamd, waar van de rype Boonen, gegeten wordende, Buikzuiverend waren. Hetzelve droeg Haauwen van een Span lang, een Duim breed en een Vinger dik; dus aanmerkelyk grooter dan gezegd is. Hy vondt 'er eene met een Boomachtige Steng, en eene Heeſterige, waar van de Boonen, paarſch van Kleur, door de Karavaanen uit Abysſinie medegebragt werden, dienende aan het Gemeene Vrouwvolk en Kinderen, te Kairo, tot ſieraad. Voorts werdt in de Velden van Egypte een Soort geteeld met verſpreide Stengen, van anderhalven Voet, op den Grond leggende, daar men de groene Haauwen, gekookt, van at, met Olie en Azyn, even als by ons de *Princesſe - Boontjes*, zogenaamd. In de Oxels hadt dezelve zeer lange Steelen aan 't end getrost met Bloemen, en vervolgens met opſtaande ronde Haauwen, een Span lang. Dergelyke kwam hem te Lohaja in Arabie voor, met windende Stengen. De Chineeſche groeiden aan de Sloo-

Arabiſche.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. Slooten der Akkeren by den Nyl, twee Ellen hoog, met den Wortel in 't Water (*).

XXII. *Dolichos Soja.* Japansche. (22) Slingerboon *met een opstaande bogtige Steng, opgeregte Oxel-Trossen en hangende stekelige byna tweezaadige Haauwen.*

Men vindt wel verscheide Soorten van dit Geslagt in Japan, doch deeze verdient den bynaam met het grootste regt, om dat 'er de *Japansche Soja* van gemaakt wordt. Het is een Lymerig en niet onaangenaam ziltig Sap, dat in Flesschen overkomt, en, in plaats van Vleesch-Sap of Sjeu, over Erwten en andere Spyzen gegeten wordt, om den Appetyt te verwekken. In Oostindie is inzonderheid daar toe veel in gebruik, zo wel het Echte Japansche, als het nagemaakte Chineesche en ander van slegter hoedanigheid.

't Gewas, daar men de Japansche Soja van maakt, gelykt veel naar het Loof der Turksche Boonen, doch de Bladen zyn minder breed, en het heeft een opstaande Steng, met verdraaide Takken, tot vier Voeten hoogte groeijende, volgens KÆMPFER. De Bloempjes zyn zeer klein, bleek blaauw, en gaan naauwlyks open: de

(*) *Flor. Ægypt. Arab.* p. 132.

(22) *Dolichos* Caule erecto flexuoso &c. *Mat. Med.* 363. *Fl. Zeyl.* 534. Phaseolus Japonicus Fructu albo, ex quo Soja conficiunt Japonenses. RAJ. *Hist.* III. p. 438. Phas. erectus siliquis Lupini. KÆMPH. *Am.* 837. T. p. 838. *Act. Stockholm.* 1764. p. 280. T. 9.

Zaadhuisjes, ruig gehaaird, anderhalf Duim lang, gelyken naar die der geele Lupinen, en bevatten twee, zelden drie, witte Zaaden, als Erwten, doch Boonachtig van figuur: gelyk my uit zodanige Haauwtjes, die ik van Japan ontvangen heb, blykt.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

Van Zaaden, welken men uit China hadt gekreegen, heeft de Heer BERGIUS te Stokholm dit Gewas geteeld en hetzelve in Afbeelding vertoond. Hy bevondt het geheel ruig, de Bladen Ruitachtig Eyrond en de Bloempjes nog kleiner, dan gedagte Autheur die getekend heeft: 't welk mooglyk aan 't Klimaat zal toe te schryven zyn, of aan eenige Verscheidenheid. Immers, het gene ik daar van uit Japan heb bekomen, heeft de Bloempjes niet kleiner dan dat van KÆMPFER (*).

Van deeze Boontjes maakt men in Japan niet alleen een Bry, genaamd *Miso*, die voor Boter verstrekt, welken men, volgens deeze Autheur, aldaar niet heeft (†): maar ook en wel inzonge-

(*) BERGIUS is zelf daar omtrent verbysterd: want hy zegt, dat de beschryving van dien Autheur meer overeenkomstig is met zyne Waarneeming, dan de Afbeelding: doch *Flosculi Floribus Ervi pares, Vexillo Petalisque rectis, vix expansis;* betekent geen Bloempjes die men naauwlyks zien kan zonder den Kelk te openen.

(†) Het schynt derhalve mis te zyn, dat men dien Boter van zwarte Soja-Boontjes maaken zou, gelyk uit SHERARD is over genomen door RAY: want de zwarten gebruikt men in Japan tot een Geneesmiddel voor Aamborstigen, zegt KÆMPFER.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

derheid, de gedagte *Soja* of *Sooju*. Om deeze te bereiden, worden gelyke deelen van week gekookte Boontjes en Garst of Tarw onder elkander fyn gewreeven en met een gelyk deel Zout, in een Pot, bedekt: daar men dan byna zo veel Water op giet. Dagelyks wordt die Stoffe eenmaal omgeroerd, en, na dat zulks twee of drie Maanden geduurd heeft, doorgezeegen. Het uitgeperste Vogt bewaart men in Vaatjes en de overblyvende Klomp wordt op nieuws met Water begooten en eveneens behandeld.

De manier, op welke de Soja door de Chineezen bereid wordt, is volgens den Sweedschen Kapitein EKEBERG zeer verschillende. De gekookte Boontjes, zegt hy, worden op een Zeef uitgespreid, en, met Meel van dergelyke Boontjes omwenteld, neergezet in een Korf. Dus, met Matten toegedekt, laat menze eenige Dagen schimmelen, vervolgens hard droogen; dan gezuiverd zynde, worden zy in Potten gedaan, met Pekel begooten, en in de Zonneschyn gezet. Zes Weeken gestaan hebbende en het Vogt bruin wordende, giet men 't af, doende somtyds daar eenige Kruideryën by. Dus ziet men ligt, dat die Soja veel slegter moet zyn dan de Japansche. Zy neemen 'er ook wel, zegt hy, by gebrek van de Witte, *Pactau* genaamd, zwarte Boontjes toe, die zy *Hactau* heeten, en verbeeldt zig, dat men der-

dergelyke Sjeu van onze Turksche Boonen zou kunnen bereiden (*). IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK.

(23) Slingerboon *met een opgeregte Steng en tweelingse Liniaale byna opstaande Haauwen.* XXIII. *Dolichos Catjang.* Kleine.

Deeze Soort is in Gewas veel kleiner dan de andere Soorten, ook niet klimmende, maar laag by den Grond blyvende. Zy heeft, voor 't overige, een driebladig Loof als de Turksche Boonen, doch ruuw; witte Bloemen, en Haauwen van een half Voet lang en een halven Vinger breed, waar in witte Boontjes met een zwart Naveltje. Men heeft 'er ook van dit slag met geele en met roode Boontjes, allen van grootte als Erwten, en deeze maaken, onder den naam van *Kadjang*, het voornaamste Voedzel, zo der Indiaanen en Chineezen, als van het Gemeene Volk te Lande en op de Schepen, in Oostindie uit.

(24) Slingerboon *met een blyvende gladde Steng, tweebloemige Steeltjes en opgeregte Haauwen.* XXIV. *Biflorus.* Tweebloemige.

Dee-

(*) *Stockh. Verhand.* 1764. p. 40.

(23) *Dolichos* Caule erecto, Leg. geminis Linearibus &c. BURM. *Fl. Ind.* 161. Phaseolus minor. RUMPH. *Amb.* V. p. 383. T. 139. Paeru. *Hort. Mal.* VIII. p. 75. T. 41.

(24) *Dolichos* Caule perenni lævi &c. R. *Lugdb.* 368. Phaseolus vulg. Lablab effigie &c. PLUK. *Alm.* 291. T. 213. f. 4.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

Deeze Indische, naar de eerste Soort gelykende, heeft een klein geelachtig Bloempje en tweelingse Zeissenvormige Haauwtjes.

XXV. *Dolichos repens.* Kruipende.

(25) Slingerboon *met een kruipende Steng, ruigachtige Eyronde Bladen, getroste tweelings-Bloemen en Liniaale ronde Haauwen.*

Aan de Zeekusten van Jamaika komt deeze voor, die klein is van Gewas, en lange Bloemsteelen heeft: de Haauwen veelzaadig, dun en rond.

GLYCINE. Kruipboon.

Een tweelippige Kelk en dat de Kiel met haare tip de Vlag agterover buigt, strekt tot onderscheiding van dit Geslagt, dat wel ook meest drievoudige Bladen, doch veelal leggende en geenszins slingerende Stengen heeft. Het bevat elf uitheemsche Soorten; naamelyk

I. *Glycine subterranea.* Onderaardsche.

(1) Kruipboon *met drievoudige Wortelbladen, leggende bogtige Stengen en tweebloemige Steeltjes.*

De

(25) *Dolichos* Caule repente, Fol. pubescentibus ovatis &c. *Am. Acad.* V. p. 402. Dol. maritimus minor repens &c. BROWN. *Jam.* 293.

(1) *Glycine* Fol. ternatis Radicalibus &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 868. p. 484. *Veg.* XIII. p. 548. Phaseoloides Amer. procumbens &c. RAJ. *Suppl.* 437. Arachidna Phaseoloides Amer. HERM. *Prodr.* 314. Manobi. LAET. *Amer.* C. 13. Glycine subterranea. LINN. *Dec.* II. p. 37. T. 19. Arachis Africana. BURM. *Cap.* 22.

De driebladigheid schynt dit Gewas wel allermeest te onderscheiden van de hier voor beschreevene Aard - Eikels *: hoewel het ook geenszins langwerpige maar ronde Zaadhuisjes heeft, met een enkel Zaad. Voor 't overige komt het, in manier van groeijing, en in gebruik, met dezelven overeen. Het is een voortloopend Plantje, zonder Stengen, maar met Ranken, die langs den Grond kruipen en de Bladsteelen uitgeeven, uit wier Oxelen zeer korte Steeltjes voortkomen, ieder met twee geele Bloempjes. Zy buigen zig, na 't bloeijen, in de Aarde, en aldaar groeit het Peultje, dat rond is, gelyk een Erwt, wordende onryp gekookt en als Erwten, zo in Zuid - Amerika als in de Westindiën, gegeten.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Decandria.*

* Bladz. 122.

(2) Kruipboon *met drievoudige byna naakte Bladen, Haairige Stengen, hangende Trossen, de vrugtbaare Bloemen ongebladerd.*

II. *Glycine monoica.* Eenhuizige.

Deeze, die in Noord - Amerika op vogtige plaatsen tusschen Heesters groeit, brengt zo wel onder als boven den Grond Vrugten voort; gelyk een Soort van Lathyrus, deswegen *amphicarpos* gebynaamd. De Bloemen zyn, aan de Knietjes, by troppen digt vergaard, wit van Kleur,

(2) *Glycine* Fol. tern. nudiusculis &c. Phas. Amer. supra et infra terram Fructus edens. BOERH. *Lugdb.* II. p. 28. Glycine Fol. ternatis, Pedicellis Bracteatis. GRON. *Virg.* 173. II. 107.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

Kleur, hebbende aan den voet een holrond bleek groen Schubbetje. Die vrugtbaar zyn, hebben, dat zonderling is, geen Bloemblaadjes.

III. *Glycine triloba.* Driekwabbige.

(3) Kruipboon *met drievoudige Bladen, de Blaadjes gekwabd, de Steng leggende en twee Bloempjes op een Steeltje.*

Hier heeft LINNÆUS de *Driekwabbige Dolichos* t'huis gebragt van den Heer N. L. BURMANNUS, en hier behooren de beide Afbeeldingen, door PLUKENET gegeven van een Boonplantje van Madras, dat de Zydblaadjes, zo wel als 't middelste, driekwabbig heeft: 't welk ik in een dergelyk Plantje, weinig grooter dan de Zuuring-Klaver, uit Oostindie door my ontvangen, insgelyks waarneem. Het is in de Afbeelding van gezegden Heer ook blykbaar. Die van de Akonietbladige Klimboon by JACQUIN, door den Ridder hier t'huis gebragt, verschilt grootelyks in veele opzigten; zelfs daar in, dat dezelve een windende Steng scheen te hebben, daar deeze langs den Grond kruipt, hebbende de Akonietbladige bovendien, volgens gezegden Autheur, de Kenmerken van 't voorgaande Geslagt. Ook waren de Steeltjes derzelve vyf-, niet tweebloemig, gelyk in de bepaaling deezer Soort.

(4)

(3) *Glycine* Fol. ternat. Foliolis lobatis &c. *Mant.* 516. Dolichos trilobatus. *Mant.* 101. Dol. trilobus. BURM. *Fl. Ind.* p. 162. T. 50. f. 1. Phaseolus Maderasp. &c. PLUK. *Alm.* 292. T. 120. f. 7, & T. 214. f. 3. Phaseolus Aconitifolius. JACQ. *Obs.* III. p. 2. T. 52.

(4) Kruipboon *met drievoudige Bladen, een Pluizige Steng, ruige Bloemsteeltjes en zeer kleine Lancetvormige Blikjes.* IV. AFDEEL XVIII. HOOFDSTUK. IV. *Glycine Javanica.* Javaansche.

Een windende Steng heeft deeze Oostindische, die met omgeboogen geele Haairtjes bezet is, en Bladen als de Klimboonen. Op Bloemsteelen, zo lang als de Bladen, komen aan 't end digt getropte langwerpige Aairen voort, van Violette Bloemen.

(5) Kruipboon *met drievoudige ruige Bladen en zydelingse Trossen.* V. *Comosa.* Ruige.

(6) Kruipboon *met drievoudige Wollige Bladen, zeer korte Oxel-Trossen en tweezaadige Haauwtjes.* VI. *Tomentosa.* Wollige.

Deeze beiden zyn klimmende Gewassen, in Virginie wild gevonden. Het laatste komt somtyds ook opstaande voor, en heeft, in zyne Haauwen, twee of drie glimmende zwarte Zaaden. De Bloemen zyn geel. Het eerste heeft blaauwe Bloemen, aan de Knietjes getropt en paarsch

(4) *Glycine* Fol. ternatis, Caule villoso, Petiolis hirsutis, Bracteis Lanceolatis minutis. BURM. *Fl. Ind.*

(5) *Glycine* Fol. tern. hirsutis, Racemis lateralibus. GRON. *Virg.* II. 107.

(6) *Glycine* Fol. tern. tomentosis, Racemis brevissimis &c. GRON. *Virg.* II. 106. Anonis Phaseoloides scandens. DILL. *Elth.* 30. T. 26. f. 29. β. Dolichos pubescens. *Sp. Plant.* p. 1021. N. 17.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. paarsch gevlakte Boontjes. De Ruigachtige Dolichos zou, zo de Ridder oordeelt, een Verscheidenheid van deeze Soort kunnen zyn: want deszelfs Vlag is niet omgeboogen.

VII. *Glycine Bituminosa.* Stinkende. (7) Kruipboon *met drievoudige Bladen, getroste Bloemen en gezwollen Pluizige Haauwen.*

Aan de Kaap der Goede Hope valt deeze die een windende hoekige ruige Steng heeft, met gladde Eyronde Bladen, van onderen een weinig ruig, gespitste Stoppeltjes en geele gestreepte Bloemen, van buiten Violet: de Zaadhuisjes ruig, rond en dik, gelyk die van Rammelkruid.

VIII. *Nummularia.* Rondhaairige. (8) Kruipboon *met drievoudige zeer stompe Bladen, tweelingse getroste Bloemen, en ongesteelde, byna Schyfronde, samengedrukte Haauwen.*

In Oostindie, zegt LINNÆUS, groeit deeze zonderlinge Soort, die niet alleen de enkelde Blaadjes rond heeft, maar ook de Zaadhuisjes, van grootte als het Zaad van Lupinen, bevattende een enkel Zaadboontje. Zy heeft een Kruidige, windende, gehoekte, ruigachtige Steng.

(9)

(7) *Glycine* Fol. tern. Flor. Racemosis, &c. Phas. Afric. hirsutus Bituminosus &c. HERM. *Lugdb.* T. p. 492.

(8) *Glycine* Fol. ternatis obtusissimis, Racemis Flor. geminis, Legum. sessilibus suborbiculatis compressis. *Mant.* 571.

(9) Kruipboon *met oneffen gevinde Bladen, de Vinbladjes Eyrond-Lancetvormig en zeven in getal.* IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. IX. *Glycine Apios.* Vinbladige.

(10) Kruipboon *met oneffen gevinde Bladen en eene Heesterige Steng.*

X. *Frutescens.* Heesterige.

Deeze, in Noord-Amerika gevonden, komen elkander zeer naby, en de Gestalte verschilt aanmerkelyk van die der voorgaanden; gelykende naar de Astragalus. De Bloem onderscheidtze daar van, inzonderheid door een Liniaale zeer Zeissenvormige Kiel, en is donker paarsch of blaauw: het Zaadhuisje tweehokkig.

(11) Kruipboon *met enkelde Hartvormige Bladen en eene ruigachtige driekantige Steng.* XI. *Monophylla.* Enkelbladige.

Uit den bynaam, dien de Heer BERGIUS aan zyne hier aangehaalde *Crotalaria* gegeven heeft, zou men denken dat de Bladen van dit Kaap-

(9) *Glycine* Fol. impari-Pinnatis ovato-Lanceolatis &c. *H. Ups.* 227. Glycine Rad. tuberosâ. *H. Cliff.* 365. GRON. *Virg.* 107. R. *Lugdb.* 391. Apios Americana. CORN. *Canad.* 200. T. 201. STISS. *Bot.* T. p. 29. Astrag. perenn. Spic. Amer. scand. Radice tuberosâ. MORIS. *Hist.* II. p. 102. S. 2. T. 9. f. 1.

(10) *Glycine* Foliis impari-pinnatis, Caule perenni. *H. Cliff.* 361. R. *Lugdb.* 391. Phaseoloides Frutescens Caroliniana &c. *H. Angl.* 55. T. 15.

(11) *Glycine* Fol. simpl. Cordatis, Caule pubescente triquetro. *Mant.* 101. Crotalaria Asarina. BERG. *Cap.* 194. Lens Elatines Folio singulari, minor, pilosa, Flor. luteis, e Maderaspatan. PLUK. *Amalth.* 131. T. 454. f. 8.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. † Tienmannige.

Kaapse Plantje naar het Mans-Oor zweemden, en dan zou de *Glycine monophyllos* van den Heer BURMANNUS (*) Rotten-Oor genaamd, van Koromandel, daar toe behooren kunnen; maar BERGIUS zegt, dat de Bladen van de zyne stomp Hartvormig met een Puntje zyn. Die van PLUKENET, hoewel van Madras afkomstig, gelykt ook naar de gezegde Oostindische het allerminste niet: maar de zeer kleine Amerikaansche Klimboon van COMMELYN, schynt als de eene met de andere te verbinden (†).

De Kaapsche heeft, volgens den Ridder, Stengen van twee Voeten, volgens BERGIUS uitermaate lang, Draadachtig dun, driekantig, gehaaird, neerleggende: de Bladen Hartvormig wederzyds ruigachtig. Zy draagt in de Oxelen eenzaame Bloemsteeltjes, eenbloemig, met Violetkleurige Bloemen, in een byna driedeelig Omwindzel. Het Vrugtbeginzel is langwerpig en Pluizig.

ERYTHRINA. Koraalzaad.

Gevoeglyk kan ik hier de Kruidige Soort plaatzen van het Geslagt deezes naams, waar van

(*) Glycine Caule volubili, Fol. simpl. Reniformibus, Flor. lateralibus Paniculatis. BURM. *Fl. Ind.* p. 161. T. 50. f. 2.

(†) Phaseolus minimus Amer. perennis Flore luteo, Fol. Asari Lanuginosis solitariis. COMM. *Hort.* I. p. 49. T. 25.

van de anderen, als tot de Boomen behoorende, reeds omstandig beschreeven zyn *. De Bloem heeft de Vlag veel langer dan de andere deelen en de Kelk is tweelippig.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

* II. D. III. STUK, bladz. 169, enz.

(1) Koraalzaad *met drievoudige Bladen en zeer eenvoudige Heesterige jaarlykse Stengen.*

I. *Erythrina Herbacea.* Kruidige.

Zo hoog als de anderen, zo laag van Gewas is deeze, welke uit eenen dikken Wortel, veel naar dien van Wilden Wyngaard gelykende, Stengetjes uitgeeft, weinig dikker dan een Schryfpen, een of twee Voeten hoog, meest jaarlyks vergaande, terwyl de Wortel overblyft. De Bladsteelen zyn dikwils van onderen gedoornd, de Bladen verschillen van de andere Soorten, door eene Pylswyze figuur. Zy heeft opgeregte Trossen of liever Aairen van hoogroode Bloemen, gelyk men dit in 't Werk van EHRET; door den Keizerlyken Lyf-Arts en Hofraad TREW uitgegeven, zeer fraay afgebeeld vindt. De Meeldraadjes zyn hier weezentlyk dubbelbroederig: het tiende, naamentlyk, van de andere negen gescheiden; niet allen samengegroeid of vereenigd, gelyk in de andere Soorten, volgens den Ridder: hoewel DIL-

(1) *Erythrina* Foliis ternatis, Caulibus simplicissimis &c. *H. Cliff.* 354. R. *Lugdb* 373. N. 2. Coral Caroliniensis hastato Folio. DILL. *Elth.* 107. T. 90. Corallodendron humile &c. CATESB. *Carol.* 49. T. 49. TREW. *Ehret.* T. 58.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. Tienmannige.

DILLENIUS het tegendeel schynt waargenomen te hebben (*). Zy draagt lange, dikke, knobbelige Haauwen, bevattende Boontjes die Koraalrood zyn, met een zwart Vlakje. De Groeiplaats is in de Zuidelykste deelen van Noord-Amerika aan de Missippi-Rivier, als ook in Karolina.

CLITORIA. Kittelbloem.

Een agteroverleggende Bloem, met een zeer groote uitgebreide Vlag, die de Vleugels beschaduwt, komt als een byzonder Kenmerk van dit Geslagt voor, 't welk de vyf volgende uitheemsche Soorten inhoudt.

I. *Clitoria Ternatea.* Molukkisch.

(1) Kittelbloem *met gevinde Bladen.*

Dit is een Gewas met slingerende Ranken, 't welk veel voorkomt op de Molukkische Eilanden, in 't byzonder op Ternate. Het draagt groote blaauwe Bloemen, Vlinderachtig doch 't onderste boven; zo dat de groote Vlag zeer by de andere deelen uitmunt en met dezelven als de Schaamdeelen der schoone Sexe afbeeldt. Hier-

(*) *Stamina versus medium a summitate coëunt*, (zegt hy) & *Vaginæ instar Stylum ambiunt.*

(1) *Clitoria* Fol. pinnatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 869. p. 484. *Veg.* XIII. p. 549. *H. Cliff.* 360. *Ups.* 214. *Fl. Zeyl.* 283. Phas. Ind. Glycyrrhizæ foliis, fl. amplo cœruleo. COMM. *Hort.* I. p. 47. T. 24. Flos Clitoridis Ternatensium. BREYN *Cent.* 76. T. 31. Flos cœruleus. RUMPH. *Amb.* V. p. 56. T. 31. Schonga-Cuspi. *Hort. Mal.* VIII. p. 69. T. 38.

Hierom wordt het in 't Maleitſch *Bonga Calente*, en in het Ternaatſch *Bokyma Cotele*, dat is *Clitoris Principiſſæ*, geheten. De Bloemen geeven een ſterk Blaauw af, als Indigo, en worden daarom dikwils by de Ryst gekookt van de Indiaanen, om die een Kleur te geeven. Op zig zelf worden zy ook wel van de Ternataanen in Kokosnooten-Melk gekookt en gegeten; doch dat maakt een laffe Spyze. Het komt ook met witte en met gevulde Bloemen voor. Op Java is dit Gewas zeer veel in gebruik tot bedekking van Prieelen. Het draagt lange ſmalle Haauwtjes met kleine Boontjes.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(2) Kittelbloem *met drievoudige Bladen en eenzaame Klokvormige Kelken.*

II. *Clitoria Braſiliana.* Braſiliaanſch.

Niet minder fraay is dit Braſiliaanſch Gewas, dat mede, op de manier der Klimboonen, de Boomen en Heeſters omſlingert met zyne Ranken, waar aan Steelen met drie ſtyve Blaadjes als van den Terbenthyn-Boom. De Bloemen zyn inzonderheid ſchoon en groot, paarſch van Kleur.

(3) Kittelbloem *met driev. Bladen en tweelingſe Klokvormige Kelken.*

III. *Virginiana.* Virginiſch.

In

(2) *Clitoria* Fol. ternatis, Cal. ſolitariis campanulatis. *H. Ups.* 215. *H. Cliff.* 361. R. *Lugdb.* 369. Planta Legum. Braſil. Phaſeoli flore. BREYN *Cent.* 73. T. 32.

(3) *Clitoria* Fol. tern. Cal. Geminis campanulatis. GRON. *Virg.*

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

In Virginie niet alleen, maar ook op Jamaika, groeit deeze, die mede een klimmend Gewas is, met kleine blaauwe Bloemen en lange puntige Haauwen, waar in Rolronde Boontjes.

IV. *Clitoria Mariana.* Marylands.

(4) Kittelbloem *met driev. Bladen, de Kelken rolrond hebbende.*

Deeze heeft ook haare groeiplaats in Noord-Amerika. Zy heeft Bladen als der gewoone Klimboonen: de Bloemen zyn uit den witten en Violetten bont, met een groote Vlag, en daar volgen dergelyke Haauwtjes op met ronde Zaaden.

V. *Galactis.* Melkgeevend.

(5) Kittelbloem *met driev. Bladen, opgeregte Trosſen en hangende Bloemen.*

In Bosſchen op Jamaika groeit deeze, die een Melkachtig Sap uitgeeft. De Kelk is viertandig: de Bloemblaadjes allen lang en ſmal, doch de Vlag grootst. De Trosſen beſtaan uit weinige Bloemen. Het Haauwtje is rond en bevat rondachtige Zaaden. SLOANE hadtze tot de Klim-

Virg. II. p. 111. Clitoria major ſcandens. BROWN. *Jam.* 298. Clit. trifolius Flore minore cœruleo. DILL. *Elth.* 90. T. 76. f. 87.

(4) *Clitoria* Fol. tern. Calyc. cylindricis. GRON. *Virg.* II. p. 111. Clitorius Marianus trifolius ſubtus glaucus. PET. *Sicc.* 243.

(5) *Clitoria* Fol. tern. Racemo erecto, Flor. pendulis. Galactis Fol. ovatis glabris pinnato - ternatis, Spicis oblongis. BROWN. *Jam.* 298. T. 32. f. 2. Phas. minor Lactescens Flore purpureo. SLOAN. *Jam.* 71. *Hiſt.* I. p. 182. T. 114. f. 4.

Klimboonen betrokken, en alle de Soorten van dit Geslagt gelyken in gestalte naar dezelven. IV. Afdeel. XVIII. Hoofdstuk.

Pisum. Erwt. *Decandria.*

Een driehoekige Styl, van boven gekield en ruigachtig: de twee bovenste Slippen van den Kelk korter: maakt de byzondere Kenmerken van deeze zo algemeen bekende Planten uit; waar van de volgende Soorten zyn.

(1) Erwt *met de Bladsteelen rond, de Stoppelbladen van onderen rond en gekarteld, de Bloemsteelen veelbloemig.* I. *Pisum sativum.* Zaay-Erwten.

Deeze maakt de gewoone Erwten uit, die door geheel Europa in Tuinen en op Akkers worden geteeld. Men heeft 'er van, gelyk bekend is, wier Peulen, groen, eetbaar en zeer smaakelyk zyn: men heeft 'er, waar van de Erwten, droog, wit, geel, groen, vaal of graauw zyn:- men heeft 'er, die grooter en kleiner, dikker of dunner en byna Rolronde of vierkante Peulen hebben; gelyk de laage, die men *Kruip-Erwten* noemt. De anderen onderscheidt men

(1) *Pisum* Petiolis teretibus, Stip. inferne rotundatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 870. p. 485. *Veg.* XIII. p. 550. *H. Ups.* 215. GOUAN *Monsp.* 366. GORT. *Belg.* 206. Pisum Stipulis crenatis. *H. Cliff.* 369. *Mat. Med.* 352. Pisum. CAM. *Epit.* 213. *β.* Pisum hortense majus. *γ.* Pisum sine Cortice duriore. *δ.* Pisum umbellatum, *ε.* Pisum majus quadratum. C. B. *Pin.* 342.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. Tienmannige.

men door den naam van Dop-Erwten van de zogenaamde Suikerpeulen; waar onder vroege voorkomen, genaamd Heete Erwten, en Krombekken, die minder smaakelyk zyn. Ook zyn 'er, die de Bloemen en Vrugten, als in Kroontjes, aan den top der Stengen draagen. Voorts is het Gewas en de hoedanigheid der Vrugt aanmerkelyk naar den Grond verschillende.

Alle deeze noemt men in 't Latyn *Pisa*, waar van de Italiaansche naam *Piso*, de Fransche *Pois* en de Engelsche *Peas* of *Pease*, zekerlyk afkomstig zyn. De Duitschers noemenze *Erbsen* en de Peulen *Schoten*. 't Is een Gewas, dat door Takken of Rys ondersteund moet worden en zig vasthoudt met zyne Klaauwieren, stygende, in vette Gronden, wel tot tien Voeten hoogte op. De graauwe, en vaale of Kapucynen, zogenaamd, maaken het zwaarste Loof en hebben blaauwachtig paarsche of bleekroode, de Witte of Geele, en Groene Erwten, witte Bloemen. Allen verschaffen zy, behoorlyk toebereid zynde, een voedzaame, en voor gezonde Menschen zeer wel verteerbaare Spyze; doch in zwakke gestellen veroirzaaken zy dikwils Winden en Verstoppingen. Van de zagtste groene Peultjes, ondertusschen, tot de harde drooge Erwten, die men voor Scheepskost hier te lande mede geeft, is in deezen, trapswyze, een groot verschil (*).

(2)

(*) Sunt inflativa cum Pellibus atque nociva, Pellibus ablatis

(2) Erwt *met de Bladſteelen vierbladig, de Stoppelbladen gekarteld, de Bloemſteelen eenbloemig.* IV. AFDEEL XVIII. HOOFDSTUK. II. *Piſum arvenſe.* Wilde.

Onder het Koorn, in de Noordelyke deelen van Europa, groeien deze Wilde Erwten, doch zyn thans in Sweeden zeldzaam, zo LINNÆUS aanmerkt, die het op de Akkers in Westgothland vondt, en aldaar dus beſchreef.

Het is een jaarlyks Gewas, dat de gedaante der Zaay-Erwten heeft, doch veel kleiner, met vierbladige Steelen, de Bladen langwerpig Eyrond, met groote gekartelde Stoppeltjes en eenbloemige Steeltjes. De Bloemen hebben de Vlag blaauwachtig met paarſche Aderen, de Vleugels donker paarſch, den Kiel wit. BAUHINUS, die het uit een Tuin van Straatsburg hadt, heeft het een ſchoone Soort van Erwten, met hoekige Bladen, getyteld.

(3) Erwt *met de Bladſteelen van boven plat-ach-* III. *Maritimum.* Zeekantie.

tis ſunt bona Piſa ſatis. *Schol. Salern.* Zo dit op drooge Peulen of op Dop-Erwten ziet, dan is 't verſtaanbaar: anders vind ik het tegenſtrydig.

(2) *Piſum* Petiolis tetraphyllis &c. *It. West-Gotth.* 107. *Fl. Suec.* II. N. 639. Piſum pulchrum folio anguloſo. J. B. *Hiſt.* II. p. 297. MOR. *Hiſt.* II. p. 47. S. 2. T. 1. f. 4.

(3) *Piſum* Petiolis ſupra planiuſculis &c. *Fl. Suec.* 608. II. N. 640. *It. Wgotth.* 190. Piſum Stipulis integerrimis. *H. Cliff.* 368. R. *Lugdb.* 362. Piſum marinum. RAJ. *Hiſt.* 892. *Fl. Lapp.* 272. Piſ. ſpont. perenne repens humile. MOR. *Hiſt.* II. p. 47. S. 2. T. 1. f. 5. Piſum minus ſ. Ervilia. DOD. *Pempt.* 521. Piſum ſylveſtre. CLUS. *Pann.* 734.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. Tienmannige.

achtig, de Steng hoekig, de Stoppeltjes Pylvormig, de Steeltjes veelbloemig.

Op de Zandige Zee-Oevers der Noordelyke deelen van Europa en Noord-Amerika, komt van zelf deeze Soort van Erwten voort, die weezentlyk verſchilt van de voorgaanden. De Europiſche is geheel ruigachtig, uitgenomen de bovenkant der Bladen; de Kanadaſche t'eenemaal glad, en tweemaal zo groot zegt de Ridder, die deeze overblyvende wilde Erwten in Westgothland, op 't Strand, dus bevondt.

De Stengen waren ten hoogſten een half Elle hoog, hoekig en wat ruuw; de Bloemen blaauw bont: de Peulen en Erwten kleiner en bitterer dan de anderen, doch niettemin eetbaar, wordende *Strand-Erwten* genoemd in Sweeden en *Zee-Erwten* in Engeland, alwaar menze ook aan de Kuſten vindt. Niet onwaarſchynlyk is 't, dat de Ingezetenen, aldaar, in tyden van gebrek daar van geleefd hebben, gelyk GESNERUS verhaalt: doch dat zy, gelyk CAMBDEN wil, dieſtyds door een wonderwerk zouden voortgekomen zyn, verdient geen geloof: zo min, als dat zy uit den Voorraad van een verongelukt Schip waren opgekomen; want, in de Tuinen gezaaid, behouden zy haare hoedanigheid, dat de Wortel 's Winters overblyft, terwyl die der andere Erwten altoos vergaat. Op Ysland groeijen deeze Zee-Erwten aan den voet des Bergs Hekla, en elders,

ders, wordende van de Ingezetenen *Bonna-Gras* geheten (*).

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. IV. *Pisum Ochrus* Italische.

(4) Erwt *met de Bladsteelen afloopende, Vliezig tweebladig, de Bloemsteeltjes eenbloemig.*

In de Zuidelyke deelen van Europa groeit dit Kruid, dat sommigen tot de Lathyrus betrokken hebben, onder 't Koorn. Het wordt ook *Cicer Oroboides* genoemd. TOURNEFORT maakte 'er een byzonder Geslagt van, onder den naam van *Ochrus*, van 't Grieksch *Ochros*, dat op de geele Erwten is toegepast. DODONÆUS noemt het Gewas *Wilde Erwten* (†).

De gestalte is als die van de Lathyrus en het onderscheidt zig, doordien de Bladsteelen als Bladen zyn, welke aan 't end twee of ook vier Blaadjes en bovendien een Klaauwier uitgeeven. De Stengen of Ranken zyn byna als die der gewoone Erwten en de Peulen verschillen 'er ook weinig van, maar de Erwten zyn harder en kleiner, somtyds geel, somtyds bruin en zwart.

ORO-

(*) OLOFS. *Reise durch Island.* 1775. 2. D. bl. 237.

(4) *Pisum* Petiolis decurrentibus Membranaceis diphyllis &c. *H. Cliff.* 370. *Ups.* 215. GOUAN *Monsp* 366. R. *Lugdb.* 362. Ochrus folio integro Capreolos emittente. *C. B. Pin.* 343. Ervilia sylvestria. DOD *Pempt.* 522. Ochrus sive Ervilia. LOB. *Ic.* II. 68. TOURNF. *Inst.* T. 219, 220.

(†) *Kruidboek*, bladz. 838.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. Tienmannige.

OROBUS. Erven.

In dit Geslagt is de Styl Liniaal, rondachtig, van boven ruig: de Kelk vyfdeelig, van onderen stomp, scheef, met de bovenste Slippen dieper verdeeld en korter dan de anderen. Tien Soorten komen in hetzelve voor, als

I. *Orobus Lathyroides.* Gladbladige.

(1) Erven *met gepaarde byna ongesteelde Bladen en getande Stoppeltjes.*

De Bladen zyn twee aan twee by elkander gevoegd aan de Stengen, in dit Gewas, dat AMMAN onder den naam van *Lathyroides* heeft afgebeeld. Het mag om de Haauwen dus genoemd zyn of om de Bloemen: want in de Gestalte of het Loof is weinig overeenkomst met de Lathyrus. Ondertusschen wordt aangemerkt, dat het de Bloemen en Haauwen als der Vitsen heeft. De Bladen zyn gespitst Eyrond; de Stengetjes een of twee Voeten lang. Het groeit op opene Berg-Velden door geheel Siberie.

II. *Hirsutus.* Ruige.

(2) Erven *met gepaarde gesteelde Bladen en effenrandige Stoppeltjes.*

Be-

(1) *Orobus* Fol. conjugatis subsessilibus &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 871. p. 485. *Veg.* XIII. p. 550. *H. Ups.* 210. Lathyroides erecta, Folio ovato acuminato. AMM. *Ruth.* 151. T. 7. f. 2.

(2) *Orobus* Fol. conjugatis petiolatis &c. Or. Caule simpl. Fol. binis ovatis. *H. Cliff.* 366. R. *Lugdb.* 366. N. 4. Or. latif. repens. BOERH. *Lugdb.* II. p. 46. Or. Sylvaticus. BUXB. *Cent.* III. p. 22. T. 41.

Bekender is deeze, uit Thracie afkomstig, die zo wel blaauwe Bloemen als de voorgaande, maar de Bladen en Haauwen ruig heeft. BUXBAUM merkt aan, dat de Bladen by de Steng geoord zyn. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(3) Erven *met gevinde langwerpig Eyronde Bladen en halfmaanwys' ronde, getande Stoppeltjes.* III. *Orobus luteus.* Geele.

Behalve in Siberie komt deeze ook in Italie en in Provence voor. De laatste evenwel verschilt aanmerkelyk van de andere, die eene Steng van twee Ellen hoogte heeft, zeer Takkig en eenen knobbeligen Wortel, met Vinblaadjes van vier of vyf Paaren, de Bloemen eerst bleek, dan geel en eindelyk byna Oranjekleur. Die op de Bergvelden van Provence groeit, is maar ruim een Voet hoog en heeft een enkelde Steng; de Bloemsteeltjes zeer lang, de Bloemen bleek. De Stoppeltjes van deeze zyn half Pylvormig en effenrandig. Het is, volgens HALLER, een zeer schoon Bloemgewas.

(4) Erven *met Eyronde Vinblaadjes, half Pyl-* IV. *Vernus.* Voorjaarse.

(3) *Orobus* Fol pinnatis ovato-oblongis &c. Orob. Alp. latifolius. C. B. *Pin.* 351. *Prodr.* 149. BURS. XIX. 151. Orobus Fol. ovato-Lanceolatis &c. GMEL. *Sib.* IV. p. 13. T. 4. *Mant.* 442. β. Orobus Fol. quinatis &c. GER. *Prov.* 492. Orob. sylv. pallido flore. C. B. *Pin.* 351. Galega montana Dalechampii. J. B. *Hist.* II. p. 343.

(4) *Orobus* Fol. Pinnatis Ovatis &c. Orobus Caule simpli-

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. Tienmannige.

Pylvormige effenrandige Stoppeltjes en eene enkelde Steng.

Van deeze, die in de Bosfchen van Europa gemeen is, verfchilt de voorgaande, door de Steng hooger en minder hoekig, de Blaadjes breeder, de Stoppeltjes fmaller, de Bloemftee-len langer, de Bloemen grooter, overvloediger en Geelachtig te hebben, zo Doktor GERARD aantekent. Door haare paarfche Bloemen wordt het Kreupelbofch niet weinig verfierd. Zy draagt opftaande Haauwtjes, bruin van Kleur, met ronde Zaaden, waar van het Meel onder de Geneesmiddelen is opgetekend.

V. *Tuberofus.* Knobbelige.

(5) Erven *met Lancetvormige Vinblaadjes, half Pylvormige effenrandige Stoppeltjes, en eene enkelde Steng.*

Wegens den knobbeligen Wortel is deeze vermaard, die in de Bosfchen door geheel Europa groeit. In Duitfchland noemt menze *Christianwurtz* en elders *Berg-Cicers.* De Bloemen zyn ook paarfch, de Haauwen in 't begin paarfch-ach.

plicisfimo &c. *H. Cliff.* 366. R. *Lugdb.* N. 2. HALL. *Helv.* 602. *Fl. Suec.* 595, 641. KRAM. *Auftr.* 213. Orobus Sylvaticus purpureus vernus. C. B. *Pin.* 351. THAL. *Herc.* 80. T. 6.

(5) *Orobus* Fol. Pinnatis Lanceolatis &c. *H. Cliff.* 366. R. *Lugdb.* N. 3. GOUAN *Monsp.* 366. Aftragalus fylv. Foliis oblongis glabris. C. B. *Pin.* 351. Aftragalus fylvaticus. THAL. *Herc.* 7. T. 1. Lathyrus anguftifolius Radice tuberofâ. LOES. *Pruff.* 138. T. 37.

achtig en ryp wordende bleek, bevattende kleine blaauwachtige Zaadjes. In Schotland wordt de Wortel, wegens den zoeten Smaak, tot Spyze gebruikt, zegt HALLER, en tot een Geneesmiddel, waar mede de Boeren den Honger en Dorst verdryven en Borstkwaalen (*). IV. AFDEEL XVIII. HOOFD-STUK. *Decandria.*

(6) Erven *met tweepaarige Degenachtige Bladen, Elsvormige Stoppeltjes en enkelde Stengen.* VI. *Orobus angustifolius.* Smalbladige.

Deeze Smalbladige, in Siberie door den Heer GMELIN waargenomen, schynt niet veel te verschillen van die vierbladige, welke Doktor GERARD in Provence op drooge dorre plaatsen vondt. De Kruidkenner CAROLUS TOSSANUS hadt een dergelyk Gewas in Bourgondie gezien, dat wederom met den derden Oostenrykschen Orobus van CLUSIUS veel overeenkomst heeft.

(7) Erven *met een Takkige Steng en zespaarige langwerpig Eyronde Bladen.* VII. *Niger.* Zwarte.

Dee-

(*) *Helv. inchoat.* 1768. Tom. I. p. 182.

(6) *Orobus* Fol. bijugis Ensiformibus &c. GMEL. *Siber.* IV. T. 14. f. 5 *β.* Orob. Caule Ramoso, Fol. quaterno-pinnatis &c. GER. *Prov.* 493. Orob Orientalis, Fol. angust. Costæ brevissimæ. TOURNF. *Cor.* 26. Araci f. Apios leguminosæ Species Tossano Carolo. J. B. *Hist.* II. p. 326. Orobus Pannon. tertius. CLUS. *Pann.* p. 739.

(7) *Orobus* Caule Ramoso Fol. sexjugis ovato-oblongis. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 366. GOUAN *Monsp.* 367. HALL. *Helv.* 603.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Deeze, die ook, zo wel in de Zuidelyke als Noordelyke en Oostelyke deelen van Europa, op de Gebergten groeit, wordt gehouden voor den regten *Orobus*, en gebynaamd wegens de Kleur der Haauwen en Zaaden. Ook wordt dit Kruid door 't droogen zwart. De Afbeelding, welke CLUSIUS 'er van geeft, is onder den naam van *Astragaloides* door DODONÆUS en LOBEL overgenomen. De Wortel, dien zy lang, dik en Houtig heeft, is insgelyks zoet van Smaak.

VIII. *Orobus Pyrenaicus.* Pyreneesche.

(8) Erven *met een Takkige Steng, tweepaarige Lancetvormige geaderde Bladen en eenigermaate gedoornde Stoppeltjes.*

Van de groeiplaats heeft deeze den bynaam, en komt ook in Languedok voor.

IX. *Sylvaticus.* Bosschige.

(9) Erven *met een Takkige ruige leggende Steng; de Bladen byna zevenpaarig.*

Van de voorige Soorten vallen 'er drie in Sweeden en andere deelen van Europa, doch gee-

603. *Fl. Suec.* 597, 643. Orobus Sylv. Viciæ foliis. C B. *Pin.* 352. Orobus Pannonicus alter. CLUS. *Pann.* Fig. ad Calc. ultima. Astragaloides. DOD. *Pempt.* 551. LOB. *Ic.* II. 78.

(8) *Orobus* Caule Ramoso, Fol. bijugis &c. GOUAN *Monsp.* 367. Orobus Pyren. Fol. Nervosis. TOURNF. *Inst.* 235. PLUK. *Phyt.* 210. f. 2.

(9) *Orobus* Caule Ramoso hirsuto decumbente &c. *Am. Acad.* IV. p. 284. N. 66. Orobus sylv. nostras. RAJ. *Angl.* III. p. 324. *Hist.* 1892. *Mem. de Paris* 1706. p. 109. Tab. 8.

geene in Engeland of in onze Nederlanden; maar deeze komt natuurlyk in Engeland en Vrankryk voort. Men vindt ze by RAY onder den naam van Engelſchen Boſch Orobus beſchreeven en door CHOMEL als eene Franſche in Afbeelding gebragt. Zy is gemeen op de hooge Velden van den Goudberg, Cantal en Pui de Dome in Auvergne, een Provincie, die in 't midden der Zuidelyke deelen van Vrankryk legt. 't Gewas verheft zig zelden meer dan een Voet hoog. De Haauwtjes zyn ongevaar een Duim lang en een vierde Duims breed. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

LATHYRUS.

Een platte Styl, naar 't end verbreedende, aan de bovenzyde ruig, ſtrekt inzonderheid tot onderſcheiding van dit Geſlagt, 't welk ook de twee bovenſte Kelkpunten korter dan de anderen heeft. Hier kan men byvoegen, dat de Bladſteel doorgaans in een Klaauwier uitloopt, zynde hoekig en op zyde voorzien met twee, zeldzaam met verſcheide Bladen.

De Latynſche of Griekſche naam, *Lathyrus*, (die wel van *Lathyris*, gelyk het Wolfsmelk-Kruid ſomtyds genoemd wordt, moet onderſcheiden worden,) is in algemeen gebruik; hoewel men ſommige, in 't Hoogduitſch, *Platerbſen* of Platte Erwten, in 't Franſch *Gesſe*, in 't Engelſch *Cicheling*, genoemd vindt.

't Getal der Soorten, waar van de negen eerſten eenbloemige, de vier volgende tweebloemi-

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

mige, en de laatsten veelbloemige Steeltjes hebben, meestal Europische Planten, is eenentwintig, als volgt.

I. *Lathyrus Aphaca.* Ongebladerde.

(1) Lathyrus *met eenbloemige Steeltjes, ongebladerde Klaauwieren en Pylswys' Hartvormige Stoppeltjes.*

Van dit Kruid, dat in de Zuidelyke deelen van Europa onder 't Koorn groeit, heeft de vermaarde TOURNEFORT een byzonder Geslagt gemaakt onder den naam van *Aphaca.* Volgens LOBEL zou het op veele plaatsen in de Nederlanden; volgens anderen ook in Engeland voortkomen. Het is in Switzerland en Vrankryk, op de Akkers, niet ongemeen, en schynt het Kruid van dien naam, by PLINIUS, niet te zyn (*). Het heeft dunne Ranken en breede Stoppeltjes in plaats van Bladen, waar tusschen het Steeltje uitschiet, met een klein geel Bloempje. De Haauwtjes zyn taamelyk breed, met zeven of agt gladde ronde Zaadjes. Somtyds, doch zeer zeldzaam, geeft een der Klaauwieren twee Blaadjes uit, gelyk in de andere Soorten. In Vrankryk noemt men 't *Lisette.*

(2)

(1) *Lathyrus* Pedunculis unifloris, Cirrhis aphyllis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 872. p. 486. *Veg.* XIII. p. 551. GOUAN *Monsp.* 367. Lath. Cirrhis aphyllis. *H. Cliff.* 367 R. *Lugdb.* 362. DAL'B. *Paris* 217. Vicia lutea fol. Convolvuli minoris. C. B. *Pin.* 345. Aphaca. LOB. *Ic.* II. p. 70. Aphaca. TOURNF. *Inst.* 399. T. 223. MILL. T. 43.

(*) Aphaca Foliis tenuibus admodum, paulo altior Lenti-

(2) Lathyrus *met eenbl. St. enkelde Bladen en Elsvormige Stoppeltjes.* IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

Naar den Montpellierſen Geneesheer NISSOLE heeft TOURNEFORT dit Kruid, dat van de Lathyrus zig, door geen Klaauwieren te hebben, onderſcheidt, in een byzonder Geſlagt getyteld. Het groeit in Vrankryk en Engeland, als het voorgaande en heeft een opſtaande Steng, met zeer kleine Elsvormige Stoppeltjes, en Grasachtige Bladen. Somtyds komt het met tweebloemige Steeltjes voor. II. *Lathyrus Nisſolia.* Ongeklaauwierde.

(3) Lathyrus *met eenbloemige St. die langer dan de Kelk zyn en zeer eenvoudige tweebladige Klaauwieren.* III. *Amphicarpos.* Onderaardſche.

Uit Syrie is deeze Soort in de Europiſche Tuinen overgebragt, een zonderling Gewas, *Arachis* of *Arachidna* genaamd, om dat het, ge-

ticulâ; Siliquæ majores, in iis Semina duo &c. *Hiſt. Nat.* Libr. 27. Cap. 21.

(2) *Lathyrus* Ped. unifl. Fol. ſimpl. Stip ſubulatis Lath. fol. ſolit. Lentiformibus. *H. Cliff.* 366. GOUAN *Monsp.* 367. R. *Lugdb.* 362. Lathyrus ſylv. minor C. B. *Pin.* 344. Lath. anguſtifolius. MAGN. *Hort.* 112. Ic. Ervum ſylveſtre. DOD. *Pempt.* 529. LOB. *Ic.* II. 71. Nisſolia. TOURNF. *Inſt.* 656. Nisſolia parva. Fl. purp. BUXB. *Cent.* III. p. 84. T. 45. f. 1.

(3) *Lathyrus* Ped. unifloris Calyce longioribus &c. GOUAN *Monsp.* 368. *H. Cliff.* 367. R. *Lugdb.* 362. Viciæ ſimilis ſupra et infra terram Siliquas gerens C. B. *Pin.* 345. Arachidna ſ. Arachoides Honorii Belli. J. B. *Hiſt.* II. p. 323. Lathyrus amphicarpos. MORIS. *Hiſt.* II. p. 51. S. 2. T. 23. f. 1.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

gelyk de Westindische Plant van dien naam, hier voor beschreeven*, zo ne Haauwtjes zo wel onder als boven den Grond voortbrengt. Hier echter buigen de Bloemsteeltjes zig niet om of kruipen met het Vrugtbeginzel in den Grond; maar sommige Stengen of Rankjes, dat nog wonderlyker is, loopen onder de Aarde en volbrengen aldaar de Bloem- en Vrugtmaaking. Deeze Stengetjes zyn Bladerloos en witachtig, de anderen hebben Klaauwieren met twee Lancetvormige Blaadjes en spitse Stoppeltjes. De Haauwtjes vallen een Duim lang en bevatten twee of drie ronde Zaadjes. Aan de Vezels der Wortelen komen eenige Knobbels voort.

* Zie bladz. 122.

IV. *Lathyrus Cicera.* Vliezige.

(4) Lathyrus *met eenbl. St. tweebl. Klaauwieren en Eyronde samengedrukte Haauwen, die op de Rug gesleufd zyn.*

V. *Sativus* Tamme.

(5) Lathyrus *met eenbl. Steelen, de Klaauwieren twee- en vierbladig; de Haauwen Eyrond samengedrukt, aan de Rug met twee scherpe kanten.*

Die

(4) *Lathyrus* Ped. unifl. Cirrhis diphyllis Leg. ovatis &c. GOUAN *Monsp.* 368. Lath. sativus Fl. purpureo. C. B. *Pin.* 344. Aracus sive Cicera. DOD. *Pempt.* 523. LOB. *Ic.* II. p. 69.

(5) *Lathyrus* Ped. unifl. Cirrh. diph. tetraphyllisque, Leg. ovatis &c. GOUAN *Monsp.* 368. *H. Cliff.* 367. R. *Lugdb.* 363. Lath. annuus fl. cœruleo Ochri Siliquâ. HERM. *Lugdb.* 357. *β.* Lathyrus sativus Flore Fructuque albo. C. B. *Pin.* 343. Lathyrus sive Cicercula. DOD. *Pempt.* 522. Cicercula Ægyptiaca. CLUS. *Hist.* II. p. 236. HALL. *Helv. inchoat.* Tom. I. p. 190.

Die Soorten van Lathyrus, welke op verscheide plaatsen van ons Wereldsdeel, in Switzerland, Vrankryk, Spanje, onder den naam van *Platte Erwten*, tot Voedzel voor 't Gemeen en voor het Vee gezaaid worden, verschillen meest in de Kleur der Bloemen, welke wit is of paarsch of roodachtig. De Steng is ongevaar een Elle hoog, of wat laager in de paarschbloemigen, die ook de Haauwen, aan de Rug, wel gesleufd, doch niet met scherpe kanten hebben. De Haauwen zyn breed en byna Eyrond, bevattende hoekige Erwtjes, die in de eerste Soort bruin, in de laatste deezer twee witachtig zyn. De eersten noemt men in Vrankryk *Gairouttes*, de laatsten *Gesses* of *Geisses*, in 't Hoogduitsch *Kichern*. Zy zyn in 't kooken, en niet minder in 't verteeren, van eene harde natuur.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

Tot deeze Soort betrekt de Hoogleeraar N. L. BURMANNUS (*) dat slag van Oostindische Boontjes, welke *Clymenum Benghalense* genoemd was door den Heer GARZIN. Ik heb, onder den naam *Kadjang Catri*, van Java een dergelyk Gewas bekomen, dat ontzaglyk lange Klaauwieren met zeven Krulletjes en twee of vier Bladen op zyde heeft; als ook twee groote Stoppelblaadjes met tweebloemige Bloemsteelen en de Haauwen verschillen aanmerkelyk in figuur.

(6)

(*) *Fl. Ind.* p. 162.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

VI. *Lathyrus inconspicuus.* Onzigtbaare.

(6) Lathyrus *met eenbloem. Steelen korter dan de Kelk; tweebladige Klaauwieren, enkeld, en Lancetvormige Bladen.*

In de Oosterſche Landen groeit deeze, een Kruidje van maar een Span of een Voet hoog, met Lancetvormige Stoppeltjes en zeer korte Bladſteeltjes, de bovenſten tot een Draadachtig Klaauwier verlangd. Hoe klein de Kelk ook is, de Bloem is naauwlyks grooter, het Zaadhuisje byna zo lang als de Bladen, breeder, glad, geſtrekt.

VII. *Setifolius.* Borſtelbladige.

(7) Lathyrus *met eenbl. Steeltjes, tweebladige Klaauwieren, de Blaadjes Borſtelig Liniaal.*

De ongemeene ſmalheid der Bladen onderſcheidt deeze, die in de Zuidelyke deelen van Europa groeit. Zy heeft de Bladſteelen driedeelig, driemaal zo lang als de Stoppeltjes en de Haauwen Eyrond, gezwollen. De Bloemen zyn rood.

VIII. *Angulatus.* Hoekige.

(8) Lathyrus *met eenbl. gebaarde Steeltjes, twee-*

(6) *Lathyrus* Ped. unifl. Calyce brevioribus &c. JACQ. *Hort.* T. 86. Lath. Orientalis Flore vix conſpicuo. BOERH. *Lugdb.* II. p. 42.

(7) *Lathyrus* Ped. unifloris, Cirrhis diphyllis &c. GOUAN *Monsp.* 368. GER. *Prov.* 495. Lath. Fol. anguſtis &c. SEG. *Ver.* II. p. 82. Lathyrus Baldi. RIV. *tetr.* Lath. ſylv. major anguſtisſimo folio. C. B. *Pin* 344. *Prodr.* 148.

(8) *Lathyrus* Ped. unifl. Ariſtatis &c. GOUAN *Monsp.* 369. Lathyrus Foliis binatis Gramineis. HALL. *Helv.* 594. Lath. an-

tweebladige enkelde Klaauwieren, en Liniaale Blaadjes. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(9) Lathyrus *met byna eenbloemige Steeltjes en veelbladige Klaauwieren, de Blaadjes overhoeks.* IX. *Lathyrus articulatus.* Gewrichte.

Deeze, in de Zuidelyke deelen van Vrankryk en in Spanje groeijende, hebben ook de Bladen zeer ſmal en Grasachtig. De Bloemen zyn in de eerſte rood, in de andere paarſch en wit. De eerſte heeft lange ſamengedrukte Haauwen met hoekige Zaaden; de laatſte heeft de Haauwen als met Leedjes gewricht. Meest komt deeze vierbladig voor en ſomtyds tweebloemig.

(10) Lathyrus *met tweebloemige Steeltjes, tweebladlge Klaauwieren, Eyrond-langwerpige Bladen en ruige Haauwen.* X. *Odoratus.* Welriekende.

Onder den naam van *Welriekende Lathyrus* is dee-

anguſtisſimo folio, Semine angulofo. TOURNF. *Inſt.* 395. Lathyr. Folio tenuiore Floribus rubris. BUXB. *Cent.* III. p. 23. T. 42. f. 2.

(9) *Lathyrus* Ped. ſubunifloris &c. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 363. Lathyr. anguſtisſimo folio Americanus variegatus. C. B. *Pin.* 344. Clymenum Hisp. MILL. *Dict.* T. 96. β Lath. anguſtifolius humilior. C. B. *Pin.* 344. TOURNF. *Inſt.* Tab. 218.

(10) *Lathyrus* Ped. bifloris, Cirrhis diphyllis &c. *H. Cliff.* 368. *Ups.* 216. R. *Lugdb.* 363. α. Lath. Siculus. RUPP. *Jen.* HALL 260. Lath. diſtoplatyphyllos &c. COMM. *Hort.* II. p. 219. T. 80. β. Lath. Zeyl. odorato Flore amœno, ex albo rubro vario. BURM. *Zeyl.* 138.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

deeze, als een Zaay-Plant, gelyk alle de voorgaande Soorten, in de Bloemhoven bekend en verstrekt tot een groot sieraad, inzonderheid die, uit Ceylon afkomstig, welke de Bloemen wit en rood bont heeft: zynde aan den vermaarden COMMELYN, door wien deeze Soort, uit den Hortus alhier, werdt afgebeeld, alleenlyk de andere, die de Vlag der Bloemen paarsch, de Vleugels en Kiel blaauw heeft, bekend geweest. 't Gewas bereikt, naar dat men 't opbindt, meer of minder hoogte. In Vrankryk wordt deeze Soort *le Pois d'odeur*, dat is ruikende Erwten, en by ons ook wel *Moskeljaat-Lathyrus* geheten. Men noemtze *Lathyrus Cupani*, om dat zeker Pater van dien naam de Zaaden, in 't jaar 1699, van Palermo op Sicilie, van waar de blaauwe, die deswegen ook *Siculus* getyteld wordt, afkomstig is, aan den Hortus alhier gezonden hadt (*).

XL. *Lathyrus annuus.* Jaarlyksе.

(11) Lathyrus *met tweebloemige Steeltjes, tweebladige Klaauwieren, Degenvormige Blaadjes, gladde Haauwen en tweedeelige Stoppeltjes.*

Daar

(*) De Heer GOUAN zegt van deeze Soort, *Hospitatur in Hybernaculo; sempervirens*: dat weinig met een Jaarlyksе Zaay-Plant schynt te strooken.

(11) *Lathyrus* Pedunc. bifl. Cirrhis diphyllis &c. GOUAN *Monsp.* 369. Lathyrus Hisp. RIV. *Tetr.* 158. Lath. Hisp. Fl. luteo. HERM. *Lugdb.* 357. Lathyri species lutea. J. B. *Hist.* II. p. 304.

Daar alle de voorgaande Soorten, zo wel als deeze, *Jaarlykse* Zaayplanten zyn, zou de bynaam zeer weinig gepast schynen, indien die eigenschap niet tot onderscheiding diende van de gemeene geelbloemige Lathyrus, welke een overblyvende Plant is. Deeze, in Spanje en Languedok voorkomende, heeft zeer smal geslipte Stoppeltjes. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Decandria.*

(12) Lathyrus *met tweebloemige Steeltjes, tweebladige Klaauwieren, de Blaadjes overhoeks Lancetvormig en glad, de Stoppeltjes halfmaanvormig.* XII. *Lathyrus Tingitanus* Barbarysche.

Deeze, uit Barbarie afkomstig, heeft Haauwen als van de Orobus en groote hoogroode Bloemen.

(13) Lathyrus *met tweebloemige Steeltjes, veelbladige Klaauwieren en getande Stoppeltjes.* XIII. *Clymenum.* Levantsche.

Den naam van *Clymenum* hadt TOURNEFORT aan een Geslagt gegeven, 't welk door de veelbladigheid alleen van de Lathyrussen onderscheiden werdt. Het bevatte drie Soorten, waar van die met gewrichte Haauwen, door hem

(12) *Lathyrus* Ped. bifl. Cirrh. diph. &c. R. *Lugdb.* 363. N. 7. Ltah. Tingitanus Siliquis Orobi, Fl. amplo ruberrimo. MORIS. *Hist.* II. p. 55.

(13) *Lathyrus* Ped. bifl. Cirrh. polyphyllis, Stipulis dentatis. *H. Cliff.* 368. R. *Lugdb.* 364. N. 10. Lath. Vicioides Vexillo rubro &c. MORIS. *Hist.* II. p. 46. PLUK. *Phyt.* 114. f. 6.

IV. AFDEEL XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

hem afgebeeld, reeds is beschreeven. Deeze, die zo wel in de Levant als in Barbarie groeit, heeft platte Haauwen en twee Bloemen op een taamelyk langen Steel, met de Vlag rood, de Vleugels en Kiel blaauw. MORISON hadtze Lathyrus, die naar de Vitsen zweemt, getyteld.

XIV. *Lathyrus hirsutus.* Ruige.

(14) Lathyrus *met meest driebloemige Steeltjes, tweebladige Baardjes, Lancetvormige Bladen, ruige Haauwen en ruuwe Zaaden.*

In Vrankryk, Engeland en elders, onder 't Koorn, komt deeze voor, die ongevaar een Elle hoog groeit en roodachtig paarsche Bloemen heeft, zynde, zo wel als 't voorige, een jaarlyks Zaay-Gewas.

XV. *Tuberosus.* Knobbelige.

(15) Lathyrus *met veelbloemige Steeltjes, tweebladige Klaauwieren, ovaale Blaadjes en naakte Leedjes.*

Zandige Koornlanden, niet alleen in de Nederlanden, by Geneve en in Tartarie, gelyk de Ridder zegt, maar ook by Weenen in Oostenryk, door geheel Switzerland en in veele deelen

(14) *Lathyrus* Ped. subtrifloris, Cirrhis diphyllis &c. GOUAN *Monsp.* 369. R. *Lugdb.* 363. DALIB. *Paris.* 216. Lath. angustifol. Siliquâ hirsutâ. J. B. *Hist.* II. p. 305. C. B. *Pin.* 344.

(15) *Lathyrus* Ped. multifloris, Cirrh. diph. &c. *H. Cliff.* 367. R. *Lugdb.* 364. GOUAN *Monsp.* 369. GORT. *Belg.* 207. &c. &c. Lathyrus Arvensis repens tuberosus. C. B. *Pin.* 344. Terræ glandes. DOD. *Pempt.* 550.

deelen van Vrankryk, leveren dit Gewas uit, dat men *Aardakers* noemt. Men wil, dat het de *Arachidna* zou zyn van THEOPHRASTUS, en sommigen hebben het tot de *Apios*, dat een Soort van Wolfsmelk is, wegens de knobbelige Wortels, zeer ten onregte t'huis gebragt. De Franschen noemen het *Glands de Terre*, de Engelschen *Pease-Earthnuts*, de Duitschers *Erdnuss*, *Erdeichlen* of *Erdfeigen*, en by ons, onder 't Gemeene Volk, *Muizen met Staarten*, dat beter gezegd zou zyn zonder Staarten; dewyl men die Vezels, welke den Staart verbeelden, 'er doorgaans afdoet tot het gebruik. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

't Gewas heeft lange slappe Stengetjes, op den Grond leggende, en Klaauwieren met twee Eyronde Blaadjes, die, gelyk in sommige Soorten van Erwten, naar elkander toegekneepen zyn. De Bloemen, op lange Steeltjes, Troswyze, vier of vyf by elkander voortkomende, hebben een schoone Roozekleur en zyn niet onaangenaam van Reuk.

De Aardakers zyn in sommige Landen, gelyk in Tartarie, een gemeene Spyze, en worden by ons, gelyk bekend is, dikwils tot Versnapering en voor Lekkerny genuttigd, even als de Karstengen. Het gedestilleerde Water der Bloemen is door sommigen aangepreezen. Ook zyn 'er, die de Wortels gehouden hebben voor de *Dudaim* der Hebreen (*).

(16)

(*) HALL. *Helv. inchoat*, Tom. I. p. 189.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(16) Lathyrus *met veelbloemige Steeltjes, tweebladige enkelde Klaauwieren en Lancetvormige Bladen.*

XVI. *Lathyrus Pratensis.* Geelbloemige.

Deeze, die door haare geele Bloemen zig onderscheidt, komt in de Velden op veele plaatsen van Europa, als ook op Ysland, voor. Men vindtze by ons aan den Duinkant, als ook op Zandige Bouwlanden in de Provincie van Utrecht, Vriesland en elders. Aan Beeken, op de Oevers van Meiren en in vogtige Weiden, komt dit Kruid, dat men *Geele Wikken* noemt, in Switzerland overvloedig voor. Sommigen willen, dat het waardig zou zyn te zaaijen en aan te kweeken, als een uitmuntend Voeder zynde voor het Vee (†). De Stengen zyn van een Voet tot een Elle lang en zwak; de Klaauwieren somtyds in drieën gedeeld; de Blaadjes een weinig omgekruld en samengekneepen; de Zaadhuisjes kort en wat krom, bevattende ronde geele Zaadjes.

(17)

(16) *Lathyrus* Pedunculis multifloris, Cirrhis diphyllis &c. GORT. *Belg.* 207. GOUAN *Monsp.* 369. KRAM. *Austr.* 214. OED. *Dan.* 527 R. *Lugdb.* 364. Lathyrus sylv. luteus Foliis Viciæ. C. B. *Pin.* 344. Lath. luteus sylv. Dumetorum. J. B. *Hist.* II. p. 304.

(†) Eximium Pabulum est, quod seri mereatur et coli. HALL. *Helv. inchoat.* Tom. I. p. 189. Præstans in Pratis Pabulum, sed respuit aprica. LINN. *Fl. Suec.* II. p. 253. Meles hanc edere fertur. MENAND. *Satag.* 29.

(17) Lathyrus *met veelbloemige Steeltjes, tweebladige Klaauwieren, Degenvormige Bladen en Vliezige Leedjes.* IV. Afdeel. XVIII. Hoofdstuk.

(18) Lathyrus *met veelbl. Steeltjes, tweebl. Klaauw. Lancetvormige Bladen en Vliezige Leedjes.* XVII. *Lathyrus Sylvestris.* Wilde.

(19) Lathyrus *met veelbl. Steeltjes, twee- en vierbladige Klaauwieren, Lancetvormige Bladen en Vliezige Leedjes.* XVIII. *Latifolius.* Breedbladige. XIX. *Heterophyllus.* Smalbladige.

Tot een van deeze, die in Europa hier en daar voorkomen, behoort de *Tros- of Bouquet-Lathyrus*, welke met haar sterk oploopend Gewas en schoone Trossen van Roozekleurig paarsche Bloemen, aan Stokken of Prieelen, onze Tuinen versiert. Dezelve komt ook, op sommige plaatsen der Nederlanden, in 't wilde voort uit gevallen Zaad, en versiert aldaar de Haagen. Met de laatste schynt zy wel de meeste overeen-

(17) *Lathyrus* Ped. multifl. Cirrhis diphyllis, Foliolis Ensiformibus &c. *H. Cliff.* 367. *Fl. Suec.* 598, 644. DALIB. *Paris* 216. Lathyrus sylv. major. C. B. *Pin.* 433. Lath. sylvestris. DOD. *Pempt.* 523.

(18) *Lathyrus* Ped. multifl. Cirrh. diphyllis &c. GORT. *Belg.* 207. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 364. N. 13. Lathyrus latifolius. C. B. *Pin.* 344. GAR. *Prov.* 271. T. 108. Lathyrus maj. latif. Flore purpureo speciosior. J. B. *Hist.* II. p. 303. Lathyrus latiore folio. LOB. *Ic.* II. 68.

(19) *Lathyrus* Ped. multifl. Cirrh. diph. tetraphyllisque &c. *Fl. Suec.* II. N. 646. GOUAN *Monsp.* 370. Lathyrus major Narbonensis angustifolius. J. B. *Hist.* II. p. 304.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

eenkomst te hebben, alzo de Bladen Lancetvormig zyn, niet Ovaal, gelyk LINNÆUS van de Breedbladige zegt. Allen zyn zy hem in Sweeden wild voorgekomen en de beide laatſten dikwils met vier Bladen aan de Klaauwieren. Het zyn overblyvende Planten, die uit den Wortel in 't Voorjaar weder uitſpruiten. De eerſte heeft de Bladen Degenvormig, niet breeder dan de Steng, die in allen, tusſchen de Knoopen, met Vliezen is gevleugeld. Deeze wordt, wegens den Stank, van het Vee verſmaad, zegt de Ridder. De Haauwen zyn lang en ſmal, dik, bevattende ruuwe Zaaden.

XX. *Lathyrus Paluſtris.* Moerasſige.

(20) Lathyrus *met veelbloemige Steeltjes, veelbladige Klaauwieren en Lancetvormige Stoppeltjes.*

Op Moerasſige Weiden der Noordelyke deelen van Europa, in Deenemarken, Sweeden, Lapland, als ook in Groot Brittannie en in Rusland, groeit deeze Soort, die aanmerkelyk van de anderen verſchilt, door haare veelbladige Klaauwieren. Zy heeft, naamelyk, twee of drie paaren Blaadjes, die zeer ſamengeknepen zyn en opwaards gekeerd ſtaan: Steeltjes met

(20) *Lathyrus* Ped. multifl. Cirrhis polyphyllis &c. *H. Cliff.* 368. *Fl. Suec.* 600, 648. OED. *Dan.* 399. R. *Lugdb.* 364. *Fl. Lapp.* 221. Lath. Paluſtris Flore Orobi nemorenſis vern. RUPP. *Jen.* 210. *emend.* HALL. 260. Vicia Lathyroides ſ. Lath. Viciæ-formis. PLUK. *Alm.* 387. T. 71. f. 2. Clymenum Pariſienſe Fl. cœruleo. TOURNF. *Inſt.* 396.

Fig. 1.
Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.

V.

met drie of vier paarſche Bloemen en 't Gewas komt uit een overblyvende Wortel voort, die geheele plaggen Gronds beſlaat. IV. Afdeel XVIII. Hoofdstuk.

(21) Lathyrus *met veelbl. Klaauwieren en Eyronde Stoppeltjes breeder dan het Blad.* XXI. *Lathryus Pisiformis.* Erwtachtige.

Door geheel Siberie komt, volgens GMELIN, deeze Soort voor, die wegens haare geſtalte den bynaam voert, en door de breedte der Stoppeltjes van de anderen verſchilt. Zy heeft dezelven breeder dan de Bladen, zegt de Ridder, Eyrond, aan den voet geſpitst en naauwlyks hoekig. De Bloemen groeijen Aairswyze, van zes tot vyftien, op korte Voetjes, aan 't end van lange Steelen: zy zyn paarſchachtig bont, met een Kiel als in de Erwten, de Bladen doorgaans driepaarig, aan enkelde Klaauwieren: langwerpig Eyrond, geſpitst, naar elkander geboogen als in de wilde Erwten, doch niet ingekneepen, gelyk in de meeſte Lathyrusſen, en geenszins verdubbeld, gelyk in de Tuin-Erwten (*).

Het Japanſche Gewas, in *Fig.* 1, op Pl. LXV, voorgeſteld, komt in het Loof, als ook wat de Bloe- Japanſche. Pl. LXV. *Fig.* 1.

(21) *Lathyrus* Ped. multifl. Cirrhis polyph. &c. LINN. *Dec.* p. 39. T. 20. Vicia Ped. multifl. Cirrhis heterophyllis, Stipulis maximis. GMEL. *Sib.* IV. p. 7. T. 1.

(*) Foliola convoluta, ut in Piſo maritimo & Ochro, nec involuta ut in plerisque Lathyris; minus conduplicata ut in Piſo ſativo. LINN.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Bloemen en derzelver Kelken aangaat, grootelyks met de Afbeelding en beschryving overeen, doch verschilt in weezentlyke omstandigheden. De Stoppeltjes, naamelyk, zyn volmaakt driehoekig, Pylvormig en zeer spits gepunt (†): anderszins ook zeer breed en de Bloemen hebben den Styl niet gebaard, (dat tot de Geslagten van Lathyrus en Vicia, beiden, behoort,) maar Liniaal, of overal even breed, en dus, in deezen, nader komende aan 't Geslagt van Orobus, tot hetwelke dit Kruid evenwel niet gevoeglyk betrokken kan worden, om dat het Klaauwieren heeft. Voor 't overige zyn de Bladsteelen agtbladig en de Bloemen komen getropt aan lange Steelen voort, zynde vry groot en paarschachtig, dat wederom volstrekt met den Erwtachtigen Lathyrus strookt. De Stengen of Ranken schynen ook eenigszins gehoekt te zyn. Ik vind de Blaadjes zeer sterk geaderd en met een klein puntje voorzien, even als in de gezegde Afbeelding.

Arabische. In de Bosschen van Arabie kwam den Heer FORSKAOHL een Lathyrus voor, dien hy *Aanzienlyk* noemt, hebbende een windende Steng en anderhalf-driepaarige Blaadjes, met twee Bor-

(†) Aanmerkelyk is 't, dat in de Afbeelding, welke de jonge Heer LINNÆUS van den Erwtachtigen Lathyrus geeft, de Stoppeltjes ook geenszins Eyrond en byna driepuntig zyn: ook niet breeder of grooter dan de Blaadjes, hoewel dit in de beschryving, daar tegenover, wordt gezegd.

Borstels daar tusschen: doch deeze hadt eenbloemige Steeltjes en geelachtig witte Bloemen. De Styl was van boven rond en ruig, met een zeer fyne overlangsse Sleuve. De *Wollige* met eenbloemige Steeltjes, drie by elkander, hadt elf Vinblaadjes en geen Klaauwieren; de Haauwen samengedrukt, liniaal (*).

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

VICIA. Vitsen.

Als een byzonder Kenmerk van dit Geslagt is opgegeven, dat de Styl, digt onder den Stempel, overdwars gebaard is. Het bevat de zeventien volgende Soorten, waar van de negen eersten veelbloemige Steeltjes, van taamelyke langte, de overigen byna ongesteelde Bloemen in de Oxelen hebben. Ver de meesten zyn Europische Onkruiden.

(1) Vitsen *met veelbloemige Bloem-, veelbladige Bladsteeltjes, de Blaadjes Eyrond, de agtersten ongesteeld.*

I. *Vicia Pisiformis.* Erwtachtige.

Grootelyks gelykt het Gewas van deeze, die in Engeland, Vrankryk en de Nederlanden, op de

(*) Lathyrus spectabilis et L. tomentosus. *Flor. Ægypt. Arab.* p. 135.

(1) *Vicia* Pedunc. multifl. Petiolis polyphyllis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 873. p. 487. *Veg.* XIII. p. 552. *H. Cliff.* 369. R. *Lugdb.* 365. Pisum sylvestre perenne. C. B. *Pin.* 343. Pisum sylvestre. CLUS. *Pann.* 734. Pis. sylv. nanum. MORIS. *Hist.* II. 47. S. 2. T. 1. f. 6.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

de Akkers tusfchen 't Koorn groeit, naar de gewoone Zaay-Erwten, doch valt veel kleiner. Het Oostenrykse, door CLUSIUS, nu twee Eeuwen geleeden, op de Bergtoppen in Oostenryk waargenomen, zou 'er, volgens MORISON, wat van verschillen. In beiden gelykt het Zaad naar kleine Erwtjes, bruin gevlakt. De Bloem is geelachtig, de Wortel blyft over.

II. *Vicia Dumetorum*, der Heggen.

(2) Vitsen *met veelbloemige Steeltjes, omgebogen Eyronde gespitste Blaadjes en eenigermaate getande Stoppeltjes.*

III. *Sylvatica.* der Bosschen.

(3) Vitsen *met veelbl. Steeltjes, ovaale Blaadjes en gekartelde Stoppeltjes.*

IV. *Cassubica.* Heesterige.

(4) Vitsen *met byna zesbloemige Steeltjes, tien Eyronde spitse Blaadjes en effenrandige Stoppeltjes.*

V. *Cracca.* Veelbloemige.

(5) Vitsen *met veelbloemige Steeltjes, op elkan-*

(2) *Vicia* Ped. multifloris, Foliolis reflexis &c. GOUAN *Monsp.* 370. *Fl. Suec.* 604, 649. DALIB. *Paris.* 219. Vicia maxima Dumetorum. C. B. *Pin.* 345. Cracca Sylvatica. RIV. *Tetr.* 50.

(3) *Vicia* Ped. multifl. Foliolis ovalibus &c. *Fl. Lapp. Suec.* R. *Lugdb.* 365. GOUAN *Monsp.* 371. Vicia multiflora maxima perennis tetro odore. PLUK. *Alm.* 387. T. 71. f. 1.

(4) *Vicia* Ped. subsexfloris &c. *Fl Suec.* II. N. 653. *H. Cliff.* 369. R. *Lugdb.* 364. Vicia multiflora Cassubica frutescens, Siliquâ Lentis. PLUK. T. 72. f. 2. OED. *Dan.* T. 98.

(5) *Vicia* Ped. multifl. Flor. imbricatis &c. GORT. *Belg.* 208. GOUAN *Monsp.* 371. *H. Cliff.* 368. R. *Lugdb.* 364. *Flor. Suec.* 605, 652. Vicia sylv. spicata. C. B. *Pin.* 345. Vicia multiflora. TOURNF. *Inst.* 397.

kander leggende Bloempjes, Lancetvormige ruige Blaadjes en effenrandige Stoppeltjes. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD. STUK.

(6) Vitſen *met veelbloemige Steeltjes, afſtandige Bloemen, Liniaale Blaadjes; de Stoppeltjes van onderen gekarteld.* VI. *Vicia Onobrychoides.* Afſtandige.

Deeze vyf, in het gedagte verſchillende, komen in verſcheide deelen van Europa, als Onkruid, voor; in Boſſchen, Velden en op woeſte plaatſen. Die der Heggen verſchilt van de eerſte door de Bloemen niet geel, maar blaauw, de Blaadjes langer en de agterſten niet digt aan de Steng te hebben. Die der Boſſchen valt ook in Sweeden en heeft witachtige; de Kaſſubiſche, dus naar een Hertogdom in Pomeren, aan de Ooſtzee, genaamd, uit den rooden paarſchachtige Bloemen. Deeze is Heeſterig en heeft Haauwtjes als der Linſen. De *Veelbloemige*, in onze Nederlanden veel aan de kanten der Wegen en in de Velden voorkomende, heeft meest paarſchachtig blaauw en ook wel witte of bonte Bloemen, op zeer lange Steelen. Deeze wordt gemeenlyk *Wilde Wikken* of *Vitſen* en ſomtyds *Krok* genoemd. RIVINUS hadtze *Cracca* geheten, waar van de bynaam. Zy valt ook op Ysland. In Switzerland noemt men het *Vo-*

(6) *Vicia* Ped. multifl. Fl. diſtantibus &c. GOUAN *Monsp.* 371. GER. PROV. 498. Vicia Onobrychidis Flore. C. B. *Pin.* 345. *Prodr.* 149.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.* *Vogelhooy*, en het is 'er veel in gebruik tot Beesten-Voeder (*). De Haauwtjes zyn breed en spits, met ronde zwarte Zaadjes. Zo digt als deeze de Bloemen, Aairs of Troswyze, aan malkander heeft, zo ver zyn dezelven afstandig in de laatste, die naar dezelve anders veel gelykt, maar de Blaadjes uitermaate smal, en maar zeven- of agtpaarig, daar de Veelbloemige 'er dikwils twaalf of veertien paaren heeft. 't Getal der Bloemen, in die tot dertig, is hier zelden meer dan twaalf; doch dezelven zyn veel grooter en fraaijer, blaauw van Kleur of paarschachtig: de Haauwtjes langer, breeder, bevattende tot twaalf Zaadjes (†). In Switzerland is deeze, niet minder dan in de Zuidelyke deelen van Vrankryk, gemeen (‡).

VII. *Vicia Nissoliana.* Nissoliaansche. (7) Vitsen *met veelbloemige Steeltjes, langwerpige Blaadjes, effenrandige Stoppeltjes en ruige Eirond- langwerpige Haauwen.*

In de Levant groeit deeze, die zespaarige Blaadjes, zeer smalle Stoppeltjes, en vyf of zes donkerpaarsche Bloempjes op de Steelen heeft;

(*) HALL. *Helv. inchoat.* Tom. I. p. 185.

(†) *Legumina latissima*, zegt LINNÆUS van deeze, volgens GERARD, doch HALLER zegt alleen: *Siliqua quam priori proportione longior, glabra, plana in medio latior.*

(‡) Ibidem.

(7) *Vicia* Pedunc. multifl. Fol. oblongis &c. Vicia Orient. Fl. Suaverubente, Siliquis brevissimis. BOERH. *Lugdb.* II. p. 44 ?

heeft; de Haauwen knikkende, langwerpig Eyrond, ruig, vyfzaadig.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(8) Vitsen *met veelbloemige Steeltjes, gesleufde, byna twaalfbladige Bladsteelen; de Blaadjes Lancetvormig, glad.*

VIII. *Vicia biennis.* Tweejaarige.

Zeer veel gelyken deeze Siberische naar de gewoone Veelbloemige Wikken, volgens GMELIN, die 'er de Afbeelding van geeft; dan de Blaadjes zyn glad, de Stoppeltjes grooter en de Haauwen opstygende. Zy groeit tot een ongemeene hoogte, overtreffende misschien alle Soorten van dit Geslagt. Immers ik vind dat de Steng somtyds drie Vademen lang wordt, komende daar van verscheidene uit éénen Wortel, en dus levert dit Gewas, in de Noordelyke deelen van Asie, een zeer gewenscht Voeder uit voor het Vee. Voeg hier by, dat de Wortel twee Jaaren overblyft: des men het ook elders, met vrugt, kan zaaijen en voortteelen. In de Herfst van 't eerste Jaar, wanneer de Stengen dikwils twee Vadem lang zyn, kan het reeds worden gesneeden.

(9) Vitsen *met veelbl. Steeltjes; de Blaadjes*

IX. *Benghaenlensis.* Bengaalsche.

(8) *Vicia* Ped. multifl. Petiolis sulcatis &c. GOUAN *Monsp.* 371. *H. Ups.* 219. N. 6. GMEL. *Sib.* IV. p. 10. T. 2. Vicia perennis maxima. KALM. *Act. Stokh.* 1747. p. 64.

(9) *Vicia* Ped. multifl. Fol. integerrimis &c. Vicia Ped. subquinquefloris &c. *H. Cliff.* 368. *Ups.* 219. R. *Lugdb.* 365. Vicia Benghal. hirsuta et incana, Siliquis Pisi. HERM. *Lugdb.* 623. T. 625.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

Stoppeltjes effenrandig; de Haauwen byna regtopstaande.

Tienmannige. Uit Bengalen is deeze, volgens HERMANNUS, afkomstig, die men, wegens de hoogroode Kleur der Bloemen, tot sieraad der Tuinen nahoudt; maar GERARD merkt aan, dat TOURNEFORT weleer dergelyke op de Hierische Eilanden, by Toulon, heeft ingezameld. Het is een Jaarlyksch Zaay-Gewas, welks Steelen veele Bloempjes, over ééne zyde, draagen, en Haauwtjes als Erwte-Peulen, bruin, met eene witachtige Haairigheid en zwartachtige Zaadjes, een weinig kleiner dan Peperkorrels.

X. *Vicia sativa.* Tamme.

(10) Vitsen *met ongesteelde Haauwtjes, die overend staan, meest twee by elkander in de Oxels der Bladsteelen: de Blaadjes stomp: de Stoppeltjes getekend.*

De tamme Wikken, die men tot Beesten-Voeder in verscheide Landen zaait, verschillen van de zelfde Soort, in de Bouwlanden door geheel Europa, als ook hier in de Nederlanden, van zelf voortkomende, zo de Heer HALLER aanmerkt, eenigermaate; als welke de Blaadjes bree-

(10) *Vicia* Legum. sessilibus subbinatis erectis &c. Vicia Leg. erectis, Petiolis polyphyllis &c. *H. Ups.* 218. GOUAN *Monsp.* 371. R. *Lugdb.* 365. GORT. *Belg.* 208. *Fl. Suec.* 601, 654. OED. *Dan.* 522. Vicia sativa vulgaris alba, Semine nigro et Sem. rotundo nigro; item acutiore Folio. C. B. *Pin.* 344, 345. Vicia angustifolia. RIV. *Tetr.* DILL. *App.* 47. Craceæ primum genus. DOD. *Pempt.* 542.

breeder en de Steng Takkig heeft: doch zulks kan uit de kweeking ontſtaan. Meer onderſcheid baart de grootte en Kleur van 't Zaad, dat doorgaans zwart, doch ook ſomtyds wit is. 't Gewas onderſcheidt zig door Blaadjes, die meer of min Wigvormig, dat is aan 't end breeder en aldaar in de uitranding met een puntje voorzien zyn. In de gezaaide komen deeze Blaadjes ſomtyds Hartvormig voor; daar zy in de wilde dikwils zeer ſmal en byna overal even breed zyn. Ik heb zodanige veranderingen van dit Onkruid uit Japan bekomen.

IV. Afdeel. Hoofd. XVIII. Stuk. *Decandria.*

In 't wilde groeijende, is het een groot bederf voor 't Koorn, niet alleen de jonge Scheuten verſtikkende door zyne ſtrengelende natuur, maar ook door zyne vermenging onder 't Graan hetzelve gebrekkig maakende. Hier van heeft, buiten twyfel, de Latynſche naam *Vicia*, dien men in 't Italiaanſch *Veccia*; in 't Franſch *Veche* of *Veſſe*, in 't Engelſch *Viche* of *Vetch* vertolkt heeft, zo wel als ons *Vitſen*, zynen oirſprong. Het Duitſche *Wicken*, dat wy in *Wikken* hebben overgenomen, zal misſchien van de omwikkelende Ranken afgeleid zyn. Men noemt het in Engeland ook *Tare*, en in Brabant *Krok*, volgens DODONÆUS; ziende dit zo wel op deeze als de andere wilde Wikken, welke veele Bloemen Troswyze aan lange Steelen draagen. Deeze hebben 'er doorgaans maar twee, die van langte als de Blaadjes zyn en

IV. Afdeel. XVIII. Hoofdstuk. en de Stoppeltjes haakig getand. Van onderen zyn dezelven als met een Brandmerkje getekend, volgens den Ridder.

Tienmannige. Wat nu het gebruik deezer Wikken aangaat: men zaaitze in verscheide Landen, zo om de Paarden, die vermoeid zyn, door een Voertje, onder Erwten en Haver te verkwikken, als tot Aas voor de Duiven. Tot Beesten-Voeder is het Kruid uitmuntende. Het Meel der Zaaden, 't zy met Rog gemengd, of ook op zig zelve, dient by het Landvolk in Switzerland, in Sweeden en elders, tot Brood. In Engeland geeft men het Afkookzel den Kinderen somtyds in, om de Mazelen en Pokjes uit te dryven. Ook is het tegen den Steen aangepreezen (*).

XI. *Vicia Lathyroides.* Zeer kleine.

(11) Vitsen *met ongesteelde, eenzaame, opgeregte gladde Haauwen en zes Blaadjes, de onderften stomp Hartvormig.*

In de Noordelyke niet alleen, maar ook in de Zuidelyke deelen van Europa, komt deeze voor, naauwlyks een Handpalm hoog zynde, met zeer kleine blaauwe Bloempjes, bloeijende bykans het geheele Jaar.

(12)

(*) HALL. *Helv. inchoat.* Tom. I. p. 187.

(11) *Vicia* Legum. sessil. solitariis erectis glabris &c. GOUAN *Monsp.* 371. OED. *Dan.* 58. Vicia Lathyroides &c. HERM. *Par.* T. 242. Vicia montana minima. *Am. Acad.* I. p. 167. Vicia minima. RIV. *Tetr.* 169.

(12) Vitſen *met ongeſteeld omgeboogene Haairige Haauwen, die vyfzaadig zyn; de Bloemvlaggen glad.* IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. XII. *Vicia lutea.* Geele.

(13) Vitſen *met ongeſteeld omgeboogene Haairige Haauwen, die vyfzaadig zyn, de Bloemvlaggen ruig.* XIII. *Hybrida.* Bafterde.

(14) Vitſen *met byna ongeſteelde hangende gladde vierzaadige Haauwen, de Blaadjes Liniaal uitgerand.* XIV. *Peregrina.* Vreemde.

In de Zuidelyke deelen van Vrankryk komen deeze voor; de eerſte ook in Italie en de Levant. Zeer weinig verſchilt dezelve van de tweede, die ook de Bloemen geel, doch ruighaairig heeft, en de derde is door haare zeer ſmalle Blaadjes, hoewel zy die ſomtyds breeder heeft, opmerkelyk. De Kleur der Bloemen is blaauwachtig paarſch en zy gelykt, zo door de figuur der Bladen, als door de Geſtalte, naar de gewoone Zaay-Wikken, of ook naar de volgende, ongemeen.

(15)

(12) *Vicia* Legum. ſesſilibus reflexis piloſis &c. GOUAN *Monsp.* 372. Vicia ſylv. lutea Sil. hirſutâ. C. B. *Pin.* 345. MORIS. S. 2. T. 21. f. 5.

(13) *Vicia* Legum. ſesſ. &c. GOUAN *Monsp.* 372. JACQ. *Auſtr.* T. 34.

(14) *Vicia* Leg. ſubſesſil. pendulis glabris &c. GOUAN *Monsp.* 372. vicia peregrina anguſtisſimis foliis. PLUK. *Alm.* 386. T. 233. f. 6.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

XV. *Vicia Sepium.* Wilde.

(15) Vitſen *met geſteelde opſtaande Haauwen, meest vier in getal, de Blaadjes Eyrond effenrandig, naar 't end der Steelen verkleinende.*

Kleine wilde Wikken of *Rinkel-Wikken* noemt men in ons Land deeze, volgens den Heer DE GORTER. Zy groeit door geheel Europa, zo wel als by ons, aan de Wegen en in de Akkers, of ook in de Haagen, waar van zy den bynaam heeft. Men vindtze ook in de Bosſchen. Door het gemelde, als ook door de kortheid en kleinte der Trosjes, wordt zy van de andere wilde Wikken onderſcheiden.

XVI. *Bithynica.* Bithyniſche.

(16) Vitſen *met geſteelde eenzaame opgeregte Haauwen; de Blaadjes viervoudig ovaal Lancetvormig; de Stoppeltjes getand.*

Uit Klein Aſie ſchynt deeze afkomſtig te zyn, die men thans op Akkers aantreft in Italie en in Beijeren. Zy heeft hoekige Stengen, Klaauwieren met tweepaarige Bladen en eenzaame Oxelbloemen. De Haauw is ſamengedrukt, of op zy-
de

(15) *Vicia* Legum. pedicell. ſubquaternis erectis &c. GORT. *Belg.* 208. GOUAN *Monsp.* 372. Vicia Leg. adſcendentibus &c. *Fl. Suec.* 602, 651. *H. Cliff.* 362. R. *Lugdb.* 365. Vicia Sepium Folio rotundiore acuto. C. B. *Pin.* 345. Vicia. DOD. *Pempt.* 321. LOB. *Ic.* II. p. 75.

(16) *Vicia* Legum. Pedunc. ſolitariis erectis &c. R. *Lugdb.* 363. N. 6. Clymenum Bithynicum Siliquâ ſingulari Flore minore. BOERH. *Lugdb.* II. p. 43. Cracca Flor. albis &c. BUXB. *Cent.* III. p. 25. T. 45. f. 2.

de plat, langwerpig Eyrond, ruig, bevattende ongevaar zes Zaaden.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(17) Vitsen *met byna ongesteelde, byna drievoudige, opgeregte Haauwen, zes Eyrondachtige Bladen en getande Stoppeltjes.*

XVII. *Vicia Narbonensis.* Narbonsche.

Een Gewas, dat leggende op de Velden in Provence gemeen is, jaarlyks voortkomende uit gevallen Zaad, maakt deeze Soort, die *Wilde Boontjes* heet by DODONÉUS. De Steeltjes zyn eenbloemig op magere, driebloemig op vette Gronden: de Bloemen donkerpaarsch; de Boontjes zwart en rond. Men vindt het somtyds met viervoudige spitse Blaadjes.

(18) Vitsen *met een opstaande Steng en ongeklaauwierde Bladsteelen.*

XVIII. *Faba.* Tuinboon.

De voorgaande Soort verbindt aan dit Geslagt de gewoone *Tuinboonen* of *Boeren-Boonen*, zogenaamd; hoe zeer ook in Gestalte van de Wikken verschillende. Derzelver natuurlyke Groeiplaats

(17) *Vicia* Legum. subsess. subternis erectis &c. GOUAN *Monsp.* 372. Vicia Petiolis inferior. triphyllis &c. R. *Lugdb.* 365. Vicia Narbonensis. RIV. *Tetr.* Vicia sylv. Fr. rotundo atro. C. B. *Pin.* 338. Boona sylv. s. Phaselus. DOD. *Pempt.* 516. Sylv. Græcorum Faba. LOB. *Ic.* II. 58.

(18) *Vicia* Caule erecto, Petiolis absque Cirrhis. *Mat. Med.* 353. GORT. *Belg.* 309. *H. Cliff.* 369. GOUAN *Monsp.* 373. R. *Lugdb.* 366. Faba. C. B. *Pin.* 338. Boona s. Phaselus. DOD. *Pempt.* 513. Faba major recentiorum. LOB. *Ic.* II. 57. *β.* Faba minor s. Equina. C. B. *Pin.* 338.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

plaats is, volgens de waarneeming van den Heer LERCHE, by de Kaspische Zee, aan de Grenzen van Persie, op Russischen bodem, en in Egypte. Door geheel Europa worden zy in Tuinen en op Akkers jaarlyks geteeld. Men noemtze, volgens den Latynschen naam, *Faba*, in 't Italiaansch *Fava*, in 't Fransch *Feve*, in 't Engelsch *Beans* of *Garden-Beans*, in 't Hoogduitsch *Bonen*.

't Gewas is iedereen bekend. Naar de hoedanigheid van den Grond schieten zy hooger op, of blyven laager; gelyk die, welke men *Veld-* of *Paardeboonen* noemt, daar door inzonderheid en door de kleinte der Vrugten onderscheiden. Dat de Vleugels der Bloemen in 't midden een Fluweelachtige zwarte Vlak hebben, is kenbaar; zo wel als de aangenaame Reuk der Bloemen, die echter, te sterk zynde, het Hoofd bezwaart; waar van het Spreekwoord, *in de Boonen te zyn*, afkomstig is. Onder de frisch en groen gepelde Boonen, die witachtig zyn, komen somtyds roode voor; doch die Kleur is niet bestendig: want zodanigen, gezaaid, brengen dikwils wederom witte voor.

Men twyfelt, of wel deeze Boonen de *Faba* der Ouden, in 't Grieksch *Kuamos* genaamd, zyn; alzo die rond waren: des sommigen meenen, dat zy of de Veldboonen, die men gemeenlyk Paarde- of Duiveboonen noemt, of de voorgaande *Wilde Boontjes*, daar mede bedoeld hebben. Hoe 't zy, de Boonen, inzonderheid ge-

gedroogd, leveren een zwaar Voedzel uit, dat in zwakke Menschen Winden baart en benaauwdheden. Zeer jong en als nog ongeboren, zyn zy gemakkelyk verteerbaar en gezond. De Veldboonen strekken tot gewoone Spyze der Hokduiven en tot Voeder voor de Paarden. Het Meel der Boonen, zo wel als het gedestilleerde Water der Bloemen, heeft zyne nuttigheid in de Geneeskunde. Wat het Zout belangt, dat men uit den Asch der verbrande Stoppelen trekt, dit komt nagenoeg met andere Loogzouten overeen.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

ERVUM. Linsen.

Door een vyfdeeligen Kelk, van langte als de Bloem, onderscheidt zig dit Geslagt, waar in de gewoone Linsen begreepen zyn. Het bevat de zes volgende Soorten.

(1) Linsen *met byna tweebloemige Steeltjes en samengedrukt verhevenronde Zaaden.*

I. *Ervum Lens.* Gewoone.

Dit Gewas brengt de *Linsen* voort, die in 't Fransch onder den naam van *Lentilles* bekend zyn, in 't Engelsch *Lentils* genaamd. Het komt als een Onkruid op de Koornlanden voort in de Zuidelyke deelen van Europa, doch wordt ook

(1) *Ervum* Pedunculis subbifloris &c. Cicer Ped. bifloris &c. *H. Ups.* 224. *Mat. Med.* 360. R. *Lugdb.* 389. *H. Cliff.* 370. Lens vulgaris. C. B. *Pin.* 346. Lens, DOD. *Pempt.* 526. LOB. *Ic.* II. 74.

IV. AFDEEL XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.* ook wel op Akkers gezaaid. 't Is een Kruidje met Klaauwieren, dat op zig zelf zelden hooger dan een Voet opschiet, doch met behulp of steunzel wel tot een Elle hoogte klimt. Ook valt het grooter en kleiner. De Blaadjes zyn zespaarig en het gelykt voorts naar de Wikken, maar heeft zeer kleine Haauwtjes, met twee of drie Zaadjes, ryp wordende geel van Kleur en van zodanige figuur, dat men de gesleepen Vergrootglaasjes, naar dezelven, *Lensen* noemt.

De Linsen zyn van ouds bekend als een zeer slegt Voedzel, dat echter naar den Grond, waar op zy geteeld worden, veel verschilt. In Provence worden zy, zonder hinder, door het Gemeene Volk gegeten. GALENUS heeftze onder de oorzaaken van het Schurft, eene Volkziekte in Egypte zynde, geteld. Voor de Paarden zyn zy nadeelig bevonden. Men gebruikt, in Duitschland, dikwils het Afkookzel om de Kinderpokjes uit te dryven, en het is tegen Keelziekten aangepreezen. Het Meel der Zaaden maakt door oplegging Gezwellen ryp; gelyk het Boonen-Meel. Van Linsen, met Gerst gemengd, wordt een goede Koorngeest gedestilleerd (*).

II. *Ervum tetraspermum.* Vierzaadig.

(2) Linsen *met byna tweebloemige Steeltjes en vier Kogelronde Zaadjes.*

In

(*) HALL. *Helv. inchoat.* Tom. I. p. 183.

(2) *Ervum* Pedunc. subbifloris, Sem. globosis quaternis. *Fl.*

In de Koornlanden van ons Wereldsdeel komt deeze voor; een Zaaygewas, met een hoekig Stengetje; de Blaadjes doorgaans tien: de Bloemsteeltjes zeer dun, met één, twee en somtyds vier Bloempjes, die Bloedkleurig of Violet zyn en de Haauwtjes somtyds vyfzaadig. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(3) Linsen *met veelbloemige Steeltjes en Kogelronde dubbelde Zaaden.* III. *Ervum hirsutum.* Ruige.

Van de Wilde Vitsen is deeze, die *Kleine Krok* genoemd wordt, niet alleen door de Geslagts-Kenmerken, maar ook door de kleine ruige Haauwtjes verschillende. Zy groeit alom in de Koorn- en Bouwlanden, en komt ook, zo wel als die, in onze Provinciën voor. Aan de Bladsteelen is zy voorzien met veele smalle Blaadjes, en draagt doorgaans vier kleine blaauwachtig witte Bloempjes aan ieder Steeltje. De Haauwtjes zyn wel gemeenlyk twee, doch ook somtyds drie- of zelfs vierzaadig.

(4)

Fl. Suec. 606, 655. GOUAN *Monsp.* 374. Vicia Segetum, Siliquis sing. glabris. C. B. *Pin.* 345. MORIS. S. 2. T. 4. f. 16. RIV. *Tetr.* 167.

(3) *Ervum* Pedunc. multifloris, Seminibus globosis binis. GOUAN *Monsp.* 374. Cicer Ped. multifloris Sem. globosis. *H. Cliff.* 370. GORT. *Belg.* 209. R. *Lugdb.* 389. Vicia Segetum cum Siliquis plurimis hirsutis. C. B. *Pin.* 345. Cracca minor. TAB. *Ic.* 507. Craccæ alterum genus. DOD. *Pempt.* 542. Aracus s. Cracca minima. LOB. *Ic.* II. 75.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(4) Linsen *met byna tweebloemige gebaarde Bloem-, de Bladsteeltjes gespitst met stompe Blaadjes.*

IV. *Ervum Soloniense.* Fransche. In 't vroege Voorjaar heeft men deeze zeer kleine Soort van Vitsen groeijende gevonden by het Paleis Chambord, dat door den Koning van Vrankryk aan den Marschalk, Graaf van Saxen, tot zyn Verblyf geschonken werdt, leggende in 't Landschap Sologne of Neder-Orleanois, waar van de bynaam. Zy komt ook omstreeks Parys en in de Zuidelyke deelen van Vrankryk, en elders, voor. Den hoekigen Lathyrus komt zy, volgens den Ridder, naby.

V. *Monanthos.* Eenbloemige. (5) Linsen *met eenbloemige Steeltjes.*

Onder 't Russisch Gebied in Asie groeit deeze, die eens zo groot is als de gemeene Linsen en stomper Blaadjes heeft; de Haauwtjes met twee of drie witte Zaaden.

VI. *Ervilia.* Erven. (6) Linsen *met de Vrugtbeginzels Golfswyze geplooid, de Bladen oneffen gevind.*

Dit

(4) *Ervum* Ped. subbifloris aristatis &c GOUAN *Monsp.* 374. Vicia Ped. uni-biflorisve &c. GUETT. *Stamp.* I. p. 235. Vicia præcox verna minima Soloniensis. MORIS. *Blæs.* 321. *Hist.* II. p. 63. Vicia minima præcox Parisiensium. TOURNF. *Inst.* 397.

(5) *Ervum* Ped. unifloris. Vicia Pedunc. unifloris, Foliolis integerrimis. *Hort. Ups.* 219. Lens monanthos. HERM. *Lugdb.* 360. KALM. *Act. Stockh* 1747. p. 60.

(6) *Ervum* Germinibus undato-plicatis &c *H. Ups.* 224. *Mat.*

Dit Kruid in Vrankryk, Italie en de Levant, natuurlyk groeijende, wordt van de Italiaanen *Mocho* genoemd, van de Spaanschen *Yervo*, van de Franschen *Ers*, in 't Nederduitsch *Erven*, volgens den Latynschen naam *Ervum* of *Ervilia*. Men vindt het ook overvloedig in sommige Landen, gelyk by Bern, in Switzerland, daar het, zo wel als de Linsen en Vitsen, gezaaid wordt.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

't Is een klimmend Gewas, veel naar de laatstgemelden gelykende, doch zonder Klaauwieren of met zeer kleine puntjes aan 't end der Bladsteelen, die dertien en meer Eyronde Blaadjes hebben. Het groeit, met een Takkige Steng, van een Voet tot een Elle hoog. De Bloemsteeltjes hebben van twee tot vier hangende witte Bloempjes en de Haauwtjes drie of vier Zaaden.

Sommigen willen dat het de *Orobus* der Ouden zou zyn, en hierom wordt het Meel der Zaaden geteld onder de Winkelmiddelen. Ook strekt het in sommige Landen tot Spyze, zo voor Menschen als voor het Vee; maar de onverteerbaarheid van het Zaad, of Winderigheid, maakt het voor beiden gevaarlyk. Het Meel wordt somtyds onder 't Brood gemengd, in tyden

Mat. Med. 361. GOUAN *Monsp.* 374. Ervum Leg. pendulis. *H. Cliff.* 370. Ervum. CAM. *Epit.* 215. Mochus f. Cicer sativum. DOD. *Pempt.* 524. Orobus receptus Herbariorum. LOB. *Ic.* II. 72.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.* den van schaarsheid der Graanen; doch daar van heeft men de Menschen aan 't kwynen zien raaken, zo wel als de Paarden, door 't gebruik van 't Zaad. De Duiven eeten het, dat zonderling is, buiten hinder, en de Hoenders sterven 'er van, door opspanning van de Krop, naar men verhaalt. Ook worden van het Meel Koeken gemaakt, die men in de Zon laat droogen, en dan in Provence gebruikt om het Rundvee te mesten.

CICER. Cicers.

Een vyfdeelige Kelk van langte als de Bloem, met de vier bovenste Slippen op de Vlag leggende, en een Ruitswys', gezwollen, tweezaadig Haauwtje; maakt de onderscheidende Kenmerken uit van dit Geslagt.

I. *Cicer Arietinum.* Gewoone. Het bevat, volgens den Ridder, maar ééne Soort (1), die *Arietinum* gebynaamd wordt, om dat de Zaaden veel naar een Rams-Kop zouden gelyken. DIOSCORIDES noemde ze reeds *Krios*, dat het zelfde betekent, en men heeftze, vervolgens, *Arietina* geheten. In 't Fransch noemt menze *Pois Chiches* of *Chiches de Belier*, ook wel *Seses*; in 't Italiaansch *Ceci*, in 't Engelsch *Cicers*, in 't Hoogduitsch *Sisern*

(1) *Cicer* Foliolis serratis. *Syst. Nat.* X I. *Gen.* 875. p. 489. *Veg.* XIII. p. 554. *H. Cliff.* 370. *H. Ups.* 224. *Mat. Med.* 559. Cicer sativum. C. B. *Pin.* 347. Cicer Arietinum. DOD. *Pempt.* 525. Arietinum Diosc. LOB. *Ic.* II. p. 71.

ſern of *Kichern*, anders ook wel *Siſer-Erbſen*, by ons gemeenlyk *Cicers* of *Siſers*. Natuurlyk groeijen zy, in de Zuidelyke deelen van Europa, onder 't Koorn.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK.

Decandria.

't Gewas heeft een opſtaande, takkige Steng, van een of twee Voeten hoog, met gevinde Bladen, wier Steelen geſchoord zyn door groote getande Stoppeltjes. De Vinblaadjes zyn gemeenlyk agtpaarig, met een oneffen Blaadje aan 't end; Eyrond, met ſpitſe Tandjes gezoomd. In de Oxels komen eenbloemige Steeltjes, met paarſche en ſomtyds witte Bloempjes, in ruige Kelken vervat. Het Zaad is ook van verſchillende Kleur, rood, ros of zwart.

De Cicers worden, zo wel als de Erven, die weleer Zaay-Cicers genoemd zyn geweest, op verſcheide plaatſen in ons Wereldsdeel, inzonderheid in de Levant en Barbarie, aan de Kust van Afrika, alwaar zy een zeer gemeen Voedzel der Menſchen zyn, gezaaid. De Grieken noemenze *Erebinthos*, de Spanjaarden, wanneer zy geroost zyn, *Garvancos*. Men eetze niet alleen gekookt, maar ook raauw en groen; doch 'er heeft eenige ſcherpte en bitterheid in plaats, die ze voor veelen onaangenaam maakt. Men plagtze, gelyk bekend is, dikwils te branden, en dus tot vervalſching van de Koffy te gebruiken; waar van zy den Smaak, zo ſommigen willen, het allerbest nabootzen. Het Afkookzel is verzagtende en bevordert de Ontlaſting, zo door Afgang als Wateren. Des

O 5 heeft

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

heeft men 'er een Steenbreekende kragt aan toegeschreeven.

De Geslagten van *Liparia*, *Cytisus*, *Geoffroya*, *Robinia*, *Colutea*, reeds onder de Heesters beschreeven zynde, komen wy tot dat van

GLYCYRRHIZA. Zoethout.

Een Kelk met twee Lippen, de bovenste in drieën gedeeld en een Eyrond samengedrukt Haauwtje, maakt de byzondere Kenmerken uit. Het wordt in de drie volgende Soorten onderscheiden.

I. *Glycyrrhiza echinata.* Gedoornd.

(1) Zoethout *met gedoornde Haauwtjes en gestoppelde Bladen; het endelings Blaadje ongesteeld.*

In Apulie, op den Berg Gargano, als ook in Woestynen van Tartarie, heeft men deeze gevonden, die van haare ruige of gedoornde Zaadhoofdjes den bynaam heeft. In deeze zyn de Haauwtjes, zo wel als de Bloempjes, tropswyze aan 't end der Stengetjes vergaard. Zy heeft de Wortels ook lang en fliertig, geelachtig van Kleur, zoet en eenigszins wrang van Smaak, byna van de zelfde hoedanigheid, als die van 't

(1) *Glyzyrrhiza* Legum. echinatis, Fol. Stipulatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 882. p. 490. *Veg.* XIII. p. 557. R. *Lugdb.* 356. *H. Ups.* 230. GOUAN *Monsp.* 376. Glycyrrhiza Capite echinato. C. B. *Pin.* 352. Dulcis Radix. CAM. *Epit.* 423. Glyc. vera Dioscoridis. DOD. *Pempt.* 341.

't gemeene Zoethout. Van deeze, die aan DIOSCORIDES bekend was, is de Griekſche naam *Glycyrrhiza*, dat Zoete Wortel betekent, afkomſtig. De Bladen zyn gevind, en hebben den gemeenen Bladſteel gezoomd, de Blaadjes Lancetvormig Eyrond, met Degenvormige Stoppeltjes. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Decandria.*

(2) Zoethout *met gladde Haauwtjes; geen Stoppeltjes, het endelings Blaadje geſteeld.* II. *Glycyrrhiza glabra.* Gladde.

Dus onderſcheidt zig duidelyk de Plant van het Gemeene *Zoethout*, die van de gladheid der Haauwjes den bynaam heeft. In 't wilde groeit zy in de Zuidelyke deelen van Europa, wordende by ons en elders, in menigte, om de Wortels, voortgeteeld. De Vinblaadjes zyn Eyrond; de Bloem- en Vrugt-Aairen langwerpig en niet digt getropt.

De dunne lange voortkruipende Wortelen, die naauwlyks uit te roeijen zyn, van buiten bruin, van binnen geelachtig, maaken groen of gedroogd een voornaam Borstmiddel uit. Men noemtze in 't Latyn *Liquiritia*, in 't Engelſch *Liquorice*, in 't Franſch *Reglisſe.* Zy ſtrekken, zo wel als het verdikte Sap of Afkookzel, *Drop van Zoethout* genaamd, in veele vermengingen en

(2) *Glycyrrhiza* Leg. glabris, Stipulis nullis. *Mat. Med.* 362. *H. Cliff.* 490. R. *Lugdb.* 386. GOUAN *Monsp.* 377. Glyc. Siliq. & Germanica. C. B. *Pin.* 352. Glyc. vulgaris. DOD. *Pempt.* 341.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

en bereidingen, tot verzagting der scherpe Vogten, in het Nierenwee en Graveel: doch het menigvuldig gebruik verslapt de Maag, beneemt de Eetlust en maakt vergaaringen van Slym, die hinderlyk zyn, in de Ingewanden.

III. *Glycyrrhiza hirsuta.* Ruige.

(3) Zoethout *met ruige Haauwtjes: het endelings Blaadje gesteeld.*

Deeze, die zeer ruige Haauwtjes heeft, is in de Levant door den vermaarden Kruidkenner TOURNEFORT waargenomen. In Arabie zag FORSKAOHL een Zoethout-Gewas, met gedoornde Stengen en Takken, dat aldaar door de Benjaanen uit Indie was gebragt en in Tuinen gekweekt werdt.

CORONILLA. Kroonkruid.

De Kenmerken van dit Geslagt zyn reeds opgegeven toen ik de zeven eerste Soorten, die Heesterig zyn, beschreef *. Het heeft de Vlag kort; de Kelk is tweelippig met de Bovenlip in twee, de Onderlip in drie Tandjes gedeeld: het Haauwtje als uit Leedjes bestaande. De vier volgende Soorten zyn nog daar in begreepen.

* II. D. V. STUK, bl. 518.

VIII. *Coronilla Securidaca.* Bylzaadig.

(8) Kroonkruid *met de Haauwtjes Zwaardvormig en veele Vinblaadjes.*

Het

(3) *Glycyrrhiza* Leg. hirsutis &c. R. *Lugdb.* 386. Glyc. Orient. Siliquis hirsutissimis. TOURNF. *Inst. Cor.* 26.

(8) *Coronilla* Herbacea, Leg. Falcato-Gladiatis &c. *H. Cliff.*

Het Zaad van deeze gelykt veel naar het Yzer van een Byl, en daar van heeft het Kruid den naam, wordende in 't Engelsch deswegen *Axseed* of *Axwurt* geheten. Men zou het, in 't Neerduitsch, *Bylkruid* kunnen noemen. De Steng, die een Elle hoog opschiet, is hol: de Bladsteelen hebben wederzyds van negen tot elf Vinblaadjes, die stomp Eyrond zyn, en de Bloemsteelen, die de Bloemen in Kroontjes draagen, zyn langer dan de Bladen. Het groeit in Spanje onder 't Koorn.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(9) Kroonkruid *met opstaande Spilronde dikke menigvuldige Haauwtjes, en veele gladde Vinblaadjes.*

IX. *Coronilla varia.* Bontbloemig.

Naar de Kleur der Bloemen, die in de voorgaande Soort geel is, hier fraay bont, heeft deeze den bynaam. By CLUSIUS wordt zy een ander slag van Bylkruid geheten. De Heer HALLER verzekert, dat zy het zo berugte *Sainfoin* der Franschen is, 't welk als een zeer goed Voed-

Cliff. 363. R. *Lugdb.* 386. GOUAN *Monsp.* 378. Securidaca lutea major. C. B. *Pin.* 398. Hedysarum primum. DOD. *Pempt.* 546. Hed. f. Securidaca major. LOB. *Ic.* II. 76. Securidaca. TOURNF. *Inst.* T. 224.

(9) *Coronilla* Herbacea Legum. erectis teretibus torosis, numerosis &c. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 386. GOUAN *Monsp.* 378. Securid. Dumetorum major Flore vario. C. B. *Pin.* 349. Securidaca altera. CLUS. *Pann.* 748. Hedysarum purpureum. TAB. p. 516. Coronilla Caule brachiato &c. HALL. *Helv. inchoat.* I. 168. GARID. *Prov.* Ic. 25.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Tienmannige.*

Voedzel voor het Vee is aangepreezen, doch moeielyk voort te teelen, om dat men 'er niet gemakkelyk Zaad van wint. Sommigen hebben dit verward met het Kruid, dat *Esparſette* genoemd wordt (*), 't welk ik vervolgens zal beſchryven.

Het groeit overvloedig in de Koornlanden van Ooſtenryk en Boheme, Vrankryk, Switzerland en de Zuidelyke deelen van Europa. Het heeft uitgebreide Stengen, die Takkig gearmd zyn, van een Elle en langer; de Bladſteelen bezet met Eyronde Blaadjes van tien of meer paaren en regte Bloemſteelen, die met omtrent twintig Bloempjes zyn gekroond. De Kelk is kort, de Vlag paarſch, de Kiel bleek met een zwart Snuitje; de Vleugels zyn Vleeſchkleurig, de Haauwtjes lang met Leedjes, ieder een Rolrond Zaadje bevattende.

X. *Coronilla Cretica.* Kandiaſch.

(10) Kroonkruid *met vyf opſtaande, Spilronde, gewrichte Haauwtjes en elf Vinblaadjes.*

Deeze, op Kandia door TOURNEFORT gevonden, verſchilt van de voorgaande meest door het

(*) Zie 't Werk over de *Nieuwe Wyze van Landbouwen*, IV. Stuk, bladz. 132. alwaar, het gene men GEZOND HOOY noemt, zekerlyk *Sainfoin* zal zyn.

(10) *Coronilla* Herbacea Leguminibus quinis erectis &c. R. *Lugdb.* 387. JACQ. *Hort.* T. 25. Coronilla Cretica &c. TOURNF. *Cor.* 44.

het minder getal van Bloemen, die paarſchachtig zyn, in de Kroontjes.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(11) Kroonkruid *met een klimmende ſlappe Steng.*

XI. *Coronilla ſcandens.* Klimmend.

In Zuid-Amerika groeit deeze, die door PLUMIER in Afbeelding is gebragt.

Behalve het Bontbloemige Kroonkruid en drie anderen van de Heeſterige Koronilla's, voor heen beſchreeven, komt aan de Kaap een *Myrtebladig* voor, dat Kruidig is en zeven Vinblaadjes heeft, met eenzaame Haauwen; als ook een *Thymbladig*, dat een Heeſtertje uitmaakt, met Holronde Lancetvormige Blaadjes en zesbloemige Hoofdjes (*).

ORNITHOPUS. Vogelpoot.

Dit Geſlagt onderſcheidt zig door gewrichte, Spilronde, geboogen Haauwtjes, die met elkander aan het Steeltje de figuur nabootzen van een Vogelpoot. Het bevat de vier volgende Soorten.

(1) Vogelpoot *met gevinde Bladen en kromme Haauwen.*

I. *Ornithopus perpuſillus.* Overklein.

Dit

(11) *Coronilla* Caule ſcandente flaccido. R. *Lugdb.* 387. Coronilla ſcandens pentaphylla. PLUM. *Spec.* 19. *Ic.* 107. f. 3.

(*) BURM. *Fl. Cap. Prodr.* p. 22.

(1) *Ornithopus* Fol. pinnatis, Legumin. incurvatis. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 884. p. 491. *Veg.* XIII. p. 558. GOUAN *Monſp.*

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Dit Kruidje, dat in Akkers en Bouwlanden, zo by ons als in Duitſchland, Vrankryk en Spanje, ja ook in Engeland en elders, op Zandige drooge plaatſen voorkomt, valt in 't algemeen zeer klein, doch het een wat grooter dan het andere, en heeft ſomtyds knoopige of geknobbelde Worteltjes; 't welk drie Verſcheidenheden uitmaakt van de zogenaamde *Vogelpootjes*. De Stengetjes leggen op den Grond. Het heeft de Bladſteelen bezet met menigvuldige zeer kleine rondachtige gladde geſteelde Blaadjes, en de Bloempjes, drie of vier in getal, zyn geel, met een rood Vlaggetje. Aan de Kaap heeft men 't ook waargenomen. Het vergaat jaarlyks gelyk de andere Soorten.

II. *Ornithopus compressus.* Samengedrukt.

(2) Vogelpoot *met gevinde Bladen en Blikjes: de Haauwtjes omgekromd, ſamengedrukt, rimpelig.*

Op Sicilie, in Italie, en zelfs in de Zuidelyke deelen van Vrankryk, groeit deeze Soort, die de Haauwtjes als gekneepen en agterwaards of ruggelings omgekromd heeft, gelyk uit de Af-

Monsp. 379. *H. Cliff.* 364. R. *Lugdb.* 383. GORT. *Belg.* 210. Ornithopodium majus et minus. C. B. *Pin.* 350. γ. Ornith. Radice tuberculis nodoſâ. *Ibid.* DOD. *Pempt.* 544. LOB. *Ic.* II. 81. TOURNF. *Inſt.* 400. T. 224.

(2) *Ornithopus* Fol. pinn. Leg. recurv. compr. rugoſis &c. *H. Cliff* R. *Lugdb.* GOUAN *Monsp.* 379. Ornithopodio affinis hirſuta Scorpioides. C. B. *Pin.* 350. Scorpioides Leguminoſa. LOB. *Ic.* II. 95.

Afbeelding by LOBEL blykt. Het Kruid is Wollig en heeft de Blaadjes ongesteeld, de Bloemsteeltjes kort, doorgaans met twee geele Bloempjes. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(3) Vogelpoot *met drievoudige byna ongesteelde Blaadjes, het endelingse grootst.* III. *Ornithopus Scorpioides.* Driebladig.

Deeze, in de Zuidelyke deelen van Europa onder 't Koorn menigvuldig voorkomende, is by sommige Ouden *Scorpioides*, by anderen *Telephium* genoemd geweest. De eene benaaming heeft van de Zaadhuisjes, die als een Scorpioen-Staart omgekromd zyn, de andere van de Bladen, naar die van 't Porselein gelykende, haaren oirsprong. De Steng is opgeregt, met breede Stoppeltjes en naakte Bloemsteeltjes, veeltyds vierbloemig. Ook heeft het veele enkelde Blaadjes.

(4) Vogelpoot *met vieryoudige Blaadjes en eenzaame Bloemen.* IV. *Quadriphylla.* Vierbladig.

Op Jamaika is deeze door SLOANE waargenomen, en *Vierblad* getyteld, met geele Bloemen.

(3) *Ornithopus* Fol. ternatis subsessilibus &c. *H. Cliff. Ups. R. Lugdb.* GOUAN *Monsp.* 379. Scorpioides Portulacæ folio. C. B. *Pin.* 287. RIV. *Tetr.* 210. Scorpioides Matthioli. DOD. *Pempt.* 71. Scorpioides & Telephium Anguillaræ an Tel. Crateyæ. LOB. *Ic.* 391.

(4) *Ornithopus* Fol. quaternatis, Flor. solitariis. *Am. Acad.* V. p. 402. Quadrifolium erectum Fl. luteo. SLOAN. *Jam.* 74. *Hist.* I. p. 186. T. 116. f. 3.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. men. In Gestalte verschilt zy grootelyks van de anderen, hebben ook een regte ronde Haauw. Men heeftze echter niet nader tot eenig ander Geslagt kunnen t'huis brengen.

Tienmannige.

HIPPOCREPIS. Hoefyzer.

Een plat Haauwtje, dat aan de eene zyde verscheide diepe uitrandingen heeft, en dus als uit verscheide Hoefyzertjes van Paarden schynt te bestaan, maakt het Kenmerk en de benaaming van dit Geslagt, waar in deeze drie Soorten zyn begreepen.

I. *Hippocrepis unisiliquosa.* Eenhaauwig. (1) Hoefyzer *met ongesteelde, eenzaame regte Haauwtjes.*

II. *Multisiliquosa.* Veelhaauwig. (2) Hoefyzer *met gesteelde getropte ronde Haauwtjes, die aan den eenen rand gekwabd zyn.*

III. *Comosa.* Gekroond. (3) Hoefyzer *met gesteelde getropte Boogswy-* ze

(1) *Hippocrepis* Legum. sessilibus solit. rectis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 885. p. 492. *Veg.* XIII. p. 558. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 384. GOUAN *Monsp.* 380. GRON. *Orient.* 229. Ferrum Equinum Siliquâ singulari. C. B. *Pin.* 349. Ferrum Equinum. DOD. *Pempt.* 546. LOB. *Ic.* II. 94.

(2) *Hippocrepis* Leg. pedunculatis confertis circularibus &c. *H. Cliff. Ups.* &c. Ferrum Eq. Siliquâ multiplici. C. B. *Pin.* 346. Ferr. Eq. alt. polyceration. COL. *Ecphr.* I. T. 300.

(3) *Hippocrepis* Leg. Ped. confert. arcuatis, &c. R. *Lugdb.* 384. &c. Ferrum Eq. Germ. Siliquis in summitate. C. B. *Pin.* 346. Ferrum Eq. comosum s. Capitatum. COL. *Ecphr.* I. p. 302. T. 301.

ze Haauwtjes, aan den buitenſten rand uitgegulpt. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Decandria.*

Zy verſchillen weezentlyk, doch groeijen onder malkander op drooge Krytachtige Gronden, in de Zuidelyke deelen van Europa, wordende in 't Italiaanſch *Sferro Cavallo*, in 't Franſch *Fer a Cheval* geheten. Dit betreft voornaamelyk de eerſte, die ook in de Levant is waargenomen; terwyl de middelſte ook in Oostindie en de laatſte zelfs in Duitſchland en Groot Brittannie groeit. Deeze is een overblyvend Kruid, daar de anderen jaarlyks vergaan. Allen komen zy in Geſtalte overeen, gelykende naar de Wikken, met gevinde Blaadjes en naauwlyks meer dan een Voet hoogte. COLUMNA heeft deeze drie Soorten onderſcheidelyk afgebeeld.

SCORPIURUS. Scorpioenſtaart.

Hier is de Haauw byna als de Staart van een Scorpioen omgedraaid, Spilrond, met Banden getekend. Vier Soorten worden aldus bepaald.

(1) Scorpioen-Staart *met eenbloemige Steeltjes; de Haauwtjes overal met ſtompe Schubben bekleed hebbende.* I. *Scorpiurus Vermiculata.* Wormachtig. (2)

(1) *Scorpiurus* Pedunc. unifloris &c. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 886. p. 492. *Veg.* XIII. p. 558. Scorpioides Siliquâ craſſâ Boëlii. TOURNF. *Inſt.* 402. T. 226. Scorpioides Bupleuri folio &c. MORIS. *Hiſt.* II. S. 2. T. 11. f. 3.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(2) Scorpioen - Staart *met tweebl. Steeltjes; de Haauwtjes uitwaards ſtomp gedoornd.*

II. *Scorpiurus Muricata.* Gedoornd.

(3) Scorpioen - Staart *met byna driebl. Steeltjes; de Haauwtjes uitwaards met afgezonderde ſpitſe Doornen.*

III. *Sulcata.* Gefleufd.

(4) Scorpioen - Staart *met byna vierbl. Steeltjes; de Haauwtjes uitwaards met getropte ſpitſe Doornen.*

IV. *Subvilloſa.* Ruigachtig.

Alle deeze, in de Zuidelyke deelen van Europa voorkomende; verſchillen weinig meer dan hier gemeld is, hebbende allen Lancetvormige Wortelbladen, gelyk die van het Haazen - Oor, ongebladerde Bloemſteelen van een half Voet hoog en de Zaadhuisjes digter of ruimer gedraaid, ſomtyds naar Rupſen gelykende; weshalve de Franſchen het Kruid *la Chenille* noemen, de Duitſchers *Raupen-Kraut.* Misſchien zyn zy allen uit eene zelfde Plant geſprooten.

Æ S C H Y N O M E N E. Schaamkruid.

Van dit Geſlagt, welks Kenmerken een tweelip-

(2) *Scorpiurus* Ped. bifloris &c. MORIS. uts. f. 4.

(3) *Scorpiurus* Ped. ſubtrifloris &c. *H. Cliff.* 364. *Ups.* 233. R. *Lugdb.* 383. GOUAN *Monsp.* 381. Scorpioides Bupleuri folio. C. B. *Pin.* 287. Scorpioides prius. DOD. *Pempt.* 71. LOB. *Ic.* 457.

(4) *Scorpiurus* Ped. ſubquadrifloris &c. GOUAN *Monsp.* 381. MORIS. uts. f. 2.

lippige Kelk zyn, en een Haauw, die uit geknotte eenzaadige Leedjes beſtaat; de twee eerſte Soorten onder de Boomen beſchreeven hebbende*, plaats ik hier de volgende.

IV. AFDEEL XVIII. HOOFDSTUK.

* II. D. III. St. bl. 183.

(3) Schaamkruid *met een ruuwe Steng, de Leedjes der Haauwen in 't midden ruuw.*

III. *Æſchynomene aspera.* Ruuw.

(4) Schaamkruid *met een ſtekelige Steng, de Leedjes der Haauwen half Hartvormig; geſpitſte Blaadjes en kanthaairige Blikjes.*

IV. *Americana.* Amerikaanſch.

(5) Schaamkruid *met een gladde Steng, ſtompe Blaadjes, de Haauwen aan d'eene zyde dik, rond en ſtomp.*

V. *Indica.* Ooſtindiſch.

Van deeze drie is het middelſte op Jamaika waargenomen, de beide anderen in Ooſtindie. Het laatſte wordt *Gajate-Struik* genoemd, als een Boompje of Heeſtertje zynde, met lange Rysachtige Takken, de Bladſteelen met menigvuldige Vinblaadjes als der Tamarinden; de Bloe-

(3) *Æſchynomene* Caule Herbaceo ſcabro &c. *H. Cliff.* 365. *Ups.* 233. *Fl. Zeyl.* 298. R. *Lugdb.* 384. Mimoſa non Spinoſa major Zeylanica. BREYN *Cent.* 51. T. 52. RAJ. *Hiſt.* 982.

(4) *Æſchynomene* Caule Herbaceo hispido &c. Hedyſarum Caule hirſuto Mimoſæ foliis alatis. SLOAN. *Jam.* 74. *Hiſt.* I. p. 186. T. 118. f. 3. *Act. Petr.* 1763. p. 321. T. 12.

(5) *Æſchynomene* Caule Herb. lævi &c. R. *Lugdb.* 385. Gajatus. RUMPH. *Amb.* IV. p. 64. T. 24. Neli-Tali. *Hort. Mal.* IX. p. 31. T. 18. BURM. *Fl. Ind.* p. 170.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Bloemen naar Boonen Bloesſem gelykende, drie of vier by elkander; de Haauwtjes lang, ſmal en bleek, een half Voet lang, een Stroohalm breed, aan de zyden met zwarte Streepjes en Stippen getekend, Zaadjes als van Fenegriek bevattende.

VI. *Æſchynomene Sesban.* Egyptiſch.

(6) Schaamkruid *met een gladde Steng, Rolronde gelyke Haauwen en ſtompe Blaadjes.*

Tot Haagen wordt deeze Soort, onder den naam van *Sesban*, in Egypte veel gebruikt, en ſtaat ſierlyk, zo FORSKAOHL getuigt, dienende vervolgens tot Brandſtof. In een Jaar tyds bereikt de Steng vier Ellen hoogte en de dikte van een Arm, zynde de Takken, na drie Jaaren verloops, tot Talhout bekwaam. Het draagt geele Bloemen en Haauwen van meer dan een Voet langte. Op Ceylon is dit Gewas ook waargenomen.

VII. *Pumila.* Zeer klein.

(7) Schaamkruid *met een gladde Steng, de Haauwen aan de eene zyde Zaagtandig, in 't midden ruuw; en geſpitſte Blaadjes.*

Deeze heeft ook haare Groeiplaats in Oostindie.

(6) *Æſchynomene* Caule Herb. lævi &c. Emerus Siliquis duabus longisſimis. BURM. *Zeyl.* 93. T. 41. Galega Ægyptiaca Siliq. Articulatis. C. B. *Pin.* 352. Sesban. ALP. *Ægypt.* 81. T. 82. BURM. *Fl. Ind.* p. 170.

(7) *Æſchynomene* Caule Herb. lævi &c. Hedyſarum annuum minus Zeyl. Mimoſæ foliis. *Fl. Zeyl.* 551. Noti-Todda-Vaddi. *Hort. Mal.* IX. T. 20. BURM. *Fl. Ind.* p. 170.

die. 't Is een Plantje van een half Voet hoog, onder Takkig; de Bladen gevind hebbende met Lancetvormige smalle Blaadjes.

IV. Afdeel. XVIII. Hoofdstuk. *Decandria.*

HEDYSARUM. Haanekop.

De naam, *Hedysarum*, schynt het allernaaste van een zoeten Reuk afgeleid te kunnen worden, welken sommige Soorten van dit Geslagt hebben zouden. De Zaadhuisjes zweemen in veelen meer of min naar Haanekammen, niet minder dan zulks in 't Kruid van dien naam, hier voor beschreeven, ten opzigt van de Blikjes plaats heeft*, en dewyl zy veelal in Hoofdjes zyn vergaard, hebben 'er de Duitschers den naam van *Haanekop*, dien ik hier van hun overneem, aan gegeven. Deeze Zaadhuisjes maaken Haauwtjes uit, van één of verscheide éénzaadige Leedjes. Ook is de Kiel overdwars stomp; gelyk ik gemeld heb in de beschryving der Heesterige Soorten†. Voorts zyn dezelven in Kruiden met enkelde, twee- of drievoudige, en met veelvoudige of gevinde Bladen, agtervolgelyk onderscheiden. Thans komen hier de volgende in aanmerking.

* Zie 't IX. Stuk, bl. 450.

† V. St. bl. 524.

(2) Haanekop *met* enkelde *Lancetvormige spitse*

II. *Hedysarum Bupleurifolium.* Haazenoorig.

(2) *Hedysarum* Fol. simpl. Lanceol. acutis. Ornithop. Maderasp. Bupleuri folio. PET. *Gaz.* 18. T. 11. f. 12. Scorpioides Maderasp. Gram. Leucanthemi foliis. PLUK. *Amalth.* 189. T. 443. f. 4. BURM. *Fl. Ind.* p. 163.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

se Bladen, de Steng ongedoornd, en rappige Stoppeltjes.

III. *Hedysarum Nummularifolium.* Wigbladig. (3) Haanekop *met* enkelde *Wigvormige Bladen.*

IV. *Monilifera.* Gekraald. (4) Haanekop *met* enkelde *ronde Bladen, de Haauwtjes Kettingvormig, uit ronde Leedjes bestaande.*

(5) Haanekop *met* enkelde *Hartvormig ronde stompe, van boven gladde Bladen, die van onderen Wollig zyn.*

V. *Styracifolium.* Rondbladig. (6) Haanekop *met* enkelde *Nierachtige Bladen en ronde Stengen.*

VI. *Reniforme.* Nierachtig. Dus onderscheidt men deeze vyf Oostindische Soorten, welke in de figuur der Bladen vry veel overeenkomst hebben, uitgenomen de eerste, in welke zy naar het Haazen-Oor gelyken. Die, welke de Bladen als van de Styrax heeft, is Heesterig en Wollig; de anderen zyn altemaal laage Kruidjes en meest gladbladig of ongehaaird.

VII. *Sororium.* Zusterig. (7) Haanekop *met* enkelde *Nierachtige uitgerande Bladen en eene driekantige Steng.*

Hier

(3) *Hedysarum* Fol. simpl. Cuneiformibus. *Fl. Zeyl.* 288. Onobr. Mad. Nummulariæ folio, Ornithopodii Siliquis. PET. *Gaz.* 41. T. 26. f. 4.

(4) *Hedysarum* Fol. simpl. orbiculatis, Leg. Moniliformibus. *Mant.* 102. BURM. *Fl. Ind.* p. 168. T. 52. f. 3.

(5) *Hedysarum* Fol. simpl. Cordato-orbiculatis &c.

(6) *Hedysarum* Fol. simpl. Reniformibus Caule tereti. BURM. *Fl. Ind.* p. 164. T. 52. f. 1.

(7) *Hedysarum* Fol. simpl. Reniform. emarginatis, Caule tri-

Hier wil de Ridder, wegens de Haauwtjes, dat Indisch Kruidje betrokken hebben, 't welk de Heer N. L. BURMANNUS *eenbladige Glycine* getyteld hadt. Hetzelve, aan de Kust van Koromandel verzameld, werdt aldaar *Rotten-Oor* genoemd van de Ingezetenen, wegens de gedaante der Bladen, door welke het veel gelykt naar de voorgaande Soort, wier Haauwtjes uit veele Leedjes samengewricht zyn. Dit heeft, volgens LINNÆUS, de Haauwtjes tweeledig, volgens BURMANNUS eenzaadig; de Bladen gevlakt en Rankig windende Stengetjes (*). IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(9) Haanekop *met* enkelde *Eyronde stompe Bladen.* IX. *Hedysarum maculatum.* Gevlakt.

(10) Haanekop *met* enkelde *Eyronde gekartelde Bladen; de Haauwtjes bedekt door gewelfde rappige Blikjes.* X. *Latebrosum.* Schuilhokkig.

(11) Haanekop *met* enkelde *Lancetvormig Hart-* XI. *Vaginale.* Scheedig.

triquetro. *Mant.* 270. Glycine monophyllos. BURM. *Fl. Ind.* 161. T. 50. f. 2. Lens Maderasp. Numm. folio. PET. *Gaz.* T. 32. f. 1.

(*) De agtste Soort is onder de Heesters beschreeven.

(9) *Hedysarum* Fol. simpl. ovatis obtusis. *H. Cliff.* 449. *Ups.* 233. *Fl. Zeyl.* 290. R. *Lugdb.* 385. Hed. humile Capp. folio maculato. DILL. *Elth.* 170. T. 141. f. 161.

(10) *Hedysarum* Fol. simpl. ovatis serrulatis &c. *Mant.* 270. Lens Maderasp. Elatines folio. PETIV. *Gaz.* T. 30. f. 11.

(11) *Hedysarum* Fol. simpl. Cordato-Lanceolatis &c. *Fl. Zeyl.* 287. Genista articulata repens, &c. BURM. *Zeyl.* 104. T. 49. f. 1.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

Hartvormige Bladen, eenvoudig gesteeld en Scheedachtige Stoppeltjes.

XII. *Hedysarum triquetrum.* Driekantig.

(12) Haanekop *met* enkelde *langwerpige Bladen, gewiekte Bladsteelen en driekantige Takken.*

De reden der Bynaamen, van de drie laatsten, blykt uit de bepaalingen der Soorten genoegzaam. Ook onderscheiden zig dezelven door de Bladen, die in de eerste gevlakt zyn en als der Kapperen; terwyl de tweede dezelven byna als van Muur of liever als van Blaauwbessen heeft; de derde eenigszins naar die van Porselein, de vierde naar Oranje-Bladen gelykende. Deeze laatste schynt onder de *Berg-Boontjes* door RUMPHIUS geteld te zyn. Allen groeijen zy, zo wel als het Pynappelige, dat ik onder den naam van *Ceylonsch* reeds beschreeven heb *, in Oostindie.

* II. D. V. St. bl. 527.

XIV. *Diphyllum* Tweebladig. PL. LXV. *Fig.* 2.

(14) Haanekop *met* tweevoudige *gesteelde Bladen en dubbelde Eyronde gespitste ongesteelde Blikjes.*

De

(12) *Hedysarum* Fol. simpl. oblongis &c. Onobr. Zeyl. monoph. BURM. *Zeyl.* 176. T. 81. BURM. *Fl. Ind.* T. 52. f. 1. Phaseolus montanus septimus. RUMPH. *Amb.* VI. p. 146.

(14) *Hedysarum* Fol. binatis petiolatis &c. *Fl. Zeyl.* 291. Hed. minus diphyllum &c. SLOAN. *Jam.* 73. *Hist.* I. p. 185. RAJ. *Suppl.* 458. Onobrychis Maderasp. diphyllos PLUK. *Alm.* 270. T. 246. f. 6. & T. 102. f. 1. Nelam-Mari.

De tweebladigheid onderſcheidt deeze Soort, een hurkend of leggend Plantje, dat in de beide Indiën, doch met eenige verandering, voorkomt, gelyk PLUKENET 'er ook twee aanmerkelyke verſchillende van Malabar heeft, ten opzigt van de Blaadjes, die in de eene Eyrondachtig ſpits, byna gelyk in de Ceylonſche van den Heer J. BURMANNUS, doch ongeſteeld; in de andere, welke hy de kleinſte noemt, geheel Lancetvormig en zeer ſmal zyn. Met deeze laatſte komen de Blaadjes overeen van dat Kaapſe, waar van ik hier de Afbeelding in *Fig.* 2, op PLAAT LXV, om die reden, mededeel.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

Hetzelve heeft ronde Stengetjes en Takjes, waar aan, uit de hoeken, lange Bladſteeltjes voortkomen, met twee zeer ſmalle endelings ſpitſe Blaadjes. Zy zyn geſchoord door twee puntige Stoppeltjes. Naar 't end toe zyn de Takjes bekleed met dubbelde ovaale Blikjes, die een zonderling byhangzeltje hebben, waar van ik nergens melding gemaakt vind. Tusſchen deeze Blikjes zyn de Bloempjes vervat, en zy geeven vervolgens de Zaadhuisjes uit, die, uit verſcheide rondachtige ruige of ſtekelige Leedjes ſamengevoegd, de zogenaamde Haauwtjes uitmaaken. In het Ceylonſche van gedagten

ri. *Hort. Mal.* IX. p. 161. T. 82. β. Hed. bifolium Fol. ovatis &c. BURM. *Zeyl.* 114. T. 50. f. 1. BURM. *Fl. Ind.* 165.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK, *Tienmannige.*

ten Hoogleeraar, schynen de Leedjes van elkander afgezonderd voor te komen.

De jonge Heer maakt van één enkeld Kaapsch *Hedysarum* gewag, dat zyn Ed. *Capense* tytelt, met drievoudige Wigvormige uitgerande Bladen en eenzaadige gladde Haauwtjes (*).

XXIX. *Hedysarum Junceum.* Biesachtig.

(29) Haanekop *met* drievoudige *Lancetvormige Bladen, eenledige Ruitachtige Haauwtjes, en byna gekroonde zydelingse Bloemsteeltjes.*

Dit Biesachtige, wegens 't Gewas, niet wegens de Bladen, dus genaamd, uit Indie afkomstig, was van Zaad, dat de Hoogleeraar D. VAN ROIJEN overgezonden hadt, in de Upsalsche Tuin geteeld. Het schynt ook zyne Groeiplaats te hebben in Siberie. Naar 't volgende gelykt het zeer, doch heeft de Kroontjes korter dan de Bladen, de Bloemen wit.

XXX. *Violaceum.* Violet.

(30) Haanekop *met* drievoudige *Eyronde Bladen, tweevoudige Bloemen en naakte geaderde Ruitachtig gewrichte Haauwtjes.*

(31)

(*) *Flor. Cap. Prodr* p. 22.

(29) *Hedysarum* Fol. ternatis Lanceolatis &c. LINN. *Dec.* I. T. 4. Hed triphyll. Flosc. albis polyanthos. AMM. *Ruth.* N. 154. Cytisus saxatilis Meliloti folio &c. *Id. ibid.* N. 281.

(30) *Hedysarum* Fol. ternatis ovatis, Flor. geminatis &c. GRON. *Virg.* II. p. 108. Melilotus Flore violaceo odore remisso. CLAYT. N. 103.

(31) Haanekop *met* drievoudige *Liniaal-Lancetvormige Blaadjes, gepluimde Bloemen en Ruitachtige Haauwtjes.*

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(32) Haanekop *met* drievoudige *Bladen, een naakte Bloemsteel en gebladerde hoekige Steng.*

XXXI. *Hedysarum Paniculatum.* Gepluimd.

(33) Haanekop *met* drievoudige *stomp Hartvormige Bladen, leggende Stengen en zydelingse Trossen.*

XXXII. *Nudiflorum.* Naaktbloemig.

XXXIII. *Repens.* Kruipend.

Virginie heeft deeze vier Soorten uitgeleverd, waar van de eerste de Bloemen Violet, de beide volgenden paarsch en de laatste dezelven rood en wit bont heeft. 't Gewas, voor 't overige, is door de bepaalingen genoegzaam onderscheiden. Uit Japan heb ik een gedroogde Plant bekomen, die naar het Gepluimde veel gelykt, doch de Bladen zo smal niet heeft en weinig minder lange Steelen dan het Naaktbloemige. Het Kruipende was uit Ceylonsche Zaaden, welken de Amsterdamse Hoogleeraar COMMELYN

(31) *Hedysarum* Fol. tern. Lineari-Lanceolatis &c. GRON. uts. Onobrychis Mariana triphylla &c. PLUK. *Mant.* 140. T. 432. f. 6.

(32) *Hedysarum* Fol. tern., Scapo Florifero nudo. GRON. *Virg.* II. 107. Hed. Caule Florifero nudo longissimo. GRON. *Virg.* I. 86.

(33) *Hedysarum* Fol. tern. obcordatis &c. Hed. Caul. procumbente. GRON. *ibid.* Trifolium procumb. Trifolii Fragiferi folio. DILL. *Elth.* 172. T. 142. f. 169.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. Tienmannige.

LYN overgezonden hadt, in de Elthamse Tuin geteeld. Het Loof geleek veel naar dat van Aardbezie-Klaver. Dit vondt men ook in Noord-Amerika met Houtige Stengetjes, gladde Bladen en geaairde Bloemsteeltjes, hebbende een kort gespitst samengedrukt Haauwtje, waar in een enkel Zaad.

XXXIV. *Hedysarum hamatum.* Haakig.

(34) Haanekop *met* drievoudige *geaderde naakte Bladen, ongesteelde Aairen en tweezaadige Haauwtjes, die gedekt zyn, hebbende een Haakige punt.*

Dit naar een Lotus gelykend Plantje, dat zo wel in Oost- als in Westindie groeit, heeft geele Bloemen en komt zo wel glad als ruig en Lymerig voor.

XXXV. *Triflorum.* Driebloemig.

(35) Haanekop *met* drievoudige *stomp Hartvormige Bladen, leggende Stengen en drie eenbloemige Steeltjes by elkander.*

XXXVI. *Barbatum.* Gebaard.

(36) Haanekop *met* drievoudige *Bladen, lange eenigermaate Takkige Trossen, geboogen Haauwen en Haairige Kelken.*

(37)

(34) *Hedysarum* Fol. tern. nervosis nudis &c. Trifol. procumb. Zeyl. hirsutum. BURM. *Zeyl.* 226. T. 106. f. 2. Anonis non spinosa minor glabra &c. SLOAN. *Jam.* 75. *Hist.* I. p. 187. T. 119. f. 2. β. Loto pentaphyllo Siliq. similis &c. SLOAN. *Jam.* Ibid. T. 119. f. 1. BURM. *Fl. Ind.* 167.

(35) *Hedysarum* Fol. tern. obcordatis &c. *Fl. Zeyl.* 297. Hedys. trifoliatum repens &c. BURM. *Zeyl.* T. 54. f. 1, 2.

(36) *Hedysarum* Fol. tern. Racemis oblongis &c. *Am. Acad.* V. p. 403.

(37) Haanekop *met* drievoudige *Bladen, langwerpigo Trosſen en geboogen Haauwen met ruige Kelken.*

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD. STUK.

(38) Haanekop *met* drievoudige *Eyrond-langwerpige Bladen en windende Stengen.*

XXXVII. *Hedyſarum Lagopodioides.* Haazenpootig.

Van deeze vier groeit de eerſte en derde in Oostindie, de tweede in Westindie en de vierde in Noord-Amerika. Van het eerſte zyn de Haauwtjes veel-, van het tweede twee- en van het derde éénledig en éénzaadig. Het laatſte, dat door zyne klimmende hoedanigheid van byna alle anderen verſchilt, heeft lange glanzige Bladen en hoog purpere Bloemen.

XXXVIII. *Volubile.* Windend.

(39) Haanekop *met* gevinde *Bladen, die van onderen glanzig Wollig zyn; gewrichte Haauwen en ongebladerde Bloemſteelen.*

XXXIX. *Argenteum.* Zuverig.

In Siberie is deeze waargenomen, die Bladen heeft van een Span lang, uit zeventien ovaale ſtompe ruige Blaadjes beſtaande, en dikke Haairige Bloemſtengen, uitloopende in een Aair van geele Bloemen.

(40)

(37) *Hedyſarum* Fol. tern. Rac. oblongis &c. BURM. *Fl. Ind.* 68. T. 53. f. 2.

(38) *Hedyſarum* Fol. tern. ovato-oblongis &c. *H. Cliff.* 499. R. *Lugdb.* 385. Hed. trifolium ſcandens, Folio longiore ſplendente. DILL. *Elth.* 173. T. 143. f. 170.

(39) *Hedyſarum* Fol. pinnatis ſubtus tomentoſo-lucidis &c Aſtragalus grandiflorus. *Sp. Plant.* 1071. Aſtr. Tragacanthæ folio. AMM. *Ruth.* 168 ?

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

XL. *Hedysarum Alpinum.* Bergminnend.

(40) Haanekop *met* gevinde *Bladen, gewrichte gladde hangende Haauwen en een opſtaande Steng.*

(41) Haanekop *met* gevinde *Bladen, Scheedachtige Stoppeltjes, een opſtaande bogtige Steng en hangende Bloemen.*

XLI. *Obſcurum.* Duiſter.

Aan deeze laatſte geeft de Heer LINNÆUS den bynaam van *Duiſter*, om dat de vermaarde HALLER, die het de zelfde Plant achtte te zyn met de voorgaande, een andere Afbeelding daar van gegeven hadt. Het verſchil is door den Ridder duidelyk aangeweezen, en ſchynt nog meer plaats te hebben in de Zaadhuisjes. Beiden groeijen zy zo wel in Switzerland als in Siberie.

XLII. *Coronarium.* Sierlyk.

(42) Haanekop *met* gevinde *Bladen, gewrichte, gedoornde, naakte regte Haauwtjes en verſpreide Stengen.*

(43)

(40) *Hedyſarum* Fol. pinn. Legumin. articulatis &c. *H. Ups.* 232. JACQ. *Vind.* 266. Hed. Saxatile, Siliquâ lævi &c. AMM. *Ruth.* N. 152, 153. GMEL. *Sib.* IV. p. 26. T. 10. *β.* Onobrychis Semine clypeato lævi. C. B. *Pin.* 350. *Prodr.* 149.

(41) *Hedyſarum* Fol. pinn. Stipulis Vaginalibus &c. Aſtragalus Caule erecto Ramoſo, Spicâ purpureâ nitente. HALL. *Helv.* 576. T. 14.

(42) *Hedyſarum* Fol. pinn. Legum. articulatis &c. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 385. N. 5. GOUAN *Monsp.* 382. Hed. Clypeat. Flor. ſuaviter rubente. TOURNF. *Inſt.* 401. Onobr. Semine Clypeato aspero major. C. B. *Pin.* 350. Onobrychis

als

(43) Haanekop *met* gevinde *Bladen; gewrichte, gedoornde bogtige Haauwtjes en verspreide Stengen.*

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. XLIII. *Hedysarum flexuosum.* Bogtig.

Zo weinig verschillen deeze, waar van de eerste natuurlyk op de Velden groeit, in de Zuidelyke deelen van Europa, de andere in de Oostersche Landen. Deeze is geen overblyvend Kruid, gelyk de andere; ook zo zwaar niet van Gewas en heeft de Bloemen bleeker dan die, welke eenige Voeten hoog opschiet, en door haare fraaije Bloem-Aairen, welke schoon rood zyn, de Hoven versiert. Niet minder aartig zyn de Haauwtjes, uit verscheide ruuwe ronde Leedjes, als Schildjes, samengewricht. Het Loof maakt door de Eyronde dikachtige donker groene Vinbladen, waar het uit bestaat, ook geen leelyke Vertooning. Het zou het *Egyptisch Helenium* zyn, van DIOSCORIDES, zo sommigen willen. Wegens de Zaadhuisjes gelykt het eenigszins naar die Soort, welke *Haanekammetjes* genoemd wordt, straks te beschryven, en 't gemelde Gewas, dat men hier in de Tuinen als een Bloemplant kweekt, wordt in Italie en in Spanje gebruikt als Hooy, tot Voedzel der Beesten, inzonderheid der Paarden; wes-

altera. DOD. *Pempt.* 549. Hed. alt. Clypeatum &c. LOB. *Ic.* II. 77.

(43) *Hedysarum* Fol. pinn. Leg. Arcuatis &c. Onobrychis major annua &c. MORIS. *Hist.* II. p. 130. RAJ. *Hist.* 929.

IV. AFDEEL. HOOFD. XVIII. STUK.

weshalve men het in Languedok *Sainfoin d'Espagne* tytelt.

XLIV. *Hedyfarum humile*. Klein.

(44) Haanekop *met* gevinde *Bladen*, *gewrichte ruuwe Haauwtjes*, *de Bloemvleugels zeer klein*, *de Aairen ruig*, *de Stengen neergedrakt.*

XLV. *Spinosissimum.* Sterk gedoornd.

(45) Haanekop *met* gevinde *Bladen*, *gewrichte gedoornde Wollige Haauwen en verspreide Stengen.*

XLVIII. *Onobrychis.* Haanekammetjes.

(48) Haanekop *met* gevinde *Bladen*, *eenzaadige gedoornde Haauwtjes*, *de Bloemvleugels met den Kelk gelyk en verlangde Stengen.*

De twee eersten hebben haare Groeiplaats in Spanje, Languedok en Provence; het laatste in Vrank-

(44) *Hedysarum* Fol. pinn. Leg. articulatis asperis &c. GOUAN *Monsp.* 383. Onobrychis Semine Clypeato aspero minor. C. B. *Pin.* 350. *Prodr.* 149. Polygalo Gesneri affine Cap. Gallinaceum. J. B. *Hist.* II. p. 336.

(45) *Hedysarum* Fol. pinn. Leg. artic. aculeat. tomentosis &c. *H. Ups.* 231. Hed. Hisp. supinum annuum angustifolium, &c. BOERH. *Lugdb.* II. p. 51. Onobrychis minor Foliolis Cordatis, Sil. magnis asperis compressis. PLUK. *Phyt.* 50. T. 2. GER. *Prov.* 504.

(48) *Hedysarum* Fol. pinn. Leg. monospermis aculeatis &c. *H. Cliff.* 565. *Ups.* 231. R. *Lugdb.* 385. GOUAN *Monsp.* 382. GER. *Prov.* 504. JACQ. *Austr.* T. 38. Onobrychis Fol. Viciæ Fructu echinato major. C. B. *Pin.* 350. Caput Gallinaceum Belgarum. LOB. *Ic.* II. 81. β. Onobr. incana Fol. longioribus. C. B. BURS. XIX. 38.

Vrankryk, Duitschland, Engeland en de meeste middeldeelen van Europa, zelfs in Siberie. Dit maakt veel hooger Gewas dan de anderen, als somwylen tot een Elle hoog opschietende. Het is dat Kruid, 't welk men in Provence, onder 't Bergvolk, *Esparsette* noemt, wordende aldaar in menigte gezaaid tot vetmaaking der Runderen. Gemeenlyk geeft men 'er den naam van *Sainfoin* aan, dat is Gezegend Hooy; zo wel als aan de Rupsklaveren of Luzerne (*) „ Het „ is wat minder voedzaam dan die, zegt HALLER (†), en verliest door 't droogen zyn „ Blaadjes, als wanneer het, door zyne harde „ Stengen, het Vee mishaagt: nogthans is „ het eene van de nuttigste Planten, die tot „ Kunstweiden gezaaid kunnen worden: want, in„ boorling zynde der Alpische Rotsen, versmaadt „ het geenen, ook niet den magersten Grond, „ en in louter Zandig Puin, zelfs tusschen „ Steenen, gezaaid, komt het voort. Uit my„ ne Proefneemingen blykt, dat het ook wel „ slaagt in vogtige Velden, en niet, gelyk men „ gemeenlyk denkt, op Waterigen Grond ver„ rotte. Het heeft geen aandoening van eenig „ ongunstig Weer, en de Koeijen krygen 'er „ geen dikken Buik van, [gelyk van Water„ planten]. Met reden is het derhalve wel„ eer

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(*) GARID. *Aix.* p. 339.
(†) *Helv. inchoat.* Tom. I. p. 172.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

„ eer gekweekt en wordt nog heden gepree„ zen (*).

Zonderling is 't, dat LOBEL dit Kruid *Haane- of Hoenderkop der Nederlanderen* noemt, terwyl het door de hedendaagsche Kruidbeschryvers niet geteld wordt onder de Planten van ons Gewest. „ De gheleerde Man *Peeter Coudenbergh* (zegt hy) heeft my allereerst het „ Zaad ghegheven en zeide my, dat [dit Kruid] „ op de Dycken en Duynen van Hollant en „ Zeelant van zelfs groeyt (†)", Hy hadt het gezien in de Hoven te Montpelliers en daarna genoeg gevonden, tusschen Parys en Mouy, aan de groene kanten der Velden. Voorts merkt hy aan, dat hetzelve in de Nederlandse Hoven gekweekt werdt, hebbende bleek paarsche Bloempjes, die somtyds wit zyn. Men hadt het, nu meer dan honderd Jaar geleeden, in Engeland, van Zaad uit Vrankryk gehaald, (daar het bekend was onder den naam van *Saintfoin* of Gezegend Hooy,) tot veel voordeel van het Landvolk begonnen aan te kweeken, zegt RAY: want het deedt de Koeijen veel Melk geeven en kwam op de allerschraalste, dorre Krytachtige Gron-

(*) Men kan dien aangaande nazien, 't gene in de Stukken over den *Nieuwen Landbouw*, by F HOUTTUYN uitgegeven, over dit Onderwerp, onder den naam van *Haanekammetjes*, gezegd wordt. Zie ook DES SERRES, *Tr. d'Agriculture.* p. 326. & *Breslauer Samlungen*, 1758. Mens. Apr. & Sept.

(†) *Kruidboek.* II. Deel, pag. 94.

Gronden, met Mest en een weinig Regen, spoedig en als tot verwondering voort, wordende in Vrankryk driemaal 's jaars gesneeden. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK.

(49) Haanekop *met* gevinde *Bladen*, *eenzaadige gesleufde ongedoornde Haauwtjes, de Bloemvleugels zeer kort en byna gewortelde Stengen.* XLIX. *Hedysarum Saxatile.* Steenminnend.

(50) Haanekop *met* gevinde *Bladen*, *eenzaadige Haauwtjes aan de kanten Elsvormig getand, zeer korte Bloemvleugels en verspreide Stengen.* L. *Caput Galli.* Elstandig.

(51) Haanekop *met* gevinde *Bladen en eenzaadige Haauwtjes, wier Kammen met Lancetvormige Tandjes gedoornd zyn.* LI. *Crista Galli.* Haanekam.

Deeze drie, door het gedagte verschillende, groeijen wild in Provence en Languedok, meest aan den Zeekant. Het zyn kleine Kruidjes, waar van het middelste uitmunt door zyne groote sterk gedoornde Haauwtjes, die aan de Aair de ge-

(49) *Hedysarum* Fol. pinn. Legum. monospermis sulcatis &c. GER. *Prov.* 504. Onobrychis Saxatilis Fol. Viciæ anguſt. TOURNF. *Inst.* 390.

(50) *Hedysarum* Fol. pinn. Legum. monosp. Cristæ dent. subul. GOUAN *Monsp.* 382. Onobrychis Fructu echinato minor. C. B. *Pin.* 350. *Prodr.* 149. BURS. XIX. 135.

(51) *Hedysarum* Fol. pinn Leg. monosperm. aculeatis &c. Caput Galli minus Fructu maximo insignirer echinato. TRIUMF. *Obs.* 65.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. gedaante geeven van eenen Haane- of Hoenderkop; terwyl het laatste, welks Bloemblaadjes egaal zyn, als met Haanekammen praalt. Dit billykt de Geslagtsbenaaming.

Tienmannige. Zonderling komt het voor, dat men in de Westindiën naauwlyks eenige Soort van dit Geslagt aantreft, terwyl 'er zo veelen zyn in Oostindie. Behalve de eerste, *Alhagi* gebynaamd, die op Puinige plaatsen in Egypte gemeen was, vondt de Heer FORSKAOHL in Arabie een *Hedysarum Lappaceum*, dus genaamd om dat de Hoofdjes, als Klissen, aan de Kleeders hangen bleeven, en een *Violaceum*, wegens de Kleur der Bloemen, beiden leggende Planten, met gewrichte Haauwtjes. Wy hebben gezien, dat ook veele Soorten de Zaadhuisjes hebben van een enkel Leedje.

Hedysarum motorium. Beweegend Haanekop. In September deezes Jaars 1778, te Leiden zynde, heeft de vermaarde Hoogleeraar D. VAN ROYEN, in de Akademie-Tuin aldaar, my een nieuwlings ontdekte Soort getoond, die genoemd werdt *Hedysarum motorium*; wegens een byzondere beweeging naauwlyks in eenige andere Plant bekend, welke in deszelfs Bladen plaats heeft. Het Kruid was omtrent anderhalf Voet hoog, Takkig, met lang gesteelde, Lancetvormig Eyronde Bladen, ongevaar drie Duimen lang en drie Kwartier Duims breed, met spitse Stoppeltjes wederzyds. Aan het begin heeft ieder Blad twee zeer kleine Blaadjes, als Ooren, welke by wylen elkander naderen en weder af-

wy-

wyken, keerende zig de Bladen met hunne punten naar de Zon. In de Hortus, alhier, vind ik thans ook een zeer klein Plantje daar van. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

INDIGOFERA. Indigo.

De Haauwen zyn ſmal en gelyk in dit Geſlagt, welks Bloemen aan den Kiel wederzyds geſpoord voorkomen, met een uitgebreiden Kelk. Ik heb 'er ook reeds agt Soorten van, onder de Heeſters beſchreeven; des nog maar de zes volgende overblyven.

(2) Indigo *met drievoudige Bladen en ongeſteelde zydelingſe Bloemen.* II. *Indigofera trifoliata.* Driebladig.

Aan de Kaap der Goede Hope groeit deeze, die de Haauwtjes Liniaal, omgeboogen, vierkantig, aan de tegenoverzyden breedst heeft.

(3) Indigo *met drievoudige Lancetvormige Bladen, zeer lange Trosſen en knikkende Haauwen.* III. *Pſoraloides.* Ge-aaird.

Deeze, van den zelfden Landaart, voorheen tot de *Cytiſus* t'huis gebragt, heeft een overblyvende Steng, die met drie Ribben, van de af-

(2) *Indigofera* Fol. ternatis, Flor. ſesſilibus lateralibus. *Am. Acad.* IV. p. 327.

(3) *Indigofera* Fol. tern. Lanceolatis &c. *Am. Acad.* VI. Afr. 37. Cytiſus Pſoraloides. *Sp. Plant.* 1043. Cytiſus Africanus. RIV. *Tetr.* 71. f. 135. Trif. Æthiop. ex Alis ſpicatum. PLUK. *Phyt.* 320. f. 3.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

afloopende Bladsteelen, gehoekt is, zo wel als de Bloemsteelen, langer dan de Bladen, met een veelbloemige Tros geaaird. PLUKENET noemtze derhalve *Ethiopisch Drieblad*, welk Aairen geeft uit de Oxelen. De Bloemen zyn rood, met geele Meelknopjes en een paarschen Styl: de Haauwen veelzaadig.

IV. *Indigofera procumbens.*

(4) Indigo *met drievoudige stomp Eyronde Bladen, een Kruidige leggende Steng en gesteelde Aairen.*

V. *Enneaphylla.* Negenbladig.

(5) Indigo *met zeven gevinde Wigvormige Vinblaadjes, leggende Stengen en zydelingse Aairen.*

VI. *Pentaphylla.* Vyfbladig.

(6) Indigo *met vyf ovaale Vinblaadjes, leggende Stengen en tweebloemige Steeltjes.*

Deeze drie Kaapsche Plantjes komen in veele opzigten met malkander overeen. Het middelste heeft van vyf tot negen, doch meest zeven Vinblaadjes. Het laatste valt wat grooter dan hetzelve, en heeft de Bloemen rood.

(7)

(4) *Indigofera* Fol. tern. obovatis, Caule Herbaceo &c. *Mant.* 271.

(5) *Indigofera* Fol. pinnatis Cuneatis septenis &c. *Mant.* 272, 571. Hedysarum prostratum. *Mant.* 102.

(6) *Indigofera* Fol. pinn. ovalibus quinis &c. *Syst. Nat.* XIII.

(7) Indigo *met gevinde en drievoudige, ſtomp Eyronde Bladen, zeer korte Trosſen en ronde horizontaale Haauwen.* IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

Aan de Vaſte Kust van Indie, op Malabar en Ceylon, valt deeze, die *Anil van Madras* genoemd is, hebbende gryze Bladen, als der Wikken, en ruige Stengen. Het is een jaarlyks Kruidje, met de Steelen ſomtyds drie- ſomtyds meerbladig, en de Bloemſteelen met drie Bloemen gekroond. Men ſchryft 'er Geneezende kragten aan toe. VII. *Indigofera glabra.* Glad.

Behalve eenige Soorten van dit Geſlagt vondt de Heer FORSKAOHL ook eene Plant, welke den Egyptenaaren tot Verwſtof diende, en daar hy den naam van *Indigofera tinctoria* aan geeft, van de Soort deezes naams, die de Indigo uitlevert (*), verſchillende. Dezelve, naamelyk, hadt de Bladen tweepaarig met een oneffen Blaadje, de Bloemen geel en aan den Kiel geſpoord, doch gewrichte Haauwen. Zy werdt, in de Landtaal, *Nile* geheten. „ De Zaaden (daar „ van, zegt hy,) met Seſam-Olie en Armo„ niak-Zout gemengd, 's morgens ingenomen, „ dry- Egyptiſch.

(7) *Indigofera* Fol. pinn. ternatisque obovatis &c. *Fl. Zeyl.* 274. *Am. Acad.* I. p. 408. Colutea Siliquoſa glabra, ternis quinisve Foliis Maderaspatana. PLUK. *Alm.* 113. T. 166. f. 1. Nir-Pullari. *Hort. Mal.* IX. T. 67. RAJ. *Suppl.* 470. BURM. *Fl. Ind.* 171.

(*) Zie dezelve omſtandig beſchreeven, in dit II. DEELS V. STUK, bladz. 540.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. „ dryven den Lintworm uit. De Dieet moet „ zyn: drie Dagen van Water zig te onthou- „ den; geen andere Spys te eeten dan Brood: „ maar Koffy mag men drinken".

Arabisch Indigo. De Arabieren hadden, zo hy getuigt, een Indigo-Plant, die zig van de gedagte onderscheidde door langwerpig Wigvormige Bladen en ongewrichte Haauwen, doch de Zaaden niettemin door Dammetjes onderscheiden hebbende. Zy kwam by Surdud van zelf in de Akkers voort, en werdt in 't Arabisch *Houer* genaamd. Overal werdt dit Gewas gekweekt om de blaauwe Verw, die zeer bemind werdt tot Kleedy, zo van 't Man als Vrouwvolk, onder de Arabieren (*).

GALEGA. Vlakkenkruid.

Dit Geslagt heeft den Kelk met Elsvormige Tanden, die byna egaal zyn: de Haauwen schuins gestreept, met de Zaaden tusschen de Streepen. Het bevat de tien volgende Soorten.

I. *Galega Officinalis.* Winkels. (1) Vlakkenkruid *met gestrekte opstaande Haauwen en Lancetvormige gestreepte kaale Blaadjes.*

Dit

(*) *Flor. Ægypt. Arab.* p. 137.

(1) *Galega* Legum. strictis erectis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 890. p. 496. *Veg.* XIII. p. 565. Galega. *Mat. Med.* 349. *H. Cliff.* 362. *Ups.* 208. *R. Lugdb.* 386. DOD. *Pempt.* 548. Galega vulgaris. C. B. *Pin.* 352.

Dit Gewas, in Spanje, Italie, en Afrika by de Keerkringen (*), natuurlyk voorkomende, is vreemd in de meeste deelen van Europa, en wordt aldaar slegts ten behoeve der Apothekers Winkelen geteeld. CLUSIUS evenwel, vondt het in de Bosschen van Neder-Oostenryk overvloedig. In Italie wordt het, volgens GESNERUS, met veelerley naamen benoemd; waar onder die van *Lavanna*, *Sarracena*, *Capragina* en *Herbanese*, gelyk ook de Engelschen het *Goats-Rue* tytelen, dat is Geiten-Ruite. FRACASTORIUS hadt hetzelve *Herba Gallica* geheten en daar van zou de Geslagtnaam afkomstig kunnen zyn. Om dat het, wegens zyne Kruiderige hoedanigheid, tot uitdryving in de Pest, Blutskoortsen, Mazelen en andere Vlakkige Ziekten, beroemd geweest is, heeft het den naam van *Vlakkenkruid* bekomen.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

't Is een overblyvend Kruid, met Vezelige Wortelen en regte Stengen, dat opschiet tot vyf of zes Voeten hoogte. Het heeft de Bladsteelen wederzyds bezet met zeven of negen Vinblaadjes, die Eyrondachtig Lancetvormig zyn, aan de

(*) *In Africa ad versuras* zegt de Ridder; dat niets anders schynt te kunnen betekenen: maar de uitdrukking is ten uiterste vreemd en hy zou 'er misschien beter *Oostenryk* bygevoegd hebben. Ten minste is het zeker, dat zyn Ed. in *Horto Cliffortiano*, zeer verkeerdelyk, de twee Oostenrykse Rivieren, waar tusschen CLUSIUS dit Kruid hadt waargenomen, in Spanje plaatst.

IV. Afdeel. XVIII. Hoofdstuk. *Tienmannige.*

de tippen met een puntje. Aan den voet van 't endelingse Blaadje, is het Steeltje somtyds gedoornd. De Bloemen, die paarsch, blaauw of witachtig zyn, groeijen Aairswyze; de Haauwen zyn lang, rond en dun. Het Bloeit in 't Voorjaar en de Zomer (*).

II. *Galega cinerea.* Aschgraauw.

(2) Vlakkenkruid *met gestrekte uitgebreide gesteelde Haauwen, de Trossen tegenover de Bladen, welke gespitst en van onderen ruig zyn.*

III. *Littoralis.* Oevers.

(3) Vlakkenkruid *dat geheel Wollig ruig is en getroste Haauwen heeft.*

Het Aschgraauwe is op Jamaika en het andere, dat de Heer JACQUIN Oever-Wikken getyteld hadt, door zyn Ed. op Zandige Zee-Oevers by Carthagena in de Westindiën, gevonden. Uit Zaad in de Keizerlyke Tuinen te Weenen geteeld, was het een overblyvend Gewas, groeijende en bloeijende het geheele Jaar. Het heeft slappe Stengen en rondachtige Vinblaadjes; de Haauweu spits en bruin, anderhalf Duim lang.

(4)

(*) GOUAN, *Monspel.* p. 358, zegt dat de Blaadjes aan de tippen uitgerand zyn.

(2) *Galega* Legum. strictis patentibus &c. *Am. Acad.* V. p. 403. Galega Herbacea subcinerea villosa &c. BROWN. *Jam.* 289.

(3) *Galega* Legum. Racemosis, tota villoso - tomentosa. Vicia *Littoralis* Pedunculis multifloris &c. JACQ. *Amer. Hist.* 206. T. 124.

(4) Vlakkenkruid *met de Haauwen agterwaards krom, samengedrukt, ruig en geaaird, de Kelken Wollig, de Blaadjes langwerpig ovaal gespitst.* IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. IV. *Galega Virginiana.* Virginisch.

Onder verscheide benaamingen is dit Virginische Kruid voorgesteld, eer hetzelve hier werdt t'huis gebragt. PLUKENET hadt het *Orobus* en *Cicer* genoemd; LINNÆUS zelf *Cracca* en *Clitoria.* MITCHELIUS maakte 'er een nieuw Geslagt van, onder den naam *Erebinthus*, gelyk de Grieken de *Cicers* heeten. De Heer CLAYTON tytelt hetzelve een Soort van *Onobrychis*, met groote gladde gevinde Bladen, leggende Stengen en schoone roode Bloemen, drie of vier by elkander aan 't end op lange Steeltjes: het Zaadhuisje samengedrukt, met een enkele ry van Zaaden. De Blaadjes hebben, aan de tip, een klein spits puntje of Doorntje.

(5) Vlakkenkruid *met agterwaards gekromde ruige, hangende, getroste zydelingse Haauwen; de Blaadjes glad en Lancetvormig.* V. *Villosa.* Ruig.

(6)

(4) *Galega* Leg. retrofalcatis compressis &c. *Am. Acad.* III. p. 18. Clitoria Fol. pinnatis Caule decumbente. *H. Cliff.* 498. GRON. *Virg.* 111. Erebinthus. MITCH. *Gen.* 210. Orobus Virginianus &c. PLUK. *Alm.* 142. Cicer Astragaloides Virginianus &c. PLUK. *Alm.* 103. T. 23. f. 2.

(5) *Galega* Leg. retrofalc. villosis. &c. Securidaca Maderaspatensis, Sil. falcatis &c. PLUK. *Alm.* 399. T. 59. f. 6. *B.* Coronilla Zeylanica &c. BURM. *Zeyl.* 78. T. 33.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. (6) Vlakkenkruid *met gestrekte opstygende gladde Haauwen, Lancetvormige Stoppeltjes en langwerpige gladde gestreepte Blaadjes.*

VI. *Galega maxima.* Zeer groot. (7) Vlakkenkruid *met gestrekte opstygende gladde getroste Haauwen, endelings; Elsvormige Stoppeltjes en langwerpige gladde Blaadjes.*

VII. *Purpurea.* Paarschbloemig. Onder de Ceylonsche Planten zyn deeze drie beschreeven en afgebeeld door den beroemden Hoogleeraar J. BURMANNUS De middelste, die zeer groot is van Gewas, zou maar twee Bloemen by elkander hebben. In de anderen maaken zy lange Aairen uit en zyn in de laatste paarsch van Kleur.

VIII. *Caribaea.* Karibisch. (8) Vlakkenkruid *met gestrekte hangende gladde getroste Aairen, gladde gespitste Blaadjes en eene Heesterige Steng.*

Op de Karibische Eilanden nam de Heer JACQUIN deeze Soort waar, een Heestertje van twee Voeten hoogte, de Blaadjes een Borstelig puntje hebbende, gelyk de Winkel-Soort; de

(6) *Galega* Leg. strictis adscend. glabris &c. *Flor. Zeyl.* 300. Vicia Fol. glabr. Venosis oblongis &c. BURM. *Zeyl.* 228. T. 108. f. 2.

(7) *Galega* Leg. strict. adscend. &c. Coronilla Zeyl. Herbacea, fl. purpurascente. BURM. *Zeyl.* 77. T. 32. BURM. *Fl. Ind.* 171.

(8) *Galega* Leg. strictis glabris pendulis Racemosis &c. JACQ. *Amer. Hist.* 212. T. 125.

de Bloemen rood en wit bont; de Haauwen lang en plat, met gladde zwartachtige Zaaden. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(9) Vlakkenkruid *met zydelingse Aairen, die gesteeld zyn, gestrekte hangende Haauwen en uitgerande Blaadjes van onderen Haairig.* IX. *Galega tinctoria.* Kleurend.

Deeze Ceylonsche is, zo men verhaalt, ook een Plant, die de vermaarde Verwstof, *Indigo* genaamd, uitlevert. In Gestalte verschillen de Gewassen van dien aart, gelyk ik verhaald heb, aanmerkelyk (*).

(10) Vlakkenkruid *met twee zydelingse Haauwen, die glad zyn; zydelingse Blaadjes uitgerand, van onderen Fluweelachtig en eene Heesterige Steng.* X. *Senticosa.* Struikig.

Deeze, van den zelfden Landaart, is een Houtige Heester, bruin van Gewas. Alle de gedagte Oostindische zyn bevoorens door den Ridder onder den Geslagtnaam *Cracca*, als een weinig van de Galega verschillende, voorgesteld geweest.

PHA-

(9) *Galega* Spic. lateralibus pedunculatis &c. *Fl. Zeyl.* 302. *Am. Acad.* III. p. 19. BURM. *Fl. Ind.* p. 171. Astragalus Zeyl. Sericans. HERM. *Zeyl.* 34.

(*) Zie II. DEELS, V. STUK, bl. 540.

(10) *Galega* Legum. binis lateralibus glabris &c. Cracca Leg. binis &c. *Flor. Zeyl.* 303. Bupilæ. HERM. *Zeyl.* 14. BURM. *Zeyl.* 50.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

PHACA. Bootpeul.

Tienmannige.

Als een byzonder Kenmerk van dit Geslagt komt voor, dat hetzelve de Haauwen of Peultjes half tweehokkig heeft. Zy zyn aan de zyden Blaasachtig gezwollen en gelyken dus, in de meeste Soorten, naar een Schuitje of Bootje, gelyk TOURNEFORT van de eerste zegt, en daar van heb ik den Nederduitschen naam ontleend.

Het bevat de zes volgende Soorten.

I. *Phaca Bætica.* Spaansch.

(1) Bootpeul *dat Haairig is, met een opgeregte Steng en Spilronde Schuitachtige Haauwen.*

In Spanje en Portugal groeit deeze Soort, die van CLUSIUS *Astragalus Bæticus* getyteld werdt. TOURNEFORT hadtze, wegens de Haauwen, afgezonderd, en *Astragaloides* geheten. 't Gewas, dat ongemeen Wollig is en veel naar het Kootkruid gelykt, groeit ongevaar drie of vier Voeten hoog, doch heeft een ongemeen grooten Wortel, somtyds een Arm dik aan den Stoel, vervolgens zig in Takken uitbreidende. De Zaaden, naar kleine Boontjes gelykende, werden CLUSIUS gezegd Ontsteeking

(1) *Phaca* Caulescens erecta pilosa, Legum. tereti-Cymbiformibus. *Syst. Nat.* XII. Gen. 891. p. 497. *Veg.* XIII. p. 565 Phaca Legum. rectis. R. *Lugdb.* 390. Astragaloides Lusitanica. TOURNF. *Inst.* 399. T. 223. Astragalus Bæticus Lanuginosus Radice amplissimâ. C. B. *Pin.* 351. Astragalus fortè. CLUS. *Hisp.* 466.

Ontsteeking in de Mond en Keel te baaren, wanneer menze kaauwt. De Wortel hadt een onaangenaamen Smaak, en was, gedroogd, harder dan Hoorn. Hy vondt hetzelve eerst, op Heuvels boven Lissabon, aan de Theems en naderhand niet ver van Madrid, op zyn Reis naar Kadix, overvloedig, tegen 't end van January, in Bloem staan.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(2) Bootpeul *dat glad is, met een opgeregte Steng en langwerpige opgeblazene, eenigermaate Haairige Haauwen.*

II. *Phaca Alpina.* Alpisch.

Men vindt deeze op de Gebergten der koude Landen, Lapland en Siberie, als ook op de Toppen van den Schneeberg in Oostenryk; alwaar zy de Stengetjes maar vier of vyf Duimen hoog heeft, volgens den Heer JACQUIN. De Siberische zal, buiten twyfel, grooter zyn van Gewas, als een dikken Wortel hebbende, van ongevaar een Elle lang, en een stevige Takkige, doch leggende Steng, die ruig is, 't welk niet met de bepaaling strookt; terwyl ook de Blaadjes van onderen ruig zyn, volgens GMELIN. De Laplandsche heeft de Stengen glad, en in deeze is de Haauw met ééne holligheid.

(3)

(2) *Phaca* Caulesc. erecta glabra &c. Phaca Legum. pendulis, semi-ovatis. GMEL. *Sib.* IV. p. 35. T. 14. Phaca frigida. *Fl. Suec.* II. N. 657. JACQ. *Vind.* 265. Astragaloides elatior erecta Viciæ foliis &c. AMM. *Ruth.* 148.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(3) Bootpeul *met een Takkige leggende Steng en Lancetvormige Blaadjes, de Vleugels der Bloem ten halve in tweeën gedeeld.*

III. *Phaca Australis.* Zuidelyk. Dus wordt thans de Italiſche onderſcheiden, die ook in Switzerland, Provence en andere Zuidelyke deelen van Europa groeit. Deeze heeft de Blaadjes byna zespaarig, Haairig, Aſchgraauw; de Bloemen witachtig geel, met een Violetten Kiel, niet ſlechts aan de Punt een Vlak van die Kleur hebbende, gelyk de voorige, waar van zy weinig verſchilt. Inderdaad deeze twee Soorten loopen, door haare verſcheidenheden, zeer in malkander, en, in de jongheid ruig zynde, worden zy volwasſen glad; 't welk haar voor byzondere Planten heeft doen aanzien.

IV. *Trifoliata.* Driebladig. (4) Bootpeul *met drievoudige ovaale ſtompe Bladen en halfronde Haauwen.*

In China groeit deeze, die Draadige Takkige Stengen heeft en drievoudige geſteelde ſtompe Blaadjes, van onderen Wollig, geſtreept, het middelſte grootst; Lancetvormige Stoppeltjes, Borſtelig gepunt, en endelingſe Trosſen van gepaarde Bloemſteeltjes. De Haauwen zyn half

(3) *Phaca* Caule Ramoſo proſtrato &c. HALL. *Emend.* 223. Phaca Caul. diffuſa &c. GER. *Prov.* 519. Aſtragaloides Alpina ſupina glabra, Fol. acutioribus. TILL. *Pis.* 19. T. 14. f. 1.

(4) *Phaca* Fol. ternatis ovalibus obtuſis, Legum. ſemiorbiculatis. *Mant.* 270.

half Schyfrond, Buikig gezwollen, met een Borftelig krom puntje.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. V. *Phaca Veficaria.* Blaazig.

(5) Bootpeul, *dat ongefteeld is, met de Vrugtdraagende Kelken ovaal, opgeblazen, glad.*

In de Levant is deeze zonderlinge door TOURNEFORT waargenomen, die de Wortelbladen uit twaalf en meer paaren van Lancetvormige gefpitfte Vinblaadjes famengefteld heeft en regte Bloemftengen aan 't end getrost. De Haauwen zyn klein, binnen een langwerpigen Kelk begreepen.

VI. *Sibirica.* Siberifch.

(6) Bootpeul, *dat ongefteeld is, met gevingerde Vinblaadjes.*

Op de Gebergten van Siberie groeit deeze Soort, die door den geleerden AMMAN in Afbeelding was gebragt. Hy heeft 'er een Gryze van met Vleefchkleurige en eene Ruige, die kleiner is, met paarfchachtige Bloemen.

ASTRAGALUS. Kootkruid.

Een tweehokkige bultige Haauw maakt de onderfcheiding van dit Geflagt, welks Latynfche naam, volgens fommigen, van de figuur der Wor-

(5) *Phaca* acaulis, Calycibus Fructiferis &c. SCREBER *Dec.* 9. T. 7. Aftragaloides Orientalis Veficaria &c. TOURNE. *Cor.* ✱

(6) *Phaca* acaulis Fol. pinnatis, Foliolis digitatis. Aftragaloides &c. AMM. *Ruth.* T. 19. f. 1, 2.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. Tienmannige.

Wortelen, volgens anderen van die der Zaaden, als naar een Koot gelykende, zou afkomstig zyn: weshalve ik het *Kootkruid* noem.

Het bevat wel twee-en-veertig Soorten, onder welken de tien eersten opstaande, de volgende agttien verspreide en somtyds leggende Stengen hebben, beiden gebladerd; de twaalf die daar aan volgen, ongebladerde, en de twee laatsten Houtige Stengen. Deeze twee heb ik onder de Heesters beschreeven; de overigen volgen hier.

A. Met opstaande gebladerde Stengen.

I. *Astragalus Alopecuroides.* Vossenstaartig.

(1) Kootkruid, *dat gestengd is, met Rolronde byna ongesteelde Aairen, Wollige Kelken en Haauwen.*

II. *Christianus.* Kristelyk.

(2) Kootkruid, *dat gestengd is en opstaande, met gekropte Bloemen, byna ongesteeld, uit alle Oxels der Bladen.*

III. *Capitatus.* Hoofdig.

(3) Kootkruid, *dat gestengd is, met Kogelron-*

(1) *Astragalus* Caulescens Spicis Cylindr. &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 892. p. 498. *Veg.* XIII. p. 566. Astrag. Cap. oblongis sess. *H. Cliff.* 361. R. *Lugdb.* 391. GOUAN *Monsp.* 384. Astr. Alp. procerior Alopecuroides. TOURNF. *Inst.* 416. MILL. *Dict.* T. 58.

(2) *Astragalus* Caul. erectus &c. Astr. Orient. maximus erectus, incanus, Caule ab imo ad summum florido. TOURNF. *Cor.* 29. *Itin.* II. p. T. 254. Astrag. Dioscor. vulgo Christiana Radix. DALECH. *App.* 26 ?

(3) *Astragalus* Caul. Capitulis Globosis &c. *H. Cliff.* 360. R. *Lugdb.* 391. Astrag. Orient. villosissimus &c. TOURNF. *Cor.* 29.

ronde Hoofdjes, die zeer lang gesteeld zyn en uitgerande Blaadjes.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(4) Kootkruid, *dat gestengd is, opstaande en Haairig, met geaairde Bloemen en Elsvormige Haairige Haauwen.*

IV. *Astragalus Pilosus.* Haairig.

Van deeze vier groeit de eerste, zo LINNÆUS zegt, in Siberie en in Spanje, de twee anderen heeft TOURNEFORT in de Levant ontdekt: de laatste komt voor in Siberie en in Thuringen. Zeer fraaije Bloemgewassen maaken zy uit, inzonderheid de tweede, die de *Astragalus* van DIOSCORIDES, gemeenlyk *Kristelyke* of *Kristen-Wortel* van DALECHAMP, schynt te zyn. Deeze hadt de geheele Steng, tusschen de Bladsteelen, met Bloemen beladen, welke geel, in de volgende Soort paarsch, en in de laatste geelachtig zyn. 't Getal der Vinblaadjes is groot in deeze Kruiden, die allen ruig zyn van Loof, en maar één of twee Voeten hoog groeijen, uitgezonderd de eerste, waar van de Bladen een Elle lang zyn, hebbende meer dan twintig paar groote Vinbladen, van Eyronde figuur.

(5) Kootkruid *met een vyfkantige gladde Steng, op-*

V. *Austriacus.* Oostenryks.

(4) *Astragalus* Caul. erectus Pilosus &c. *H. Ups.* 226. AMM. *Ruth.* 166. Cicer mont. Lanuginosum erectum. C. B. *Pin.* 347. *Prodr.* 148.

(5) *Astragalus* Caule pentagono glabro &c. *Mant.* 450. JACQ.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

opstaande Trosfen, de Haauwen wederzyds spits en naakt, de Blaadjes byna Liniaal.

Tienmannige. In Oostenryk nam de Heer JACQUIN deeze waar, die de Stengen maar een Voet hoog hadt, met kleine blaauwe lang gesteelde Bloempjes. De Gesleufde uit Siberie, dat een hooge gestrekte Plant is, brengt LINNÆUS, als eene Verscheidenheid, hier t'huis. Het Loof is in beiden glad; doch deeze laatste heeft eenhokkige Haauwtjes zegt de Ridder, gelyk die van het voorgaande Geslagt (*).

VI. *Astragalus Galegiformis.* Driekantig.

(6) Kootkruid *met een gestrekte gladde Steng, getroste hangende Bloemen en driekantige wederzyds gespitste Haauwen.*

VII. *Chinensis.* Chineesch.

(7) Kootkruid *met een gestrekte gladde Steng, getroste hangende Bloemen en Eyronde dikke, wederzyds gespitste Haauwen.*

Weinig verschillen deeze, waarvan de eerste,

JACQ. *Vind.* 263. β. Astragalus falcatus. *Sp. Plant.* 1065. Phaca caulescens. LINN. *Goett.* 142.

(*) Waarom dezelve dan daar toe niet betrokken, zou men mogen vraagen en ik vind dat in de bepaaling niet. De Oostenrykse, van JACQUIN, hadt de Haauwen half in tweeën gedeeld, gelyk de *Phaca*.

(6) *Astragalus* Caulescens strictus, glaber &c. Astr. Caule erecto Paniculato &c. *H. Cliff.* 362 R. *Lugdb.* 391. Astrag. Or. altissimus, Galegæ foliis &c. TOURNF. *Cor.* 29. Astr. Sylvaticus mont. procerior. AMM. *Ruth.* 162.

(7) *Astragalus* Caul. strict. glaber &c. LINN. *Dec.* I. T. 3.

ſte, zeer hoog van Gewas, met Bladen byna als die van 't Vlakkenkruid, aan TOURNEFORT in de Levant voorgekomen, ook met een Steng van twee Voeten hoogte in Siberie groeit: de andere is een Chineeſche, in de Upſalſche Tuin uit Zaad geteeld, en zo wel in Afbeelding gebragt als beſchreeven door den Jongen Heer LINNÆUS, die aanmerkt, dat zy, uitgenomen de zonderlinge ronde Haauwtjes, zeer veel de voorgaande gelyke.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Decandria.*

(8) Kootkruid *met een opſtaande ruige Steng; geaairde Bloemen, die de Vlag eens zo lang hebben en eenzaame Stoppeltjes.*

VIII. *Aſtragalus Onobrychis.* Smalbladig.

Van de Planten, die *Onobrychis* zyn genoemd geweest, de meeſten tot het Geſlagt van *Hedyſarum* behoorende, is deeze de eerſte by CLUSIUS, die dezelve op veele Bergachtige plaatſen, omſtreeks Weenen en aan de Oevers van den Donau, vondt groeijen. Zy hadt verſpreide Stengen, deorgaans een Elle lang, en ſmalle Vinblaadjes, gelyk de *Smalbladige* Siberiſche, welke hier ook is t'huis gebragt. De Vrugten zyn langwerpig Hartvormige dikke Haauwtjes.

(9)

(8) *Aſtragalus* Caulescens erectus pubescens &c. Phaca Caulescens erecta ſubhirſuta &c. WILL. *Obs.* 115. *β.* Aſtragalus tenuifolius. *Sp. Plant.* 1065. Onobrychis ſpicata Flore purpureo. C. B. *Pin.* 350. Onobrychis prima Cluſii. *Pann.* p. 752.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD. STUK.

(9) Kootkruid *met een byna opstaande Steng, geaairde Bloemen en opgeregte naakte gezwollen platachtig ronde Haauwtjes, met een omgeboogen punt.*

IX. *Astragalus Uliginosus.* Drassig.

In Siberie, dat als het Vaderland der Astragalussen schynt te zyn, die meest op hooge drooge Gronden en Bergen voortkomen, vindt men deeze op vogtige Velden, waar van zy den bynaam heeft. De jonge Plant heeft de Steng meer opstaande, dan de volwassene.

X. *Carolinianus.* Karolinisch.

(10) Kootkruid *met een opstaande effene Steng; geaairde Bloemsteeltjes en Eyrond-cylindrische Haauwen, met den Styl gespitst.*

Deeze Karolinische, die de Bloemsteelen van langte als de Bladen heeft, de Bloemen groenachtig geel van Kleur, groeit in de Tuinen tot twee en drie Ellen hoogte, volgens DILLENIUS. 't Getal der Vinblaadjes is van zeven en agt tot twintig paaren, met een oneffen end-Blaadje. Tegen den avond sluiten zig deeze Bladen paarswyze, en hangen nederwaards, welke beweeging, in veele Vlinderbloemige plaats hebbende, van CORDUS reeds in het Zoet-

(9) *Astragalus* Caulescens erectiusculus &c. GMEL. *Sib.* IV. p. 40. T. 17, 18. *H. Ups.* 226.

(10) *Astragalus* Caul. erectus lævis &c. Astr. Flor. Racemosis. R. *Lugdb.* 391. Astr. procerior non repens. DILL. *Elth.* 45. T. 39. f. 45.

Zoethout naauwkeurig opgemerkt, door LINNÆUS de Slaap der Planten wordt genoemd (*). IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

B. Met gebladerde verspreide Stengen.

(11) Kootkruid *met verspreide Stengen, de Haauwen byna Rolrond gespitst, de Blaadjes omtrent kaal.* XI. *Astragalus Canadensis.* Kanadaasch.

Deeze, die in Virginie en Kanada groeit, heeft een Aair van groenachtig geele Bloemen, waar op korte dikke Haauwtjes volgen aan eene Heesterige bruine Steng. Van onderen hebben de Blaadjes een zeer fyne Wolligheid.

(12) Kootkruid *met leggende Stengen, de Haauwen byna Klootrond, gezwollen, gespitst en Haairig.* XII. *Cicer.* Stekelig.

In Oostenryk, Switzerland, Italie, is de Groeiplaats van deeze, die de Zaadhuisjes van figuur als een Balzakje heeft en de Blaadjes stekelig. Zy wordt *Wilde Cicers* genoemd, als naar dat Gewas gelykende.

(13)

(*) Zie 't I. D. I. STUK van deeze *Natuurlyke Historie*, bladz. 5, en *Uitgezogte Verhand.* V. DEEL, aan 't begin.

(11) *Astragalus* Caulescens diffusus &c. GRON. *Virg.* 107. Astr. Canadensis Flore viridi - flavescente. TOURNF. *Inst.* 416. DILL. *Elth.* 46. T. 39. f. 45. DOD. *Mem.* T. 65.

(12) *Astragalus* Caul. prostratus &c. *H. Ups.* 226. GOUAN *Monsp.* 384. Astr. Leg. subglobosis &c. *H. Cliff.* 360. R. *Lugdb.* 392. Cicer sylvestre Fol. oblongis hispidis majus. C. B. *Pin.* 247. Cicer sylvestre. CAM. *Epit.* 205.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

XIII. *Astragalus microphyllus.* Kleinbladig.

(13) Kootkruid *met uitgebreide regte Stengen, ovaale Blaadjes, byna gezwollen Kelken en rondachtige Haauwen.*

XIV. *glycyphyllos.* Zoetbladig.

(14) Kootkruid *met leggende Stengen en byna driekantige gekromde Haauwen, de Blaadjes ovaal, langer dan de Bloemsteeltjes.*

XV. *Hamosus.* Haakig.

(15) Kootkruid *met hurkende Stengen, Elsvormige kromme gladde Haauwen en Hartvormige van onderen ruige Blaadjes.*

XVI. *contortuplicatus.* Gedraaid.

(16) Kootkruid *met hurkende Stengen, gedraaide, geplooide, gesleufde ruige Haauwen.*

XVII. *Baticus.* Spaansch.

(17) Kootkruid *met hurkende Stengen, gesteelde Aairen en driekantige regte Haauwen, die aan de tippen Haakig zyn.*

Van

(13) *Astragalus* Caulesc. recto-patulus &c. Cicer Fol. oblongis hispidis minus C. B. *Pin.* 347.

(14) *Astragalus* Caul. prostratus &c. GOUAN *Monsp.* 384. Astrag. Legum. Lunatis biventricosis &c. *H. Cliff.* 362. R. *Lugdb.* 392. N. 7. *Fl. Suec.* 591, 658. Astrag. luteus perennis procumb. vulgaris. MORIS. *Hist.* II. p. 107. Glycyrrhiza sylv. C. B. *Pin.* 352.

(15) *Astragalus* Caul. procumb. Leg. Subulatis recurvatis glabris. GOUAN *Monsp.* 384. *H. Cliff.* 362. R. *Lugdb.* 392. N. 6. Astrag. Monspeliacus. CLUS. *Hist.* II. p. 234. Securidaca lutea minor Corniculis recurvis. C. B. *Pin.* 349. Hedysarum alterum. DOD. *Pempt.* 546.

(16) *Astragalus* Caul. procumb. Legum. contortuplicatis Canaliculatis villosis. Astrag. repens Siliquis undulatis. BUXB. *Cent.* III. p. 22. T. 39.

(17) *Astragalus* Caul. procumb. Spicis pedunculatis &c. Astrag.

Van deeze, naar de hoedanigheid gebynaamd, groeit de eerste, die naar de Wilde Cicers gelykt, doch veel kleiner is, in Siberie en een gedeelte van Duitschland. De tweede, die *Wild Zoethout* getyteld wordt, komt in de Bosschen van Europa voor. Men vindtze zo wel in Sweeden als in Languedok en Provence. De Haakige Astragalus is in de Zuidelyke deelen niet minder gemeen. Zy wordt dus genoemd naar de gestalte der Haauwen, die in de volgende op eene zonderlinge manier gedraaid zyn en geplooid, doende zig Bladerig voor in de laatste Soort, welke van haare Groeiplaats in Spanje en Portugal den naam heeft. Men vindtze ook op Sicilie en de Gedraaide, welke zeer veranderlyk is in grootte en gestalte, groeit in Siberie. De drie laatsten zyn jaarlykse, de twee eersten overblyvende Planten.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Decandria.*

(18) Kootkruid *met verspreide Stengen, gesteelde zydelingse Hoofdjes en regte Elsvormige gespitste Haauwen.*

XVIII. *Astragalus Stella.* Gesternd.

(19)

Astrag. Caule erecto, Flor. Spicatis &c. R. *Lugd.* 392. N. 5. Astragalus Bæticus. RIV. *Tetrap.* 105. MORIS. *Hist.* II. p. 108. S. 2. T. 9. f. 11. Securidaca Sicula Siliquis foliaceis. RAJ. *Hist.* 935.

(18) *Astragalus* Caulescens diffusus &c. Astrag. annuus marit. procumbens. TOURNF. *Inst.* 416. Astr. hirsutus &c. PLUK. *Phyt.* T. 79. f. 4. Glauci Leguminosæ affinis. C. B. *Prodr.* 150. Stella Leguminosa. J. B. *Hist.* II. p. 350. LOB. *Ic.* II. 95.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

XIX. *Aftragalus Sefameus.* Geklaauwd.

(19) Kootkruid *met verfpreide Stengen, byna ongefteelde zydelingfe Hoofdjes en opgeregte Elsvormige Haauwen, die aan de tippen omgekromd zyn.*

Zonderling zyn deeze twee, in de Zuidelyke deelen van Europa groeijende, wegens de Gefternde Hoofdjes, wier Haauwtjes in de eene byna regt, in de andere Klaauwachtig omgekromd zyn, gelykende eenigermaate naar die van het Sefamum. De Bloempjes zyn klein, blaauwachtig, en het getal der Haauwtjes is in de laatfte veel minder dan in de voorgaande Soort.

XX. *Pentaglottis.* Vyftongig.

(20) Kootkruid *met hurkende Stengen, de Haauwtjes omgeplooid, famengedrukt, gekamd, met een omgeboogen punt; aan Hoofdjes vergaard.*

XXI. *Epiglottis.* Eentongig.

(21) Kootkruid *met hurkende Stengen; de Haauw-*

(19) *Aftragalus* Caul. diffufus, Capit. fubfesf. lateralibus &c. *H. Cliff.* 361. Aftr. annuus anguftifolius. GARID. *Aix.* 50. T. 12. PLUK. *Alm.* 60. T. 79. f. 3. Ornithopodio affinis Fructu Stellato. C. B. *Pin.* 350. Vicia Sefamea Apula. COL. *Ecphr.* I. p. 303. T. 301.

(20) *Aftragalus* Caulescens procumbens &c. *Mant.* 274. Aftrag. echinatus. MURR. *Gott.* 222. Aftragalus Hisp. Siliquâ Epiglottidi fimili Flore purpureo major. HERM. *Lugd.* 74. T. 75. Glaux Hispanica. RIV. *Tetrap.* 223. f. 2.

(21) *Aftragalus* Caul. procumb. &c. *Mant.* 274. Aftrag. Sil. Cordatis acutis pendulis &c. *H. Cliff.* 362. R. *Lugdb.* 392. Aftr. Hisp. Sil. Epiglott. fimili, Fl. albo minor. HERM. *Lugdb.* 76. T. 77. Glaux minima. RIV. *Tetrap.* 223. f. 1. Aftragaloides incana. BARR. *Ic.* 537. f. 1.

Haauwtjes Hartvormig gespitst omgeplooid en naakt, in ongesteelde Hoofdjes. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(22) Kootkruid *met leggende Stengen; de Haauwtjes Eyrond, omgeboogen, samengedrukt en Haairig, met omgeboogen punten; aan Hoofdjes vergaard.* XXII. *Astragalus hypoglottis.* Kromtongig.

Zeer veel gelyken deeze drie Spaansche naar elkander. Altemaal zyn het laage Kruidjes, naauwlyks een Handbreed hoog, met zeer dunne, byna leggende Stengetjes, en menigvuldige ovaalachtige Vinblaadjes; de Bloempjes in de eerste paarsch, in de tweede wit, in de andere blaauwachtig. De Haauwtjes die zeer klein zyn, gelyken zeer naar het Strotlapje of Kraakbeenig Tongetje, dat in de Zwelging de Lugtpyp overdekt, deswegen *Epiglottis* genaamd; zo HERMANNUS aanmerkt. Zy zyn by elkander getropt, ten getale van vyf of meer; terwyl de laatste van agt tot tien Bloempjes in een Hoofdje vergaard heeft, op de manier der Klaveren. In de eerste Soort zyn de Zaadhuisjes ruuw, in de tweede glad, in de derde als met een zagte Haairigheid bekleed. Alle drie zyn Zaayplantjes.

(23) Kootkruid *met hurkende Stengen, gesteelde* XXIII. *Syriacus.* de Syrisch.

(22) *Astragalus* Caul. prostratus &c. *Mant.* 274. Astragalus villosus procumbens &c. RAJ. *Suppl.* 454.

(23) *Astragalus* Caul. procumbens &c. Astr. Syriacus hirsutus. C. B. *Pin.* 351? Astr. Syriacus. LOB. *Ic.* II. 79?

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. Tienmannige.

de Hoofdjes, omgeboogen Bloemen en Eyrond langwerpig Wollige Haauwen.

In Siberie groeit deeze Soort, die wel gelykt naar de Syrische Astragalus van LOBEL, maar veel grooter is en de Bladen smaller heeft. De Bloemen zyn getropt en groot, gelyk in die, welke LOBEL eerst te Aleppo in Syrie hadt waargenomen: maar vervolgens hadt hy ze ook in Brabant, uit Italiaansch Zaad gewonnen zynde, gezien.

XXIV. *Astragalus Arenarius.* Zandig.

(24) Kootkruid, *dat byna gestengd is en hurkende, met de Bloemen eenigermaate getrost en opgeregt, de Bladen Wollig.*

XXV. *Glaux.* Klaverig.

(25) Kootkruid *met verspreide Stengen, gesteelde Hoofdjes, die geschubd en Eyrond zyn; de Bloemen opgeregt, de Haauwen Eyrond, Eeltig, opgeblazen.*

Naar het *Glaux* van DIOSCORIDES gelykt inzonderheid de laatste van deeze twee, die in Spanje gevonden is door CLUSIUS, terwyl de andere in het losse Zand der Zeekusten zo van Engeland als Sweeden groeit. De Bloempjes zyn

(24) *Astragalus* subcaulescens procumb. &c. *Fl. Suec.* II. N. 659. Astrag. incanus parvus nostras. PLUK. *Alm.* 59. RAJ. *Angl.* III. p. 326. T. 12. f. 3. Glaux montana purpurea nostras. RAJ. *Hist.* 939.

(25) *Astragalus* Caulesc. diffusus &c. Ciceri sylvestri minori affinis. C. B. *Pin.* 347. Glaux Dioscoridis. CLUS. *Hist.* II. p. 240. T. 241. LOB. *Ic.* II. 80.

zyn paarsch van Kleur, in Hoofdjes vergaard als die van Klaver, hoewel het Plantje in 't geheel veel naar Zoethout gelykt. IV. AFDEEL XVIII. HOOFDSTUK.

(26) Kootkruid *met leggende Stengen, gesteelde Kroontjes en driekantige opgeregte Haauwtjes, die aan de tippen Elsvormig zyn.* XXVI. *Astragalus Sinicus.* Elspuntig.

(27) Kootkruid *met hurkende Stengen, hangende getroste Bloemen en wederzyds spitse Haairige Haauwtjes.* XXVII. *Alpinus.* Alpisch.

Op de koude Gebergten van Lapland, zo wel als die van Switzerland, groeit deeze laatste, terwyl de andere in China haare groeiplaats heeft. Beiden zyn het zeer kleine Plantjes, naauwlyks een Span hoog.

(28) Kootkruid *dat byna gestengd is, de Steelen omtrent tweebloemig hebbende; de Haauwen Haakig, Elsvormig en dubbeld gekield.* XXVIII. *Trimestris.* Driemaandig.

Dit is een klein teder Egyptisch Plantje, met Stengetjes van een Span, die op den Grond leggen en rood zyn met witte Haairtjes, waar tus-

(26) *Astragalus* Caul. prostratus &c. *Mant.* 103. MILL. *Phil. Trans.* 1765. p. 138.

(27) *Astragalus* Caul. procumbens &c. OED. *Dan.* 51. Astrag. Ped. folio longioribus &c. *H. Cliff.* 362. R. *Lugdb.* 392. Astrag. Alpinus minimus. *Fl. Lapp.* 267. T. 9. f. 1. *Fl. Suec.* 592, 661.

(28) *Astragalus* subcaulescens, Scapis subbifloris &c. Phaca Leguminibus arcuatis. R. *Lugdb.* 390.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

tusschen eenige Blaadjes. Het heeft geele Bloempjes, aan de tippen Oranjekleur.

C. Zonder Bladerige Stengen.

XXIX. *Astragalus Verticillaris.* Gekranste.

(29) Kootkruid, *dat ongestengd is, met de Blaadjes tropswyze ten halve gekranst.*

In Siberie groeit deeze Soort, die de Bladen wel gevind, doch niet, gelyk gewoonlyk, de Vinblaadjes enkeld, maar vier of vyf by elkander heeft: zo dat de opstaande Bladsteelen zig byna als gekranste Stengen vertoonen.

XXX. *Montanus.* Bergs.

(30) Kootkruid, *dat byna ongestengd is, de Bloemsteel langer dan het Blad; de Bloemen los geaaird opstaande; de Haauwen Eyrond met een geboogen punt.*

XXXI. *Vesicarius.* Blaazig.

(31) Kootkruid, *dat ongestengd is, de Bloemsteel langer dan het Blad; de Bloemen los geaaird; de Kelken en Haauwen opgeblazen ruig.*

(32)

(29) *Astragalus* acaulis Foliis aggregato semi-verticillatis. *Mant.* 275. Astrag. Pedunculis radicatis, Fol. linearibus &c. GMEL. *Sib.* IV. p. 63. Astragaloides incana non Ramosa. AMM. *Ruth.* 149. T. 19. f. 1 & 150. T. 19. f. 2.

(30) *Astragalus* subacaulis &c. R. *Lugdb.* 392. JACQ. *Vind.* 264. GOUAN *Monsp.* 386. Onobrychis Flor. Viciæ majoribus &c. C. B. *Pin.* 351. Onobrychis quarta. CLUS. *Hist.* II. p. 140.

(31) *Astragalus* acaulis Scap. Folio longioribus &c. Astr. Alpinus Tragacanthæ folio, Vesicarius. TOURNF. *Inst.* 417. MAGN. *Hort.* T. p. 27.

(32) Kootkruid, *dat ongestengd is, de Bloem zo lang als 't Blad; de Kelken byna Klootrond gezwollen, naakt.* IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. XXXII. *Astragalus Ph sodes.* Gezwollen.

Van deeze drie groeit de eerste in Switzerland, de tweede in de Zuidelyke deelen van Vrankryk, de laatste in Siberie. Deeze heeft Vrugten byna naar die der Lombaartse Linsen gelykende en de Bloemen zyn paarschachtig, in de eerste rood. Het zyn overblyvende Plantjes.

(33 Kootkruid, *dat ongestengd is, met opgeregte Bloemsteelen, Kanthaairige Blaadjes en Eyronde gezwollen ruige Haauwtjes.* XXXIII. *Caprinus.* Barbarysch.

(34) Kootkruid, *dat ongestengd is, met een opgeregte Bloemsteel, langer dan de Bladen en Elsvormige opgeblazene Wollige opgeregte Haauwtjes.* XXXIV. *Uralensis.* Wollig.

(35) Kootkruid, *dat ongestengd is, met neerge-* XXXV. *Monspessulanus* Montpelliers.

(32) *Astragalus* acaulis Scapis Folia æquantibus &c. Astr. acaulos, Leg. inflatis subglobosis. *Am. Acad.* II. p. 359.

(33) *Astragalus* acaulis Scapo erecto, Foliolis ciliatis &c. Astrag. Afric. Flore luteo odorato BREYN *Cent.* 72. RAJ. *Hist.* 396. Astr. perennis &c. MORIS. *Hist.* II. p. 203. S. 2. T. 24. f. 3.

(34) *Astragalus* acaulis Scapo erecto &c. *H. Ups.* 226. Astrag. Alpinus totus Sericeus &c. HALL. *It.* 83. T. 2. f. 2. Astr. Fol. ovato-Lanceolatis &c. HALL. *Helv.* 566. T. 5, ad p. 155.

(35) *Astragalus* acaulis Scapis declinatis &c. GOUAN *Monsp.*

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *geboogen Bloemſteelen van langte als de Bladen en Elsvormige ronde byna Boogswyze gladde Haauwen.*

Tienmannige. Van de afkomst of Groeiplaats hebben deeze haar naamen, komende de eerſte aan de Barbaryſche Kust, de tweede in een gedeelte van Siberie, de derde by Montpellier in Languedok voor. Allen zyn zy overblyvende Kruidjes. De eerſte heeft zeer welriekende geele Bloemen, in de anderen zyn dezelven paarſchachtig. De twee eerſten zyn ruig en hebben gezwollen Haauwtjes, de laatſte is glad en heeft de Vlag der Bloemen uitermaate lang, de Bloemſteelen dikwils veel langer dan de Bladen, zo GOUAN op de plaats zelf waarnam. De middelſte werdt door den beroemden HALLER op den top van het hoog Gebergte Neunenen, in Switzerland, gevonden en de laatſte komt op dorre plaatſen in Provence voort.

XXXXVI. *Aſtragalus incanus.* Grys. (36) Kootkruid, *dat ongeſtengd is, met neergeboogen Bloemſteelen en Wollige Bladjes, de Haauwen Elsvormig, byna Boogswyze, grys; aan de tippen omgekromd.*

In Languedok en Provence vindt men deeze, die dikwils twintig Bloempjes aan een Steel heeft

Monsp. 385. *H. Ups.* 227. Aſtrag. Monſpesſulanus. J. B. *Hiſt.* III. p. 338.

(36) *Aſtragalus* acaulis Scapis declinatis &c. GOUAN. *Monsp.* 385. GER. *Prov.* 522. Onobrychis incana Fol. longioribus. C. B. *Pin.* 350. *Predr.* 149.

Heeft; de Bladen zo wel grys als de Haauwen, die eenigermaate krom en gezwollen zyn. Somtyds komen zy byna regt voor, hebbende alleenlyk een styf omgeboogen puntje. De Kelken zyn Blaasachtig.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(37) Kootkruid, *dat ongestengd is, met een hurkende Bloemsteel, de Kelken en Haauwen ruig, de Blaadjes spits Lancetvormig.*

XXXVII. *Astragalus Campestris.* Veldig.

Men vindt deeze, die in Switzerland, als ook in Sweeden en Duitschland groeit, door den Heer HALLER keurlyk in Plaat gebragt. De Bloemen zyn geel en hebben eene gespitsten Kiel, van onderen paarschachtig.

(38) Kootkruid, *dat ongestengd is, met de Bloemsteelen korter dan het Blad, de Haauwen knikkende; de Blaadjes een weinig uitgerand en kaal.*

XXXVIII. *Depressus.* Neergedrukt.

(39) Kootkruid, *dat Steng noch Bloemsteel heeft, met Elsvormige Haakige Haauwen langer dan het Blad en stomp Hartvormige Blaadjes.*

XXXIX. *Uncatus.* Kromhaauwig.

(40)

(37) *Astragalus* acaulis Cal. Leguminibusque villosis &c. *It. Oel.* 50, 662. *Fl. Suec.* 593. Astragalus acaules Fol. peracutis. HALL. *Helv.* 567. T. 13.

(38) *Astragalus* acaulis Scapis folio brevioribus &c. Astragalus supinus minor Flosculis albis. BOERH. *Lugdb.* II. p. 54.

(39) *Astragalus* acaulis exscapus Leg. Subulatis Hamatis Folio longioribus, Foliolis obcordatis.

IV. AFDEEL. HOOFD- XVIII. STUK.

(40) Kootkruid, *dat Steng noch Bloemsteel heeft, met gewolde Haauwen en ruige Bladen.*

XL. *Astragalus exscapus.* Ongesteeld.

In Europa groeit de eerste van deeze drie op Gebergten; de tweede is by Aleppo waargenomen, de derde in Thuringen. 't Zyn overblyvende Kruidjes, allen zeer laag en klein. De tweede heeft negentien Vinblaadjes, de Bloempjes klein en wit, doch de Haauwtjes groot. 't Getal der Vinblaadjes is van een-en-twintig tot drie-en-dertig in de laatste, die ook de Bloempjes menigvuldig by den Stoel heeft, in Eyronde Blaasachtige Kelken. De Bloempjes zyn geel.

Dit Geslagt bemint zodanig de Gebergten, dat men 'er geene Soort van aantreft in de Nederlanden. Zo veel te meer komen 'er in de koude Gewesten van Asie en op de Alpen voor. Men vindt 'er zeer weinigen in Oost- en West-indie of in Amerika, maar in Egypte heeft FORSKAOHL drie Soorten waargenomen. De Heer N. L. BURMANNUS heeft alleenlyk de *Sesameus*, hier de Negentiende Soort, onder de Kaapse Planten opgetekend.

BI-

(40) *Astragalus* acaulis exscapus, Legum. Lanatis, Fol. villosis, *Mant.* 275. Astragalus perennis supinus, Fol. & Sil. hispidis. BUXB. *Hall.* 32. Glaux montana acaulon. C. B. *Pin.* 347. *Prodr.* 147. RUPP. *Jen.* 2. p. 270.

BISERRULA. Zaagpeul.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

Van de figuur der Haauwtjes, die wederzyds Zaagswyze getand zyn, heeft dit Geslagt den naam. Zy zyn tweehokkig, plat, met het middelschot op zyn kant.

I. *Biserrula Pelecinus.* Gemeen.

Maar ééne Soort is 'er tot nog toe van bekend (1), welke door TOURNEFORT *Pelecinus* genoemd werdt, naar den Griekschen naam, by DIOSCORIDES gebruikt, die Zaagkruid betekent. CLUSIUS hadtze betrokken tot het Bylkruid, *Securidaca*, met den bynaam van Vreemde; doch TOURNEFORT geeft 'er dien van *Gemeen* Zaagkruid aan. Het groeit op Sicilie, in Spanje, Provence en Languedok, alwaar men het *la Scie*, dat is de Zaag, tytelt.

Het gelykt veel naar het Kootkruid, en is een Zaay-Gewasje, met Kruidige, ronde, gestreepte Takkige Stengetjes, aan welke lange Bladsteeltjes, somtyds met een-en twintig Vinblaadjes. De Bloempjes komen Tropswyze, gesteeld, in de Oxelen voort, en daar op volgen de gezegde Haauwtjes, bevattende Nierachtige Zaadjes.

PSO-

(1) Biserrula. *Syst. Nat.* XII. Gen. 893. p. 500. *Veg.* XIII. p. 570. *H. Cliff.* 361. *R. Lugdb.* 390. Pelecinus vulgaris. TOURNF. *Inst.* 417. T. 234. BOERH. *Lugdb.* II. p. 55. Astragalus purp. annuus peregrinus. MORIS. *Hist.* II. p. 107. S. 2. T. 9. f. 6. Securidaca peregrina. CLUS. *Hist.* II. p. 238.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

PSORALEA. Stippelblad.

Tienmannige. Van dit Geslagt, welks byzondere Kenmerken bestaan in de Kelk met Eeltige Stippen besprengd en het Zaadpeultje byna daar in beslooten te hebben, zyn de tien eersten en de laatste der agttien Soorten reeds beschreeven (*): des nog maar de zeven volgende overblyven.

XI. *Psoralea Palæstina.* Joodsch.

(11) Stippelblad *met alle Bladen, drievoudig; de Blaadjes Eyrond; de Steeltjes ruigachtig; de Bloemen in Hoofdjes vergaard.*

XII. *Americana.* Amerikaans.

(12) Stippelblad *met drievoudige Bladen, de Blaadjes Eyrond en Tandswyze gehoekt, met zydelingse Bloem-Aairen.*

Naar de afkomst zyn deeze beiden gebynaamd, die Kruidige Stengen hebben, en daar in van de voorigen verschillen. De Bladen zyn op de zelfde manier met Stippen als bezaaid in de laatste, die weleer gekweekt is in de Europische Tuinen.

XIII. *Tetragonoloba.* Vierhoekig.

(13) Stippelblad *met drievoudige getande Bladen,*

(*) Zie II. DEELS. V. STUK, bladz. 547, en PLAAT XXIX. *Fig.* 2.

(11) *Psoralea* Fol. omnibus ternatis, Foliolis ovatis &c. *Syst. Nat. Veg.* XIII.

(12) *Psoralea* Fol. tern. Foliolis ovatis &c. Trifolium Americanum. LOB. *Ic.* II. p. 31. DOD. *Pempt.* 567. C. B. *Pin.* 327.

(13) *Psoralea* Fol. tern. dentatis, Caule flexuoso &c. *Mant.* 104.

den, bogtige Stengen, zydelingse Aairen en gestrekte vierhoekige Haauwen. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

Volgens FORSKAOHL groeit deeze in Arabie, die de Bladen byna als der Meliloten heeft en opstaande Bloemtrosjes in de Oxelen, met Borstelige Stoppeltjes; de Bloemen zeer kort gesteeld; de Haauwen groot, van langte als de Bladen. Misschien zou deeze tot het Geslagt van Indigo behooren kunnen, zegt de Ridder.

(14) Stippelblad *met enkelde Eyronde Bladen, die eenigermaate getand zyn, en Eyronde Aairen.* XIV. *Psoralea Corylifolia.* Enkelbladig.

Van deeze Oostindische geeft de Hoogleeraar N. L. BURMANNUS een fraaije Afbeelding, van die van PLUKENET daar in grootelyks verschillende, dat de Bloemtrosjes zeer lang gesteeld zyn. De Bladen gelyken naar die der Hazelaaren of liever naar die der Olmen. Zy komt, volgens den Franschen Kruidkundigen JUSSIEU, van de Kust van Koromandel, daar menze tegen Vuurigheid en Jeukt gebruikt, wordende aldaar *Corbovire*, of Bruin Zaad, geheten.

(15) Stippelblad *met vyfvingerige Bladen, de Blaadjes ongelyk.* Van XV. *Pentaphylla.* Vyfbladig.

(14) *Psoralea* Fol. simpl. ovatis. *H. Ups.* 225. Psor. Folio integro subrotundo. JUSS. *Mem.* de 1744. p. 382. Dorycnium Fol. simpl. ovatis. R. *Lugdb.* 389. Loto affinis Coryli folio. PLUK. *Alm.* 227. T. 96. f. 5. BURM. *Fl. Ind.* 172. T. 49. f. 2.

(15) *Psoralea* Fol. digitato-quinatis &c. *H. Ups.* 225. Pso-

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Van deeze Plant, die naar het Vyfvingerkruid in geſtalte veel gelykt, was de Wortel, voor omtrent vyftig Jaaren, in Spanje by de Geneeskundigen in gebruik, onder den naam van *Contraijerva*. Men weet, dat de echte Wortel van dien naam reeds lang vry ſchaars geworden is. Of het de *Radix Drakena* van CLUSIUS zy, zal ik thans niet onderzoeken (*). Die van dit Kruid, drie Duimen lang en een half Duim dik, gelykt naar een Vinger of Pink; zynde van buiten geelachtig, van binnen wit, een weinig Kruiderig, en ſcherp van Smaak. Het groeit in de Westindiën of aan de Kust van Malabar, en komt in kragten met de andere Contraijerva overeen.

XVI. *Pſoralea proſtrata.* Leggend.

(16) Stippelblad *met meervoudig Vingerig verdeelde Liniaale Bladen.*

De Groeiplaats van deeze Soort is aan de Kaap der Goede Hope, alwaar verſcheide Soorten van dit Geſlagt, gelyk wy gezien hebben, voorkomen. Deeze geeft Steeltjes uit de Oxelen, met ronde Trosjes van geele Bloemen.

(17)

Pſoralea pentaphylla Radice craſſâ. JUSS. *Mem.* 1744. p. 331. T. 17.

(*) Ik heb daar van in de beſchryving der *Dorſtenia*, een Gewas, waar van men de *Contraijerva* afkomſtig rekent, omſtandig geſproken. Zie II. DEEL. VII. STUK, bladz. 357.

(16) *Pſoralea* Fol. ſupradecompoſitis Digitatis linearibus. *Am. Acad.* VI. *Afr.* 36.

(17) Stippelblad *met gevinde Bladen en Rolronde Aairen endelings.*

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. XVII. *Psoralea Dalea.* Rondaairig.

De Ridder hadt bevoorens van dit Kruid, 't welk hy in de beschryving van den Cliffortschen Tuin afbeeldde, ter eere van den vermaarden DALE, een nieuw Geslagt gemaakt onder den naam van *Dalea*: welke hier als een bynaam behouden wordt. Het was een Zaayplantje uit Amerika, hem door den schranderen MILLER medegedeeld, omtrent een Voet hoog groeijende en fyn gevinde Blaadjes hebbende, met eene Aair aan 't end van blaauwe Bloempjes, die weinig naar Vlinderbloemen gelyken. Wegens de gestippelde Blaadjes schynt het meest hier t'huis gebragt te zyn, en billykt dus de Geslagtsbenaaming.

TRIFOLIUM. Klaver.

Dit Geslagt bevat veele zeer bekende Kruiden, die meestendeels de Bloemen tot Hoofdjes vergaard hebben en de Vrugt is een Haauwtje, naauwlyks langer dan de Kelk, afvallende en niet gaapende.

De Soorten van hetzelve, meer dan veertig in getal, zyn in vyf Rangen verdeeld, naar dat zy de Haauwtjes *naakt* of *gedekt*, of de Kelken *ruig* hebben of *Blaazig*, of *Schubbige* Hoofdjes als der Hoppe. *A.*

(17) *Psoralea* Fol. pinnatis, Spicis Cylindr. terminalibus. MILL. *Dict.* Dalea. *Hort. Cliff.* 363. T. 22.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

A. Met naakte Haauwtjes; Meloten.

I. *Melilotus cærulea.* Blaauwe Melote.

(1) Klaver *met Eyronde Trosſen, de Haauwtjes half naakt geſpitst; de Steng opgeregt; de Aairen langwerpig.*

Dit in Boheme en Libye, zo MATTHIOLUS ſchryft, groeijende, is in de Winkels bekend onder den naam van *Zevengetyden-Kruid* of Welriekende Klaver. Men vindt het in 't Franſch *Melote odorant* getyteld en anderen noemen het *Lotus.* Het onderſcheidt zig van de Klavers, door een opgeregte Steng van een Elle en dikwils hooger met blaauwe Bloemhoofdjes, die een zeer aangenaamen Reuk verſpreiden. Om derzelver wille wordt het in de Hoven gehouden en in de Kruidtuinen van ons Land, te Lis, Hillegom, Noordwyk en elders, gezaaid.

II. *Indica.* Indiſche.

(2) Klaver *met getroste naakte eenzaadige Haauwtjes en een opgeregte Steng.*

De

(1) *Trifolium* Racemis ovatis, Legum. ſeminudis mucronatis &c. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 896. p. 501. *Veg.* XIII. p. 571. *H. Cliff.* 375. R. *Lugdb.* 381. Lotus Hortenſis odorata, C. B. *Pin.* 331. Lotus ſylveſtris. CAM. *Epit.* 824.

(2) *Trifolium* Legum. racemoſis nudis &c. *H. Ups.* 223. Trifolium erectum &c. *Fl. Zeyl.* 552. Melilotus lutea Ind. Or. &c. PLUK. *Alm.* 246. T. 45. f. 4. *β.* Melilotus humilis erecta. PLUK. f. 5. *γ.* Mel. vulg. affinis. J. B. *Hiſt.* II. p. 371. *δ.* Melilotus lutea minor &c. MORIS. *Hiſt.* II. p. 161. BURM. *Fl. Ind.* 172. *Fl. Cap. Prodr.* 22.

De ronde eenzaadige Peultjes, in Aarswyze Trosjes vergaard, onderſcheiden deeze Melote, die in Indie, als ook aan de Kaap der Goede Hope groeit, genoegzaam. Het is een Zaay-Plantje, waar van Verſcheidenheden voorkomen met witte en geele Bloempjes, als ook grooter of kleiner van Gewas. In de Europiſche Kruidhoven is het weinig bekend.

IV. Afdeel. XVIII. Hoofdstuk. *Decandria.*

(3) Klaver *met getroste naakte tweezaadige Haauwtjes, die Lancetvormig zyn, de Steng opgeregt.*

III. *Melilotus Polonica.* Poolſche.

(4) Klaver *met getroste naakte tweezaadige, rimpelig ſpitſe Haauwtjes; de Steng opgeregt.*

IV. *Officinalis.* Winkels.

(5) Klaver *met getroſte naakte tweezaadige rimpelige ſtompe Haauwtjes, een opgeregte Steng en ongetande Blaadjes.*

V. *Italica.* Italiaanſche.

(6) Klaver *met getroſte naakte tweezaadige Vliezige Haauwtjes, de Steng byna opgeregt.*

VI. *Cretica.* Kandiaſche.

Wei-

(3) *Trifolium* Leg. Racem. nudis diſpermis Lanceolatis &c.

(4) *Trifolium* Leg. Rac. nudis dispermis &c. *Mat. Med.* 355. GORT. *Belg.* 210. R. *Lugdb.* 223. DALIB. *Paris.* 225. *H. Cliff. Ups.* &c. Trifolium odoratum ſ. Melilotus. DOD. *Pempt.* 567. LOB. *Ic.* II. 43. Melilotus Officinarum Germaniæ *β.* Flore albo. TOURNF. *Inſt.* 407. *γ.* Melilotus vulg. altisſima frutescens, fl. albo vel luteo T. RAJ *Suppl.* 497.

(5) *Trifolium* Leg. Rac. nudis disp. &c. Melilotus Italica Fol. rotundis. C. B. *Pin.* 331. Melilotus Italica. CAM. *Hort.* 99. T. 29. LOB. *Ic.* II. 43.

(6) *Trifolium* Leg. Rac. nudis dispermis &c. Trif. pelratum Cret. C. B. *Pin.* 339. *Prodr.* T. p. 142.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

Weinig verschillen, in Gestalte, deeze vier Soorten, onder welken de eene eigentlyk, of in 't byzonder, in de Apotheeken bekend is by den naam van *Melote* of *Mallote*, naar den Latynschen *Melilotus*, dien de Franschen en Engelschen ook navolgen met *Melilot*; terwyl de Duitschers het Kruid *Steinklee* of *Guldenklee* tytelen, dat is *Steenklaver* of *Gulden Klaver*. Het is door geheel Europa op de Velden gemeen, zo wel als in onze Provintien. Aanmerkelyke veranderingen komen 'er in voor, die men van de Groeiplaats alleen niet kan afleiden. Zo heeft de vermaarde TOURNEFORT, omstreeks Parys, een Heesterige Melote waargenomen, met de Stengen vier of vyf Voeten hoog, zo wel met witte als met geele Bloemen, en deeze hadt eenzaadige Haauwtjes. CAMERARIUS merkt aan, dat in de Italiaansche dezelven somtyds twee-, somtyds éénzaadig zyn. Deeze werdt by Rome *Coronella* geheten, doch het Landvolk elders noemde ze *Malatro*. De beroemde HALLER vondtze eens, in Switzerland, zes Voeten hoog. De Kandiasche heeft ronde platte Haauwtjes, met een Draadje aan 't end, welke, nog zagt zynde, eetbaar en zoet, doch gedroogd uitermaate bitter zyn.

Gemeenlyk heeft dit Kruid, volgens den laatstgemelden Kruidkenner (*), een Steng die hard en Takkig is, van twee Voeten hoogte. De Blaad-

(*) *Helv. inchoat.* I. p. 158.

Blaadjes zyn als die van Klaver, doch kleiner, glad, Zeegroen, Eyrond, diep Zaagtandig. Op 't end van ieder Takje groeit een Aair van omgekeerde, neerhangende Bloemen, met een geplooide Vlag, haakige Vleugels en verdeelde Kiel. De Haauwtjes zyn dik en rond, overdwars gerimpeld, één- of tweezaadig.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

De Meloten zyn van een fterken, byzonderen Reuk, van een fcherpen, bitteren Smaak, inzonderheid het Zaad, daar het Brood zeer bitter van wordt. Voor 't Vee nogthans is het Kruid niet onfmaakelyk. Men houdt het gedeftilleerde Water der Bloemen in fommige Winkels naa, om het tot verfterking van ander Reukwerk te gebruiken. De Pleifter van Meliloten is in de Apotheeken bekend. Voorts worden ook de Bloemen dikwils in Stoovingen, Pappen en Klyfteeren, tot weekmaaking en verzagting, gebezigd. Op zig zelf alleen zou het, wegens zyne fcherpheid, eer Oplosfende of Verdryvende, dan Ettermaakende zyn. Het Afkookzel der Bloemen nogthans, met die van Kamille, wordt, met vrugt, tegen de Pynen van Bloedloop, Nierwee en Graveel, ingegeven.

(7) Klaver *met naakte agtzaadige byna drievou-*

VII. *Melilotus Ornithopodioides.* Vogelpootige.

(7) *Trifolium* Leg. nudis octofpermis &c. *H. Cliff.* 376. Trif. Siliquofum Loto affine, Siliquis Ornithopodii. PLUK. *Alm.* 375. T. 68. f. 1. Fœnugræcum humile repens &c. RAJ. *Angl.* III. p. 331. T. 14. f. 3. OED. *Dan.* 368.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

voudige Haauwen, tweemaal langer dan de Kelken en neergeboogene Stengen.

Tienmannige. In Engeland en Vrankryk groeit deeze, die een Jaarlyks Gewas is, gelyk de voorgaanden, doch klein en kruipende, dat Haauwtjes heeft naar die van 't Vogelpoot gelykende, en dus aanmerkelyk langer dan de Kelken, welke veelzaadig zyn (*).

B. Met gedekte veelzaadige Haauwtjes.

VIII. *Trifolium Lupinaster.* Lupinachtige.

(8) Klaver *met gehalveerde Hoofdjes, vyfvoudige ongesteelde Blaadjes en veelzaadige Haauwtjes.*

In alle Bergachtige Streeken van Siberie komt deeze voor, met Stengen van zeven of agt Leedjes, die uit Scheedachtige Stoppeltjes, vier, vyf of zes, langwerpige Zaagtandige Blaadjes voortbrengen van ongelyke grootte. Aan 't end komen Bloemhoofdjes, lang gesteeld, paarsch of wit, en daar op volgen veelzaadige Haauwtjes, langer dan de Kelken. (9)

(*) Met regt kan deeze gezegd worden *veelzaadige* Haauwtjes te hebben: maar hoe de benaaming van *Leguminibus polyspermis*, welke men in *Syst. Nat.* aan 't hoofd van deezen Rang vindt, op de voorgaande Soorten van Meliloten, die de Haauwtjes *één- of tweezaadig* hebben, passe, begryp ik niet!

(8) *Trifolium* Capitulis dimidiatis, Fol. quinatis &c. *H. Ups.* 228. Lupinaster. BUXB. *Act. Petr.* II. p. 345. T. 20. AMM. *Ruth.* 143, 144. Trif. Legum. polyspermis, Foliis pluribus. GMEL. *Sib.* IV. p. 19. T. 6. f. 1.

(9) Klaver *met de vrugtbaare Hoofdjes agterom geboogen en de Haauwtjes driezaadig.* IV. Afdeel. XVIII. Hoofdstuk. IX. *Trifolium reflexum.* Omgeboogene.

In Virginie groeit dit Kruid, dat de Bloemen als vierbladig, groot en ſchoon paarſch heeft, aan den top der Stengen ſamen gekropt. De Blaadjes zyn Eyrond en zagt.

(10) Klaver *met ronde Hoofdjes, tweezaadige Haauwtjes, de Kelken van langte als de Bloem, Zaagtandige Blaadjes en Ruitachtige Stoppeltjes.* X. *Strictum.* Geſtrekte.

In Velden en Weiden van Italie en Spanje groeit deeze Soort van Klaver, een zeer klein Kruidje, met lang geſteelde gladde drievoudige Blaadjes, de onderſten ronder, de bovenſten ſmaller, geſtrekt en breede ſpitſe Stoppeltjes. De Bloemſteeltjes komen uit de Oxelen voort, met ronde Aairtjes van zeer kleine Bloempjes.

(11) Klaver *met Kroonswyze Hoofdjes, vierzaadige Haauwtjes en opſtygende Stengetjes.* XI. *Hybridum.* Baſterde.

(12)

(9) *Trifolium* Capitulis Fructiferis reflexis &c. GRON. *Virg.* II. N. 110. Trifol. montano ſimile Virginianum, PLUK. *Mant.* 285.

(10) *Trifolium* Capitulis globoſis &c. Trifol. Pratenſe annuum minimum &c. MICH. *Gen.* 29. T. 25. f. 7.

(11) *Trifolium* Capitulis umbellaribus &c. Trif. Pratenſe Corymbiferum. MICH. *Gen.* 28. T. 25, *Fig.* 2 —— 6. β. Trif. Orientale altisſimum Caule Fiſtuloſo. VAILL. *Paris.* 195. T. 22. f. 5. Trifol. Flore albo, RIV. *Tetrap.* T. 127. f. 2.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

XII. *Trifolium repens.* Kruipende.

(12) Klaver *met Kroonswyze Hoofdjes, vierzaadige Haauwtjes en kruipende Stengetjes.*

Deeze laatste maakt de *Witte Klaver* van onze Weiden en Velden uit, welke door geheel Europa gemeen is en van de Roode of Paarsche zig duidelyk onderscheidt. Zy is, niettemin, zelf zeer veranderlyk, komende wel doorgaans met drie Blaadjes op een Steel, maar ook somtyds met vier, vyf en zes, ja dikwils met gevlakte Blaadjes voor, en verschilt ten opzigt van de grootte, zo van 't Kruid, als van de Bladen en Bloemen, ongemeen. Men heeft 'er eene Verscheidenheid van gezien, met gebladerde Hoofdjes.

De algemeene eigenschap is, dat de Bloempjes ieder een eigen Steeltje hebben, onder 't bloeijen opstaande, vervolgens knikkende, 't welk dan een Kroontje maakt. Zy hebben een witten of paarschen Kelk, met twee korte en drie lange punten. De jonge Bloempjes zyn wit, wordende allengs paarschachtig en eindelyk bruin, wanneer zy verslenzen. Ook bestaan zy uit vyf Blaadjes, gelyk de Vlinderbloemen in 't algemeen, daar die van de gewoone paarsche Klaver eenbladig zyn. De Haauwtjes, hoewel meest vier-, zyn somtyds ook tweezaadig.

De

(12) *Trifolium* Cap. umbellaribus &c. *Mat. Med.* 354. GORT. *Belg.* 211. GOUAN *Monsp.* 388. *Fl. Suec.* II. 665. GRON. *Virg.* 110. R. *Lugdb.* 378. &c. Trifolium Pratense album. C. B. *Pin.* 327.

De Bloemen, hoewel welriekende, zyn in de Geneeskunde weinig of niet bekend. Het Aftrekzel daar van kan als Thee gebruikt worden, zegt GUNNERUS (*). Het Kruid dient tot een uitmuntend Beesten-Voeder, dat echter minder geacht wordt dan de Roode Klaver. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(13) Klaver *met Kroonswys' Klootronde Schubbige Hoofdjes; de Vlag afgebogen en overblyvende; de Haauwtjes vierzaadig.* XIII. *Trifolium Comosum.* Kroonige.

Deeze, uit Amerika afkomstig, bevondt zig in de Hollandsche Akademie-Tuin te Leiden.

(14) Klaver *met Kroonswyze Hoofdjes, naakte Bloemstengen, Liniaal-Lancetvormige Bladen en hangende tweezaadige Haauwtjes.* XIV. *Alpinum.* Alpische.

Wegens de zoetheid der Wortelen voert deeze laatste den naam van *Berg-Zoethout*, in 't Fransch *Reglisse de Montagne.* Zy groeit, inderdaad, op de Alpische Gebergten van Switzerland en Italie, als ook op de Pyreneen (†).

De

(*) *Flora Norveg.* p. 56.

(13) *Trifolium* Cap. umbellato-globosis, imbricatis &c. R. *Lugdb.* 379. Lagopus Americanus Flor. majoribus comosis. PET. *Mus.* 214.

(14) *Trifolium* Cap. umbellatibus, Scapo nudo &c. *H. Cliff.* 499. GOUAN *Monsp.* 389. Trif. Alpinum Fl. magno, Radice dulci. C. B. *Pin.* 328. *Prodr.* 143. Anonis acaulis Flor. longisfimis, Fol. non serratis. HALL. *Helv.* 588.

(†) *Nusquam in Montibus*, zegt de Heer HALLER 'er thans van, terwyl hy niettemin de Groeiplaats op de Alpen aan-

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

De Bloemen, die groot en paarfch zyn, komen in een Kroontje van agt of tien, op een Steeltje van een Handbreed hoogte, tusfchen de Bladen uit den Wortel voort: de Blaadjes zyn fmal en zeer glad. BAUHINUS hadtze, uit Spanje, onder den naam van *Spaanfch Zoethout*, bekomen. Elders gebruikt menze voor gemeen Zoethout (*).

C. Met Pluizige Kelken.

XV. *Trifolium fubterraneum.* Onderaardfche.

(15) Klaver *met Pluizige vyfbloemige Hoofdjes: het middelpunts Kransje, dat omgeboogen en ftyf is, de Vrugt omkleedende.*

Deeze Soort van Klaver, die in Italie, Vrankryk en Engeland voorkomt, heeft de zonderlinge eigenfchap, dat derzelver Klootronde Zaadhoofdjes in den Grond dringen: dus eenigermaate met dat Gewas, 't welk men Kurasfaufche Aardakers noemt, overeenkomende. Het heeft kruipende Stengen, Hartvormige Blaadjes en geelachtig witte Bloempjes.

(16)

aanwyst. Of hy zeggen wil, dat zy niet op de Toppen, maar in de Valeijen groeije, is my duifter. Misfchien ontbreekt 'er het woord *nifi* aan.

(*) Van het Gewoone Zoethout fprak ik, bladz. 219, hier voor. Zie een Vertoog over deszelfs Teeling, *Nieuwe Landbouw*, IV. D. bladz. 213.

(15) *Trifolium* Capit. Villofis quinquefloris &c. *H. Cliff. Ups.* GOUAN *Monsp.* &c. Trif. fubterraneum. RIV. *Tetrap.* Trif. Blefenfe. DOD. *Mem.* IV. p. 313. Trif. Pratenfe fupinum cathobleps. BARR. *Ic.* 881.

(16) Klaver *met Pluizige Klootronde Hoofdjes, de bovenste Kelken geen Bloempjes hebbende.* IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. XVI. *Trifolium Globosum.* Rondhoofdige.

In Arabie en Syrie is de Groeiplaats van deeze Soort, die Draadachtige leggende Stengetjes van een Voet langte heeft, met zydelingse ronde, ruige, gesteelde Bloemhoofdjes. De onderste Bloempjes zyn alleen vrugtbaar, de overigen verminkt, in Wolligheid verteerende, vullen het Hoofdje en buigen de vrugtbaare Kelken zydelings af, die zy verbergen.

(17) Klaver *met Pluizige ronde eenzaame end-Hoofdjes, alle de Kelken vrugtbaar, leggende Stengen en Hartvormige Bladen.* XVII. *Cherleri.* Cherlers.

(18) Klaver *met byna Eyronde Aairen, de Kelkranden Borstelig Stekelig, de Steng uitgebreid, de Bladen Eyrond.* XVIII. *Lappaceum.* Klishoofdige.

(19) Klaver *met Pluizige lange Aairen, eenbla-* XIX. *Rubens.* Roodachtige.

(16) *Trifolium* Cap. Vill. Globosis &c. *H. Cliff.* 374. R. *Lugdb.* 379. Trifol. Orientale Cap. Lanuginoso. TOURNF. *Cor.* 27.

(17) *Trifolium* Cap. Vill. Glob. terminalibus &c. R. *Lugdb.* 379. GOUAN *Monsp.* 389. Trif. Globosum repens. C. B. *Pin.* 329. *Prodr.* 143. Lagopus minor supinus. BARR. *Ic.* 859.

(18) *Trifolium* Spicis subovatis &c. Trif. Globosum f. Capit. Lagopi rotundiore. C. B. *Pin.* 329. *Prodr.* 143. Trif. Cap. Glomerato rigido. J. B. *Hist.* II. p. 377.

(19) *Trifolium* Spicis Villosis longis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.*

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

Tienmannige.

bladige Bloemen, de Steng opgeregt, de Bladen gekarteld.

In de Zuidelyke deelen van Vrankryk, Languedok en Provence, vindt men deeze drie Soorten, komende de laatste, die van de roode Aairen haaren bynaam heeft, ook voor in Switzerland en Italie. De eerste heeft de Kelken geheel Haairig, wordende deswegen, in 't Fransch, *la Houpe* genoemd. De tweede, met Klisachtige Zaadhoofdjes, groeit veel in Bosschen aan den Zeekant. De laatste heeft haare gladde Stoppeltjes en ruige Kelktandjes zeer lang.

XX. *Trifolium Pratense.* Paarschbloemige.

(20) Klaver *met ronde iets Pluizige Hoofdjes, omringd met gepaarde Vliezige Stoppeltjes, en eenbladige Bloemen.*

Dit is de gemeene Roode Klaver, die men *Veldklaver*, of ook *Varkens-Klaver*, in onze Provinciën noemt, in 't Fransch *Treffle* of *Triolet*, in 't Italiaansch *Trifoglio*, in 't Engelsch *Trefoil*, in 't Hoogduitsch *Klee* of *Dreyblat*, dat is Drieblad, gelyk de Latynsche naam *Trifolium* betekent. Zy onderscheidt zig van de Witte, voorgemeld, behalve de Kleur, door haa-

Lugdb. GOUAN *Monsp.* Trif. mont. Spicâ longissimâ rubente. C. B. *Pin.* 328. Lagopus major alter. DOD. *Pempt.* 578.

(20) *Trifolium* Spicis Globosis subvillosis &c. GORT. *Belg.* 211. *Fl. Suec.* DALIB. *Paris.* KRAM. *Austr.* &c. R. *Lugdb.* 580. Trif. Pratense purpureum. C. B. *Pin.* 327. Trifol. Pratense. CAM. *Epit.* 582.

haare eenbladige Bloempjes, iets ongemeens in deeze Klasſe. De Velden maakt zy tot vette Weiden voor het Vee, en uit de Bloemen zuigen de Byën veel Honig. Men zaaitze derhalve in de Landen, doch op zig zelf alleen is zy voor de Beeſten een te zwaar Voer, baarende geweldige Opſpanningen, daar de Paarden aan ſterven kunnen: weshalve men altoos hetzelve met Hooy van Gras of gekapt Stroo mengen moet. Van de Ieren wordt de Klaver, onder den naam van *Chambroch*, zonder hinder tot Spyze gebruikt. In Lapland maakt men, by Koorn-gebrek, van de Bloemen Brood (*).

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(21) Klaver *met byna Klootronde ruige end-Hoofdjes, een opgeregte Steng, en Lancetvormige Zaagtandige Bladen.*

XXI. *Trifolium Alpeſtre.* Groote.

In verſcheide deelen van Europa groeit deeze Soort, die *Groote* paarſche Klaver genoemd wordt, gelykende naar de gewoone zeer, doch doorgaans grooter zynde van Gewas, en verſchillende door twee end-Hoofdjes te hebben en groene ſmalle Stoppeltjes.

(22)

(*) Urgente Annona e Floribus Panis conficiendus. *Fl. Lapp.*

(21) *Trifolium* Spicis ſubglobofis villofis terminalibus &c. R. *Lugdb.* 380. Trif. Mont. purpureum majus. C. B. *Pin.* 328. Trif. majus ſecundum. CLUS. *Hiſt.* II. p. 245.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

XXII. *Trifolium Pannonicum.* Oostenrykse.

(22) Klaver *met Pluizige lange Aairen, eenbladige Bloemen, en geheel effenrandige Bladen, die, zo wel als de opgeregte Steng, uitermaate ruig zyn.*

Squarrosum. Spaansche.

( ) Klaver *met langwerpige byna gehaairde Aairen; de onderste Tand der Kelken zeer lang en omgeboogen; de Steng Kruidig en opgeregt.*

XXIII. *Incarnatum.* Italische.

(23) Klaver *met Pluizige langwerpige stompe ongebladerde Aairen, de Blaadjes rondachtig gekarteld.*

Ochroleucum. Geelbloemige.

( ) Klaver *met Pluizige Aairen, een opgeregte ruige Steng, de onderste Blaadjes stomp Hartvormig.*

Deeze vier komen de volgende, die Haazepootjes genoemd worden wegens de figuur der Aairen, meer of min naby. Zy hebben ze allen ruig, doch de tweede rappig, wegens de omgeboogen Kelktandjes, de derde incarnaat en de vierde bruingeel. Van zodanige Kleur komt

(22) *Trifolium* Spicis Villosis longis &c. JACQ. *Obs.* II. p. 21. T. 42. *Mant.* 276.

( ) *Trifolium* Spicis oblongis subpilosis &c. Trif. Hisp. angustif. Spicâ dilute rubente. C. B. *Pin.* 328.

(23) *Trifolium* Spicis Villosis oblongis obtusis aphyllis &c. Trifol. Spicâ rotundâ rubrâ. C. B. *Pin.* 328. Lagopum maximum. LOB. *Ic.* II. 39.

( ) *Trifolium* Spicis Villosis, Caule erecto pubescente &c. Trif. Pratense purpureum minus. RAJ. *Angl.* III. T. 13. f. 1. HALL. *Act. Helv.* VI. p. 97.

komt ſomtyds, op de Switzerſche Bergen, de gemeene Veldklaver voor, als ook met witte Bloemen. De Steng der laatſte Soort, die ook paarſchbloemig valt, is omtrent een Voet hoog. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(24) Klaver *met Pluizige Kegelvormig langwerpige Aairen, de Kelktanden Borſtelig en byna gelyk, de Blaadjes Liniaal.* XXIV. *Trifolium anguſtifolium.* Smalbladige.

(25) Klaver *met Pluizige ovaale Aairen, de Kelktanden Borſtelig ruig en van gelyke langte.* XXV. *Arvenſe.* Ruig-Aairige.

(26) Klaver *met Haairige Eyronde Aairen, gaapende Kelken, verſpreide Stengen en ſtomp Hartvormige Blaadjes.* XXVI. *Stellatum.* Geſternde.

(27) Klaver *met Eyronde Aairen en gaapende Kelken, waar van de onderſte Slip zeer groot en Lancetvormig; de Blaadjes Eyrond.* XXVII. *Clypeatum.* Schildige.

De

(24) *Trifolium* Spicis Villoſis Conico-oblongis &c. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 379. Trif. Alopecurum anguſtifolium elatius. BARR. *Ic.* 698.

(25) *Trifolium* Spicis Villoſis ovalibus &c. GORT. *Belg.* 212. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* &c. Trif. Pratenſe humile Spicatum ſ. Lagopus. C. B. *Pin.* 328. Lagopus. CAM. *Epit.* 724. DOD. *Pempt.* 577. LOB. *Ic.* II. 39.

(26) *Trifolium* Spicis Piloſis ovatis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* GOUAN *Monsp.* 391. Trifol. Stellatum. C. B. *Pin.* 329. Lagopus minor erectus, Capite globoſo Stellato. BARR. *Ic.* 860 en 755.

(27) *Trifolium* Spicis Ovatis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 377. Trifolium Clypeatum Argenteum. ALP. *Exot.* 307. T. 306.

T 4

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Tienmannige.*

De twee voorsten behooren tot het Onkruid, op drooge Zandige Velden gemeen, dat men in ons Land *Haazepootjes*, in Frankryk *la Patte de Liévre* noemt. Dit heeft een samentrekkende kragt, en wordt in Sweeden veel gebruikt tegen de Galziekte van het Rundvee (*). De derde voert in 't Fransch den naam van *Trefle etiolé*, dat is Gesternde Klaver, om dat de uitgebreide Kelken zig als Sterretjes aan de Aair vertoonen. Deeze groeit, zo wel als de eerste, alleenlyk in de Zuidelyke deelen van Europa. De laatste verschilt veel door haare Zilverachtige Hoofdjes en Schildvormige Zaadjes, waar van zy den bynaam schynt te hebben, hoewel de byhangzels der Kelkjes ook Schildachtig zyn. ALPINUS hadt dit fraaije Plantje uit Zaad van Kandia geteeld. Deeze vier Soorten, zo wel als de voorgaande, sterven jaarlyks.

XXVIII. *Trifolium scabrum.* Ruuwe.

(28) Klaver *met ongesteelde zydelingse Eyronde Hoofdjes, de Kelkslippen ongelyk, styf en omgekromd.*

In de Zuidelyke deelen van Europa, als ook in Vrankryk omstreeks Parys, en in Groot Brittan-

(*) *Stockh. Verh.* 1747. p. 87.

(28) *Trifolium* Capit. sessilibus lateralibus ovatis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* GOUAN *Monsp.* HALL. *Helv.* &c. Trif. Capit. oblongo aspero. C. B. *Pin.* 329. *Prodr.* 140. Trif. minus Cap. parvo albo echinato BARR. *Ic.* 870. Trif. Flosculis albis &c. VAILL. *Paris.* 196. T. 33. f. 1.

tannie, groeit deeze Soort van Klaver, die minder Takkige Stengen dan de Haazepootjes heeft. Zy is door de ronde ruuwe of ftekelige Hoofdjes zeer kenbaar. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD. STUK.

(29) Klaver *met ongefteelde half Klootronde ftyve Hoofdjes; de Kelken geftreept, uitgebreid, egaal.* XXIX. *Trifolium Glomeratum.* Gekropte.

(30) Klaver *met ongefteelde byna zydelingfe Eyronde Hoofdjes, de Kelken rond, geftreept.* XXX. *Striatum.* Geftreepte.

(31) Klaver *met langwerpige gefteelde Hoofdjes, een opgeregte Steng en gepaarde Bladen.* XXXI. *Alexandrinum.* Egyptifche.

De beide eerften, die in Europa groeijen, hebben de Kelken tienftreepig, in de eene naakt, in de andere Haairig. De laatfte Soort heeft van haare Groeiplaats, by Alexandrie, den bynaam. FORSKAÖHL zegt, dat menze in 't Arabifch *Berfim* noemt, en fpreekt 'er dus van (*). „ Dit is die Klaver, welke de Egyptenaars „ by

(29) *Trifolium* Capit. fesfilibus hemifphæricis rigidis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* &c. Trif. Arvenfe fupinum Verticillatum. BARR. *Ic.* 882.

(30) *Trifolium* Cap. fesfilibus fublateralibus ovatis &c. *Fl. Suec.* 614, 669. Trif. parvum hirfutum. VAILL. *Paris.* 196. T. 33. f. 2.

(31) *Trifolium* Capit. oblongis Pedunculatis, Caule erecto, Fol. oppofitis. *Am. Acad.* IV. p. 286.

(*) *Flor. Ægypt. Arab.* p. 139.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Tienmannige.*

„ by geheele Akkers bouwen, als het beste en „ byna eenigste Voeder der Lastbeesten. Twee-„ maal in 't Jaar wordt zy, gelyk het overige „ Koorngewas, niet gezaaid; maar by 't af-„ neemen van den Nyl. Wanneer de Landen „ hoog zyn, brengt men 'er met Werktuigen „ Water op, en werpt het Zaad in de bevog-„ tigde Aarde. Drie Oogsten heeft men van „ deeze Klaver, welke elke reize een half „ Elle hoog opschiet. Ieder Oogst, waar van „ de eerste de beste is, valt om de drie Maan-„ den; daarna sterft het Kruid. Men zaait de „ Klaver ook wel met de Tarwe te gelyk, op „ een zelfden Akker, en het gemengde Zaad „ heet *Chalit*; doch men scheidt het van el-„ kander met een Zeef. Tot den Oogst snydt „ men 't niet met den Sikkel, maar rukt het „ by den Grond af met de Hand, den Wor-„ overlaatende," die dan waarschynlyk nog Beesten - Voeder geeft (*).

XXXIII. *Trifolium uniflorum.* Eenbloemige.

(33) Klaver *die ongestengd is, met driedeelige, byna driebloemige Steeltjes, korter dan de Stoppeltjes zynde.*

In

(*) De *Heesterige Klaver* van de Kaap, op deeze volgende, is thans onder den naam van *Psoralea bracteata* bekend en beschreeven. Zie ons II. D. V. STUK, bladz. 551.

(33) *Trifolium* acaule, Pedunc. trifidis &c. Trifol. vernum repens purpureum & Flore albo exiguo. BUXB. *Cent.* III. p. 17. T. 31. f. 1, 2. Spica trifolia. ALP. *Exot.* 169. T. 168?

In Arabie, Paleſtina en Syrie, inzonderheid by Konſtantinopolen en op Kandia, groeit deeze zonderlinge Soort, welke getande Blaadjes als van Klaver, op lange Steeltjes heeft, tusſchen welken de Bloemen veel langer voortkomen, byna gelyk in het Edel Leverkruid. De Kelken zyn lang en Pypachtig, met tien Streepen, egaal gepunt. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

D. Blaazige, met Buikig gezwollen Kelken.

(34) Klaver *met Eyronde Aairen; de Kelken opgeblazen, glad, vyftandig, de algemeene Omwindzels vyfbladig.* XXXIV. *Trifolium Spumoſum.* Schuimige.

In de Zuidelyke deelen van Vrankryk, in Spanje en Italie, groeit deeze, die by Montpellier veel voorkomt aan de Wandelpaden. Zy heeft de Blaadjes zeer glad, de Bloemſteeltjes anderhalf of twee Duimen lang, de Hoofdjes als met Spog beſmet. De Haauwtjes, langer dan de Kelk en puntig, bevatten vier Zaadjes. Zy heeft de Bloempjes rood.

(35) Klaver *met byna Eyronde Aairen en agter-* XXXV. *Reſupinatum.* Omgeboogene.

(34) *Trifolium* Spicis Ovatis, Calycibus inflatis glabris &c. *H. Cliff.* 373. R. *Lugdb.* 378. Trifol. Capitulo Spumoſo lævi. C. B. *Pin.* 329. *Prodr.* 140. Trifol. Fragiferum. BARR. *Rar.* T. 851.

(35) *Trifolium* Spicis ſubovatis, Corollis ſupinatis, &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 378. GOUAN *Monsp.* 392. GORT. *Belg.* 212. Trifol. Pratenſe Folliculatum Flore inverſo. BARR. *Rar.* 824. T. 872.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

terover geboogen Bloempjes, de Kelken opgeblazen met een bultige Rug, de Stengen leggende.

Deeze komt op fommige plaatfen in Europa voor. Men vindtze in Engeland, als ook in ons Nederland aan den Ouden Ysfel, by Ulenpas. De Kelkjes gaapen aan de onderzyde overlangs; de Haauwtjes zyn tweezaadig, rondachtig en zeer klein.

XXXVI. *Trifolium tomentosum.* Wollige.

(36) Klaver *met ongefteelde Klootronde Wollige Aairtjes, de Kelken opgeblazen ftomp.*

XXXVII. *Fragiferum.* Aardbefie-Klaver.

(37) Klaver *met rondachtige Aairen, de Kelken opgeblazen met twee omgeboogen Tandjes, de Stengen kruipende.*

Deeze beiden behooren tot de *Aardbefie-Klaver*, dus genaamd om dat de Hoofdjes zig als Aardbefien vertoonen. De eerfte, die dezelven Wollig heeft, komt voor in de Zuidelyke deelen van Europa en elders aan de Middellandfche Zee; de andere is door geheel dit Wereldsdeel ge-

(36) *Trifolium* Spicis fesfilibus Globofis tomentofis &c. GER. *Prov.* 510. GRON. *Orient.* 96. Trifolium. Fragiferum tomentofum. MAGN. *Monsp.* T. 264. Trif. luteum Capite rotundo. BARR. *Rar.* T. 864.

(37) *Trifolium* Spicis fubrotundis &c. GORT. *Belg.* 212. GOUAN *Monsp.* 392. KRAM. *Auftr.* 223. *Fl. Suec.* 613, 670. R. *Lugdb.* 378. Trifolium Fragiferum Frificum. C. B. *Pin.* 329. CLUS. *Cur.* APP. 38. T. 39. VAILL. *Paris.* 195. T. 22. f. 2. BARR. *Rar.* T. 852.

gemeen, en groeit by ons ook hier en daar in de Velden. Men begintze in Ierland te teelen, en zegt, dat zy, gezaaid zynde, zig tot zeven Voeten uitbreide (*). CLUSIUS gaf 'er reeds een zeer fraaije Afbeelding van en merkte aan, dat zy in die Velden, welke 's Winters onder Water ſtaan, op verſcheide plaatſen van Vriesland, inzonderheid in de Provincie van Groningen, groeit. De Hoofdjes, zegt hy, gelyken, zo in figuur als in kleur, naar die der Aardbeziën of Braamboozen, zynde rood of zelfs Violet, gelyk de Braamen. Voor 't overige komt het Gewas veel met de gemeene Veld-Klaver overeen, maar de Bloemſteelen zyn veel langer dan de Bladen.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Decandria.*

E. Hoppige, met de Bloemvlaggetjes omgeboogen.

(38) Klaver *met byna geſchubde Aairen meest drie; de Vlaggen Elsvormig, verdwynende; de Kelken naakt; de Steng overend ſtaande.*

XXXVIII. *Trifolium Montanum.* Berg-Klaver.

Van de gewoone Witte verſchilt deeze Berg-Klaver, die in Sweeden zeer gemeen is, bovendien, door de langwerpige geknotte Aairen. Zy

(*) HALL. *Helv. inchoat.* Tom. I. p. 161.

(38) *Trifolium* Spicis ſubimbricatis ſubtribus &c. Trif. Capit. terminalibus &c. *Fl. Suec.* 611, 667. DALIB. *Par.* 223. Trif. Montanum album. C. B. *Pin.* 328. Trif. Pratenſe album. FUCHS. *Hiſt.* 318.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. Zy groeit alleen op zeer drooge Heuvels en Bergvelden.

XXXIX. *Trifolium Agrarium.* Steen-Klaver.

(39) Klaver *met ovaale geschubde Aairen, neergeboogen blyvende Vlaggetjes, naakte Kelken en opgeregte Stengen.*

Dergelyke Groeiplaats heeft deeze, komende veel voor op ruuwe Steenachtige Gronden, zo in ons Land, als door geheel Europa. Evenwel vindt menze ook wel in de Akkers onder 't Koorn en in sommige Gras-Velden. De naam is *Steenklaver*, in 't Hoogduitsch *Stein-Klee*, doch eigener *Veldklaver* zegt DODONÉUS, dat met den Latynschen naam *Agrarium* instemt. Haare geele Bloempjes onderscheidenze van de andere Veldklaver genoegzaam. De Hoofdjes gelyken, door haare schubbigheid, naar die van Hoppe en daarom noemen de Engelschen deeze Soort *Hop-Trefoil.* Het Voedzel, dat zy den Beesten geeft, is uitmuntende, en hier in overtreft zy zelfs de Spaansche Klaver (*).

XL. *Spadiceum.* Rood-Aairige.

(40) Klaver *met ovaale geschubde Aairen, neer-*

(39) *Trifolium* Spicis ovalibus imbricatis &c. GORT. *Belg.* 213. GOUAN *Monsp.* 392. KRAM. *Austr.* 223. *Fl. Suec.* II. 671. Trif. Pratense luteum Capitulo Lupuli s. Agrarium. C. B. *Pin.* 328. VAILL. *Par.* 196. T. 22. f. 3. Trif. Agrarium. DOD. *Pempt.* 573.

(*) HALL. *Helv. inchoat.* p. 159.

(40) *Trifolium* Spicis ovalibus imbricatis &c. GOUAN *Monsp.* 393. Montani titulo. *Fl. Suec.* II. N. 672. GORT. *Ingr.* 116.

neergeboogen, blyvende Vlaggetjes, Haairige Kelken en een opgeregte Steng. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(41) Klaver *met ovaale geschubde Aairen, neergeboogen, blyvende Vlaggetjes en hurkende Stengen.* XLI. *Trifolium procumbens.* Hurkende.

(42) Klaver *met byna geschubde Aairen, neergeboogen, blyvende Vlaggetjes, gesteelde Kelken en hurkende Stengen.* XLII. *Filiforme.* Draadachtige.

Weinig verschillen deeze, die in de Noordelyke deelen van Europa groeijen, van de voorgaande en van elkander. De twee eersten hebben Saffraan- of Goudkleurige, ros- of roodachtige Aairtjes; de laatste is zeer klein en teder, met Draadachtig dunne Stengetjes. RAY tekent dezelve onder de Engelsche Planten aan. HALLER vondtze ook omstreeks Gottingen, bedekkende den Grond als een Tapyt, op drooge plaatsen der Boschen, als mede in Switzerland. By Jena groeit het op vogtige Velden.

(43)

116. Trif. Mont. Lupulinum. C. B. *Pin.* 328. *Prodr.* 140. Lup. mont. Capit. Spadiceis. RUPP. *Jen.* 207. Lotus Mont. Aureus &c. BARR. *Rar.* T. 1024.

(41) *Trifolium* Spicis ovalibus imbricatis &c. *Fl. Suec. It. Gothl.* Trif. Lupulinum alterum minus. RAJ. *Angl.* III. p. 330. T. 14. f. 3.

(42) *Trifolium* Spicis subimbricatis &c. *Fl. Suec.* 764. Trifolium Lupulinum minimum. RAJ. *Angl.* uts. f. 4. HALL. *Opusc.* p. 87. RUPP. *Jen.* HALL. p. 256.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

XLIII. *Trifolium biflorum.* Tweebloemige.

(43) Klaver *met tweebloemige ongesteelde Aairen; de Omwindzels stekelig en Trechterachtig; de Bladen Lancetvormig.*

In Virginie en Kanada groeit deeze, die een opgeregt Stengetje heeft, met drievoudige Lancetvormige Blaadjes en Goudgeele Bloemhoofdjes, de Zaadhuisjes kort, ruig, gezwollen, met één of twee Nierachtige Zaadjes gevuld.

XLIV. *Suffocatum* Gesmoorde.

(44) Klaver *die ongestengd is en ongesteeld, met byna ongesteelde Bloemen uit den Wortel.*

Tot de allerkleinsten behoort deeze Soort van Klaver, die op Zandige Velden van 't Eiland Sicilie groeit. Zy heeft Stengetjes van naauwlyks een Handbreed lang, zeer Takkig, doch op den Grond neergedrukt als die van het Kruipend Hertshoorn: de Blaadjes drievoudig glad, op Steeltjes van een Duim langte: de Bloempjes Kropswyze in de Oxelen, op den Grond, zittende in de Kelkjes verholen. Des wordt zy *Gesmoorde* gebynaamd.

Onder alle deeze Soorten van Klaver zyn meer dan dertig inlandsch in Europa. Men vindt 'er wei-

(43) *Trifolium* Spicis bifloris sessilibus &c. GRON. *Virg.* II. p. 109. Trif. Caule Piloso GR. *Virg.* I. 84. Anonis Mariana lutea Fol. angustioribus. PET. *Sicc.* 84.

(44) *Trifolium* acaule exscapum, Flor. subsessilibus radicalibus. *Mant.* 276. JACQ. *Hort.* Trif. minimum supinum. RAJ. *Hist.* 942. Trif. Epithymi Capitulis inter Genicula annuum. CUP. *Cathol.* Trif. Vernum repens, BUXB. *Cent.* III. p. 18. T. 31. f. 2.

weinigen in de andere Wereldsdeelen en naauwlyks meer dan eene in de Oost- of Westindiën; 't welk aan de Gronds hoedanigheid zal zyn toe te schryven. In Arabie vallen volgens FORSKAOHL vier Soorten, aan de Kaap weinig meer. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

LOTUS. Rolklaver.

Een Rolronde gestrekte Haauw: de Vleugels opwaards in de langte samensluitende, en een Pypachtige Kelk. Dit zyn de onderscheidende Kenmerken van dit Geslagt, 't welk den van ouds bekenden naam van *Lotus* voert, dien ik verduitsch met *Rolklaver*. Drie Heesterige Soorten, daar van, zyn beschreeven, de overigen volgen hier.

(1) Rolklaver *met eenzaame Vliezig vierhoekige Haauwen, gladde Bladen en Lancetvormige Blikjes.* I. *Lotus maritimus.* Zeekantie.

(2) Rolklaver *met eenzaame Vliezig-vierhoekige Haauwen en hurkende Stengen, de Bladen van onderen ruigachtig.* II. *Siliquosus.* Peulige.

(3)

(1) *Lotus* Legum. solitariis Membranaceo-quadrangulis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 879. p. 504. *Veg.* XIII. p. 575. GOUAN *Monsp.* 393. *Fl. Suec.* 610, 676. LEYS. *Hal.* 672. Lotus tetragonolobus Maritimus Fl. luteo. BARTH. *Act.* II p. 346.

(2) *Lotus* Leg. solit. &c. GOUAN *Monsp* 394. Lotus Pratensis Siliq. luteus. C. B. *Pin.* 332. GORT. *Belg.* 213. Lotus tetragonolobus. RIV. *Tetrap.* 79.

IV. AFDEEL XVIII. HOOFDSTUK.

III. *Lotus tetragonolobus.* Vierkwabbige.

(3) Rolklaver *met eenzaame Vliezig - vierhoekige Haauwen en Eyronde Blikjes.*

IV. *Conjugatus.* Paarige.

(4) Rolklaver *met gepaarde Vliezig - vierhoekige Haauwen, de Blikjes langwerpig Eyrond.*

Dat deeze vier weinig verschillen, is uit de bepaalingen blykbaar. Zy komen alle in de Zuidelyke deelen van Europa en de eerste meest aan den Zeekant voor. De tweede zou ook in ons Land zyn gevonden, zo BOERHAAVE aantekent. De derde is als ongemeen fraay door CAMERARIUS geboekstaafd en afgebeeld. Zy heeft een hoogroode Fluweelachtige Bloem en bevindt zig in onze Kruidhoven. De vierde komt meest by Montpellier in 't wilde voor, en heeft, zo wel als de anderen, geele Bloemen.

V. *Tetraphyllus.* Vierbladige.

(5) Rolklaver *met eenzaame Haauwen, de Blaadjes drievoudig, Wigswyze Hartvormig; een dergelyk enkeld Stoppeltje en eenbladige Blikjes.*

Dee-

(3) *Lotus* Leg. folit. &c. *H. Ups.* 220. *H. Cliff.* 372. R. *Lugdb.* 388. Lotus ruber Siliquâ angulosâ. C. B. *Pin.* 332. Lotus pulcherrima tetragonolobus. CAMER. *Hort.* 91. T. 26.

(4) *Lotus* Legum. conjugatis &c. GOUAN *Monsp.* 394. Lotus luteus Siliquâ angulosâ. BOERH. *Lugdb.* II. p. 37.

(5) *Lotus* Legumin. solitariis, Fol. ternatis obcordato-Cuneatis, Stipulâ solitariâ simili Bracteis monophyllis. *Syst. Nat. Veg.* XIII.

Deeze, waar van de Groeiplaats niet gemeld wordt, heeft Draadachtige Stengetjes en één enkeld Stoppeltje, dat naar een Blaadje gelykt, maar langwerpig is, aan het Bladsteeltje. De Bloemen zyn geel, met de Rug van de Vlag donker paarsch. Zy komt in plaats van de Kaapsche leggende, die thans tot het Stalkruid is betrokken (*).

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(6) Rolklaver *met byna eenzaame bultige omgekromde Haauwen.*

VI. *Lotus edulis.* Eetbaare.

In Italie, op Sicilie en Kandia, groeit deeze Soort van Lotus, welke kromme Haauwen heeft, groen zynde zo lekker als Erwte-Peulen, en derhalve van de Kinderen veel gegeten wordende, zo ALPINUS meldt.

(7) Rolklaver *met meest twee Haauwen, Liniaal samengedrukt en knikkende.*

VII. *Peregrinus.* Vreemde.

(8) Rolklaver *met meest twee Haauwen, Lini-*

VIII. *Angustissimus.* Zeer smalle.

(*) Zie bladz. 111, hier voor.

(6) *Lotus* Legum. subsolitariis gibbis incurvis. *H. Cliff.* 370. R. *Lugdb.* 388. Lotus pentaphyllos Siliquâ cornutâ. C. B. *Pin.* 332. Lotus edulis Cretica. RAJ. *Hist.* 967. Lotus oligocer. Cretica lutea. MORIS. *Hist.* II. p. 176. S. 2. T. 18. f. 5. Trif. Corniculatum Creticum. ALP. *Exot.* T. 268.

(7) *Lotus* Legum. subbinatis Linearibus compressis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* GOUAN *Monsp.* Lotus Siliquis geminis peregrina. BOERH. *Lugdb.* II. p. 38.

(8) *Lotus* Legum. subbinatis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* &c.

V 2 Lo-

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

niaal en opwaards gestrekt; de Steng opstaande, de Bloemsteelen overhoeks.

Tienmannige. In de Zuidelyke deelen van Europa komen deeze voor, die doorgaans twee Haauwtjes by malkander hebben, somtyds ook drie en zelden één. Zy zyn uitermaate smal in de laatste Soort. Het zyn Kruidjes van een Voet of anderhalf hoogte.

IX. *Lotus Arabicus.* Arabische.

(9) Rolklaver *met ronde gehaarde Haauwen, hurkende Stengen, driebloemige Steeltjes en eenbladige Blikjes.*

In Arabie is deeze gevonden door den Heer FORSKAOHL, die leggende Stengen heeft, van anderhalf Voet langte, zynde uit Zaad in de Upsalsche Tuin geteeld. Zy slaapt by nagt, met de Bloemen digt tegen 't gemeene Steeltje aangevoegd en bedekt met het Blikje, de Blaadjes en Stoppeltjes samenluikende.

X. *Ornithopodioides.* Vogelpootige.

(10) Rolklaver *met byna drievoudige kromme samengedrukte Haauwen en verspreide Stengen.*

(11)

Lotus pentaphyllos minor hirsutus Siliquis angustissimis. C. B. *Pin.* 332.

(9) *Lotus* Legum. Cylindr. Aristatis &c. *Mant.* 104.

(10) *Lotus* Legum. subternatis &c. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* GOUAN *Monsp.* &c. Lotus Siliquis Ornithopodii. C. B. *Pin.* 332. Lotus peculiaris Siliquosa. CAM. *Hort.* 91. T. 25.

(11) Rolklaver *met byna drievoudige Haauwen, de Steng Kruidig, opgeregt, de Blaadjes Liniaal.* IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

Van de eerste deezer, die op Sicilie groeit, wordt ook verzekert, dat zy by Nagt slaapt; de andere valt op St. Jago een der Kaap-Versche of Zoute Eilanden, alwaar het Zaad, op 't end der voorgaande Eeuw, door den Kaapsen Gouverneur VAN DER STEL ingezameld werdt, dat sedert in de Hoven van Europa is voortgesprooten. Dit is een altyd groen Heestertje, met de Blaadjes en Stoppeltjes zeer smal, de Bloemen, die meest drie by elkander groeijen, zwartachtig paarsch met een geelen Kiel, de Haauwen rond en niet krom, gelyk in de voorgaande, alwaar zy naar die van het Vogelpoot-Kruid gelyken. XI. *Lotus Jacobæus.* St Jagosche.

(12) Rolklaver *met byna drievoudige Haauwen, de Steng Heesterachtig, de Bladen Fluweelachtig glinsterende.* XII. *Creticus.* Kandiasche.

De Groeiplaats van deeze schynt niet alleen op Kandia, maar ook in Spanje en in Syrie te zyn.

(11) *Lotus* Legum. subternatis, Caule Herbaceo erecto &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* GOUAN *Monsp.* &c. MILL. *Dict.* T. 168. Lotus angustifolia &c. COMM. *Hort.* II. p. 165. T. 83.

(12) *Lotus* Legum. subternatis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* Lotus Argentea Cretica. PLUK. *Alm.* 226. T. 43. f. 1. Lotus polyceratos Fruticosa Cretica Argentea, MORIS. *Hist.* II. p. 177.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.* zyn. Het is een laag-Heesterig slap Plantje, dat zig Zilverachtig vertoont, met de Bloemen meestal drie, doch somtyds ook vyf by elkander, gelyk in het voorgaande, geel van Kleur, en lange, regte, Rolronde knikkende Haauwen.

De drie volgende Soorten, als gezegd is, onder de Heesters beschreeven zynde, komen wy tot de

XVI. *Lotus Corniculatus.* Gehoornde.

(16) Rolklaver *met neergedrukte Hoofdjes, leggende Stengen en Cylindrische uitgebreide Haauwen.*

Onder den naam van *Gehoornde Klaveren* of *Gekroonde Meloten*, is deeze niet alleen in onze Provinciën, maar ook door geheel Europa bekend. Zy groeit op dorre drooge plaatsen, zo wel als in de Weidlanden, alwaar zy een uitmuntend Voeder voor de Beesten uitlevert, dat sommigen raaden aan te kweeken. De Engelschen noemen het *Lady-Finger Grass* of Vrouwen-Vinger Gras, de onzen somtyds *Juffers-Schoentjes*: 't welk op de figuur der Haauwtjes, die een opgewipte tip hebben, zal zien. Men noemt het in 't Hoogduitsch ook *Unser Frauwen*

(16) *Lotus* Capitulis depressis, Caulibus decumbentibus &c. GORT. *Belg.* 213. GOUAN *Monsp.* 395. Lotus Caule Herbaceo &c. *H. Cliff.* 372. R. *Lugdb.* 388. KRAM. *Austr.* 224. *Fl. Suec.* 609, 675. Lotus s. Melilotus pentaphyllos minor glabra. C. B. *Pin.* 332. Trifolium Corniculatum, 1. DOD. *Pempt.* 573. Melilotus Coronata. LOB. *Ic.* II. 44. β. Lotus pentaphyllos &c. C. B. *Pin.* 332. γ. Lotus pent. Frutescens, tenuissimis foliis. *Ibid.*

wen Schuhn, in 't Fransch *Couronne Royale*, om dat de Bloempjes als in geele Kroontjes vergaard zyn. IV. Afdeel. XVIII. Hoofdstuk.

Gemeenlyk komt het omtrent ter hoogte van een Voet voor en heeft zwakke Stengetjes, die zig zelf niet kunnen oprechten. Zy verdeelen zig menigvuldig en zyn bezet met Bladsteeltjes, op 't end drie Blaadjes hebbende, somtyds ronder, somtyds langwerpiger, met twee dergelyke Stoppeltjes aan den voet van 't Steeltje, gelyk in meest alle Soorten van dit Geslagt. Op 't end komen Kroontjes van Goudgeele Bloempjes, dikwils zeven in getal, Starswyze geplaatst en als geschoord door een of twee driebladige Kransjes; daar op volgen even zo veel Haauwtjes, die Rolrond zyn, aan 't end getipt, bevattende ronde Zaadjes. De Bloemen zyn niet onaangenaam van Reuk en Smaak, en worden somtyds in plaats van de Meloten, naar welken zy veel gelyken, gebruikt. Ook leveren zy, zo wel als 't Kruid, een blaauwe Verwstof uit (*). *Decandria.*

De Hoornklaver groeit, in vette vogtige Gronden, veel hooger en somtyds Heesterachtig, op haar zelve staande, waar door zy zig byna als een ander Gewas vertoont. Dit deedt my denken, of het Kaapse Plantje, waar van een Takje in *Fig* 3, op myne LXVste Plaat vertoond wordt, ook tot dezelve behooren mogt, maar een naauwkeurige beschouwing leerde my een aanmerkelyk verschil. Dus blykt uit *Capensis.* Kaapse. Pl. LXV. *Fig.* 3.

(*) *Flor. Suec.* Ed. II. p. 262.

IV. AFDEEL XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

uit de naauwkeurige Afbeelding daar van, dat de Blaadjes maar één klein rond Stoppeltje onder aan het Steeltje hebben; 't welk zeer byzonder is en alleen gemeld wordt in de Vyfde Soort, die deswegen Vierbladig is genoemd: maar tot welke dit Plantje niet kon behooren, dewyl de Hoofdjes doorgaans uit vyf of meer Bloempjes en Zaadhuisjes bestaan. Ook zyn de gedroogde Bloemen niet groenachtig, gelyk men bevindt in de Gehoornde Klaver plaats te hebben, maar geel.

De Hoogleeraar N. L. BURMANNUS heeft verscheide nieuwe Soorten van dit Geslagt onder zyne Kaapse Planten; een *Heesterige*, naamelyk, een *laag-Heesterige*, een *Smalbladige*, een *Vosseftaartige* en een *Pluizige*, boven en behalve de *Leggende*, de *St. Jagosche*, de *Kandiasche* en *Ruige* van den Ridder, opgetekend. Tot geen derzelven is dit myn Plantje betrekkelyk. Ook strookt hetzelve niet met de thans uitgemonsterde *Mauritanische*, welke insgelyks van de Kaap der Goede Hope afkomstig was.

XVII. *Lotus Cytisoides.* Wollige.

(17) Rolklaver *met gehalveerde Hoofdjes, een verspreide zeer Takkige Steng en Wollige Blaadjes.*

In

(17) *Lotus* Capit. dimidiatis, Caule diffuso Ramosissimo &c. R. *Lugdb.* 387. Lotus Siliquosa Maritima lutea, Cytisi facie. BARR. *Rar.* 71. T. 1031. Cytisus. LOB. *Ic.* II. p. 45.

In de Zuidelyke deelen van Europa, aan den Zeekant, valt deeze, die een Heesterig Gewas schynt te zyn, naar den Cytisus gelykende. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(18) Rolklaver *met ongebladerde Hoofdjes en ongesteelde vyfvoudige Bladen.* XVIII. *Lotus Dorycnium.* Gevingerde.

Zeer verschilt deeze, die door TOURNEFORT in een Geslagt, onder den naam *Dorycnium*, is t'huis gebragt, van de anderen door haare Gevingerde Bladen. Zy is van LOBEL *Dorycnium der Montpelieren* genoemd geweest, groeijende in Languedok en Provence meer dan in Italie. Men vindtze ook in Oostenryk op de Gebergten, en in Savoije, niet ver van Geneve, werdt zy onlangs door den Heer SAUSSURE verzameld.

't Is een Heesterig overblyvend Plantje, met styve Takkige Stengen, van anderhalf of twee Ellen hoogte, begroeid met tropjes van langwerpige Bladen, als die der Lupinen, maar kleiner. Op den top der Takken komen Hoofdjes van zeer kleine Bloempjes, witachtig van Kleur, en daar op volgen langwerpig ronde Hauwtjes, met een enkel Zaadje.

Myns

(18) *Lotus* Capit. aphyllis, Fol. sessilibus quinatis. GOUAN *Monsp.* 395. Dorycnium Fol. digitatis sessilibus. *H. Cliff.* 371. R. *Lugdb.* 389. KRAM. *Austr.* 224. Trifol. album angustifolium &c. C. B. *Pin.* 329. Dorycnium Monspeliensium. TOURNF. *Inst.* 391. LOB. *Ic.* II. 51.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.* Myns oordeels zou dit Kruid gevoeglyker tot het Geslagt van *Hedysarum*, daar verscheide Soorten ook met eenledige en eenzaadige Haauwtjes voorkomen, zyn t'huis gebragt geweest. En, ik vind het vreemd, dat het Oostindisch Kruidje, waar van een Takje in *Fig.* 4, op myne PLAAT LXV, is afgebeeld, tot dat Geslagt betrokken zy, aan welks Kenmerken het geenszins voldoet. Immers een der voornaamsten van 't Hedysarum is, dat de Haauwtjes uit Leedjes samengesteld zyn, ten minste in Vakjes verdeeld; terwyl dit tegenwoordige geheel Rolronde Haauwtjes heeft, met eene enkele doorloopende Holligheid, die verscheide Zaadjes inhouden (*).

XIX. *Monophyllus.* Eenbladige. Pl. LXV. *Fig.* 4. Ik noem het derhalve *Eenbladige Lotus* of Rolklaver. 't Is een klein hurkend Kruidje met veele digt geknoopte Stengetjes, die aan ieder Knoopje twee spitse Stoppeltjes hebben, van eene Kafachtige hoedanigheid. De Blaadjes, overhoeks op lange dunne Steeltjes voortkomende

(*) Meest zou het naar het *Penningbladig Haanekop*, dat ook *Wigbladig* genoemd wordt en insgelyks Kaffige Stoppeltjes heeft, gelyken; 't welk volgens de aanhaalingen van den Heer N. L. BURMANNUS wonderlyke veranderingen ondergaat. Hetzelve zou voorkomen met kleine stekelige Haauwtjes of als die van de Vogelpootjes, en met zodanigen, die door geene Leedjes of middelschotjes onderscheiden zyn. Doch, volgens de beschryving in *Flora Zeylanica*, is dat Kruid (als de Stoppeltjes langer dan de Bladsteeltjes, de Haauwtjes neergeboogen, krom, eenzaadig hebbende), grootelyks van dit tegenwoordige verschillende.

de, zyn meest volkomen Eyrond, de bovenften iets langwerpiger. De Bloempjes zitten Aairswyze aan 't end der Takjes en zyn paarschachtig; waar op volgen Rolronde Haauwtjes, van ruim een Duim langte, aan 't end scheef gepunt, op welken zeer onduidelyk zig eenige tekens van verdeeling openbaaren, die slegts door de uitzetting der Nierachtige Zaadjes, welken zy bevatten, veroirzaakt zyn.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

TRIGONELLA. Hoornklaver.

Dit Geslagt, in het Loof ook naar de Klaver gelykende, onderscheidt zig door de figuur der Bloem, als een Driehoek voorstellende; doordien de Vlag en Vleugels byna egaal van grootte en uitgebreid zyn. Hier op zinspeelt de Latynschen naam. De Haauwtjes zyn in veele als Bokshoornen, en daarom noem ik hetzelve *Hoornklaver*. Het bevat de tien volgende Soorten.

(1) Hoornklaver *met gesteelde, getropte, neerhangende Liniaale regte Haauwen, de Blaadjes eenigermaate Lancetvormig.* I. *Trigonella Ruthenica.* Russische.

(2) Hoornklaver *met gesteelde, getropte, neerhan-* II. *Platycarpos.* Breedvrugtige.

(1) *Trigonella* Legum. Peduncul. congestis &c. *Syst. Nat* XII. Gen. 898. p. 505. *Veg.* XII. p. 576. Trigon. Legumin. Pedunculatis. *H. Cliff.* 378. R. *Lugdb.* 382. Lotus Montana humilior trifolia &c. AMM. *Ruth.* 156, 159.

(2) *Trigonella* Leg. Pedunculatis &c. Melilotus supina latifolia &c. AMM. *Ruth.* 158. *Act. Gotting.* I. p. 213. T. 13.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *hangende, ovaale ſamengedrukte Haauwen, verſpreide Stengen en rondachtige Blaadjes.*

Tienmannige. Deeze beiden, in Siberie groeijende, gelyken, in Gewas, naar de Meliloten of naar de Rupsklaveren, maar verſchillen door de Bloem, als gezegd is, en door de figuur der Haauwen, gelyk uit de bepaaling blykt.

III. *Trigonella polyceratia.* Veelhoornige. (3) Hoornklaver *met byna geſteelde, getropte, opgeregte, omtrent regte, lange Liniaale Haauwen en naakte Bloemſteeltjes.*

Deeze, die in Spanje, Italie, Switzerland en de Zuidelyke deelen van Vrankryk, inzonderheid omſtreeks Montpellier, groeit, wordt *Wilde Fenegriek* getyteld, om dat de Bladen eenigszins gelyken, hoewel zy op de kanten gekarteld zyn.

IV. *Hamoſa.* Haakige. (4) Hoornklaver *met geſteelde, getroste, neergeboogene Haakige Rolronde Haauwen; de Steeltjes gedoornd, langer dan de Bladen.*

In

13. Mel. Siliquâ Membranaceâ compresſâ. *Act. Petrop.* VIII. p. 209. T. 12. GMEL. *Sib.* IV. p. 25. T. 9.

(3) *Trigonella* Leg. ſubſesſilibus congeſtis &c. GOUAN *Monsp.* 396. Medicago Leg. confertis ſesſilibus erectis. R. *Lugdb.* 382. *H. Cliff.* 376. Fœnum Græcum ſylveſtre alt. polyceration. C. B. *Pin.* 348. DOD. *Pempt.* 547. LOB. *Ic.* II. 45.

(4) *Trigonella* Leg. Pedunc. Racemoſis &c. Fœnum Græcum

In Egypte groeit deeze, die door den fchranderen HASSELQUIST, als ook door FORSKAOHL, is waargenomen. Men noemtze 'er *Alchimelech*, dat is Melilotus, volgens ALPINUS; waar van het Zaad aldaar, in- en uitwendig, gelyk elders de Bloemen, an tot dergelyke Middelen, in veel gebruik was.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

(5) Hoornklaver *met byna gefteelde getropte neergeboogene Zeisfenvormige famengedrukte Haauwen; de Steeltjes gedoornd en zeer kort.*

V. *Trigonella Spinofa.* Gedoornde.

Op Kandia groeit deeze, die, gelyk de beide vorigen, een jaarlyks Zaay-Gewas is, wordende mede tot de Wilde Fenegriek betrokken. De Stoppeltjes zyn getand. Het Bloemfteeltje wordt een ftyve Doorn, aan wier voet dikwils vyf geaderde gladde Haauwtjes voortkomen, die van een aartige figuur zyn.

(6) Hoornklaver *met gefteelde getropte neerge-*

VI. *Corniculata.* Gehoornde.

cum Cornic. reflexis minus & repens. BOERH. *Lugdb.* II. p. 33. Melilotus &c. C. B. *Pin.* 331. Mel. Ægyptius Achimelech vocatus. ALP. *Ægypt.* 41. T. 124.

(5) *Trigonella* Leg. fubpedunculatis congeftis &c. Medicago Legum. fæpius ternatis &c. *H. Cliff.* 377. Fœnum Græcum fyiv. polyceration Creticum majus. BREYN. *Cent.* 79. T. 33. f. 1.

(6) *Trigonella* Leg. Pedunculatis congeftis &c. GORT. *Belg.* 214. GOUAN *Monsp.* 397. Trifol. Flor. Spicatis &c. *H. Cliff.* 376. R. *Lugdb.* 381. GRON. *Orient.* 96. Melilotus lu-

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *geboogene byna Zeisſenvormige Haauwen; de Steeltjes lang en eenigermaate gedoornd; de Steng opſtaande.*

Tienmannige. In de Zuidelyke deelen van Europa groeit deeze, die in 't byzonder ook den naam voert van *Gehoornde Klaveren.* Men vindtze insgelyks by ons in vogtige Weidlanden en aan de kanten des Wegs van Haarlem naar Overveen. Zy heeft de Stoppeltjes enkeld, eenigermaate getand; het Bloemſteeltje vierhoekig, langer dan het Blad, aan de tip zagt gedoornd, waar onder van tien tot twaalf kromme Haauwtjes, die korter dan de Steeltjes zyn, en deeze driemaal zo lang als de Blaadjes, welke een Hartvormige figuur hebben aan 't breede end Zaagtandig. De Bloemen zyn geel en zeer welriekende, zo GOUAN aantekent.

VII. *Trigonella Monſpeliaca.* Montpellierſe. (7) Hoornklaver *met getropte, ongeſteelde, Boogswyze, afwykende, hellende, korte Haauwen; het geſpitſte Bloemſteeltje ongedoornd.*

Niet

lutea major, Corniculis reflexis &c. MORIS. *Hiſt.* II. p. 162. S. 2. T. 16. f. 11. Trifolium Corniculatum 2. DOD. *Pempt.* 573.

(7) *Trigonella* Legum. congeſtis ſesſilibus &c. GOUAN *Monsp.* 396. *H. Cliff.* 377. R. *Lugdb.* 382. DALIB. *Paris.* 231. BREYN *Cent.* 80. T. 33. f. 2. Hedyſarum minimum. DAL. *Hiſt.* 446.

Niet alleen by de Stad Montpellier, maar ook omstreeks Parys en elders, komt deeze voor, die zeer klein is van Gewas, de Stengetjes op den Grond neergedrukt hebbende. Het getal der Haauwtjes, die mede krom zyn, is als in de voorgaande Soort. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK.

(8) Hoornklaver *met gesteelde ovaale Haauwtjes, die byna een Kroontje maaken; de Blaadjes Wigvormig getand; de Stoppeltjes gesnipperd.* VIII. *Trigonella Laciniata.* Gesnipperde.

In Egypte was de Groeiplaats van deeze, die naar de laatste Soort van Rupsklaveren veel gelykt, volgens den Hoogleeraar BURMANNUS. De Heer FORSKAOHL vondt, in de Zandige Woestynen omstreeks Kairo, eene *Gesternde*, welke de Haauwtjes in de Oxelen getropt, styf, Boogswyze krom en Sterswyze uitgebreid heeft, zynde aangenaam van Reuk als de Meliloten. Deeze hadt twee halfmaanswyze Stoppeltjes, aan den voet tweetandig.

(9) Hoornklaver *met de Haauwen ongesteeld, byna eenzaam, omtrent Zeissenvormig; effenrandige Blaadjes en verspreide Stengen.* IX. *Indica.* Oostindische.

In

(8) *Trigonella* Leg. Pedunculatis, subumbellatis ellipticis &c.

(9) *Trigonella* Leg. sessilibus subsolitariis &c. *Fl. Zeyl.* 285. Lotus Maderaspatanus villosus &c. PLUK. *Alm.* 226. T. 200. f. 7. Astragalus minimus repens triphyllus. BURM. *Zeyl.* 39. BURM. *Fl. Ind.* 173.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD STUK.

In Oostindie komt deeze voor, in 't byzonder op Ceylon, zynde een leggend, weinig getakt Kruidje, met drievoudige Blaadjes, Eyronde Stoppeltjes en enkelde of gepaarde Haauwtjes in de Oxelen, ongesteeld.

X. *Trigonella Fœnum Græcum.* Fenegriek.

(10) Hoornklaver *met ongesteelde, gestrekte, byna regtopstaande, eenigermaate Zeisjenvormige gespitste Haauwen, de Steng opgeregt.*

Dit Kruid, dat in de Zuidelyke deelen van Europa, ten minste in Languedok en Provence, wild groeit, wordt hier en elders in de Hoven gezaaid. Men noemt het, in 't Fransch, *Fenugrek*, in 't Engelsch *Fenugreke*, by ons *Fenegriek* of *Fynegriek*, naar den Latynschen naam, die eigentlyk Grieksch Hooy betekent. Sommigen hebben het ook *Siliqua* of *Silicula* getyteld wegens de Haauwtjes, die zeer veel gelyken naar Hoornen, waar van de Grieksche naam *Buceras* en *Aigoceras* afkomstig is. De Duitschers noemen het, deswegen, *Kuhhorn* en *Buckshorn*, dat is Koe- of Bokshoorn.

Het heeft een klein rond hol Stengetje, in Takjes verdeeld en bezet met lang gesteelde Blaad-

(10) *Trigonella* Leg. sessilibus strictis &c. GOUAN *Monsp.* 396. *H. Ups.* 229. *Mat. Med.* 356. R. *Lugdb.* 383. &c. Medicago Legum. subsolitariis. *H. Cliff.* 376. Fœnum Græcum sativum. C. B. *Pin.* 348. DOD. *Pempt.* 536. LOB. *Ic.* II. 44. CAM. *Epit.* 199. β. Fœnum Gr. sylvestre. C. B. *Pin.* 348.

Blaadjes, drie by elkander, naar die van de Veldklaver gelykende, doch aan 't end gekarteld. Witachtige Bloempjes komen, in klein getal, uit de Oxelen voort en daar op volgen de gezegde Haauwen (*). De Wilde verschilt door zydscheuten onder aan de Steng, die op den Grond leggen, door Eyronde Blaadjes en paarschachtige Knietjes, als ook de Haauwen ruiger te hebben.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK. *Decandria.*

Van ongemeen gebruik was deeze Plant by de Ouden. Zy aten het Loof, eer dezelve Zaad geschoten hadt, als Salade, en wel meest om loslyvig te maaken, waar toe het Sap, dat Lymerig is, als Wit van Ey, of ook het Afkookzel, byzonderlyk ingenomen wordt, met Honig gemengd zynde, om de scherpheid te temperen. Hedendaags gebruikt men meest het Zaad, waar van het Meel in Pappen een uitmuntend Middel is, zo om te doen verslaan, als tot rypmaaking van Gezwellen. Het is sterk van Reuk, walgelyk en bitterachtig van Smaak. Een Papje van dit Meel met Melk wordt met goed gevolg gelegd op Kneuzingen en blaauwe Plekken in de Huid. Het Afkookzel van het Zaad dient om het Hoofd van Ongediert te zuiveren, het doet het Haair groeijen en geneest Oogzinkingen. Veel Waters wordt door een weinig van de Olie, die men uit het Fenegriek-Zaad perst, Lymerig gemaakt.

ME-

(*) Ziet dezelven zeer fraay afgebeeld, by TOURNEFORT, *Inst. R. Herb.* T. 230.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

MEDICAGO. Rupsklaver.

De byzondere Kenmerken van dit Geslagt, dat de Vlinderbloemigen besluit, zyn, dat de Kiel van de Vlag is afgeboogen, niet alleen, maar ook dat de Haauwtjes platachtig en op byzondere wyzen omgedraaid zyn; weshalve aan sommige Soorten de naam van *Rupsklaveren* en ook die van *Slakkenkruid* gegeven wordt. Men telt 'er negen, op één naa allen Europische, waar van de twee eersten, reeds, onder de Heesters beschreeven zyn *, als volgt.

* II. D. V. ST. Bladz. 561.

III. *Medicago Radiata.* Gestraalde.

(3) Rupsklaver *met Nierachtige Haauwtjes, aan den rand getand, en drievoudige Bladen.*

Van deeze maakte TOURNEFORT een Geslagt onder den naam van *Medicago*, als naar de *Medica* gelykende, waar van hy de Zaadhuisjes of Haauwtjes, die rondom als gestraald zyn, zeer fraay heeft afgebeeld. Men vindt dit Zaaygewas, dat LOBEL *Gestraald Maankruid* der Italiaanen tytelt, in de openbaare Kruidhoven. Sommigen hebben het Klaver genoemd, wegens het Loof, dat driebladig aan 't

(3) *Medicago* Legum. Reniformibus &c. *H. Cliff.* 377. *Ups.* 230. R. *Lugdb* 381. GOUAN *Monsp.* 397. Medicago annua &c. MORIS. *Hist.* II. p. 158. S. 2. T. 16. f. 3. TOURNF. *Inst.* 412. T. 231. Trif. Sil. falcatâ. C. B. *Pin.* 330. Lunaria radiata Italorum. LOB. *Ic.* II. p. 38.

't end gekarteld is, hebbende de Blaadjes Hartvormig. Het schynt uit Italie afkomstig te zyn. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

(4) Rupsklaver *met Nierachtige Haauwtjes aan den rand getand en gevinde Bladen.* IV. *Medicago circinata.* Rondhaauwige.

In Spanje en Italie groeit deeze, die leggende Stengetjes heeft, met de Bladen meest vyfvinnig, het uiterste grootst en Eyrond; de Bloemsteeltjes langer dan de Bladen, meest vierbloemig, met Eyronde Blikjes, grooter dan de Bloemen, bepaald.

(5) Rupsklaver *met getroste Steeltjes, gedraaide Haauwtjes en eene opgeregte gladde Steng.* V. *Sativa.* Echte.

(6) Rupsklaver *met getroste Steeltjes, halfmaanswyze Haauwtjes en eene leggende Steng.* VI. *Falcata.* Kromme.

(7)

(4) *Medicago* Legum. Reniformibus &c. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* GOUAN *Monsp.* Loto affinis Siliquis circinatis. C. B. *Pin.* 333.

(5) *Medicago* Pedunculis Racemosis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* GOUAN *Monsp.* Medica legitima. CLUS. *Hist.* II. p. 242. Medica sativa. MORIS. *Hist.* II. p. 150. S. 2. T. 16. f. 2. Fœnum Burgundicum. LOB. *Ic.* II. p. 36.

(6) *Medicago* Ped. Racemosis &c. GORT. *Belg.* 214. GOUAN *Monsp.* 398. *Fl. Suec.* 620, 677. DALIB. *Paris.* 229. KRAM. *Austr.* 225. Medica flavo Flore. CLUS. *Hist.* II. p. 243. Trifolium sylv. luteum Siliquâ cornutâ. C. B. *Pin.* 330.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFD-STUK.

(7) Rupsklaver *met ovaale Aairen, Nierachtige eenzaadige Haauwtjes en hurkende Stengetjes.*

VII. *Medicago Lupulina.* Hoppige.

(8) Rupsklaver *met getroste Steeltjes, Slakhoornige gedoornde Haauwtjes en een hurkende Wollige Steng.*

VIII. *Marina.* Zeekants.

Deeze vier Soorten behooren tot het Kruid, dat men in 't Fransch *Luzerne*, en by ons *Rupsklaveren* noemt. De eerste komt voort in de Zuidelyke deelen van Europa, de laatste aan de Oevers der Middellandsche Zee, doch de twee middelsten groeijen in 't wilde door geheel Europa, zelfs in Sweeden en in Vriesland op de Koornlanden, in de Weiden en aan de Wegen. In Switzerland zyn deeze twee zeer gemeen en men achtze weinig minder dan de eerste, wier Teeling sedert eenigen tyd grootelyks is aangepreezen (*). LOBEL maakte 'er reeds gewag van, onder den naam van *Borgoens Hooy*, in Provence *Lauserde* genaamd, en zegt, dat het uit Medie in Griekenland en Italie gebragt zy, waar van het den naam

(7) *Medicago* Spicis ovalibus &c. GORT. *Belg.* 215. GOUAN *Monsp. H. Cliff.* R. *Lugdb.* &c. GRON. *Virg.* 110. Trifolium Pratense luteum Capitulo breviore. C. B. *Pin.* 328.

(8) *Medicago* Pedunculis Racemosis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* GOUAN *Monsp.* &c. GRON. *Or.* 230. Trif. Cochleatum maritimum tomentosum. C. B. *Pin.* 329. Medica Marina. CLUS. *Hist.* II. p. 243. LOB. *Ic.* II. 38.

(*) Zie het Werk over den *Nieuwen Landbouw*, by F. HOUTTUYN uitgegeven; IV. STUK, bladz. 155, enz.

naam als *Herba Medica*, dat is Medifch Kruid, zou hebben bekomen. IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

Hoe 't zy, het was den Ouden zeer bekend als een uitmuntend Beeften-Voeder, dat men zestienmaal in 't Jaar kon afmaaijen, volgens PALLADIUS. In Perfie bevondt OLEARIUS hetzelve de voornaamfte Leeftogt te zyn van de Paarden. In Spanje werdt het, ten zelfden einde, ook veel gezaaid en niet minder in Languedok en Provence, of ook in Bourgondie en andere deelen van Vrankryk. Wegens de ongemeene voedzaamheid en dat het verfcheide Jaaren overblyft, wordt het ook wel *Sainfoin*, dat is Gezegend Hooy, zo wel als de Haanekammetjes voorgemeld*, geheten en daar mede verward. Drie of viermaal 's Jaars kan men het in Vrankryk afmaaijen en dus levert het veel Hooy uit: doch heeft dit gebrek dat de Beeften zig, zonder iets anders daar by, 'er aan te barften zouden eeten. Ook vereifcht het, om te flaagen, een vetten wel gemesten Grond, waar aan het in veele Landen ontbreekt (*).

* Bladz. 242.

Deeze Kruiden hebben een Klaverachtige Geftalte en gelyken veel naar de Meliloten. De eerfte of echte Rupsklaveren groeijen ongevaar een Elle hoog, en hebben paarfchachtige, de anderen geele Bloemen. De tweede en derde

(*) HALL. *Helv. inchoat.* Tom. I. p. 166.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

de blyven laager en kunnen niet op zig zelve ſtaan. De vierde, die aan den Zeekant van Languedok en Provence groeit, is de allerkleinſte. Het onderſcheid der Haauwtjes blykt uit de opgegevene bepaalingen van ieder Soort. De twee laatſten hebbenze ſtekelig of gedoornd en de Zeekants-Rupsklaveren munten door eene Wolachtige Haairigheid uit, welke dit Gewas bekleedt, gelyk veele andere Zeeplanten.

IX. *Medicago polymorpha.* Slakkenkruid.

(9) Rupsklaver *met Slakhoornige Haauwtjes, getande Stoppeltjes en verſpreide Stengen.*

Van deeze, die, wegens de Haauwtjes, *Slakkenkruid* genoemd wordt, in de Zuidelyke deelen van Europa natuurlyk groeijende en anderszins veel naar de voorgaande gelykende, doch kleiner van Gewas, en een jaarlykſe Zaayplant zynde, komen aanmerkelyke Verſcheidenheden voor, die door den Ridder aldus onderſcheiden zyn.

Orbicularis. Schyfrond.

A. *Slakkenkruid* met eenzaame Slakhoornige neergedrukt platte Haauwtjes, kanthaairige Stoppeltjes en verſpreide Stengen.

B,

(9) *Medicago* Legum. Cochleatis, Stipulis dentatis, Caule diffuſo. *H. Cliff.* 378. *Ups.* 230. R. *Lugdb.* 381. GOUAN *Monsp.* 398. DALIB. *Paris.* 230. KRAM. *Auſtr.* 225. GORT. *Belg.* 215. Trifol. Cochleatum Fructu nigro hispido. C. B. *Pin.* 329.

A. Med. Leg. ſolitariis &c. Medica major dicarpos &c. MORIS. *Hiſt.* II. p. 152. S. 2. T. 15. f. 1. Med. Orbiculata. TOURNF. *Inſt.* 410. GER. *Prov.* 516. N. 5.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

B. *Slakkenkruid* dat grooter is, tweevrugtig, de Haauwtjes Kogelrond Schottelachtig. *Scutellata.* Geschotteld.

C. *Slakkenkruid* met gedraaide Haauwtjes, groot en klein, ongedoornd. *Tornata.* Gedraaid.

D. *Slakkenkruid* met een Tolachtige Vrugt. *Turbinata.* Tolachtig.

E. *Slakkenkruid* dat grooter, gedoornd is en tweevrugtig, de langste Doorntjes op- en nederwaards gestrekt. *Intertexta.* Doorweven.

F. *Slakkenkruid* dat kleiner is en veelvrugtig; de Haauwtjes grooter wit; de Blaadjes Hartvormig met een bruine Plek. *Arabica.* Arabisch.

G. *Slakkenkruid* met een zeer kleine Vrugt, als een wederzyds getand Kroontje. *Coronata.* Gekroond.

H. *Slakkenkruid* met getropte Kogelronde stekelige Haauwtjes, de Stoppeltjes kanthairig. *Ciliaris.* Kanthairig.

I.

B. Med. Cochl. major dicarpos &c. MORIS. *Ibid.* f. 4. Medica Scutellata. TOURNF. *Inst.* 410. GER. N. 6.

C. Med. tornata major et minor lenis. MORIS. *Ibid.* f. 6. GER. N. 7.

D. Med. Fructu turbinato. GOUAN *Monsp.* 399. Med. magna Turbinata. TOURNF. *Inst.* 410.

E. Med. Cochleata spinosa &c. MOR. *Ibid.* f. 7, 8, 9. GER. N. 11.

F. Med. Cochl. minor polycarpos &c. MORIS. *Ibid.* f. 15. Medica Arabica. CAM. *Hort.* 97. T. 27.

G. Med. Fr. minimo &c. MORIS. *Ibid.* f. 81. Medica coronata Cherleri parva. TOURNF. 411. Ger. N. 9.

H. Med. Legum. congestis Globosis &c. Medica annua Fr. ciliati. TOURNF. 411.

X 4

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK.

I. *Slakkenkruid* met eenzaame Kogelronde, zeer korte ſtekelige Haauwtjes, en Zaagtandige Stoppeltjes.

Hirſuta. Ruig.

K. *Slakkenkruid* dat driebladig is, met gedoornde Slakhoornige Haauwtjes, de onderſte Blaadjes Wigvormig ſtomp, de bovenſten rondachtig.

Rigidula. Styfachtig.

L. *Slakkenkruid* met Slakhoornige Haauwtjes, die uitwendig overhoeks haakig gedoornd zyn; de Stoppeltjes effenrandig.

Minima. Zeer klein.

M. *Slakkenkruid* dat tweevrugtig is, met een rond klein gedoornd Zaadhuisje.

Muricata. Gedoornd.

N. *Slakkenkruid* met weinigbloemige Steeltjes en Slakhoornige Haauwtjes, met Haakjes zo lang als dezelven.

Nigra. Zwart.

O. *Slakkenkruid* met een gedoornde Vrugt, de Bladen Liniaal en Tandswys ingeſneeden.

Laciniata. Geſnipperd.

Zo

I. Med Leg. ſolitariis Globoſis &c. &c. Med. echinata hirſuta. TOURNF. GER. N. 13. GARID. 309.

K. Med. triphylla, Leg. Cochleatis ſpinoſis &c. GER. N. 12. VAILL. *Paris.* T. 33. f. 7.

L. Med. Legum. Cochleatis, Aculeis uncinatis &c. OED. 211. Medica echinata minima. J. B. *Hiſt.* II. p. 386.

M. Med. Cochleata dicarpos, Caps. Spinoſâ. rotunda. MORIS. utſupra. f. 11. GER. *Prov.* N. 8.

N. Med. Pedunc. paucifloris &c. GER. N. 10. MORIS. uts. f. 19.

O. Med. Fructu echinato, Fol. Linearibus dentatis. GOUAN *Monsp.* 400. Medicago Syriaca. RIV. *Tetrap.* 205. Med. dis

Zo veele Verscheidenheden komen 'er voor van het zogenaamde Slakkenkruid, welke bovendien ook in andere opzigten verschillen. De eerste, naamelyk, heeft op drooge Gronden de Stengetjes maar een Handbreed, op vogtige vette Gronden een Voet lang, op de Aarde leggende: de tweede heeft de Stengen ten deele opgeregt, een Elle, de vierde somtyds wel anderhalf Elle lang. Weinig kleiner zyn zy in de vyfde, doch de Arabische valt kleiner, zo wel als de volgende. Het Loof aangaande, dit heeft de Blaadjes naar die van Klaveren of Meliloten meer of min gelykende, uitgenomen de laatste, alwaar de Bladen langwerpig en Tandswyze uitgehoekt voorkomen. Van het verschil der Zaadhuisjes, dat in de bepaalingen opgemerkt is, geeft MORISON zeer fraaije Afbeeldingen. Zy vallen in de eerste Soorten als Hazelnooten of grooter, in de laatsten kleiner dan Erwten. Sommigen zyn plat als een Dubbeltje, als Schotteltjes of Napjes in malkander, of als Nesten van kleine Korfjes; anderen gelyken naar Tonnetjes, die aartig gedraaid, als geborduurd, of stekelig gedoornd en als de Klisfen met Haakjes bezet zyn. Zy bestaan uit een Slangswyze in

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Decandria.*

dicarpos laciniata. PLUK. *Alm.* 245. Trif. echinato Capite. DOD. *Mem.* I. p. 123. Trifolium Fructu echinato. MAGN. *Monsp.* 271. T. 270. Trif. Cochl. Spinosum Syriacum, fol. laciniatis. BREYN *Cent.* 81. T. 34.

IV. AFDEEL. XVIII. HOOFDSTUK. *Tienmannige.*

in één gedraaid Strookje, waar tusschen de Nierachtige Zaadjes zyn vervat.

Van dit Slakkenkruid, 't zy dan hoedanig ook, wordt weinig of geen gebruik gemaakt, dewyl men beter Kruiden tot Beesten-Voeder heeft. Het dient alleenlyk tot aartigheid, wegens zyne zonderlinge Zaadhuisjes, in de Hoven en groeit als Onkruid in de Koornlanden der Zuidelyke deelen van Europa. In Egypte is het, op vogtige Velden, gemeen. Het Gedoornde zou ook in Friesland voorkomen, zo MEESE aantekent.

XIX. HOOFDSTUK.

Beschryving der VEELBROEDERIGE KRUIDEN (Polyadelphia), *dus genaamd om dat de Meeldraadjes* tot verscheide Voetstukken *zyn vereenigd; gelyk in 't St. Jans Kruid enz. plaats heeft.*

De meeste Geslagten van deeze Klasse behooren tot de Boomen en Heesters en zyn derhalve reeds beschreeven. Ook komen 'er maar elf in voor, die in de Rangen van Vyf- Twaalf- Twintigmannigen en Veelmannigen onderscheiden zyn. Tot de Twaalfmannigen behoort het Geslagt van

MON-

IV. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK.

MONSONIA.

Een vyfbladige Kelk en vyfbladige Bloem; vyftien Meeldraadjes tot vyf Vezelen samengegroeid; een vyfdeelige Styl en vyfzaadig Huisje; maaken de byzondere Kenmerken uit.

I. *Monsonia speciosa.* Schoone.

Maar ééne Soort is van dit Geslagt bekend (*), die den bynaam van *Schoone* voert, wegens de fraaiheid der Bloemen. Het is een Kaaps Plantje, door den vermaarden BREYNIUS in Afbeelding gebragt, dat eenigermaate gelykt naar de Geraniums. Het heeft veele gesteelde Wortelbladen, die aan 't end Vinswyze Blaadjes hebben, zeer smal, doch eenigermaate Lancetvormig. Hier tusschen komen twee of drie enkelde Bloemsteeltjes voort, die eens zo lang als de Bladsteelen zyn, in 't midden, op de manier der Anemonen, gekranst met zes Lancetvormige Blaadjes, en op 't end een groote Bloem hebbende, welke uit vyf gelyke Eyronde Blaadjes bestaat en naar die der Nigelle veel gelykt. Men vindt 'er vyf Vezelen in, welke ieder ten halve in drieën zyn gedeeld, met haare Meelknopjes, en uit het midden ryst de Styl als een Pylaartje, dat met vyf langwerpige, by-

(*) Monsonia. *Syst. Nat.* XII. Gen. 1263. p. 508. *Veg.* XIII. p. 580. *Gen. Plant.* 578. *Mant.* 105. Monsonia grandiflora. BURM. *Prodr. Cap.* 23. Geranium Folio tenuissime dissecto, Flore singulari amplissimo. BREYN *Prodr.* III. *App.* 31. T. 21. f. 2.

IV. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. byna Rolronde, gekleurde Stempels praalt. Ik heb een Exemplaar van deeze Plant.

Onder de Veelmannigen komt het Geslagt van

HYPERICUM. St. Jans Kruid.

Waar van ik reeds veertien Soorten onder de Heesters heb beschreeven *; zo dat nog maar een- en-twintig overblyven, als volgt.

* II. D. V. St. bl. 564, enz.

XIII. *Hypericum Orientale.* Oosterſch. (13) St. Jans Kruid *met driewyvige Bloemen, omgeboogen Stoppeltjes en langwerpige Tandswys' gekartelde Bladen.*

XIV. *Scabrum.* Ruuw. (14) St. Jans Kruid *met driewyvige Bloemen, een ronde laag Heesterige gedoornde Steng en langwerpige Bladen.*

XV. *Repens.* Kruipend. (15) St. Jans Kruid *met driewyvige Bloemen, een ronde kruipende Steng en Lancetvormig Liniaale stompe Bladen.*

In de Levant heeft de vermaarde TOURNEFORT deeze drie Soorten ontdekt, waar van de eerste Stengen van een Elle hoog en Bladen hadt

(13) *Hypericum* Flor. trigynis Stipulis reflexis &c. Hyper. Orientale Ptarmicæ foliis. TOURNF. *Cor.* 18. *It.* II. T. p. 97.

(14) *Hypericum* Flor. trig. Caule tereti &c. *Am. Acad.* IV. p. 287. Hyp. Orientale Caule aspero purpureo. TOURNF. *Cor.* 19.

(15) *Hypericum* Flor. trig. Caule tereti repente &c. *Am. Acad.* Ibid. Hyp. Orient. Polygoni folio. TOURNF. *Cor.* 19.

hadt als het Wilde Bertram onzer Velden, ieder met twee Oortjes, die zig als omgeboogene Stoppeltjes vertoonden: de tweede ruuwe en paarsche, Kruidige Stengen, met Bladen van eene ovaal Lancetvormige figuur: de derde kleine Blaadjes, als van het Varkensgras en Draadachtige kruipende Stengen.

IV. AFDEEL. XIX. HOOFD-STUK.

(16) St. Jans Kruid *met driewyvige Bloemen, de laagsten ongesteeld; de Steng tweesnydig Heesterig, de Bladen Lancetvormig-Liniaal.*

XVI. *Hypericum prolificum.* Kinderend.

In Noord-Amerika groeit deeze, die regte paarschachtige Stengen heeft; een Kleurigheid zeer eigen aan dit Geslagt. De Bladen zyn smaller dan die van den Olyfboom en gelyken veel naar het Loof der zogenaamde Egyptische Wilg. Het Gewas blyft altoos groen en draagt zeer fraaije geele Bloemen, waar van die der onderste Mikjes ongesteeld, de overigen, welke de Aair uitmaaken, gesteeld zyn, zelden meer dan zeven in getal. Zy hebben de Meeldraadjes korter dan de Bloemblaadjes.

(17) St. Jans Kruid *met driewyvige Bloemen en Liniaale over elkander leggende Bladen.*

XVII. *Ericoides.* Heyachtig.

In

(16) *Hypericum* Flor. trig. primordialibus sessilibus &c. *Mant.* 106. Hyp. Flor. semi-trigynis &c. GRON. *Virg.* II. 112.

(17) *Hypericum* Flor. trig. Fol. Linearibus imbricatis. Hyp. Eri-

IV. AFDEEL. HOOFD-STUK. XIX.

In Portugal en Spanje groeit deeze, die zeer klein is van Gewas en zig geheel Heyachtig vertoont, met eene Afchgraauwe wolligheid.

XVIII. *Hypericum Canadense.* Kanadaafch.

(18) St. Jans Kruid *met driewyvige Bloemen; de Bladen Liniaal - Lancetvormig, de Steng vierhoekig, de Zaadhuisjes gekleurd.*

In Kanada groeit, volgens den Heer KALM, deeze, die ronde Takkige Kruidige Stengetjes heeft en zeer kleine gesteelde Bloempjes, van grootte als der Spurrie, gevolgd wordende van roode Zaadhuisjes.

XIX. *Virginicum.* Virginifch.

(19) St. Jans Kruid *met driewyvige negenmannige Bloemen, een ronde Steng en Eyronde omvattende Bladen.*

Aan zekere jonge Virginifche Dame, JENNY COLDEN genaamd, werden, door Doktor GARDEN, de Kenmerken gezonden van een Plant, niet ver van Nieuw Engeland, in 't jaar 1754 gevonden, doch welke zy reeds in haare Verzameling hadt, hebbende dezelve een Jaar vroeger ontdekt. Aan deeze gaf die Kruidkundige Dame, naar welke waarfchynlyk 't Geflagt van *Coldenia* benoemd is, ter eere van ge-

Ericoides minimum Fol. cinereis. PLUK. *Alm.* 189. T. 93. f. 5. Hyp. toment. Lufitanicum minimum. TOURNF. *Inft.* 256.

(18) *Hypericum* Flor. trig. Fol. Lineari - Lanceolaris &c.

(19) *Hypericum* Flor. trig. enneandris &c. *Mant.* 255. Gardenia Colden. *Obferv. Edinb.* Vol. II. (1756). p. 2.

gezegden Doktor den naam van *Gardenia* (*). Hy oordeelde, naamelyk, de Plant van dit Geslagt verschillende, waar toe nogthans LINNÆUS dezelve, onder den naam van *Virginisch St. Jans Kruid*, betrokken hadt. Want zy heeft maar drie Bondels, ieder van drie Meeldraadjes, en daar tusschen drie stompe Klierachtige Honigbakjes. De Gestalte, evenwel, komt veel met die van 't gewoone St. Jans Kruid overeen.

IV. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK.

(20) St. Jans Kruid *met driewyvige Bloemen en vierkante Kruidige Stengen.*

XX. *Hypericum Quadrangulare.* Vierhoekig.

Wegens de vierkante Stengen, die in dit Kruid zeer opmerkelyk zyn, voert het den bynaam. De Groeiplaats is door geheel Europa en zelfs in ons Land aan vogtige Beeken en op de Velden in Zandige Landsdouwen. Men noemt het *Hertshooy*, in 't Engelsch *St. Johns Grass.* Het groeit hooger en grover dan het volgende.

(21) St. Jans Kruid *met driewyvige Bloemen, twee-*

XXI. *Perforatum.* Gemeen.

(*) 't Geslagt van *Gardenia*, een zeer schoonen Kaapsen of Oostindischen Bloem-Heester bevattende, is door my reeds in het II. D. IV. STUK, blaadz. 387, beschreeven.

(20) *Hypericum* Flor. trig. Caule quadrato Herbaceo. GORT. *Belg.* 216. GOUAN *Monsp.* 402. KRAM. *Austr.* 226. *Fl. Suec.* 624, 679. R. *Lugdb.* 473. Hyp. Ascyron dictum Caule quadrangulo. J. B. *Hist.* III. p. 382. Ascyron. DOD. *Pempt.* 78. LOB. *Ic.* 399.

(21) *Hypericum* Fl. trig. Caule ancipiti &c. *Mat. Med.* 368. GORT. *Belg.* 216. KRAM. *Austr.* 226. GOUAN *Monsp.* 402.

IV. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK.

tweesnydende Stengen en stompe doorschynend gestipte Bladen.

Dit is het gemeene *St. Jans Kruid*, in de Apotheeken by den naam van *Hypericum* bekend, dat men in 't Engelsch ook *St. Johns Wort*, maar in 't Fransch *Millepertuis* noemt, om dat de Bladen met een menigte van Gaatjes schynen doorboord te zyn; weshalve het ook *Perforata* en *Porosa* is getyteld. Die doorschynende Stippen, nogthans, zyn slegts Olieblaasjes. Eenigen hebben het *Fuga Dæmonum* en by ons Landvolk *Jaagt den Duivel* geheten, om dat het tegen Opstyging, Benaauwdheden en Zenuwkwaalen, die de Menschen somtyds als bezeten maaken, dienstig is.

Het Kruid, dat op Akkers, Velden, aan de Wegen en in Bosschen, zo by ons als door geheel Europa, van zelf groeit, komt ook veel in de Tuinen voor, en is iedereen bekend. De Bloemen zyn geel, doch aan 't end der Blaadjes met zwarte Stippen besprengd; gelyk ook ieder Bondeltje van Meeldraadjes een zwart Kliertje heeft. Dit alles ontstaat uit de overvloed van Olie of welriekende Gom-Harst, naar Terbenthyn gelykende, die het Aftrekzel der Bloemen in Wyngeest rood kleurt, hoewel zy ook afgeeft in Water. Door Destillatie komt uit

402. R. *Lugdb.* 474. HALL. *Helv.* 630. Hypericum vulgare. C. B. *Pin.* 279. Hypericum. DOD. *Pempt.* 76. LOB. *Ic.* 398.

uit een Pond der Toppen van dit Kruid, die men meest gebruikt, wel een Once Olie, en de Wortels geeven een zuuren Geest, als Honigachtig. IV. Afdeel. XIX. Hoofdstuk.

Het St. Jans Kruid wordt gehouden voor een uitmuntend Wondmiddel, inzonderheid de Olie, welke op de Bloemen gestaan heeft; die, niet rans geworden, ook zeer dienstig is tot Brandsteden. Als een Geheim hebben sommigen die Olie, met het uitgeperste Sap gemengd, voor een Wondbalsem uitgevent. Inwendig wordt het Aftrekzel der Bloemen als Thee, tot verzagting van de scherpheid der Vogten, en om de Kwetsuuren der Ingewanden, in Bloedloop en andere Vloeijingen, te geneezen, zeer geroemd. Eenigen hebben 'er Koortsverdryvende kragten aan toegeschreeven. De Ouden achtten het St. Jans Kruid openende en Pisdryvende. BOERHAAVE heeft uit deszelfs gebruik een heeschheid zien ontstaan in de Keel. Daar heerscht, naamelyk, een scherpe bitterachtige Smaak, zelfs in de Bladen, en het Afkookzel is Wormdoodende. Het Zaad is meest samentrekkende. Droog geeven de Bloemen aan Wol, die van Aluin doortrokken is, een taamelyk schoone geele Kleur. Het Aftrekzel en Afkookzel der Toppen wordt, als men 'er Koperroot in doet, groen (*).

(22)

(*) HALL. *Helv. inchoat.* II. p. 5. Item RUTTY *Mat. Med.* ad tit. Hyp.

IV. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK.

XXII. *Hypericum humifusum.* Leggend.

(22) St. Jans Kruid *met driewyvige Bloemen, in de Oxelen eenzaam, tweesnydige leggende Draadachtige Stengen en gladde Bladen.*

XXIII. *Crispum.* Gekruld.

(23) St. Jans Kruid *met driewyvige Bloemen, ronde Stengen en ongesteelde Lancetvormige Bladen, die aan den voet Golfswyze getand zyn.*

Deeze beiden in de Zuidelyke deelen van Europa, de laatste inzonderheid op Sicilie, in Kalabrie en Griekenland groeijende, zyn kleine Plantjes, door het gemelde zig genoegzaam onderscheidende. De laatste heeft ongemeen kleine gekrulde Blaadjes. De eerste heeft men ook in Sweeden en by ons gevonden.

XXIV. *Montanum.* Bergminnend.

(24) St. Jans Kruid *met driewyvige Bloemen, Zaagswys geklierde Kelken, een opgeregte ronde Steng en Eyronde gladde Bladen.*

(25)

(22) *Hypericum* Flor. trig. Axillaribus solitariis &c. GORT. *Belg.* 216. *Fl. Suec.* II. 681. GOETT. *Stamp.* II. 174. OED. *Dan.* T. 141. HALL. *Helv.* 360. Hyp. minus supin. glabrum. C. B. *Pin.* 279. Hyp. sup. minimum. CLUS. *Hist.* II. p. 181. LOB. *Ic.* 400.

(23) *Hypericum* Flor. trig. Caule tereti &c. *Mant.* 106. Hyp. crispum triquetro et cuspidato folio. BOCC. *Mus.* II. p. 31. T. 12. Hyp. Fol. parvis crispis f. sinuatis, Siculum. RAJ. *Hist.* 1019.

(24) *Hypericum* Flor. trig. Cal. serrato-gland, &c. OED. *Dan.* T. 173. *Fl. Suec.* II. 683. Hyper. elegantissimum. J. B. *Hist.* III. p. 383. HILL. *Plant.* 557. T. 14. Androsæmum Campoclarense. COL. *Ecphr.* I. p. 73. T. 74. Ascyrum f. Hyp. bifolium glabrum, non perforatum. C. B. *Pin.* 280.

(25) St. Jans Kruid *met driewyvige Bloemen, Zaagswys geklierde Kelken, een opgeregte ronde Steng en Eyronde ruigachtige Bladen.* IV. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. XXV. *Hypericum hirsutum.* Ruigbladig.

Op de Gebergten, zo wel der Noordelyke als Zuidelyke deelen van Europa, komen deeze beiden voor en de laatste valt zelfs in Holland aan Duinbeeken en op vogtige Gronden, als ook in 't Sticht en elders. Men noemtze *Ruig Herts-Hooy*; om ze dus van dat Kruid met vierkante Stengen, 't welk Herts-Hooy genoemd wordt, hier voor beschreeven, en op de zelfde plaatsen groeit, te onderscheiden. De een zo wel als de andere Soort, meest in de ruigte of gladheid der Bladen verschillende, valt ook in Switzerland. In kragten gelyken zy het St. Jans Kruid eenigzins.

(26) St. Jans Kruid *met driewyvige Bloemen, Zaagswys geklierde Kelken en half omvattende bogtige Wollige Bladen; de Stengen leggende.* XXVI. *Tomentosum.* Wollig.

(27) St. Jans Kruid *met driewyvige Bloemen, een* XXVII. *Perfoliatum.* Doorbladig.

(25) *Hypericum* Flor. trig. &c. GORT. *Belg.* 217. GOUAN *Monsp.* 402. *H. Cliff.* 380. R. *Lugdb.* 474. Hyper. Androsæmum dictum. J. B. *Hist.* III. p. 382. Androf. Ascyron dictum Caule rotundo. MORIS. *Hist.* II. p. 171. S. 5. T. 6. f. 11.

(26) *Hypericum* Flor. trig. &c. GORT. *Belg.* 218. GOUAN *Monsp.* 402. Hyp. sup. tomentosum. C. B. *Pin.* 279. CLUS. *Hist.* II. p. 181.

(27) *Hypericum* Flor. trig. Caule subancipiti &c.

IV. AFDEEL. XIX. HOOFDSTUK. *een byna tweesnydige Steng, omvattende Eyronde Bladen; het Kroontje met de Bloemen ongesteeld.*

XXVIII. *Hypericum Elodes.* Pluizig. (28) St. Jans Kruid *met driewyvige Bloemen, een ronde kruipende Steng, pluizig zo wel als de Bladen, die rondachtig zyn.*

Deeze drie, waar van de eerste in de Zuidelyke deelen van Europa, de laatste op Moerassige plaatsen van Vrankryk en Engeland groeit, hebben veel overeenkomst.

XXIX. *Pulchrum.* Schoon. (29) St. Jans Kruid *met driewyvige Bloemen, Zaagswys geklierde Kelken, Hartvormige gladde doorboorde Bladen, en ronde Stengen.*

In de Zuidelyke deelen van Europa, als ook in Switzerland, doch zeldzaam, komt dit Kruidje voor, dat TRAGUS schoon of fraay St. Jans Kruid genoemd heeft. Het heeft de Bloemen byna Oranjekleurig.

(30)

(28) *Hypericum* Flor. trig. Caule tereti repente &c. Ascyrum supinum Villosum palustre. C. B. *Pin.* 280. Asc. supinum Elodes. CLUS. *Hist.* App. alt. Caryophyllus palustris, Foliis subrotundis incanis, Flor. Aureis. MENTZ. *Pug.* T. 7. f. 3. an?

(29) *Hypericum* Flor. trig. Calyc. serrato-glandulosis &c. GOUAN *Monsp.* 403. Hyp. Calyce serrato, Fol. Cord. connatis. HALL. *Gott.* 116. Hyp. minus erectum. C. B. *Pin.* 279. Hyp. pulchrum Tragi. J. B. *Hist.* III. p. 383. OED. *Dan.* 75.

(30) St. Jans Kruid *met driewyvige Bloemen, Zaagswys geklierde Kelken, de Bladen Hartvormig rond en glad.* IV. AFDEEL. XIX. HOOFD-STUK.

Op de Pyreneesche Bergen groeit deeze Soort, welke de Bladen byna rond heeft, als die van 't Penningkruid, van onderen roodachtig, de Bloemen groot en bleek geel, met de Blaadjes in den omtrek gekarteld. Zy is niet, gelyk de voorgaande, opgeregt, maar leggende, hebbende Stengetjes van omtrent een Handbreed langte. XXX. *Hypericum Nummularium.* Penning-bladig.

(31) St. Jans Kruid *met driewyvige Bloemen, Zaagswys geklierde Kelken en byna gekranste Bladen.* XXXI. *Coris.* Heyachtig.

Dit naar Hey gelykend Kruid, is voor de echte *Coris* van DIOSCORIDES gehouden. Het groeit op drooge Heuvelen der Zuidelyke deelen van Europa en in de Levant. De Steng bereikt van één tot twee Ellen hoogte. Aan den

(30) *Hypericum* Flor. trig. Cal. ferrato-Glandulofis &c. Hyp. Nummulariæ folio, C. B. *Pin.* 279. *Prodr.* 130. PLUK. *Alm.* 188. T. 93. f. 4. Androfæmum fupinum Saxatile. BOCC. *Mus.* II. p. 134. T. 91.

(31) *Hypericum* Flor. trig. Cal. ferrato-Glaud. &c. GRON. *Orient.* 240. Hyp. f. Coris legitima Ericæ fimilis. MORIS. *Hift.* II. p. 468. S. V. T. 6. f. 4. Hypericoides Coris quorundam. J. B. *Hift.* III. p. 384. Coris lutea. C. B. *Pin.* 280. Hyp. faxatile tenuisfimo & glauco folio. TOURNF. *Inft.* 255.

IV. AFDEEL. XIX. HOOFD-STUK.

den voet van ieder Blaadje zyn twee Stoppeltjes, van de zelfde figuur en grootte: dus komen 'er, dewyl de Blaadjes gepaard zyn, als zes Blaadjes, die een Kransje maaken, by elkander voor; zegt de Ridder.

XXXII. *Hypericum mutilum.* Verminkt.

(32) St. Jans Kruid *met tweewyvige Bloemen; de Blaadjes Eyrond ongesteeld.*

Met dit Virginisch Kruidje, dat naar de Kleine Santorie gelykt, doch de Blaadjes zo digt tegen de Steng aangedrukt heeft, dat het zig als Bladerloos vertoont, besluit ik hier de beschryving van dit Geslagt, als hebbende de twee volgende Soorten, die Heesterig zyn, reeds voorgesteld. Ook loopt hier mede de Klasse der Veelbroederige Kruiden ten einde.

(32) *Hypericum* Flor. digynis, Fol. ovatis sessilibus. GRON. *Virg.* 112. Centaurium luteum Aquaticum perfoliatum Flore flavo, Foliis subrotundis glaucis. CLAYT. N. 232.

XX. HOOFD-

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

XX. HOOFDSTUK.

Beschryving der SAMENTEELIGE KRUIDEN (Syngenesia), *bevattende de* Straal-, Sterre- *of* Zonnebloemige *enz: gelyk de* Salade, Endivie, Cicorey, Artichokken, Scorzoneeren *en andere eetbaare; de* Paardebloemen, Klissen, 't Reinevaren, Duizendblad, Mater, Alsem, Byvoet, Kamille *en andere Geneeskragtige; de* Asters, Koorn- *en* Zonnebloemen, Gulde Roede, Chryzanten *en andere sierlyke; de* Doornen, Distels *en andere schadelyke Planten of Onkruiden.*

De reden der benaaming, de eigenschappen en onderscheiding der Planten, die *Samenteelige* genoemd worden, om dat de Bloemen uit een menigte van Blommetjes, in een gemeene Kelk vergaard, bestaan; is door my zo omstandig verklaard, toen ik de Heesters, daar toe behoorende, beschreef (*), dat ik den Leezer slegts daar toe behoef te wyzen, en dus gaa ik Voetstoots over tot den

EERSTEN RANG.

Egaale Veelwyvery.

Die zodanige Kruiden bevat, wier Blommetjes,

(*) Zie het geheele XVI. HOOFDSTUK. aan 't begin van het II. DEELS, VI. STUK, deezer *Natuurlyke Historie.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

tjes, uit welken de Hoofdjes bestaan, allen *Tweeslagtig* zyn, dat is zo wel een Styl en Vrugtbeginzel als Meeldraadjes hebben. In deeze Rang komen negentien Geslagten voor, die *Tongbloemig*, negen die *Kopbloemig* en dertien die *Schyfbloemig* zyn, als volgt.

A. Tongbloemige. *Semiflosculosi.*

GEROPOGON. Grysbaard.

De Stoel met Borstelige Kafjes bezet; een enkelde Kelk; het Zaad op de Schyf met Pluimachtige Zaadkuifjes; dat van den Omtrek met vyf Baardjes. Dus komen de Kenmerken van dit Geslagt voor, dat de drie volgende Soorten bevat.

I. *Geropogon glabrum.* Gladbladig.

(1) Grysbaard *met gladde Bladen.*

II. *Hirsutum.* Ruigbladig.

(2) Grysbaard *met Haairige Bladen.*

Deeze twee, in Italie natuurlyk groeijende, verschillen meest door de gladheid of ruigte der Bladen, welke Grasachtig zyn, komende de Gestalte, voor 't overige, die van het Boksbaard

(1) *Geropogon* Fol. glabris. *Syst. Nat.* XII. Gen. 904. p. 518. *Veg.* XIII. p. 592. Tragopogon Gramineo folio glabrum. RAJ. *Suppl.* 149. Trag. Cal. Coroll. Radio longioribus. *H. Ups.* 243. JACQ. *Hort.* T. 33.

(2) *Geropogon* Fol. pilosis. Trag. Gramin. foliis hirsutis, C. B. *Pin.* 275. COL. *Ecphr.* I. p. 232. T. 231.

baard naby. De Kelken, naamelyk, zyn grooter dan de Krans der Bloemen, die in beide deeze Soorten roodachtig zyn van Kleur. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(3) Grysbaard *met de Kelk in een byzondere Kelk begreepen.* III. *Geropogon Calyculatum.* Gekelkt.

Deeze vergaat niet jaarlyks, als de anderen, en heeft veel Takkige Stengen, met de Bloemen aan 't end, die voor het bloeijen knikken. 't Getal der Blommetjes is menigvuldig.

TRAGOPOGON. Boksbaard.

Een naakte Stoel, een enkelde Kelk en Gepluimde Zaadkuifjes, onderscheiden dit Geslagt, dat bovendien aan de Gestalte kenbaar is. Men vindt 'er de elf volgende Soorten in begreepen.

(1) Boksbaard *met de Kelken zo lang als de Bloemkrans; de Bladen onverdeeld en gestrekt.* I. *Tragopogon Pratense.* Gemeen.

Niet ongemeen is deeze Soort in verscheide deelen van ons Nederland, voorkomende aan We-

(3) *Geropogon* Calycibus Calyculatis. JACQ. *Hort.* T. 106.

(1) *Tragopogon* Cal. Corollæ radium æquantibus &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 905. p. 518. *Veg.* XIII. p. 592. Trag. Cal. Florem superantibus &c. *Mat. Med.* 372. GORT. *Belg.* 219. *Fl. Suec.* 648, 684, R. *Lugdb.* 119. DALIB. *Paris.* 242. Tragopogon Pratense luteum majus. C. B. *Pin.* 274. TOURNF. *Inst.* T. 270. Tragopogon. DOD. *Pempt.* 256. LOB. *Ic.* 550.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

Wegen en op de Akkers, gelyk door geheel Europa. Men noemtze, volgens de betekenis van den Griekschen naam *Tragopogon*, in 't Fransch *Barbe de Bouc*, in 't Engelsch *Buckes-* en *Goats Beard*, by ons, als ook in 't Hoogduitsch, *Boksbaard*, wegens de Pluizige Haairigheid der Zaadkuifjes, uitpuilende van den Kelk. Het wordt ook *Josephsbloemen* geheten.

De Steng wordt een Elle hoog en is Takkig verdeeld, omringd met breede Grasachtige Bladen, die als een Scheede denzelven omvatten, uitloopende in een lange smalle Staart en dikwils met de enden neerhangende. Aan 't end van ieder Takje komt een groote Kelk, met lange Punten, waar in de samengestelde Bloem, van binnen geel, van buiten paarsch zynde. Op den Stoel, die met Kuiltjes gestipt is, rypen de lange groote gesleufde Zaaden aan, die een Pluis hebben, byna als de Scorzoneeren en Paardebloemen (*).

Een Melkachtig Sap bevat dit Kruid, welks Steelen en Spruiten, in 't vroege Voorjaar, onder den naam van *Salsefi* of *Sassefi*, gestoofd op

(*) De zonderlinge Gestalte van den Kelk in deeze Soort; als ook die der Zaaden en gepluimde Zaadkuifjes, is niet alleen by TOURNEFORT, Tab. 270, maar ook en wel inzonderheid door den schranderen Doktor LE FRANCQ VAN BERKHEY, in zyn uitmuntende Dissertatie over dit slag van Bloemen, in 't jaar 1760, Tab. I. B, Tab. 5. en Tab. 6 Fig. 9 duidelyk aangeweezen. Vergelyk Fig. 16, alwaar men het gepluimde Pluis der Scorzoneeren ziet.

op Tafel komen. De Wortels, die lang en geringd zyn, hebben niet minder zoetheid en zyn verzagtende voor de Borst. Het Loof wordt overal van het Vee gretig afgeschooren. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(2) Boksbaard *met de Kelken korter dan de Bloemkrans, de Bladen geheel en eenigermaate gegolfd.* II. *Tragopogon Orientale.* Levants.

(3) Boksbaard *met de Kelken langer dan de Bloemkrans, de Bladen onverdeeld gestrekt; de Bloemsteelen boven dikker.* III. *Porrifolium.* Preybladig.

(4) Boksbaard *met de Kelken langer dan de Bloemkrans, de Bladen onverdeeld, de Wortelbladen en Bloemsteelen aan den voet Pluizig.* IV. *Crocifolium.* Smalbladig.

(5) Boksbaard *met de Kelken anderhalfmaal zo lang als de Bloemkrans; de Kelken en Bladen Pluizig.* V. *Villosum.* Pluizig.

Van

(2) *Tragopogon* Cal. Coroll. Radio brevioribus &c. *H Ups.* 243. Tragop. Orientale angustifolium. TOURNF. *Cor.* 36. Barba Hirci. CAM. *Epit.* 312.

(3) *Tragopogon* Cal. Cor. Radio long. &c. Trag. purpuro-cœruleum Porri folio &c. C. B. *Pin.* 274. Barba Hirci altera. CAM. *Epit.* 313. GORT. *Belg.* 219. Tragopogon luteum. LOB. *Ic.* 556. *β.* Tragop. Folio oblongo sinuato. C. B. *Pin.* 274.

(4) *Tragopogon* Cal. Cor. Rad. longior. &c. GOUAN *Monsp.* 405. Trag. purp. cœrul. Crocifol. C. B. *Pin.* 275. Trag. Croci folio Mont. COL. *Ecphr.* I. p. 229. T. 230.

(5) *Tragopogon* Cal. Cor. Rad. sesqui-longioribus, Caule Fo-

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

Van het gewoone Boksbaard verschillen meer of min deeze vier Soorten, wier eerste, in de Levant door TOURNEFORT gevonden, uitmunt door de grootte van haare Bloem, die ook van buiten niet paarschachtig bruin is, maar geel, zo wel als van binnen. De gene, die Bladen als van Prey heeft, is niet zoet, maar wrang van Smaak. Dezelve groeit in Vriesland en valt ook in Switzerland, wordende in Vrankryk, onder den Italiaanschen naam *Artefi*, in de Moestuinen geteeld. Die, welke Bladen als van de Crocus heeft en dus Smalbladig is, groeit in de Zuidelyke deelen van Vrankryk en Italie. Deeze heeft donker paarsche of blaauwachtige Bloemen. Het is een Plantje van naauwlyks een Voet hoogte. De laatste, die in Spanje haare Groeiplaats heeft, verschilt door eene Pluizige ruigte van de Preybladige. Dezelve schiet Takken uit alle Oxels der Bladen, 't welk haar een geheel ander aanzien geeft. De Bloemen zyn bleek geel. Alle deeze zyn tweejaarige Planten.

VI. *Tragopogon Dalechampii.* Rappig.

(6) Boksbaard *met éénbladige Kelken, die korter dan de Bloem zyn en ongedoornd; de Bladen rappig uitgehoekt.* (7)

Foliisque villosis. Trag. Caule tomentoso. HALL. *Götting.* 418.

(6) *Tregopogon* Cal. monophyllis &c. *H. Ups.* 224. *Cliff.* 382. R. *Lugdb.* 119. GOUAN *Monsp.* 404. Hieracium asp. Fl. magno Dentis Leonis. C. B. *Pin.* 127. Hieracium magnum, DALECH. *Hist.* 569. Hieracium purpureum. BARR. *Rar.* 1043. T. 209.

(7) Boksbaard *met éénbladige Kelken, die korter dan de Bloem zyn en gedoornd, de Bladen geſchaard met Tandjes.*

(8) Boksbaard *met de Kelken korter dan de Bloem en ſtekelig; de Bladen onverdeeld; die aan de Steng langwerpig.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. VII. *Tragopogon Picroides.* Uitgehoekt. VIII. *Asperum.* Ruuwbladig.

Deeze drie behooren nog tot de geſtengde Soorten van Boksbaard, hoewel zy te vooren tot het Havikskruid betrokken zyn of tot den Ganzen-Diſtel. Zy hebben 'er, wat de Geſtalte aangaat, meer overeenkomst mede, maar worden wegens de Bloem hier t'huis gebragt. De Bladen zyn veel breeder dan in de voorgaande Soorten. De Groeiplaats van allen is in de Zuidelyke deelen van Vrankryk, in Languedok en Provence, of ook in Spanje. De eerſte, het Groote Havikskruid van DALECHAMP, heeft paarſche Bloemen (*) en is Wollig zagt, de tweede ruighairig. In beiden gelyken de Bladen naar die der Paardebloemen of Suikerey, in

(7) *Tragopogon* Cal. monophyllis &c. *H. Cliff.* 382. GOUAN *Monsp.* 405. R. *Lugdb.* 119. Sonchus asper laciniatus Creticus. C. B. *Pin.* 124. *Prodr.* 60. Hieracium majus folio Sonchi Semine incurvo. C. B. *Pin.* 127.

(8) *Tragopogon* Cal. Corollâ brevioribus hispidis &c. GOUAN *Monsp.* 405. Sonchus asper ſubrotundo folio major & minor. C. B. *Pin.* 124. *Prodr.* 60.

(*) Onder den naam van *Sulphureum* vind ik dit by den Ridder aangehaald, doch 't is zeker, dat BARRELIER *Purpureum* heeft.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

in de laatste zynze byna rond. Deeze valt naauwlyks een Handbreed, de andere een half Voet of hooger.

IX. *Tragopogon Dandelion.* Degenbladig.

(9) Boksbaard *met Degenvormige Bladen, die effenrandig en glad zyn, de Bloemsteelen uit den Wortel.*

Van deeze Virginische zyn de Bladen Degenvormig, lang en glad: de Bloemsteelen eenbloemig, geheel Bladerloos, aan den top ruigachtig. De Bloem is fraay en hoog Goudgeel, hebbende het Zaadpluis Haairig, niet gepluimd.

X. *Lanatum.* Gewold.

(10) Boksbaard *met Degenvormige gegolfde Pluizige Bladen, de Bloemsteelen uit den Wortel.*

In de Levant en Palestina is de Groeiplaats van deeze, die aan de Bloemsteelen maar een klein Blaadje heeft.

XI. *Virginicum.* Virginisch.

(11) Boksbaard *met de Wortelbladen Lierachtig, gerond, de Stengbladen onverdeeld.*

Hoe

(9) *Tragopogon* Fol. Ensiformibus integris lævibus &c. Leontodon Fol. Ensiformibus integris &c. GRON. *Virg.* 114.

(10) *Tragopogon* Fol. Ensiformibus undatis &c. Leontodon Fol. Ensiformibus integris hirsutis. *Am. Acad.* IV. p. 287.

(11) *Tragopogon* Fol. Radicalibus Lyratis rotundatis. GRON. *Virg.* 114. Tragop. Fol. Lanc. sessil. anplexicaulibus dentatis, Caule Ramoso. GRON. *Virg.* I. p. 91.

Hoe deeze laatste tot de Ongestengde Soorten van dit Geslagt behooren kan, is my duister. Zy heeft Stengen die getakt zyn, met eenige Lancetvormige omvattende Blaadjes. De Bloemen zyn groot en Zwavelgeel, tegen den Middag zig sluitende, als wanneer de Kelk Kegelvormig wordt. Het Pluis is niet gepluimd, maar eenvoudig en de Zaaden gelyken naar die van 't Havikskruid.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

SCORZONERA. Slangewortel.

Een naakte Stoel, gepluimde Zaadkuifjes, een geschubde Kelk met Schubben, die aan den rand rappig zyn. Dus komen de Kenmerken van dit Geslagt voor, waar in de volgende twaalf Soorten zyn begreepen.

(1) Slangewortel *met Eyronde geribde Wollige effenrandige ongesteelde Bladen.*

I. *Scorzonera tomentosa.* Wollig.

In de Levant is deeze Soort door den vermaarden TOURNEFORT ontdekt, die geheel wit en Wollig is, de Steng gebladerd hebbende en korte Bloemtakjes uitgeevende uit de Oxelen, ieder met één of twee Bloemen.

(2)

(1) *Scorzonera* Fol. ovatis Nervosis tomentosis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 905. p. 519. *Veg.* XIII. p. 593. Scorzonera Orientalis latifolia &c. TOURNF. *Cor.* 36.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(2) Slangewortel *met de Steng byna naakt, eenbloemig; de Bladen breed Lancetvormig geribd en vlak.*

II. *Scorzonera humilis.* Laag.

(3) Slangewortel *met een takkige Steng, en omvattende Bladen, die onverdeeld zyn en gekarteld.*

III. *Hispanica.* Spaansch.

Wie van deeze twee de *Scorzonera* der Apotheeken zy, schynt twyfelachtig. Misschien zal de laatste uit de eerste, die men in verscheide deelen van Europa wild aantreft, zyn gesprooten. In Oostenryk valt zy op de Gebergten en groeit in Switzerland in de Kloven der Marmer-Rotsen, aan den kant van Wallis. De laatste evenwel, die men gemeenlyk *Spaansche* noemt, groeit natuurlyk in Spanje en Siberie. RAUWOLF vondtze op de Akkers by Aleppo, en by de Cederboomen, op den Berg Libanon. Deeze verschilt van de andere niet alleen in 't Loof en de manier van Groeijing, maar ook in de Wortel, welke lyviger is, en daarom wordt deeze ter teeling van de Wor-

(2) *Scorzonera* Caule subnudo unifloro &c. *Mat. Med.* 371. KRAM. *Austr.* 227. JACQ. *Austr.* T, 36. *Fl. Suec.* 647, 655. *H. Cliff.* 382. Scorzonera humilis latifolia Nervosa. C. B. *Pin.* 275. CLUS. *Pann.* 636. *Ic.* 635.

(3) *Scorzonera* Caule Ramoso, Fol. amplexicaulibus &c. GORT. *Belg.* 219. GOUAN *Monsp.* 405. *H. Cliff.* 383. R. *Lugdb.* 119. GMEL. *Sib.* II. p. 6. GRON. *Orient.* 244. Scorz. latifolia sinuata. C. B. *Pin.* 275. Scorzonera s. Viperaria. LOB. *Ic.* 551. Scorzonera. DOD. *Pempt.* 257.

Wortels die men *Scorzoneeren* noemt, in de Kruid-tuinen en Moeshoven gezaaid. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia æqualis.*

De oirſprong des naams, van 't Spaanſche woord *Escorzo*, dat een Adder in de Katalo-niſche Taal, of een Pad, ten minſte eenig Ver-giftig Dier betekent (*), zou eer de benaaming van *Adder-* dan van *Slangenwortel* billyken. Ook wordt het Kruid in 't Latyn *Viperaria*, zo wel als *Serpentaria*, geheten. Waarſchynlyker komt die benaaming van de Adderachtige fi-guur en Kleur der Wortelen. Men heeft het oudtyds tegen de Beeten van Venynige Dieren heilzaam geacht. In deeze Eeuw hebben ſom-migen nog daar mede hoog geloopen (†). 't Is zeker dat het Afkookzel deezer Wortelen eene Zweetdryvende en de Wortels zelfs eene voed-zaame verzagtende hoedanigheid bezitten; maa-kende, zo wel als 't Kruid, een aangenaame gezonde Spyze, wanneer zy gekookt zyn en geſtoofd. Somtyds trekken zy wat naar 't bit-tere, dat meest plaats heeft in de gene die in 't wilde, op ſchraale Gronden, groeit, of ook in gedroogde Wortelen (‡).

(4)

(*) TOURNEFORT, die zelf in Katalonie is geweest, zegt dat men dus aldaar een Adder noemt. Myn Spaanſch Woordenboek heeft zulks niet. Misſchien geeft men al-daar dien naam aan verſcheide Vergiftige Dieren, welke men in andere deelen van Spanje anders noemt.

(†) VID. *Eph. Nat. Cur.* DEC. II. OBS. *Ann.* I. *Obs.* 81.

(‡) RUTTY *Mat. Med.* p. 474.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(4) Slangewortel *met Liniaal - Degenvormige onverdeelde gekielde Bladen.*

(5) Slangewortel *met Liniaal - Elsvormige, onverdeelde, Sleufswys' driekantige Bladen en Rolronde Bloemsteeltjes.*

IV. *Scorzonera Graminifolia.* Grasbladig.

(6) Slangewortel *met Elsvormige onverdeelde Bladen; verdikte Bloemsteelen; de Steng beneden Pluizig.*

V. *Purpurea.* Paarsch.

(7) Slangewortel *met Liniaale Bladen, die ruig zyn, gelyk de eenbloemige Steng.*

VI. *Angustifolia.* Smalbladig.

VII. *Hirsuta.* Ruig.

Tot de Smalbladigen behooren deeze vier Soorten, waar van de eerste in Siberie en Portugal, de tweede in 't Brandenburgse, in Siberie en Oostenryk; de derde ook in het Oostenrykse, en, zo wel als de laatste, in de Zuide-ly-

(4) *Scorzonera* Fol. Lineari - Ensiformibus &c. Scorz. Lusitanica Gramineo folio. T. BUXB. *Cent.* II. p. 26. T. 21. Scorz. Caule Ramoso &c. GMEL. *Sib.* II. p. 4.

(5) *Scorzonera* Fol. Lineari - Subulatis &c. JACQ. *Austr.* T. 35. Scorz. Caule Ramoso tereti. GMEL. *Sib.* p. 7. T. 2. Scorz. angustifolia subcœrulea. C. B. *Pin.* 275. Scorz. sylv. Foliis angustis. MENTZ. *Pug.* T. 1. f. 1.

(6) *Scorzonera* Fol. Subulatis integris &c. JACQ. *Vind.* 140. GOUAN *Monsp.* 406. Scorz. angustif. prima. C. B. *Pin.* 275. Scorz. hum. angustifolia. CLUS. *Pann.* 637. Tragopogon Pinifolium Hispanicum. BARR. *Rar.* T. 496. KRAM. *Austr.* 228.

(7) *Scorzonera* Fol. Linearibus Cauleque unifloro hirsutis. *Mant.* 278. Tragopogon hirsutum. C. B. *Pin.* 274. Ttagop. alter luteus. COL. *Ecphr.* I. p. 234. T. 233.

ryke deelen van Europa groeit. In Switzerland komt de derde voor, die het Zwaardbladig *Vipergrass* der Engelschen, doch geenszins het Pynbladig Boksbaard van BARRELIER zou zyn, zo de Heer HALLER wil. Deeze heeft de Steng naauwlyks een Handpalm hoog, de Bloem is groot en geel van Kleur, gelyk in de laatste, die geheel ruig is van Loof. De eerste Soort heeft de Bloemen bleek geel, de tweede blaauw of paarsch met witte Meelknopjes. De Wortels gelyken naar die der gewoone Scorzoneeren. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(8) Slangewortel *met de Bladen stomp getand, de Steng wyd gemikt, de Kelken Wollig aan de Tippen.* VIII. *Scorzonera Resedifolia.* Tandbladig.

(9) Slangewortel *met Liniaale getande spitse Bladen, een opgeregte Steng; de Kelkschubben uitgebreid met spitse Punten.* IX. *Laciniata.* Gesnipperd.

(10) Slangewortel *met uitgehoekte gekartelde spitse Bladen; de Stengen meest eenbloemig.* X. *Orientalis.* Levantsch.

Dee-

(8) *Scorzonera* Fol. obtuse dentatis, Caule divaricato &c. BOCC. *Sic.* 13. T. 7. f. A. Scorz. laciniatis foliis supina, BARR. *Rar.* 1050. T. 800.

(9) *Scorzonera* Fol. Linearibus dentatis acutis &c. R. *Lugdb.* 120. GOUAN *Monsp.* 406. KRAM. *Austr.* 228. Scorzonera Fol. Laciniatis. TOURNF. *Inst.* 477. BARR. *Rar.* T. 799.

(10) *Scorzonera* Fol. sinuatis denticulatis acutis, Caulibus subunifloris. HASSELQ.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD. STUK.

Deeze drie hebben getande of gekartelde en tevens uitgehoekte Bladen, naar die der Paardebloemen meer of min gelykende. In de eerste, evenwel, zyn dezelven byna als die van het Kruidje, dat men Hertshoorn noemt, ingesneeden, in de tweede zeer smal gesnipperd. De Groeiplaats is in Spanje, Vrankryk, Duitschland en van de laatste in de Oostersche Landen.

XI. *Scorzonera Tingitana.* Tangersch.

(11) Slangewortel *met alle Bladen rappig uitgehoekt, de Steng omvattende.*

Deeze, uit Barbarie by Tanger afkomstig, heeft Bladen nagenoeg als die der Tuin-Papavers, aan getakte Stengen van een Elle en hooger. De Bloemen zyn geel, van buiten paarsch. Zy bevat een bitter, scherp, onaangenaam Melkachtig Sap.

XII. *Picroides.* Schubbig.

(12) Slangewortel *met de bovenste Bladen omvattende en geheel effenrandig, de onderste geschaard; de Bloemsteelen Schubbig.*

In

(11) *Scorzonera* Fol. omnibus runcinatis amplexicaulibus. *H. Ups.* 242. Sonchus Tingitanus Papaveris folio. T. RAJ. *Suppl.* 137. Chondrilla Tingitana, Flor. luteis &c. HERM. *Lugdb.* 657. T. 659.

(12) *Scorzonera* Fol. sup. amplexicaulibus &c. GOUAN *Monsp.* 406. Crepis Fol. Rad. ovato-oblongis &c. R. *Lugdb.* 127. Sonchus subrot. folio nostras. PLUK. *Phyt.* 61. f. 5. Sonchus lævis angustifolius. C. B. *Pin.* 124? Sonchus lævis Matthioli. LOB. *Ic.* 236.

In de Akkers by Montpellier komt deeze voor, die *Crepis* genoemd werdt door DALECHAMP, als met het Kruid van dien naam by THEOPHRASTUS ſtrookende, dat een Elle hoog groeit en Bladen byna als der Endivie heeft, vol van een niet onaangenaame Melk, doch bitterachtig. Van de Italiaanen, alwaar menze in de Tuinen teelt, werdt zy *Terra Crepola*, van de Franſchen *Crepie* geheten. Het Loof is veel veranderingen onderhevig. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

In de Zandige Woeſtynen by Kairo in Egypte kwam den Heer FORSKAOHL de Tangerſche Scorzoneëre voor, en by Alexandrie eene Soort, welke hy *Ciliata* tytelt, die ook de Bloemſteelen Schubbig hadt, met leggende Stengen. De eerſte werdt van het Vee, zelfs van de Kemels, niet aangeroerd, doch van de Ezels geenszins verſmaad.

PICRIS. Bitterkruid.

Dit Geſlagt heeft een naakten Stoel; den Kelk in een andere Kelk gevat; het Zaadkuifje Pluimig; de Zaaden overdwars geſleufd. Hier van komen maar de drie volgende Soorten voor.

(1) Bitterkruid *met den buitenſten Kelk vyfbladig en grooter dan de binnenſte, die gebaard is.* I. *Picris Echioides.* Gebaard.

Dit

(1) *Picris* Perianth. exter. pentaphyllis &c. *Syſt. Nat.* XII.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Dit Onkruid, wild voorkomende in de Hakbosschen, aan Wegen en Dyken, in Engeland, Vrankryk en Italie, heeft Bladen als de Wilde Kaarden, zynde ruig en ruuw, als gedoornd; doch het draagt groote geele Bloemen, Koppen maakende byna als die van den Gezegenden Distel, om welken het van 't Engelsch Vrouwvolk, ten platten Lande denkelyk, veel geacht wordt, zo LOBEL aanmerkt, die hetzelve *Geele Ossetonge* heeten, alzo het, buiten de Bloemen, naar het Kruid van dien naam of naar het Slangekop, gelykt.

II. *Picris Hieracioides.* Ruuwbladig.

(2) Bitterkruid *met losse Omwindzels, onverdeelde Bladen; de Bloemsteelen tot den Kelk geschubd.*

Algemeener komt dit in Europa, zelfs in Sweeden en in onze Nederlanden voor. Het heeft de Bladen onverdeeld, Pylswyze de Steng om-

XII. Gen. 907. p. 519. *Veg.* XIII. p. 393. Picris Perianthiis involucro maximo &c. *H. Cliff.* 387. *Ups* 241. R. *Lugdb.* 128. GOUAN *Monsp.* 406. Hieracium Echioides Capit. Card. Benedicti. C. B. *Pin.* 128. Buglossum Echioides luteum. LOB. *Ic.* 577. *β.* Hieracium Capit. Card. Benedicti. HERM. *Par.* T. p. 185.

(2) *Picris* Perianthiis laxis, Fol. integris, Pedunculis Squamatis in Calycem. GOUAN *Monsp.* 407. GORT. *Belg.* 220. *Fl. Suec.* 641, 686. R. *Lugdb.* 128. GMEL. *Sib.* II. p. 39. KRAM. *Austr.* 228. Cichor. Pratense luteum hirsutie asperum. C. B. *Pin.* 126. Hieracium asperum majori flore in Limitibus Agrorum. J. B. *Hist.* II. p. 1029.

omvattende, en paarſche Oxelen. De buitenſte Kelk is een los Omwindzel, van omtrent twaalf ſmalle Blaadjes, de helft korter dan de binnenſte, die uit even zo veel, ook ſtekelige, Blaadjes beſtaat. De Bloemſteelen zyn bezet met Elsvormige Schubben, die zig op den Kelk nader ſamenvoegen, als op elkander leggende. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(3) Bitterkruid *met Vindeelige Bladen, de Kwabben overhoeks gerond.* III. *Picris. Asplenioides.* Vinbladig.

De Franſche Heer VAILLANT, die aan de twee voorgaande Soorten en andere dergelyke Kruiden, wegens de dwarſe Ribbetjes der Zaaden, welke dezelven naar Inſekten doen gelyken; den naam van *Helminthotheca*, in 't Franſch *Herbe aux Vermisſeaux*, gaf, ſtelt daar onder het *Egyptiſch Havikskruid* van LIPPUS. Hetzelve heeft de Bladen byna als die van Steenvaren en bevat een geelachtig Melkſap.

Of deeze Onkruiden zulk eene uitmuntende Bitterheid hebben, dat men 'er deswegen den Griekſchen naam *Picris* op toegepast heeft, heb ik niet onderzogt. Zy bevatten alle, zo wel in 't Kruid als den Wortel, een Melkachtig Sap, dat eenigszins bitter is, zo BAUHINUS

(3) *Picris* Fol. pinnatifidis, Lobis alternis rotundatis. †. Helminthotheca hispidoſa Asplenioides, Succo Sulphureo. VAILL. *Mem. de* 1721. p. 206.

IV. AFDEEL XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

NUS meldt, in de tweede, die de hoogte somtyds van meer dan een Elle bereikt, groeijende ook door geheel Siberie.

Op 't Gebergte Chadra, in Arabie, kwam den Heer FORSKAOHL een Kruid voor, dat hy *Picris scabra* noemt. Dit hadt de Bladen Golfswys uitgegulpt en door Borstels stekelig, zo wel als de Kelk en Bloemsteng, die met drie Liniaale Schubben, ver van elkander, was bezet. Het Zaad hadt gesteelde, gepluimde Kuifjes.

SONCHUS. Melkdistel.

Een geschubde Buikige Kelk en Haairige Zaadkuifjes onderscheiden dit Geslagt, dat ook een naakten Stoel heeft, bevattende de volgende dertien Soorten.

I. *Sonchus Maritimus*, Zeekants.

(1) Melkdistel *met naakte Bloemsteelen, de Bladen Lancetvormig, de Steng omvattende, onverdeeld, agterwaards spits getand.*

Door CASPAR BAUHINUS was deeze eerst op den Zee-Oever by Venetie, en vervolgens omstreeks Montpellier, gevonden; doch ik vind ze by GOUAN niet opgetekend. De Wor-

(1) *Sonchus* Pedunculo nudo Fol. Lanceolatis amplexicaulibus &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 908. p. 519. *Veg.* XIII. p. 594. Sonchus angustifolius maritimus. C. B. *Pin.* 124. *Prodr.* 61. PLUK. *Alm.* 354. T. 62. f. 5.

Wortelbladen hadt zy byna een half Voet lang en een Duim breed, aan de kanten met kleine Doorntjes, Melk geevende als men ze kwetste, even als alle de overige Soorten, zegt hy, van *Sonchus*. Tusfchen die Bladen hadt zy maar een enkeld Stengetje, van één of anderhalve Handpalm hoog, met twee of drie Blaadjes en op den top een groote geele Bloem.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(2) Melkdiftel *met de Bloemfteelen en Kelken ftekelig, byna Kroontjeswyze; de Bladen rappig uitgehoekt en aan den voet gebaard.*

II. *Sonchus paluftris.* Moeras-

Van dit Onkruid, dat op Moerasfige Velden der middelfte deelen van Europa, inzonderheid aan den Zeekant, dikwils voorkomt, ontbreeken goede Afbeeldingen. By WEINMANN vindt menze niet; die, welke FUCHSIUS gegeven heeft van het *Groote Havikskruid*, door HALLER goedgekeurd, voldoet zo weinig als die van CLUSIUS, onder den naam van *Zagtere* of *Gladdere allerhoogfte Ooftenrykfe Ganzen - Diftel*. Mooglyk is die van HILL, genaamd *Geelhaairige Varkens - Diftel*, welke HAL-

(2) *Sonchus* Pedunc. Calycibusque hispidis fubumbellatis &c. GORT. *Belg.* 220. *H. Ups.* 244. Sonchus Caule erecto &c. *H. Cliff.* 385. R. *Lugdb.* 129. Sonchus asper arborescens. C. B. *Pin.* 124. Sonchus lævior Auftr. altisfimus. CLUS. *Hift.* II. p. 147. PANN. 654. Sonchus Arborescens. TABERN.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

HALLER thans aanhaalt, beter (*). Ik oordeel de figuur van den *Boomachtigen Sonchus* by TABERNEMONT, onder die der Ouden, best overeenkomstig met dit Gewas, 't welk ik op Moerassige of vogtige Gronden in Noord-holland, zo binnen- als buitendyks, byzonderlyk in Rietlanden, honderd maalen heb waargenomen.

Het onderscheidt zig van alle de andere Soorten, door zyne ongemeene hoogte, van vier Ellen en meer; terwyl de Steng de dikte van een Vinger of Duim heeft, zig in Takken verdeelende, die op 't end groote, sierlyke, geele Bloemen draagen, byna geschikt op de wyze der Kroontjes-Bloemen. Deeze Bloemen zyn gevat in Kelken, welke, zo wel als de Steelen, een rosse of geelhairige ruigte hebben. De Bladen, van boven groen, van onderen Aschgraauwachtig, zyn styf en glad, met fyne Tandjes gezoomd, en meer of minder ingesneeden, komende somtyds de Wortelbladen gantsch onverdeeld voor, doch de Stengbladen zyn gemeenlyk uitgehoekt, en dikwils aan 't end Piekswyze met zeer groote Vleugels. Zy hebben byhangzels, als Baarden, ter plaatse daar zy de Steng raaken. Het Zaad levert Pluizige Hoofdjes uit, gelyk in de andere Soorten.

(3)

(*) The Yellow-haird Sow-Thistle. HILL. III. T. 115. HALL. *Helv. inchoat.* I. p. 11.

(3) Melkdiſtel *met de Bloemſteelen en Kelken ſtekelig, byna Kroontjeswyze, de Bladen rappig uitgehoekt en aan den Voet Hartvormig.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. III. *Sonchus arvenſis.* Akker-

Het kleine verſchil, in de bepaaling van deeze en de voorgaande, verſchoont de verwarring door ſommige Kruidkenners, gelyk door HALLER, met de andere (*). Deeze, naamelyk, verſchilt in Geſtalte grootelyks, en komt met de Afbeelding van het *Groote Havikskruid* der Autheuren, voorgemeld, ten naaſten by overeen. Men vindtze op vette Akkers en Kley-Gronden door geheel Europa, zelfs in Sweeden, alwaar menze *Fet-Tiſtel* tytelt. Het is, wegens de voortkruipende Wortelen, een haatelyk Gewas in de Koornlanden en Velden.

(4) Melkdiſtel *met de Bloemſteelen Wollig, de Kelken glad.* IV. *Oleraceus.* Moeskruidige.

De

(3) *Sonchus* Pedunc. Cal. hiſpidis &c. GORT. *Belg.* 220. GOUAN *Monsp.* 407. KRAM. *Auſtr.* 229. *Fl. Suec.* 642, 687. *H. Cliff.* 384. R. *Lugdb.* 129. N. 5. Sonchus repens multis Hieracium majus. J. B. *Hiſt.* II. p. 1017. Hier. majus Fol. Sonchi. C. B. *Pin.* 126. Hieracium alterum DOD. *Pempt.* 639. Hieracium majus. LOB *Ic.* 237. FUCHS *Hiſt.* 319.

(*) J. BAUHINUS hadt dit lang te vooren reeds gedaan, zo TOURNEFORT aantekent. *Herb. env. Par.* p. 305.

(4) *Sonchus* Ped. tomentoſis, Cal. glabris. GORT. *Belg.* 221. KRAM. *Auſtr.* GOUAN *Monsp.* *H. Cliff.* R. *Lugdb.* &c. Sonchus lævis laciniatus latifolius. C. B. *Pin.* 124. Sonchus lævis. CAM. *Epit.* 279. DOD. *Pempt.* 643. LOB. *Ic.* 235. *β.* Son-

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

De verwarring werdt in dit Geslagt vermeerderd, door dien het Loof zagter of ruuwer voorkwam naar den Grond en Groeiplaats, 't welk inzonderheid plaats heeft in deeze Soort, tot welke, ten dien opzigte, aanmerkelyke Verscheidenheden behooren. Zelfs is die *Sonchus*, welke men met reden *Ruuwe* genoemd heeft, als zonder Bloem volstrekt naar sommige Distels gelykende, daar toe zo wel betrekkelyk, als de geheel *Zagte Sonchus* der Autheuren, by ons *Haazen-Latuw*, by de Franschen *Laitron* of *Laiseron*, by de Duitschers *Hasenkohl* en somtyds ook *Melkkruid* of *Melk-Distel* genaamd. Dit alles drukt de hoedanigheid uit, als een Plant naar de Endivie, Salade en andere Moeskruiden gelykende, in plaats van welken zy gebruikbaar is en ook van sommigen gegeten wordt. Haar Melkachtig Sap heeft niets nadeeligs. Men wil zelfs, dat de Griekfche naam, *Sonchos*, van deszelfs heilzaamheid afkomstig zy. De Romeinen noemden het Kruid *Cicerbita*, als overeenkomstig met de Suikerey. In de Tuinen is het, om dat het zyn Zaad zo sterk verspreidt, een lastig Onkruid.

Zo wel de Ruuwe als de Zagte Ganzen-Distel groeit dikwils een Elle hoog, en heeft Takkige holle Stengen, in de eerste bezet met glad-

Schus lævis minor. TABERN. *Ic.* 190. *γ.* Sonchus asper laciniatus et non laciniatus. C. B. *Pin.* 124. Sonchus asper. DOD. *Pempt.* 643. LOB. *Ic.* 234. LOES. *Pruss.* T. 77, 78.

gladde gedoornde, in de andere met gantsch ongedoornde zagte Bladen. Deeze zyn breeder, smaller, met weinige of geene, of met diepe insnydingen. Van boven maakt de Steng als een Kroontje van Bloemen, die doorgaans geel, doch ook somtyds wit zyn, zig na den Middag sluitende of samentrekkende (*). Het Pluis der Zaaden vertoont zig door 't Mikroskoop, als bezet zynde met kleine Haakige Doorntjes (†). IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(5) Melkdistel *met Wollige Bloemsteelen en Haairige Kelken.* V. *Sonchus tenerrimus.* Zeer tedere.

(6) Melkdistel *met naakte Bloemsteelen, gepluimde Bloemen en rappig uitgehoekte Bladen.* VI. *Plumieri.* Pyreneesche.

(7) Melkdistel *met geschubde Bloemsteelen, getroste Bloemen en rappig uitgehoekte Bladen.* VII. *Alpinus.* Alpische.

De

(*) Excubias Floræ agit. ab Horâ 6, f. 7, in 11, f. 12, antemeridianam. *Flor. Suec.* II. p. 269.

(†) BONANN. *Microgr.* p. 77. f. 94, 95.

(5) *Sonchus* Pedunc. tomentosis, Cal. Pilosis. GOUAN *Monsp.* 407. Sonchus lævis tenuissime divisus. C. B. *Pin.* 124. *Prodr.* 61. Chondrilla lutea. J. B. *Hist.* II. p. 120.

(6) *Sonchus* Pedunc. nudis, Flor. Paniculatis &c. Lactuca Alpina glabra Acanthi folio. VAILL. *Mem.* 1721. p. 200. MONN. *Obs.* 157.

(7) *Sonchus* Pedunc. Squamosis &c. KRAM. *Austr.* 229. GOUAN *Monsp.* 408. OED. *Dan.* 128. sp. 1. *H. Cliff.* 385. Sonchus Lapp. altissimus Flor. cœruleis. *Fl. Lapp.* 290. *Fl. Suec.* 644, 689. Sonchus cœruleus. CAM. *Epit.* 281.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

De eerste van deeze drie gelykt naar de Moeskruidige veel, doch heeft de Bladen zeer fyn verdeeld, en is geheel Haairig, uitgenomen dat de Bladen glad en teder zyn. Dezelve groeit rondom de Stad Montpellier en ook by Florence. Deeze heeft de Bloemen geel, maar de twee volgende blaauw. Die van PLUMIER groeit op de Pyreneen, de laatste op de Alpen van Switzerland, Oostenryk en Lapland. Deeze beiden schieten dikwils tot eens Mans langte op en verschillen weinig van elkander. De Pyreneesche heeft Bladen als de Paardebloemen en Bloemen als de Suikerey, geevende de Kelk kleine Harstige druppeltjes uit. Hier is het Zaadpluis gestamd als in de Salade. De Laplanders eeten de Stengen van de andere, nog frisch zynde, geschild, maar de Melk der Runderen krygt van dit Kruid een bittere onaangenaame Smaak. Deeze drie zyn, gelyk de Haazen-Latuw, eenjaarige Planten.

VIII. *Sonchus Floridanus.* Floridasche.

(8) Melkdistel *met geschubde Bloemsteelen en Lierachtig Piekswyze Bladen.*

IX. *Sibiricus.* Siberische.

(9) Melkdistel *met geschubde Bloemsteelen, de Bladen Lancetvormig onverdeeld, ongesteeld.*

Van

(8) *Sonchus* Ped. Squamosis, Fol. Lyrato-Hastatis. R. *Lugdb. Sp.* 2. Sonchus annuus Canadensis altissimus. VAILL. *Mem. de* 1721. Lactuca altissima Folio Sonchi laciniato. BOERH. *Lugdb.* I. p. 81.

(9) *Sonchus* Ped, Squam, Fol. Lanceolatis &c. *H. Ups.* 244.

Van deeze is de eerſte, die in Noord-Amerika groeit, een zeer hooge Plant, met blaauwe Bloemen: de laatſte, die door geheel Siberie en Rusland, ja ook in Lapland menigvuldig voorkomt, heeft van een Voet tot drie Ellen hoogte en gelykt, wat de Bloeſem aangaat, zeer naar Salade. Deeze verandert niet alleen in de Kleur der Bloemen, welke blaauw of wit zyn, maar ook in het Loof, dat ſomtyds onverdeeld is, ſomtyds getand of diep ingeſneeden, als in de gewoone Haaze-Latuw. Hier heeft ook een Waaken der Bloemen plaats, zo wel als in de anderen, en, zulks by nagt geſchiedende, zal, zo men opgemerkt heeft, de volgende Dag gemeenlyk Regenachtig zyn (*). IV. AFDEEL XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

(10) Melkdiſtel *met naakte Bloemſteelen en Lancetvormige getande rappig uitgehoekte Bladen.* X. *Sonchus Tartaricus.* Tartariſche.

(11) Melkdiſtel *met byna geſchubde Bloemſteelen, de onderſte Bladen geſchaard, de bovenſten Pylvormig ongeſteeld.* XI. *Tuberoſus.* Knobbelige.

De

244. *Fl. Suec.* II. 690. GORT. *Ingr.* 119. Lactuca Salicis folio Flore cœruleo. AMM. *Ruth.* 211, 212.

(*) *Phil. Bot.* p. 275. Vergelyk de *Uitgezogte Verhandelingen*, V. DEEL. bladz. 11.

(10) *Sonchus* Pedunc. nudis, Fol. Lanceolatis &c. *Mant.* 572. GMEL. *Sib.* II. T. 11. f. 3.

(11) *Sonchus* Pedunc. ſubſquamatis, Fol. inferioribus runcinatis, ſuperioribus Sagittatis ſeſſilibus.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

De Tartarifche gelykt zeer naar de gedagte Siberifche en zal misfchien daar van gefprooten zyn; de andere gelykt naar beiden, doch heeft een knobbeligen, niet voortkruipenden Wortel. De Bloemen zyn ook in beiden blaauw, en alle Stampers zitten in 't midden der Bloemen, die regtopftaan.

XII. *Sonchus Canadenfis.* Kanadafche.

(12) Melkdiftel *met ftekelige Bloemfteelen, gefchaarde Bladen en getrofte Bloemen.*

In Kanada groeit, volgens den Heer KALM, deeze, die Bladen als de Floridafche, getand, van onderen Zeegroen heeft; de Bloemfteelen lang, endelings, met Lymige Haairtjes befprengd en korte Trosfen van blaauwe Bloemen, die groot en fierlyk zyn. Men vindtze ook in Virginie.

Behalve het *Tragopogon Picroides* komt ook de *Sonchus Oleraceus* voor, onder de Kaapfe Planten. In de heete deelen van de Oost- of Westindiën vindt men naauwlyks Planten van deezen aart; maar in Japan verfcheidene, gelyk my blykt uit de fchoone Verzameling, aldaar onlangs door den geleerden Heer THUNBERG gemaakt en my door den Weledelen Heer RADERMACHER, Extraordinair Raad van Indie, medegedeeld: doch die behooren tot een volgend Geflagt.

LAC-

(12) *Sonchus* Pedunc. hispidis, Foliis runcinatis, Flor. Racemofis. GRON. *Virg.* II. 115. Chondrilla Fol. pinnato-haftatis denticulatis, GRON, *Virg.* I. 89.

LACTUCA. Salade. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Een geschubde Cylindrische Kelk, aan den rand Vliezig; een enkeld gestengd Zaadkuifje, en gladde Zaaden, maaken de byzondere Kenmerken uit van dit Geslagt, 't welk ook den Stoel naakt heeft. De volgende agt Soorten zyn 'er in begreepen.

(1) Salade *met geschaarde, getande spitse Bladen, van onderen effen; de Steng glad.* I. *Lactuca Quercina.* Eikenblads.

Op een Eiland in de Oostzee, tot Sweeden behoorende, vondt de Ridder deeze, die een overblyvende Wortel, een Steng heeft van twee Voeten ongetakt en aan 't end een smalle Tros van geele Bloemen, als de volgende.

(2) Salade *met de Bladen rond getipt, Hartvormig aan de Steng, die een Bloemtuil maakt.* II. *Sativa.* Gewoone.

Dit is de Tuin-Salade, aan iedereen bekend, onder welken als de eerste voorkomt de *Latuw*, die niet fluit, met vlakke, of met ge-

(1) *Lactuca* Fol. runcinatis denticulatis acutis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 909. p. 520. *Veg.* XIII. p. 594. *It. Goth.* 289. *Fl. Suec.* 646, 691. Lactuca Fol. Quernis. RAJ. *Hist.* 221.

(2) *Lactuca* Fol. rotundatis, Caulinis Cordatis, Caule Corymboso. *Mat. Med.* 370. GORT. *Belg.* 221. GOUAN *Monsp.* 408. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* &c. Lactuca sativa. C. B. *Pin.* 122. β. Lactuca Capitata. C. B. *Pin.* 123. γ. Lactuca crispa. DOD. *Pempt.* 644, 645. LOB. *Ic.* 242.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaa'e Veelwyvery.*

gekronkelde Bladen, *Kornetten* getyteld. Dan heeft men de *Krop-Salade*, met groene, geele of bruin roode Bladen, welke laatste genoemd wordt *Spaansche* *Kroppen*. De gemeenste, die geelachtige Bladen heeft, wordt onderscheiden in groote of Klooster - Kroppen, Prinse- en Princesse - Kroppen, ook blanke of *Haagse Kroppen* genaamd. Deeze hebben den voorrang in malsheid; de Groene zyn tot Zomer-Kroppen zeer bekwaam en minder hard te kaauwen dan de Spaansche. De *Roodbaard*, zynde een geelbladige Krop met roode kanten aan de bovenste Bladen, is de beste tot Somer-Salade, en zeer goed om te stooven, geevende een digte, vast geslootene Krop (*).

De Salade is, zo raauw als gestoofd, een zeer gezonde Toespyze, zagtelyk laxeerende en de Verteering bevorderende; doch op zig zelf alleen, in te groote veelheid of met te veel Azyn gebruikt, is zy dikwils te sterk verkoelende. Ook moet men, in deezen, acht geeven op het Temperament, de Luchtstreek en het Saizoen. In Galachtige Bloedryke Gestellen is zy beter, dan in slappe koude Slymige Lighaamen. GALENUS verhaalt, dat zy in de Jongheid hem tot verkoeling strekte en in de Ouderdom een Slaapmiddel was. Daar heerscht, inderdaad, iets zodanigs in de Melk der Sala-

(*) *Aanm. over 't aanleggen van Plant. Tuinen &c.* Leid. 1737. p. 354. &c.

lade, inzonderheid in die van den Wortel, welke bitter en ſcherp is van Smaak, ruikende naar Heul-Sap. De Zaaden, onder de verkoelende geteld, zyn in Emulſie van een zeer verzagtende hoedanigheid, tot Borstkwaalen, pynlyk Wateren en andere Ongemakken dienſtig. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(3) Salade *met opſtaande Bladen, die aan den Kiel gedoornd zyn.* III. *Lactuca Scariola.* Gedoornde.

(4) Salade *met waterpasſe Bladen, die aan den Kiel gedoornd zyn en getand.* IV. *Viroſa.* Stinkende.

Deeze wilde gedoornde Soorten, uit welken bedenkelyk de Tuin-Salade kan voortgeſprooten zyn of geteeld, groeijen in de Zuidelyke deelen van Europa, en de eerſte, *Scariola* gebynaamd, valt zelfs in de Bouwlanden hier te Muiderberg. Men noemtze *Wilde Salade* of *Wilde Latuw*, en de laatſte komt, zo GOUAN aantekent, by Montpellier ook met geſnipperde Bladen voor. De Ridder heeftze onderſcheiden, doordien de eerſte de onderſte of Wortelbladen uitgehoekt, de laatſte dezelven onverdeeld of effenrandig hadt; maar andere Kruidkun-

(3) *Lactuca* Fol. Verticalibus Carinâ aculeatis. GORT. *Belg.* 222. Lactuca ſylveſtr. Coſtâ Spinoſâ. C. B. *Pin.* 123. MORIS. III. S. 7. T. 2. f. 17. HERM. *Parad.* T. p. 191.

(4) *Lactuca* Fol. Horizontalibus &c. GOUAN *Monsp.* 408. KRAM. *Azſtr.* 230. Lact. Caule Foliisque aculeatis. *H. Cliff.* 384. R. *Lugdb.* 121. Lactuca ſylv. Odore Viroſo. C. B. *Pin.* MORIS. *Ibid.* f. 16. Lactuca agreſtis. LOB. *Ic.* 241.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

kundigen, gelyk GERARD en HALLER, houdenze voor geen byzondere Soorten. Beiden hebben zy de Steng gedoornd en omvattende Bladen, die meer of minder ingesneeden zyn, en Eyronde Zaaden, met het Pluis lang gestengd. Beiden bevatten een bitter heet Sap, dat gedroogd zynde Vlam vat. De meeste Vogten, die zy door Destillatie uitgeeven, zyn zuur, het laatste Loogzoutig. Men heeft 'er tot vierdhalf Once Olie van getrokken, uit vyf Ponden. De laatste heeft den sterksten Reuk en is zeer Slaapverwekkende. Men heeft 'er zo goede Opium uit gehaald als van de Slaapbollen (*).

Volgens den vermaarden RAY groeit, zo aan de Haagen en kanten der Velden, als in de Tuinen van Engeland, ook deeze sterk ruikende of stinkende Wilde Salade, waar van hy aanmerkt, dat dezelve, maatig gebruikt zynde, de Minnedriften eer opwekt dan uitdooft, welk laatste, dat de Ouden aan de Salade toegeschreeven hebben, door hem in de Tamme of Tuin-Salade wordt erkend (†). De eerste heeft ook haare Groeiplaats in Groot Brittannie, volgens LOBEL, die het Loof by de Endivie-Bladen vergelykt en 'er eene Afbeelding van geeft, onder den naam van *Wilde Lattouwe*, zeggende, dat de Apteekers daar van voor

(*) HALL. *Helv. incboat.* Tom. I. p. 8.

(†) *Syn. Method. Stirp. Britt. Ind.* p. 285.

voor Wilde Endivie gebruik maakten, zo wel in de Syroop als tot het gedeftilleerde Water (*). IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(5) Salade *met Piekswys' Liniaale ongesteelde Bladen, die den Kiel gedoornd hebben.* V. *Lactuca Saligna.* Wilgbladige.

Smalle Bladen als der Wilgen, met eene witachtige Rib, heeft deeze Soort, die aan de Zeekust van Languedok, in Provence, als ook in Switzerland en Duitfchland groeit. De Wortelbladen zyn als met Vinnen ingefneeden; de Stengbladen hebben een Soort van Ooren of Vleugels; die by de Bloemen zyn Liniaal of overal byna evenbreed. In fommigen is de Rug met geen of kleine Tandjes, in anderen blykbaar gedoornd. De Stengen heeft het omtrent een Voet hoog.

(6) Salade *met Liniaale Tandswys gevinde Bladen, de Slippen opwaards getand.* VI. *Perennis.* Overblyvende.

De

(*) *Kruidb.* bl. 289.

(5) *Lactuca* Fol. Haftato-Linearibus fesfilibus &c. GOUAN *Monsp.* 408. R. *Lugdb.* 121. GUETT. *Stamp.* 374. DALIB. *Par.* 236. Lact. fylv. altera angufto Saligno folio. HALL. *Jen.* 207. T. 4. Endivia minor Lacticina Spinofa. BARR. *Ic.* 136.

(6) *Lactuca* Fol. Linearibus dentato-pinnatis. &c. GOUAN *Monsp.* 409. MILL. *Dict.* T. 157. *H. Cliff.* 384. R. *Lugdb.* 121. Chondrilla cœrulea latifolia laciniata. C. B. *Pin.* 130. Chondrilla altera. DOD. *Pempt.* 637. Chondrilla cœrulea Belgarum. LOB. *Ic.* 230. Lactuca perennis humilior, Fl. cœruleo. TOURNF. *Inft.* 473.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

De meeste hier voor beschreevene Soorten van dit Geslagt Jaarlykse Planten zynde, verschilt deeze in 't byzonder daar van, doordien zy overblyft. Het is een Kruidje dat in Duitschland, Switzerland en Vrankryk, wild groeit, zynde wegens 't Gewas *Chondrilla* getyteld by de Ouden.

Het heeft, volgens HALLER, de Steng drie Voeten hoog, in wyde hoeken gearmd, van boven, daar zy bloeit, naakt. De Bladen zyn blaauwgroen, glad, met een gebladerde Rib en menigvuldige Vinswyze insnydingen, van verschillende grootte, wederzyds, doch meest naar boven, getand. Daar komt eene Verscheidenheid voor, die de Bladen breeder, maar ten halve gevind, of ook geheel Lancetvormig heeft. Het draagt schoone blaauwe, somtyds ook witte of roode Bloemen, op Steeltjes van een Duim. Het Zaadkuifje heeft een zeer lang Stammetje.

VII. *Lactuca Canadensis.* Kanadasche.

(7) Salade *met Lancetswys' Degenvormige, de Steng omvattende, getande ongedoornde Bladen.*

In Kanada groeit, volgens KALM, deeze Soort van Salade, die naar de gewoone Tamme veel gelykt, doch de Steng hooger, de Bla-

(7) *Lactuca* Fol. Lanceolato - Ensiformibus &c. Lact. Canad. altissima angustifolia. TOURNF. *Inst.* 474. Sonchus sylvestris Fol. laciniato glauco, Costâ non Spinosâ. RAJ. *Suppl.* 137.

Bladen veel langer en ſmaller, de Bloemen niet aan een Tuil, maar getrost heeft. De Bloemen zyn bleek geel. Het Pluis der Zaaden is ongeſtamd gelyk in de Ganzen-Diſtel. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(8) Salade *met Lancetswys' Degenvormige, ongeſteelde, ongelyk getande Bladen.* VIII. *Lactuca Indica.* Javaanſche.

Op Java is, door den Heer OSBECK, deeze waargenomen, die naar de Kanadaſche veel gelykt, het Zaadkuifje ook zeer kort geſtamd hebbende; maar de Bladen zyn meer getand en geenszins omvattende, dat een weezentlyk verſchil uitmaakt.

In Arabie wordt, volgens FORSKAOHL, dat zonderling is, de Tuin-Salade op de Bergen gekweekt. Voorts vondt hy aldaar een Soort die hy *Geele* noemt, hebbende de Wortelbladen Lierachtig uitgehoekt, aan den rand met kleine Doorntjes bezet; de Stengbladen omvattende, en een andere, door hem genaamd *Ongedoornde*, met witachtig blaauwe Bloemen en ſmal Lancetvormige Bladen, welke raauw gegeten werdt.

CHONDRILLA. Condrille.

Dit Geſlagt verſchilt van 't voorgaande, doordien het een gekelkten Kelk heeft. Voorts heeft het ook den Stoel naakt en de Zaadkuifjes enkeld

(8) *Lactuca* Fol. Lanceolato-Enſiformibus ſeſſilibus inæqualiter dentatis. *Mant.* 278.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. keld met een Stammetje, maar de Zaaden zyn gedoornd, niet glad (*). Het heeft, bovendien, een byzondere manier van Groeijing, en bevat de drie volgende Soorten.

I. *Chondrilla Juncea.* Biesachtige.

(1) Condrille *met de Wortelbladen geschaard, de Stengbladen Liniaal onverdeeld.*

In Vrankryk, Switzerland, Duitschland, groeit aan de kanten der Akkeren dit Kruid, dat voor de eerste *Chondrilla* van DIOSCORIDES gehouden wordt. Het heeft Wortelbladen die Vinswyze uitgehoekt zyn, doch schielyk vergaan, zo dat de enkele Stengetjes overblyven, die zig Rysachtig uitbreiden, onder ruuw, boven effen zynde en getakt, kleine geele Blommetjes draagende. De Blommetjes komen, drie of vier by elkander, uit de Mikjes der Takjes van de Stengen voort. De hoogte van dit Kruid is anderhalf of twee Voeten. Het groeit ook in de Levant en in Siberie.

(2)

(*) Dit is door den Heer D. LE FRANCQ. VAN BERKHEY, op zyne V. Plaat, *Fig.* 17, 18, zeer fraay vertoond.

(1) *Chondrilla* Fol. Radic. runcinatis, Caul. Linearibus integris. *Syst. Nat.* XIII. Gen. 910. *H. Cliff.* 383. R. *Lugdb.* 120. HALL. *Helv.* 755. GMEL. *Sib.* II. p. 8. GRON. *Or.* 241. GOUAN *Mon. p.* 409. Chondrilla Juncea viscosa Arvensis. C. B. *Pin.* 130. Chondrilla Juncea. TAB. *Hist.* 487. Chondr. viminea viscosa Vinearum. LOB. *Ic.* 233.

(2) Condrille *met Pylvormige Bladen, de Steng omvattende, die enkeld is, bezet met byna ongesteelde Bloemen, zydelings.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Deeze, wier Groeiplaats niet gemeld wordt, heeft een enkelde Steng van anderhalf Voet hoogte, om laag paarsch gestreept, met witte Haairtjes dunnetjes besprengd: Pylswyze Bladen, de Steng omvattende, onverdeeld, langwerpig, aan den rand en kiel ruuw met witte Haairtjes van boven glad; de ondersten gekarteld. De Bloemen komen overhoeks op een kort Steeltje voort, met één of twee Blikjes. De Kelk is Rolrond, gestreept met zwarte Knobbeltjes, die een wit Borsteltje hebben; de onderste Kelk zeer kort, van Elsvormige blyvende Blaadjes: de Bloem geel, van onderen paarschachtig, zo lang als de Kelk. II. *Chondrilla Crepoides.* Gestengde.

(3) Condrille, *die een naakte Steng heeft, met de Bloemen Pluimswyze vergaard.* III. *Nudicaulis.* Ongebladerde.

In Noord-Amerika groeit deeze, zegt de Ridder, en, dat zonderling is, ook by de Pieramieden van Egypte. 't Schynt dat 'er de Slaa-

(2) *Chondrilla* Fol. Sagittatis amplexicaulibus, Caule simplici, Flor. subsessilibus lateralibus.

(3) *Chondrilla* Scapo nudo, Flor. Paniculatis. *Mant.* 278. Chondrilla Lactucacea Foro-Juliensis. RAJ. *Hist.* 228? Lactuca nudicaulis. MURR. *Comm. Nov. Getting.* Tom. III. p. 74. T. 4.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

Slaa-achtige Condrille, in 't Gebied van Venetie gevonden, ook toe behoore.

De Wortelbladen zyn geschaard, aan 't end stomp, glad, aan de kanten als met Tandjes gehaaird. Het heeft eenige Bloemstengen van een Voet, met één of twee zeer kleine Blaadjes; regt, rond en effen. De Kelk is agtbladig, glad, van onderen met weinige Schubbetjes: de Bloem bleek geel, bestaande uit ongevaar vierentwintig Blommetjes, allen in de Omtrek geplaatst, stomp vyftandig; terwyl de Stylen het midden beslaan van de Bloem, ook bleek geel; zynde het Pluis der Zaaden, die zwart zyn, Haairig.

Noch tot dit Geslagt, dat de Blommetjes op veele ryën heeft; noch tot den Rang der Tongbloemigen in deeze Klasse, schynt derhalve dit Kruid te kunnen behooren.

PRENANTHES. Knikbloem.

In een naakte Stoel te hebben, komt dit Geslagt met de voorgaanden overeen, en met het laatste ten opzigt van den Kelk, doch verschilt doordien het de Blommetjes, doorgaans maar weinig in getal, op eene enkele ry geplaatst heeft, in de gemeene Kelk; zynde ook het Zaadpluis enkeld en byna zonder Stammetje.

Van het knikken der Bloemen, die Draadachtig dunne Steeltjes hebben, en dus veelal knik-

knikkende neerhangen, ten minfte niet zo regtop ftaan als in de voorigen, heeft het zynen Griekfchen naam. De Soorten daar in vervat, zyn bevoorens veelal tot de Melk- of Ganzen-Diftels betrokken geweest. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(1) Knikbloem *met de Bladen Liniaal en geheel effenrandig.* I. *Prenanthes tenuifolia.* Smalbladig.

(2) Knikbloem *met brokken der Bladen aangegroeid.* II. *Viminea.* Ryzig.

(3) Knikbloem *met vyf Blommetjes, de Bladen Lancetvormig, gekarteld.* III. *Purpurea.* Paarsch.

Deeze, op de Gebergten der Zuidelyke deelen van Europa voorkomende, verfchillen aanmerkelyk in het Loof: dewyl de eerfte de Bladen fmal en gelyk van rand, de tweede dezelven, inzonderheid die aan de Steng zyn, gefnipperd heeft. De Steng van deeze is twee Ellen hoog, en door de Lymerigheid bezet met

(1) *Prenhantes* Fol. Linearibus integerrimis. *Syft. Nat.* XII. Gen. 911, p. 521. *Veg.* XIII. p. 596. Prenanthes angustifolius Fl. purpureo. VAILL. *Act.* 1721. p. 193.

(2) *Prenanthes* Fol. Ramentis Cauli adnatis. JACQ. *Auftr.* T. 9. GOUAN *Monsp.* 409. R. *Lugdb.* 120. Chondrilla Viminea viscofa Monfpeliaca. C. B. *Pin.* 131. *Prodr.* 68.

(3) *Prenanthes* Flosc. quinis, Fol. Lanceolatis denticulatis. GOUAN *Monsp.* 409. *H. Cliff.* 383. Lactuca montana purpureo-cœrulea major et minor. C. B. *Pin.* 123. Sonchus lævior Pannonicus 4. purpureo flore. CLUS. *Hift.* II. p. 147. *Pann.* 650. T. 652.

IV. AFDEEL XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

met brokjes der Bladen, daar aangegroeid. In de Switzersche Berg-Bosschen is de laatste, die paarsch genoemd wordt wegens de Bloemen, gemeen, zegt HALLER. Hy noemt het een schoone Plant, wier Stengen zig tot drie en zes Voeten verheffen, de bovenste Bladen de Steng omvattende, allen glad en Zeegroen. Boven komen hangende Bloemen, die als vyfbladig zig vertoonen, wegens de vyf Blommetjes, daar zy uit samengesteld zyn en op dezelven volgen lange, gesleufde, spitse Zaaden, met ongesteeld Pluis.

IV. *Prenanthes Muralis.* Muurig.

(4) Knikbloem *met vyf Blommetjes, de Bladen geschaard.*

Te Montpelgard vondt J. BAUHINUS deeze op de Muuren van 't Kasteel, waar van dit Kruid den bynaam heeft, wordende by hem genoemd Wilde Slaa der Muuren, met geele Bloemen; by anderen tot den Melkdistel betrokken. Het groeit door geheel Europa, hier en daar, in Bosschen, en komt in onze Nederlanden ook by Zwol voor, zo de Heer DE GORTER aantekent. Op vogtige plaatsen of in

(4) *Prenanthes* Flosc. quinis, Fol. runcinatis. OED. *Dan.* 509. GOUAN *Monsp.* 410. HALL. *Helv.* 755. DALIB. *Par.* 235. GORT. *Belg.* 222. R. *Lugdb.* 120. N. 1. Sonchus lævis laciniatus muralis, parvis Floribus. C. B. *Pin.* 124. Sonchus lævis sylv. quartus. TAB. p. 194. mihi p. 517. Sonchus alter Fol. Hederaceo. LOB. *Ic.* 236. Lactuca sylv. Murorum Flore luteo. J. B. *Hist.* II. 1004.

2 Deel PLAAT LXVI.

I.

in vette Gronden schiet het wel ter hoogte van twee of drie Ellen op, anders maar van drie of vier Voeten. De onderste Bladen heeft het gevind, de bovensten weinig ingesneeden, doch allen aan 't end breed, driehoekig en van zulk een figuur, dat LOBEL ze by Klyf- of Klim-op Bladen vergelykt. De bovenste Stengbladen, evenwel, zyn lang Lancetvormig. Aan 't end komen kleine neerhangende Bloempjes, van eene Sterswyze figuur, geel van Kleur. Het Zaad is Eyrond, gespitst, gestreept, zwart, met een klein Pluis-Stammetje (*).

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia æqualis.*

(5) Knikbloem *met vyf Blommetjes, de Bladen gesnipperd.*

V. *Prenanthes Laciniata.* Gesnipperd. PL. LXVI. *Fig.* 1.

Dit naar 't voorige gelykend Gewas, doch niet volkomen eveneens, heb ik gedroogd uit Japan ontvangen. Het heeft de Steng dik en rond, over de geheele langte bezet met Bladen, naar die van den Ganzen-Distel gelykende, overal Vinswyze, maar naar boven langs hoe smaller en

(*) *Pappus simplex Stipitatus*, zegt de Ridder. HALLER *Stipes Pappiger evidens*, doch merkt aan, *non habet* BERKHEY Tab. 6. fig. 21. De Heer BERKHEY nogthans heeft in de Figuur van zyne voormaals door my gepreezen Verhandeling over de *Syngenesia*, dat Pluis-Stammetje wel klein, doch zeer duidelyk, en noemt het een Halsje, dat het Zaadkuifje draagt. Zie deszelfs vergroote Afbeelding, *Fig.* 22. Ik geloof dat de Heer HALLER die door verhaasting zal over 't hoofd gezien hebben.

(5) *Prenanthes* Flosc. quinis, Fol. Laciniatis. *Mihi.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

en op 't laatst byna Liniaal verdeeld. Die breede driehoekige enden, als Klyfbladen, ontbreeken 'er aan. De Bloemen zyn op 't end Pluimswyze vergaard en hebben een Kelk als tot dit Geslagt behoort, welke men vergroot afgebeeld ziet by *a*, en bevat vyf Blommetjes. Het schynt niet minder hoog van Gewas te zyn dan de gewoone Ganzen-Distel. Voorts is een Blad van dit Kruid, aan de Steng zittende en die half omvattende, in *Fig* 1, op PLAAT LXVI. afgebeeld.

VI. *Prenanthes altissima.* Zeer hoog.

(6) Knikbloem *met vyf Blommetjes, driekwabbige Bladen en een opgeregte Sténg.*

In Virginie en Kanada groeit deeze Soort, welke zeer hoog en als Boomachtig opschiet, met veele Takken, hebbende de Bladen als die van 't Kalfsvoet geoord; de Bloemen klein, geel en als vyfbladig.

VII. *Spinosa.* Gedoornd.

(7) Knikbloem *met een Heesterige gegaffelde, gedoornde Steng.*

Op den Zandigen Oever van de Roode Zee, by Suez in Arabie, vondt de Heer FORSKAOHL zulk een Gewas, dat hy *Gedoornd Knik-*

(6) *Prenanthes* Flosc. quinis, Fol. trilobis, caule erecto. Prenanth. Canad. altissima. VAILL. *Mem. de* 1721. p. 194. Sonchus elatus f. Dendroides Virginianus &c. PLUK. *Alm.* 355. T. 317. f. 2.

(7) *Prenanthes* Caule Fruticoso dichotomo spinoso. FORSK. *Flor. Ægypt. Arab.* p. 144.

Knikbloem tytelt. Deszelfs Steng was Heesterig, twee Ellen hoog, rond, met Doorens van een Duim op zyde: het Loof bestondt uit Liniaale gladde Bladen, somtyds een weinig getand en gekwabd: de Bloemsteeltjes waren Draadachtig dunne Takjes, de Kelken een half Duim lang, bevattende twaalf geele Bloempjes, met ongesteeld Pluis en daar op volgden Liniaale witte gestreepte Zaaden. De Plant gaf een Melkachtig Sap en stonk. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

(8) Knikbloem *met tien Blommetjes, agtdeelige Kelken en Lancetvormige Bladen; de Wortelbladen onverdeeld en eenigermaate getand.* VIII. *Prenanthes Chondrilloidos.* Getand.

Zodanig is deeze, die in de Zuidelyke deelen van Europa groeit, door den Heer ARDUINUS waargenomen. Zy heeft de Steng gepluimd, de Stengbladen Liniaal en zeer klein.

(9) Knikbloem *met twaalf Blommetjes, de Wortelbladen Lancetvormig effenrandig.* IX. *Lanceolata.* Lancetvormig. PL. LXVI. *Fig.* 2.

Nog heb ik uit Japan ontvangen deeze fraaije Soort, die naast komt aan de voorgaande, doch aanmerkelyk daar van verschilt, gelyk uit

(8) *Prenanthes* Flosc. denis, Calycibus octofidis &c. *Mant.* 107. ARD. *Spec.* II. p. 36. T. 17.

(9) *Prenanthes* Flosc. duodenis, Fol. Radicalibus Lanceolatis integerrimis. *Mihi.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

uit de Afbeelding *Fig.* 2, blykt. De Wortelbladen, naamelyk, zyn geheel effenrandig, zonder Tandjes: de Bloemen groeijen Tuilswyze op 't end der Stengetjes, die ruim een half Voet hoog zyn. Twaalf Blommetjes vond ik in ééne Bloem van dit Gewas.

X. *Prenanthes Japonica.* Japansch.

(10) Knikbloem *met omtrent vyftien Blommetjes, de Wortelbladen Lierachtig, de Steng byna ongebladerd.*

Volgens den Heer KLEINHOF groeit deeze, zo LINNÆUS aantekende, in Japan. Zy heeft de Wortelbladen Lierachtig, als die van de gemeene Lampsana onzer Wegen, stompachtig, naauwlyks getand, naakt: de Steng gepluimd, by den Grond maar een weinig gebladerd, met Lancetvormige Bladen: menigvuldige, zeer kleine, geele Bloempjes aan Haairdunne Steeltjes: de Kelken gekelkt, een enkeld of eenvoudig Pluis, langer dan de Kelk.

Lierbladig. PL. LXVI. *Fig.* 3.

Het afgebeelde Japansche, in *Fig.* 3, op PLAAT LXVI., zou daar mede overeenkomen; doordien hetzelve zogenaamde Lierachtige Bladen heeft, doch verschilt in andere opzigten, des ik hetzelve *Lierbladig* noem. Het Zaad met zyn Zaadkuifje van Haairig Pluis, is, sterk vergroot zynde, by *b* vertoond. Ik heb zeventien zulke Zaadjes in ééne Kelk gevonden.

(11)

(10) *Prenanthes* Flosc. subquindenis, Foliis Radicalibus Lyratis, Caule subnudo. *Mant.* 107.

(11) Knikbloem *met twaalf Blommetjes en Eyronde ongelyk getande Steng-Bladen.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. XI. *Prenanthes Denticulata.* Tandbladig. PL. LXVI. *Fig.* 4.

Dit Japansche Kruid, 't welk ik wegens de puntige inkervingen der Bladen *Tandbladig* noem, behoort zekerlyk tot dit Geslagt. Het zelve is in *Fig.* 4, gedeeltelyk, naar 't Leven afgebeeld; alwaar men ziet, hoe het een ronde Steng heeft, die overhoeks bezet is met Eyronde Bladen, welke aan den rand ongelyk en rappig, doch zeer spits getand zyn, hebbende een menigte puntjes. Zy schynen zeer dun van zelfstandigheid, zynde door 't droogen geel geworden, dat niet gemeen is in de Kruiden, uitgenomen de Salade. Met twee Oortjes omvatten zy de Steng en geeven daar een Takje uit, 't welk op dergelyke wyze met kleine Blaadjes, die ook somtyds Takjes uitgeeven, praalt. Aan 't end verdeelen zig alle de Takjes in Haairachtig dunne Bloemsteeltjes, met twee of drie Bloempjes, hebbende een langwerpigen Kelk, die van onderen in een klein Kelkje is gevat, als by *c*. 't Getal der Blommetjes, allen Tongachtig, en van figuur als 'er een by *d*, ook door Vergrooting, is voorgesteld, telde ik, in verscheide Bloempjes, tot twaalf, geel van Kleur. Het Zaad met zyn eenvoudig Zaadkuifje, van enkel Haairig

(11) *Prenanthes* Flosculis duodenis, Foliis Caulinis Ovatis inæqualiter denticulatis. *Mihi.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

rig Pluis, zonder Stammetje, wordt by *e* vertoond. Dit heeft in alle deeze Japansche Soorten plaats, die ook daar in overeenkomen, dat het gedagte Pluis, wanneer men 't zelve met het Mikroskoop beziet, aan de kanten met kleine scherpe Puntjes, die opwaards staan, is gewapend (*). De Bolletjes van het Stuifmeel vertoonden zig onder 't Mikroskoop, by een Zandkorreltje vergeleeken, als Erwten by een Meloen.

XII. *Prenanthes alba.* Witbloemig.

(12) Knikbloem *met zeer veele Blommetjes, de Bloemen neergeboogen en byna in Kroontjes; de Bladen Piekvormig gehoekt.*

In Noord-Amerika groeit deeze, die Bladen als het Ganzevoet heeft, een Bolachtigen Wortel, een Bloedkleurige Steng en getroste Sneeuwwitte Bloemen. Zy komt ook met bleek geele Bloemen voor. Eene Verscheidenheid daarvan, met bleek paarsche Bloemen, levert een Wortel uit, die een voornaam Middel is tegen den Beet der Ratelslangen. De geheele Plant is vol van een Lymerig Melkachtig Vogt.

(13)

(*) Byna gelyk zulks in het VI. STUK, by Letter *f*, op PL. XXXII. voorgesteld is, doch de Puntjes staan hier zo geregeld niet.

(12) *Prenanthes* Flosculis plurimis, Flor. nutantibus sub-umbellatis &c. *H. Cliff.* 383. GRON. *Virg.* II. 113. Pren. Novanglicanus Chenopodii foliis &c. PLUK. *Amalth.* 195. β. Pren. Autumnalis &c. GRON. *Virg.* I. p. 89.

(13) Knikbloem *dat kruipt, met driekwabbige Bladen*. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. XIII. *Prenanthes repens.* Kruipend.

Deeze, die in de Oostelyke deelen van Siberie valt, heeft kruipende Stengen, die Wortel schieten uit de Knietjes, en driekwabbige gesteelde Bladen, maar het Bloemsteeltje heeft dezelven Lancetvormig en draagt twee of drie Bloemen, ieder met tien Tongblommetjes gestraald, die geel zyn. Het geeft langwerpige Zaaden met eenvoudig Pluis. Dit Plantje schynt op vogtige Plaatsen te groeijen.

LEONTODON. Paardebloem.

Behalve een naakten Stoel heeft dit Geslagt den Kelk uit losachtige Schubben, die over elkander leggen, samengesteld en het Zaadkuifje gepluimd, doorgaans met een Stammetje. Agt Soorten zyn 'er in begreepen, als volgt.

(1) Paardebloem *met de Kelkschubben beneden omgeboogen, de Bladen geschaard met kleine Tandjes en glad*. I. *Leontodon Taraxacum.* Gewoon.

Ge-

(13) *Prenanthes* repens Fol. trilobis. *Am. Acad.* II. p. 360. f. 23.

(1) *Leontodon* Calyce Squamis inferne reflexo &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 912. p. 521. *Veg.* XIII. p. 596. *Mat. Med.* 368. GORT. *Belg.* 222. *H. Cliff.* 386. R. *Lugdb.* 122. &c. &c. GRON. *Virg.* II. 176. GMEL. *Sib.* II. p. 14. OED. *Dan.* 574. Dens Leonis latiore folio. C. B. *Pin.* 126. DOD. *Pempt.* 636. Dens Leonis Vulgi, f. Urinaria. LOB. *Ic.* 232.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyveri.*

Gemeener zal men naauwlyks vinden dan dit Kruid, door geheel Europa, in Weiden en Velden, als ook aan de Wegen, op Kleijige vette Gronden. Het valt ook in Virginie. In Rusland is het niet minder gemeen en in Siberie komen 'er zo wel aanmerkelyke Verfcheidenheden van voor, als in ons Wereldsdeel. Men vindt het met breeder, fmaller, met Bladen die alleenlyk getand, of die zeer diep Vinswyze ingefneeden zyn. Het gemeene, met breede Bladen, was de eenigfte, welke STELLERUS op 't Beerings-Eiland en in de Weftelyke deelen van Amerika aantrof. In de Velden, aan eenige Rivieren van Siberie, komt het voor, met fommige Bladen gefchaard, fommigen onverdeeld of flaauwtjes getand, de Rib en Steelen fomtyds blaauwachtig rood, of ook met Wollige Bladen.

Ik zal de Geftalte van dit Kruid, welke ieder een, tot den Kinderen toe, bekend is, niet befchryven. Zy noemen het, gemeenlyk, *Paardebloemen* en die benaaming, (misfchien daar van afkomftig, dat het van de Paarden gretiger, dan van ander Vee, gegeten wordt,) is bekender dan *Hondsbloem*, *Kankerbloem*, *Paapenkruid* en *Mol-Salade*, wier afleiding ver te zoeken fchynt. *Pis in 't Bed*, gelyk fommigen het grappig heeten, komt van de openende kragt, daar in, die de Waterloozing en Afgang bevordert, waar van het den Griekfchen naam *Taraxacon*, gemeenlyk *Taraxacum* in de Apotheeken,

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia aequalis.*

ken, hebben zou. Dus noemt men het in 't Fransch ook wel *Pis en Lit*, maar meest *Dent de Lion*, in 't Engelsch *Dandelion*, overeenkomstig met *Leontodon*, 't welk Leeuwstand betekent. Dit zou op de Tandswyze uithoeking der Bladen zien. De Deenen noemen het *Lofwe Tunge*, dat is Leeuwen-Tong; 't welk misschien ruim zo veel eigenschap heeft: de Kinderen *Kaarsjes*, om dat het Pluis der Zaadhoofdjes zig afblaazen laat, blyvende dan slegts de naakte of kaale Stoel over. Misschien wordt het hierom, van de Russen, de *Gryzigheid des Priesterdoms* geheten (*).

Het bevat een bittere Melk, die het geheele Kruid, inzonderheid den Wortel, bitter maakt; doch het jonge Loof is niet onaangenaam om als Salade te nuttigen en vry gezond. Het Sap des Kruids, met den Wortel verzameld, of het Afkookzel van dit met anderen van dergelyken aart, dient in Meydranken tot een kragtig oplossend Middel; en in 't algemeen tegen de Geelzugt zo wel als tot Borst- en Huidkwaalen, Om de overblyfzels van heete Ziekten weg te neemen, wordt het Extrakt gebruikt. Men pryst een Zalve van den gekneusden Wortel tegen Klier-verhardingen. Het gedestilleerde Water is eenigszins zuur, en de Geest van het gegiste Kruid heeft een Wynachtigen Smaak en Geur (†). (2)

(*) Sacerdotii Canities. GORT. *Ingr.* p. 120.
(†) HALL. *Helv. inchoat.* T. I. p. 24.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

II. *Leontodon Bulbosum.* Bollig.

(2) Paardebloem *met langwerpig Eyronde, eenigermaate getande, gladde Bladen, de Kelken effen, de Bloemsteng van boven stekelig.*

III. *Aureum.* Goudkleurig.

(3) Paardebloem *met geschaarde Bladen, de Steng byna eenbladig en stekelige Kelken* (*).

IV. *Hastile.* Piekbladig.

(4) Paardebloem *met de Bloemsteng en Kelken effen, de Bladen Lancetvormig getand, geheel effenrandig en glad.*

Deeze drie groeijen in de Zuidelyke deelen van Europa. De laatste heeft Bladen van een Voet lang, met breede Tanden overhoeks, glad en groen. Deeze is een Jaarlyks, de tweede, met Goudkleurige Bloemen, een overblyvend Plantje der Alpische Bergen. Dit heeft, zo Doctor SCOPOLI aantekent, een ruigen of Pluizigen Stoel. Het eerste is zeer klein, met Bol-

(2) *Leontodon* Fol. oblongo-ovatis subdentatis glabris &c. GOUAN *Monsp.* 410. Chondrilla Bulbosa. C. B. *Pin.* 130. Chondr. alt. Diosc. COL. *Phyt.* 11. T. 4. Chondr. pusilla Marina lutea Bulbosa. LOB. *Ic.* 230.

(3) *Leontodon* Fol. runcinatis &c. JACQ. *Vind.* 268. HALL. *Helv.* 740. T. 24. Hieracium alterum minus. COL. *Ecphr.* II. p. 31. T. 29. Andryala Aurea. SCOP. *Ann.* 2. p. 59.

(*) Taraxacum Cal. hirsutis Squamis rectis. HALL. *Helv. inchoat.* T. I. p. 24: titulo Hieracium Alp. Fol. dentatis Flore magno. C. B.

(4) *Leontodon* Scapo Calyceque lævi &c. Dens Leonis glaber &c. MORIS. *Hist.* III. p. 75. Taraxaconoides Chondrillæ glabro virenti folio. VAILL. *Mem.* 170.

Bolachtige knobbeltjes aan de Wortelen. Allen hebben zy enkelde Bloemstengen. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(5) Paardebloem *met geschaarde ruuwe Bladen en spitse ruige Kelken.* V. *Leontodon Tuberosum.* Knobbelig.

Knobbelige Wortels als der Asphodillen heeft deeze Soort, die omstreeks Montpellier by de gewoone Paardebloemen groeit en naar dezelven in gestalte veel gelykt. In de Velden van den Heer ROMIEU, Lid van de Koninglyke Societeit der Weetenschappen aldaar, komt zy menigvuldig voor, veranderende met eenigszins Wollige Bladen en zeer ruige Bloemstengen van anderhalf Voet lang. Somtyds heeft zy Liniaale effenrandige, somtyds Piekvormig Vindeelige Bladen. De Steng is eenbloemig.

(6) Paardebloem *met een getakte Steng, geschubde Bloemsteelen en Lancetvormige getande, onverdeelde gladde Bladen.* VI. *Autumnale.* Herfst-Paardebloem.

Dit

(5) *Leontodon* Fol. runcinatis scabris &c. GOUAN *Monsp.* 411. Taxaxaconoides Chondrillæ folio hirsuto. VAILL. *Mem. de* 1721. p. 170. Dens Leonis Asphodeli bulbulis. C. B. *Pin.* 126. Chondrilla alt. Diosc. Monspeliensium. LOB. *Ic.* 232. D. L. Monspeliensium. DOD. *Pempt.* 636.

(6) *Leontodon* Caule Ramoso &c. GORT. *Belg.* 223. *Fl. Suec.* 629, 695. GOUAN *Monsp.* 410. Crepis Fol. longis dentatis linearibus. *H. Cliff.* 386. Hierac. Chondrillæ folio glabro, Radice succisâ majus & minus. C. B. *Pin.* 127. Hieracium quartum et quintum. DOD. *Pempt.* 639. LOB. *Ic.* 237. fig. alt.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

Dit bloeit alom in onze Provinciën, en door geheel Europa, in de Herfst op de Velden. Het onderscheidt zig door zynen, als afgesneeden of geknotten Wortel, van andere dergelyke Planten; byzonderlyk van 't Havikskruid, waar toe het betrokken is geweest, zynde het vierde en vyfde by DODONÉUS. HALLER beschryft het thans onder den naam van *Picris* met een naakte Steng en Liniaale gladde half gevinde Bladen. Op de Ys-Alpen der Valey Bagnes in Switzerland, zegt hy, komt het voor met zeer smal gevind Loof. Het is 'er, voor 't overige, op alle open Grasvelden en in de Bosschen gemeen. De getakte Steng onderscheidt het zeer van voorige Soorten van Paardebloemen. Het groeit ongevaar een Voet hoog en heeft de Bladen zeer veranderlyk. De Bloem is geel, het Zaad langwerpig, met naauwlyks gestamd, gepluimd Pluis.

VII. *Leontodon hispidum.* Stekelig.

(7) Paardebloem *met den Kelk geheel opgeregt; de Bladen onverdeeld, getand stekelig, met gevorkte Borsteltjes.*

De

(7) *Leontodon* Calyce toto erecto, Fol. dentatis &c. *H. Cliff.* 386. *Fl. Suec.* 628, 694. GOUAN *Monsp.* 411. GORT. *Ingr.* 120. β. Hierac. montan. angustifol. nonnihil incanum, C. B. *Pin.* 129. Hierac. 6. montan. CLUS. *Hist.* II. p. 141. γ. Hieracium Hedypnoides. GOUAN *Monsp.* 412. Hier. Mont. Dentis Leonis folio s. Laciniatum Lanuginoso folio. C. B. *Pin.* 128. Hieracium Caule aphyllo hirsutum. J. B. *Hist.* II. p. 1038.

IV. Afdeel. XX. Hoofdstuk. *Polygamia æqualis.*

De ſtekeligheid der Bladen onderſcheidt deeze, die in Switzerland, Provence, Languedok en Spanje, op de Bergen groeit. Zy gelykt naar de Paardebloemen meer, dewyl zy een enkelde eenbloemige Steng heeft, maar de Bladen zyn geheel ruuw door Borſtelige Haairtjes, ſomtyds gevorkt, ſomtyds Elsvormig voorkomende. Men vindtze zo wel in Sweeden als in Rusland, daar zy voorkomt met geheel gladde Bladen, zo de Heer DE GORTER aantekent, die het Kruid omſtandig beſchryft. 't Schynt dat HALLER deeze ook tot het Bitterkruid betrokken hebbe (*). Doch GUETTARD, zegt hy, hadt het reeds voor hem gedaan. JACQUIN ſpreekt 'er dus van (†).

„ Een herhaald niet oppervlakkig onderzoek „ heeft my geleerd, dat alle deeze Planten, „ [zyn Ed. meent, de door den Ridder opgetelde Verſcheidenheden] haar verſchil eenig„ lyk te wyten hebben aan den Grond, waar „ in zy natuurlyk groeijen. De Bloem is vol„ maakt eveneens, [te weeten geel en met dit „ Geſlagt overeenkomſtig,] en het Zaadpluis „ in allen zonder Stammetje eenigszins ge„ pluimd (‡). De Borſteltjes zyn aan de Punt „ tot

(*) Picris Caule nudo unifloro, Fol. asperis dentatis. *Helv. inchoat.* I. p. 11.

(†) *Vind. Enum.* Obs. 68. p. 269.

(‡) Volgens de Afbeelding en beſchryving van den Heer BERKHEY heeft deeze Soort een wel geſtamd doch enkel Haairig Pluis. Zie zyne Tab. 6. *Fig.* 10.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

„ tot een Sterretje gevorkt in allen; maar in „ de tweede ſtaan zy digter, zyn korter ende „ Bladen naauwlyks ingeſneeden. Deeze groeit „ ſlegts op Steenige of Kalkbergen, meest die „ aan 't Zuiden blootgeſteld zyn. De derde „ komt in de ſchuinte der gemeene Bergen „ voor: de eerſte op de Velden. Hierom bloeit „ ook de tweede eerder, als op een warmer „ plaats groeijende, enz. Dewyl nu deeze „ Planten in Ooſtenryk overvloedig zyn, zou „ men 'er gemakkelyk kunnen vinden, die „ trapswyze naderen aan deeze Verſcheiden- „ heden."

Dat niet alleen de Grond, maar zelfs het Land of Klimaat, een aanmerkelyk verſchil hier aan te weeg brenge, zou men moeten opmaaken uit de gezegde Waarneeming van den Hoogleeraar DE GORTER, die in Moskovie het Kruid met Stengen van één tot twee Voeten hoog, de Bladen in de laagſte Plantjes meest gekerfd vondt, wederzyds ſtekelig, doch van de figuur der Borſteltjes of Haairtjes niet ſpreekt, beweerende dat de Zaaden een lang Stammetje hebben, met een lang, vaal, gepluimd Pluis gekroond, zittende op een vlakken geſtippelden Stoel (*).

VIII. *Leontodon hirtum.* Ruig.

(8) Paardebloem *met den Kelk geheel opgeregt; de Bladen getand en ruig, met zeer eenvoudige Borſteltjes.* Dit

(*) *Flor. Ingr.* p. 121.

(8) *Leontodon* Cal. toto erecto, Fol. dentatis hirtis &c.

Cre-

Dit groeit onder de voorgaande in de Zuidelyke deelen van Europa, naauwlyks een half Voet hoog. Het heeft de Kelken minder ftekelig en byna glad, maar de Bladen zyn zeer ruig gehaaird. Ook is de Krans der Bloem van onderen niet groenachtig: het Zaadpluis gepluimd.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

Deeze twee laatfte Soorten gelyken door de enkelde Bloemftengen veel naar de Paardebloemen. By Alexandrie in Egypte vondt de Heer FORSKAOHL een *Leontodon asperum*, welk de Stengen byna ongebladerd, de Bladen Tandswyze Vindeelig, met ftekelige Borfteltjes, de Kelken rappig, de Zaaden effen, met een eenvoudig lang gepluimd Zaadkuifje hadt. Ook heeft hy, in de Woeftynen by Kairo, een Soort van dit Geflagt aangetroffen, welke hy *Gefpitst Paardebloem* noemde, en dus befchreef (*).

Het hadt Stengetjes van een Span, Takkig gevorkt, en hoekig, glad, groen. De Wortelbladen waren Vindeelig ingefneeden, getand, gegolfd, met de Tandjes uitloopende in een wit Spitsje. Aan 't end hadt het twee Schubbige Bloemfteeltjes, ieder met eene Bloem. De Kelk

Crepis Fol. Lanceolatis dentato-finuatis &c. *Sp. Plant.* I. p. 799. Hieracium Dentis Leonis folio, hirfutie asperum, magis et minus laciniatum. C. B. *Pin.* 127. *Prodr.* 63. Hier. parvum hirtum Caule aphyllo, crispum ubi ficcatum. J. B. *Hift.* II. p. 1038.

(*) *Flor. Ægypt. Arab.* p. 144.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. Kelk hadt opgeregte Schubben, aan de punten omgekromd en de Bloempjes waren geelachtig.

HIERACIUM. Havikskruid.

Eçaale Veelwyvery.

Dit Geflagt wordt van het voorgaande onderfcheiden door een Eyronden Ke'k, die ook uit over elkander leggende Schubben beftaat, en een Haairig ongefteeld Zaadkuifje. Het bevat de volgende, meest Europifche Soorten, die, naar dat zy een *naakte eenbloemige* of *veelbloemige*, of een *gebladerde* Steng hebben, dus in Rang geplaatst zyn.

A. Met een naakte eenbloemige Steng.

I. *Hieracium incanum.* Grys.

(1) Havikskruid *met onverdeelde eenigermaate getande Lancetvormige ruuwe Bladen; de Steel eenbloemig.*

In Switzerland en aan den Donau op hooge Bergen, groeit deeze Soort, die deswegen *Berg-Havikskruid* door CLUSIUS is getyteld. Uit een dikken Wortel geeft het Kroontjes van Lancetvormige eenigszins gryze Bladen en daar tusfchen een enkelen, eenbloemigen Steel, van een Voet hoogte.

(2)

(1) *Hieracium* Fol. integerrimis fubdenticulatis &c. *Syft. Nat.* XII. Gen. 913. p. 522. *Veg.* XIII. p. 597. Hieracium incanum. *Sp. Plant.* I. p. 799. Hier. Mont. anguftif. nonnihil incanum. C. B. *Pin.* 129. Hierac. fext. Montanum. CLUS. *Hift.* II. p. 141. J. B. *Hift.* III. p. 1038.

(2) Havikskruid *met Eyronde Bladen, verbreede Bladsteelen en byna eenbloemige Stengetjes.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. II. *Pumilum.* Klein.

In Switzerland en Savoije groeit dit Plantje naauwlyks een Handbreed hoog, met alle de Wortelbladen Hartvormig of Eyrond, van onderen Wollig, gesteeld, met Tandjes: de Bladsteelen zyn Bloedkleurig en van langte als de Bladen, zo wel als de Bloemsteelen, die ruig zyn en op den Grond leggen. Zy zyn met twee of drie kleine Elsvormige Blaadjes als getand. De Kelk is ruig, de Bloem bleek geel en van grootte als in het Muizen-Oor.

(3) Havikskruid *met langwerpige onverdeelde getande Bladen, byna naakte eenbloemige Steelen en Haairige Kelken.* III. *Alpinum.* Alpisch.

(4) Havikskruid *met Lancetvormige getande glad-* IV. *Taraxaci.* Paardebloemig.

(2) *Hieracium* Fol. ovatis, Petiolis dilatatis &c. *Mant.* 279. Hier. Fol. ovato-lanceolatis denticulatis, Pet. dentatis HALL. *Flor.* 42. *Emend.* IV. 251. *Helv. inchoat.* p. 17. N. 42. Leontodon dentatum. *Mant.* 107. *Nonne* Hier. Narbonense rotundifolium Caule aphyllo? J. B. *Hist.* 1037.

(3) *Hieracium* Fol. oblongis integris dentatis &c. GOUAN *Montp.* 412. Hier. Caule unifloro, Cal. villoso. *Fl. Lapp.* 283. *Fl. Suec.* 632, 696. OED. *Dan.* 27. Hieracium Alpinum pumilum Folio Lanuginoso. C. B. *Pin.* 129. RAJ. *Angl.* III. p. 169. T. 6. f. 2. Pilosella monoclonos MORIS. *Hist.* III. p. 78. S. 7. T. 7. f. 5.

(4) *Hieracium* Fol. Lanceolatis dentatis glabris &c. Hierac. Fol.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

gladde Bladen, byna naakte eenbloemige Steelen en ruige Kelken.

V. *Hieracium Venosum.* Geaderd.

(5) Havikskruid *met Wigvormige Stekelige Bladen en eenbloemige naakte zeer dikke opgeregte Steelen.*

Van deeze drie komt de eerste op hooge Gebergten van Europa en op Ysland voor. Zy groeit niet hoog, zo min als de andere, welke mooglyk maar eene Verscheidenheid daar van is. De derde, een Virginisch Kruid, is zeer fraay, doordien hetzelve de Bladen met Bloedkleurige Stippen en Aderen getekend heeft, waar van het den bynaam draagt. De Bloem is klein en geelachtig.

VI. *Pilosella.* Muizen-Oor.

(6) Havikskruid *met effenrandige Eyronde van onderen Wollige Bladen, kruipende Scheuten en eenbloemige Steelen.*

In ons Nederland zo wel als door geheel Europa

Fol. glabris semipinnatis Calyce erecto hirsutissimo. HALL. *Emend.* N. 96. *Helv. inchoat.* p. 21. N. 49.

(5) *Hieracium* Fol. Cuneiformibus hirtis &c. GRON. *Virg.* 114. Hieracium Marianum perelegans. PLUK. *Mant.* 102.

(6) *Hieracium* Fol. integerrimis ovatis subtus tomentosis &c. *Mat. Med.* 369. GORT. *Belg.* 223. KRAM. *Austr.* 232. HALL. *Helv.* 742. GOUAN *Monsp.* 412. DALIB. *Paris.* 238. *Fl. Suec.* 633, 697. R. *Lugdb.* 124. N. 11. Dens Leonis qui Pilosella Officinarum. TOURNF. *Inst.* 469. Pilosella major repens hirsuta. C. B. *Pin.* 262. Pilosella major. CAM. *Epit.* 709. Pilosella et Holostium Lacunæ. LOB. *Ic.* 479.

ropa groeit deeze Soort op drooge Zandvelden. Men noemtze gemeenlyk *Muizen-Oor*, om dat de Blaadjes Wollig ruig en hol zyn, in 't Fransch *Oreille de Rat ou Souris*, in 't Engelsch *Mouse-Ear*, in 't Hoogduitsch *Meuz-Oor*: maar in de Walsche Taal *Velvette*, en by ons ook *Nagelkruid* of *Pilofelle* naar den Latynschen naam.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

't Groeit hooger dan de Alpische, wier Stengetje, volgens GOUAN, naauwlyks anderhalf Duim hoogte heeft; maar is, niettemin, een zeer klein Plantje, dat men veel by ons op de Duinen vindt. Het heeft dunne Bloemsteeltjes, omtrent een Handbreed lang, aan 't eind verdikkende en in een zwartachtige ruige Kelk de Blommetjes bevattende, die van binnen geel zyn, van buiten rood of paarsachtig.

Niets gemeener dan dit Muizen-Oor, vondt de Heer DE GORTER in Velden en lugtige Bosschen van Rusland, byzonderlyk op de Eilanden in de Neva-Stroom. Het komt 'er, zegt zyn Ed., zeer verschillend voor naar de Groeiplaats. Op drooge dorre Gronden heeft men 'er kleine Plantjes van, met enkelde ongebladerde Bloemsteeltjes. In vette Weiden en op vogtige plaatsen valt het hooger, met drie of vier Bloemen op 't end van ieder Steel, die somtyds ook één Takje met een smal Blaadje uitgeeft. De Bladen zyn somtyds aan beide zyden glad, meest

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

meest van onderen Hairig, met een fyne witte Wolligheid (*).

Dit Kruid heeft zekerlyk een samentrekkende kragt, zo fyn en doordringende, zegt LOBEL, dat het Water, waar in het gekookt is, ongemeen dient om gegloeid Staal te harden. Men plagt het derhalve in Gorgeldranken of ook tegen den Rooden Loop en andere Bloedvloeijingen inwendig, als ook tot heeling van Wonden en Breuken uitwendig te gebruiken. Het heeft een Melkachtig bitter Sap.

B. Met een naakte veelbloemige Steng.

VII. *Hieracium dubium.* Twyfelaar.

(7) Havikskruid *met geheele, langwerpig Eyronde Bladen, kruipende Scheuten en naakte veelbloemige Steelen.*

VIII. *Auricula.* Oortje.

(8) Havikskruid *met effenrandige Lancetvormige Bladen, kruipende Scheuten en naakte veelbloemige Steelen.*

IX. *Cymosum.* Kroonig.

(9) Havikskruid *met Lancetvormige onverdeelde*

(*) *Flor. Ingr.* p. 121.

(7) *Hieracium* Fol. integris ovato-oblongis &c. GOUAN *Monsp.* 412. DAL. *Par.* 237. *Fl. Suec.* 634, 698. Pilosella major repens minus hirsuta. C. B. *Pin.* 262.

(8) *Hieracium* Fol. integerrimis Lanceolatis &c. *Fl. Lapp.* 282. *Suec.* 635. 699. Pilosella major erecta altera. C. B. *Pin.* 262.

(9) *Hieracium* Fol. Lanceol. integris Pilosis &c. Hier. Murorum angust. fol. non sinuatum. C. B. *Pin.* 129. *Prodr.* 67. T. 67. Pilosella montana hispida parvo Flore. C. B. *Pin.* 262. Pilosella minori Flore. J. B. *Hist.* II. p. 1040.

deelde Haairige Bladen, byna naakte Bloemsteelen, die aan den voet Haairig zyn en Kroonswyze Bloemen. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia aequalis.*

Tot de Verscheidenheden van 't Muizen-Oor behooren deeze drie, waar van de eerste zo wel Zuidelyk als Noordelyk in Europa groeit, de tweede in Duitschland en in Sweeden, als ook in Lapland; de derde in Rusland, Deenemarken, Duitschland en Switzerland, zo LINNÆUS heeft aangetekend. Deeze heeft Bloemsteelen van byna een Voet, gelyk de voorgaande, waar van zy verschilt door de Bloemen als in Kroontjes te hebben, gelyk BAUHINUS zeer wel aantoont.

(10) Havikskruid *met Eyronde eenigermaate getande Bladen, een naakte Takkige Bloemsteng, de bovenste Bloemen voorlykst.* X. *Hieracium praemorsum.* Geknot.

Dit groote Muizen-Oor, dat wegens den Wortel gebynaamd is, groeit zo wel in Siberie als in Europa, doch in Rusland zeldzaamer. Dit, zo wel als 't Muizen-Oor en dat men Oortje noemt, valt op Ysland. De Heer GMELIN vondt hetzelve met Bloemstengen van een Voet

(10) *Hieracium* Fol. ovatis subdentatis &c. GOUAN *Monsp.* 413. GORT. *Ingr.* 122. HALL. *Helv.* 744. GMEL. *Sib.* II. p. 32. T. 13. f. 2. Hieracium Pratense latifolium C. B. *Pin.* 129. Hier. latif. praemorsâ Radice. J. B. *Hist.* II. p. 1033. Pilosella major erecta. C. B. *Pin.* 262.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

Voet tot een half Elle, die uit den krans der Wortelbladen voortkomen, gelyk in 't volgende. In Switzerland tekent de Heer HALLER de hoogte tot twee Voeten en hooger aan. De Steng is regt, geheel enkeld, uitgenomen aan 't boven-end, daar de Aair is van kleine geele Bloemen, met Wollige Stoppeltjes, gesteeld, in gladde blaauwachtige Kelken.

XI. *Hieracium Aurantiacum.* Oranjekleurig.

(11) Havikskruid *met onverdeelde Bladen, en byna naakte, geheel enkelde, Haairige, Tuildraagende Bloemsteelen.*

Bekend is deeze in de Hoven, die het versiert met zyne fraaije Bloemen van Oranjekleur. 't Is een voortkruipende Plant, welke uit tropjes van Eyrond langwerpige Bladen, effenrandig of met weinige Tandjes, regt opschietende ruige Bloemsteelen geeft, somtyds met een Zydtakje (*), aan den top gekroond met agt of tien Bloemen, die gesteeld zyn, in zwarte ruige Kelken gevat. Zy groeit wild in de Bosschen van Switzerland en Oostenryk.

(12)

(11) *Hieracium* Fol. integris Caule subnudo simplicissimo Piloso Corymbifero. *H. Cliff.* 388. *Upſ.* 238. *R. Lugdb.* 124. N. 9. Hier. Hortense Flor. atro-purpurascentibus. C. B. *Pin.* 128. Hier. Germanicum. COL. *Ecphr.* T. 30. HALL. *Helv. incboat.* N. 50. Pilofella polyclonos. Syr. &c. MORIS. III. S. 7. T. 8. f. 7.

(*) Dit heb ik meermaalen opgemerkt en het blykt ook in de Afbeelding by *Morison*: des ik het vreemd vind, dat de Ridder zegt, *Caule simplicissimo.*

(12) Havikskruid *met een gepluimde byna naakte Steng; de Wortelbladen ſtomp Eyrond, effenrandig, gehaaird.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(13) Havikskruid *met een gepluimde naakte Steng; de Wortelbladen Eyrond, Zaagtandig, glad.* XII. *Gronovii.* Virginiſch.

(14) Havikskruid *met naakte veelbloemige Steelen, de Bladen Lierachtig, ſtomp, getand.* XIII. *Gmelini.* Siberiſch.

XIV. *Sanctum.* Joodſch.

(15) Havikskruid *met een naakte veelbloemige Steng; de onderſte Bloemſteelen hooger; de Bladen langwerpig getand en ruuw.* XV. *Capenſe.* Kaapſch.

De bynaamen toonen de Groeiplaatſen aan, van deeze vier Soorten, die allen de Stengetjes een Voet of minder hoog hebben, en meer of min naar het Muizen-Oor gelyken. Zy draagen op den top van het Stengetje veele Bloemſteeltjes, die te ſamen een Pluim maaken. Het Joodſche evenwel, dat in Paleſtina gevonden is

(12) *Hieracium* Caule paniculato ſubnudo &c. GRON. *Virg.* II. p. 114. Hier. Marianum Pulm. Gallicæ ſubrotundo folio. PLUK. *Mant.* T. 420. f. 2.

(13) *Hieracium* Caule nudo paniculato &c. Hier. Fol. ſinuato-dentatis &c. GMEL. *Sib.* II. p. 23. T. 8. f. 2.

(14) *Hieracium* Scapo nudo multifloro Fol. Lyratis obt. dent. *Am. Acad.* IV. p. 328.

(15) *Hieracium* Caule nudo multifloro, Ped. infer. altioribus &c. *Am. Acad.* VI. Aft. 45.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

is door HASSELQUIST, heeft maar van vyf tot zeven Bloempjes, die geel van Kleur zyn, gelyk in de anderen.

Egaale Veelwyvery.

C. Met een gebladerde Steng.

XVI. *Hieracium Paniculatum.* Gepluimd.

(16) Havikskruid *met een opgeregte Steng; de Bladen overhoeks Lancetvormig naakt, getand; de Bloemsteeltjes zeer dun.*

XVII. *Chondrilloides.* Langtandig.

(17) Havikskruid *met de Stengbladen langwerpig getand en glad, de Wortelbladen Lancetvormig onverdeeld.*

XVIII. *Porrifolium.* Preybladig.

(18) Havikskruid *met een gebladerde Takkige Steng; de Bladen Lancetvormig Liniaal byna effenrandig.*

In Kanada vondt KALM de eerste van deeze drie, met de Steng een Voet; op 't Gebergte, by Weenen in Oostenryk, de Heer JACQUIN de tweede, die uitmunt door haare lange Stengbladen, met lange kromme Tanden ingesneeden, hebbende een Stengetje van een Span. Men vindt daar van, by hem, een fraaije

(16) *Hieracium* Caule erecto, Fol. alternis Lanceolatis &c.

(17) *Hieracium* Fol. Caulinis elongato-dentatis &c. JACQ. *Vind.* 273. T. 7. Hieracium Alp. pumilum Chondrillæ folio. C. B. *Pin.* 129. *Prodr.* 64.

(18) *Hieracium* Caule Ramoso folioso &c. R. *Lugdb.* 125. JACQ. *Vind.* 273. T. 6. Hieracium Phalangii foliis. VAILL. *Mem.* de 1721. p. 184. Hier. Mont. Asphodeli foliis acuminatis. BOCC. *Mus.* 147. T. 106.

je Afbeelding, zo wel als van het Preybladige Havikskruid, dat naauwlyks hooger gestengd is, komende ook op de Alpen van Italie en Wallisferland voor. De Heer HALLER schynt het onder de Switzersche Planten te bedoelen (*). Het heeft de Bloemen zo wel als 't voorige geel, maar met gladde Kelken.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

(19) Havikskruid *met een Takkige Steng, de Wortelbladen Eyrond getand, het Stengblad kleiner.*

XIX. *Hieracium Murorum.* Longekruid.

Op oude Muuren en Wallen der Steden, als ook op Puinhoopen en andere Steenige plaatsen; zelfs op drooge Zandige Gronden en in Bosschen, groeit dit Kruidje, dat men, misschien wegens de Vlakken der Bladen, *Fransch Longekruid* noemt. Het valt grooter, kleiner, met

(*) *Helv. inchoat.* Tom. I. p. 20. Sp. 48.

(19) *Hieracium* Caule Ramoso, Fol. Radicalibus ovatis dentatis &c. GORT. *Belg.* 223. *Fl. Suec.* 637, 701. GOUAN. *Monsp.* 423. HALL. *Helv.* 745. *H. Cliff.* 388. R. *Lugdb.* 123. N. 7. GORT. *Ingr.* 123. GMEL. *Sib.* II. p. 25. Hier. Caule Ramoso Fol. dentatis. *Fl. Lapp.* 284. & Hier. Murorum Folio pilosissimo. C. B. *Pin.* 129. *β.* Hier. Mur. laciniatum minus Pilosum. C. B. *Pin.* 129. Pulmonaria Gallica fœmina. TAB. *Hist.* 504. *γ.* Hieracium macrocaulon hirsutum Fl. magno. RAJ. *Angl.* III. p. 169. Pulm. Gall. Flore Hieracii. LOB. *Ic.* 587. *δ.* Pulmonaria Gallorum rotundifolia lævior. BARR. *Ic.* 342.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

met breeder of ſmaller, langwerpige of ronde, geheel effenrandige of gekerfde Bladen naar de Groeiplaats. In Europa niet alleen, en in Rusland, maar in Siberie, tot op 't Beerings-Eiland, is dit Kruidje waargenomen, dat aldaar in July bloeide. Het heeft op de Bladen ſomtyds zeer veel, ſomtyds weinig of in 't geheel geene ruigte. De Steng is, naar de Verſcheidenheden, of naar den Grond, waar in het groeit, van een Handpalm of een half Voet tot twee Voeten of een half Elle hoog. De Verſcheidenheden zyn zeer duidelyk afgebeeld door TABERNÆMONTANUS, die dit Kruid *Buchkohl*, dat is Beuken-Kool noemt, en 'er, inwendig, een byzondere kragt tegen Longe-Kwaalen aan toeſchryft, en uitwendig tot heeling van Wonden. Hierom werdt het zelfs *Gulden Longekruid* geheten. Het geeft Melk, en heeft een ſamentrekkende hoedanigheid, gelyk andere Soorten van dit Geſlagt.

Myophoron. Muisdraagend.

Zonderling is nog dit Kruid, wegens zekeren ruigen Knobbel, van gedaante als een Muis, die gezegd wordt aan hetzelve te groeijen, en weshalve het *Myophoron* van ſommigen is genoemd. Gedagte Autheur hadt 'er veel naar gezogt, doch nooit die Plantmuis gevonden. Zo zy voorkomt, dan is zy veroirzaakt door Gall-Inſekten (*).

(20)

(*) Eſt Galla ab Inſectis generata. *Fl. Suec.* II. p. 273. *Faun.*

(20) Havikskruid *met een gepluimde Steng; de Bladen omvattende, getand en glad; de Kelken Stekelig.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. XX. *Hieracium. Paludosum.* Moerasfig.

In Moerasfige Bosfchen der Noordelyke deelen van Europa, en zeer overvloedig in Westgothland, is door LINNÆUS deeze gevonden, die door het gezegde van de andere verfchilt, doch 'er anders zeer naby komt; zo dat het, gelyk zyn Ed. erkent, wel eene Verfcheidenheid kon zyn, uit de verfchillende Groeiplaats gefprooten. Een dergelyk Havikskruid vondt de Heer HALLER in Switzerland, met de Steng twee Ellen hoog, fomtyds op Moerasfige plaatfen, doch ook in 't Gebergte (*). Hier mede acht zyn Ed. dat overeenkomftig, 't welk de Heer GMELIN afbeeldt, als aan de kanten der Berg-Bosfchen van de Rivier Jenifea in Siberie voorkomende, en aldaar de geheele Maand July bloeijende. Doch de Ridder heeft dit tot de volgende Soort betrokken.

(21)

Faun. Suec. I. N. 950. RUPP. *Jen.* HALL. p. 202. &c. Zie deeze *Natuurlyke Hiftorie*, I. D. XII. STUK, bladz. 115-117.

(20) *Hieracium* Caule Paniculato &c. GORT. *Belg.* 224. *Ingr.* 123. *Fl. Lapp.* 285. *Fl. Suec.* 638, 702. Hieracium Cichorei folio. *It. Wgoth.* 32. Hier. Mont. latifol. glabrum minus. C. B. *Pin.* 129. MORIS. *Hift.* III. p. 69. S. T. 5. f. 47.

(*) HELV. *Inchoat.* p. 19.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

XXI. *Hieracium Lyratum.* Lierbladig.

(21) Havikskruid *met een veelbloemige Steng, Lierachtige gladde Bladen, de Kelken en Bloemsteelen stekelig.*

XXII. *Cerinthoides.* Rondbladig.

(22) Havikskruid *met de Wortelbladen stomp Eyrond getand; de Stengbladen langwerpig half omvattende.*

XXIII. *Amplexicaule.* Omvattend.

(23) Havikskruid *met de Steng omvattende, Hartvormige een weinig getande Bladen, eenbloemige ruige Bloemsteelen en Takkige Stengen.*

Deeze drie, waar van de twee laatsten, door den vermaarden TOURNEFORT, in de Pyreneesche Bergen waargenomen zyn, verschilden door het Loof te veel, om tot de voorgaande Soorten t'huis gebragt te worden. De laatste komt wederom zeer naby aan de volgende, maar is dunnetjes besprengd met Haairtjes, die aan de toppen Kliertjes draagen. Zy heeft de Steng gestreept, de Bladen wederzyds groen met spitse Tanden en de Pluim eenigermaate Wollig.

(24)

(21) *Hieracium* Caule multifloro, Fol. Lyratis glabris &c. Hier. Caule Ramoso &c. GMEL. *Sib.* II. p. 24. T. 9.

(22) *Hieracium* Fol. Radicalibus obovatis denticulatis &c. R. *Lugdb.* 124. Hier. Pyrenaicum Fol. Cerinthes latifolium. TOURNF. *Inst.* 472.

(23) *Hieracium* Fol. amplexicaulibus Cordatis &c. *H. Cliff.* 387. R. *Lugdb.* 123. Hier. Pyren. longifol. (& rotundifolium) amplexicaule. TOURNF. *Inst.* 472.

(24) Havikskruid *met de Steng omvattende Bladen, die stomp Eyrond langwerpig en agterwaards getand zyn; een enkelde Steng en ruime Kelken.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. XXIV. *Hieracium Pyrenaicum.* Pyreneesch.

Tot deeze Soort, welke van de gezegde Bergen haaren bynaam heeft, en onder verschillende gedaanten voorkomt, (zo dat zy als een middelslag tusschen het Bitterkruid en dit zo wel als 't volgende Geslagt zig vertoone,) betrekt de Ridder thans, voorstellenderwyze en tot nader onderzoek, de dus bepaalde Kruiden.

B. *Havikskruid* met Lancetvormige, de *Steng* omvattende getande Bladen, eenzaame Bloemen en ruime Kelken (*). B. *Blattarioides.* Mottekruidig.

C. *Bitterkruid* van de Pyreneen, met ruime Bloem- C. *Pilosum.* Gehaaird.

(24) *Hieracium* Fol. amplexi-caul. obovato-laciniatis &c. *Syst.* Nat. X. p. 1195.

(B) Hieracium Fol. Lanceol. amplexi-caul. dentatis. Flor. solit. Calycibus laxis. *Sp. Plant.* 1129. *H. Cliff.* 387. R. *Lugdb.* 123. N. 4. Hier. Pyren. Blattariæ folio, minus hirsutum. TOURNF. *Inst.* 472.

(*) De figuur der Blommetjes van dit Havikskruid, welke vyfpuntig zyn, is, tot een Voorbeeld van dergelyke Tongblommetjes, door den Heer D. BERKHEY zeer duidelyk in Plaat vertoond. Zie zyne Tab. 3. Fig. 27, 28.

(C) Picris *Pyrenaica* Perianthiis laxis. Caule Piloso &c. *Sp. Plant.* 1115. Hier. Pyr. Blattariæ folio minus Pilosum. HERM. *Parad.* T. p. 184.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Bloemkasjes, een Haairige Steng en Tandwys uitgehoekte Bladen.

D. *Austriacum.* Oostenryks.

D. *Hondsbloem* van Oostenryk, met langwerpige gekartelde Bladen, een zeer ruim Omwindzel en stekelige Kelken.

E. *Helveticum.* Switzersch.

E. *Havikskruid* van Switzerland, met de Steng omvattende, fyn Zaagtandige, spitse Bladen.

Op de Gebergten van ons Wereldsdeel, naamelyk, komt het Havikskruid onder zo veele gedaanten voor, dat de schranderste Kruidkenners daar door byna in verwarringe gebragt zyn; gelyk men uit de laatste Waarneemingen van den Heer HALLER kan opmaaken, die desaangaande dus spreekt (*).

„ De geheele Klasse der Tongbloemigen „ heeft die moeielykheid, dat de Bladen in „ Vinnen, Tanden en Ruigheid speelen. On„ der allen nogthans is deeze Plant de moeie„ lykste. Want, hoewel de insnyding der „ Bladen aan den voet met groote spitse Tan„ den een soort van Kenmerk uitlevert, komen „ zy ook niet zeldzaam geheel zonder Tanden, „ en of rond of langwerpig voor. Bovendien „ is

(D) Crepis *Austriaca*, Fol. oblongis Denticulatis &c. JACQ. *Vind.* 270.

(E) Hieracium Fol. amplexi-caulibus &c. HALL. *Helv.* 749. Hier. Alpinum asperum Conyzæ facie. C. B. *Pin.* 128.

(*) HELV. *inchoat.* Tom. I. p. 19.

„ is de naakte en de gearmde Gestalte van de „ Steng ook niet bestendig. Dus zou ik ligt „ toestemmen, dat onder de Verscheidenhe- „ den, welken ik hier beschryf, waare Soor- „ ten kunnen verholen zyn. De vermaarde „ LINNÆUS, nogthans, laat 'er geenen toe „ en tekent met reden aan, dat zelfs het Moe- „ rassige Havikskruid eenige Kenmerken van „ het Longekruid hebbe" (*).

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia æqualis.*

(25) Havikskruid *met een Takkige gebladerde Steng en ruige Bladen: de Wortelbladen Lancetvormig Eyrond getand: de Steng-bladen omvattende Hartvormig.*

XXV. *Hieracium Villosum.* Pluizig.

De ruigheid, zo wel als de Gestalte, onderscheidt deeze aanmerkelyk, die op de Gebergten van Boheme, Oostenryk en Switzerland groeit,

(*) Dit acht ik hier toepasselykst, hoewel de Heer HALLER het juist niet ten opzigt van de laatste Plant zegt, die ook uit hem verkeerd aangehaald is, want p. 749 vindt men 'er geene van dien naam en p. 747, in plaats van *acutis, subhirsutis*. Ook schynen Bladen, naar die van de gewoone Conyza gelykende, niet zeer spits te kunnen zyn. Ik vind het naauwlyks wederom in zyn laatste Werk, alwaar een ongemeene verandering is gemaakt, in de Soorten van dit Geslagt.

(25) *Hieracium* Caule Ramoso Folioso &c. JACQ. *Vind.* 271. Hieracium Alp. latifolium villosum, magno Flore. C. B. *Pin.* 128. PLUK. *Alm.* 184. T. 194. f. 2. Hier. Alp. 5. villosum. CLUS. *Hist.* III. p. 141. Hier. 5. *Pann.* 643, 644. HALL. *Opusc.* 146. HELV. *inchoat.* Tom. I. p. 18. N. 44.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

groeit, zynde door CLUSIUS, onder den naam van *Ruig Havikskruid der Alpen*, zeer wel afgebeeld. Het heeft de Steng ongevaar een Voet hoog, vry dik, en ruig, zo wel als de Bladen, zynde een Melkgeevend Kruid, dat in de Valeijen der Alpen somtyds wel drie Voeten of een Elle hoog voorkomt, zo de Heer HALLER aantekent. De Bloem is van de grootsten in dit Geslagt, vervat in een ruige zwarte Kelk, die met witte Haairtjes gebaard is, hebbende, gelyk over de geheele Plant, geele Kliertjes aan 't end.

XXVI. *Hieracium Glutinosum.* Lymerig.

(26) Havikskruid *met Lancetvormige geschaarde ruuwachtige Bladen, de Bloemen Kroontjeswyze.*

In Provence groeit deeze, die een Jaarlyks Gewas is, daar de voorigen meest, wat den Wortel aangaat, overblyvende Planten zyn. LINNÆUS zegt, dat hetzelve de Bladen zagt en Lymerig heeft, 't welk tegen de bepaaling schynt te stryden. BAUHINUS, die de Groeiplaats by Marseille in Provence aanwyst, maakt daar van geen gewag. De Steng is een Voet hoog, met Lancetvormige Bladen, en het munt door de kleinte zyner Bloemen uit.

(27)

(26) *Hieracium* Fol. Lanceolatis runcinatis scabriusculis &c. Hier. Dentis Leonis folio Floribus parvis. C. B. *Pin.* 127. *Prodr.* 63. GER. *Prov.* 169.

(27) Havikskruid *met een regtopstaande veelbloemige Steng, Lancetvormige getande Bladen en Wollige Bloemsteelen.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. XXVII. *Hieracium Kalmii.* Pensylvanisch.

(28) Havikskruid *met een Takkige gebladerde Steng en half omvattende langwerpige, uitgegulpte stekelige Bladen.*

(29) Havikskruid *met een opgeregte veelbloemige Steng en Eyrond Lancetvormige getande, de Steng half omvattende Bladen.* XXVIII. *Sprengerianum.* Portugeesch.

De bynaamen wyzen het moederland aan van deeze drie, naar malkander gelykende, waar van de tweede Schoon Takkig Sprengeriaansch Havikskruid in 't Werk van BAUHINUS is getyteld. Zy was, naamelyk, te Heidelberg in de Tuin van den Apteker SPRENGER verzameld, en hadt de Steng meer dan anderhalf Elle hoog. Zy was geheel ruig met geele Bloemen. Die, welke *Savoysche* gebynaamd is, verschilt weinig van de volgende. XXIX. *Sabaudum.* Savoysch.

(30)

(27) *Hieracium* Caule erecto multifloro &c.

(28) *Hieracium* Caule Ramoso Folioso &c. R. *Lugdb.* 123. Hier. pulchrum Ramosum Sprengerianum. J. B. *Hist.* II. p. 1026. MORIS. III. p. 65. S. 7. T. 5. f. 17.

(29) *Hieracium* Caule erecto multifloro &c. R. *Lugdb.* 124. *H. Ups.* 218. *Fl. Suec.* II. N. 703. Hieracium Fruticosum latifol. hirsutum. C. B. *Pin.* 129. Hier. Sabaudi varietas prima. J. B. *Hist.* II. p. 1030.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. XXX. *Hieracium. Umbellatum.* Kroonbloemig.

(30) Havikskruid *met Liniaale eenigermaate getande verspreide Bladen, de Bloemen Kroontjeswyze.*

Dit laatste is het *Groot* of *Heester-Havikskruid*, dat door geheel Europa tot in Sweeden Lapland, ja ook in Rusland en Siberie gemeen is op drooge Velden en Zandgronden. By ons komt het veel aan de Dykjes en kanten der Wegen omtrent Zwoll, op den Esfenburg buiten Harderwyk, in de Wouden van Vriesland, als ook op de Duinen aan den Weg, van het Kraaijenest naar Schaaphals, buiten Haarlem, voor. Van den Havik, in 't Grieksch *Hierax*, is de naam ontleend, om dat die Vogels, zo PLINIUS meldt, door het Sap de duisterheid der Oogen wegnamen. Hierom noemen het de Franschen ook *Accipitrine*, de Engelschen *Hawkweed.* Het heeft de hoogte van omtrent een Elle, een harde ruuwe Steng, die door de zwaarte somtyds over zyde helt, met smalle sterk getande Bladen, ook wel ongetand, ruig of glad, draagende een Kroon van geele Bloemen in blaauwachtige Kelken. Hier op

(30) *Hieracium* Fol. Linearibus subdentatis sparsis &c. GORT. *Belg.* 224. KRAM. *Austr.* 232. GOUAN. *Monsp.* 413. GMEL. *Sib.* II. p. 25. *Fl. Lapp.* 287. *Suec.* 639. 704. *H. Cliff.* 387. R. *Lugdb.* 123. HALL. *Helv. inchoat.* I. 15. Hieracium Frut. angustifol. majus. C. B. *Pin.* 129. Hier. Sabaudum. DALECH. *Hist.* 570. Hier. primum. DOD. *Pempt.* 638. Hier. alt. grandius. LOB. *Ic.* 240.

op volgt een zwart, gestreept, langwerpig, vierhoekig Zaad, welks Pluis de Haairtjes, byna als een Koorn-Aair, digt en schubbig met puntjes gebaard heeft (*). Voor 't bloote Oog, evenwel, komt het voor als een eenvoudig Haairig Pluis. Dit Kruid, dat men in Sweeden *Nolanaber* noemt, is zwaar van Reuk, en de Bloemen worden 'er gebruikt om een schoone geele Kleur te geeven aan de Wolle (†).

De meeste Soorten van Havikskruid hebben dit gemeen, dat haare Bloemen opwaards gekeerd zyn. Men vindt 'er in de heete Lugtstreek weinigen. Geene Westindische en maar één Kaaps vind ik opgetekend. De Heer N. L. BURMANNUS heeft een *Javaansch* in Plaat voorgesteld, welks Kenmerken niet zeer blykbaar zyn. GARCIN hadt hetzelve *Melkdistel* met paarsche Bloemen, getyteld. In Noord-Amerika vallen, als gemeld is, verscheide Soorten; zo ook in Siberie: des veelen de koude Gewesten beminnen. Hier hebben zy ook in 't algemeen de eigenschap, by sommigen gemeld, dat de Bloemen 's namiddags al vroeg zig sluiten, en als verbergen voor de Avondlugt. Het

(*) Zie deszelfs Vertooning door 't Mikroskoop, BONANN. *Obs.* Fig. 98.

(†) Fruticosa Hieracia flavo Colore tingunt. HALL. *ut s.* Vide *Fl. Suec.* II. & *It. Scan.* 342.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Het laatstgemelde komt aan de Rivier Jenisea zeer dikwils voor, met Stengen, die wegens het steecken van Insekten geknobbeld zyn.

Egaale Veelwyvery.

CREPIS. Hondsbloem.

Dit Geslagt heeft mede een naakten Stoel: de Kelk is gekelkt met afvallende Schubben; het Zaadpluis gepluimd met een Stammetje.

Het bevat veele Soorten, die, wegens de Bloem tot het Havikskruid zyn betrokken geweest, doch in Gestalte ruim zo veel naar den Melkdistel of het Paardebloem gelyken. Inzonderheid komen de Hoofdjes, met het Zaadpluis, veel met het laatste overeen. Ik zal den Griekschen naam *Crepis*, behoorende tot het Kruid dat men in 't Fransch *Crepie* noemt, hier voor beschreeven; derhalve met *Hondsbloem*, gelyk men ook wel de Paardebloemen tytelt, verduitschen.

I. *Crepis Pygmaa.* Naantjes.

(1) Hondsbloem *met Eyronde onverdeelde, Pluizige gesteelde Bladen en leggende Stengen.*

II. *Bursifolia.* Vinbladig.

(2) Hondsbloem *met Vindeelige gekartelde Bladen en een naakte Steng met weinige Bloemen.*

(3)

(1) *Crepis* Fol. ovaris integris Villosis, Petiolatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 914. p. 524. *Veg.* XIII. p. 599. Hier. Alp. incanum Saxatile Brunellæ Fol. integris. BOCC. *Mus.* II. p. 33. T. 24.

(2) *Crepis* Fol. pinnatifidis crenatis &c. Hier. Siculum Bursæ Pastoris folio. BOCC. *Mus.* II. p. 147. 106 & 112.

(3) Hondsbloem *met de Omwindzels langer dan de Kelk en verspreide Borstelige Schubben.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Van deeze drie is de eerste op de Alpen van Italie, de tweede by Sicilie, waargenomen. De laatste groeit op de Zandige Zeekust, zo van Italie en Sicilie, als van Languedok by Montpellier en elders. Men vindt het ook in de Bosschen van Provence. Het is een jaarlyksch Gewas, onder deeze Planten zeer byzonder, niet alleen wegens de uitsteekende Omwindzels, die een Krans maaken rondom de Bloem, maar ook doordien de Blommetjes in de Omtrek geel en in 't midden donker paarsch zyn. Het heeft de Zaadjes Spilrond, met een zeer fyn Haairig Randje gekroond en voorzien met twee enkelde lange Borsteltjes. III. *Crepis Barbata.* Gebaard.

(4) Hondsbloem, *dat de Omwindzels rappig, zo lang als de Kelken, de Bloemen getuild heeft met Eyronde Blikjes.* IV. *Vesicaria.* Blaazig.

In

(3) *Crepis* Invol. Calyce longioribus &c. GOUAN *Monsp.* 414. *H. Cliff.* 387. Hier. Calyce barbato. COL. *Ecphr.* II. p. 28. T. 27. f. 1. Hier. Bœticum mijus. HERM. *Par.* T. p. 185.

(4) *Crepis* Involucris scariosis longitudine Calycis &c. Hier. Mont. Rapifolium. C. B. *Pin.* 129. *Prodr.* 65. RAJ. *Hist.* 237. β. Cichoreum Pratense hirsutum Vesicarium. C. B. *Pin.* 126. COL. *Ecphr.* I. p. 238. T. 237.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD. STUK. *Egaale Veelwyvery.*

In Apulie groeit dit *Blaazig Hondsbloem*, dat veel naar de Suikerey gelykt, tot het welke ook dat Kruid, met Loof als der Raapen, 't welk C. BAUHINUS zegt op den Berg Wasserfall voort te komen, wegens de gelykheid der Bloemen is t'huis gebragt. Zie daar om wat reden LINNÆUS de Groeiplaats ook in Switzerland gesteld heeft, alwaar HALLER dit Blaazige nooit hadt gevonden (*).

V. *Crepis Alpina.* Alpisch.

(5) Hondsbloem *dat de Omwindzels rappig, van langte als de Kelken, de Bloemen eenzaam heeft.*

Deeze, die zeer naar de Endivie gelykt, was door den Heer GMELIN uit Zaad geteeld, die de Steng bevondt van een Voet tot byna een Elle hoog te zyn. Natuurlyk valt het in Italie. De Haairige Kelk is met dorre Blaadjes omringd en de Bladen zyn omvattende.

VI. *Rubra.* Roodbloemig.

(6) Hondsbloem *met de Steng omvattende Lierachtig geschaarde Bladen.*

In

(*) HELV. *Inchoat.* T. I. p. 14.

(5) *Crepis* Invol. scariosis longitudine Calycis &c. R. *Lugdb.* 126. N. 1. Hieracioides annua Endiviæ folio, Cap. magno. VAILL. *Mem.* 1721. p. 246. Hier. Alpinum Scorzoneræ folio. TOURNF. *Inst.* 472. Leontodon Cal. toto erecto &c. GMEL. *Sib.* p. 16. T. 5.

(6) *Crepis* Fol. amplexicaulibus Lyrato-runcinatis. *H. Cliff.* 500. *Ups.* 239. GOUAN *Monsp.* 414. Hier. Fol Caul. sinuatis. *H. Cliff.* 388. R. *Lugdb.* N. 2. Hieracium Dentis Leonis folio Fl. suaverubente. TOURNF. *Inst.* 380.

In Italie schynt de Groeiplaats van deeze te zyn, die het Pluis met een Stammetje heeft, als in de twee voorgaanden; 't welk tot dit Geslagt behoort. De Heer BERKHEY heeft hetzelve afgebeeld (*). IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia aequalis.*

(7) Hondsbloem *met Vinswys geschaarde ruige Bladen en getande Bladsteelen.* VII. *Crepis foetida.* Stinkend.

In Duitschland, Vrankryk, Switzerland, groeit dit Stinkend Hondsbloem, op de Velden en aan de Wegen. Het heeft die eigenschap met het voorgaande gemeen, dat de Bloemen knikken eer zy open gaan. By den Wortel heeft het veele diep geschaarde Bladen, aan 't end driehoekig, zeer ruuw en ruig, zo wel als de Steng, die dik is, Takkig en gebladerd, omtrent een Voet hoog. De Stengbladen zyn omvattende, halfvinnig en getand. De Bloem is geel, van buiten paarsch, en groot. De Zaaden hebben ook een lang Pluis-Stammetje. Het Kruid heeft een onaangenaamen Geur, welken sommigen by dien van Bevergeil ver-

(*) In zyn Ed. meergemelde Dissertatie, Tab. 6. Fig. 8.

(7) *Crepis* Fol. runcinato-pinnatis hirtis &c. R. *Lugdb.* 126. N. 4. GOUAN *Monsp.* 414. Hieracium Castorei odore Monspeliensium *Magn.* 129. T. 128. Hier. maximum Erucae folio. TOURNF. *Inst.* 469. Jacobaea Sylv. tomentosa Cichorei sylv. folio. MORIS. *Hist.* III. p. 109. Senecio hirsutus. C. B. *Pin.* 131 Erigeron tertium. DOD. *Pempt.* 641. Erig. tomentosum. LOB. *Ic.* 226.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

vergelyken. Anderen geeven 'er den Reuk van bittere Amandelen aan.

VIII. *Crepis aspora.* Ruuw.

(8) Hondsbloem *met getande Bladen, de onderſten Eyrond geoord, de bovenſten Pylvormig; de Steng verſpreide ſtyve Borſtels hebbende.*

Op Sicilie, als ook in de Levant, groeit deeze Soort, die een zeer ruuwe ruige Steng, met Borſtelige Haairen bezet, en Bladen als de Suikerey heeft, met kleine geelachtige Bloempjes. De Kelk is klein, Eyrond en ſtekelig met een kleiner buiten-Kelkje, van Vliezige afvallende Blaadjes.

IX. *Rhagadioloides.* Gebandeerd.

(9) Hondsbloem *met onverdeelde, omvattende, langwerpige Bladen; de binnenſte Kelk als met Leedjes gebandeerd en ſtekelig, beſtaande uit Schuitachtige Blaadjes.*

In de Upſalſche Tuin is deeze, die de Steng een half Voet hoog en Takkig, den buitenſten Kelk half zo lang hadt als den binnenſten, welke uit dertien evenwydige Blaadjes beſtondt, waargenomen. De Bloem was geel, van buiten paarſch-

(8) *Crepis* Fol. dentatis, infer. ovato-auriculatis &c. Hieracioides Sicula, Cichorei folio, Flore parvo flavescente. VAILL. *Mem.* 714.

(9) *Crepis* Fol. integris amplexicaulibus, oblongis, Cal. inter. torulofo-articul. hisp. Fol. Cymbiformibus. *Mant.* 108.

paarſchachtig. Men wist de plaats der afkomst niet. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(10) Hondsbloem *met omvattende, langwerpige, gerimpelde, van onderen getande Bladen; een ruige Steng; den Kiel der Kelken gehaaird.* X. *Crepis Sibirica.* Siberiſch.

Dit Siberiſche Kruid ſchynt meer naar die, welken onder den tytel van Pyreneeſch Havikskruid voorgeſteld zyn, te gelyken. De Bladen zyn ſterk geaderd, ſtevig en zeer ruig, het Pluis heeft geen Stammetje, zo min als in de beide volgende.

(11) Hondsbloem *met Lancetvormige geſchaarde, ongeſteelde, effene Bladen, de onderſten getand.* XI. *Tectorum.* der Daken.

Dit Kruid, hoe gemeen ook in ons Wereldsdeel, in Rusland en Siberie, of op de Daken, of

(10) *Crepis* Fol. amplexic. obl. rugoſis inferne dentatis, Caule hirto, Cal. Carinâ Ciliatis. *Syſt. Nat. Veg.* XIII. Hieracium Caule Ramoſo Foliis firmis. GMEL. *Sib.* II. p. 26. T. 10.

(11) *Crepis* Fol. Lanceolato-runcinatis &c. GORT. *Belg.* 224. KRAM. *Auſtr.* 233. GORT. *Ingr.* 124. GMEL. *Sib.* II. p. 28. DALIB. *Paris.* 238. *Fl. Suec.* 640, 705. *Lapp.* 286. *H. Cliff.* 387. Hieracium Chondrillæ folio hirſutum & glabrum. C. B. *Pin.* 127. Hier. ſecund. TABERN. *Hiſt.* 506. &c. Hier. Fol. et facie Chondrillæ. LOB. *Ic.* 239. β. Dentis Leonis tertia ſpecies. DOD. *Pempt.* 636.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Egaale Veelwyvery.

of op allerley woeste plaatsen, voorkomende, is niet zeer kenbaar, om dat het de Bladen ruig of glad, weinig of veel ingesneeden, ook breeder of smaller heeft. Zelfs acht de Heer HALLER het zeer naby te komen aan het Stinkende, den Reuk alleen uitgezonderd en dat het dikwils hooger groeit. Het Raapbladige van BAUHINUS, voorgemeld, zegt hy van verzekerd te zyn, dat een zelfde is. Men noemt het hier te Lande *Wilde Suikerey*, dewyl het in Gestalte naar dezelve, of ook naar de Condrille, gelykt. Hetzelve komt by deeze Stad en om Utrecht op vogtige plaatsen voor, doch schynt te verschillen van dat gene, 't welk in Sweeden gemeen is op alle Daken en dorre plaatsen, daar naauwlyks ander Onkruid groeijen wil. Zie hier wat de Ridder van deeze Soort zegge.

„ Geene Plant is gemeener dan deeze, gee-
„ ne meer in maakzel en gedaante verander-
„ lyk, geene meer verward met gelyknaami-
„ gen. In een vrugtbaarer vetter Grond komt
„ het Kruid voor, gelyk het van TABER-
„ NEMONT is afgebeeld; doch in een mage-
„ re Grond, of naauw beperkt, een Voet
„ hoog, met Liniaale Bladen als van Herts-
„ hoorn, die eenigermaate getand zyn, of
„ maar een Handbreed hoog, met Bladen als die
„ der Paardebloemen gesnipperd" (*)

(12)

(*) 't Is zeker dat de Afbeelding van LOBEL, hier, zo wel

(12) Hondsbloem *met gefchaard Vindeelige ruuwe Bladen, die aan den Voet van boven getand zyn, de Kelken gedoornd.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. XII. *Crepis bionnis.* Tweejaarig.

De tweejaarigheid onderfcheidt, volgens den Ridder, deeze, welke zyn Ed. in het gedeelte van Sweeden, dat men Schoonen noemt, overvloedig vondt. Zy heeft de Steng, zegt hy, hoekig, ruuw, maar broofch, van eens Mans langte of vier Voeten hoog. De Kelk is overlangs gedoornd met zagte Stekeltjes en gefleufd. Zy groeit in andere zelfs in de Zuidelyke deelen van Europa, doch of zy tot de voorgaande betrekkelyk zy, is duifter. Verfcheide gelyknaamigen van deeze heeft HALLER daar t'huis gebragt, in 't byzonder het *Raketbladig, ruig Haviksknuid* van J. BAUHINUS, maar een Voet hoog, welks Afbeelding of befchryving door LINNÆUS gezegd

wel als die van DODONEUS, door my op 't Gezag van den Heer DE GORTER bygebragt, naar die van TABERNEMONT wel wat gelyke, doch de laatfte verfchilt te zeer en in beiden komen de Kelken, die by den laatften goed zyn, niet met dit Geflagt overeen.

(12) *Crepis* Fol. runcinato-pinnatifidis fcabris &c. GOUAN *Monsp.* 414. GORT. *Ingr.* 125. *Fl. Suec.* II. N. 706. Crepis Scanenfis. *It. Scan.* 171. Hier. maximum Chondrillæ folio afperum. C. B. *Pin.* 127. *Prodr.* 64. Hier. Erucæ folio hirfutum. J. B. *Hift.* II. p. 1025. *bene.* Hieracioides Fol. variis fubasperis, Caule altisfimo foliofo unifloro. HALL. *Helv.* 751.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

zegd wordt goed te zyn. De nieuwe Plant, door den Heer CHENAL by Basel ontdekt, hadt gedoornde Kelken (*).

XIII. *Crepis Virens.* Groenbladig.

(13) Hondsbloem *met geschaarde gladde, de Steng omvattende Bladen en eenigermaate Wollige Kelken.*

XIV. *Dioscoridis.* Van ouds bekend.

(14) Hondsbloem *met de Wortelbladen geschaard; de Stengbladen Piekvormig; de Kelken eenigermaate Wollig.*

XV. *Pulchra.* Schoon.

(15) Hondsbloem *met Pylvormige fyn getan de*

(*) Crepis Calycibus muricatis. HALL. *Helv. inchoat.* p. 14. De Heer HALLER heeft zulk een verandering in zyn nieuwe Werk gemaakt, dat de Soorten van zyn eerste Werk over de Planten van Switzerlaud 'er dikwils niet in te vinden zyn. Zal men dit aan onnaauwkeurigheid en onbestendigheid, in hem of in de Kruiden, toeschryven? Ten minste is het vreemd, dat hy de *Syngenesia* eerst aan 't end, thans in 't voorste van zyn Stelzel plaatst. Iets zodanigs zal men den Ridder, ten opzigt van de Planten, niet verwyten.

(13) *Crepis* Fol. runcinatis glabris amplexicaulibus &c. Hieracium minus glabrum Fol. eleganter virentibus. C. B. *Pin.* 127. *Prodr.* 63. Lapsana Capillaris. GOUAN *Monsp.* 418.

(14) *Crepis* Fol. Rad. runcinatis &c. Hieracium majus erectum angustifolium Caule lævi. C. B. *Pin.* 127. Hieracium primum. TABERN. *Hist.* 491, 506.

(15) *Crepis* Fol. Sagitttatis Denticulatis &c. GOUAN *Monsp.* 414. Chondrilla Hieracii folio annua. TOURNF. *Inst.* 238. Hieracium pulchrum. J. B. *Hist.* II. p. 1025. *β.* Lapsana Chondrilloides Cal. Pyramidatis. *H. Ups.* 245. Hier. Mont. alt. leptomacrocaulon. COL. *Ecphr.* I. p. 248. T. 249.

de Bladen, gepluimde Stengen en pieramiedaale gladde Kelken. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

In de Zuidelyke deelen van Europa komen deeze drie Soorten voor, waar van de eerste uitmunt door de fraaije groenheid der Bladen, doch misschien maar eene Verscheidenheid is van de volgende, die het *Hieracium* zou zyn van DIOSCORIDES en dus van ouds bekend is geweest. TABERNEMONT maakt 'er zyn eerste Havikskruid van, dat hy zeer wel afbeeldt. Het is een Jaarlyksch Gewas, gelyk de volgende Soort, welke *Schoon* genoemd wordt wegens de Bloemen, die geel zyn, van buiten paarschachtig, gelyk in de anderen. De Kelk is hoekig, smal en glad, aan den voet bekleed met kleine groene Schubbetjes.

(16) Hondsbloem *met omvattende geschaarde getande eenigermaate Haairige Bladen; dat de Steng gepluimd, de Kelken iets of wat Doornachtig heeft.* XVI. *Crepis neglecta.* Verzuimd.

In Italie was de groeiplaats van deeze, die in de grootte, en kleinheid der Bloemen, met de laatste overeenkwam, doch verschilde in het Loof; des de Gelyknaamigen tusschen deeze en die verdeeld moesten worden, zo de Ridder oor-

(16) *Crepis* Fol. amplexicaulibus runcinatis subpilosis, &c. *Mant.* 107.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

oordeelde. Men heeftze in de Koninglyke Tuin te Upsal waargenomen.

ANDRYALA. Woldiſtel.

Egaale Veelwyvery.

Den naam van den gemeenen Ganzen-Diſtel by THEOPHRASTUS, hier gebezigd, vertaal ik door *Woldiſtel*, om dat de Soorten van dit Geſlagt allen Wollig zyn. Het heeft een ruigen Stoel, den Kelk veeldeelig, byna egaal en rondachtig: het Zaadpluis eenvoudig, ongeſteeld. De drie volgende Soorten zyn 'er in begreepen.

I. *Andryala integrifolia.* Breedbladige.

(1) Woldiſtel *met de onderſte Bladen geſchaard, de bovenſte langwerpig Eyrond en Wollig.*

Met zo veele verſcheidenheden van Loof komt deeze Ganzen-Diſtel voor, dat men de Bladen ſomtyds geheel, ſomtyds tot aan de middelrib toe verdeeld vindt. Hy groeit in de Zuidelyke deelen van Europa, zo in Italie als in Provence aan den Zeekant. Sommig heeft de

(1) *Andryala* Fol. inferioribus runcinatis &c. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 915. p. 525. *Veg.* XIII. p 600. GOUAN *Monsp.* 415. *H. Upſ.* 240. GUETT. *Stamp.* 2. p. 384. Sonchus villoſus luteus major. C. B. *Pin.* 124. Sonchus Lanatus, DALECH. *Hiſt.* 1116. *β.* Andryala ſinuata. *Sp. Plant.* 1137. *H. Cliff.* 387. Sonchus villoſus luteus minor. C. B. *Prodr.* 61. Eriophorus Fol. infer. ad coſtam usque laciniatis. VAILL. *Mem.* de 1721. p. 212.

de Steng een Elle, sommig maar een half Voet hoog. De Bladen zyn Wollig, zo wel als de Kelken; de Bloemen klein en Goudgeel. Hy bevat een Melkachtig Sap, dat bitter is van Smaak.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(2) Woldistel *met Lancetvormige onverdeelde getande spitse Wollige Bladen en eenzaame Bloemen.* II. *Andryala Ragusina.* Smalbladige.

Deeze is omtrent ook een Elle hoog in de Leidse Tuin uit Zaad geteeld, dat, onder den naam van *Grys Muizen-Oor van Ragusa*, aan den beroemden HERMANNUS uit Italie was gezonden. Hy hadt een zeer getakte Steng en was geheel met een Wollig Dons, gelyk de voorgaande, overtoogen.

(3) Woldistel *met langwerpig Eyronde eenigermaate getande, gewolde Bladen en Takkige Bloemsteelen.* III. *Lanata.* Gewolde.

Meer gewold zouden de Bladen van deeze schynen te zyn, dan die der voorigen. Ook merkt DILLENIUS aan, dat dezelve, zo wel als de Steng, met eene gekrulde gryze Wolligheid

(2) *Andryala* Fol. Lanceolatis indivisis denticulatis &c. Hier. incanum Lanuginosum Ragusinum, Pilosellæ flore. HERM. *Lugdb.* 672. T. 673. MILL. *Ic.* 97. T. 146. f. 2.

(3) *Andryala* Fol. oblongo-ovatis subdentatis &c. *Am. Acad.* IV. p. 288. Hieracium Mont. tomentosum. DILL. *Elth.* 181. T. 150. f. 180. MILL. *Ic.* 97. T. 146. f. 1.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

heid zo digt bekleed zyn, dat men geen Aderen kan zien. Het Kruid, uit de zelfde Landstreek afkomstig, heeft de Bloemen taamelyk groot en bleekgeel, waar op Wollig Pluis volgt als in de voorigen.

HYOSERIS. Zwynenslaa.

Een naakte Stoel; de Kelk byna egaal; het Pluis Haairig en gekelkt, maakt de byzondere Kenmerken uit van dit Geslagt, waar in negen Soorten voorkomen, naamelyk

A. Met de Stengen naakt.

I. *Hyoseris fœtida.* Stinkende.

(1) Zwynenslaa *met eenbloemige Stengetjes, Vindeelige Bladen en naakte Zaaden.*

II. *Radiata.* Gestraalde.

(2) Zwynenslaa *met eenbloemige Stengetjes, en gladde geschaarde hoekig getande Bladen, die aan de tippen gesnipperd zyn.*

Van deeze twee verschilt de eerste, die op de Bergen van Italie en Opper-Oostenryk groeit,

(1) *Hyoseris Scapis* unifloris, Fol. pinnatifidis, Sem. nudis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 916. p. 525. *Veg.* XIII. p. 600. GOUAN *Monsp.* 415. KRAM. *Austr.* 233. Dens Leonis tenuissimo folio. C. B. *Pin.* 126. *Prodr.* 62. Leontodontoides. MICH. *Gen.* 31. T. 288.

(2) *Hyoseris* Scap. unifloris, Fol. glabris runcinatis &c. GOUAN *Monsp.* 415. R. *Lugdb.* 127. N. 1. Dens Leonis minor, Foliis radiatis. C. B. *Pin.* 129. PLUK. *Alm.* 130. T. 37. f. 2.

groeit, door de Zaaden, die geen Pluis hebben, van de Paardebloemen. COLUMNA noemtze *Stinkend Havikskruid.* MICHELIUS heeftze zeer fraay in Plaat vertoond. De andere, in Spanje, Languedok en Provence, op de Velden voorkomende, heeft de Bladen aan 't end Straalswyze verdeeld, waar van de bynaam. Anders is zy byna van de zelfde gedaante. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

(3) Zwynenslaa *met eenbloemige Stengetjes, en byna Vleezige geschaarde hoekig getande Bladen.* III. *Hyoseris lucida.* Glanzige.

In de Levant is deeze door TOURNEFORT gevonden, die hy *Griekſche Paardebloem* noemt. Dezelve heeft dikke Sappige glanzige Bladen, paarſche Steelen, die wat langer zyn en hoekige Kelken. De kant-Zaaden zyn naauwlyks gepluisd.

(4) Zwynenslaa *met eenbloemige Stengetjes, ruuwe Bladen en gepluisde Zaaden.* IV. *Seabra.* Ruuwe.

Op

(3) *Hyoseris* Scap. unifl. Fol. runcinatis &c. Dens Leonis Græcus, Fol. Eryſimi crasſis et ſucculentis. TOURNF. *Cor.* 35.

(4) *Hyoseris* Scap. unifl. Fol. ſcabris, Sem. papposis. *H. Cliff.* 386. R. *Lugdb.* 127. N. 3. Dens Leonis minimus Fol. hirſutis &c. RAJ. *Suppl.* 147. Hieracium minimum ſupinum, Tragopogoni capitulis. BOCC. *Muſ.* II. p. 146. T. 106.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

Op Sicilie werdt deeze door BOCCONE waargenomen, die de Bladen niet gelyk de voorigen glad, maar een weinig ruuw heeft, zynde een zeer klein Plantje, dat voor 't overige insgelyks naar de Paardebloemen of het Muizen-Oor gelykt. De Zaaden zyn met een ruuw randje, en een Pluis van Baardjes, gekroond (*).

V. *Hyoseris Virginica.* Virginische.

(5) Zwynenslaa *met eenbloemige Stengetjes en Lancetvormige Lierachtige gladde Bladen.*

Deeze Virginische, ook een klein Kruidje, heeft geknotte vierhoekige Zaadjes, met een Haairig Pluis gekroond, binnen 't welke eenige witte Schubbetjes voorkomen.

VI. *Minima.* Kleinste.

(6) Zwynenslaa *met verdeelde naakte Stengetjes en verdikte Bloemsteeltjes.*

Dit Plantje mag wel het Kleinste in dit Geslagt genoemd worden, alzo het met Stengetjes voor-

(*) LINN. *Syst. Nat. Veg.* XIII. vergelyk BERKHEY, Tab. 5. Fig. 29. 30.

(5) *Hyoseris* Scap. unifl. Fol. Lanceolatis Lyratis glabris. GRON. *Virg.* I. 60. II. 114. Dens Leonis parvus Flore Aureo. CLAYT. N. 376.

(6) *Hyoseris* Caule diviso nudo, Pedunc. incrassatis. GORT. *Belg.* 225. *Fl. Suec.* 630, 707. GOUAN *Monsp.* 416. R. *Lugdb.* 127. N. 2. Hyoseris angustifolia. TAB. *Ic.* 180. Hier. minus Fol. subrotundo. C. B. *Pin.* 127. Hier. minimum. CLUS. *Hist.* II. p. 142. *Pann.* 647. T. 649. OED. *Dan.* T. 201.

voorkomt van naauwlyks anderhalf Duim langte, zo GOUAN meldt. TABERNEMONT zegt van niet veel boven een Handbreed, maar HALLER maaktze een Span of een Voet hoog, doch geeft 'er tevens Bladen aan, die ovaal zyn en het aangehaalde van BAUHINUS heeft dezelven rondachtig; 't welk myns oordeels niet het minste met de Afbeelding van TABERNEMONTANUS strookt. De Blaadjes, immers, gelyken naar die der Paardebloemen of van het Havikskruid; zynde langwerpig met Tandjes op zyde, doch taamelyk breed, byna als die der Madelieven, zo CLUSIUS aanmerkt, ja zelfs een weinig langer. De Stengetjes, zegt hy, zyn hol, Bladerloos, Takkig en verdikken aan 't end, maakende ronde Bloem-Hoofdjes waar op Pluizige Zaaden volgen. RAY zegt, dat de Zaaden ongepluisd zyn.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

Op drooge Zandgronden in Europa komt dit Kruidje voor, doch niet algemeen. In Holland valt het, inzonderheid aan den Duinkant, overvloedig. TOURNEFORT hadt het by Meudon omstreeks Parys gevonden, doch wist deszelfs Kenmerken niet (*). DILLENIUS heeft de Bladen, met haaren Kelk en gezwollen Steeltje, in Plaat vertoond. Hy merkt aan, dat het *Hyoseris* genoemd wordt, om dat de Var-

(*) *Herb.* VI. *env. Paris.* p. 471.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Varkens zeer gretig naar 't zelve zyn. Het geeft, gekwetst zynde, een bittere Melk.

B. Met ongebladerde Stengen.

VII. *Hyoseris Hedypnois.* Gladkoppige.

(7) Zwynenslaa *met Eyronde gladde Zaadhoofdjes; de Steng Takkig.*

VIII. *Rhagadioloides.* Ruigkoppige.

(8) Zwynenslaa *met Eyronde Haairige Zaadhoofdjes; de Steng Takkig.*

IX. *Cretica.* Kandiasche.

(9) Zwynenslaa *met Eyronde ruuwe Zaadhoofdjes; de Steng Takkig.*

Deeze drie Soorten, waar van de eerste de *Hedypnois* is van TOURNEFORT, komen daar in overeen, dat zy een getakte Steng hebben, met langwerpige getande Bladen, die aan den voet wel smaller zyn, doch niettemin de Steng en Takjes omvattende, meer of minder Haairig; de bovenste Blaadjes ongetand. De Bloemsteelen verdikken opwaards, gelyk in de

(7) *Hyoseris* Fruct. ovatis glabris Caule Ramoso. GOUAN *Monsp.* 416. *H. Upf.* 246. Lapsana Cal. Fruct. Capitatis dehiscentibus. *H. Cliff.* 387. R. *Lugdb.* 131. N. 3. Rhagadioloides Calthæ folio. VAILL. *Mem. de* 1721. p. 202. Hierac. Cap. inclinans semine adunco. C. B *Pin.* 128. Hierac. facie Hedypnois. LOB. *Ic.* 239. Hedypnois annua. TOURNF. *Inst.* 128

(8) *Hyoseris* Fruct. ovatis Pilosis, Caule Ramoso. Lapsana Fructib. Globosis Pilosis. *H. Upf.* 246.

(9) *Hyoderis* Fr. ovatis scabris, Caule Ramoso. Lapf. Fr. ovatis scabris &c. *H. Upf.* 246.

in de laatstgemelde. Voor het ontluiken knikken de Bloemen. De Kelken bestaan uit kromme Schubben, in de tweede gehaaird, die na 't bloeijen zig sluiten tot een Eyrond Bolletje of Vrugt, die kromme Zaaden bevat, waar van de buitensten slegts met een randje, de binnensten met een Pluisachtig Kelkje gekroond zyn. Voorts zyn zy allen jaarlykse Plantjes in de Zuidelyke deelen van Europa, op dorre plaatsen, en de laatste op Kandia voortkomende.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

SERIOLA. Haazenkool.

Om dat de Stoel Kaffig is zyn de meeste Soorten van dit Geslagt *Ackyrophorus* door den Heer VAILLANT getyteld, dat Kafdraager zou betekenen, doch waar van de Duitschers, ik weet niet om welke reden, *Kugeltrager* gemaakt hebben (*). Geen van beiden my behaagende geef ik 'er den naam aan, welken sommigen aan den Ganzen-Distel geeven, niet willekeuriger zynde dan *Seriola*, dat Cicoreitje zou betekenen.

De overige Kenmerken zyn, een enkelde Kelk en het Zaadpluis eenigermaate Pluimachtig

(*) Mooglyk heeft iemand, der Griekſche en Franſche Taalen onkundig, 't woord *Bale*, (*Gluma*), 't welk VAILLANT gebruikt, voor *Balle* (een Kogel) genomen. Immers ik vind, in de *Nomenclator der Linn. Gattungen* (Erf. bey Muller) gemeld, dat *Achyrophorus* Kogeldraager zou betekenen!

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

tig of Haairig. De vier volgende Soorten komen 'er in voor.

I. *Seriola lævigata.* Gladachtige.

(1) Haazenkool, *die gladachtig is, met ſtomp Eyronde getande Bladen.*

II. *Æthnenſis.* Siciliaanſche.

(2) Haazenkool, *die ſtekelig is, met ſtomp Eyronde weinig getande Bladen.*

III. *Cretenſis.* Kandiaſche.

(3) Haazenkool, *die ruig is, met geſchaarde Bladen.*

IV. *Urens.* Brandende.

(4) Haazenkool, *die brandt, met getande Bladen; de Steng Takkig.*

Deeze vier Soorten groeijen alle in Italie of daaromſtreeks. De eerſte valt op Kandia, zo wel als de derde, die daar van den bynaam voert: de tweede en vierde op Sicilie. Het zyn

(1) *Seriola* læviuscula Fol. obovatis dentatis. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 917. p. 526. *Veg.* XIII. p. 601. Achyrophorus fere glaber &c. VAILL. *Mem. de* 1721. p. 278. Hieracium Ramoſum Flor. amplis. RAJ. *Suppl.* 144. R. *Lugdb.* 125. N. 1.

(2) *Seriola* hiſpida, Fol. obovatis ſubdentatis. Hypochœris Cal. æq. hiſpidis. *H. Cliff.* 385. *Upſ.* 240. Achyrophorus hirſutus &c. VAILL. utſ. Hieracium Æthnenſe minimum Dent. Leon. fol. obtuſo. *H. Cath.* 96.

(3) *Seriola* hirta, Fol. runcinatis. Achyroph. hirſ. Dent. Leon. folio, lev. dent. VAILL. utſ.

(4) *Seriola* urens Fol. dentatis, Caule Ramoſo. Hypochœris Hieracii barbati folio &c. VAILL. p. 280. Hier. Alp. Dent. Leon. folio acuto piloſo. CUP. *Cath.* 95. RAJ. *Suppl.* 146. Hypochœris achyrophorus. GOUAN *Monsp.* 416.

zyn Jaarlykse Plantjes van weinig hoogte, ten minste de twee eersten, die in Bladen veel daar de Madelieven gelyken, zynde de tweede op den Berg Æthna waargenomen. De twee anderen hebben Blaadjes, byna als die der Paardebloemen, beiden ruig, doch de laatste heeft puntjes als der Brandenetelen; zo dat men 'er de Handen, als 't ware, aan brandt. Ook zyn de Schubben van den Kelk bezet met steekende Doorntjes. IV. DEEL XX. HOOFD-STUK. *Polygamia æqualis.*

HYPOCHOERIS. Biggenkruid.

Volgens den Griekschen naam en de aanwyzing van TABERNEMONT, die zegt, dat men de laatste Soort *Ferckleinkraut* noemt, geef ik aan dit Geslagt den naam van *Biggenkruid*. 't Heeft mede een Kaffigen Stoel, de Kelk is eenigermaate geschubd en het Zaadpluis Pluimachtig. Men telt de vier volgende Soorten.

(1) Biggenkruid, *dat een enkelde, gebladerde, eenbloemige Steng heeft; de Bladen Lancetvormig met Tandjes.* I. *Hypochœris Pontana.* Savoisch.

Op de Savoische Bergen groeit deeze, die zeer hoog is van Gewas en Bladen omtrent als

(1) *Hypochœris* Caule simplici Folioso unifloro &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 918. p. 526. *Veg.* XIII. p. 601. Hierac. latifol. Pontanum præalt. glabr. &c. BOCC. *Mus.* II. 148. T. 113.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. als der Endivie heeft, zo dat zy naar dezelve veel gelykt.

II. *Hypochœris maculata.* Gevlakt. (2) Biggenkruid *met de Steng byna naakt, een enkelen Tak hebbende, en Eyrond langwerpige, onverdeelde, getande Bladen.*

Deeze Soort is, onder den naam van *Alpisch Havikskruid* met getande Bladen en een groote Bloem, door HALLER afgebeeld. Zy groeit niet alleen in Switzerland, maar ook in Provence en Languedok, zo wel als in Sweeden, op koude drooge Bergvelden. In Rusland, aan de Rivier Strelnaja, is dit Kruid, zo op hooge Oevers, als in Bosschen, zeer gemeen. De Stengen vallen 'er somtyds hooger dan een Elle, zegt de Heer DE GORTER; de Wortelbladen zyn langer dan een Span, getand en behalve de Roestkleurige Vlakken dikwils aan 't end Roozekleur getekend. De Bloem is groot en byna Zwavelgeel. Somtyds heeft het, volgens GOUAN, de Bladen Vinswyze verdeeld. Meestal gelyken zy naar die van Endivie, doch zyn ruig en ruuw. Het komt op de Bergvelden in Duitschland ook voor met zwarte Vlakken, zegt HALLER, die het by El-

(2) *Hypochœris* Caule subnudo, Ramo solitario &c. *Fl. Suec.* 631, 708. DALIB. *Par.* 239. *H. Cliff.* 385. R. *Lugdb.* 125. Hier. Alp. Fol. dentatis, Fl. magno. C. B. *Pin.* 128. *Prodr.* 65. HALL. *Helv.* 760. T. 24. *Helv. inchoat.* Tab. I. f. 1. Hierac. 1. latifol. CLUS. *Pann.* 641.

Elbingeroda dus gevonden hadt. Hy geeft 'er een Steng aan, van een Voet tot een Elle hoog, die meest enkeld voorkomt, zonder zy-Tak. Het heeft de Zaaden rimpelig, de Kelk-Schubben ruig en zwart. Van het Blommetje is door den Heer BERKHEY, tot een voorbeeld van het maakzel der Tongbloemigen (*Semiflosculosi*,) een zeer fraaije ſterk vergroote Afbeelding gegeven (*). IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia aequalis.*

De Duitſchers noemen dit Kruid *Herba coſta*, zegt HALLER en gebruiken het in Borstkwaalen als ook tegen de Teering. Het wordt 'er, by ſommigen, voor de *Arnica* gehouden. Ook wordt het, wegens de gemelde Vlakkigheid, wel met den naam van *Pulmonaria* beſtempeld. De Bladen worden, in Smaland, dat tot Sweeden behoort, alwaar men het *Fibler* noemt, als Kool tot Spyze gekookt. Den Paarden is het, verſch zynde, zeer ſmaakelyk.

(3) Biggenkruid *dat glad is, met langwerpige geſchubde Kelken, een Takkige naakte Steng en Tandswys uitgehoekte Bladen.* III. *Hypochoeris glabra.* Gladbladig.

Sommigen verwarren dit met de Kleinſte Zwy-

(*) In zyne Disſert. Tab. 4. *Fig.* 35.

(3) *Hypochoeris* glabra, Cal. oblongis imbricatis &c. GORT. *Belg.* 225. OED. *Dan.* 424. GOUAN *Monsp.* 417. DALIB. *Paris.* 239. *H. Cliff.* 386. N. 4. R. *Lugdb.* 126. Hieracium minus Dentis Leonis folio oblongo glabro. C. B. *Pin.* 127.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

Zwynenſlaa, voorgemeld, dewyl het ook de Bloemſteelen opwaards verdikt heeft en 'er in Geſtalte naar gelykt (*). De Bloempjes zyn hier zeer klein, de Kelken hebben gladde Schubben en het Pluis der Zaaden van den Omtrek heeft geen, van 't midden een Stammetje. Het groeit in Deenemarken, Duitſchland en de Nederlanden, zo de Ridder aantekent.

IV. *Hypochœris Radiata.* Grootwortelig.

(4) Biggenkruid *met geſchaarde ſtompe gladde Bladen, een Takkige naakte effene Steng en Schubbige Bloemſteelen.*

Dit Kruid is alom bekend en komt in de Zandige Velden van onze Provinciën veel voor. Het onderſcheidt zig meest door zynen Wortel, naar dien der Paardebloemen veel gelykende, wel een Vinger dik en een Voet lang. TABERNEMONT acht dat het de echte *Hypochœris* zy van THEOPHRASTUS, die door

(*) Dit kan oirzaak zyn van het verſchil ten opzigt van de grootte van 't Gewas, en van het Pluis der Zaaden, waar ik bladz. 431, van geſproken heb.

(4) *Hypochœris* Fol. runcinatis obtuſis ſcabris &c. GORT. *Belg.* 225. *Ingr.* 126. GOUAN *Monsp.* 417. GER. *Prov.* 173. *Fl. Suec.* II. N. 709. *H. Cliff.* 386. R. *Lugdb.* 125. N. 3. Hier. Dentis Leonis folio obtuſo majus —— ſubaſpero —— bulboſum. C. B. *Pin.* 127. *Prodr.* 63. Hieracium longius radicatum. LOB. *Ic.* 238. Hier. tertium. DOD. *Pempt.* 639. Hier. 7. TABERN. *Hiſt.* 492. Hypochæris Porcellia. TAB. *Ic.* 179.

door denzelven met de Endivie, Cicorey en Paardebloemen, onder de Moeskruiden geteld wordt, 't welke, zegt hy, nog meer daar uit blykbaar is, dat het voor de Cicorey in bitterheid wyke. Somtyds verdeelt zig de Wortel uit een hoofd, en geeft Knobbelige Wortels van zig, gelyk de Affodillen, en dit is het *Bolwortelige Havikskruid*, met Paardebloems-Bladen, van BAUHINUS. De Bladen zyn van boven wat Haairig, ruig of ruuw, van onderen Wollig, zagt of glad, en even zo in 't ronde op den Grond uitgespreid. Daar tusschen schiet het een getakte Steng, dikwils een half Elle hoog, doch ook laager. De Bloemen vallen kleiner en grooter, geelachtig van Kleur, maar zeer vol van Blommetjes, die aan de tip diep in vyven gesneeden zyn. Het Zaad is ovaalachtig, lang en gestreept, met lange Borstels, gevat in een wit, gestaart, hol Schubbetje. Het Kruid geeft een bitteren Melk, naar Heulsap stinkende (*).

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

LAPSANA. Akkermoes.

Een naakte Stoel; een Kelk die gekelkt is, hebbende alle de binnenste Schubben gesleufd of Pypachtig. Dus komen de byzondere Kenmerken van dit Geslagt voor, waar in de vier volgen-

(*) HALL. *Helv. incboat.* I. p. 3.

IV. AFDEEL XX. HOOFDSTUK.

gende Soorten begreepen zyn, zeer in de Vrugt verschillende.

1. *Lapsana communis.* Gemeen.

(1) Akkermoes *met de Vrugtkelken hoekig; de Bloemsteeltjes dun en zeer Takkig.*

Door geheel Europa, wederom, is dit Onkruid gemeen, komende dan hier dan daar, doch by ons meest aan de Wegen en op Steenige Gronden, ook dikwils by Puinhoopen voor. Het wil nogthans ook wel in goede, vette, vogtige Gronden groeijen, als wanneer het wel drie Voeten hoogte bereikt. Het heeft een Takkige Steng, de onderste Bladen aan dezelve, (want het heeft geene Wortelbladen gelyk de voorgaande Kruiden,) zyn Lierachtig gevind, aan 't end rondachtig, glad, van Kleur donker groen; de bovenste Lancetvormig getand; de Bloempjes klein en geel, Pluimswyze getuild.

De *Lampsana* of *Lapsana* was by de Ouden een Moeskruid, dat PLINIUS onder de Wilde Kool plaatst, zynde weekmaakende en Afgang verwekkende. Hierom noemen sommigen het ook *Akkerkool* of *Ryn-Kool*, en *Millich*, dewyl het Melk geeft; doch dit heeft het

(1) *Lapsana* Cal. Fruct. angulatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 919. p. 526. *Veg.* XII. p. 602. GORT. *Belg.* 226. OED. *Dan.* 500. GOUAN *Monsp.* &c. &c. Soncho affinis Lapsana domestica. C. B. *Pin.* 124. Lampsana. DOD. *Pempt.* 675. LOB. *Ic.* 207.

het met byna alle de Kruiden der voorgaande Geslagten gemeen. Ook schynt het geenszins de *Lampsana* der Ouden te kunnen zyn, die voedzaamer was dan de Patich, zo DROSCORIDES schryft. Onder 't Gemeene Volk gebruikte men dezelve tot Spyze. Ik heb daarom evenwel den naam van *Akkermoes* verkoozen. Sommigen noemen dit ons Onkruid *Papillaris*, om dat het zeer dienstig is tot het geneezen van zeere Tepels.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

(2) Akkermoes *met de Vrugtkelken platachtig rond en stomp; ongesteeld.*

II. *Lapsana Zacintha.* Wrattig.

Onder den naam van *Zacintha* maakte de vermaarde TOURNEFORT een Geslagt van dit Kruid, dat inderdaad zonderlinge Zaadhuisjes heeft. Het is deswegen *Wrattig Cicorey*, by MATTHIOLUS, genoemd geweest: want dezelven vertoonen zig als Wratten. Zy bestaan uit verscheide in 't ronde geplaatste Doosjes, ieder een Zaadje bevattende dat gepluisd is. Het heeft de voorkoming byna van Cicorey, wat het Loof aangaat; de Stengen zyn gegaffeld, gestreept en styf, van een Voet tot een Elle

(2) *Lapsana* Cal. Fructus torulosis depressis &c. GOUAN *Monsp.* 417. GER. *Prov.* 173. R. *Lugdb.* 131. Chondrilla Verrucaria Fol. Cichorei viridibus. C. B. *Pin.* 130. Cich. Verr. CLUS. *Hist.* II. p. 144. Zacintha. TOURNF. *Inst.* 476. T. 269.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

Elle hoog: de Bloemsteelen verdikken aan 't end; maar de Bloemen zyn geel, van buiten rosachtig. De naam *Zacintha* naar een der Griekfche Eilanden, oudtyds *Zacynthus*, hedendaags Zante genaamd, en onder 't Venetiaanfch Gebied; was reeds ten tyde van MATTHIOLUS bekend. Het groeit ook omstreeks Livorno, verder in Italie en de Zuidelyke deelen van Vrankryk.

III. *Lapsana Stellata.* Gesternd.

(3) Akkermoes, *dat de Vrugtkelken aan alle kanten uitgebreid heeft, met Elsvormige Straalen; de Stengbladen Lancetvormig onverdeeld.*

Onder den naam van *Gesternd Havikskruid* komt deeze by de Autheuren voor, wegens de Zaadhuisjes. Het groeit in Languedok en Provence als ook in Italie, zynde een Jaarlyks Kruid, gelyk de twee voorigen, en byna van gelyke hoogte. De Steng is verdeeld en heeft Lancetvormige getande Bladen, maar die by den Grond zyn uitgehoekt en somtyds Vinswyze ingesneeden.

(4)

(3) *Lapsana* Cal. Fruct. undique patentibus &c. GER. *Prov.* 173. GOUAN *Monsp.* 417. *H. Ups.* 245. Hier. Siliquâ falcatâ. C. B. *Pin.* 128. Hier. Stellatum. J. B. *Hist.* II. p. 1014. Rhagadiolus. TOURNF. *Inst.* 479. T. 272. Hier. Narbonense falcatum. LOB. *Ic.* 240.

(4) Akkermoes, *dat de Vrugtkelken aan alle kanten uitgebreid heeft met Elsvormige Straalen; de Bladen Lierachtig.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. IV. *Lapsana Rhagadiolus.* Levantsch.

By GERARD schynt dit als een Verscheidenheid van 't voorgaande aangemerkt te zyn. Het groeit in de Levant en strekt in Italie tot Versnapering, wordende raauw als de Cicorey gegeten, zo BAUHINUS meldt. TOURNEFORT hadt van het voorgaande, onder den naam van *Rhagadiolus*, een Geslagt gemaakt, gelyk uit de Bladen der aangehaalde van LOBEL blykbaar is. De Zaadhuisjes of Vrugten gelyken naar Vogelpooten. Het wordt, in Italie, *Ragaggiolo* geheten.

CATANANCHE. Dwangkruid.

Gedagte Kruidkenner maakte ook, onder den naam van *Catanance*, een Geslagt, dat de volgende Soorten bevat. Die naam was door DIOSCORIDES voor een Kruid, dat in Minnedranken kwam, gebezigd: maar welke Plant hy daar door verstond is duister. Evenwel vertaal ik het derhalve *Dwangkruid* (*). Misschien is

4) *Lapsana* Cal. Fruct. und. patentibus &c. *H. Upf.* 245. Hier. Falcarum alt. RAJ. *Hist.* 256. Rhagadiolus Lapsanæ foliis. TOURNF. *Cor.* 36. Rhag. edulis Hieraciis affinis. J. B. *Hist.* II. p. 1014.

(*) Comme si on disoit: Plante qui force où met dans la necessité d'aimer. VAILL. *Mem.* de 1721. Oct. p. 285.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Egaale Veelwyvery.*

is de Fransche naam *Cupidone*, welken VAILLANT gebruikt, daar van afleidelyk. Voor den Duitschen naam *Rasselkraut* (*) vind ik geen reden.

De Kenmerken zyn: een Kaffige Stoel; een geschubde rappige Kelk: het Pluis een Kelkje maakende dat uit vyf Borsteltjes bestaat. Drie Soorten komen 'er van voor; als

I. *Catananche cœrulea.* Blaauwbloemig.

(1) Dwangkruid *met de onderste Kelkschubben Eyrond.*

De Blaauwe Bloemen onderscheiden deeze Soort, welke op Steenachtige Heuvels en Bergen in Provence en Languedok groeit. De Gestalte is als die der Condrille, het heeft Bladen als van het Hertshoornkruid; de bovensten smal met Tandjes. De Steng is Takkig, en de Bloemhoofdjes gelyken zeer naar die der Koornbloemen. Het Zaad is in Schubbige Kegelachtige Knopjes vervat.

II. *Lutea.* Geelbloemig.

(2) Dwangkruid *met de onderste Kelkschubben Lancetvormig.*

Dit,

(*) LINN. *Gatt. der Pflanzen* durch Dr. PLANER. Gotha, 1775.

(1) *Catananche* Squamis Calyc. inferioribus ovatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 920. p. 527. *Veg.* XIII. p. 602. *H. Cliff.* 390. R. *Lugdb.* 122. GOUAN *Monsp.* 418. Catananche cærulea. VAILL. *Mem. de* 1721. p. 215. Chondrilla cœr. Cyani Capitulo. C. B. *Pin.* 130. Chondrillæ Spec. 3. DOD. *Pempt.* 638.

(2) *Catananche* sq. inferior. Cal. Lanceolatis. *H. Cliff.* R.

Dit, dat zig door Geele Bloemen onderfcheidt, groeit in Spanje by Gorduba zeid de Ridder. Zyn Ed. betrekt 'er toe het Kruid, dat ALPINUS afbeeldt, en welks Zaad die Autheur van Kandia hadt ontvangen: des men zou mogen onderftellen, dat het op dit Eiland voorkwam. De Bladen gelyken naar die der Smalle Weegbree en hebben fomtyds drie Ribben. De Steng beftaat uit dunne Takjes en de Bloemblaadjes zyn van buiten Pluizig, zegt GOUAN, gelyk in de voorgaande Soort, die overblyft, maar deeze is een Jaarlykfch Gewas. Hier zyn de Bladen groen en buigzaam, in 't voorige grys en broofch.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

(3) Dwangkruid *met gefnipperde Bladen.*

III. *Catananche Græca.* Griekfch.

De verftandige MILLER maakt dit tot eene Verfcheidenheid van het Geelbloemige. Het werdt door TOURNEFORT, in zyne Levantfche Reistogt, op 't Eiland Naxia gevonden en tot de Scorzoneeren betrokken. Het Loof fchynt my meer tot de eerfte Soort dan tot de tweede be-

R. *Lugdb.* &c. Catananche lutea. VAILL. *utf.* Chondrilla Cyanoides lutea Coronopi folio non divifo. BOCC. *Muf.* II. p. 21. T. 7. BARR. *Ic.* 1135. Stœbe Plantaginis folio. ALP. *Exot.* 287. T. 286.

(3) *Catananche* Foliis incifis, Catan. lutea Fol. varie incifis. VAILL. *utf.* Scorzon. Græca Saxatilis et maritima Fol. varie laciniatis. TOURNF. *Cor.* 36. *Itin.* I. p. T. 223.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

betrekkelyk te zyn en de Gestalte tot geen van beiden. Het Zaad heeft een Borstelig Kuifje, gelyk de anderen.

Egaale Veelwyvery.

C I C H O R E U M. Suikerey.

De Stoel is eenigermaate Kaffig, de Kelk gekelkt; het Zaadkuifje omtrent vyftandig en flaauw Haairig, in dit Geslagt, 't welk het bekende Kruid van deezen naam, en de Endivie, als ook nog een andere Soort bevat.

I. *Cichoreum Intybus.* Wilde.

(1) Suikerey *met gepaarde ongesteelde Bloemen, en geschaarde Bladen.*

Het Wilde Kruid, dat men by ons *Cicorey* of *Suikerey*, in 't Fransch *Chicorée*, in 't Hoogduitsch *Wegwart* noemt, komt in geheel Europa, als ook in onze Provinciën, op veele plaatsen aan de Wegen, in Koornvelden en op ongebouwde Gronden, voor. Gemeenlyk heeft het blaauwe, doch ook somtyds witte en zelfs bleekroode Bloemen. Van deeze zyn de Wortels, het Kruid, de Bloemen en Zaaden, op som-

(1) *Cichoreum* Flor. geminis sessilibus &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 921. p. 527. *Veg.* XIII. p. 602. *Mat. Med.* 373. GORT. *Belg.* 226. KRAM. *Austr.* 234. *Fl. Suec.* 650, 711. DALIB. *Par* 244. GER. *Prov.* 174. GOUAN *Monsp.* 419. Cich. Caule simplici. *H. Cliff.* 389. R. *Lugdb.* 130. Cich. sylv. Officinarum. C. B. *Pin.* 126. Intybus sylvestr. CAM. *Epit.* 285. Cich. sylvestre, Picris. DOD. *Pempt.* 635. Seris picris, sylv. Cichorium. LOB. *Ic.* 228.

IV. Afdeel. XX. Hoofdstuk. *Polygamia aequalis.*

ſommige plaatſen in Geneeskundig gebruik en worden beter geacht dan die der Tamme Suikerey, welke men in Tuinen of op Akkers teelt; inzonderheid de Wortels, om dat dezelven bitterer zyn. Derzelver Sap en Afkookzel heeft een weekmaakende, ontbindende en zagtelyk prikkelende eigenſchap, des het in alle Slymige Verſtoppingen der Ingewanden, inzonderheid der Darmen, dienſtig is. Dus kunnen 'er ook Afloopende Koortſen, gelyk men wil, door genezen zyn. En, om die zelfde reden, is de Wortel in Meydranken, tot Bloedzuivering, als ook voor Benaauwdheden van Luiden die veel ſtil zitten, of ſterk ſtudeeren, nuttig. Het Kruid, inzonderheid jong zynde, komt den Wortel in kragt naby; de Bloemen, waar van een Syroop gemaakt wordt, werken flaauwer en de Zaaden worden onder de verkoelende geteld.

De Cicorey wordt als de voornaamſte aangemerkt van alle de Melkgeevende Planten, die tot de Tongbloemigen behooren; gelyk de Boksbaard, Scorzoneere, Melkdiſtel, Haviks-kruid, Condrille, Paardebloemen, en anderen reeds beſchreeven. Deeze allen heeft de vermaarde VAILLANT in 't Franſch voorgeſteld, onder den Hoofdnaam van *Cichoracées*, dat is, Cicoreyachtige Kruiden (*). De Wortels der Tam-

(*) Zonderling is 't, dat de Melkgeevende Planten in de kou-

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

Tamme, die in de Moeshoven en Akkers gezaaid wordt, komen hier onder den gemeenen naam van *Suikeryën* ter Markt, en worden ook wel gekookt tot Toespyze gebruikt, doch zyn door hunne Bitterheid onaangenaam. Het Afkookzel heeft een geele Kleur en is uitermaate bitter. De Paarden laaten het Kruid onaangeroerd, dat, in 't wilde groeijende en bitterer, de Bladen dieper ingesneeden heeft, dan in de Tuinen gekweekt.

II. *Cichoreum Endivia.* Tamme.

(2) Cicorey *met eenzaame gesteelde Bloemen en onverdeelde gekartelde Bladen.*

Schoon dit Kruid, dat men *Endivie*, in 't Latyn *Intybus* noemt, in het gemelde niet alleen, maar ook door de breedte der Bladen en door de Gestalte, van de tamme Cicorey zelfs veel verschille, zou het nogthans wel door Kweeking daar van afkomstig kunnen zyn. Niemand weet, ten minste, waar de Endivie haare natuurlyke Groeiplaats heeft (*). Zy is nogthans

koude of gemaatigde Lugtstreek meestendeels heilzaam, en in de heete deelen des Aardbodems veelal Vergiftig zyn. Men vindt aldaar byna geenen van deeze Cicoreyachtige Kruiden.

(2) *Cichoreum* Flor. solitariis pedunculatis &c. *Mat. Med.* 374. *H. Cliff. Upf.* R. *Lugdb.* &c. Cichoreum latifolium, s. Endivia vulgaris. C. B. *Pin.* 125. Intybum sativum. DOD. *Pempt.* 634. LOB. *Ic.* 233. *β.* Endivia crispa. C. B. *Pin.* 125. CAM. *Epit.* 283.

(*) De Heer JACQUIN heeft, in zyne *Observ.* Tab. 80, een

thans een Jaarig, de Cicorey een overblyvend Gewas en deelt wel in de bitterheid der laatstgenoemde, maar heeft 'er veel minder van. De Bladen der Planten worden byeen gebonden, als bekend is, en dan krygt door 't smooren het binnenste Loof zyne malschheid, geelheid en zagtheid, die hetzelve smaakelyk eetbaar maakt. Hier in munt de Krul-Endivie uit, welke de kanten der Bladen als Franje heeft. Van sommigen wordt dit Kruid by ons *Andivie*, by de Engelschen *Endive* geheten. Het heeft in de Geneeskunde, om dat het minder bitter is, minder gebruik.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

(3) Cicorey *met een gegaffelde gedoornde Steng en ongesteelde Oxelbloemen.*

III. *Cichoreum Spinosum.* Gedoornde.

Op het Eiland Kandia, en op Sicilie, groeit deeze Soort op de Zandige Zee-Duinen. Zy heeft den Wortel taamelyk dik en lang, byna als der voorgaanden, maar de Steng is Houtig en hard. De Bladen gelyken wel naar die der Ci-

een kleine Cicorey afgebeeld, welke de Steng naauwlyks een Voet hoog hadt, zynde een Zaay-Gewas, naar de Endivie gelykende, en, zo zyn Ed. zig verbeeldde, grootelyks van deeze twee Soorten verschillende. Hy wist ook de afkomst niet.

(3) *Cichoreum* Caule dichotomo spinoso, &c. *H. Cliff.* 388. Cich. Spinosum. C. B. *Pin.* 126. *Prodr.* 62. T. 62 Chondrillæ genus elegans. CLUS. *Hist.* II. 145.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

Cicorey en zyn bitter, doch geeven geen Melk. Zy vallen vroeg af en vergaan, laatende dan het Kruid, welks Takjes in twee of drie Doorens uitloopen, als een ſtekelig Heeſtertje over. De Bloemen zyn kleiner doch anders gelyk die der gewoone Cicorey. Men wil, dat die Eilanders hetzelve, by gebrek, wel daar voor gebruikt hebben.

SCOLYMUS. Varkens-Diſtel.

Een Kaffige Stoel, een geſchubde Stekelige Kelk en geen Zaadpluis. Dus komen de Kenmerken van dit Geſlagt voor, 't welk de twee volgende Soorten bevat.

I. *Scolymus maculatus* Gevlakte.

(1) Varkens-Diſtel *met eenzaame Bloemen.*

II. *Hispanicus.* Spaanſche.

(2) Varkens-Diſtel *met getropte Bloemen.*

Deeze beiden, in de Zuidelyke deelen van Europa natuurlyk voorkomende aan de kanten der

(1) *Scolymus* Flor. ſolitariis. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 927. p. 527. *Veg.* XIII. p. 602 GOUAN *Monsp.* 419. GER. *Prov.* 175. *H. Cliff.* 388. Scol. annuus. *H. Upſ.* 244. DOD. *Mem.* IV. p. 303. Scol. Theophraſti Narbonenſis. CLUS. *Hiſt.* II. p. 153.

(2) *Scolymus* Flor. congeſtis. GER. *Prov.* 175. GOUAN *Monsp.* 419. MILL. *Dict.* T. 229. *H. Cliff.* 388. R. *Lugdb.* 128. Scolymus Chryſanthemos. C. B. *Pin.* 384. Scol. Theophr. Hisp. CLUS. *utſ.* Carduus Chryſanthemos. DOD. *Pempt.* 725. LOB. *Ic.* II. 6.

ten der Wegen en Akkerlanden, noemt men, wegens de geelheid der Bloemen, in 't Fransch *Epine Jaune*, dat is Geele Distel, maar in 't Hollandsch *Zwynen-Distel*; zo ik in de Lessen van den vermaarden BOERHAAVE aangetekend vind: om dat de Varkens 'er vet door worden. 't Schynt, echter, dat hy 'er een andere door verstaan heeft, zeggende dat die in Duitschland groeit: hoewel de naam overeenkomstig is en de hoedanigheid. Want hy zegt 'er van, dat de Wortel lang is, een Vinger dik, zoet en aangenaam van smaak, dienende 's Voorjaars in Vleeschnat gekookt tot een goed Voedzel. Geschild zynde en raauw met Olie en Azyn gegeten, was dezelve een Purgeermiddel (*).

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia aequalis.*

't Is een Gewas dat een of twee Ellen hoog groeit en volmaakt naar de Distels gelykt, hebbende een getakte Steng met veele geschaarde langwerpige groene Bladen, die aan de kanten sterk gedoornd zyn met geele Stekels. In beiden loopen de Bladen langs de Steng af, doch in de eerste Soort hebben zy een Kraakbeenigen rand en zyn glanzig, in de tweede ruuwachtig en eenigszins Aschgraauw. Hier komen dikwils vier Bloemen by elkander voor, in de eerste ieder Bloem op zig zelve, uit een mikje.

De

(*) *Lect. Spur. de Plantis p. 137.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyverey.*

De eerste, die jaarlyks sterft, heeft de Bladen gevlakt en de Bloemen kleiner met Oranjekleurige Meelknopjes; de laatste, die overblyft, heeft dezelven tweemaal zo groot, met Meelknopjes van de zelfde Kleur. Ook is de Wortel dikst in deeze. Beiden worden zy voor den *Scolymus* van THEOPHRASTUS gehouden.

De Tongblommige (*Semiflosculosi*) van deezen Rang, dus beschreeven hebbende, gaa ik over tot de Trechterblommigen (*Flosculosi*), door den Ridder genaamd

B. Capitati. Kopbloemige.

ARCTIUM. Klissen.

In dit Geslagt is de Kelk Klootrond, maar de Schubben hebben aan 't end kromme Haakjes. Het bevat deeze drie Soorten.

I. *Arctium. Lappa.* Gemeene.

(1) Klissen *met Hartvormige ongedoornde gesteelde Bladen.*

Zeer bekend is dit Kruid, dat alom aan de

(1) *Arctium* Fol. Cordatis inermibus &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 923. p. 528. *Veg.* XIII. p. 603. *Mat. Med.* 375. GORT. *Belg.* 227. KRAM. *Austr.* GOUAN *Monsp.* 420. *H. Cliff.* K. *Lugdb.* &c. Lappa major S. Arctium Dioscor. C. B. *Pin.* 198. Bardana s. Lappa major. DOD. *Pempt.* 58. Personata. CAM. *Epit.* 887. *β.* Lappa major, montana Capitulis tomentosis. C. B. *Pin.* 198.

de Wegen, op Puin en Vuilnishoopen groeit, onder den naam van *Klisſen*, *Klitten* of *Kladden*, wegens de aankleeving der ronde Zaadkoppen aan Kleederen en alle Wollige ruigte. De Duitſchers heeten het ook *Klette*, de Franſchen *Gletteron*, de Engelſchen *Burdock*, 't welk van den Latynſchen naam *Bardana* afkomſtig ſchynt. De Sweeden noemen het *Karborrar*. Het wordt ook *Lappa* geheten, en in 't Griekſch *Arction*, waar van de Geſlagtnaam is ontleend.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

Hoe dit Kruid dikke getakte Stengen heeft, met dikke groote Bladen, die van boven donker groen, onder wit en Wollig zyn, zal ik niet omſtandig beſchryven. Meer aanmerking vorderen de Koppen, die men Klisſen noemt, eerst met paarſche Blommetjes gekroond, vervolgens Zaad inhoudende. Deeze komen ſomtyds kleiner, ſomtyds met eene aanmerkelyke Wolligheid als doorweven voor, welk laatſte de Ridder daar van meende af te hangen, dat het Kruid zyne meest beminde Groeiplaats hadt. Dus vindt men het, met zulke Wollige Koppen, aan de Vest, tusſchen de Muider en Weesper Poorten, hier te Amſterdam. In Duitſchland komt het zodanig meer voor, dan in Switzerland, gelyk de Heer HALLER zelf hadt waargenomen. Maar de ſchrandere MILLER verzekert, dat die drie Verſcheidenheden, met gladde, wollige en met kleine Koppen, in de Tuinen ſtand houden.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

Hoe nadeelig ook de Klisfen in de Wol der Schaapen en hoe laftig voor de Voetgangers door Wildernisfen zyn, kan deeze Plant onder de nuttigen geteld worden. De drooge Stengen of Stoppels, die in 't Vuur als Salpeter knappen, gebruikt men, hier en daar, tot Brandftof en tot Fakkelen. Nog niet in Bloem gefchooten zynde, wordt het Merg, op fommige plaatfen, raauw of gekookt gegeten. De Wortels hebben den Smaak byna van Artisjokken en zyn zelfs, gekonfyt zynde, tot opwekking der Minnedriften dienftig, zo LOBEL wil. Ook werden zy, dus, wel tegen den Steen en in de Roode Loop gebruikt. Door Destillatie geeven zy, als ook de Bladen, een zuuren Geest. Het Afkookzel derzelven is van grooten dienst, om door verdunning van het Bloed een zagte Zweeting te verwekken, waar door het fchadelyke uitgedreeven wordt: gelyk men leest dat de Polakken, met het Lighaam in Mest begraven, zig daar door alleen van de Venusziekte geneezen zouden. Tegen Jichtige Pynen en het Voeteuvel kan dit Afkookzel, met behoorlyke warmhouding van den Patient en van het lydende deel, nuttig zyn. Men vindt ook, dat het in kwaadaartige heete Koortfen met vrugt gebruikt zy. De Zaaden geeven een Emulfie in 't Graveel dienftig en zetten fterk het Water af. Niettegenftaande haare bitterheid, worden zy van fommig klein Gevogelte, tot Aas, zeer bemind.

(2)

(2) Klisfen *met afloopende Kanthaairig gedoornde Bladen, de Wortelbladen gevind, de Stengbladen langwerpig Eyrond.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. II. *Arctium Perfonata.* Alpifche.

Dit Gewas, op de Alpen van Switzerland en op de Oostenrykse Gebergten groeijende, heeft Koppen byna als de Klisfen, met Puntjes, maar zonder Haakjes. Hierom heeft de vermaarde HALLER hetzelve betrokken tot de Diftels en genoemd *Zagte Diftel*, met de onderfte Bladen gefnipperd, de bovenften geheel, de Kelkfchubben omgeboogen (*). De Heer GMELIN, die het insgelyks in Siberie vondt, geeft aan hetzelve *getropte Koppen, die Woldraagende zyn.* Deeze Wol is het Pluis der Zaaden, dat de Koppen of Kelken opvult, en daar buiten uitfteekt; zo dat de Plant veeleer tot de Diftels te betrekken fchynt; terwyl zy ook in 't Loof weinig overeenkomst met de Klisfen heeft. Ieder Kop

(2) *Arctium* Fol. decurrentibus ciliato-fpinofis &c. JACQ. *Vind.* 274. Carduus mollis Fol. imis laciniatis. HALL. *Helv.* 678. T. 19 *Inchoat* p. 71. T. 3. Card. mollis latifolius Lappæ Capitulis. C. B. *Pin.* 377. *Prodr.* 155. Cirfium Cap. congeftis Lanigeris. GMEL. *Sib.* II. p. 62. T. 24.

(*) *Carduus mollis* &c. *Helv. Enumer.* uts. Op de Plaat noemt hy het, *Carduus mollis, Lappæ Capitulis, Fol. imis Acanthi, fuper. integris:* in zyn nieuwe Werk, *Hift. Plant. Helv. inchoata* genaamd, befchryft hy het onder den naam van *Card. inermis, Fol. imis pinnatis, fuperioribus ovato-lanceolatis, ferratis, fquamis Calycinis reflexis.* Genoegzaam verandering, zeker, in de bepaaling van eene zelfde Plant!

IV. AFDEEL XX. HOOFDSTUK.

Kop of Hoofdje, uitgebreid, is wel twee Duimen breed. De Bloemen zyn paarfchachtig en hebben in Siberie een aangenaamen Reuk (†).

III. *Arctium Carduelis.* Diftelige.

(3) Klisfen *met Vindeelige gedoornde Bladen.*

Op de Alpen der opperfte deelen van de Krain vondt Doktor SCOPOLI dit Kruid, dat de Geftalte van den Haver-Diftel heeft, welke men gemeenlyk Stekels noemt: een gekrulde gedoornde Steng, omvattende Bladen aan de kanten gedoornd en gefteelde Kelken, met Liniaal-Borftelige, uitgebreide, kromme Schubben.

SERRATULA. Zaagblad.

Van de Zaagswys' getande Bladen heeft dit Geflagt den naam, terwyl het tevens een byna Rolronden, gefchubden, ongedoornden Kelk heeft, waar door het van de Diftels verfchilt. Het bevat de veertien volgende Soorten.

I. *Serratula Tinctoria.* Verwend.

(1) Zaagblad *met Lierachtig Vindeelige Bladen, de end-Vin grootst, en gelykvormige Blommetjes.*

Dee-

(†) Odore Cyanum Turcicum Mofchatum quodammodo refert. GMEL. uts.

(3) *Arctium* Fol. pinnatifidis aculeatis. *Mant.* 108.

(1) *Serratula* Fol. Lyrato-Pinnatifidis &c. *Syft. Nat.* XII. Gen. 924. p. 528. *Veg.* XIII. p. 603. GOUAN *Monsp.* 421. KRAM. *Auftr.* 235. OED. *Dan.* 281. *Fl. Suec.* 660, 713. *H. Cliff.* 391. R. *Lugdb.* 143. Serratula. C. B. *Pin.* 235. DOD. *Pempt.*

Deeze Soort, in 't Engelſch *Sawwort*, dat is Zaagkruid, in 't Hoogduitſch *Schartenkraut*, in 't Franſch *Serrette* genaamd, voert den bynaam wegens 't gebruik dat men 'er van maakt. Het groeit in de Velden niet alleen der Noordelyke maar ook der Zuidelyke en middeldeelen van Europa. Het heeft een regte Steng van byna drie Voeten hoogte, boven Takkig, en Bladeren, die ten deele geheel, ten deele Vinswyze geſchaard zyn, doch allen op de kanten met Tandjes; waar van de naam. Drie Verſcheidenheden, ten dien opzigte, zyn by TABERNEMONT vertoond, waar van de eene alle Bladen geheel als die van Betonie, de andere alle Bladen geſchaard, de derde de onderſten geheel en de bovenſten verdeeld heeft (*). Op den top draagt het een Bloemkroontje, dat uit Schubbige Kelken beſtaat, de Bloempjes bevattende, die paarſchachtig, doch ook wit van Kleur zyn. Hier op volgen Zaadjes met een bruin Goudglanzig Pluis.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

Men acht dit Kruid een Wondmiddel te zyn, tegen Vallen en Breuken dienſtig: doch 't is meer

Pempt. 42. LOB. *Ic.* 534. Jacea quæ Serratula vulgo. TOURNF. *Inſt.* 444.

(*) De Heer THUNBERG heeft in Japan een Kruid verzameld, daar hy den naam van *Serratula tinctoria* aan geeft. De Bladen van 't zelve vind ik wel geſchaard, maar niet gekarteld of met Tandjes, noch ook met Haairtjes. LINNÆUS ſchryft thans, wegens de fynheid der Tandjes, *Folia ciliata* aan deeze Soort toe.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. meer in gebruik tot Verwen, geevende met Aluin eene schoon geele Kleur, die met blaauw in groen verandert, beter dan de Wouw of Brem. Het is een Kleur die stand houdt. Van 't Vee wordt dit Kruid versmaad (*).

II. *Serratula Coronata.* Gekroond. (2) Zaagblad *met Lierachtig Vindeelige Bladen, de end-Vin grootst; de Blommetjes aan den Omtrek Vrouwelyk en langer.*

In Siberie schynt, zo wel als in Italie, dit Kruid te huisvesten, dat naar het voorgaande veel gelykt, maar driemaal zo groot is en door de rand-Blommetjes verschillende. Ook zyn de Koppen Wollig, en dit kan naauwlyks van de Groeiplaats afhangen; dewyl men het in Siberie op vogtige plaatsen, aan de kanten der Rivieren, aantreft: terwyl het gewoone Zaagkruid een Bergplant is. Het bereikt dikwils eens Menschen hoogte, zelden blyft het laager dan vier Voeten. De Wortelbladen zyn, met de Steelen, een half Elle lang. Men maakt aldaar van deeze Soort insgelyks gebruik om Laken, Leder en Linnen, geel te verwen, met byvoeging doorgaans van Berkenbladen (‡).

(3)

(*) HALL. *Helv. inchoat.* p. 71.

(2) *Serratula* Fol. Lyrato-pinnatifidis &c. Serr. præalta Centauroides Montana. BOCC. *Mus.* II. p. 45. T. 37. Carduus inermis Fol glabris pinnatis. GMEL. *Sib.* II. p. 49. T. 20.

(‡) Zie II. D. III. STUK van deeze *Nat. Historie*, bladz. 263.

(3) Zaagblad *met de Kelken eenigermaate ruig en Eyrond, de Bladen onverdeeld.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. III. *Serratula Alpina.* Alpisch.

Deeze Soort, *Alpisch* gebynaamd, om dat menze op de meeste hooge Gebergten van Europa en de Noordelyke deelen van Asie aantreft, komt onder veelerley gedaanten voor, zig door haare blaauwe of Violette Bloemen onderscheidende. De Bladen zyn of zeer langwerpig als die van *Hondstonge*, of breeder gelyk die van de Patich, waar van het dan den naam voert, somtyds getand, somtyds ongetand. Dus vindt men het, als een *Zagte Distel* met Patichbladen, by BAUHINUS gemeld. Hier komt by, het gene de Bladen byna zo smal als Gras en wederzyds groen heeft, 't welk men *Grasbladig* kan noemen. Van het Patichbladige geeft de Heer HALLER de Afbeelding (*), die deeze Verscheidenheden ook in Switzerland vondt, welken zyn Ed. onder den naam van *Cir-*

(3) *Serratula* Calycibus subhirsutis ovatis, Fol. indivisis. Serrat. Fol. petiolatis. *Fl. Suec.* 661, 714. *Fl. Lapp.* 291. Cirsium inerme &c. GMEL. *Sib.* II. p. 67. T. 26. Carduo-Cirsium minus Britannicum. PLUK. *Alm.* 83. T. 154. f. 3. β. *Cynoglossifolia.* GMEL. uts. T. 32. DILL. *Elth.* 82. T. 70. f. 81. γ. *Lapathifolia.* MORIS. III. S. 7. T. 29. f. 1. Carduus mollis Lapathi foliis. C. B. *Pin.* 377. δ. *Angustifolia* Cirsium inerme. GMEL. p. 78. T. 33.

(*) *Helv. inchoat.* Tom. I. T. VI. p. 77. Cirsium Alp. Boni Henrici folio.

IV. AFDEEL XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

Cirsium met Eyrond-Lancetvormige getande, van onderen Wollige Bladen en ruige Kelken, voorstelt. Gedagte Wolligheid, met de Handen daar afgewreeven, wordt van het Volk, in Siberie, tot Tonder gebruikt. Dit, nogthans, heeft maar plaats ten opzigt van de eerste, met langwerpige Bladen, welke in 't eerste Jaar, nog geen Bloem draagende, het Wyfje genoemd werdt door de Tartaaren. De Bloem, zegt HALLER, is aangenaam van Reuk en de Stoel met Borsteltjes bezet.

IV. *Serratula Salicifolia.* Wilgbladig.

(4) Zaagblad *met Liniaal Lancetvormige overhoekse van onderen gryze Bladen, die ongesteeld zyn en geheel effenrandig.*

Deeze, gelyk de voorige, wel in Siberie, doch op weinig meer dan onze Pools hoogte, voorkomende, is mede door den Heer GMELIN betrokken tot het *Cirsium.* De Bladen zyn van onderen wit; de Bloemkoppen Wollig; de Bloempjes aangenaam paarschachtig rood. Het heeft den Wortel somtyds langer doch de Stengetjes zelden hooger dan een Voet en bekleed met een korte Wollige ruigte.

V. *Multiflora.* Veelbloemig.

(5) Zaagblad *met Lancetvormige Bladen, van on-*

(4) *Serratula* Fol. Lineari-Lanceolatis &c. Cirsium inerme erectum, Foliis ex Lineari Lanceolatis, infra candidis, GMEL. *Sib.* II. p. 69. T. 27.

(5) *Serratula* Fol. Lanceolatis subtus villosis, subdecurrentibus &c. Cirsium inerme, Caul. adscendentibus &c. GMEL. *Sib.* II. p. 71. T. 28?

onderen ruig, byna afloopende en geheel effenrandig; de Steng getuild; de Kelken Rolrond. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia aqualis.*

Weinig verschillende was deeze, doch hadt de Stengetjes Takkig en de Bloemen grooter. De Heer GMELIN heeft een Verscheidenheid daar van uit de Oostelyke deelen van Siberie bekomen, met ingesneeden Bladen.

(6) Zaagblad *met Lancetvormig-langwerpige Zaagtandige hangende Bladen.* VI. *Serratula Noveboracensis.* Nieuwjorks.

(7) Zaagblad *met Lancetvormig-langwerpige Zaagtandige uitgebreide Bladen, die van onderen ruig zyn.* VII. *Praalta.* Zeer hoog.

(8) Zaagblad *met Eyrond-langwerpige gespitste Zaagtandige Bladen, getuilde Bloemen en rondachtige Kelken.* VIII. *Glauca.* Zeegroen.

(9) Zaagblad *met Liniaale Bladen, de Kelken* IX. *Squarrosa.* Rappig.

(6) *Serratula* Fol. Lanceolato-oblongis &c. *H. Cliff.* 392. R. *Lugdb.* 143. Serratula Novebor. maxima. DILL. *Elth.* 255. T. 263. f. 342.

(7) *Serratula* Fol. Lanceolato-oblongis serratis &c. Serr. Virginiana Persicæ folio subtus incano. DILL. *Elth.* 356. T. 264. f. 343. Serrat. præalta &c. BOCC. *Mus.* II. p. 45. T. 32.

(8) *Serratula* Fol. Ovato-oblongis acuminatis &c. GRON. *Virg.* 116. Serratula Marilandica, Fol. glaucis, Cirsii instar denticulatis. DILL. *Elth.* 354. T. 262. f. 341.

(9) *Serratula* Fol. Linearibus &c. *H. Cliff.* 392. R. *Lugdb.* 143.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

ken rappig, byna ongesteeld, gespitst en zydelings geplaatst.

X. *Serratula Scariosa.* Ruuw.

(10) Zaagblad *met Lancetvormige effenrandige Bladen, de Kelken rappig, gesteeld, stomp en zydelings.*

XI. *Spicata.* Geaaird.

(11) Zaagblad *met Liniaale Bladen, die aan den voet kanthairig zyn; de Bloemen ongesteeld, zydeling geaaird; de Steng enkeld.*

Deeze allen, in Virginie en andere deelen van Noord-Amerika groeijende, zyn meestendeels overblyvende Planten, die naar het Boelkenskruid, de Santorie en dergelyken zweemen. De eerste, bygenaamd *Nieuwjorkse*, groeit tot tien of twaalf Voeten, de andere, die Bladen als van den Persikboom heeft, tot vyf of zes Voeten hoog. De derde, van Mariland afkomstig, heeft de Bladen *Zeegroen* en dieper getand dan de anderen. Deeze is hooger van Steng dan de tweede, die *Zeer hoog* genoemd wordt,

143. GRON. *Virg.* 116. Cirsium tuberosum Capitulis squarrosis. DILL. *Elth.* 83. T. 71. f. 82.

(10) *Serratula* Fol. Lanceol. integerrimis &c. GRON. *Virg.* II. p. 116. Eupatorio affinis Americana Bulbosa &c. PLUK. *Alm.* 142. T. 177. f. 4.

(11) *Serratula* Fol. Linearibus basi ciliatis &c. GRON. *Virg.* 116. Cirsium tuberosum Lactucæ Capitulis spicatis. DILL. *Elth.* 85. T. 72. f. 83. Jacea angustifolia tuberosa Radicæ Virginiana. PLUK. *Alm.* 190. T. 424. f. 6.

wordt, doch laager dan de Nieuwjorkse. De twee volgende munten uit door de rappigheid der Koppen of Kelken, die als uit in malkander gestoken Bladerige Schubben bestaan. In de vierde zyn de Blommetjes zeer lang, omgekromd, knikken nederwaards en hebben een lang uitsteekende Styl, met twee punten Deeze heeft een knobbeligen Wortel, gelykerwys de laatste, met zydelingse Hoofdjes als die van Salade, welke een Aair maaken. Deeze laatste munt door de smalheid haarer Bladen uit. Haar Wortel, die uitwendig een oplossende kragt heeft, geeft 'er den naam van *Throatwort*, dat is Keelkruid, aan.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia aequalis.*

(12) Zaagblad *met Lancetvormige Bladen, de Kelkschubben aan de punt rappig stomp, uitgebreid, gekleurd: de Bloemen endelings.*

XII. *Serratula amara.* Bitter.

(13) Zaagblad *met Vindeelige scheeve spitse gladde ongedoornde Bladen; de Kelkschubben gespitst; de binnensten rappig.*

XIII. *Centauroides* Langstylig.

Deeze Siberische komen somtyds voor met een Steng van drie of vier hoogte (*).

De

(12) *Serratula* Fol. Lanceolatis, Squamis Calycinis &c. Cirsium inerme Foliis scabris &c GMEL. *Sib.* II. p. 72. T. 29.

(13) *Serratula* Fol. Pinnatifidis acutis glabris &c. Carduus Caule Ramoso &c. GMEL. *Sib.* II. p. 44. T. 17. Jacea serpens Flore triplicato ZANON.

(*) Van de laatste zegt de Ridder *Herba Pedalis*, doch dit

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

De Inwooners der Stad Jacut noemen de eerste Bitter Kruid en gebruiken het Afkookzel, zo in de Venusziekte als in de Pynen van 't Gebeente, daar uit spruitende. De andere gelykt veel naar het Kruid, dat men Jacéa noemt, hebbende schoone paarschbloemige Koppen, als die der volgende.

XIV. *Serratula Arvensis.* Stekelig.

(14) Zaagblad *met getande gedoornde Bladen.*

De vermaarde TOURNEFORT, die de Geslagten van *Jacea*, *Cirsium* en *Carduus* door de Doornen onderscheidde, zodanig dat het eerste geheel ongedoornde Planten, het tweede Planten met gedoornde Bladen en ongedoornde Koppen, het derde Planten met de Bladen en Koppen, beiden, gedoornd, begreep, moest dit Gewas tot het *Cirsium* betrekken. HALLER, hoewel de onderscheiding der Doornen verwerpende, volgt hem in deezen, en noemt het *Cirsium* met een hoekige Takkige Steng, de Bladen half gevind, de Vinnen hoekig, gedoornd, de Koppen ongedoornd. Anderen had-

dit strookt met de beschryving van GMELIN niet, die zegt, dat in de Tuinen de Steng 2 of 3 *Cubiti* hoog, de Takken een Voet of minder lang zyn. Misschien valt het, wild groeijende, laager.

(14) *Serratula* Fol. dentatis spinosis. GORT. *Belg.* 228. KRAM. *Austr.* 235. *Fl. Suec.* 662, 715. GOUAN *Monsp.* 421. R. *Lugdb.* 133. Carduus Vinearum repens Sonchi folio. C. B. *Pin.* 377. *Predr.* 156. Card. in Avena proveniens. C. B. *Pin.* 377. β. Cirsium Arvense Sonchi folio, Rad. repente, Caule tuberoso. TOURNF. *Inst.* 448.

hadden het Diftel genoemd en wel die in de Haver voortkomt, volgens BAUHINUS, waar van misschien de benaaming *Haver-Diftel*, welke DE GORTER opgeeft, afkomftig is; doch men zou het met de Sweeden eigener noemen *Koorn-Diftel*, *Akker-Diftel* of anders *Veld-Diftel* en *Kruipende Weg-Diftel* of *Boeren Plaag*, om zyne voornaame hoedanigheid aan te wyzen.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

Niet minder, naamelyk, dan in Sweeden (*), en elders ftrekt dit Onkruid tot bederf der Akkeren en Landen, in onze Provintiën, byzonderlyk op de Weiden in Westfriesland, daar men fomtyds meer Diftelen dan Gras ziet, of liever *Stekels*; want zulk een naam geeft men aldaar aan dit Gewas. Het groeit op Ysland, zo wel als in de Zuidelyke deelen van Europa, alwaar het mede een laftig Onkruid is in de Wyngaarden en Koornlanden. Het verheft zig tot een aanmerkelyke hoogte en breidt zig in 't ronde uit, door zyne kruipende Wortelen. Evenwel wordt de menigte van Stekels, op een Land, als een blyk van de luiheid des Landmans aangezien, die niet past op het uitplukken derzelven, waar door menze byna geheel kan vernielen. Sommige Boeren gaanze, om 't gemak, afmaaijen, dat niets ter wereld helpt, maar ze des te meer doet voortloopen.

De Bladen zyn fomtyds Wollig, doch meest glad

(*) Vitium Agrorum apud nos primarium est. LINN. *Flor. Suec.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

glad en blygroen, naar die van den Ganzen-Distel gelykende, en dus maakt het regtopstaande Kruid, met zyne paarschbloemige Koppen, geen onaartige figuur. Men kan dezelven gemakkelyk afplukken, doch de Bladen zyn voorzien met kwetzende Doornen. Het komt somtyds met witte Bloemen voor. De Zaaden hebben een lang Wollig Pluis, waar van, op sommige plaatsen, in Bedden gebruik gemaakt wordt. Ook is de Asch voor de Glasblazeryën zeer goed, zo RAY aantekent.

Speen-Knobbels der Stekelen.

Zonderling is 't, dat men, van dit zo gemeen Onkruid, geen goede Afbeelding aantreft by de Autheuren, dan alleen by COLUMNA, onder den naam van *Ceanothos Theophrasti.* LOBEL schynt hetzelve te bedoelen met zynen *Zeer gemeenen Wegdistel*, de *Onopyxos Guilandini*, waar van de Gestalte wel gelykt, doch hy beschryft denzelven als scherp steekende Bollekens hebbende, 't welk in 't geheel niet strookt. Anderszins maakt hy ook te regt gewag van de Knobbeltjes, die in Augustus en September aan de Steelen groeijen, welke een beproefd Middel tegen Aambeijen zyn zouden; zo hem de Prins van Orange, Willem van Nassau, hadt verhaald. Men heeft den dus geknobbelden Distel voor een byzondere Soort gehouden en (*Carduus hæmorrhoidalis Parisiensium*) Speendistel der Parysenaaren (*) genoemd gehad.

(*) Dit is de tweede Wilde Distel van DODONÆUS; *Pempt.* 739.

had. TOURNEFORT merkte reeds aan, dat die Knobbels, van eene Olyfachtige figuur, door het steeken van eenig Insekt ontstaan, dienende dezelven tot een Nest voor deszelfs Eijeren. „ Men geeft voor (zegt hy) dat deeze „ Knobbels, in de Dyzak gedragen, tot ge„ neezing der Aambeijen dienen. Sommigen „ knoopen 'er drie, ten dien einde, in een „ Slipje van hun Hembd." IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

CARDUUS. Doorn.

Men noemt gemeenlyk, de sterk gedoornde van deeze Onkruiden, in ons Land *Doornen*, en de minder gedoornde *Distelen*; weshalve ik die onderscheiding gebruiken zal tusschen dit en 't volgende Geslagt. Men vindt, immers, ook dikwils van Doornen en Distelen gewaagd als eene plaag der Akkeren: zo dat die woorden iets gelyknaamigs hebben.

De Planten dan, tot de Doornen behoorende, hebben een Eyronden Kelk, met gedoornde Schubben die op elkander leggen, en de Stoel der Blommetjes is met Haair begroeid. Het bevat dertig Soorten, waar van de eerste zeventien de Bladen langs de Steng afloopende, de overigen die slegts ongesteeld hebben.

(1)

739, in zyn XXI. Hoofdstuk. Nederd. bladz. 1158, waar aan de figuur der Bloemhoofdjes slegts niet natuurlyk voorkomt; want de Stekels hebben zulk een Wortel.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

I. *Carduus leucographus.* Witvlakkige.

(1) Doorn *met afloopende getande gedoornde Bladen, naakte zeer lange eenbloemige Steelen en gedoornde knikkende Kelken.*

II. *Lanceolatus.* Lancetbladige.

(2) Doorn *met afloopende Vindeelige stekelige Bladen, wyd uitgehoekt; de Kelken Eyrond gedoornd en ruig; de Steng gehaaird.*

III. *Nutans.* Knikkende.

(3) Doorn *met half afloopende gedoornde Bladen en knikkende Bloemen: de Kelkschubben van boven uitgebreid.*

IV. *Acanthoides.* Sierlyke.

(4) Doorn *met afloopende uitgehoekte Bladen, die aan den rand gedoornd zyn: de Kelken gesteeld, eenzaam, opgeregt en ruig.*

V. *Crispus.* Gekrulde.

(5) Doorn *met afl. uitgehoekte Bladen, die aan*

(1) *Carduus* Fol. decurr. dent. spinosis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 925. p. 528. *Veg.* XIII. p. 604. R. *Lugdb.* 134. Cirsium maculis Argenteis notatum. TOURNF. *Inst.* 448. Card. Leucographus s. Mariæ hirsutus. MORIS. *Bles.* 244.

(2) *Carduus* Fol. decurr. pinnatifidis &c. GORT. *Belg.* 228. *H. Cliff.* 392. R. *Lugdb.* 132. GOUAN *Monsp.* KRAM. GORT. *Ingr. Fl. Suec.* &c. Carduus Lanceolatus latifolius. C. B. *Pin.* 385. Carduus Lanc. s. sylv. Dodonæi. J. B. *Hist.* III. p. 58.

(3) *Carduus* Fol. semi-decurr. spinosis &c. GORT. *Belg.* 228. GOUAN *Monsp.* 422. *Fl. Suec.* &c. GMEL. *Sib.* II. p. 42. Carduus spinosiss. latif. &c. C. B. *Pin.* 385. Carduus nutans. J. B. *Hist.* III. p. 56.

(4) *Carduus* Fol. decurr. sinuatis &c. GORT. *Belg.* 229. GOUAN *Monsp.* 422. *Fl. Suec.* II. N. 718. Carduus Acanthoides. J. B. *Hist.* III. p. 59.

(5) *Carduus* Fol. decurr. sinuatis &c. GORT. *Belg.* 229. GOUAN

aan den rand gedoornd zyn ; de Bloemen aan 't end samengehoopt ; de Kopschubben ongedoornd , doch als gebaard en uitgebreid. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(6) Doorn *met afloopende uitgehoekte kanthaairige Bladen , die van onderen kaal zyn en getropte gesteelde Bloemen.* VI. *Carduus polyanthemus.* Veelbloemige.

(7) Doorn *met afl. getande Bladen, die aan den rand gedoornd zyn, en getroste opgeregte Bloemen, met ongedoornde Steeltjes.* VII. *Palustris.* Moerassige.

Van deeze zeven komen 'er vyf in onze Nederlanden en door byna geheel Europa voor; drie groeijen in Rusland en Siberie, één op Ysland. De eerste , die den bynaam wegens de witte Zilverachtige Vlakken der Bladen voert, valt in Kampanie en de *Veelbloemige*, die weinig van den *Kruldistel* verschilt, omstreeks de

GOUAN *Monsp.* 422. KRAM. *Austr. Fl. Suec.* &c. Card. spinosisſ. angustifol. vulgaris. LOES. *Pruss.* 43. T. 5. Carduus Caule crispo. J. B. *Hist.* III. p. 59.

(6) *Carduus* Fol. decurr. sinuatis ciliatis &c. *Mant.* 109. Card. pycnocephalus palustris. TRIUMF. *Obs.* 103. T. 103. Cirs. pal. Lanc. alato Caule, polyanthemum. VAILL. *Mem.* 160.

(7) *Carduus* Fol. decurr. dentatis &c. GORT. *Belg.* 229. Card. Fol. Linearibus dent. spinosisſ. R. *Lugdb.* 134. *Fl. Suec.* GORT. *Ingr.* 128. Carduus palustris. C. B. *Pin.* 377. MORIS. III. S. 7. T. 32. f. 13. Carduus polyc. angustifolius. DAL. *Hist.* 1743.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

de Stad Rome. Onder de onzen is de *Knikkende* zeer kenbaar aan zyne geboogene Koppen en van deezen hebben de Bloemen, voor dat zy open gaan, zo men wil, een Moskeljaat-Reuk (*). Meest komt deeze aan den Duinkant voor (†) en de *Sierlyke*, die Bladen als het Beerenklaauw heeft, is zo gemeen niet aan onze Wegen als de *Lancetbladige* of groote Breedbladige Wegdoorn, die men in de Kley-Landen byna overal aantreft. Deeze is op Ysland gevonden. Siberie voedt den Knikkende en Krul-, als ook den *Moeras-Distel*, die, zo wel als de *Krul-Distel*, zeer gemeen is op laage Weidlanden, inzonderheid van uitgeveende Plassen, zo in onze als de andere Provinciën. Onder 't Landvolk noemt menze gemeenlyk, om dat de Steng, als Bladerloos en regtopstaande, zig taamelyk hoog verheft, *Kaale Jonker* of *Boeren-Rottingen.* Behoudens, dat dit zo wel

(*) Gedagte Reuk wordt door D. MAPPUS verkeerdelyk toegeschreeven aan de Bloemen der Stekelen voorgemeld; waar in ze niemand, denk ik, ooit vernomen heeft.

(†) Verscheide deelen van deeze Knikkende Doorn of Distel, hebben den Heer LEDERMULLER ten Onderwerpe gestrekt van zyne nasporingen met het Mikroskoop. Dus heeft hy het aartig gepluimd Pluis der Zaaden; de Blommetjes, Meeldraadjes en het Stuifmeel, niet alleen; maar ook de Bladen, Stekels, Stengen enz. daar van, fraay beschreeven en voor 't Oog gebragt op Pl. 89-92, van het Tweede Deel zyner *Mikroskoopische Verlustigingen*, die voor twee of drie Jaaren by de Erven van F. HOUTTUYN uitgegeven zyn.

wel op den Kruldistel zie als op deezen, die de Koppen beiden Trosachtig als tot een Knop vergaard hebben, en daarom mede tot de Veel-bloemige behooren. Van HILL wordt de laatste Moerassige *Mey-Distel* genaamd, en HALLER merkt aan (*), dat dezelve de Steng tot zes Voeten hoog heeft, naakt en schraal, zonder Takken, alleenlyk met vleugelachtige Blaadjes bekleed. Deeze wordt derhalve, in 't Nederduitsch, *Speerdistel* getyteld.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia aequalis.*

(8) Doorn *met afloopende, Vindeelig uitgehoekte, ruigachtige gedoornde Bladen, Wollige naakte Bloemsteelen en afvallende Kelken.*

VIII. *Carduus pycnocephalus.* Grootkoppige.

Deeze, in de Zuidelyke deelen van Europa groeijende, schiet een Steng tot twee Ellen hoogte, zo TRIUMFETTI verhaalt. Het Loof gelykt eenigszins naar dat van den Beerenklaauw-Distel, doch is van onderen wit gewold, van boven donker groen, met eenige witte Streepen, die in de Doornen uitloopen. Om hoog heeft hy een dikken Knop, van veele Koppen als Hazelnooten, met gedoornde Schub-

(*) Cirsium Caule recto subnudo alato &c. *Helv. inchoat.* I. p. 74. N. 170.

(8) *Carduus* Fol. decurr. pinnatifido-sinuatis &c. JACQ. *Hort.* T. 44. Carduus Nemorosus Italicus. BARR. *Obs.* 925. *Ic.* 417. Carduus pycnopolycephalus sylv. TRIUMF. *Obs.* 100. T. 101.

IV. AFDEEL XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

Sehubben bekleed en paarſche Blommetjes bevattende, gelyk de meeſte andere Doornen; doch die niet opengaan, en evenwel wordt het Zaad ryp, dat in een dikke Wolligheid, Dons of Pluis zit, gelyk in de meeſte anderen van dit Geſlagt. De Bloemſteeltjes, die den gezegden Knop maaken, zyn hier niet gevleugeld en draagen elk drie of vier Koppen, ieder doorgaans met tien Blommetjes (†).

IX. *Carduus Argentatus.* Verzilverde.

(9) Doorn *met afloopende geſchaarde gedoornde Bladen, eenbloemige eenigermaate Wollige Bloemſteelen en Eyronde geſpitſte ongedoornde Kelken.*

In Egypte groeit deeze, een jaarlyks Gewas, terwyl de beide laatſten overblyvende zyn. Men heeft hetzelve in de Upſalſche Tuin geteeld, met een Steng van één Voet hoogte, de Bladen aan de uitſnydingen met Melkwitte Vlakken, daar zy in Egypte aan den rand als verzilverd zyn. Hy moet 'er niet menigvuldig voorkomen, alzo ik door FORSKAOHL 'er geen gewag van gemaakt vind.

(10)

(†) Volgens de *Mant. alt.* p. 461. Dit komt my veel waarſchynlyker voor, dan drie of vier, gelyk men in *Syſt. Nat.* vindt.

(9) *Carduus* Fol. decurr. runcinatis Spinoſis, &c. Cirſium Ægypr. minus, Foliis ad limbum Argenteis. GRANGE.

(10) Doorn *met afloopende Lancetvormige Bladen, die weerlooze Tandjes hebben; den Kelk gedoornd.* IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(11) Doorn *met afl. Vindeelige Liniaale effenrandige ongedoornde gesteelde Bladen, die van onderen Wollig zyn.* X. *Carduus disfectus.* Gekerfde. XI. *Cyanoides.* Koornbloemige.

Deeze beiden hebben de Bladen geheel ongedoornd en de laatste, die in Tartarie voorkomt, byna zonder eenige Haairtjes of Tandjes. Hier van is een Verscheidenheid, die de Bladen Liniaal gesnipperd heeft, uit Zaad in de Tuinen te Petersburg geteeld, waar van de Steng eens Mans langte hoog wierdt, in Takken verdeeld. De Koppen droegen paarsche Blommetjes en het Gewas zweemde naar de Jacéa, inzonderheid naar die Tuinplant, welke een Muskus-Reuk heeft (*).

(12) Doorn *met afl. Lancetvormige uitgeknaagd* XII. *Canus.* Gryze.

(10) *Carduus* Fol. decurr. Lanceolatis &c. *H. Cliff.* 392. DALIB. *Par.* 249. Cirsium majus singulari Capitulo magno. C. B. *Pin.* 377.

(11) *Carduus* Fol. decurr. pinnatifidis Linearibus &c. Card. Caule simplici &c. GMEL. *Sib.* II. p. 42. T. 15. β. Card. inermis, Caule Ramosissimo &c. *Id.* p. 44. T. 16.

(*) Jacea Moschata. J. B. *Hist.* III. p. 34. Vid. *Centaurea Moschata* in 't vervolg.

(12) *Carduus* Fol decurr. Lanceolatis &c. *Mant.* 108. Cirsium montanum maxim. RAJ. *Hist.* 305. Cirs. tomentosum Radice Bulbosâ. J. B. *Hist.* III. p. 44.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

knaagd getande kanthaairig gedoornde Bladen, die wederzyds met een Spinnewebbig Dons bekleed zyn.

XIII. *Carduus Pectinatus.* Gekamde.

(13) Doorn *met afloopende Lancetvormige Vindeelig gekamde Bladen, zeer lange Bloemsteelen, de Koppen na 't bloeijen knikkende.*

XIV. *Defloratus.* Langsteelige.

(14) Doorn *met afl. Lancetvormige Zaagtandige, eenigermaate Doornig gehaairde naakte Bladen en zeer lange Wollige eenbloemige Steelen.*

XV. *Monspessulanus.* Montpellierse.

(15) Doorn *met afl. Lancetvormige, eenigermaate uitgegulpte, gladde, ongelyk kanthaairige Bladen, overhoekse Bloemsteelen en ongedoornde Kelken.*

Zeker Kruid, by DIOSCORIDES *Kirsion* genaamd, om dat 'er de Pyn der Aderspatten door genezen werdt, gaf aanleiding tot de benaa-

(13) *Carduus* Fol. decurr. Lanc. Pinnatifido-pectinatis &c. *Mant.* 279.

(14) *Carduus* Fol. decurr. Lanc. Serratis &c. JACQ. *Vind.* 277. Card. Fol. rigidis mollitet spinosis. HALL. *Helv.* 677. T. 18. f. 2. Cirsium s. Carduus angustifolius. C. B. *Pin.* 377. *Prodr.* Cirs. sing. Cap. parvis. *Ibid.* Cirsium 3 Montanum. CLUS. *Hist.* II. p. 149.

(15) *Carduus* Fol. decurr. Lanc. subrepandis &c. GOUAN *Monsp.* 422. Card. Cirsium Monsp. Fol. longo glabro. J. B. *Hist.* III. p. 44. Cirsium Fol. non hirsutis. C. B. *Pin.* Cirsion. DOD. *Pempt.* 737. Cirsium alterum. LOB. *Ic.* 582, vel Cirsium. p. 581.

naaming van *Cirsium*, thans in gebruik voor zekere zagte, niet steekende of ongedoornde Distelen. Dus heeft TOURNEFORT dit woord tot een Geslagtnaam gebezigd; maar HALLER alle onderscheiding van de gedoorndheid, die by trappen (zegt hy) afneemt, afgeleid, verwerpende, maakt een Geslagt van *Cirsium*, 't welk alleenlyk door het gepluimde Pluis der Zaaden, dat in de *Carduus*, zegt hy, enkeld of eenvoudig is, van denzelven verschille. Ik vraag, of het somtyds niet duister te onderscheiden is, of de Haairtjes van het Zaadkuifje gepluimd zyn, dan niet? En of daar in ook geen trapswyze toe en afneeming plaats hebbe? LINNÆUS brengt de *Cirsia*, schoon de Koppen zelfs ongedoornd hebbende, hier t'huis, in 't Geslagt van *Carduus*, welks voornaamste Kenmerk, volgens zyn Ed., bestaat, in de Kelkschubben gedoornd te hebben. Hoe strookt dit!

IV. Afdeel. XX. Hoofd-stuk. *Polygamia æqualis.*

Van deeze vier Soorten, allen van die hoedanigheid, is de eerste, welke een knobbeligen Wortel heeft, in Oostenryk waargenomen. Deszelfs Bladen zyn byna grys door haare Wolligheid. De tweede was te Upsal voortgekomen in de Aarde, daar men Zaaden van Pensylvanie in gezaaid hadt. Zy maakte 'er een Steng van twee Voeten, zynde, gelyk het geheele Gewas, ongedoornd. De derde, onder den naam van *Smalbladige Distel met enkelde kleine Hoofdjes* bekend, wordt van HALLER thans getyteld:

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

teld: *Weerlooze Distel, met kanthaairige Bladen, en een naakte Steng met weinige Bloemen* (*). Hy merkt aan, dat dezelve de Bladen somtyds geheel effenrandig, somtyds Haairig getand, somtyds zelfs ingesneeden, ja ook wel eens gedoornd heeft. Doorgaans vindt menze met de Steng zeer Takkig, doch de Bloemsteelen zyn altoos uitermaate lang en dun, de Hoofdjes klein en Wollig. De Groeiplaats is in de Switzersche en Oostenrykse Bergvaleijen. JACQUIN zegt, dat hy 'er naauwlyks knikkende Koppen aan heeft kunnen vinden: schoon HALLER verzekert, dat de Bloem volwassen dikwils knikt. Ook hadt CLUSIUS dezelven knikkende afgebeeld. Hoe 't zy, deeze Soort heeft de Bloemen zo wel paarsch als de voorgaanden en de laatste, die van de Stad Montpellier, waar zy aan de Rivier groeit, gebynaamd is. Deeze heeft de Stengbladen Lancetvormig, wederzyds glad, Zeegroen en onverdeeld; de Wortelbladen uitgegulpt en aan de kanten als gehaaird met Borstelige Doorntjes. Op korte steeltjes draagt zy eenige Koppen aan den top der Steng, volgens den Ridder. Maar hoe kan zy dan het *Cirsium* van DODONÆUS, welk hy aanhaalt, zyn? Dit is het *tweede* Cirsium

(*) *Helv. inchoat.* Tom. I. p. 74. en aldaar afgebeeld. T. 4. f. 2. In zyn eerste Werk was 't een Distel met styve zagt gedoornde Bladen, enz. Op de Plaat, aldaar T. 18, noemt zyn Ed. het, een *Zagte Distel*, met styve zagt gedoornde Bladen; de Steng lang met weinig Bloemen.

fium van LOBEL, welks eerfte, myns bedunkens, 'er dus beter mede ftrooken zou. Ook zegt DODONÆUS dat de Kopjes ruuwachtig gedoornd en ftekelig zyn; terwyl LINNÆUS het befchryft *met ongedoornde Kelken* (*). IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(16) Doorn *met byna afloopende gefteelde, omtrent Vindeelige, gedoornde Bladen, een weerlooze Steng en eenzaame Bloemen.* XVI. *Carduus tuberofus.* Knobbelwortelige.

Wortels, naar die der Asphodillen gelykende, onderfcheiden buitendien dit Kruid, 't welk op vogtige Velden groeit in verfcheide deelen van Eu-

(*) Het *Cirfion* van DODONÆUS behoort, buiten twyfel, niet tot deeze maar tot de voorgaande Soort, als de eigenfte Afbeelding zynde van 't *Cirfium montanum* van CLUSIUS, met de zelfde Houtfnee - Plaat gedrukt: zie *Pann.* p. 659: terwyl het *Cirfium* van LOBEL, *Ic.* p. 581, volgens deszelfs befchryving juist by die Stad groeide, daar het hier den naam van heeft. ,, Wy hebben (zegt LOBEL) zeer vele ,, van den oprechten *Cirfium* ghefien by de Olyfmeulens en ,, Corenmeulens, in de ondiepe plaetfen van de Riviere van ,, Montpelliers, geheten de *Lanus*, ende in de Bemden en- ,, de Schorren, fuydtwaerts ftrekkende van 't Bofch van ,, Grammont, daer door d'overloopen van de Zee, en de ,, heete Sonnefchynen, de wyde en de breede pleynen met wit ,, Sout bedekt lagen, in Junio in den jaere 1566; daar ick ,, met Voeten over ghegaen ben." *Kruydtb.* bl. 686.

(16) *Carduus* Fol. fubdecurr. petiolatis &c. JACQ. *Vind.* 280. GOUAN *Monsp.* 423. Carduus Pratenfis Asphodeli Radice latifolius. MORIS. *Hift.* III. S. 7. T. 29. f. 27, 28. Card. Bulbofus Monfpelienfium. LOB. *Ic.* II. p. 10. β. Card. Prat. Asphodeli Rad. Fol. tenuiter incifis. C. B. *Pin.* 377. Jacea aculeata f. Tuberofa. TABERN. *Ic.* 154.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Europa, inzonderheid by Montpellier en in Provence. Men vindtze met Bladen die byna geheel zyn, met Vindeelige en met fyn gesnipperde Bladen. Ook verschillen de Stengbladen van de Wortelbladen aanmerkelyk, doch allen hebben zy maar slappe weerlooze Doornen. De Steng groeit, zegt LOBEL, wel twee Ellen hoog.

XVII. *Carduus Parviflorus.* Kleinbloemige.

(17) Doorn *met by den voet aangegroeide, Lancetvormige, naakte Bladen, die uitgeknaagd kanthaairig gedoornd en weerloos zyn.*

In de Berg-Valeijen der Zuidelyke deelen van Europa groeit deeze, die de Bloemen wit heeft in Eyronde Kelken, bekleed met wit gekielde Schubben, die aan 't end een slap Doorntje hebben; dus weerloos gelyk de Bladen.

XVIII. *Casabonæ.* Driedoornige.

(18) Doorn *met ongesteelde, Lancetvormige, effenrandige Bladen, die aan den rand drie Doorens by elkander hebben.*

XIX. *Stellatus.* Gesternde.

(19) Doorn *met ongesteelde, ongekerfde, Lancet-*

(17) *Carduus* Fol. basi adnatis Lanceolatis &c. *Mant.* 279. Cirsium Prat. Alp. polycephalum Asphodeli Radice, TOURNF. *Inst.* 448.

(18) *Carduus* Fol. sessil. Lanceolatis &c. Acarna major Caule non folioso. C. B. *Pin.* 379. Acarna Theophrasti Anguillaræ. LOB. *Ic.* II. 16. Polyacantha Casabonæ Acarnæ similis. J. B. *Hist.* III. p. 92.

(19) *Carduus* Fol. sessil. integris Lanceolatis &c. Card. hum.

cetvormige weerlooze, van onderen Wellige Bladen. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

Twee Planten, die de Doorens zonderling geplaatst hebben, weshalve de laatste den naam van *Gesternde* voert. Deeze Doorens staan in dezelve aan de Steng by den voet der Bladen en de Koppen zyn ook bezet met fyne Doorens, daar de Schubben in uitloopen, maar de Bladen, naar die der geele Violieren gelykende, weerloos. Men weet de plaats der afkomst niet, maar de ander, die den bynaam van CASABONA, Kruidkenner van den Hertog van Florence, heeft, schynt in Italie natuurlyk te groeijen. Deszelfs Steng schiet wel twee Ellen hoog en maakt een fierlyk Gewas; wegens de Bladen, die op de kanten met tropjes van twee of drie steekende Doorens begroeid zyn. Deeze wordt voor de *Acarna van Theophrastus* gehouden.

(20) Doorn *met omvattende, Piekswys' Vindeelige, gedoornde Bladen; Bladerlooze Kelken en gesleufde dubbeldoornige punten.* XX. *Carduus Marianus.* Lieve Vrouwen.

De

hum. aculeatus. TRIUMF. *Obs.* T. p. 96. Card. Stellatus Leucoii lutei foliis. DOD. *Mem.* IV. p. 261.

(20) *Carduus* Fol. amplexicaulibus &c. *Mat. Med.* 316. GORT. *Belg.* 230. KRAM. *Austr.* 237. GOUAN *Monsp.* 422. *H. Cliff.* 393. R. *Lugdb.* 133. &c. Card. albis maculis notatus vulgaris. C. B. *Pin.* 281. Carduus Mariæ. DAL. *Hist.* 1475.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

De witte Streepen en Vlakken merktekenen buitendien deeze Doorn of Distel, welke deswegen somtyds *Melkdistel* of *Marie-* en *Onzer Vrouwen Distel* geheten wordt. Dus onderscheidt hy zig van den gemeenen breedbladigen Weg-Doorn, in 't uiterlyke aanzien, zeer. De Groeiplaats is, zo wel in onze Nederlanden, by de Wegen, als in andere, doch niet in de Noordelyke deelen van Europa. De Franschen noemen hem *le Chardon Marie*. Hy heeft zeer groote gladde groene Bladen, door witte Aderen en Vlakken versierd, met een sterk gedoornden rand. Ieder Steng heeft op 't end een groote paarsche Bloem, wier Kopschubben een zonderling byhangzel hebben, aan de kanten en aan 't end gedoornd; 't welk deeze Koppen naauwlyks aanvatbaar maakt (*).

Het Zaad van deeze Doornen, welken HALLER onder den naam van *Silybum* afzondert, is bitter, gelyk dat der meeste anderen van dit Geslagt, doch wordt niettemin van 't klein Gevogelte opgezogt. Het heeft een Meeligheid, die maakt, dat men de Emulsie daar van tegen Borstkwaalen met steekende Pyn, als ook in Bloedstremmingen aangepreezen vindt. Het Afkookzel der Bladen en Wortelen wordt in Verstoppingen der Ingewanden, inzonderheid van de

1475. Silybum Card. Mariæ & Lacteus. LOB. *Ic.* II. 7. Card. Leucographus. DOD. *Pempt.* 722.

(*) Zie BERKHEY, Tab. 2. f. 22 & Tab. 8. f. 3.

de Lever, voorgeschreeven. De Bladen zyn bitter, samentrekkende en bevatten vry veel Zuur. Op sommige plaatsen gebruikt men het jonge Loof voor Moeskruid (*). IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(21) Doorn *met omvattende, hoekig-gedoornde Bladen; de Bloemen eenzaam, byna ongesteeld, omgord met vyf Blaadjes of daaromtrent.* XXI. *Carduus Syriacus.* Syrische.

Deeze, dien CAMERARIUS heeft afgebeeld, onder den naam van *Syrische Melkdistel*, is by Aleppo gevonden door RAUWOLF. Het is de Witte Doorn van DIOSCORIDES, by de Arabieren *Bedeguard* genaamd. Hy heeft, in de Oxelen, de Koppen byna ongesteeld, geschoord met twee groote en twee of meer kleine Blaadjes. De Kelkschubben loopen uit in lange Doorens of Punten. Het Loof vindt men met witte Vlakken getekend, byna gelyk in de Vrouwen Distel. De Bloemen zyn wit, maar in Egypte vondt FORSKAOHL dit Gewas ook met paarsche Bloemen.

(22) Doorn *met ongesteelde tweevoudig Vindee-* XXII. *Eriophorus.* Wolkoppige.

(*) GEOFFR. *Mat. Med.* Tom. III.

(21) *Carduus* Fol. amplexic. angulato-Spinosis &c. *H. Cliff.* 393. *Ups.* 250. R. *Lugdb.* 132. N. 5. GRON. *Orient.* 252. Carduus albis Maculis not. exoticus. C. B. *Pin.* 381. Card. Lacteus Syriacus. CAM. *Hort.* T. 10.

(22) *Carduus* Fol. sessilibus bifariam pinnatifidis &c. *H. Ups.*

Hh

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

deelige Bladen, wier Slippen overhoeks opgeregt zyn; de Kelken Klootrond en ruig.

Wolkoppige of *Woldoorn* kan deeze met regt genoemd worden, hoewel hy zeer verschilt van den *Eriocephalus*, die een byzonder Geslagt uitmaakt, in 't vervolg te beschryven. Hy groeit in Engeland, in Vrankryk, Spanje, Portugal, als ook in Oostenryk en Switzerland. LOBEL zegt, dat men hem *Monniks-Kruin* tytelt, om dat de Bollen boven kaal zyn, gelykende dus naar de geschooren Hoofden der Monniken. Hier door verschilt hy van den gewoonen Breedbladigen Wegdoorn, die ook de Koppen ruig, doch niet zo Wollig heeft (*). Voor 't overige gelyken de Bollen, eer zy gaapen, zegt hy, veel naar de Zee-Appelen of Zee-Klitten, dus wederom naar de Klissen genaamd. De Steng valt wel drie of vier Ellen hoog en is Wollig grys: de Wortel groot, van buiten zwart, van binnen wit en niet onaangenaam van Smaak, zettende het Water af. Hy groeit ook in het Zuidelykste der Spaansche Nederlanden.

HALLER houdt deezen voor den schoonsten

Ups. 249. GOUAN *Monsp.* 413. R. *Lugdb.* 133. N. 11. MILL. *Ic.* 293. Card. Cap. rot. tomentoso. C. B. *Pin.* 382. Card. tomentosus &c. LOB. *Ic.* II. 9. Carduus Eriocephalus. DOD. *Pempt.* 723. β. Card. Fol. semidecurr. *Ups.* 249. Not. Card. tomentosus Pyrenaicus. TOURNF. *Inst.* 441?

(*) VAILLANT hadt deezen ook *Eriocephalus* geheten.

ſten aller Diſtelen van Switzerland, die overal voorkomt in de Bergachtige Streeken, hebbende zeer groote, fraay verdeelde, ſterk gedoornde Bladen, boven groen, onder wit, de Bloemen meest paarſch, doch ook ſomtyds wit van Kleur. De ronde Koppen zyn als Appeltjes aan 't end der Takken van een zes Voets Steng ſamengehoopt, en hebben de Kelkſchubben Bladerig, met Wolligheid als Katoen bekleed, ieder uitloopende in een geele Doorn (†). Het Zaad is wit, byna ovaal, platachtig en ſchuins geknot. De Stoel, zegt hy, is gelyk die der Artisjokken eetbaar, en dit heeft deeze met de meeſte Doorens gemeen, wier Stoelen, voor het bloeijen, meestal Vleezig en goedſappig zyn (‡). IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

(23) Doorn *met ongeſteelde, Vindeelig uitgehoekte, Zaagtandige weerlooze Bladen, de Steng uitermaate Takkig, de Kelken Pluizig en eenigermaate Zaagtandig.* XXIII. *Carduus altissimus.* Zeer hooge.

(24) Doorn *met Lancetvormige klein gedoornde Bladen, van onderen Wollig; de Steng weerloos, Bladerig, eenbloemig.* XXIV. *Virginianus.* Virginiſche. Zeer

(†) Vid. BERKHEY. Tab. II. Fig. 26, 27.

(‡) *Helv. incboat.* I. p. 74.

(23) *Carduus* Fol. ſesſilibus pinnatifidis &c. Cirſium altisſimum Laciniato folio. DILL. *Elth* 81. T. 69. f. 80.

(24) *Carduus* Fol. Lanceolatis Spinuloſis &c. Cirſium minus Virg. ſingulari Capitulo, Caule folioſo. GRON. *Virg.* 117.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

Zeer hoog of allerhoogst *Cirsium* noemt DILLENIUS te regt de eerste van deeze twee, die uit Zaad van Karolina in de Elthamse Tuin was opgegroeid tot tien en twaalf Voeten hoogte; in veele Takken uitgebreid, doch weerloos. De Steng was van onderen byna twee Duimen dik. De Koppen waren zeer sierlyk, naar die der Jacéa gelykende, met paarsche Bloempjes. Zou het deeze niet zyn, welke CLAYTON op vogtige Slykerige belommerde Plaatsen, in Virginie, groeijende vondt (†)? De andere valt 'er laag, doch heeft niet minder fraaije Bloemen.

XXV. *Carduus heterophyllus.* Verschilbladige.

(25) Doorn *met omvattende Lancetvormige, kanthaairige geheele en gesnipperde Bladen aan de Steng, die meest ééne Bloem draagt met een ongedoornde Kelk.*

In laage Velden der Noordelyke deelen van Europa en Asie, gelyk by ons ook in Veenachtige Weiden der Wouden in Vriesland, groeit dit slag van Doornen, waar van de naams-oirsprong blykbaar is. Duisterer is de onderscheiding van deeze Soort, welke de Heer HALLER met den *Knobbelworteligen Doorn*, van

(†) Cirsium altissimum &c. GRON. *Virg.* 117, 3.

(25) *Carduus* Fol. amplexicaulibus Lanceolatis &c. GORT. *Belg.* 230. *Fl. Suec.* 657, 721, GMEL. *Sib.* II. p. 51. GORT. *Ingr.* 128. OED. *Dan.* 160. Cirsium maximum Asphodeli Radice. C. B. *Pin.* 377. Cirsium Brittanicum Caule multifloro. SCOP. *Ann.* 2. p. 60.

van hier voor *, overeenkomſtig oordeelt en het verſchil der Bladen is niet zigtbaar in de Afbeelding van denzelven (†). Evenwel merkt zyn Ed. eenig onderſcheid met de Sweedſche aan, welke de Ridder maar een Steng geeft van eenen of ten hoogſten drie Voeten hoog, daar hy ze in Switzerland tot vyf Voeten waarnam. De Heer DE GORTER vondtze In Rusland altoos met verſchillend Loof, de bovenſte en onderſte Bladen onverdeeld, de Stengbladen geſnipperd. GMELIN, dat zonderlinger is, merkt aan, hoe in Siberie de Landſchappen, beooſten de Jeniſea, dit Gewas niet dan met gantſch onverdeelde Bladen voortbrengen, maar bewesten die Rivier kwam het byna altoos met de Bladen beneden de helft der Steng Vindeelig of geſnipperd voor. Van boven waren zy meest donker, doch ook ſomtyds bly groen, van onderen altoos uit den Aſchgraauwen witachtig; doch ook aan de bovenzyde doorgaans met een dunne Wolligheid bekleed. Het was 'er overal vry gemeen, komende meest aan de Rivieren of op vogtige Gronden voor. Zal men zig nu verwonderen, dat Doctor SCOPOLI deezen zagten Doorn in Tyrol veel kleiner en geheel Wollig, ſomtyds met een veelbloemige Steng vondt? LINNÆUS merkt aan, dat de kweeking deezer Plant in de Tuinen het Loof meer

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

* Bladz. 477.

(*) Cirſium montanum Fol. longis ſerratis ſubtus incanis. Helv. enum. Tab. XXI. *Helv. inchoat.* Tab. VII. p. 77, 78.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

meer gesnipperd maakt. Het heeft overblyvende, knobbelige voortkruipende Wortelen.

XXVI. *Carduus Helenioides.* Alantachtige.

(26) Doorn *met omvattende Lancetvormige getande Bladen die met ongelyke Haairige Doorntjes gerand zyn: de Steng ongedoornd.*

Wegens de Bladen, naar die van het Alantswortel gelykende, heeft deeze den bynaam. Het zou de zelfde byna schynen te zyn, met die, welke het Loof van Patich of Goe-Henrik heeft, by den Heer HALLER, hier voor op het Alpische Zaagblad als een bysoort aangehaald. Dat zy de voorgaande Soort zeer gelyk is, blykt niet alleen uit Doktor SCOPOLI, maar uit den Ridder zelf, die zegt, dat de Steng hooger is, dat de Bladen niet zo wit zyn, doch veel menigvuldiger, beslaande byna de geheele Steng, en boven, by de Bloemen, Elsvormig, geenen gesnipperd. Zyn Ed. stelt de Groeiplaats in Engeland en Siberie.

XXVII. *Serratuloides.* Zaagbladige.

Doorn *met byna omvattende Lancetvormige on-*

(26) *Carduus* Fol. amplexicaulibus &c. *H. Cliff.* 392. *Ups.* 250. Cirsium singulari Capitulo Squamato vel incanum alterum. C. B. *Pin.* 377. MILL. *Dict.* T. 94. Carduus mollis Fol. Helenii. C. B. *Pin.* 377? Cirs. Brittannicum Fol. dentatis. SCOP. *Ann.* 2. p. 60.

(27) *Carduus* Fol. subamplexicaulibus Lanceolatis &c. JACQ. *Vind.* 281. Card. Cal. inermibus acutis. GMEL. *Sib.* II. p. 52. T. 22 & 23. f. 1. Cirsium angustifol. non laciniatum. C. B. *Pin.* 377.

onverdeelde Bladen, de Tandjes Borſtelig gedoornd hebbende; en eenbloemige Steelen. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(28) Doorn *met omvattende Lancetvormige Bladen, de Tandjes Borſtelig gedoornd hebbende en driebladige Bloemen.* XXVIII. *Carduus Tartaricus.* Tartaarſche.

(29) Doorn *met Lancetvormige onverdeelde, weerlooze getande gladde Bladen, de Bloemen ongebladerd, met ſlappe Stekeltjes.* XXIX. *Flavescens.* Geelachtige.

Weinig verſchillen deeze drie, inzonderheid de twee eerſten, beiden haare Groeiplaats hebbende in Siberie, doch ook, zo 't ſchynt, in Switzerland. De eene gelykt naar het Zaagblad-Kruid, zo wel als de andere. De derde, die in Spanje gevonden is, heeft de Kelken rolrond-Eyrondachtig, uitloopende in puntige, ſlappe, uitgebreide Schubben. De Bloemen zyn witachtig geel.

De zogenaamde *Tartaarſche Doorn* werdt, omtrent den jaare 1760, door den Heer CHENAL ook aan de Birſa, by Baſel in Switzerland, ontdekt en fraay in Afbeelding gebragt (†). Zo het die is, welke de Heer HALLER noemt, *Cirſium* met kanthaairige half gevinde Bladen, de Vinnen hoekig gedoornd, de bovenſten de Steng omvattende: dan zou hy gemeen zyn in Switzerland en Duitſchland: doch met deeze en

(28) *Carduus* Fol. amplexicaulibus Lanceolatis &c.
(29) *Carduus* Fol. Lanceolatis integris inermibus &c.
(†) *Act. Helv.* VOL. IV. p. 294. Tab. 16.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.* en den Distel *Erisithales*, is eenige verwarring (*).

„ Uit de Ziekte, welke LINNÆUS in de „ Tartaarsche Doorn beschryft (†), zegt HALLER, zou ik vermoeden, dat die myn *Carduus* N. 175. [tot welken de *Erisithales* behoort], ware: want hy zegt, dat die vol „ wordt; het Pluis tot smalle Blaadjes zig verbreedende, met groene Zaagtandige Blommetjes; den Styl uitloopende in twee kanthairige Blaadjes. Maar de *Carduus Erisithales* verschilt zeer van mynen Distel N. 176, „ al ware 't slegts, door de meestal breede en „ niet half gevinde Bladen (‡)."

XXX. *Carduus mollis.* Zagte. (30) Doorn *met Vindeelige Liniaale, van onderen Wollige Bladen, de Steng ongedoornd eenbloemig.*

Deeze door CLUSIUS zagte Distel geheten, wordt, zegt hy, gevonden op die geheele ry Gebergten, welke van Kalenberg en den Donau zig uitstrekt tot aan de Switzersche Alpen, en zig van daar wederom, door Prellenberg en Ham-

(*) CHENAL. *Programm.* Bas. 1776. p. 9.

(†) De *Prolepsi Plant.* p. 338.

(‡) HELV. *incboat.* Tom. I. p. 76. N. 176. is, zyn zo even gedagte Cirsium.

(30) *Carduus* Fol. pinnatifidis Linearibus &c. *Am. Acad.* IV. p. 328. JACQ. *Vind.* 276. Carduus mollis laciniato folio. C. B. *Pin.* 377. Carduus mollior primus. CLUS. *Hist.* II. p. 151. *Pann.* 661. T. 662. JACQ. *Austr.* T. 18.

Hamburgerberg, tot aan gedagte Rivier, twee twee Mylen boven Posen, ombuigt. De Heer JACQUIN, die ze alleroverwloedigst op de Badensche Bergen aantrof, getuigt dat het een zeer fraaye Plant is, van één tot vier Voeten hoog naar den Grond, waar in zy groeit. De Steng heeft zy paarschachtig; de Bladen tot de middelrib toe ingesneeden, boven groen, onder Wollig wit. Zy loopt uit in een enkele Bloem, met een Kelk van slappe Stekeltjes, de Blommetjes schoon paarsch van Kleur; naar Moskeljaat ruikende.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia aquaeis.*

(31) Doorn *zonder Steng, met gladde Kelken.*

XXXI. *Carduus acaulis.* Ongestengde.

Op opene Steenachtige Velden in Europa, zo wel als in onze Nederlanden, groeit dit Gewas, dat men *Everwortel*, naar 't Hoogduitsche *Eberwurts* noemt. In Switzerland is het ook op drooge, dorre Grazige Vlakten niet zeldzaam, hebbende de Wortelbladen op den Grond in 't ronde geschikt, halfvinnig, met hoekige twee- en drie-Kwabbige Vinnen, die op de kanten met sterke Doorntjes bezet zyn. Een of meer Stengetjes geeft het uit; naauwlyks een Duim lang zynde, ieder met een Bloem.

CNI-

(31) *Carduus* acaulis Calyce glabro. GORT. *Belg.* 231. *Fl. Suec.* 656, 722. DAL. *Paris.* 248. Carlina acaulis minore purpureo Flore. C. B. *Pin.* 380. COMM. *Holl.* 23. Chamæleon exiguus Tragi. J. B. *Hist.* III. p. 62. Card. acaulis Septentrionalium. LOB. *Ic.* II. 5.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

CNICUS. Diſtel.

Een Eyronde Kelk, die met Takkig gedoornde Schubben bekleed is en omwald met Bladen als Blikjes, (met en benevens gelyke Blommetjes,) bepaalt de Kenmerken van dit Geſlagt, tot het welke de gewoonlyk zogenaamde *Cnicus* of Gezegende Diſtel, thans tot de *Centaurea* betrokken, niet behoort. Hetzelve bevat negen Soorten van gedoornde en ongedoornde Diſtelen, als volgt.

I. *Cnicus Oleraceus.* Moezige.

(1) Diſtel *met Vindeelige Bladen, die gekield en naakt zyn, de Blikjes holrond, effenrandig en eenigermaate gekleurd.*

Op Boſch - Velden in de Noordelyke deelen van Europa, als ook in Rusland, groeit deeze, die *Veld - Diſtel* genoemd wordt, komende ook voor in vogtige Weidlanden en Velden buiten Utrecht. Men zou ze eigener *Moes - Diſtel* noemen, alzo de Rusſen in 't Voorjaar de Bladen kooken en eeten als Kool. LOBEL noemtze *Beemd - Diſtel*, als ook veel groeijende in de Beemden en vogte Bosſchen van Vlaanderen, Artois, Brabant en Duitsland. Zy heeft Bladen naar

(1) *Cnicus* Fol. Pinnatifidis Carinatis nudis &c. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 926. p. 530. *Veg.* XIII. p. 606. GORT. *Belg.* 231. *Fl. Suec.* 711, 723. R. *Lugdb.* 136. N. 2. Card. Pratenſis latifolius. C. B. *Pin.* 376. Card. Pratenſis Tragi. LOB. *Ic.* II. p. 11. β. Cirſium latisſimum. C. B. *Pin.* 377. Cnicus Pratenſis Acanthi folio Flore flavescente. TOURNF. *Inſt.* 450. Item Fl. purp. *Ibid.*

naar het Beerenklaauw gelykende, maar flapper en bleek groen. De Bloemen, zegt hy, groeijen getropt aan een Steng van vier of vyf Ellen hoogte, dat dunkt my wat veel is. BAUHINUS evenwel, zegt van drie en vier Ellen, HALLER van drie tot zes Voeten en CHENAL tot eens Menschen hoogte. In de Bosschen by Basel, merkt deeze Autheur aan, dat het dikwils voorkomt met meer gedoornde Bladen (*), waar van de onderften gesnipperd zyn, de bovensten niet. 't Gewas heeft doorgaans maar zagte Doornen en het malschste Loof van alle Distelen, wordende van de Vrouwtjes *Gras-Kool* geheten, zo BAUHINUS aanmerkt. Hy vondt hetzelve op Berg-Velden omstreeks Geneve en RAY by Straatsburg aan den Ryn.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD. STUK. *Polygamia aequalis.*

(2) Distel *met omvattende, Vindeelige Baardswys' Zaagtandige Bladen, knikkende Bloemsteelen en Lymerige Kelken.*

II. *Cnicus Erisithales.* Fyndoornige.

Den bynaam *Erisithales*, van PLINIUS ontleend, hadt DALECHAMP aan een dergelyk Gewas gegeven, dat Bladen als het Beerenklaauw

(2) *Cnicus* Fol. amplexicaulibus Pinnatifidis &c. JACQ. *Obs.* I. 28. T. 17. *Vind.* 279. Card. Prat. Fol. tenuibus laciniatis. C. B. *Pin.* 377. Cirsium Acanthoides Montanum &c. TOURNF. *Inst.* 448. Erisithales. DALECH. *Hist.* 1094, HALL *Helv. inchoat.* I. p. 75. N. 175.

(*) CHEN. *Programm.* Bas. 1776. p. 9.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

klaauw heeft met geele Bloemen. Het groeit overvloedig op alle Velden aan den voet der Gebergten, zo in Oostenryk als in de Zuidelyke deelen van Vrankryk. Het heeft een Steng van anderhalf Elle hoogte; doch hooger als men 't in de Tuinen kweekt, zynde, gelyk het voorgaande, een overblyvend Kruid. Het heeft Vindeelige Bladen, van onderen ruigachtig met fyne Doorntjes gezoomd, en knikkende geele Bloemen, wier Kelken geen Bladerig Kransje hebben; zo dat daar aan het Hoofd-kenmerk van dit Geslagt ontbreekt.

III. *Cnicus ferox.* woeste.

(3) Distel *met afloopende Lintachtige Bladen, die Tandswys' gedoornd zyn en een opgeregte Takkige Steng.*

Op dorre Bergvelden in de Zuidelyke deelen van Europa groeit deeze, die Lancetvormig-Liniaale Bladen heeft, niet zeer sterke Doornen. De Koppen zyn zo digt met dergelyken bezet, dat men zonder kwetzing dezelven niet kan afplukken, noch aanraaken.

IV. *Pygmæus.* Naantjes.

(4) Distel *met ongesteelde, byna Liniaale, zeer*

(3) *Cnicus* Fol. decurrentibus Ligulatis &c. *Mant.* 109. GER. *Prov.* 181. Carduus Lanceolatus validissimis Aculeis. TOURNF. *Inst.* 450. Carduus Lanceolatus ferocior. J. B. *Hist.* III. p. 58.

(4) *Cnicus* Fol. sessilibus sublinearibus confertissimis &c. JACQ. *Vind.* 282. T. 8. Card. mollis Folio oblongo, Cirsii Capitulo. C. B. *Pin.* 377. Carduus mollior humilis angustifolius. CLUS. *Pann.* 665.

zeer digt getropte Bladen; de Kelken ongedoornd. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

Deeze behoort, wederom, tot de Zagte Doornen, een zonderling Plantje, welks Wortel zwart is en zoet van Smaak, fchietende een Stengetje van een Handbreed of een half Voet hoog, bezet met zeer lange, fmalle, fpitfe Haairige Bladen, aan de enden omgekromd. Het geeft een enkele Bloem, op den top, uit, die vry groot is, van Kleur paarfchachtig blaauw, met een gefchubden Kelk, zonder Doornen. Op de hoogfte toppen van den Schneeberg, in Oostenryk, komt het niet dan zeldzaam voor.

De fraaiheid doet CLUSIUS zynen fmalbladigen laagen zagten Diftel, die hier t'huis gebragt wordt door den Heer JACQUIN, betrekken tot den *Edeldiftel* van GESNERUS; maar dezelve hadt, volgens SIMLER, de Steng een Elle hoog met weinige Bladen bezet naar die der Dotterbloemen gelykende; 't welk hier weinig ftrookt (*).

(5) Diftel *met afloopende onverdeelde Lancetvor-* V. *Cnicus Acarna.* Spaanfche.

(*) *Per Caulem rara, quæ referunt Folia Herbæ quam* Mosfblumen *appellamus*, zegt SIMLER. Dit Kruid vind ik de *Caltha paluftris* te zyn, welke ronde Bladen heeft.

(5) *Cnicus* Fol. decurrentibus Lanceolatis &c. GOUAN *Monfp.* 423. Card. Caule Alato Spinofo. R. *Lugdb.* 133. Acarna major Caule Foliofo. C. B. *Pin.* 379. Chamæleon Salmanticenfis, CLUS. *Hift.* II. 155. *Hifp.* 450. *β.* Acarna hu-

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK *Egaale Veelwyvery.*

vormige Bladen, de Kelken Vinswyze gedoornd.

Ontzaglyk gedoornd is wederom deeze, die zeer gemeen door CLUSIUS, op 't Land by Salamanca, in Spanje, gevonden wordt, wordende aldaar *Chamæleon* geheten. Hy heeft den Steng in 't wilde een Voet, somtyds een Elle hoog, doch in de Tuinen gezaaid hooger, zegt die Autheur. In Languedok komt hy, op de Velden, meer dan eens Mans langte hoog voor. De Steng is hard en styf, hoekig gevleugeld en bezet met veele lange smalle witachtige Bladen, die dubbelde Doorens hebben. Aan de toppen komen Kroontjes van vyf of zes stekelige Koppen, met paarsche Bloemen. Het Zaad is, zo wel als de Wortels, zoet.

VI. *Spinosissimus.* Ontzaglyke.

(6) Distel *met omvattende, Schaarig gevinde, gedoornde Bladen, een enkelde Steng en ongesteelde Bloemen.*

Op de Alpen van Switzerland, Oostenryk en Tartarie, zegt LINNÆUS, groeit deeze, die minder ontzaglyk en onhandelbaar dan de voorgaande is; hebbende de Steng somtyds maar een

humilis Caule folioso. C. B. *Pin.* 379. Picnomon Cretæ Solonensis. DALECH. *Hist.* 1456.

(6) *Cnicus* Fol. amplexicaulibus, sinuato-pinnatis &c. Carlina polycephalos alba. C. B. *Pin.* 380. Cirsium Alp. Spinosissimum &c. HALL. *Helv.* 679. T. 20. GMEL. *Sib.* II. p. 64. T. 25.

een Handpalm of een Voet, en zeldzaam anderhalf Elle hoog; somwylen geheel roodachtig of met roode Vlakken, somwylen groen: de Bladen zagt, byna als die der Paardebloemen ingesneeden, Haairig ruig en met korte Doornen gewapend. Hier van wordt de Wortel, die uit veele dikke Vezelen bestaat, zo wel als die van den Zaagbladigen Doorn, hier voor beschreeven, in 't vroege Voorjaar door de Tartaaren en Kalmukken uitgegraven, en gegeten. De Heer GMELIN zegt, dat die Wortels, gekookt zynde, hem beter smaakten dan Fransche Raapen. Zy worden, deswegen, van hun *Epschök* geheten. Somtyds komt de Plant geheel ongestengd voor; gemeenlyk gestengd met paarsche, doch elders ook met witte Bloemen, wier Kelken ongedoornd, maar met Bladen sterk omwald zyn. HALLER ontkent (*), met reden, dat dit de zelfde zy als zyn zeer sterk gedoornd Cirsium der Alpen, 't welk 'er anders veel naar gelykt: want hetzelve heeft, bovendien, zeer stekelige Kelken (†).

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

(7) Distel *met Vindeelige Bladen en rappige Kelken, met gespitste Schubben.*

VII. *Cnicus. Centauroides.* (8) Ruuwkelkig.

(*) *Helv. inchoat.* p. 75. T. 5.

(†) De Ridder wil, dat men 'er den Naantjes-Distel van JACQUIN mede vergelyken zal: *sed monoclonos*, zegt hy: dat is: maar die is eenstengig: dat deeze ook is en daar benevens is die geheel weerloos of ongedoornd. Hoe strookt dit?

(7) *Cnicus* Fol. pinnatifidis &c. Carduus inermis, Fol. pinn.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. VIII. *Cnicus uniflorus.* Eenbloemige.

(8) Diſtel *met Vindeelige Bladen, de Kelken rappig ruig.*

(9) Diſtel *met Hartvormige Bladen, de Bladſteelen gekruld gedoornd, de Steng omvattende: knikkende Bloemen en rappige Kelken.*

IX. *Cernuus.* Knikkende.

Deeze, waar van de eerſte in de Pyreneeſche Bergen valt, de twee anderen in Tartarie, gelyken naar de *Centaurea*, door haar Loof en Geſtalte. Zy hebben de Kelken ruuw en rappig, wegens de Vliezige Schubben. De laatſte munt uit door haare Hartvormige Bladen, zo by den Grond als aan de Steng, die in de Tuinen eens Mans langte hoog wordt, en groote doch knikkende Koppen heeft en geelachtige Bloemen van een aangenaamen Honigreuk, ſtortende ook een dik Vogt, dat niet onſmaakelyk, maar een weinig bitter is, uit.

ONOPORDUM. Ezelsdoorn.

De Stoel is met Kuiltjes of Putjes als een Ho-

pinn. ſerratis inermibus &c. *H. Cliff.* 392. Centaur. majus Fol. Cinaræ Cornuti. MORIS. *Hiſt.* III. p. 131. S. 7. T. 25. f. 2.

(8) *Cnicus* Fol. pinnatifidis, Calyce ſcarioſo villoſo. *Mant.* 572. Centaurea Cal. Membranaceis &c. GMEL. *Sib.* II. p. 86. T. 38.

(9) *Cnicus* Fol. Cordatis &c. *H. Upſ.* 251. Card. Fol. ex cordato-lanceolatis &c. GMEL. *Sib.* II. p. 47. T. 19.

Honigraat, en de Kelkſchubben zyn ſpitspuntig in dit Geſlagt, het welk nog de vier volgende Soorten van Diſtelen bevat, die onder den zonderlingen Griekſchen naam *Onopordon* begreepen zyn, waar van ik den Geſlagtnaam heb ontleend, als boven: dus

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

(1) Ezelsdoorn *met rappige Kelken, die de Schubben uitgebreid hebben; de Bladen langwerpig Eyrond en uitgehoekt.*

I. *Onopordum Acanthium.* Gemeene.

Deeze, dien men *Witte Weg-Diſtel*, in 't Franſch *Epine blanche* noemt, komt door geheel Europa, en in onze Nederlanden, op woeſte drooge plaatſen voor. Zeer overvloedig vindt men hem, te Landskroon in Sweeden, op de Wallen. Weinig twyfelt men, of deeze is het *Acanthium* van DIOSCORIDES, en het *Onopordon* van ANGUILLARA, welke benaaming, die Ezelveest betekent, hy nog in ſommige deelen van Vrankryk en Italie voert.

Hy heeft een Steng van zes Voeten en hooger, die Takkig gearmd is en door de afloopen-

(1) *Onopordum* Cal. Squarroſis, Squamis patentibus &c. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 927. p. 531. *Veg.* XIII. p. 607. GORT. *Belg.* 231. KRAM. *Auſtr.* 239. *Fl. Suec.* 653, 724. GOUAN *Monſp.* 424. R. *Lugdb.* 134. Spina alba ſ. tomentoſa latifolia ſylveſtris. C. B. *Pin.* 382. LOES. *Pruſſ.* 261. T. 82. Card. tomentoſus Acanthi folio vulgaris. TOURNF. *Inſt.* 441. Acanthium. DOD. *Pempt.* 721. LOB. *Ic.* II. 1.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

pende Bladen als gevleugeld. Zy gelyken naar die van 't Beerenklaauw en zyn, zo wel als de Steng, met een witte Wolligheid, nu ylder dan digter, overtoogen. De uitgesneede punten, aan den rand, zyn driehoekig en hebben op ieder hoek een sterken Doorn, somtyds twee. Op 't end der Takken komen groote Bloemen, waar van de Kelkschubben ook spits gedoornd zyn, met een groot getal Violette Blommetjes.

Door verscheidene is de kragt des Saps van dit Kruid tegen de Kanker, zo in de Lippen als in de Borsten, beproefd. Men heeft somtyds eenige vrugt van deszelfs oplegging gemeend te bespeuren. Inwendig is 'er ook gebruik van gemaakt, tegen de Etterborst. GOELICKE deedt een Scheidkundig onderzoek op de Wortels, welke eetbaar zyn, zo wel als de Spruiten en Stoel, gelyk die der Artisjokken.

II. *Onopordum Illyricum.* Middellandsche.

(2) Ezelsdoorn *met rappige Kelken, die de onderste Schubben Haakig hebben, de Bladen Lancetvormig Vinswyze verdeeld.*

Het Loof van deeze, die aan de Kusten van de Middellandsche Zee groeit, is Aschgraauw, niet groen: de Steng, die in de voorgaande regthoekige Vleugels heeft, in den Kelk uitloo-

(2) *Onopordum* Cal. Squarrosis &c. GOUAN *Monsp.* 424. Spina tomentosa alt. Spinosior. C. B. *Pin.* 382. Acanth. Illyricum. LOB. *Ic.* II. 1. BARR. *Ic.* 501.

loopende, heeftze hier gegolfd en beneden den Kelk eindigende. Ook zyn de onderſte Kelk-ſchubben Haakig omgeboogen, Lancetvormig. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(3) Ezelsdoorn *met Schubbige Kelken.* III. *Onopordum Arabicum.* Arabiſche.

In Portugal en Languedok, doch uitheemſch, komt deeze voor, welke uit Arabie haare afkomst zoude hebben. De Koppen zyn niet ſtekelig, maar de Bladen en Steng, welke meer dan eens Mans langte hoog wordt. FORSKAOHL nogthans heeft zulk een Diſtel in Arabie niet aangetroffen.

(4) Ezelsdoorn *zonder Steng.* IV. *Acaulon.* Ongeſtengde.

De Groeiplaats was onbekend van deeze, die Bladen als der Tweede heeft, Wollig witachtig en in 't geheel geen Steng. Uit den Wortel geeft zy een ongeſteelden Kelk of Bloemknop, daar anderen zydelings zig byvoegen.

Dit en de drie voorgaande Geſlagten de meeſte Soorten van *Doornen* en *Diſtelen*, welke wild voorkomen, bevattende, zo kwam ik dien aangaande hier tot deeze algemeene Bedenkingen.

De

(3) *Onopordum* Calycibus imbricatis. *H. Upſ.* 249. Card. tom. Acanthi folio alr. Luſitanicus. TOURNF. *Inſt.* 441. BARR. *Ic.* 501. Arabicus. PLUK. *Alm.* 85. T. 154. f. 5. Acanthium altisſimum Luſitanicum. MOR. *Hiſt.* III p. 153.

(4) *Onopordum* acaule. *Syſt. Nat. Veg.* XIII. Onop. acaulon ferme, Flore albicante. JUSS. VAILL. *Mem.* 153. HALL. *Goett.* 357.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

De Doornen en Distelen schynen als het uitwerpzel en de droesem der Aarde te zyn. Men zietze immers voortkomen op allerley woeste plaatsen en op de Akkeren het Kruid verstikken. Ook worden zy aangemerkt als gevolgen van den Vloek uit den Val gesprooten (*). De Planten, daar gemeld, nochtans zyn geheel andere Kruiden dan onze Doornen en Distelen, die ook niet groeijen in 't Beloofde Land. RABBI *Salomon* merkt aan, dat 'er twintig naamen van Doornen in 't Hebreeuwsch zyn. Daar komen in de Oostersche Landen, zo wel als in Afrika en de Indiën, veelerley Heesterige, Houtige, Slingerende, Kruipende en Boomachtige Doorngewassen voor, die een onbegrypelyke belemmering in 't passeeren der Wildernissen maaken; gelyk dit in Europa ook met de Haagedoorn, Sleedoorn en dergelyken, doch in minder graad, plaats heeft: maar men kan dezelven, om dat zy zo veel nuttigheid verschaffen, niet aanmerken als een Vloek des Aardryks. De Witte Doorn, immers, levert uitmuntende Haagen tot afweering van het Vee, en de Zwarte niet alleen Slee-Pruimen, maar

(*) Het Aardryk zy om Uwent wille vervloekt: —— ook zal het U *Doornen en Distelen* voortbrengen. *Gen.* III. vs. 17, 18. De Aarde, die *Doornen en Distelen* draagt, is verwerpelyk ende nahy de vervloekinge. *Hebr.* VI. vs. 8. In 't Hebreeuws heeft men daar *Koots ve Dardar;* in 't Grieksch *Akanthas kai Tribolous;* '. welk volgens BUXTORF het zelfde betekent.

maar ook elders de Arabische Gom uit (*). Deeze Slee-Doorn groeit in Afrika, tusschen Barbarie en Senegal, maakende aldaar groote Bosschen, en is waarschynlyk in Ethiopie gemeen. Men vindt in Klein Asie, Palestina, Egypte en Arabie, de Echte *Acacia*, die niet minder gedoornd is, wegens haar verdikte Sap in de Geneeskunde bekend (†), en de *Alhagi* der Mooren, op welker Loof de Persen een Soort van *Manna* verzamelen, die in Greintjes voorkomt als Koriander-Zaad (‡). De eerste is byna de eenigste Boom in Steenachtig Arabie, daar Planken van gezaagd kunnen worden, waarschynlyk het Sittim-Hout der Hebreen. De andere, *Aghul* genaamd by de Arabieren, strekt voor de Kemels tot Versnapering.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

Waarschynlyk zullen deeze of dergelyke Doorn-Gewassen, op andere plaatsen der Heilige Schrift, daar zy als Haagen, Boompjes, of Bosschen voorkomen (gelyk de brandende Braambosch van MOSES,) door Doornen bedoeld worden. Immers men vindt daar van somtyds ook als Brandstof gesproken en de steekende eigenschap heeftze veel doen gebruiken tot Gelykenissen. Maar men heeft 'er ook

(*) Zie deeze *Nat. Hist.* II. D. II. STUK, bladz. 576.

(†) Mimosa Spinis geminatis distinctis &c. Zie II. D. III. STUK, bladz. 614. &c.

(‡) Hedysarum Fol. simpl. Lanceolatis &c. Zie II. D. V. STUK, bladz. 524. &c.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

ook ander slag Doornen, gelyk die daar SALOMO van spreekt, als hy zyne Beminde vergelykt by een Lelie onder de Doornen, en op den Berg Libanon groeijen Kruiden van deezen aart, die andere Figuurlyke Spreekmanieren ophelderen (†).

Maar in allen gevalle schynen de Doornen en Distelen meer tot nuttigheid, dan tot een Vloek te zyn geschapen. Men kent 'er een Akker des Luijaards aan en dus bestond de Straf alleen daar in, dat de Mensch, willende de Vrugten des Aardryks, Brood en Moeskruiden, eeten, daar toe den Landbouw oefenen moest, den Akker van Onkruid zuiveren, en dus werken tot zweetens toe. *In het Zweet Uwes aanschyns zult gy Brood eeten*, waren de Woorden van God; en dit heeft plaats in alle Landen waar men Koorn zaait: doch in veele deelen des Aardbodems leeft men van Dadels, Nooten, Karstengen en andere Boomvrugten, in sommigen haalt men uit de Boomstammen Meel, men eet de toppen van den Palmiet, tappende Wyn uit de Stammen, of plukt zelfs van de Boomen Brood (†).

Zal

(*) By voorbeeld een *Scolymus*, *Chamaleon*, *Carthamus* en de *Syrische Melkdoorn*, by de Arabieren *Bedeguard* genaamd. De zodanigen kon het Gedierte des Velds vertreeden. Zie 2 *Koningen* XIV. vs. 9.

(†) Ik heb hier den in Oostindie en in de Zuidzee onlangs ontdekten Broodboom (*Artocarpus*), *Rademachia* door den Heer THUNBERG genaamd, waar van ik de Vrugt in een

Zal dan de gezegde Vloek alleen 't Geslagt van Japheth raaken, terwyl de Nazaaten van den vervloekten Cham de Spys als in den Mond groeit? Men heeft zig daarover niet te beklaagen, als men de nuttigheden van dit Onkruid nagaat, die ik in 't byzonder meest opgenoemd heb. In 't algemeen is het Loof der Doornen en Distelen bitterachtig; doch welk een heilzaam Bitter levert niet de Gezegende Distel uit? Ik zwyg van de afzettende hoedanigheid, die aan den Everwortel en anderen toegeschreeven wordt. Van sommigen zyn de Bladen eetbaar als Moes: de Wortels verstrekken aan de Tartaaren tot Lekkerny en de Stoel der Bloemknoppen is in 't algemeen eetbaar, gelyk die der Artisjokken, zo HALLER meldt. De drooge Bloemen geeven een zeer goed Stremzel voor Melk, en hebben frisch in eenigen een Moskeljaat, in anderen een Honigreuk. De Zaaden van den Vrouwen-Distel strekken tot Medicyn en het Pluis derzelven wordt gebruikt tot Dons om Bedden te vullen. Dat men van de Steelen Papier kan maaken, is uit de Proeven van den Pastoor SCHAEFFER blykbaar. Van de Distels wordt de beste Asch tot Glas gebrand, zegt RAY.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia æqualis.*

De Groeiplaats onzer Doornen en Distelen, schynt

een Flesch bezit; de Palmiet, die Koolboom genoemd wordt en den Sagoeboom op 't Oog. Zie het I. DEEL deezer *Natuurlyke Historie*, alwaar ik die beschreef.

IV. AFDEEL XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

ſchynt aan de gemaatigde Lugtſtreek van Europa, Aſie en Noord-Amerika, bepaald te zyn. Geheel Afrika, Oost- en Westindie, is 'er van ontbloot. Men vindtze veel minder op de Bergen, dan in Valeijen en vlakke Landsdouwen. Een vette Grond doetze veel hooger opſchieten, doch tot geluk des Menſchdoms bereiken de ontzaglyke kwetzende Doornen zelden meer dan eens Mans langte. Van de zagte Doorns en Diſtelen komen 'er tot drie en vier Ellen, ja tot twaalf Voeten hoog voor, gelyk wy gezien hebben. Ik gaa nu over tot een Geſlagt derzelven, waar van het gebruik onder ons meer bekend is, genaamd

CYNARA. Artisjok.

Dit wordt van dat der Doornen onderſcheiden door een rappige uitgebreide Kelk, met Vleezige Schubben, aan 't end uitgerand en een puntje hebbende. De Soorten zyn vier als volgt.

1. *Cynara Scolymus.* Gewoon.

(1) Artisjok *met eenigszins gedoornde, gevinde en onverdeelde Bladen, de Kelkſchubben Eyrond.*

In

(1) *Cynara* Fol. ſubſpinoſis pinnatis indiviſisque &c. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 928. p. 531. *Veg.* XIII. p. 607. GOUAN *Monſp.* 425. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* &c. Cinara ſylveſtris latifolia. C. B. *Pin.* 384. *β.* Cin. Hort. aculeata. C. B. *Pin.* 383. Scolymus Dioscor. CLUS. *Hiſt.* II. p. 153. *γ.* Cyn. Hort. Fol. non aculeatis. C. B. *Pin.* uts. LOB. *Ic.* II. 4.

In de Zuidelyke deelen van Europa groeit op de Velden dit Gewas, dat men hier in Tuinen teelt, onder den naam van *Artisjokken.* Veelen schryven *Artichokken*, naar 't Fransch *Artichaud*; doch, dewyl het anders uitgesproken wordt, verkies ik dus te schryven. Aangezien GALENUS 't woord *Kunara* gebruikt heeft, zo blykt, dat het van Griekschen oirsprong zy en beter *Cynara* geschreeven worde dan *Cinara*, gelyk de genen doen, die het van de Mesting met Asch afleiden.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

Buiten twyfel zyn de Tuin-Artisjokken geteeld uit Zaad van de Wilde, *Scolymus* by de Grieken genaamd, die de Steng maar een of twee Voeten hoog heeft. In de Tuinen komen, uit hetzelfde Zaad, gedoornde en ongedoornde Planten voor, waar van de eersten, *Kardons* genaamd, alleen de Stengen of Bladstruiken eetbaar hebben; waar toe zy in Vrankryk geteeld worden. Voorts is 'er een ongemeen verschil, naar den Grond, Mesting en Behandeling, zo in de hoogte van de Steng, de meer of mindere insnyding der Bladen, derzelver breedte; als in de figuur en grootte der Koppen, de plaatzing en stekeligheid der Schubben en de Vleezigheid, zo van dezelven als van den Stoel. Men heeftze doorgaans grooter dan een Vuist, als een Pynappel of Kinderen-Hoofd, met uitsteekende, spitse en zelfs omgekromde Schubben: maar in Engeland vallen 'er, hoedanig eene LOBEL afbeeldt, die rond en byna effen

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

effen gebold zyn, van boven plat, een omtrek hebbende van agttien of twintig Duimen zo hy schryft, en dus ieder op zig zelf een middelmaatigen Ketel vullende, wanneer menze kookt. Dan, naamelyk, zullen de Schubben, naar gedagte, los gaan, die in deeze, onder den naam van Engelsche Artisjokken by de Tuinlieden bekend, digt geslooten zitten. De Zeeuwsche zyn alleen van de Engelsche onderscheiden, dat zy niet groot van bol vallen; muntende anders ook in Vleezigheid uit.

Van de Artisjokken wordt de Stoel, dat is de Bodem, waar op de Bloemen rusten, wanneer zy gekookt zyn gegeten en de Schubben uitgezoogen. Sommigen vinden hier Smaak in; doch 't is zeker, dat de Saus de meeste aangenaamheid aan deeze Spyze geeft en dat het een zwaar Voedzel zy. De Italiaanen, niettemin, eeten ze raauw, met Zout, Olie en Peper. Het heeft de naam, dat 'er de Minnelust door opgewekt worde, en hierom doet het Vrouwvolk gaarn de Stoelen in Ragouts en Pasteijen.

II. *Cynara Cardunculus.* Kandiasche.

(2) Artisjok *met gedoornde Bladen, die allen Vindeelig zyn; de Kelkschubben Eyrond.*

Deeze, van Kandia zo 't schynt afkomstig, zou

(2) *Cynara* Fol. Spinosis, omnibus Pinnatifidis &c. GOUAN *Monsp.* 425. Cinara Spinosa cujus Pediculi esitantur. C. B. *Pin.* 383. Scolymus aculeatus. TAB. *Hist.* 1075. mihi II. p. 397.

zou een basterd - Soort zyn kunnen van de voorgaande en volgens de benaaming zou zy met de gezegde Kardons strooken. De Afbeelding by TABERNEMONT vertoont een aanmerkelyk verschillend Gewas. De Bloem is hoog blaauw, met graauwe Meeldraadjes. Het is een overblyvend Kruid, zo wel als 't gewoone, dat ook de Winterkoude gemeenlyk zonder dekzel hier te Lande niet verduurt. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

(3) Artisjok *met gedoornde Vindeelige Bladen, die van onderen Wollig zyn, de Kelkschubben Elsvormig.* III. *Cynara humilis.* Laage.

De figuur der Koppen betrekt hier deezen Tangerschen blaauwbloemigen Distel, die de Bladen fyn verdeeld, van onderen Wollig grys en scherp gedoornd heeft. De Steng is naauwlyks zo lang als de Bladen in deeze Soort, die dus veel kleiner is en niettemin de Zaaden veel grooter heeft dan de anderen.

(4) Artisjok *zonder Steng, met gevinde ongedoornde Bladen, die van boven glad zyn.* IV. *Acaulos.* Ongestengde.

In Barbarie groeit ook deeze, een zonderlinge Soort,

(3) *Cynara* Fol. Spinosis Pinnatifidis &c. Cin. sylv. Bœtica. CLUS. *Cur.* 35. Card. Ting. Flore magno cœruleo &c. PLUK. *Alm.* 85. T. 81. f. 2. Confer. Card. Andelusiacus. PLUK. *Alm.* 85. T. 19.

(4) *Cynara* acaulos Fol. inermibus &c. Cyn. acaulos Tunetana, Tafga dicta &c. TILL. *Pis.* 41. T. 20.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Soort, door TILLIUS afgebeeld, hebbende een groote welriekende Bloem. De beschryving, welke hy daar van geeft, is opmerkelyk. „ In het Ryk van Tunis, zegt hy, de geheele „ Streek van Utica tot aan het Meir naar 't „ Zuiden, wordt deeze ongestengde Plant, „ *Tafga* genaamd, gevonden. Zy heeft een „ dikken Houtigen Wortel, byna zonder Ve- „ zelen, met Aschgraauwe, niet gedoornde „ Bladen, die gesnipperd zyn, van onderen „ grys, van boven groen; de Bloemen aange- „ naam van Reuk. Zy groeit doorgaans op een „ droogen Grond, dikwils op Heuvelen, en de „ Gewelven van die Kelders in de Ruinen van „ Karthago, welke, eertyds tot Waterleidingen „ gestrekt hebbende, thans tot Wooningen voor „ de arme Mooren dienen, zyn 'er mede als „ bekleed. Van dat ruuwe Volk worden de „ Bladen, tegen een Ziekte der Paarden die van „ de Hitte ontstaat, met Gerst gemengd, in- „ gegeven. Of het eene der Levantsche Mus- „ kus-Artisjokken zy van TOURNEFORT, „ durf ik niet verzekeren."

CARLINA. Everwortel.

Een gestraalde Kelk, met de rand-Schubben lang en gekleurd, bepaalt de byzondere Kenmerken van dit Geslagt, waar in de zeven volgende Soorten zyn begreepen.

(1) Ever-

(1) Everwortel *met de Steng eenbloemig, korter dan de Bloem.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Op openleggende drooge Bergen, zo in Duitschland als in Italie, groeit deeze Plant die Bladen heeft als der Artisjokken, doch ruuwer, en uit het midden derzelven een Kop schiet, met de Kelkschubben uitgebreid en gekleurd, die daar van als een Straalbloem maaken, in 't midden paarsche Blommetjes bevattende en daar op volgen Zaaden met Pluis, die door een Geutswys Blaadje afgezonderd zyn. I. *Carlina acaulis.* Ongestengd.

De Grieken hebben dit Gewas *Witte Chamæleon* genoemd, in onderscheiding van de Zwarte, hier voor beschreeven, welke men gemeenlyk *Everwortel* tytelt, als gemeld is. De Wortel van het tegenwoordige komt, onder den naam van *Radix Carlinæ* of *Cardopathiæ*, in de Theriaak en andere Winkelbereidingen. Op zig zelf wordt 'er een Afzettende, Hartsterkende, Tegengiftige hoedanigheid aan toegeschreeven. Zy heeft een Aromatieken Reuk en Smaak, en bevat veel Olie. De Stoel wordt, in sommige Landen, even als die der Artisjokken gegeten.

(2)

(1) *Carlina* Caule unifloro Flore breviore. *Syst. Nat.* XII. Gen. 929. p. *Veg.* XIII. p. 607. *Mat. Med.* 378. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 135. GOUAN *Monsp.* 426. Carlina acaulos magno Flore albo. C. B. *Pin.* 380. Chamæleon albus. CLUS. *Hist.* II. p. 155. CAM. *Epit.* 428. Carlina altera. DOD. *Pempt.* 727. Chamæleon albus. LOB. *Ic.* II. 1.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(2) Everwortel *met de Steng gegaffeld; aan 't end Bloedkleurige Kelken hebbende; den middelsten ongesteeld.*

II. *Carlina lanata.* Gewold.

In Languedok en Provence treft men deeze aan, die schoon paarsche Bloemen heeft, loopende de waare Kelkschubben allen in een enkelde Dooren uit: terwyl in de overigen de Doorens samengesteld zyn, zegt LINNÆUS. De zyd-Schubben der Kelken, zegt hy elders, zyn ongedoornd, de binnensten paarsch, waar tusschen de waare Schubben zullen geplaatst zyn. Hoe 't zy; de Bloem, getuigt zyn Ed., is driemaal grooter dan van de Gemeene Carlina: na 't bloeijen werpt de Plant haare Wolligheid af en is vol van een Bloedkleurig Sap. Zy komt met één, met twee of met drie Bloemen voor, en in dit laatste Geval is de middel-Bloem ongesteeld en zeer groot. De Bladen zyn met groote sterke scherpe Stekels gewapend.

III. *Corymbosa.* Getuild.

(3) Everwortel *met de Steng veelbloemig, somtyds verdeeld; de Bloemen ongesteeld, de Kelken geel gestraald.*

(4)

(2) *Carlina* Caule bifido &c. Carlina Caule trifloro dichotomo. GOUAN *Monsp.* 426. Carl. Sq. Cal. termin. purpureo-rubentibus &c. GER. *Prov.* 183. Carl. Flore purpureo rubente patulo. T. GAR. *Aix.* 86. T. 21. Acarna Atractylidis folio, amplo Flore. BARR. *Ic.* 483.

(3) *Carlina* Caule multifloro subdiviso. R. *Lugdb.* 135. Acarna Apula umbellata. COL. *Ecphr.* I. p. 28. T. 27. β. Carlina sylv. Flore Aureo perennis. TOURNF. *Inst.* 500.

(4) Everwortel *met de Steng veelbloemig, getuild; de Kelken der end-Bloemen wit gestraald.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. IV. *Carlina vulgaris.* Gemeen.

(5) Everwortel *met zeer weinige ongesteelde zydelingse Bloemen.* V. *Racemosa.* Getrost.

Deeze drie Soorten onderscheiden zig genoegzaam. De eerste komt in Italie aan de Zeekant voor, de laatste in de Wildernisfen van Spanje. Deeze beiden hebben de Bloemkrans geel, de middelste wit en deeze groeit door geheel Europa, als ook in Siberie, op Bergachtige drooge Gronden. In onze Nederlanden valt zy in de Duinen by Heemstede, als ook in Overysfel, Vriesland en elders, op Zandige Gronden, in Switzerland op dorre Heuvelen.

De Steng van deeze Gemeene, welke men, volgens den Heer DE GORTER, in 't Hollandsch *Driedistel* of *Wilde Veld-Saffraan* noemt, is regtopstaande, paarsch, rond, eenigermaate Wollig, zeer Takkig en veelbloemig. Alle de Bla-

(4) *Carlina* Caule multifl. Corymboso &c. GORT. *Belg.* 232. *Fl. Suec.* KRAM. *Austr* R. *Lugdb.* &c. GMEL. *Sib.* II. p. 82. Carlina sylvestris vulgaris. CLUS. *Hist.* II. p 155. Cnicus sylv. Spinosior. C. B. *Pin.* 378. Carl. Leucacantha. DOD. *Pempt.* 727.

(5) *Carlina* Flor. sessilibus lateralibus paucissimis. GOUAN *Monsp.* 426. Carl. Squamis Calycinis terminalibus &c. GER. *Prov.* 184. Carlina sylv. minor Hisp. CLUS. *Hist.* II. p. 157. Acarna Fl. luteo patulo. C. B. *Pin.* 379.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

Bladen zyn gewapend met fcherpe Doorens, aan de hoeken van hunne infnydingen of tanden, en zeer Wollig. De Bloemen zyn paarfchachtig van binnen, met een bleek geelachtigen of witten rand. Men heeft in Duitfchland aan ééne Plant van dit Gewas, uit den Grond gegraven, drie-en-twintig Stengen en aan dezelven op één naa tagtig Bloemen geteld. De middelfte Steng, welke de grootfte was, hadt 'er tien. Men hieldt daar, het by zig draagen van zulk eene Steng met drie Bloemen, voor een Middel tegen de Sood in de Maag of Pyn voor 't Hart (*).

VI. *Carlina Pyrenaica.* Pyreneefch.

(6) Everwortel *met een veelbloemige Steng, de Bladen afloopende en gefchaard.*

Op de Pyreneefche Bergen aan de Spaanfche zyde komt deeze voor, die de Geftalte heeft van den Ezelsdoorn, zynde een geheel Wollig en ontzaglyk Doornig Gewas, met alle de Doorens geel. De Kelken, niet zeer groot, hebben losfe gedoornde Schubben, die regtopftaan en rappig zyn, fmal Lancetvormig. De binnenfte Schubben, die de Krans maaken, zyn wit, de Blommetjes paarfch. Met veel Bloemen is Kroonswyze de Steng verfierd.

(7)

(*) *Eph. Nat. Cur. Nov.* Tom. II. *Obs.* 45. Misfchien zal de voorgemelde naam *Cardopathia*, aan dit Kruid gegeven, daar van afkomftig zyn.

(6) *Carlina* Caule multifloro, Fol. decurrentibus runcinatis, Card. tomentofus Pyr. Spinofisfimus, Flore albo. BURS. XXI; 43.

(7) Everwortel *met een getakte Steng, de Kelken op de kant gedoornd.* IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. VII. *Carlina Atractyloides.* Kaapsch.

Dus bepaalt de Ridder een Kaapsch Gewas, dat ook de Bladen gedoornd heeft, en 't welke hy achtte misschien een Soort te kunnen zyn van het volgende Geslagt of van dat der Gorteria, 't welk verscheide Doornige Kaapse Planten insluit; doch men moest het, zegt hy, nader zien. Elders was van hem gezegd, dat het een Soort van Gorteria zy (*).

ATRACTYLIS. Straalkop.

Deezen naam, van ouds voor een Distel met stekelige Koppen, die men Veld-Saffraan noemt, in 't volgende Geslagt te beschryven, gebruikt, past de Ridder niet oneigen toe op dit Geslagt, 't welk wegens de Stekeligheid, in navolging van 't *Crocodilium* van PLINIUS, door VAILLANT *Crocodilodes*, als Krokodilachtig, was getyteld. Het heeft de Bloemen gekranst met vyftandige Blommetjes, en bovendien is de Kelk met stekelige Bladen by uitneemendheid gestraald; des ik het *Straalkop* tytel. Het bevat de volgende Soorten.

(1)

(7) *Carlina* Caule ramoso, Cal. Spinis ciliatis. *Am. Acad.* VI. *Afr.* 46. Carlina polycephalos, Polyacanthæ vulgari similis, Æthiopica. PLUK. *Alm.* 86. T. 273. f. 4. mala.

(*) *Mant. alt.* p. 462.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(1) Straalkop *met een ongestengde Bloem.*

I. *Atractylis Gummifera.* Gomdraagende.

De eerste, *Gomdraagende* genaamd, om dat 'er aan de Koppen een soort van Gomharst stolt, die voor Mastik gebruikt kan worden, groeit op Kandia en in Italie. COLUMNA wil, dat het de Witte Chamæleon van DIOSCORIDES zou zyn, doch die bragt de Gom, zo hy meldt, uit den Wortel voort, en is de Carlina, voorgemeld. ALPINUS hadt wel deze Plant uit Kandia voor den Witten Chamæleon ontvangen, maar hy toont aan, dat het de *Pynappel-Doorn* zy van THEOPHRASTUS.

Dezelve brengt, zegt hy, uit éénen Wortel veele lange Bladen voort, naar die van Lisch gelykende, maar witter, styver, breeder en zagt: in wier midden een Kop gedooken zit, uitwendig beschut door lange, kruiswys' geplaatste Stekels, die een witte Wolligheid insluiten, met korreltjes van de gezegde Gom. De Wortel is een Duim dik, loopt dun uit, van buiten bruin, van binnen wit, zeer heet van Smaak en aangenaamer, doch flaauwer van Reuk dan de Everwortel der Zuidelyke Landen.

(2)

(1) *Atractylis* Flore acauli. *Syst. Nat.* XII. Gen. 930. *Veg.* XIII. p. 608. Carlina acaulos Gummifera. C. B. *Pin.* 380. Carduus Pinea Theophrasti. ALP. *Exot.* 126. T. 124, 125. Chamæleo albus Dioscoridis. COLUMN. *Ecphr.* I. p. 1. T. 12.

(2) Straalkop *met Tandswys' uitgehoekte Bladen en een gestraalde Bloem, die een uitgebreid Omwindzel heeft, de Steng Kruidig.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Op hooge Heuvelen by Madrit nam LOEFLING deeze waar, die Stengetjes maakte van een Vinger of een half Voet op 't hoogste, zeer sterk gewold en geheel met Blaadjes bekleed, die getand waren en gedoornd, groen, overhoeks geplaatst. De Bloemkop, omringd met dergelyke uitgebreide Bladen, bestond uit Borstelig gedoornde Schubben, een Kelk maakende, met negen of tien Tongblommetjes, die tweeslagtig waren, gestraald; in 't midden gevuld met Pypblommetjes, door Kafjes onderscheiden, schoon blaauw van kleur. Het Zaad hadt een lang gevederd Pluis. II. *Atractylis humilis.* Laage.

(3) Straalkop *met de Omwindzels getralied, Buikig, Liniaal, getand; de Kelken Eyrond; geen Tongblommetjes.* III. *Cancellata.* Getraliede.

Van

(2) *Atractylis* Fol. dentato-sinuatis &c. LOEFL. *It.* 161. Cnicus aculeatus purpureus humilior. TOURNF. *Inst.* 451. Crocodiloides Atractylis folio. VAILL. *Mem.* 1718. p. 172. *β.* Carlina minima Caulodes Hispanica. BARR. *Rar.* 1127. T. 592.

(3) *Atractylis* involucris cancellatis &c. GOUAN *Monsp.* 426. Atr. Fol. Linearibus dentatis. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 137. Atr. Flore radiato nudo. LOEFL. *Itin.* 162. Acarna Capitulis globosis. C. B. *Pin.* 379. Eryngium parvum palmare Fol. serratis. MOR. *Hist.* III. p. 166. S. 7. T. 36. f. 16. Carduus

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

Egaale Veelwyvery.

Van dergelyke kleinte als 't voorgaande is dit Kruidje, dat op de Velden van Kandia en Sicilie, als ook in Spanje groeit, zynde omstreeks Montpellier thans ook genaturalizeerd. Men noemt het in 't Fransch aldaar *la Fuselée*, zegt GOUAN; dat mooglyk *Spille-Distel* zou kunnen betekenen; welke naam aan de *Atractylis* der Grieken in 't Hoogduitsch gegeven wordt; om dat de Koppen naar een Speldewerksters Klos gelyken. Zy zyn wonderbaar, zo de Ridder aanmerkt, als door de Natuur geschikt tot afweering der vliegende Insekten. De kleine blaauwe Blommetjes zyn gevat in een Eyrond Kelkje, dat beslooten is binnen een Traliewerk van smalle Vinswys' getakte Blikjes, 't welk rondom zig een Sterswys' uitgebreid Omwindzel van Kantdoornige Blaadjes heeft (*). Voor dat deeze Koppen open gaan, werden zy van de Ingezetenen op Kandia, nog malsch zynde, met Zout en Peper, gelyk by ons de Radyzen, gegeten. De Steng wordt gezegd een Handbreed hoog te zyn, en, gelyk de Liniaal-Lancetvormige Bladen, met een Spinnewebbige witte Wolligheid bekleed. Het Zaad-

duus parvus. J. B. *Hist.* III. p. 95. Carduus minimus. ALP. *Exot.* 254.

(*) Duidelyker vindt men zulks door den meergemelden Heer Doctor BERKHEY in Afbeelding voorgesteld, *Fig.* 31. op zyne Tweede Plaat, doch waar het buitenste Omwindzel, dat uit vyf Blaadjes moest bestaan, ontbreekt.

Fig. 1.
a
b
Fig. 2.
Fig. 3.
c
d

Fig. 2.

Zaadkuifje is gepluimd; de Stoel gedekt met samengegroeide Kafjes.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. IV. *Atractylis oppositifolia* Paarbladige.

(4) Straalkop *met de Bladen tegenover elkander gepaard.*

Tot de *Gorteria* is, onder den bynaam van *Heesterige*, door LINNÆUS betrokken geweest een Kaapsch Gewas, in de Akademie-Tuinen bekend, welk de Groote BOERHAAVE onder den naam van *Afrikaansche Carthamus*, die Heesterig is, met Bladen van Ilex en een Goudkleurige Bloem, hadt voorgesteld. De schrandere BERGIUS heeft het vervolgens omstandig beschreeven. Alzo het een Krans van Tongblommetjes heeft, die tot de Samenteeligen behooren, doch enkel Mannelyk zyn, hebbende geen Styl noch Stempel, en de Stoel met Haairige Kafjes is bezet (*), zo oordeelde thans de Ridder, dat het nader kwam aan dit Geslagt. De Bladen zyn Eyrond Lancetvor-

(4) *Atractylis* Foliis oppositis. *Mant.* 477. Gorteria Fruticosa. *Sp. Plant.* 1285. BERG. *Cap.* 302. Atractylis Fol. oblongo-ovatis &c. R. *Lugdb.* 137. N. 2. *H. Cliff.* 395. Carthamus Afr. Frutescens Folio Ilicis Flore Aureo. BOERH. *Lugdb.* WALTH. *Hort.* 13. T. 7. Carlina Africana? PLUK. *Alm.* 86. T. 273. f. 5.

(*) Dit komt eenigszins vreemd voor, daar de Gorteria tot de *Basterd-Veelwyvery*, en wel tot de *Vrugtelooze*: (zie myn II. DEELS I. STUK, bladz. 247), behoort: doch men moet aanmerken dat de Mannelykheid der Blommetjes van den Omtrek, die in de Basterd-Veelwyvery Vrouwelyk zyn, zulks veroirzaakt.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. vormig en van onderen Wollig, zo wel als de Blaadjes van den Kelk, en allen bezet met Doorntjes.

Egaale Veelwyvery. De Heer N. L. BURMANNUS heeft deeze Gorteria op haar plaats gelaten en telt geene Atractylis onder de Kaapse Planten; maar van het voorgaande Geslagt brengt zyn Ed. behalve de *Carlina Atractyloides*, ook eene *scabra* te berde, die de Steng gebladerd heeft, met Lancetvormige Tandswys' gekwabde, uitgegulpte, Wollige Bladen: eene *patula*, by PLUKENET afgebeeld en eene *aculeata*, die de Steng Wollig, veelbloemig, met ongesteelde end-Bloemen, de Bladen puntig Liniaal uitgegulpt, Wollig, meest drie by elkander heeft (*).

V. *Atractylis angustifolia.* Smalbladige. PL. LXVII. *Fig.* 1. Het Kaapsche Gewas, waar van ik hier, PLAAT LXVII. *Fig.* 1, de Afbeelding mededeel, werdt door den Heer THUNBERG, toen hy in Oktober deezes Jaars 1778, myne nieuwlings van de Kaap ontvangen Planten bezigtigde, als iets zeldzaams aangezien, 't welk van zyn Ed. in zyne Kruidleezingen by de Kaap en verder in 't Land der Hottentotten, door welken *vyfentwintighonderd* nieuwe Soorten, zo hy verhaalde, van hem ontdekt zyn, niet was gevonden (†). Hy kende het niet, maar dagt het mogt

(*) De meeste Soorten van dit Geslagt zyn gedoornd.

(†) In 't I. Deel van FORSTERS *Reistogt om den Aardkloot*, die dit Jaar, in 't Hoogduitsch, te Berlyn in Quarto uitgegeven en aan den Koning van Pruissen opgedragen is, vind

mogt eene Soort van *Carlina* zyn. 't Is zeker dat het tot geen der opgemelde Soorten behooren kan, en 't schynt my nader aan dit Geslagt te komen, des ik het hier voordraag: te meer om dat het in de meeste opzigten strookt met de beschryving, welke de Heer BERGIUS van de laatste Soort heeft gegeven, uitgenomen de

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

vind ik, bladz. 61, ten opzigt van den Heer Doktor THUNBERG, deeze zonderlinge Aantekening. „ Een bekwaam Leerling van LINNÆUS, die eerst D. BURMANS „ Planten-Verzameling te Leiden in orde bragt, vervolgens „ drie Jaaren lang aan de Kaap botanizeerde, en, na veele „ aldaar gemaakte nieuwe Ontdekkingen, op kosten der „ Oostindische Kompagnie, naar Batavia geschikt werdt, „ om van daar, in 't jaar 1775, naar Japan te gaan." Wat het in order brengen van des Heeren BURMANS Verzameling *te Leiden*, alwaar dezelve nooit geweest is, en het *in orde brengen* zelf, aangaat, moet de Heer G. FORSTER immer zo slegt onderrigt geweest zyn, als omtrent deszelfs schikking naar Batavia en Japan, *op kosten der Oostindische Kompagnie.* Die Heer is alleenlyk, in kwaliteit, op den bodem der Ed. Kompagnie derwaards vertrokken; doch het gene zyne Reizen en Botanische Waarneemingen betreft, zulks is door zyn Ed. onder begunstiging van eenige particuliere voornaame Liefhebbers en bevorderaars der Kruidkunde alhier, als ook van den Wel Ed. Gestrengen Heer J. C. M. RADERMACHER, Extraordinair Raad van Nederlandsch Indie, te Batavia, geschied. De Heer FORSTER, moet derhalve daar van *zeer slegt* onderrigt zyn: want aan *partydigheid*, welke hy in de loftuiting van zyn Landsman KOLBE en de verachting der aanmerkingen van den zo kundigen Abt DE LA CAILLE, aangaande den toestand van de Kaap der Goede Hope, op de voorgaande en volgende Bladzyden zo duidelyk blyken laat, kan ik dit niet toeschryven.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

de figuur der Bladen. Men kan daar van uit het volgende, in vergelyking met het zyne, oordeel vellen.

't Gewas, volgens den Tak, meer dan een Voet lang, my gezonden, waar van het bovenste en onderste hier in Plaat vertoond is, heeft de Gestalte van de Carthamus, den Bloemkelk van de Atractylis en de Bloem van de Carlina. De *Takken* zyn rond, wit Wollig, enkeld: de *Bladen* gepaard of tegenover elkander geplaatst, *Lancetvormig Liniaal*, aan den rand met eenige fyne regte Doorntjes, en in een Doorntje uitloopende: van onderen wit Wollig, van boven glad, bleek groenachtig, meer dan een Duim lang, aan 't agterend dunner, de Steng omvattende. Op den top van ieder Tak komt een groote eenzaame gesteelde *Bloem*. De gemeene Kelk bestaat uit veele over elkander leggende Blaadjes, die Lancetvormig zyn, van onderen Wollig wit, van boven glad, aan de kanten Vinswyze bezet met geele Doorntjes en in een lang Doorntje uitloopende; de buitensten grooter, geen Duim lang, de binnensten kleiner. De Bloem is goudkleurig geel, gestraald, samengesteld uit *middel-Blommetjes* die tweeslagtig zyn, Trechtervormig, hebbende een Cylindrisch Pypje, ter helfte in vyf spitse Slippen of Punten verdeeld, gelyk men ziet by *b.* De Omtrek bestaat uit *Tongblommetjes*, als *a*, die Lancetvormig geknot, met Streepjes overlangs, aan 't end *viertandig* zyn en aan den

voet

voet een Pypje hebben. De gedagte Trechter-blommetjes bevatten de gewoone Meelknopjes, tot een Cylindrisch Pypje om den Styl, die tweehoornig gestempeld is, samengegroeid; doch de Tongblommetjes hebben in het Pypje, door my geopend, slegts eenige onvolkomene Meeldraadjes. De gesteldheid van den Stoel en van het Zaad of Vrugtbeginzel, heb ik, om myne eenigste Bloem, welke ik daar van heb, niet te schenden, niet willen onderzoeken. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia æqualis.*

CARTHAMUS. Saffloer.

Van dit Geslagt, 't welk een Eyronden Kelk heeft, met over elkander leggende Schubben, die aan de Punten ovaalachtig gebladerd zyn (*); doch tot de Kopbloemigen behoort, zyn de negen volgende Soorten beschreeven.

(1) Saffloer *met Eyronde onverdeelde Zaags-wys' gedoornde Bladen.* I. *Carthamus tinctorius.* Gewoone.

Deeze, wier Groeiplaats de Ridder in Egyp-te

(*) Zie de Afbeelding van een Schubbetje; BERKHEY. TAB. II. *Fig.* 4.

(1) *Carthamus* Fol. ovatis integris &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 931. *Veg.* XIII. p. 609. *H. Cliff.* 394. *Mat. Med.* 377. R. *Lugdb.* 135. N. 1. GOUAN *Monsp.* 427. Cnicus sativ. s. Carthamus Officinarum. C. B. *Pin.* 378. RUMPH. *Amb.* V. p. 215. T. 79. Cnicus vulgaris. CLUS. *Hist.* II. p. 152. Cnicus sat. Theophrasti, Carthamus Officinarum. LOB. *Ic.* II. 19.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

te ſtelt, wordt aldaar overvloedig geteeld volgens HASSELQUIST. Men zaait 'er het Zaad, want het is een jaarlyks Gewas, waar van men driemaal 's Jaars de Bloemen inzamelt, om die aan de Italiaanen, Venetiaanen, Franſchen en Engelſchen, te verkoopen, onder den naam van *Saffranon*, dat anderen *Saffloer* heeten. Hier mede wordt door de Egyptenaars een ſterken Handel gedreeven, dewyl de Bloemen tot eene Verwſtof ſtrekken, geevende een Kleur byna als Saffraan; weshalve menze ook *Baſterd-Saffraan* noemt. Zy hebben bovendien eene purgeerende kragt, inzonderheid de Zaaden, die men deswegen tegen de Aamborſtigheid, Geluw en Waterzugt, dikwils heeft voorgeſchreeven. Daar van is de Griekſche naam *Carthamus* afkomſtig en *Cnicus* van de geele Kleur der Bloemen. In Egypte worden de jonge Bladen als Salade gegeten. Te Smyrna gebruikt menze om de Melk te doen ſtremmen en dus maaken de Egyptenaars hunne Kaas. Een Ethiopiſche Soort van Pappegaaijen eet het Zaad, met Smaak, dat een Vergift is voor andere Dieren, zegt die Autheur. Daarom noemen ſommigen het ook wel *Pappegaaijen-Zaad* (*). Die van Aleppo in Syrie bereiden 'er de Spyzen mede, in plaats van Specery. Zie hier hoe de Inzameling

(*) Les Perroquets, les Gros-Becs, qu'on nomme Perce-Olives et les Bréands en ſont fort friands. On ne leur donne pas d'autre nourriture a Marſeille. *Nouv. Mais. Ruſtique.* Tom. I. p. 622.

ſing der Bloemen tot Verwſtof door hem beſchreeven worde. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia æqualis.*

„ Uit de verſche Bloemen drukt men het
„ Sap tusſchen twee Steenen, dat men op-
„ vangt: dus geperst zynde worden zy in
„ Bronwater, dat in Egypte zout is, meer dan
„ eens gewasſen, dan weder uitgenomen in de
„ Hand tot Klonten gedrukt, en deeze Klon-
„ ten worden, op de platte Daken der Hui-
„ zen, over Stroomatten uitgeſpreid, dekkende
„ dezelven, tegen de ſterke Zonneſchyn, over
„ dag, maar 's nagts aan Lugt en Daauw bloot-
„ geſteld laatende. Dus verandert de Kleur
„ van Citroengeel in Oranje, terwyl zy allengs
„ droogen, wordende hier toe dikwils omge-
„ keerd en verplaatst. Droog zynde, zyn zy
„ tot verzending bekwaam."

Volgens RUMPHIUS wordt dit Gewas, in Oostindie, op verſcheide Eilanden, veel geteeld, om daar van een Roozeroode Verwe, *Casſomba* genaamd, te maaken, die tot het kleuren van Lywaat en Zyde, als ook tot Blanketzel dient. Het heeft 'er een Steng van vier en vyf Voeten hoog, ja ſomtyds zo dik en ſterk, dat men dien tot Wandelſtokken bezigt. Niet onbekwaam is het ook tot eene Bloemplant in de Tuinen, en de Bloemen worden dikwils, in plaats van Saffraan, in Duitſchland gebruikt, om de Pottagie, Melk, en Boter of Kaas, te kleuren. Hier van is de Duitſche naam *Saffloor*, in 't Nederduitſch *Floers*, zegt hy, als Bloemen

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

men van Saffraan betekende; afkomstig, en meldt, dat het, in zyn tyd, omtrent Regensburg by geheele Akkers gezaaid werde. Doch daar is een groot onderscheid in dit Gewas naar de Groeiplaats. De schoonste Saffloor, die in Duitschland groeit, komt van Straatsburg, daar aan volgt de Thuringsche en de Boheemsche, in welke Landen het sterk wordt gekweekt. Men teelt het ook in de Zuidelyke deelen van Europa en voor eenige Jaaren is de manier, om zulks het beste te doen, in Sweeden onderzogt en beschreeven (*). Men gebruikt het in Spanje en elders om Veders rood te kleuren, niet alleen, maar ook om dat bekende Blanketzel te maaken, genaamd *Rouge d'Espagne*, 't welk by de Dames veel in gebruik is (†).

Gemeenlyk valt dit Kruid twee of drie Voeten hoog, met een regtopstaande ronde Steng en drieribbige gladde Bladen, die van Lancetvormige figuur en op de kanten gedoornd zyn. Het is naar boven dikwils Takkig, en draagt Hoofdjes naar die van den Gezegenden Distel gelykende, gevuld met lange Pypblommetjes (‡) van

(*) *Stokholmse Verhand.* XVIII. Band. 1755. p. 208.

(†) By GEOFFROY wordt gezegd, dat men die Roozeroode Kleur met Potasch uit deeze Bloemen haalt en by RUMPHIUS, dat men 'er in Oostindie sterk Zuur toe gebruikt: dit schynt tegenstrydig; want men weet dat die Zouten een verschillende uitwerking hebben op de Kleur der Planten.

(‡) De langte deezer Blommetjes en derzelver plaatzing, is door den Heer BERKHEY uitvoerig in *Fig.* 8, van zyne I. Plaat, uit de volgende Soort aangetoond.

van Oranje of Saffraankleur. De Zaaden zyn zonder Pluis, van figuur als Pynappel-Pitten, doch vierkantig, wit van Bast en glanzig, bevattende een Kerntje, dat eerst zoetachtig, vervolgens scherp en walgelyk is van Smaak. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(2) Saffloer *met een Haairige Steng die boven aan Wollig is; de onderste Bladen Vindeelig, de bovensten omvattende en getand.* II. *Carthamus Lanatus.* Gewolde.

In Vrankryk, Italie en op Kandia stelt LINNÆUS de Groeiplaats van dit Kruid, dat de beroemde HALLER in de Zuidelykste deelen van Switzerland, omstreeks Geneve, aan de Wegen waarnam, zeggende dat het in Wallisserland gemeen is. Het voert den naam van *Atractylis* by de Autheuren, en valt omtrent een Voet hoog. De Steng is hard, regt en rond, de Bladen aan den Wortel half gevind, zyn scherp gedoornd; de Bloemkoppen met Kroontjes van dergelyke Bladen omgeven: de Bloemen geel. De Blommetjes aan den omtrek zyn onvrugtbaar, zo hy aantekent, en spreekt dus.
„ De geheele Plant stort, op welke plaats zy
„ ook gekwetst worde, een Bloedkleurig Sap
„ uit

(5) *Carthamus* Caule Piloso, superne Lanato &c. R. *Lugdb.* 136. N. 3. GOUAN *Monsp.* 427. *H. Cliff.* 394. DALIB. *Par.* 250. Atractylis lutea. C. B. *Pin.* 379. Atractylis. DOD. *Pempt.* 736. LOB. *Ic.* II. p. 1?.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

„ uit, dat Lymerig is en bitter, met een Harstigen Balsamieken Reuk, in kragten tusschen het St. Jans Kruid en den Gezegenden Distel komende. In de Winkelen is zy onbekend. Met de Bloemen vervalscht men de Saffraan (*)."

III. *Carthamus Creticus.* Kandiasche.

(3) Saffloer *met de Steng gladachtig, de Kelken eenigermaate gewold, negen Blommetjes of minder; de onderste Bladen Lierachtig.*

Aan de voorgaande is deeze Soort niet zeer ongelyk, maar minder Wollig, en heeft de Blommetjes veel minder in getal, wit met zwarte Streepjes in de Keel en zwarte randjes. Hier misdraagen ook, volgens HALLER, die aan den omtrek zyn. De Zaaden der overigen zyn gepluisd.

IV. *Tingitanus.* Tangersche.

(4) Saffloer *met de Wortelbladen gevind, de Stengbladen Vindeelig, de Steng eenbloemig.*

V. *Cœruleus.* Blaauwbloemige.

(5) Saffloer *met Lancetvormige Doornig getan-*

(*) HALL. *Helv. inchoat.* Tom. I. p. 83.

(3) *Carthamus* Caule læviusculo &c. Atractylis Flore leucophæo. VAILL. *Mem.* HALL. *Goett.* 364. Cnicus Creticus Atractylidis folio & facie, Flore leucophæo s. candidissimo. TOURNF. *Cor.* 33.

(4) *Carthamus* Fol. Rad. pinnatis &c. Carduus cœrul. erectus &c. MORIS. III. S. 7. T. 34. f. 19.

(5) *Carthamus* Fol. Lanceol. Spinoso - dentatis &c. *H. Cliff.*

tande Bladen; de Seeng byna eenbloemig hebbende. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(6) Saffloer *met ongedoornde Bladen; de Wortelbladen getand, de Stengbladen gevind.* VI. *Carthamus mitissimus.* Zagtbladige.

Deeze drie komen daar in overeen, dat zy de Bloemen blaauw hebben, en het Zaad, ten minste in de twee laatsten, een Haairig Pluis. De eerste komt in Barbarie, by Tanger en Algiers, voor; de tweede op de Koorn-Akkers in Spanje; de derde omstreeks Parys. Deeze heeft de Bladen geheel ongedoornd.

(7) Saffloer *met de Stengbladen Liniaal, gevind, van langte als 't Gewas.* VII. *Carduncellus.* Langbladige.

In Languedok, aan de Zuidzyde van den Berg *Saint Loup*, als ook in Provence en elders groeit dit zeer kleine Distelt je, dat somtyds ongestengd, somtyds met een Stengetje van een Handbreed of van een Span voorkomt, waar boven de Bladen uitsteeken, die somtyds geheel, somtyds Vindeelig zyn, en de Koppen,

Cliff. R. *Lugdb.* Cnicus cœrul. asperior. C. B. *Pin.* 378. CLUS. *Hist.* II. p. 152.

(6) *Carthamus* Fol. inermibus &c. Carthamoides cœrulea humilis et mitior. VAILL. *Mem.* 1718. p. 218.

(7) *Carthamus* Fol. Caulinis Linearibus pinnatis &c. GOUAN *Monsp.* 427. R. *Lugdb.* 136. N. 4. Eryngium mont. min. Capitulo magno. C. B. *Pin.* 386. Carduncellus Montis Lupi. LOB. *Ic.* II. p. 20. GER. *Prov.* 182.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

pen, welken het vry groot en Distelachtig heeft, somtyds ongedoornd. De Blommetjes zyn paarsch en het Zaad heeft mede een Hairig Pluis.

Hier van zegt de Heer GERARD, dat hetzelve, in de Tuinen gekweekt, zodanig in Loof verandere, dat het naauwlyks kenbaar zy. Dit is door den Ridder verkeerdelyk op de voorgaande Soort toegepast: want by GERARD staat die niet bekend. Zy schynen nogthans weinig te verschillen.

VIII. *Carthamus Corymbosus.* Tuildraagende.

(8) Saffloer *met veele Bloemen, Tuilswyze vergaard.*

In de heetste deelen van Italie en Griekenland, als ook by Tripoli en aan den Berg Libanon, is dit Gewas gevonden, dat zig als een Tuildraagende Carthamus vertoont. Men wil dat het de *Zwarte Chamæleon* van DIOSCORIDES, vermaard wegens de Vergiftige hoedanigheid van deszelfs Sap, zou zyn. Het heeft de Gestalte van den Echinops, maar de Vrugtmaaking van den Carthamus, zegt de Ridder.

IX. *Arborescens.* Boomachtig.

(9) Saffloer *met Degenvormige Tandswys' uitgehoekte Bladen.*

Meer

(8) *Carthamus* Flor. Corymbosis numerosis. Echinops Flor. Fasciculatis. GRON. *Orient.* 250. Chamæleon niger umbellatus, Fl. cœruleo Hyacinthino. C. B. *Pin.* 380. Card. Chamæleon dictus. MORIS. III. S. 7. T. 33. f. 17.

(9) *Carthamus* Fol. Ensiformibus &c. R. *Lugdb.* 136. N. 5.

Meer is my niet bekend van dit Kruid, dat Boomachtig groeit en zeer ſtinkt, hebbende een geele Bloem en Haairig Zaadpluis, waar door het van den eigentlyken Carthamus zeer verſchilt, gelyk de voorige Soorten. Des oordeelt de Heer LINNÆUS, dat de Vrugtmaaking van dit Geſlagt nog nader onderzoek vereiſche.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia aquaeis.*

Hier volgen nu die Planten uit de Klasſe der Samenteelinge (*Syngeneſia*), tot de *Egaale Veelwyvery* behoorende, die als Straalbloemigen (*Radiati*) zyn, zonder Straalkrans, genaamd.

C. Schyfbloemige. *Discoidei.*

SPILANTHUS. Vlakbloem.

Volgens de eigen betekenis van den Griekſchen Geſlagtnaam, door den Heer JACQUIN geformeerd, noem ik het *Vlakbloem.* Die benaaming is door hem ontleend van de Stipswyze Vlakjes, in de Bloemen van eene door hem in de Westindiën ontdekte Plant van deezen aart, uit de zwarte Meelknopjes ontſtaande. 't Kan zyn dat andere Soorten dit ook hebben, doch daar van wordt geen gewag gemaakt in de Kenmerken van dit Geſlagt, welken zyn Ed. uitvoerig opgeeft en door den Ridder met grooter verandering zyn voorgeſteld, dan het verſchil

5. Carthamoides lutea altisſima et fœtidisſima. VAILL. *Mem.* 1718. Cnicus Hisp. Arborescens fœtidisſimus, TOURNF. *Inſt.* 451.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

schil is tusschen dezelven en die van 't volgende Geslagt.

Terwyl ik naauwlyks kan begrypen, om welke reden gezegde Heer daar van een nieuw Geslagt gemaakt heeft: komt het my nog vreemder voor, dat LINNÆUS hetzelve heeft overgenomen, en met nieuwe Soorten vermeerderd. Immers zo men de uitvoerige Kenmerken van 't volgende, door hem opgegeven (*), met die van het tegenwoordige vergelykt, openbaart zig noch in de Kelk, noch in de Blommetjes, Meeldraadjes of Zaaden, een verschil, dat niet tusschen de Soorten van andere Geslagten veel grooter wordt gevonden. De verandering maakt het verschil nog duisterer: want daar JACQUIN een *geschubden* Kelk geeft aan de *Spilanthus* (†), geeft LINNÆUS thans een *byna gelyken* Kelk (‡) aan dat Geslagt en een *geschubden* aan de *Bidens*, welks Kelk zyn Ed. bevoorens gezegd hadt uit dikwils gelyke, langwerpige, Sleufswys' uitgeholde Blaadjes te bestaan (§). Den Stoel zegt hy in de *Spilanthus naakt* te zyn op de eene en *Kaffig* te zyn op de andere plaats;

(*) *Gener. Plant.* Ed. V. & VI.

(†) Cal. communis subhemisphæricus, imbricatus Squamis ovatis compactis, exterioribus duabus acuminatis, reliquis obtusis. *Amer. Hist.* p. 214.

(‡) Calyx subæqualis. *Syst. Nat. Veg.* XIII. p. 587. Cal. comm. erectus, Foliolis pluribus subæqualibus, oblongis, exter. duobus longioribus. *Ibid.* p. 609.

(§) Cal. comm. erectus Foliolis sæpe æqualibus oblongis, Canaliculato-concavis. *Gen. Plant.* Ed. V & VI.

plaats (*); terwyl zyn Ed. van de *Bidens* gezegd hadt, *de Stoel is vlak, met afvallende Kafjes voorzien*; ja zelfs wordt die naderhand van hem ook *Kaffig* genoemd (†). De *Spilanthus* heeft den Stoel *Kegelvormig*: dit maakt eenig, doch welk een verschil! Het Zaad, om de twee spitse Puntjes, die 't zelve kroonen, van ouds *tweetandig* genaamd, waar van dat Geslagt den naam heeft; welke Puntjes bevoorens *langwerpig, regt en spits* waren, moet thans *gebaard* heeten, en dat van de *Spilanthus tweetandig*, terwyl men het vervolgens gezegd vindt *twee Baardjes te hebben*, het eene kleiner dan het andere (‡).

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

't Is waar, LINNÆUS zegt thans, dat de gezegde Puntjes der Zaaden in de Bidens *agterwaards Haakig zyn* (§), doch heeft zulks wel in alle Soorten plaats? Ook zegt de Ridder, dat de Blommetjes in de Spilanthus meest vier-

(*) Naamelyk, *Syst. Nat. Veg.* XIII. p. 587, *Receptaculum nudum*; p. 610, *Recept. Paleaceum*, en op de zelfde pag. *Genus differt a Bidente defectu Palearum. Quid hoc?* Dat men 't misschien vergeten heeft uit te doen: want in *Syst. Nat.* XII. stondt *Recept. nudum Conicum.*

(†) *Gen. Plant.* Ed. VI.

(‡) Semina apice biaristata, Aristâ alterâ minore. *Syst. Nat. Veg.* XIII. p. 610.

(§) *Gen. Plant.* Ed. VI. De Heer BERKHEY heeft zulks, op zyne V. Plaat *Fig.* 43, uit ééne Soort van *Bidens* afgebeeld; in een andere niet: zie *Fig.* 5. Prof. VAN ROYEN meldt het in twee Soorten. *Prodr.* 157, 158.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

vierdeelig zyn. JACQUIN hadtze, in zyne Westindische, *vyfdeelig* genoemd, even als dit in de *Bidens* plaats heeft.

Ik zal evenwel dit Geslagt, tot het welke de Heer LINNÆUS twee Soorten, van de *Verbesina*, (die weinig, dan door gestraalde Bloemen te hebben, van de *Bidens* verschilt), uitgemonsterd, en anderen, betrokken heeft: des hetzelve thans zes Indische Soorten bevat; hier beschryven (*). Ik merk aan, dat de duidelykste Kenmerken, in onderscheiding van het volgende, my schynen te bestaan in de Kegelvormige Stoel; de platte Vliezig gerande Zaaden en de tweepuntig uitsteekende Kelkschubben.

I. *Spilanthus urens.* Brandend.

(1) Vlakbloem *met Lancetvormige effenrandige Bladen en eene leggende Steng.*

Op

(*) Men moet niet denken, dat ik het voorgaande tot berisping zeg van den Grooten LINNÆUS, die in de schifting en plaatzing der zo menigvuldige Uitheemsche Gewassen een byna onnavolgbaar Pad betreeden heeft. Wenschelyk ware het slegts, dat zyn Ed., door op *kleinigheden* te zien, niet in *tegenstrydigheden* vervallen ware! Of heeft hy ook het Voedpad agter zig met Doornstruiken willen versperren, op dat niemand het na hem zou kunnen bewandelen? Dat zyne Methode de volmaakste is, die men tot nog toe uitgedagt heeft in de verdeeling van het Ryk der Planten, ontken ik niet: maar, waar toe dienen die *willekeurige tegenstrydigheden* van de Kenmerken aan 't hoofd der Klasse en der Geslagten, die iemand in verwarring brengen, door hem gemaakt?

(1) *Spilanthus* Fol. Lanceolatis integerrimis, Caule prostra-

Op Zandige Velden by Karthagena in de Westindiën, voornaamelyk aan den Zeekant, vondt de Heer JACQUIN deeze, die Kruidige, Takkige leggende Stengetjes heeft, met Lancetvormige, fpitfe, gladde Bladen, gekaauwt zynde brandend heet van Smaak, als het Bertram-Kruid; deswegen van de Ingezetenen, tegen de Kiespyn en dergelyke Kwaalen, gebruikt wordende om Kwyling te verwekken. De Bloemfteeltjes verheffen zig ieder met eene witachtige Schyfbloem, ongeftraald, en zwart geftipt, als gemeld is. De Zaaden zyn langwerpig, platachtig, aan de kanten ruig gevliesd, en van boven twee ongelyke Puntjes hebbende.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

(2) Vlakbloem *met Lancetvormige Zaagtandige Bladen; de Steng opftaande.*

II. *Spilanthus Pfeudo-Acmella.* Bafterd-

(3) Vlakbloem *met Eyronde Zaagtandige Bladen, een opgeregte Steng en geftraalde Bloemen.*

III. *Acmella.* Acmella.

Een

ftrato. JACQ. *Amer.* 214. T. 126. f. 1. Santolina Pyrethri fapore humifufa. PLUM. *Sp.* 10.

(2) *Spilanthus* Fol. Lanceolatis ferratis &c. Verbefina Pfeudo-Acmella. *Sp. Plant.* II. p. 1270. N. 4. Bidens Zeylanica Fl. luteo, Melisfæ folio. SEB *Thef.* I. p. 19. T. 10. Chryfanth. Maderasp. latifolium &c. PLUK. *Alm.* 99. T. 159 f. 4. Scabiofa Indica Capit. foliofis minor. BURM. *Zeyl.* 210 BURM. *Fl. Ind.* 183.

(3) *Spilanthus* Fol. ovatis ferratis &c. Verbefina Acmella. *Sp.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

Een Ceylonsch Kruid, genaamd *Acmella*, is in Indie zeer vermaard, als een middel tegen 't Graveel, tot Pynstilling, verdunning der Vogten, Zweetdryving en afzetting door 't Wateren. Men trok de Bladen als Thee, zette dezelven op Wyn, en met Sterken Drank werdt 'er een Geest van gedestilleerd, die men de Schepen, tot een nuttig Geneesmiddel, mede gaf. In 't jaar 1690 werdt dit gedroogde Kruid, naar Bladen van Doove Netelen gelykende, ook door de Oostindische Schepen in Europa overgebragt, doch het heeft daar, 't zy wegens 't verschillend Klimaat, 't zy om dat men hier beter Middelen heeft, niet veel opgang gemaakt. Ook meldt RUMPHIUS, die hetzelve *Abc - Kruid* noemt, weinig meer van deszelfs gebruik, dan dat de Moorsche Schoolmeesters de Jongens daar van de Knoppen of Worteltjes laaten kaauwen, ten einde derzelver Tong, door het toevloeijend Speekzel, glibberig en bekwaam te maaken tot het uitspreeken der zwaare Arabische Letteren. Hierom werdt het ook, zegt hy, in 't Maleitsch *Daun murit*, dat is Leerlingen-Kruid, of anders *Daun-Lada*, dat is Peperblad, geheten, wegens den heeten Smaak.

die

Sp. Plant. II. p. 1271. N. 5. Verbesina Fol. oppositis &c. *Fl. Zeyl.* 309. *Mat. Med.* 406. Bidens Zeylanica. SEB. uts. T. 11. BREYN *Prodr.* III. T. 48. Senecio Ind. Orient. Ocymi folio. PLUK. *Alm.* 343. T. 315. f. 2. Abcdaria. RUMPH. *Amb.* VI. p. 145. T. 65. BURM. *Fl. Ind.* 183.

die echter nader aan het Bertram komt dan aan de Peper. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia aequalis.*

Het groeit door geheel Indie op ongebouwde plaatſen, en wordt 'er ook in de Tuinen geteeld, zynde, zo hy aanmerkt, zeer verſchillend in Gewas, 't welk gelegenheid zal gegeven hebben tot het verſchil deezer twee Soorten, waar van de laatſte naauwlyks van de eerſte te onderſcheiden is, zo LINNÆUS aanmerkt, dan door Takkiger te zyn en veelbloemig, hebbende ook de Blommetjes meest vierdeelig, terwyl zy in de andere vyfdeelig zyn; maar inzonderheid door, een Kransje van vyf kleine Straalblommetjes, welke zyn Exemplaar der eerſte Soort niet hadt. In de waare *Acmella* vind ik dat Straalkransje by geenen der aangehaalde Autheuren afgebeeld of gemeld. In een Plant, my daar voor gedroogd uit Ooſtindie gezonden, komt eene Bloem met zulk een Kransje voor, zo dat het mooglyk toevallig zal zyn. Ook is dat Exemplaar, wegens de ſmalheid der Bladen en de ſpitſe Tandjes, meer overeenkomſtig met de *Basterd-Acmella* van den Ridder; terwyl ik anderen heb, die, in veelbloemigheid en de ronde inkervingen der Bladen, veel meer naar het Kruid, dat RUMPHIUS beſchryft, gelyken. Derzelver Kelk is veelbladig, de Stoel naakt, de Zaaden zyn ruuw en hebben, in plaats van twee Tandjes of Baardjes, vier geknodſte Hoorntjes. Ook zyn de Knoppen van hetzelve

Ll 4 veel

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

veel Kegelachtiger dan in het andere, maar niet geſtraald.

IV. *Spilanthus Atriplicifolia.* Meldebladig.

(4) Vlakbloem *met overhoekſe driekantige getande, geſteelde, geſtoppelde Bladen, en eene gepluimde Steng.*

Gelyk de Acmella, voorheen *Bidens Zeylanica* genaamd, thans uit het Geſlagt van *Verbeſina* hier overgebragt is, zo komt deeze Soort, uit Zuid-Amerika, hier t'huis uit het volgende Geſlagt. Zy heeft Bladen naar die van Melde of Ganzevoet gelykende en met twee ronde Blaadjes, als Stoppeltjes, ge-oord; aan een Kruidig Stengetje, met eenzaame endbloemen, ongeſteeld. De Stoel is ſpits Kegelvormig, met Kafjes en zeer kleine Blommetjes. De Zaaden zyn langwerpig, vierhoekig, zonder Tandjes of Baardjes.

V. *Inſipida.* Smaakeloos.

(5) Vlakbloem *met ſtomp Eyronde, eenigermaate getande, ongeſteelde Bladen.*

De Heer JACQUIN, die dit Kruidje by de Havàna, in de Westindiën, aan de Zeekust vondt,

(4) *Spilanthus* Fol. alternis deltoidibus, dentatis, petiolatis, Stipulatis; Caule paniculato. *Syſt. Nat.* XIII. Bidens Atriplicifolia. *Sp. Plant.* II. p. 1168. N. 13. *Am. Acad.* IV. p. 329.

(5) *Spilanthus* Fol. obovatis ſubdentatis ſesſilibus. JACQ. *Amer. Hiſt.* 215. Tab. 126. *Fig.* 2.

vondt, onderfcheidt het door deezen bynaam van het voorgemelde; als hebbende geen brandende maar een zouten Smaak. Dus fchynt my die bynaam, behoudens zyne achting, niet zeer gepast te zyn. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(6) Vlakbloem *met byna Hartvormige Zaagtandige gefteelde Bladen.* VI. *Spilanthus Oleracea.* Moeskruidig.

Van deeze wordt door den Ridder gezegd, dat de Stengen leggende zyn, een Voet lang, rond, ruuwachtig: de Bladen byna Hartvormig, ftomp, Zaagtandig, gefteeld, tegenover elkander: de Bloemen eenzaam, langer gefteeld, geheel geel.

Door den Heer BERGIUS, Hoogleeraar der Natuurlyke Hiftorie, is dit Kruid, waar van ik bevind ook eenige Exemplaaren te hebben, in een byzonder Vertoog, onder den naam van *Bidens Acmelloides*, afgebeeld en befchreeven (*). Het was te Stokholm uit Zaad geteeld en zal waarfchynlyk uit Oostindie afkomftig zyn.

BIDENS. Tandzaad.

Dit Geflagt heeft een Kaffigen Stoel, het Zaadpluis beftaat uit opftaande ruuwe Baardjes:

(6) *Spilanthus* Fol. fubcordatis ferrulatis petiolatis. *Syft. Nat.* XII.

(*) *Stockholms. Verhand.* op 't jaar 1768. XXX. Band, bladz. 257. Tab. 7.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

jes: de Kelk is geschubd, de Bloem zeldzaam voorzien met een of twee Straalblommetjes. In de meeste Soorten heeft de Kelk nog een vyfbladig Omwindzel, zegt de Ridder.

Het bevat de volgende twaalf, meest uitheemsche Soorten.

I. *Bidens tripartita.* Driedeelig.

(1) Tandzaad *met driedeelige Bladen, byna gebladerde Kelken en opstaande Zaaden.*

Door geheel Europa, van Provence tot in Rusland, Sweeden en Lapland, is deeze, die men in 't Nederduitsch *Water-Boelkenskruid* noemt, op vogtige plaatsen, aan de kanten van Slooten en Moerassen, gemeen. Zy behoort tot die Kruiden, welken de vermaarde VAILLANT *Ceratocephalus* getyteld heeft, wegens de Zaaden, die hy gehoornd noemt, in plaats van getand, geevende 'er den naam van *Ovaires* aan, daar het weezentlyk *Ova* zyn, in de Vrugt, als het *Ovarium*, begreepen. Zekerlyk die Geslagtnaam is, gelyk veele anderen, door hem wat oneigen gesmeed. Van ouds noemt men het *Eupatorium Cannabinum fœmina*, dat is

(1) *Bidens* Fol. trifidis, Calycibus subfoliosis, Sem. erectis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 932. *Veg.* XIII. p. 610. Bidens Coronâ Seminum retrorsum aculeatâ &c. GORT. *Belg.* 232. *Fl. Suec.* KRAM. *Austr.* &c. R. *Lugdb.* 157. GOUAN *Monsp.* 428. GRON. *Orient.* 255. GORT. *Ingr.* 130. Bidens Fol. tripartito-divisis. TOURNF. *Inst.* 462. Cannabina Aquatica Folio tripartitim diviso. C. B. *Pin.* 321. Hepatorium Aquatile. DOD. *Pempt.* 595.

is Wyfje, om het van 't andere *Eupatorium*, dat men het Mannetje heette, te onderfcheiden. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia aequalis.*

Het heeft roodachtige opftaande ronde Stengen van een Elle of anderhalf hoog, die getakt zyn en bezet met Bladen als van Hennip, in drieën of in vyven gedeeld, hoewel men het ook dikwils aantreft, met enkele fmalle Zaagtandige Bladen. Aan 't end der Takken komen Hoofdjes van kleine geele Blommetjes, die in een Kelk gevat en omzet zyn met een Krans van Blaadjes.

Dit Kruid is eenigszins fcherp van Reuk en Smaak, en daarom heeft men 't zelve, in Duitfchland, als naar de Ceylonfche Acmella gelykende, zo door Deftillatie als anders, met veel moeite onderzogt, zonder het gewenfchte heil daar in te vinden. 't Aanmerkelykfte is, dat men met dit Kruid, onder den naam van *Brunskiaer* of *Bromfaer*, in Sweeden de Wol Goudgeel verwt. Het frifche Kruid wordt klein gefneeden en Laagswyze gelegd tusfchen het Wollen Garen, dat met Aluin doortrokken is, en daar mede gekookt. De Zaaden blyven, met haare Haakige puntjes, aan de Koufen hangen, wanneer men 'er in 't Veld tegen aan loopt.

(2) Tandzaad *met Lancetvormige ongefteelde.* II. *Bidens minima.* Zeer klein.

(2) *Bidens* Fol. Lanceolatis feffilibus &c. OED. *Dan.* 312. HUDS.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

de Bladen, de Bloemen en Zaaden opgeregt.

III. *Bidens cernua.* Knikkend.

(3) Tandzaad *met Lancetvormige omvattende Bladen, de Bloemen knikkende, de Zaaden opgeregt.*

Deeze beiden, waar van de eene in kleinte uitmunt, de andere, zo wel als die, Lancetvormige Bladen heeft, betrekt de beroemde HALLER tot de eerſte Soort, achtende, dat die Kleine van DILLENIUS een jong Plantje zy. De laatſte komt by ons en overal met onverdeelde Bladen voor, en dikwils met geſtraalde Bloemen, die geſternd en welriekende zyn, zo LOBEL het uitdrukt: doch deeze zou de *Coreopſis Bidens* zyn kunnen, zo de Ridder wil. Verſcheide andere Soorten van Straalbloemen komen ook wel ongeſtraald voor. Zy zyn allen, zo wel als de vyf volgende, Jaarlykſe Plantgewasſen.

IV. *Nodiflora.* Knoopbloemig.

(4) Tandzaad *met langwerpige, effenrandige, eentandige Bladen, de Steng gegaffeld, de Bloemen eenzaam en ongeſteeld.*

In

HUDS. *Angl.* 310. Verbeſina minima. DILL. *Gieſſ.* 167. App. 66. RAJ. *Angl.* III. p. 188. T. 7. f. 2.

(3) *Bidens* Fol. Lanceolatis amplexicaulibus &c. GORT. *Belg.* 233. GOUAN *Monſp.* 428. *Fl. Suec.* 664, 727. Cannabina Aq. Folio non diviſo. C. B. *Pin.* 321. Eupat. Cannab. fœmina Septentr. LOB. *Ic.* 529.

(4) *Bidens* Fol. obl. integerr. unidentatis &c. BURM. *Fl. Ind.*

In Bengale groeit deeze, die een rondachtig Stengetje heeft van een Span hoog, dat ruig is en gearmd, met gesteelde Eyronde hoekig getande Bladen, van boven glad: de Bloemen in de Oxelen ongesteeld. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

V. *Bidens tenella.* Teder.

(5) Tandzaad *met Liniaale Bladen, Haairdunne Bloemsteeltjes, byna vierbladige Kelken, en vyf opstaande Zaadjes.*

De Zaaden, die tweetandig zyn, betrekken dit Kaapse Kruidje, zo wel als 't voorgaande, blykbaar tot dit Geslagt.

VI. *Frondosa.* Bladerig.

(6) Tandzaad *met gevinde Zaagtandige gestreepte gladde Bladen, de Zaaden opstaande, de Kelken Bladerig, de Steng effen.*

In Noord-Amerika valt deeze, die de Bladen drievoudig of vyf-Vinnig heeft, het onderste paar uit drie bestaande, van boven glad. De Bloem is Kegelvormig. De Zaaden hebben twee wyd gemikte Baardjes.

VII. *Pilosa.* Haairig.

(7) Tandzaad *met gevinde eenigermaate Haairi-*

Ind. 175. Bidens nodiflora Brunellæ folio. DILL. *Elth.* 52. T. 44. f. 52.

(5) *Bidens* Fol. Linearibus, Pedunc. Capillaribus &c. *Am. Acad.* VI. *Afr.* 47.

(6) *Bidens* Fol. pinnatis Serratis &c. Chrysanth. Cannabinum Bidens Virgin. MORIS. III. S. VI. T. 5. f. 21.

(7) *Bidens* Fol. pinnatis sub-Pilosis &c. Bidens Cor. Sem. &c.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

rige Bladen; de Steng aan de Knietjes gebaard; de Kelken met een enkeld Omwindzel; de Zaaden spreidende.

Egaale Veelwyvery.

Tot de Amerikaansche Soort, die de Zaaden zeer lang en dun, met twee, drie of vier Puntjes, Straalswyze in de Kelk geplaatst heeft, zynde de Amerikaansche Bidens met Sellery-Bladen van TOURNEFORT, by DILLENIUS, welke twee of drie Ellen hoog opschiet, in de Openbaare Tuinen bekend; betrekt LINNÆUS thans ook de *Molukse Agrimonie* van RUMPHIUS in Oostindie en wel op Java groeijende. Deze wordt 'er, wegens de spitse Zaaden, naar die van Kervel gelykende, *Naaldekruid* genoemd. Het geleek naar de Agrimonie, doch groeide in de Tuinen wel vyf of zes Voeten hoog. Een dergelyk heb ik uit Japan bekomen. Het gelykt naar de voorgaande Soort, maar de Blaadjes zyn afgezonderd en de Zaaden hebben altoos vier Baardjes zegt de Ridder. Ook zyn de Bloemen wit gestraald.

VIII. *Bidens bipinnata.* Tweevinnig.

(8) Tandzaad *met dubbeld gevinde ingesneeden Bladen, de Kelken met Omwindzels, de*

&c. R. *Lugdb.* 158. N. 2. Bidens latifolia hirsutior. Sem. angust. radiato. DILL. *Elth.* 51. T. 43. f. 51. *β.* Agrimonia Molucca. RUMPH. *Amb.* VI. p. 38. T. 15. f. 2.

(8) *Bidens* Fol. bipinnatis incisis &c. Chrysanth. Amer. Coridis Indi folio. HERM. *Par.* 123. T. 123. Chrysf. Cann. bidens Virg. Cicutariæ foliis. MOR. III. S. VI. T. 7. f. 23.

de Bloemen half geſtraald, de Zaaden ſpreidende. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(9) Tandzaad *met enkelde, byna Piekvormige, Zaagtandige geſteelde Bladen; de Bloemen Kogelrond, op lange Steeltjes; de Zaaden effen.* IX. *Bidens nivea.* Sneeuwwit.

Deeze beiden, door het gemelde genoegzaam onderſcheiden, groeijen in de Zuidelyke deelen van Noord-Amerika. De Bloemen van de eerſte zyn doorgaans geſtraald, en hebben de Zaaden met drie, de laatſte met twee Baardjes. De Bloemen van deeze zyn Sneeuw-wit, waar van het den bynaam heeft: maar de Bladen verſchillen aanmerkelyk in figuur, zynde hoekiger of ronder en meer of min Schildvormig; zo DILLENIUS voorſtelt, die ook eene Verſcheidenheid, met Bladen als der Brandenetelen, vondt. Van de eerſte zyn de Bloemen ſomtyds geſtraald.

(10) Tandzaad *met langwerpige effenrandige Bladen, de onderſten overhoeks, de bovenſten gepaard; de Bloemen gekranst.* X. *Verticillata.* Gekranst.

(11)

(9) *Bidens* Fol. ſimpl. ſubhaſtatis &c. Bidens Fol. Cord. &c. R. *Lugdb.* 158. N. 3. Bidens ſcabra &c. DILL. *Elth.* T. 47. f. 55 & 54.

(10) *Bidens* Fol. oblongis integris &c. *H. Cliff.* 399. Bidens Americana procumbens &c. HOUST. *Ms.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

XI. *Bidens scandens.* Klimmend.

(11) Tandzaad *met gepaarde Eyronde gespitste effenrandige Bladen, een klimmende Heesterige Steng en gepaarde Pluimbloemen.*

Deeze beiden, van Vera Cruz in Amerika afkomstig, zyn uit den Cliffortsen Tuin omstandig beschreeven door den Ridder. De eerste een klein kruipend Kruidje, met Bladen omtrent als van 't Varkensgras, hadt Kafjes tusschen de Zaaden, die dun waren, van onderen spits, van boven met twee waterpasse Borsteltjes gekroond. De andere hadt een Heesterige klimmende Steng, aan 't end uitloopende in een Pluim van Bloemen, wier Steeltjes een en andermaal gepaard waren: de Kelken Cylindrisch van onderen geschubd: de Zaaden samengedrukt, of plat, en tweetandig.

XII. *Bullata.* Gebobbeld.

(12) Tandzaad *met Eyronde Zaagtandige Bladen, de onderften gepaard; de bovensten drievoudig met het middelste grootst.*

In Amerika was deeze gevonden, die thans in Italie wild groeit. Zy heeft een opgeregte Steng

(11) *Bidens* Fol. oppositis ovatis acuminatis integerrimis, Caule scandente Fruticoso, Flor. oppos. paniculatis &c. *H. Cliff.* 399.

(12) *Bidens* Fol. ovatis serratis &c. ARD. *Sp.* 2. p. 37. T. 18. Bidens Palustris annua Fol. subrotundis &c. MICH. *Flor.* 120. Bidens Fol. ovatis et tripteris, Caul. hirsutis & brachiatis. HALL. *Goett.* 383.

Steng van by de twee Voeten hoog: de Bladen zyn dik, ruig en byna gebobbeld: de Bloemen groeijen eenzaam in de Oxelen: de Kelken zyn met vyf Blaadjes omringd: de Zaaden hebben twee agterwaards kanthairige Baardjes.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

CACALIA. Dokkeblad.

Een naakte Stoel; een Haairig Zaadkuifje; een Rolronde Kelk die langwerpig is en aan den voet alleen met een Kelkje voorzien. Dus komen de byzondere Kenmerken van dit Geslagt voor, daar ik de Heesterige Soorten, zeven in getal, reeds van beschreeven heb *, zo dat slegts de volgende overblyven (*).

* II. D. VI. STUK, bladz. 12. &c.

(8) Dokkeblad *met een Kruidige onverdeelde Steng, de Bladen ovaal en eenigermaate gekarteld.*

VIII. *Cacalia Porophyllum.* Zeefbladig.

Sommigen schryven aan de Bladen van dit Kruid maar zwarte Stippen toe; anderen merken de Bladen als Zeefswyze doorboord aan. Het een kan zo wel als het andere plaats hebben. LINNÆUS noemtze Maanvormige Blaasjes.

(*) De voorige dertig Geslagten van de Klasse der Samenteelinge (*Syngenesia*) zyn hier in haar geheel voorgesteld.

(8) *Cacalia* Caule Herbaceo indiviso &c. Porophyllum Fol. ellipticis. *H. Cliff.* 494. Tagetes Fol. integris perforatis. PLUM. *Sp.* 10. Senecio Indicus Atriplicis folio glabro. MORIS. III. S. 7. T. 17. f. 7. Chrysf. Amer. Frutesc. PLUK. T. 161. f. 1.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

jes. De Bladen gelyken naar die van Melde. 't Is een Zaayplant, uit Amerika afkomftig.

IX. *Cacalia Sonchifolia.* Lierbladig.

(9) Dokkeblad *met een Kruidige Steng, de Bladen Lierachtig, omvattende, getand.*

By RUMPHIUS heet dit Oostindifch Kruidje *Amboinfche Sonchus*, en hy merkt aan, dat men 't zelve tot Moeskruid gebruikt. Het valt, volgens de Waarneeming van den Heer N. L. BURMANNUS, op Java met zeer verfchillend Loof, hebbende de onderfte Bladen fomtyds Eyrond, de middelften Lierachtig, de bovenften omvattende en getand. Sommigen hebben 'er de Bladen van Mosterd aan toegefchreeven.

X. *Incana* Grys.

(10) Dokkeblad *met een Kruidige Steng en Lancetvormige getande Bladen.*

Dit, ook in Indie groeijende, heeft een hooge opftaande Steng en dikachtige Bladen, met Takkige Bloemfteelen aan 't end.

XI. *Saracenica.* Moorfch.

(11) Dokkeblad *met een Kruidige Steng, en Lancetvormige Zaagtandige afloopende Bladen.*

In

(9) *Cacalia* Caule Herb. Fol. Lyratis &c. Senecio Maderasp. &c. PLUK. T. 444. f. 1. Sonchus Amboinenfis. RUMPH. *Amb.* V. p. 297. T. 103. f. 1. BURM. *Fl. Ind.* 175. *Hort. Mal.* X. p. 135. T. 68. MURR. *Comm. Gott. nov.* T. III. p. 79. T. 7.

(10) *Cacalia* Caule Herb. Fol. Lanceolatis dentatis.

(11) *Cacalia* Caule Herb. Fol. Lanc. ferr. &c. *Solidago* Fol.

In de Zuidelyke deelen van Vrankryk groeit deeze Soort, die *Solidægo Sarracenica* is genoemd geweest, en zeer naar de Gouden Roede gelykt. 't Gewas is vry groot, de Bladen zyn taamelyk breed en het heeft een voortkruipenden Wortel, die overblyft. Men vindt deeze Plant in 't byzonder door CHOMEL beschreeven en afgebeeld. Hy hadtze *Berg-Conyza* geheten. De Kelk is omringd met Borstelige Blaadjes. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia æqualis.*

(12) Dokkeblad *met een Kruidige Steng; de Bladen driekwabbig gespitst Zaagtandig; de Bloemen knikkende.* XII. *Cacalia Hastata.* Piekbladig.

In Siberie groeit deeze, volgens GMELIN een Plant, die een regte, hooge, paarsche Steng heeft en gesteelde Bladen: de Bloemen komen aan kleine Tropjes by elkander voort. Zy zyn wit met zwarte Meelknopjes, vyf by elkander in eene Kelk. De Gestalte zweemt naar de volgende.

(13) Dokkeblad *met een Kruidige Steng, en Piekswys' Pylvormige gekartelde Bladen, de Steeltjes verbreedend.* XIII. *Suaveolens.* (14) Zoetruikend.

Fol. Lanc. serr. decurr. GOUAN *Monsp.* 444. Virga Aurea s. Solidago Saracenica latifolia serrata. J. B. *Hist.* II. p. 1063. Conyza montana Fol. longioribus serratis &c. CHOM. *Mem. Par.* 1705. p. 394.

(12) *Cacalia* Caule Herb. Fol. trilobis &c. Senecio Fol. ex dentato-trilobis &c. GMEL. *Sib.* II. p. 136. T. 66.

(13) *Cacalia* Caule Herb. Fol. Hastato-Sagittatis &c. *H. Ups.* 254.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(14) Dokkeblad *met een Kruidige Steng, de Bladen byna Hartvormig, Tandswys' uitgehoekt, de Kelken vyfbloemig.*

XIV. *Cacalia Atriplicifolia.* Meldebladig.

Beide deeze Virginische en Kanadasche Planten, groeijen ongevaar tot eens Menschen hoogte. Het meeste verschil bestaat in de figuur der Bladen en in de Kleur, alzo die in de laatste blaauw groen zyn, maar bovendien zyn in deeze de Bloemen veel kleiner en de eerste heeft 'er meer dan vyf in haare Kelken, die ook met Borstelige Blaadjes zyn bezet.

XV. *Alpina.* Alpisch.

(15) Dokkeblad *met de Bladen Nierachtig Hartvormig spits en fyn getand.*

In Switzerland en in Oostenryk, op de Gebergten, groeit dit Kruid, naar 't welke het Geslagt zynen naam heeft. Het komt voor met gladde of met gryze Wollige Bladen, 't welk van

(14) *Cacalia* Caule Herb. Fol. subcordatis &c. GRON. *Virg.* 118. Cacalia Virginiana glabra &c. MORIS. *Hist.* III. p. 94. S. 7. T. 15. f. 7. Porophyllum Fol. deltodibus angulatis. GRON. *Virg.* I. p. 94. Nardus Americana proceriot, fol. cæsiis. PLUK. *Alm.* 251. T. 101. f. 2.

(15) *Cacalia* Fol. Reniformi-Cordatis acutis denticulatis. GOUAN *Monsp.* 429. Cacalia. HALL. *Helv.* 705. Tussilago Caule Ramoso. R. *Lugdb.* 159. α. Cacalia Fol. crassis hirsutis. MORIS. III. S. 7. T. 12, f. 1. Cacalia incano folio. CLUS. *Pann.* 501. T. 500. β. Cacalia Fol. Cut. acut. & glabris. C. B. *Pin.* 198. MORIS *Ibid.* f. 6. Cacalia glabro folio. CLUS. *Pann.* 501. Cacalia. LOB. *Ic.* 592.

van den Groey afhangt, volgens HALLER, die het beschryft, als de Steng hebbende van een Elle en hooger, Takkig, met lang gesteelde Bladen, die Nierachtig Hartvormig zyn. Van boven is de Steng Takkig en maakt een Kroontje van paarsche Bloemen, van drie tot vyf in een Kelkje, vierdeelig, waar op volgen lange, vierhoekige gesleufde Zaaden. Men vindt het ook met witte Bloemen.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia aequalis.*

In Gelukkig Arabie kwamen den Heer FORSKAOHL drie Kruiden voor, welken hy tot dit Geslagt betrokken heeft. Het eerste noemt hy *Cacalia pendula*, om dat het van de Rotsen afhangende Stengen hadt, groeijende nederwaards, twee Ellen lang. Uit deeze, over gloeijende Kolen geroost, werdt het Sap geperst, dat men tegen Oorpyn gebruikte. Van de andere, *Welriekende* gebynaamd, op de Bergen gemeen, werden de Stengen tot berooking, inzonderheid voor de genen, die de Kinderziekte hadden, gebezigd. De derde, *Semperviva* getyteld, hadt korte dikke Stengetjes, met Vleezige Bladen, en bevatte wel zestig roode Blommetjes in ééne Kelk.

ETHULIA. Blootzaad.

Om dat het ontbloot zyn van Pluis der Zaaden de voornaamste reden is der afzonderinge van dit Geslagt, noem ik hetzelve, schoon zulks ook by eenige anderen plaats heeft, *Blootzaad*, dat beter is dan *Stirnband*, gelyk ik het

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

in 't Hoogduitsch vertaald vind: want het Bandje, de Zaadjes kroonende, daar zulks van afgeleid is, heeft mooglyk maar plaats in ééne Soort van de vyf of zes, daar in begreepen.

Egaale Veelwyvery.

Een naakte Stoel, geen Zaadkuifje en een gelyke Kelk, komen als de byzondere Kenmerken voor.

I. *Ethulia Conyzoides.* Getuild.

(1) Blootzaad *met getuilde Bloemen.*

Ik noem de Bloemen van deeze Soort liever *getuild*, dan *gepluimd*, om dat 'er de jonge Heer LINNÆUS zelf den naam aan geeft van *Corymbus*, dat een Bloemtuil is, van boven byna Waterpas, gelyk in de Vlier; terwyl *Panicula* een losse Pluimswyze verheffing insluit, byna gelyk in het Panik-Koorn (*). 't Is deeze Soort, welke uit Zaaden, door den beroemden Hoogleeraar D. VAN ROYEN, onder den naam van *Eupatorium* overgezonden, in Sweeden opgekomen was, door den jongen Heer LINNÆUS afgebeeld en beschreeven. Zyn Ed. dagt, dat dezelve van Ceylon mogte afkomstig zyn. Een Steng maakte zy van een Vinger dik, vier Voeten hoog, met overhoekse Takken; de Bladen Lancetvormig en spits Zaagtandig, naauwlyks gesteeld, de ondersten gepaard. Aan 't end kwamen Tuiltjes of Kroontjes

(1) *Ethulia* Flor. paniculatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 934. p. 536. *Veg.* XIII. p. 612. LINN. Fil. *Dec.* I. p. 1. T. 1.

(*) Zie de Afbeeldingen *Phil. Bot.* Tab. IX. Fig. 163, 167.

tjes, van ſamengeſtelde Bloemſteeltjes, met kleine ronde Bloemhoofdjes, ieder van ruim twintig blaauwachtige Blommetjes, wier gemeene Kelk beſtondt uit ſpitſe Schubbetjes: het Zaad was langwerpig, geknot en plat van boven, zonder eenig Pluis. Men bevondt het een jaarlyks of Zaaygewas te zyn, welks Geſtalte zeer naar de Conyza geleek en daar van kreeg het den bynaam.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamiæ æqualis.*

(2) Blootzaad *met rondachtige Bladen en gepluimde Bloemen.*

II. *Ethulia Paniculata.* Gepluimd. Pl. LXVII. *Fig.* 2.

Van dit Oostindiſch Plantje, dat weezentlyk gepluimde Bloemen heeft, my van Java gedroogd overgezonden, hier in *Fig.* 2, op Pl. LXVII. afgebeeld, maak ik de tweede Soort. Het heeft de Bladen byna rond, met geſchaarde of ongelyk getande kanten, eenigszins ruuw en Haairig van Oppervlakte, blykbaar geſteeld, doch naar boven vallen zy eenigszins Lancetvormig. De Bloemen maaken hier ronde Bolletjes, gelyk in de Santolina, en beſtaan niet uit losſe, maar uit digt ſamengetropte Blommetjes, in een Schubbladig Kelkje vervat en de Zaadjes zyn even als in de voorgaande Soort, waar mede het verſchil te groot is, om daar van eene Verſcheidenheid te kunnen zyn. Ook kan het de *Sphæranthus Africanus*, van den Heer N. L. BUR-

(2) *Ethulia* Fol. ſubrotundis, Floribus revera paniculatis. *Mihi.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

BURMANNUS afgebeeld, niet zyn, ten minste niet daar toe behooren; dewyl het geen afgezonderde Blommetjes heeft.

III. *Ethulia Sparganophora.* Gebandeerd.

(3) Blootzaad *met ongesteelde zydelingse Bloemen.*

VAILLANT, die dit Plantje *Sparganophoros*, in 't Fransch *Porte-bandeau* tytelt, wegens 't gezegde randje der Zaaden, merkt aan dat hetzelve vierkant is, en dat de Blommetjes op een kaalen Stoel geplaatst zyn. Ondertusschen meldt hy niets van de Groeiplaats. Onze Ridder hadt een zeer klein zodanig Plantje uit Oostindie bekomen, dat zyn Ed. schier denkt of 't dit zelfde mogte zyn, alzo het ongesteelde Bloempjes hadt.

IV. *Divaricata.* Wyd gemikt.

(4) Blootzaad *met Liniaale getande afloopende Bladen, en eenbloemige Steeltjes tegen dezelven over, de Steng wyd gemikt.*

Noch het Plantje van Kormandel, anderhalf Duim hoog, door den Heer N. L. BURMANNUS in Afbeelding gebragt; noch het aangehaalde Bengaalsche Chrysanthje van PLUKENET,

(3) *Ethulia* Floribus sessilibus lateralibus. Sparganophoros Virgæ Aureæ folio, Flor. e Foliorum alis, absque pediculis. VAILL. *Mem. de* 1719. p. 408. *Fig.* 35.

(4) *Ethulia* Fol. Linearibus Dentatis decurrentibus &c. *Mant.* 110 & 572. BURM. *Fl. Ind.* 176. T. 58. f. 1. Chrysanth. Benghalense angustifolium, pusillum. PLUK. *Alm.* 102. T. 21. f. 4.

NET, schynt my met de bepaaling te strooken, als geen eenbloemige Steeltjes hebbende, noch ook niet tegen de Bladen over. Aan de Kust van Malabar is het gevonden een Handbreed hoog, met getuilde Bloemen. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(5) Blootzaad *dat laag-Heesterig is, met Liniaale effenrandige Wollige Bladen.* V. *Ethulia Tomentosa*, Wollig.

Dit Plantje, in China waargenomen, is een klein Heestertje, met Blaadjes naar die van Lavendel gelykende, en Bloemen aan 't end der Takjes, wier Kelkjes ongesteeld en iets of wat gebladerd zyn.

(6) Blootzaad *met Trosjes over eene zyde, byna vyf Bloempjes in de Kelken en Lancetvormige gepaarde Bladen.* VI. *Bidentis.* Paarbladig.

In verscheide opzigten verschilt dit Oostindisch Kruidje van alle de voorgaanden, gelyk men uit de bepaaling ziet: zelfs ook, doordien het de Bladen gepaard of tegenover elkander heeft, daar zy in alle de anderen overhoeks zyn geplaatst.

EU-

(5) *Ethulia* suffruticosa Fol. Linearibus integerrimis tomentosis *Mant.* 110.

(6) *Ethulia* Racemulis secundis, Cal. subquinquefloris, Fol. Lanceolatis oppositis. *Mant.* 110.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvery.*

EUPATORIUM. Leverkruid.

Onder deezen naam, die zo veel als *Hepatorium* zou betekenen, wordt de Agrimonie, als ook de Bidens, die men *Hepatorium Aquatile* genoemd vindt, van ouds begreepen. Gewoonlyk past menze thans toe op de Planten van dit Geslagt, die den Stoel naakt en het Zaadpluis Pluimig hebben, met een langwerpigen geschubden Kelk: den Styl lang en ten halve in tweeën gedeeld.

Van de Soorten, daar in vervat, zyn reeds tien onder de Heesters beschreeven *. Aldaar hebben wy gezien, dat in sommigen de Kelken vier- in anderen vyf- en meerbloemig zyn. Tot de vyfbloemigen behooren nog de drie volgenden.

* II. D. VI. STUK, bladz. 22.

XI. *Eupatorium Hastatum.* Piekbladig.

(11) Leverkruid *met Hartvormige Piekbladen, die eenigermaate getand en kaal zyn, een windende Steng en geaairde Bloemen.*

Van een zonderling Gewas is deeze Westindische, gelyk uit de bepaaling blykt en grootelyks verschillende van de andere Soorten.

XII. *Trifoliatum.* Driebladig.

(12) Leverkruid *met drievoudige Bladen.*

De

(11) *Eupatorium* Fol. Cordato-Hastatis &c. Kleinia scandens &c. BROWN. *Jam.* 316. T. 34. f. 3.

(12) *Eupatorium* Fol. ternis. GRON. *Virg.* II. p. 119. Eupat. Cannabinum Marilandicum. RAJ. *Suppl.* 189.

De driebladigheid onderfcheidt deeze genoegzaam, die in Virginie groeit en een enkelde niet Takkige Steng heeft, met witte Bloemen, komende anders de volgende naby. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(13) Leverkruid *met gevingerde Bladen.* XIII. *Eupatorium Cannabinum.* Hennipbladig.

Dit Gewas, dat by ons zeer veel aan de kanten der Slooten en Vaarten in Noordholland onder 't Riet en elders, ja door geheel Europa op dergelyke plaatfen voorkomt, in 't Franfch *Eupatoire*, in 't Engelfch *Waterhemp*, en by ons *Boelkenskruid*, of ook *Koninginne-Kruid*, en ook wel *Leverkruid*; welke laatfte benaaming echter, eigentlyk, tot de Agrimonie behooren zou, en daarom noemt men dit *Bafterd-Leverkruid*. 't Schynt evenwel, volgens de befchryving van PLINIUS, het *Eupatorium* der Ouden te zyn. In 't Hoogduitfch heet het *Wasferdost*, *Kunigundkraut*, *Albkraut*, *Hirtfenklee*, *Ondermennig*, *enz.* Eenigen van die benaamingen fchynen iets Toverkragtigs aan te duiden, dat men in dit Kruid gefteld heeft. Door den naam van Mannetje werdt het van het hier voor be-

(13) *Eupatorium* Fol. digitatis. *Mat. Med.* 380. GORT. *Belg.* 233. R. *Lugdb.* 155. GOUAN *Monsp.* 430. KRAM. *Auftr.* 242. *Fl. Suec.* 665, 728. &c. Eupatorium Cannabinum. C. B. *Pin.* 320. Eup. adulterinum. FUCHS. *Hift.* 265. Hepator. vulg. DOD. *Pempt.* 28. Cannabina Aq. f. Eupatorium mas. LOB. *Ic.* 528.

IV. AFDEEL XX. HOOFDSTUK

Egaale Veelwyvery.

* Bladz. 538.

beschreevene Water - Boelkens - Kruid *, *Bidens* genaamd, (dat men Wyfje noemde, 't welk ook de Bladen eenigszins Hennipachtig heeft,) onderscheiden. De Sweeden noemen het, waarschynlyk wegens de pluizige Zaadhoofdjes, *Flocks*, zegt de Ridder.

„ De Stengen zyn ruig, vierkantig, van „ drie tot zes Voeten hoog zegt HALLER, „ de Bladen gepaard (*), aan een dik Steeltje „ drievoudig, allen met de Blaadjes eenigermaate ruig, spits Zaagtandig, het middelste „ grootst, Eyrond Lancetvormig. Dit komt „ somtyds alleen voor, de twee zydelingse, „ die anders veel kleiner zyn, ontbreeken- „ de (†). Op den top der Steng is een plat „ digt Kroontje van paarsche Blommetjes, som- „ tyds ook wit, en daar op volgt een lang, „ rank, Pieramidaal Zaad."

De Reuk is scherp, de Smaak zeer bitter van dit Kruid, dat door Destillatie, behalve zuure Vogten, ook een vlug Loogachtig Zout in overvloed geeft en een dikke Olie. Volgens de Proeven van GESNERUS verwekt het Afkookzel der Wortelen Afgang en Braaken. Tegen Ongemakken van de Lever, Geel- en Water-zugt,

(*) Quam notam VAILLANTIUS Genericam, LINNÆUS etiam Classicam facit: zegt HALLER (*Helv. inchoat.* I. 59.) Wat dit zeggen wil begryp ik niet.

(†) Dit zal die Verscheidenheid zyn, met onverdeelde Bladen, daar RAY van spreekt, door HALLER op drooge Gronden, in Switzerland, waargenomen.

zugt, is 't een gemeen Middel, by 't Landvolk bekend. Anderendaagse Koortsen en loopende Beenzweeren hadt BOERHAAVE door 't Aftrekzel genezen. Uitwendig dient het ook in Stoovingen, om koude Gezwellen te doen verslaan. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Pol gamia aequalis.*

*** Met agtbloemige Kelken.

(14) Leverkruid *met viervoudige ruuwe Lancetvormig Eyronde, ongelyk Zaagtandige, gesteelde rimpelige Bladen.* XIV. *Eupatorium purpureum.* Paarsch.

(15) Leverkruid *met vyfvoudige, eenigermaate Wollige, Lancetvormige, egaal Zaagtandige, geaderde gesteelde Bladen.* XV. *Maculatum.* Vlakbladig.

Van deeze beide Noord-Amerikaansche, die overblyvende Planten zyn, groeit de eerste, wegens haare paarsche Stengen bekend, tot meer dan eens Mans langte, de andere maar half zo hoog. Deeze heeft Bladen als der Brandenetelen, de andere als van Alantswortel-Kruid, de grootsten byna een Voet lang, ruuw, donker

(14) *Eupatorium* Fol. quaternis scabris &c. Eupat. Fol. ovato-Lanceolatis &c. GRON. *Virg.* 119. Eupat. Enulæ folio. CORN. *Canad.* 72. T. 72. Eupat. Can. elatius &c. MORIS. III. S. 7. T. 13. f. 4.

(15) *Eupatorium* Fol. quinis subtomentosis &c. Eup. Fol. Lanc.-ovatis &c. *H. Cliff.* 396. R. *Lugdb.* 155. Eupat. Novæ Angliæ Urticæ foliis &c. Caule maculato. HERM. *Parad.* 158. T. 158. MORIS. III. S. 7. T. 13. f. 3.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

ker groen. De Bloemen zyn paarsch, en het Pluis is Haairig, in de laatste Soort, die de Steng met paarsche Streepjes heeft.

**** Met vyftien en meer Blommetjes in de Kelken.

XVI. *Eupatorium perfoliatum.* Doorbladig.

(16) Leverkruid *met samengegroeid - doorbladige Wollige Bladen.*

XVII, *Cœlestinum.* Blaauwbloemig.

(17) Leverkruid *met Hartvormig Eyronde stomp Zaagtandige gesteelde Bladen en veelbloemige Kelken.*

XVIII. *Aromaticum.* Kruiderig.

(18) Leverkruid *met Eyronde stomp Zaagtandige gesteelde drieribbige Bladen en eenvoudige Kelken.*

XIX. *Rugosum.* Rimpelig.

(19) Leverkruid *met Eyronde Zaagtandige gesteelde Bladen en gladde Stengen.*

XX. *Odoratum.* welriekend.

(20) Leverkruid *met driehoekige, aan den voet*

(16) *Eupatorium* Fol. connato - perfoliatis tomentosis. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 156. GRON. *Virg.* 119. Eupator. Virg. Salviæ foliis &c. PLUK. T. 87. f. 6.

(17) *Eupatorium* Fol. Cordato - ovatis &c. GRON. *Virg.* 119. Eupator. Scorodoniæ folio, Fl. cœruleo. DILL. *Elth.* 140. T. 114. *Fig.* 139. PLUK. T. 394. f. 4. GOUAN *Monsp.* 430.

(18) *Eupatorium* Fol. Ovatis obtuse serratis &c. GRON. *Virg.* 120. Eupat. Valerianoides Flore niveo, Teucrii foliis &c. PLUK. T. 88. f. 3.

(19) *Eupatorium* Fol. Ovatis serratis petiolatis &c. Eupat. Fol. ovato - Cordatis rugosis. GRON. *Virg.* 120. Valer. Urticæ folio, Flore albo. CORN. *Canad.* 20. T. 21. Ageratum altissimum. *Sp. Plant.* 1176.

(20) *Eupatorium* Fol. Deltoidibus &c. Eupat. odoratum hir-

voet getande, van onderen Wollige Bladen en veelbloemige Kelken. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(21) Leverkruid *met smal - Lancetvormige drie-ribbige, iets Zaagtandige Bladen; de Kelken rappig en veelbloemig.* XXI. *Eupatorium Ivæfolium.* Smalbladig.

Van deeze zes groeijen de vier eersten in Virginie en andere deelen van Noord - Amerika, de twee laatsten in de Westindiën. Het Doorbladige is in de Europische Kruidhoven bekend, het Blaauwbloemige te Montpellier. Het Kruiderige, dat Sneeuwwitte Bloemen heeft, verschilt van de overigen, door een ongeschubden Kelk, zo wel als 't Rimpelige, dat ik dus genoemd heb in plaats van Allergrootst, welke benaaming voor de Tiende Soort reeds was gebruikt; terwyl het ook de Steng maar ruim een Elle hoog heeft. 't Is aangenaam van Reuk, gelyk het volgende, dat daar van den Bynaam voert, en het laatste gelykt naar het Hysopbladige voor heen beschreeven. Ik bezit thans het Chineesche en het Witte uit Japan.

AGERATUM. Geurkruid.

Een naakte Stoel; een Zaadkuifje van vyf Baardjes; een langwerpige byna gelyke Kelk en

hirsutum. BROWN. *Jam.* 313. Eupatoria Conyzoides. PLUK. T. 177. f. 3.

(21) *Eupatorium* Fol. angusto - lanceolatis trinerviis &c. *Am. Acad.* V. p. 401.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

en vierdeelige Blommetjes; maaken de byzondere Kenmerken van dit Geslagt, waar in de twee volgende Soorten.

I. *Ageratum Conyzoides.* Haairig.

(1) Geurkruid *met Eyronde Blaadjes en een Haairige Steng.*

II. *Ciliare.* Glad.

(2) Geurkruid *met Eyronde gekartelde stompe Blaadjes en eene gladde Steng.*

De Geslagtnaam, van de Grieken afkomstig, betekent een geurig Kruid, dat men in 't Italiaansch *Herba Giulia*, *Agerato*, in 't Engelsch *Mandeline*, in 't Hoogduitsch *Leberbalsam* en in 't Nederduitsch *Klein Balsemkruid* noemde. Die naam is op verscheide anderen, tot de Kruisemunt enz. behoorende, toegepast. Ook is 'er een Geslagt van *Ageratum*, 't welk geheel andere Planten bevat, door TOURNEFORT geformeerd. De tegenwoordigen, (waar van de eerste, die Haairig gestengd is, in Amerika gezegd wordt te huisvesten, de laatste van Bisnagar, aan de Kust van Afrika, afkomstig zou zyn,) weet ik niets meer van te beschry-

(1) *Ageratum* Fol. Ovatis, Caule Piloso. *Syst. Nat.* XII. Gen. 936. *Veg.* XIII. p. 614. *H. Cliff.* 396. *Ups.* 253. R. *Lugdb.* 155. Conyza Amer. Lamii folio, Flore albo. TOURNF. *Inst.* 455. Carelia. PONT. *Diss.* 184. Eup. humile African. Senecionis facie, folio Lamii. HERM. *Par.* p. T. 161. PLUK. *Phyt.* 88. f. 1.

(2) *Ageratum* Fol. Ovatis, crenatis, obtusis, Caule glabro. Centaur. Ciliare minus Bisnagaricum &c. PLUK. *Alm.* 93. T. 81. f. 4.

fchryven dan de uitwendige gedaante, welke naar die van de Conyza, Senecio of Erigerum gelykt. IV. Afdeel. XX. Hoofdstuk. *Polygamia æqualis*

De Geflagten van *Pteronia* en *Staehelina* reeds befchreeven zynde, komen wy tot dat van

CHRYSOCOMA. Pronkbloem.

Van het welke de zeven eerfte Soorten reeds onder de Heefters zyn voorgefteld *, des alleen nog de vier volgende voorkomen.

* II. D. VI. Stuk, bladz. 30.

(8) Pronkbloem *dat Kruidig is, met Liniaale gladde Bladen en ruime Kelken.* VIII. *Chryfocoma Linofyris.* Vlafchkruidig.

Zekere Plant, naar het Vlafchkruid gelykende, was deswegen onder den naam van *Linofyris* by de laatere Kruidkundigen geboekftaafd, alzo zy door CLUSIUS *Ooftenrykfe Ofyris* geheten ware. Zy groeit in de Zuidelyke deelen van Europa, in Switzerland in de kloven der Steenrotfen geworteld voorkomende. Haar Roedachtige gebladerde Stengen, van een Elle en langer, hebben aan 't end een Bloemkroontje, waar van de Steeltjes onder de Bloemen gezwollen zyn. De Kelken, met Blaadjes ge-

(8) *Chryfocoma* Herbacea Fol. Linearibus glabris &c. GOUAN *Monfp.* 431. Chryfocoma Calycibus laxis. *H. Cliff.* 396. R. *Lugdb.* 145. Chryfocoma Diosc. & Plinii. COL. *Ecphr.* I. p. 81. T. 82. Linofyris nuperorum. LOB. *Ic.* 409. Ofyris Auftriaca. CLUS. *Hift.* I. p. 325. *Pann.* 310. T. 311.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. geschoord, bevatten groote geele Blommetjes en het Zaad heeft een rosachtig Pluis.

IX. *Chrysocoma biflora.* Tweebloemig. (9) Pronkbloem *dat Kruidig is en gepluimd met Lancetvormige drieribbige, gestippelde naakte Bladen.*

In Siberie is de Groeiplaats van deeze Soort, die met aanmerkelyke Verscheidenheden voorkwam, zo ten opzigt van de hoogte als van de Kleur der Bloemen, die ook gestraald waren of ongestraald. GMELIN hadtze After genoemd.

X. *Graminifolia.* Grasbladig. (10) Pronkbloem *dat Kruidig is, met Liniaale Lancetvormige gladde Bladen en getuilde Bloemen.*

In Kanada groeit deeze, welke de gestalte van de gewoone Ptarmica heeft, en eene gebladerde Bloemtuil draagt, van veele Bloemen, dikwils vier op een Steeltje, die de Kelken half Eyrond geschubd en glad hebben. De Bloemen zyn somtyds naakt, somtyds blaauw gestraald.

XI. *Villosa.* Ruige. (11) Pronkbloem *dat Kruidig is, met Lancetvormige ruige Bladen en naauwe Kelken.* In

(9) *Chrysocoma* Herbacea Paniculata &c. After Cal. oblongis laxis &c. GMEL. *Sib.* II. p. 189. T. 82. f. 1

(10) *Chrysocoma* Fol. Linearibus Lanceol. glabris &c.

(11) *Chrysocoma* Herbacea Fol. Lanceolatis Villosis &c. After incanus Cal. laxis oblongis &c. GMEL. *Sib.* II. p. 192. T. 82. f. 2. Conyza tomentosa & incana. AMM. *Ruth.* 190.

In Siberie en Tartarie, wederom, komt deeze voor, wier Bladen naar die van 't Echium gelyken, door haare ruigte of Wolligheid. Zy heeft een Kroontje van Geele Bloemen, byna gelyk de Conyza. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia aequalis.*

Van de Heesterige Chrysocomaas zyn door den Hoogleeraar N. L. BURMANNUS eenige nieuwe Kaapse Soorten voorgedragen. De Heer FORSKAOHL vondt 'er drie in Egypte en Arabie; twee Heesterig, waar van hy de eene Gespitste, de andere Spatelachtige tytelt, wegens de figuur der Bladen; en eene Kruidige, om de zelfde reden van hem Eyronde gebynaamd.

Hier volgt nu het Geslagt van *Tarchonanthus*, door my reeds omstandig beschreeven *, een aan de Kaap niet gemeen Gewas, waar van ik thans een aanzienlyken Tak bekomen heb. Dan heeft men

* II. D. VI. STUK, bl. 33, enz.

CALEA. Schoonkruid.

Dit Geslagt, dat wegens de Schoonheid schynt genoemd te zyn, heeft een Kaffigen Stoel, een Haairig Zaadkuifje en een geschubden Kelk. Het bevat de vier volgende Soorten, allen in de Westindiën, en wel op 't Eiland Jamaika, gevonden.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

I. *Calea Jamaicensis.* Driebloemig.

(1) Schoonkruid *met meest drie gesteelde Bloemen, de Bladen Eyrond langwerpig, iets Zaagtandig, gesteeld.*

II. *Oppositifolia.* Paarbladig.

(2) Schoonkruid *met samengehoopte Tuiltjes, zeer lange Bloemsteeltjes, Lancetvormige Bladen: de Steng Kruidig.*

III. *Amellus.* Pluimbloemig.

(3) Schoonkruid *met byna gepluimde Bloemen, korte Kelken, naakte Zaaden en Eyrond-Lancetvormige gesteelde Bladen.*

IV. *Scoparia.* Bezemachtig.

(4) Schoonkruid *met een laag-Heesterige Steng, de Takken byna gepaard en hoekig.*

Van deeze vier zyn de middelsten Kruidig, de anderen Heesterig en de laatste, die veel naar 't Spartium gelykt, heeft zeer kleine Blaadjes.

SANTOLINA. Cypreskruid.

Dit Geslagt heeft ook een Kaffigen Stoel, doch

(1) *Calea* Flor. subternis pedunculatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 941. *Veg.* XIII. p 616. Santolina Jamaicensis. *Am. Acad.* V. 404. Santolina subhirsuta, Fol. ovatis &c. BROWN. *Jam.* 315.

(2) *Calea* Corymbis congestis &c. Santolina oppositifolia. *Am. Acad.* V. p. 404. Santolina erecta, Fol. Linearibus oppositis &c. BROWN. *Jam.* 315.

(3) *Calea* Flor. subpaniculatis &c. Santolina Amellus. *Am. Acad.* V. p. 404. Amellus Ramosus Fol. ovatis dentatis. BROWN. *Jam.* 317.

(4) *Calea* Caule suffruticoso, Ramis suboppositis angulatis. *Syst. Nat.* XII. Tom. 3. p. 234. Chrysocoma Scoparia. *Am. Acad.* V. p. 404.

doch geen Zaadkuifje en de Kelk is Schubbig half Kogelrond. Het bevat de vier volgende Europische Soorten. IV. Afdeel. XX. Hoofdstuk.

(1) Cypreskruid *met eenbloemige Steeltjes en viervoudig getande Bladen.* I. *Santolina Chamæ-Cyparissus* Cypres-achtig.

By de oude Autheuren komt deeze voor, onder den naam van *Wyfjes-Averoone*, terwyl de Mannetjes, zogenaamd, thans in 't Geslagt van Byvoet sorteert. De Franschen noemen dit Kruid, om dat het wegens zynen sterken Geur tot bewaaring der Kleederen voor de Mot kan dienen, *Garderobe*. Of de benaaming *Santolina* van *Santalum* (Sandelhout) afkomstig kan zyn, is my onbekend. Men vindt 'er, die den naam, als Heilig Kruid, van de Wormdoodende eigenschap willen afleiden; doch dat is ver gezogt. *Chamæ-Cyparissus* zou *Cypreskruid* kunnen betekenen. By de Engelschen vind ik het *Lavender-Cotton* genaamd.

De Groeiplaats is in Spanje, de zuidelyke deelen van Vrankryk, in Italie, als ook in Switzerland. Het maakt een schoon Heestertje, dat

(1) *Santolina* Pedunc. unifloris &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 942. *Veg.* XIII. p. 616. *Mat. Med.* 383. *H. Cliff.* 397. *Ups.* 252. R. *Lugdb.* 146. GOUAN *Monsp.* 433. HALL. *Helv. inchoat.* I. p. 53. Abrotanum fœmina Fol. teretibus. C. B. *Pin.* 136. Abrot. fœmina vulgare. CLUS. *Hist.* I. p. 341. Abrot. fœmina. LOB. *Ic.* 768. Abrot. Hispanicum. BARR. *Ic.* 463.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Egaale Veelwyvezy.*

dat zig Takswyze uitbreidt en kleine smalle Blaadjes heeft, die in de jongheid Wollig zyn, Vinswyze geplaatst aan lange Steeltjes, dikwils vier by elkander, zo dat zy zig viertandig voordoen. Boven geeft het lange Bloemsteelen uit, ieder met ééne Bloem, van gezegde hoedanigheid. Het heeft een aangenaamen Kruiderigen Reuk, en wordt in de Geneeskunde als openende, Windbreekende en Wormdoodende aangemerkt.

II. *Santolina Rosmarinifolia.* Rosmaryn-bladig.

(2) Cypreskruid *met eenbloemige Steeltjes en Liniaale Blaadjes, welke aan den rand geknobbeld zyn.*

Grootelyks verschilt deeze door haar Loof, welk uit Bladen bestaat naar die van de Rosmaryn gelykende, maar met Knobbeltjes of Kliertjes aan de kanten. Het is een naauwlyks Heesterig Kruid, in Spanje door CLUSIUS waargenomen, en aldaar onder den naam van *Tomillo perruno*, dat is Honds-Thym, zegt hy, bekend. Het Afkookzel werdt aldaar met vrugt gebruikt tot wegneeming van de Schurft.

(3) Cy-

(2) *Santolina* Pedunculis unifloris, Fol. Linearibus &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 146. Abrotanum fœmina Fol. Rosmarini majus. C. B. *Pin.* 137. MORIS. *Hist.* III. S. 6. T. 3. f. 22. *β.* —— minus. C. B. *Pin.* 137. *γ.* —— Viride. *Ibid.* *δ.* Flore majore, Foliis villosis & incanis. *Ibid.* BARR. *Ic.* 464.

(3) Cypreskruid *met eenbloemige Steeltjes, dubbeld gevinde Bladen en enkelde Stengen.* IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. III. *Santolina Alpina.* Alpisch.

(4) Cypreskruid *met eenbloemige Steeltjes, dubbeld gevinde Bladen en een zeer Takkige ruige Steng.* IV. *Anthemoides.* Kamille-bladig.

Deeze laatsten zyn kleine Kruidjes, in Italie groeijende. Het laatste valt maar een Handbreed hoog. In Gestalte, wat de Vrugtmaaking aanbelangt, komen zy met de anderen overeen.

Twee Soorten van Santolina vondt de Heer FORSKAOHL in Egypte en Arabie. De eene was een Heestertje van een Voet hoog, met zeer korte Blaadjes, digt aan elkander, viervoudig opleggende, met getopte Bloemtuilen, van geele Bloemen, in Eyronde witachtige Kelken, ieder twintig tweeslagtige Blommetjes bevattende. Het kwam hem in de Zandige Woestynen by Kairo en Suez voor, wordende van hem *fragantissima* getyteld, als zeer aangenaam zynde van Reuk. Het was 'er by de Drogisten in gebruik als een sterk oplossend Middel en met het Sap werden zeere Oogen bestreeken. De an-

(3) *Santolina* Ped. unifl. Fol. bipinnatis &c. Santolinoides Alpina saxatilis. MICH. *Gen.* 31. T. 27. Pyrethrum alterum minus. BARR. *Rar.* 1105. *Ic.* 522.

(4) *Santolina* Ped. unifl. Fol. bipinn. &c. Santolinoides perennis Chamæmeli folio, Caule Ramoso. VAILL. *Mem.* 1719. p. 413.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. andere Soort, die hy *Terrestris* noemt, hadt leggende Stengetjes, dikwils onder den Grond, de Bloemen naauwlyks daar boven uitsteekende en groeide by Matarea op overstroomde plaatsen (*).

Egaale Veelwyvery.

't Geslagt van *Athanasia*, 't welk byna geheel Heesterig is, reeds verhandeld hebbende, is daar mede de Egaale Veelwyvery onder de Samenteeligen besloten; des wy thans overgaan tot den

TWEEDEN RANG.

Overtollige Veelwyvery.

Gelyk het genoemd wordt, wanneer de Vrouwelyke Blommetjes, aan den Omtrek, zo wel vrugtbaar zyn, als de Tweeslagtigen die het midden beslaan. Het eerste Geslagt, daar in voorkomende, heet

TANACETUM. Reinevaren.

Hetzelve heeft een naakten Stoel; het Zaadkuifje eenigszins gerand; den Kelk geschubd, half Kogelrond; de Straalblommetjes flets en driedeelig. Somtyds zyn 'er geene en dan heeft het alle Blommetjes tweeslagtig. Daar komen thans * in voor, de zeven volgende Geslagten.

* Zie II. D. VI. STUK, bladz. 44.

(I)

(*) *Flor. Ægypt. Arab.* p. 147.

(1) Reinevaren *met gevinde Bladen, de Slippen Draadachtig Liniaal; gladde Bloemtuilen en een Kruidige Steng.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. I. *Tanacetum Sibiricum.* Siberisch.

(2) Reinevaren *met dubbeld gevinde Wollige Bladen, en eene Eyronde ſamengeſtelde Bloemtuil.* II. *Incanum.* Grys.

In Siberie is de eerſte van deeze twee, door GMELIN, waargenomen, en in de Levant, door TOURNEFORT, de laatſte. Beiden hebben zy geele Bloemen, die in het Gryze een ſamengeſtelde Tuil uitmaaken, van veel Bloemen, terwyl 'er het andere maar weinigen in heeft, die Troswyze groeijen en een Bloempluim ſamenſtellen: des dit Gewas, een Elle hoog voorkomende, meer naar een Soort van Alſem of Byvoet gelykt.

(3) Reinevaren *met Tandswys' gevinde geſpitſte Bladen; een zeer Takkige Steng en byna gepluimde Bloemen.* III. *Cotuloides.* Kamilachtig.

Een Kaapſch Kruid, dat naar de Kamille gelykt, met een zeer Takkig Stengetje van een half

(1) *Tanacetum* Fol. pinnatis &c. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 944. *Veg.* XIII. p. 618. Tan. Fol. pinnatis multifidis, Lacin. Linearibus trifidis. GMEL. *Sib.* II. p. 134. T. 65. f. 2.

(2) *Tanacetum* Fol. bipinnatis tomentoſis &c. Artemiſia Caule ſimplici. *H. Cliff.* 404. Abſinthium Cret. incanum tenuifolium &c. TOURNF. *Cor.* 34.

(3) *Tanacetum* Fol. dentato-pinnatis acuminatis &c. *Mant.* 282.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

half Voet hoogte en kleine Vindeelige Blaadjes; de Bloemen Klootrondachtig en geel, in tienbladige Kelkjes gevat, maakt deeze Soort uit.

IV. *Tanacetum Annuum.* Jaarlyks.

(4) Reinevaren *met dubbeld Vindeelige Liniaale spitse Bladen en Wollige Bloemtuilen.*

In Spanje en Italie groeit dit Kruid, dat het *Eliochryson* of Gulden-Bloem zou zyn der Ouden. Het valt van een Voet tot een Elle hoog en is zeer zwaar van Reuk, weshalve de Spanjaarden het *Scoba hedionda*, dat is Stinkende Bezem heeten, wordende hetzelve in 't Land omstreeks Madrit daar toe gebruikt, zegt CLUSIUS. Ook dekt men 'er, als 't in Bondelen samen gepakt is, de Aarden Muuren tegen de Slagregens mede, zo hy verhaalt.

V. *Monanthos.* Eenbloemig.

(5) Reinevaren *met geheel enkelde eenbloemige Stengetjes van langte als de Bladen.*

Dit is een jaarlyks Kruidje, in de Levant voorkomende, met veele Wortelbladen, een

(4) *Tanacetum* Fol. bipinnatifidis Linearibus &c. R. *Lugdb.* 155. N. 5. Santolina Corymbis simplicibus. MILL. *Dict.* T. 227 f. 1. Absynth. Corymbiferum annuum. TOURNF. *Inst.* 458. Elichrysum Fol. Abrotani. C. B. *Pin.* 264. PLUK. T. 160. f. 1. Elichryson. CLUS. I. p. 325. T. 326. DOD. *Pempt.* 267. LOB. *Ic.* 746.

(5) *Tanacetum* Caul. simplicissimis unifloris longitudine foliorum. Tanac. monanth. Chamæmeli folio et facie. VAILL. *Mem.* 1719.

een Vinger lang, als die van 't gemeene Duizendblad onzer Wegen. Het heeft eenige opgeregte Stengetjes van een Duim langte, met een enkeld geel Bloempje aan 't end.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. VI. *Tanacetum vulgare.* Gemeen.

(6) Reinevaren *met dubbeld gevinde, ingesneedene, Zaagtandige Bladen.*

Dit is het gemeene *Reinevaren*, dat in onze Provincie op Zandige plaatsen en veel in de Duinen voorkomt, groeijende door geheel Europa en Siberie. De gestalte is genoegzaam bekend en hoe het op den top der Stengen digte Kroontjes draagt van Goudgeele Bloemen, die in een warme Zomer dikwils gestraald zyn. Het valt met eenvoudige en met gekrulde Bladen. De Franschen noemen het *Tanaisie*, naar den Latynschen naam *Tanacetum*, de Engelschen *Tansey*, de Duitschers *Wurmsamen*, dat is Wormzaad.

Dit Kruid is zwaar van Reuk en bitter van Smaak, doch tevens Kruiderig. Het heeft veel Zuur in zig zo sommigen willen (†): doch anderen verzekeren het tegendeel, dat my waarschyn-

(6) *Tanacetum* Fol. bipinnatis, incisis, serratis. *Mat. Med.* 381. GORT. *Belg.* 233. *Fl. Suec.* 666, 730. KRAM. *Austr.* 243. GOUAN *Monsp.* 432. R. *Lugdb.* 155. N. 3. GMEL. *Sib.* II. p. 133. T. 65. f. 1. Tanacetum vulgare luteum. C. B. *Pin.* 132. DOD. *Pempt.* 36. β. Tan. Fol. crispis. C. B. *Pin.* 132. DOD. *Pempt.* 36. LOB. *Ic.* 749.

(†) HALL. *Helv. inchoat.* I. p. 58.

IV. AFDEEL. XX HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

schynlyker voorkomt, dewyl men bevindt dat het uitgeperste Sap van Loogzout weinig aandoening heeft, maar door Zuuren stremt (†). Zeker is 't, niettemin, dat het tot opwekking der Levenskragten strekken kan en met vrugt gebruikt zy tegen Afloopende Koortsen: als ook uitwendig, in Pappen, om koude Gezwellen te doen verslaan. Door 't Afkookzel te drinken zou de Waterzugt genezen zyn. By 't Gemeen heeft het tot veelerley Kwaalen een zeer grooten naam en het Zaad is inzonderheid wegens zyne Wormdoodende of verdryvende eigenschap vermaard; doch in deezen schiet het by 't gewoone Wormzaad veel te kort. Het behoort tot die Kruiden, welken men des noods gebruiken kan, doch waar van men in de Geneeskunde weinig gebruik maakt, alzo men kragtiger en beter heeft. Men verwt in Sweeden groen met het Loof. Het wordt ook aangemerkt van byzondere kragt te zyn, om Vleesch van Verrotting te bewaaren.

VII. *Tanacetum Balsamita.* Welriekend.

(7) Reinevaren *met Eyronde, onverdeelde, Zaagtandige Bladen.*

Dit

(†) RUTTY *Mat. Med.* p. 508.

(7) *Tanacetum* Fol. ovatis, integris, serratis. *Mat. Med.* 382. *Hort. Cliff.* 395. *Ups.* 255. R. *Lugdb.* 154. N. I. Mentha Hortensis Corymbifera. C. B. *Pin.* 226. Costus Hortensis. DALECH *Hist.* 678. GOUAN *Monsp.* 432. Costus Hortorum. LOB. *Ic.* 322. Balsamita major. DOD. *Pempt.* 295.

Dit Kruid, dat aan de Wegen groeit in de Zuidelyke deelen van Switzerland en in Italie, wordt door geheel Vrankryk byna, als ook in onze Nederlanden, Duitschland, Groot-Brittannie, in de Tuinen geteeld. Men noemt het, in 't Fransch, *Menthe-Coq* of *l'Herbe-Coq des Jardins*; in 't Italiaansch *Herba di S. Maria*, in 't Hoogduitsch *Frauwenkraut* en by ons *Tuin-* of *Hof-Balsem.* De gelykenis van het Loof naar de Kruisemunt, die ook wel *Balsemkruid* genoemd wordt, en de aangenaame Reuk geeft 'er die benaaming aan. Het dient niet alleen als een Hartsterkend Middel, maar wordt in 't byzonder gebruikt tot afzetting der Stonden. Men vindt het ook tegen den Rooden Loop aangepreezen.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

By Kairo in Egypte, aan de kanten der Akkeren, kwam den Heer FORSKAOHL een leggend ruig Reinevaren voor, daar hy den naam van *laag* aan geeft, hebbende ook geele Bloemhoofdjes. Dit bloeide aldaar in de Maand December.

ARTEMISIA. Byvoet.

Dit Geslagt heeft den Stoel eenigermaate Pluizig of byna naakt, en geen Zaadkuifje. De Kelk is geschubd met aan 't end ronde samenluikende Schubben. De Bloemen zyn geheel ongestraald. De *Averoon* en *Alsem* behooren mede tot hetzelve. Ik heb de zes Heesterige Soor-

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Soorten reeds beschreeven; des alleen nog de volgende overblyven.

B. Hurkende voor dat zy een Bloemsteng schieten.

VII. *Artemisia Santonica.* Severachtig.

(7) Byvoet *met de Stengbladen Liniaal, Vinswys' veeldeelig; de Takken onverdeeld; de Aairen zydelings omgeboogen; de Bloemen met vyf Blommetjes.*

Of deeze Soort eigentlyk dat Kruid zy, in Tartarie, Persie, het Mogols Land en andere deelen van Indie groeijende, welk het bekende *Semen Santonici*, *Chinæ* of *Zedoariæ* uitlevert, dat men gemeenlyk *Wormkruid* of *Severzaad* noemt: is nog niet uitgemaakt. Men mag zulks, tot nader blyken, waarschynlyk achten. In Palestina, Egypte of Arabie, schynt het niet te groeijen: want het zou dan, of door ALPINUS beschreeven, of door de laatere Kruidkenners waargenomen zyn. Evenwel merkt RAUWOLF aan, dat het *Scheha* der Arabieren, waar van men dat Zaad inzamelt, een Soort van Alsem, Byvoet of Averoone, zy. In Tartarie vondt GMELIN deeze Soort, die wel naar 't gewoone Averoon gelykt, doch fyner is

(7) *Artemisia* Fol. Caulinis Linearibus pinnato-multifidis &c. ZINN. *Goett.* 397. Artemisia Frut. incana Ramosissima &c. GMEL. *Sib.* II. *p.* 115. T. 51. Semen. Sanctum. LOB. *Ic.* 756. *β.* Abs. Santonicum Gallicum. C. B. *Pin.* 139. CAM. *Epit.* 457.

is van Blad, en in de jongheid Wollig, wordende vervolgens groen. Het was een zeer welriekend Kruid, te Astrakan aan de Kaspische Zee, daar het veel groeide, onder den naam van *Absinthium Ponticum* in de Apotheeken bekend. Die benaaming geeft het gedagte denkbeeld nog meer kragt (*). IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

(8) Byvoet *met veeldeelige Liniaale Bladen en leggende Roedswyze Stengen.* VIII. *Artemisia Campestris,* Averuit.

Dit Kruid, dat *Wild Averuit* of *Averoon* genoemd wordt, verschilt van de Tuin-Averoon, wegens haaren aangenaamen Reuk dikwils Limoenkruid genaamd, voorheen beschreeven †. Deeze komt zelfs in de Noordelyke deelen van Europa en in Siberie voor, gelyk menze ook in ons Land aan de Duinen en langs Zandige Wegen aantreft. 't Is een Heesterig, Takkig Kruid, dat om laag veele fyn verdeelde Bladen heeft en Stengen schiet van een Elle lang, die byna geheel met Bloempjes zyn bezet en ongebladerd. De Stengen zyn somtyds witachtig, som-

† II. D. VI. STUK, bl. 48.

(*) *Absinthium Ponticum*, quia circa Pontum frequens, unde Semen contra Vermes colligitur, et ex Chorazan deportatur Halebum. CASTELL. *Lex. Pers.* p. 264. Vergelyk echter myn II. D. VI. ST. bl. 47.

(8) *Artemisia* Fol. multifidis linearibus &c. GORT. *Belg.* 234. KRAM. *Austr.* 243. *Fl. Suec.* 668, 730. GOUAN *Monsp.* 433. R. *Lugdb.* 154. GMEL. *Sib.* II. p 117. Abrotanum Campestre. C. B. *Pin.* 136. Artemisia tenuifolia. DOD. *Pempt.* 83. LOB. *Ic.* 767. Ambrosia altera, CAM. *Epit.* 597.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

somtyds rood. Het heeft een scherpen Kruiderigen Reuk, weshalve het ook *Ambrosia*, in 't Hoogduitsch Klein *Druivenkruid*, geheten wordt.

IX. *Artemisia Palustris.* Moerassig.

(9) Byvoet *met Liniaale gevinde onverdeelde Bladen, de Bloemen gekropt en byna ongesteeld.*

X. *Crithmifolia.* Venkelbladig.

(10) Byvoet *met samengestelde wyd gemikte, Liniaale Vleezige gladde Bladen, en een gepluimde opstygende Steng.*

XI. *Maritima.* Zeekants.

(11) Byvoet *met veeldeelige Wollige Bladen, knikkende Trosfen en drie Vrouwelyke Blommetjes.*

Van deeze, die meer of min naar de Alsem gelyken, komt de eerste in Siberie voor: de tweede op Zandige Oevers van Portugal; de derde aan de Zeedyken van Holland en Vriesland overvloedig, onder den naam van *Zee-Alsem.* Men vindt deeze laatste ook aan de Oevers

(9) *Artemisia* Fol. Linearibus pinnatis integerrimis &c. Artemisia Herbacea &c. GMEL. *Sib.* II. p. 119. T. 55. Absinthium Capillaceis foliis. AMM. *Ruth.* 197.

(10) *Artemisia* Foliis compositis divaricatis &c. Abrot. Hisp. maritimum. TOURNF. *Inst.* 459. Abs. inodorum &c. MORIS. *Hist.* III. p. 11.

(11) *Artemisia* Fol. multipartitis tomentosis &c. GORT. *Belg.* 234. *Fl. Suec.* 671, 734. GOUAN *Monsp.* 433. Absynth. Seriphium Belgicum. C. B. *Pin.* 139. β. Absinth. Ser. Germanicum. *Ibid.* γ. Abs. Ser. Gallicum. LOT. *Monsp.* Absynth. Seriphium. DOD. *Pempt.* 25. Abs. Mont. Umbelliferum. CLUS. *Pann.* 957. T. 956.

Oevers van de Middellandſche Zee, en in Duitſchland is zy, zelfs op drooge Bergachtige plaatſen, niet ongemeen. De Jaagers noemenze *Unſer Frauwen Weiſſ Rauch.* LINNÆUS beſchreefze dus in Sweeden.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia ſuperflua.*

„ De Plant is geheel Sneeuwwit, hebbende, op de plaats daar zy groeit, een zeer ſterken Mariolein of Kamfer-Reuk; doch, in de Tuinen gekweekt, ruikt zy minder aangenaam. De Bloemdraagende Takken buigen zig om. De Bloemen hebben niet meer dan drie Vrouwelyke Straalblommetjes. In de Tuinen brengt het naauwlyks ryp Zaad voort."

(12) Byvoet *met gepalmde veeldeelige Fluweelige Bladen, opſtygende Stengen en gekropte Bloemen, Pieramiedswyze vergaard.* XII. *Artemiſia Glacialis.* Ysbergig.

(13) Byvoet *met gevinde Bladen, opſtygende Stengen en Kogelronde knikkende Bloemen met een Pluizigen Stoel.* XIII. *Rupeſtris.* Rotzig.

Tot

(12) *Artemiſia* Fol. palmatis multifidis Sericeis &c. Abſynth. Alp. candidum humile C. B. *Pin.* 139. *Prodr.* 71. ALL. *Pedem.* 5. T. 1. f. 3.

(13) *Artemiſia* Fol. pinnatis, Caulibus adſcendentibus &c. *Fl. Suec.* 669, 733. Artemiſia Fol. pinnatis piloſis &c. GMEL. *Sib.* II. p. 111. T. 49. f. 1. Abs. Pont. repens et ſupinum. PLUK. T. 73. f. 1. *β.* Abs. pumilum Palmeum minus. BOCC. *Mus.* II. p. 81. T. 71. BARR. *Ic.* 462. Abs. Alp. incanum. C. B. *Pin.* 139. *Prodr.* 71? Abs. Or. tenuif. Argenteum & Sericeum. TOURNF. *Cor.* 34. ALL. *Pedem.* 1. p. 3. T. 1. *γ* Abs. viride Fol. multifidis Linearibus. GMEL. *Sib.* II. p. 131. T. 64. f. 2.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

Tot deeze twee Soorten, die in Geftalte veel overeenkomst hebben, behooren de genen, welken HALLER befchryft (*), als by de Yskolken der Alpen voortkomende, grysachtig wit van Kleur en aangenaam van Reuk. Men kanze naast met de Zee-Alfem vergelyken. Het Aftrekzel wordt tegen het Zydewee, tegen Afloopende Koortfen, tot afzetting der Stonden en Wondheeling aangepreezen. Door die van 't Grindelwald wordt de laatfte *Gabufe* geheten. Zy valt ook in Sweeden, op drooge Krytgronden, met Stengetjes van een Span of wat langer en geheel Zilverkleurig, doch wordt in de Tuinen donker groen en Haairloos, groeijende teyens hooger. Dergelyk verfchil heeft men ook naar den Grond en Groeiplaats vernomen. Den Heer HALLER, evenwel, kwamen zy nooit hooger dan een Voet voor.

C. Opftaande Kruidige met famengeftelde Bloemen.

XIV. *Artemifia Pontica.* Roomfche Alfem.

(14) Byvoet *met veeldeelige van onderen Wolli-*

(*) *Helv. inchoat.* I. 54. Abfinthium Fol. Sericeis petiolatis, Pinnulis trifidis & quinquefidis. N. 125. Apfinthium ex Alis floridum &c. N. 126.

(14) *Artemifia* Fol. multipartitis fubtus tomentofis &c. *Mat. Med.* 387. *H. Ups. Cliff.* R. *Lugdb.* 153. N. 3. KRAM. *Auftr.* 244. GOUAN *Monsp.* 433. Abfinth. Ponticum tenuifolium incanum. C. B. *Pin.* 138. Abs. Pont. vulg. CLUS. *Hift.* I. 339. Abs. tenuifolium. DOD. *Pempt.* 24. Abs. Galatium, Sardonium Dioscor. LOB. *Ic.* 755.

lige Bladen; de Bloemen rondachtig en knikkende; den Stoel naakt.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

LOBEL beweert, dat deeze de *Pontische Alsem* der Ouden niet zy, maar wel de *Roomsche Alsem*, onder welken naam zy ook voorkomt in de Apotheeken. De Groeiplaats, evenwel, van deeze fynbladige Alsem, is niet alleen in Oostenryk en Hongarie, maar ook in Klein Asie, op drooge dorre plaatsen. Men heeftze in de Tuinen overgebragt, alwaar zy ten dienst der Apotheeken wordt aangekweekt. Zy is Kruideriger dan de gemeene Alst en minder bitter; weshalve zy van GALENUS reeds beter gekeurd werdt. De Heer HALLER meent, dat menze ook in Switzerland, op de Bergen, gevonden hebbe (†).

(15) Byvoet *met drievoudig gevinde, wederzyds gladde Bladen, byna Klootronde knikkende Bloemen en een gladden Kegelvormigen Stoel.*

XV. *Artemisia Annua.* Jaarlyksche.

Deeze Soort, uit Siberie afkomstig, was een Jaarlyksch Kruid, in de Upsalsche Akademie-Tuin

(†) *Helv. inchoat.* I. 56.

(15) *Artemisia* Fol. triplicato-pinnatis utrinqne glabris &c. *H. Ups.* 257. Art. Rad. annuâ viridis Fol. pinnatis &c. GMEL. *Sib.* II. 125. Abs. Tanaceti folio odoratissimum. AMM. *Ruth.* 142. T. 193. f. 23. *β.* Abs. Fol. tenui multifido, Camphoram spirans. BOERH. *Lugdb.* I. p. 126.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

Overtollige Veelwyvery.

Tuin onder de bloote Lugt huisvestende, zegt de Ridder, en van een sterken aangenaamen Reuk. Het is onder den naam van *Zeer welriekende Alsem, met Bladen van Reinevaren*, door AMMAN, doch slegt, zo LINNÆUS getuigt, afgebeeld. Het bereikt 'er byna eens Mans langte, zo wel als in de Upsalsche Tuin voorgemeld, en komt op de Gebergten voor. In zyne Figuur is maar één der bovenste Takjes vertoond, zo dat de ondersten wel drievoudig gevinde Bladen kunnen hebben. Ook verbeeldt zig AMMAN, dat twee Kruiden van dien aart, met Reinevaren-Bladen en Reuk, door MESSERSCHMID in Siberie waargenomen, de zelfde Soort zyn: doch deeze, een overblyvende Wortel hebbende, zyn tot de volgende Soort betrokken.

Dit Jaarlykse Kruid wordt door de Inwooners van Jenisea, zegt J. G. GMELIN, in Mede gekookt om 'er een aangenaamen Geur aan te geeven. Hy zegt dat de Wortel uit den witten geelachtig zy. Ik vind door S. G. GMELIN, in zyne Reistogt door Rusland, aangetekend, dat de *Artemisia annua* aldaar gebruikt wordt om het Leder te bereiden, welk men *Saffiaan* noemt. Dit Kruid, zegt hy, geeft een Verw *Tschagan* genaamd, waar van vier Pond dienen om aan vyfentwintig Vellen een geele Kleur te geeven, als menze daar mede kookt. Voorts doet men daar een Pond fyn gestooten Conchenilje by, en hier door krygt het

de

de roode Kleur: doch tot de Geele Saffiaan wordt een andere geele Verw, *Kuk* genaamd, gebezigd. Honig en Zout komt in de bereiding van de Roode, doch van de Geele niet (†). IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(16) Byvoet *met dubbeld gevinde, van onderen Wollige, glanzige Bladen; de Vinnen dwars, de Bloemtrosſen eenvoudig.* XVI. *Artemiſia Tanacetifolia.* Reinevarenbladige.

Niet alleen in Siberie, maar ook in Piemont, zou de Groeiplaats van deeze Soort zyn, die door GMELIN afgebeeld is, met aanmerkelyke Verſcheidenheden, welke in de meer of minder breedte der verdeelingen van de Bladen, de Tandjes of Vleugels aan de middelrib, de grysheid of groente en andere omſtandigheden, die geen weezentlyk verſchil maakten, beſtonden. Sommigen hadden een aangenaamen, anderen byna geenen of een walgelyken Reuk.

(17) Byvoet *met ſamengeſtelde veeldeelige Bladen,* XVII. *Abſinthium.* Alſem.

(†) Zie deeze bereiding omſtandig in S. G. GMELINS *Reize durch Rusland*, Ann. 1768 - 1770. Petersb. 1774. II. Th. p. 167.

(16) *Artemiſia* Fol. bipinnatis ſubtus tomentoſis, nitidis &c. Abſinth. Radice perenni, Fol. pinnatis pinnatifidis &c. GMEL. *Sib.* II. p. 122. T. 58. Abs. Fol. Radicalibus multoties pinnatis &c. ALL. *Pedem.* 6. T. 2. f. 1.

(17) *Artemiſia* Fol. compoſitis multifidis &c. *Mat. Med.* 386. GORT. *Belg.* 234. KRAM. *Auſtr.* 244. *Fl. Suec.* 670. 735. GOUAN *Monsp.* 433. R. *Lugdb.* 153. Abs. incanum Fol. comp. &c. GMEL. *Sib.* II. p. 129. T. 63. Abſinthium Ponti-

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

den, en byna Kogelronde hangende Bloemen, die den Stoel ruig hebben.

Overtollige Veelwyvery.

Blykbaar verschilt dit Kruid, dat men gewoonlyk *Alst* of *Alsem* noemt, van de Fynbladige of Roomsche Alsem, hier voor beschreeven. De Italiaanen noemenze *Assenso*, de Spanjaarden *Assensios*, de Portugeezen *Alosna*, de Franschen *Absinthe*; alles naar 't Latynsch woord *Absinthium*, dat van de Grieken overgenomen is. De Engelschen heeten dit Kruid *Wormwood*, de Duitschers *Wermuth*, dat op de eigenschap ziet; de Sweeden *Maloert* of *Maleta*.

De Groeiplaats wordt gesteld door geheel Europa, op drooge Steenige plaatsen, en zy valt ook door geheel Siberie Oostwaards tot in Amerika, zo GMELIN meldt, die echter twyfelt of de zyne, door hem tot verbetering der oude Afbeeldingen in 't Koper gebragt, niet van de Gewoone Alsem verschille. De Bloemtrosjes, zegt hy, zyn aanmerkelyk grooter, de Reuk en Smaak een weinig aangenaamer en de Kleur der Bladen minder grys. Dit echter, ziet men ligt, kan tot een weezentlyk verschil niets maaken. Zekerer is 't, dat de Alsem, gelyk veele an-

ticum s. Romanum Officinarum & Dioscoridis. C. B. *Pin.* 138. Absinthium. CAM. *Epit.* 452. Abs. latifolium. DOD. *Pempt.* 23. Abs. vulgare Ponticum Ruellii. LOB. *Ic.* 752. β. Absinth. insipidum, Abs. vulgari simile. C. B. *Pin.* 139. BOERH. *Lugdb.* I. p. 126. Abs. inodorum & insipidum. DOD. *Pempt.* 26.

andere Kruiden, in Zuidelyker Landen, ten minste wat Europa betreft, geuriger en kragtiger vallen; des ook die Alsem, welke omstreeks Rome, of in Griekenland en Klein Asie, groeide, deswegen *Pontische* genaamd, van de oude Geneesheeren, om haare drooge, samentrekkende en dus meer versterkende hoedanigheid, den voorrang werdt toegekend. De Alsem, evenwel, die wild voorkomt in de middelste en Noordelyke deelen, is geenszins van bitterheid ontbloot; hoewel men op veele plaatsen, hier te lande, een Alsem vindt zonder Reuk of Smaak. BOERHAAVE tekent die, zo wel als de bittere, benevens de Zee-Alsem en eene die Lavendelbladig is, als Inboorlingen aan. In Sweeden wordt het Vleesch der Schaapen, die 'er van eeten, bitter, zegt LINNÆUS. Anderen hebben zulks van den Melk der Koeijen aangetekend. Van een Russisch Leger waren veele Paarden, daar door, in éénen Dag gestorven.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

Van ouds tot heden heeft men ongemeen hoog geloopen met de kragten van dit Kruid, dat zekerlyk een uitmuntend Maagmiddel is, en daar door verscheide Kwaalen, die uit de kwaade gesteldheid of onwerkzaamheid der Chylbereidende Werktuigen ontstaan, of voorkomen of geneezen kan. Hierom hebben sommigen het tegen het Voeteuvel, anderen tegen de Waterzugt, het Graveel en Afloopende Koortsen, zeer geroemd. In Galachtige Temperamenten, nogthans, zyn bittere Kruiden, die minder hit-

IV. Afdeel. XX. Hoofdstuk. *Overtollige Veelwyvery.*

zigheid hebben, beter. Tot Wormdooding kan het ſtrekken, en bewaart het Bier voor zuur worden. Best is het, in Koortſen, op Wyn of Wyngeest gezet of met heet Water afgetrokken; want door kooken verliest het zyne kragt. Men neemt doorgaans de Toppen of Bloemknoppen, hoewel de Bladen bitterer zyn, maar de Wortels alleenlyk Kruiderig en verwarmende. De Geest, dien men uit de Zaaden haalt, is blaauw, de gedeſtilleerde Olie donker groen. Het Zout, door verbranding, wordt als het voornaamſte der Loogzouten aangemerkt.

XVIII. *Artemiſia vulgaris.* Gemeene Byvoet.

(18) Byvoet *met Vindeelige platte, ingeſneedene, van onderen Wollige Bladen; enkelde omgekromde Bloemtrosjes; de Bloemen met vyf Straalblommetjes.*

Het *Byvoet*, een gemeen Onkruid der Wegen en Wildernisſen, zo in onze Provinciën als door geheel Europa, wordt hier voorgeſteld. Hetzelve heeft grover Steelen en Bladen, doch gelykt anders, in Gewas, veel naar de Alſem. Het komt voor met witachtige of met roodachti-

(18) *Artemiſia* Fol. pinnatifidis planis &c. *Mat. Med.* 384. GORT. *Belg.* 235. R. *Lugdb.* 153. &c. &c. GMEL. *Sib.* II. p. 108. Artemiſia vulgaris major. C. B. *Pin.* 137. Artemiſia vulgaris. J. B. *Hiſt.* III. p. 184. Artemiſia Mater Herbarum. LOB. *Ic.* 764. β. Artemiſia latifolia. RUMPH. *Amb.* V. p. 261. T. 91. f. 2. Artemiſia Chinenſis cujus Mollugo *Moxa* dicitur. PLUK. *Phyt.* T. 15. f. 1.

tige Stengen en Bloemen, welke laatste in Medicinaal gebruik is, zynde van ouds beroemd als een Stonden dryvend Middel, waar van het mooglyk den Griekschen naam heeft, naar eene Koninginne van Karie; zynde oudtyds deswegen zelfs *Parthenis* genoemd geweest, dat is Maagdenkruid. De Franschen volgen dien naam met *Armoise* of *Artemise*; doch de Engelschen noemen het *Mugwort*, de Duitschers *Beyfusz* of *St. Johns Gurtel*, dat is de Gordel van St. Jan.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

Japansche Moxa.

Het Kruid is scherp en Kruiderig, geevende door Destillatie, behalve een vlug Loogzout, gelyk de Alsem, een Smeerachtige Olie uit. Men heeft het nog tegen verscheide Ongemakken aangepreezen. In Persie kookt men van het Zaad eene Geley, die in Blutskoortsen en kwaadaartige Ziekten dienstig zou zyn. Maar wel het voornaamste gebruik, dat men van dit Kruid, ook in China en Japan, natuurlyk zo 't schynt, voortkomende, maakt is, dat de Ingezetenen, aldaar, een Wolligheid daar van bereiden, gemeenlyk bekend onder den naam van *Moxa*; waar van zekere Dotjes of Poppetjes door hun gebezigd worden om op de pynlyke plaats te laaten branden, en dus de Menschen, 't zy van Jigtige of Podagreuze Pynen, te verlossen. Dit schynt aldaar een Souverein Middel te zyn, en daarom, buiten twyfel, zegt de Hoogleeraar J. BURMANNUS 'er van. „ Dit is die „ edele Plant, waar uit het befaamde Moxa „ ge-

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

„ gemaakt wert, zo zeer in de Podagra ge- „ preezen:" doch erkent tevens, dat de Afbeelding, welke PLUKENET daar van gegeven heeft, merkelyk van onze Europische Byvoet verschille. RUMPHIUS niettemin zegt, dat het de zelfde zy, die men in Oostindie ook wit en rood heeft, en OSBECK heeft onze gemeene Byvoet onlangs in China gevonden. Volgens den Batavischen Doktor TEN RHYNE, die zelf in Japan geweest is, zou dezelve aldaar het allergemeenste Kruid zyn, aan alle Wegen en Straaten groeijende: des ik my verwonder deeze Soort in de aanzienlyke Verzameling van Japansche Planten, door den Heer THUNBERG gemaakt, en my geworden, niet te vinden. Van de Moxa zelf heb ik een aanzienlyke veelheid bekomen. Men krygt die door de Steelen te kneuzen en tusschen de Handen te wryven, werpende dan de Houtige Vezelen weg; omtrent gelyk by ons de Hennip ruuw bereid wordt, eer menze over den Hekel haalt. Voorts worden ook somtyds in de Grond, by dit Kruid, drooge zwarte brokken gevonden, die men voor gebrande Kolen of Houtskolen neemt; doch welke slegts gedroogde Wortelen zyn.

D. Met enkelde Bladen.

XIX. *Artemisia integrifolia.* Geheelbladig.

(19) Byvoet *met Lancetvormige van onderen Wol-*

(19) *Artemisia* Fol. Lanceolatis subtus tomentosis &c. Art. Fol.

Wollige, onverdeelde en getande Bladen, hebbende vyf Vrouwelyke Blommetjes. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

In Siberie komt deeze voor, die volstrekt naar het Gemeene Byvoet gelykt, doch door het Loof verschilt, hebbende de bovenste Bladen doorgaans geheel, de onderften aan de tip getand of zelfs Vindeelig, gelyk GMELIN waargenomen heeft en afbeeldt.

(20) Byvoet *met de Stengbladen Lancetvormig onverdeeld, de Wortelbladen veeldeelig en drie Vrouwelyke Blommetjes.* XX. *Artemisia cœrulescens* Blaauwachtig.

Tot deeze Soort, die volgens LINNÆUS aan de Zeekusten der Zuidelyke deelen van Europa voorkomt, zal de voorgemelde met Lavendelbladen, welke de beroemde BOERHAAVE als een Inboorling van ons Land aantekende, behooren. „ De Bladen zyn wederzyds „ ruig, de Bloemen Cylindrisch en knikkende, „ de Vrouwelyke Straalblommetjes drie in ge„ tal: des komt zy de Zee-Alsem zeer naby, „ schoon het Loof daar van grootelyks ver„ schille," zegt de Ridder.

(21)

Fol. planis Lanceolato-Linearibus &c. GMEL. *Sib.* II. p. 109. T. 48. f. 1.

(20) *Artemisia* Fol. Caulinis Lanceolatis integris &c. Abs. maritimum Lavandulæ folio. C. B. *Pin.* 139. MORIS. III. S. 6. T. 1. f. 5. DU HAM. *Arbr.* I. T. 24. f. 5. Absinth. angustifolium. DOD. *Fempt.* 26.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

XXI. *Artemisia Dracunculus.* Dragon.

(21) Byvoet *met Lancetvormige gladde effenrandige Bladen.*

Dit zeer bekende Tuinkruid, dat men by ons *Dragon*, in Vrankryk *Estragon*, in Engeland *Tarragon* noemt, en alom als een Toekruid over de Slaa gebruikt, groeit natuurlyk in Siberie, zynde wel Reuk-, doch geenszins Smaakeloos. Het Volk aldaar kookt het in Moes of Vleesch-Pottagie. Het valt 'er met breeder en Sappiger, of met smaller en dunner Bladen. De eerste of onderste Bladen heeft het dikwils in drieën gedeeld, gelyk ik in een Tak daar van, my uit Japan gezonden, waarneem, die volkomen met den door GMELIN afgebeelden strookt. De Bloempjes, welke zeer klein en rond zyn, hebben den Stoel naakt en bevatten zes Vrouwelyke, benevens twaalf tweeslagtige Blommetjes (*).

XXII. *Chinensis.* Chineesch.

(22) Byvoet *met enkelde Wollige stompe Lancetvormige Bladen; de ondersten Wigvormig driekwabbig.*

In

(21) *Artemisia* Fol. Lanceolatis glabris integerrimis. *H. Cliff.* 403. *Ups.* 256. GMEL. *Sib.* II. p. 126. T. 59 & 60. f. 1. Abrotanum Lini folio acriori odorato. TOURNF. *Inst.* 459. Dracunculus Hortensis. C. B. 98. Draco Herba. DOD. *Pempt.* 709.

(*) TOZZET. *App.* 106.

(22) *Artemisia* Fol. simplicibus tomentosis obtusis &c. Artem. Fol. Radic. a Caulinis diversis. GMEL. *Sib.* II. p. 127. T. 61. f. 1, 2. Absinth. Marit. Sinarum Lavandulæ folio &c. PLUK. *Amalth.* 3. T. 353. f. 5. BURM. *Fl. Ind.* 177. Abs. Arborescens. LOB. *Ic.* 753.

In China en op Java niet alleen, maar ook in Siberie groeit deeze Soort, die uit een dikken Houtigen Wortel veele Stengen schiet van een Elle lang, aan den top met Bloempjes als de Alsem. Zy heeft een zwaaren Reuk en een zeer bitteren Kruiderigen Smaak. De Stoel is kaal. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(23) Byvoet *met enkelde Lierachtig uitgehoekte Bladen, hurkende Stengen en gesteelde eenzaame Kogelronde Bloempjes tegen de Bladen over.* XXIII. *Artemisia Maderaspatana.* Indisch.

In Indie aan de Ganges, zo wel als by Madrasf aan de Kust van Koromandel, groeit deeze byzondere Soort, die in Loof zeer van de anderen verschilt, als hoekig uitgesneeden Bladen hebbende en eenzaame Bloempjes, naar die van Kamille gelykende, vry grooter dan in de gewoone Alsem, geel van Kleur. De Wyfjes rand-Blommetjes zyn driedeelig, met een dunner gegaffeld Styltje; die van de Schyf tweeslagtig met een enkelden Styl.

(24) Byvoet *met Wigvormige uitgegulpte Bladen, hurkende Stengetjes en ongesteelde Oxelbloemen.* XXIV. *Minima.* Zeer klein.

In

(23) *Artemisia* Fol. simpl. Lyrato-sinuatis &c. BURM. *Fl. Ind.* 177. Absinth. Maderaspatanum &c. PLUK. *Amalth.* 3. T. 353. f. 3. Abs. minus odoratum Gangeticum. PLUK. *Alm.* 2. T. 1. f. 2. Nelampata. *Hort. Mal.* X. p. 97. T. 49.

(24) *Artemisia* Fol. Cuneiformibus repandis &c. BURM. *Fl. Ind.* p. 177. T. 58. f. 3.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD. STUK. *Overtollige Veelwyvery.*

In China is deeze waargenomen, als een Zaayplant, gelyk de voorgaande, doch zeer klein, met gladde Bladen; de Bloemen bestaande uit zes of zeven Blommetjes. De Hoogleeraar N. L. BURMANNUS heeft 'er de Afbeelding van gegeven. Ik heb zodanig een Plantje uit Japan ontvangen, rykelyk een Handbreed hoog, dat volkomen met de bepaaling strookt.

GNAPHALIUM. Droogbloem.

Een naakte Stoel en een gepluimd Zaadkuifje, maakt de voornaamste Kenmerken van dit Geslagt, 't welk doorgaans een rondachtigen rappigen Kelk heeft, bestaande uit holronde gekleurde Schubben.

De Heesterige Soorten van hetzelve, tot negentien in getal, door my reeds beschreeven zynde *, gaa ik thans tot de Kruidigen over, onder welken ook met Goud- en Zilverkleurige Hoofdjes voorkomen, als volgt.

* II. D. VI. STUK, bladz. 51, enz.

*** Met Goudkleurige Hoofdjes.

XX. *Gnaphalium Aureum.* Goudkleurig. PL. LXVII. *Fig.* 3.

(20) Droogbloem *met ongesteelde langwerpige, op de kant Wollige Bladen, en gesteelde enkelde Bloemen.*

De eerste plaats geef ik hier aan een zeer schoone

(20) *Gnaphalium* Fol. sessilibus oblongis tomentoso-marginatis, Flor. simplicibus petiolatis. *Mihi.*

ſchoone Plant, in fraaiheid niet minder, dan de Soort van dit Geſlagt, bevoorens door my onder den naam van *Uitmuntend Droogbloem* in Plaat gebragt (*). De Heer THUNBERG, zo vermaard door zyne Kruidleezingen aan de Kaap en in Oostindie, dit Exemplaar by my ziende, verzekerde my, dat het een Kruidig Gewas zy, 't welk zyn Ed., het aan de Kaap vindende, wegens de ſchoonheid van Kleur, *Aureum* genoemd hadt; dewyl de meeſte anderen meer naar 't Citroengeele trekken. Ik heb het derhalve hier, in *Fig.* 3, op PLAAT LXVII, met de Bloemen in de Natuurlyke grootte voorgeſteld; waar uit men van de fraaiheid kan oordeelen. De Steng is geheel Wollig, zo wel als de kanten der Bladen, die voor 't overige, wederzyds, graauwachtig en eenigszins ruuw ſchynen te zyn. De figuur der Bladen zou men Tongachtig kunnen heeten. Zo veel ik zien kan, omvatten zy de Steng niet volkomen, die aan 't end drie Bloemen heeft, ieder op een byzonderen Steel, met Kelken van eenigszins puntige Schubben; 't welk ze meer naar een Xeranthemum zou doen gelyken, indien niet het Pluis der Zaaden en de Geſtalte de Plant betrok tot dit Geſlagt. Een Vrouwelyk Blommetje van den Omtrek is, om zulks aan te toonen, by *c*, door 't Mikroskoop afgetekend, zynde zesmaal in

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia ſuperflua.*

(*) Zie II. D. VI. STUK, van deeze *Nat. Hiſtorie*, bladz. 12. PL. XXX. *Fig.* 2.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

in langte en dus meer dan tweehonderdmaal Lighaamelyk vergroot. De Vergrooting van 't end van een der Pluishaairtjes by *d*, is ongelyk sterker, ten minste twaalfmaal in langte; om de zonderlinge gepluimdheid aan te toonen.

XXI. *Gnaphalium Cylindricum.* Rolbloemig.

(21) Droogbloem, *dat Kruidig is, met ongesteelde langwerpige Wollige Bladen, en ongelyke Trossen, van gladde Cylindrische ongesteelde Kelken.*

XXII. *Orientale.* Oostersch.

(22) Droogbloem *dat byna Kruidig is, met Liniaal Lancetvormige ongesteelde Bladen, een samengestelde Tros, en verlangde Bloemsteeltjes.*

Deeze beiden komen in Afrika, aan de Kaap der Goede Hope, voor. De eerste heeft hoogroode, de andere hoog-geele Bloemen, die in beiden niet zeer digt getrost zyn: en de Bladen zyn in beiden Wollig grys. Het Oostersche valt ook in Arabie, alwaar FORSKAOHL vier Verscheidenheden van hetzelve, eene met witte en twee met Aschgraauwe Kelken, waarnam. De Bladen waren, in deeze laatsten, of Liniaal of

(21) *Gnaphalium* Herb. Fol. sessilibus oblongis tomentosis &c. *Am. Acad.* VI. *Afr.* 58. Gnaph. Æthiop. minus Ramosum. PLUK. *Phyt.* T. 298. f. 4.

(22) *Gnaphalium* sub-Herbaceum &c. Gnaph. Fol. confertis angusto-Lanceolatis. *H. Cliff.* 402. *Ups.* 256. Elichrysum Orientale. C. B. *Pin.* 264. *Prodr.* 123. COMM. *Hort.* II. p. 109. T. 55.

Fig. 1.
a
b
Fig. 2.
Fig. 3.

Deel PLAAT L

of Wigvormig. De vierde maakte een Heesterige, met geele Bloemen, uit.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. XXIII. *Gnaphalium Arenarium.* Zandig. PLAAT LXVIII. *Fig.* 1.

(23) Droogbloem, *dat Kruidig is, met Lancetvormige Bladen, de onderften ftomp; een famengeftelde Tros en zeer eenvoudige Steng.*

Op Zandgronden, in fommige deelen van Europa, komt deeze voor, welke het zal zyn, daar HALLER van fpreekt, wanneer hy zegt, de *Stœchas citrina*, op de Zandvelden in Duitfchland zo gemeen, is nog niet in Switzerland gevonden. GOUAN maakt ook van deeze *Breedbladige* geen gewag, maar in Duitfchland komt zy zo veel voor, dat menze *Duitfche* genoemd vindt. Zy groeit door geheel Siberie op opene Velden, volgens GMELIN, die 'er dus van fpreekt.

„ De hoogte fpeelt tusfchen een half Voet „ en een Elle. In de hoogere Plant is de Tros „ zeer groot en zeer Takkig, in de laagere „ meer famengetrokken en zo digt, dat men „ de Takjes niet dan met oplettendheid kan „ zien. De Kelken hebben eene Goudkleur, doch „ vallen fomtyds ook bleek Citroengeel."

Voorts

(23) *Gnaphalium* Herb. Fol. Lanceolatis &c. *Mat. Med.* 389. *Fl. Suec.* 674, 738. KRAM. *Auftr.* 245. GMEL. *Sib.* II. p. 107. Elichryfum f. Stœchas citrina latifolia. C. B. *Pin.* 264. Stœch. Citrina Germ. latiore folio. J. B. *Hift.* III. p. 153.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

Voorts verfiert dit Kruid, welks welriekende Bloemen in de Apotheeken onder den voorgemelden naam, als tegen de Jicht dienftig, bekend ftaan, met dezelven de Zandige Vlakten in de Zuidelyke deelen van Sweeden, zodanig, dat men hetzelve 'er *Hedenblomfter* noemt. Het is ook in verfcheide Streeken aan den Ryn, tusfchen Spiers en Worms, gemeen, wordende deswegen genoemd *Rynbloemen*, en *Mottenkruid*, om dat het tegen de Motten dient, als ook in 't Hoogduitfch *Jungling* en *Immerfchon*, dewyl het niet verwelkt, behoudende de Bloemen, gelyk alle anderen van dit Geflagt, gedroogd en bewaard wordende; veele Jaaren haare fchoonheid en Goudkleurigen glans; weshalve de Franfchen het *Immortelle* tytelen; doch alle die naamen heeft het met de Smalbladige, voor befchreeven, gemeen*.

* Zie VI. STUK, bladz. 62.

Men heeft van hetzelve, dat te verwonderen is, nog geene goede Afbeelding. Die van TABERNEMONT, door TOURNEFORT aangehaald, genaamd *Amaranthus luteus primus*, deugt zo min als die van BAUHINUS. Het onderfcheidt zig van de voorgaande elfde Soort, door de breedte der Bladen, en van de volgende agtentwintigfte, doordien de onderfte Bladen ftomp zyn, de bovenften puntig; gelyk my uit een Exemplaar daar van, door den Heer THUNBERG in Japan gevonden, blykt. Hetzelve heeft ongevaar een half Voet hoogte en is voor 't overige zodanig, als men het in

Fig.

Fig. 1, op PL. LXVIII. hier nevens, afgebeeld vindt (*). IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(24) Droogbloem, *dat Kruidig is, met Lancetvormige Bladen, een verdeelde Bloemtuil; de Steng van onderen Takkig.* XXIV. *Gnaphalium rutilans.* Vuurig.

(25) Droogbloem, *dat Kruidig is, met Lancetvormige Wollige Bladen, omgeboogene Kelkschubben en eene Takkige Steng.* XXV. *Imbricatum.* Schubbig.

(26) Droogbloem, *dat Kruidig is, met Lancetvormige drieribbige Bladen, die van boven glad zyn; een Bloemtros aan 't end; de Steng van onderen Takkig.* XXVI. *Cymosum.* Kroonig.

(27) Droogbloem, *dat Kruidig is, met Lancetvormige drieribbige kaale Netswys' geaderde Bladen.* XXVII. *Nudifolium.* Kaalbladig.

Dee-

(*) Plantas veteres, quarum notitia imperfecta et dubia, quamvis fint vulgares, minusque speciosæ, explicare qui instituunt, tam mihi videntur operæ pretium facere, quam qui peregrinas novas, utcumque speciosas, describunt. DILL. *Elth.* II. p. 347.

(24) *Gnaphalium* Herb. Fol. Lanceolatis &c. *H. Cliff.* 401. Elichr. Afr. DILL. *Elth.* 127. T. 107. f. 127.

(25) *Gnaphalium* Herb. Fol. Lanceolatis tomentosis &c. Gnaph. incanum angustifolium. BURM. *Afr.* 226. T. 80. f. 2. Gnaph. Paniculatum. BERG. *Cap.* 256.

(26) *Gnaphalium* Herb. Fol. Lanceolatis trinerviis &c. *H. Cliff.* 401. Elichrys. Afric. &c. DILL. *Elth.* 128. T. 107. f. 128. BERG. *Cap.* 258. Elichryf. Æthiop. numerosis et angustis foliis. PLUK. T. 279. f. 1.

(27) *Gnaphalium* Herb. Fol. sessilibus &c. Chrysocoma Æthiop.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

Deeze vier Kaapſe zyn Planten, die meer of min naar de Smalbladige Rynbloemen gelyken, groeijende de eerſte en laatſte ongevaar een Voet of anderhalf, de derde een Elle hoog. Van deeze drie weet men, dat zy overblyvende Kruiden zyn, met Houtige Stengen. De tweede maakt een fyn verdeeld Takkig Kruid, welk de Blaadjes aan beide zyden Wollig heeft, de derde aan ééne zyde, de vierde geheel kaal en naar die van Weegbree gelykende, 't welk zeer byzonder is in dit Geſlagt.

XXVIII. *Gnaphalium luteo-album.* Bleekgeel.

(28) Droogbloem, *dat Kruidig is, met half omvattende, Degenvormige, uitgegulpte ſtompe, wederzyds ruigachtige Bladen en gekropte Bloemen.*

Deeze Soort groeit niet alleen in de Zuidelyke deelen, maar ook in de middeldeelen van Europa, als mede in onze Nederlanden. Men vindtze, tusſchen Katwyk en Noordwyk, en elders in de Duinen van Holland. In Overysſel en Vriesland komt zy ook voor (*). In Swit-

Æthiop. Plantaginis folio. BREYN *Cent.* T. 71. BERG. *Cap.* 247. Elichryſ. Quinquenervii folio. PET. *Gaz.* T. 82. f. 1.

(28) *Gnaphalium* Herb. Fol. ſemi-amplexicaulibus Enſiformibus &c. R. *Lugdb.* 149. GOUAN *Monsp.* 434. GORT. *Belg.* 236. Gnaph. majus lato oblongo folio. C. B. *Pin.* 263. PLUK. *Alm.* 171. T. 31. f. 6. Gnaph. ad Stœch. citrinam accedens. J. B. *Hiſt.* III. p. 160. Elichr. ſylv. latifol. Capit. conglobatis. C. B. *Pin.* 264.

(*) In de *Flora Belgica* door ROSENTHALL, *Am. Acad.* VI. p. 61, vind ik ze, dat zonderling is, niet opgenoemd.

Switzerland is deeze Soort gemeen, die zeer zagte Wollige Bladen heeft, en Stengetjes, welke als met Vilt overtoogen zyn. Takkige Bloemkroontjes draagt zy op den top der Stengen, wier Kelken uit groene Schubben bestaan, met Zilveren randjes en geele Blommetjes, dat de Bloemen bleek geel maakt. Die zelfde Kleur hadt GMELIN in het Zandige Droogbloem waargenomen en 't verwondert my, dat men niet gedagt hebbe, of het ook eene Verscheidenheid daar van zou kunnen zyn.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

(29) Droogbloem *dat Kruidig is, met Spatelvormige, byna omvattende, van onderen Wollige Bladen, de Kelkschubben spitsachtig.*

XXIX. *Gnaphalium Pedunculare.* Langsteelig.

Dit Kaapse voert dien naam wegens de lange Bloemsteelen, met zeer smalle Blaadjes, aan 't end een digt Kroontje hebbende van geele spits geschubde Bloempjes. De Steng is anderhalf Voet hoog, zig met lange Takjes uitspreidende.

(30) Droogbloem *dat Kruidig is, met afloopen-*

XXX. *Odoratissimum.* Zeer welriekend.

(29) *Gnaphalium* Herb. Fol. Spathulatis subamplexicaulibus &c. *Mant.* 284.

(30) *Gnaphalium* Herb. Fol. decurrentibus mucronatis utrinque tomentosis planis. Elichrysum Fol. Linearibus decurrentibus &c. MILL. *Dict.* T. 131. f. 2. Elichr. latifolium vil-

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

pende gespitste wederzyds Wollige platte Bladen.

Overtollige Veelwyvery.

Deeze zeer welriekende Soort, welke PLUKENET niet wist van waar zy afkomstig was, hebbende dezelve in een Tuin by Londen zien bloeijen, schynt ook een Kaapse te zyn, alzo het Goudkleurig rosse Droogbloem van BERGIUS daar mede strookt. De Bladen zyn geheel afloopende zegt LINNÆUS, dat ik niet verstaa. *Afloopende* Bladen zyn, wier Voet zig langs de Steng naar beneden uitstrekt, gelyk in sommige Doornen en Distelen en andere Planten (*). Maar hoe de Bladen *t'eenemaal afloopende* kunnen zyn (†), begryp ik te minder, alzo BERGIUS van dezelven alleenlyk zegt, dat zy Liniaal - Wigvormig stomp, aan den Voet smaller, ongesteeld zyn, de Steng omvattende, van boven zeer fyn gerimpeld, van onderen Wollig, een Duim lang, menigvuldig. Hy betrekt daar toe het *Afrikaansche Wollige Elichrysum* van VAILLANT, met yl geplaatste Lavendelbladen, en Goudkleurige gekropte Bloemen (‡). Volgens BERGIUS is het Bloemkroontje

Villosum alato Caule, odoratissimum. PLUK. *Alm.* 134. T. 173. f. 6. Gnaphalium Aureo-fulvum. BERG. *Cap.* 257.

(*) *Philos. Bot.* p. 49. f. 95.

(†) Folia totaliter decurrentia. *Syst. Nat. Veg.* XIII. p. 623.

(‡) Helichrysum Afric. tomentosum, Lavandulæ foliis rarioribus, Flor. Aureis glomeratis. VAILL. *Mem.* 1719. p. 350, mihi 386.

kroontje half Klootrond, bestaande uit geknotte Goudkleurige Kelken, de Blommetjes uit den rossen (*). Het aangehaalde, dat MILLER afbeeldt, heeft de Bladen van onderen grys en getuilde Bloemen.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

**** Met Zilverkleurige Hoofdjes.

(31) Droogbloem *dat Kruidig is, met afloopende Lancetvormige Wollige platte Bladen, die met een kaal puntje getipt zyn.*

XXXI. *Gnaphalium Sanguineum.* Bloedrood.

Dit Syrische Gnaphalium, dat niet alleen in Palestina maar ook in Egypte groeijen zou, is Takkig met breede Bladen, en heeft de Bloemen donker-rood of paarschachtig. Men wil dat het de Baccharis der Ouden zyn zou. RAUWOLF heeft het in de schuinte der Bergen Libanon en Karmel waargenomen.

(32) Droogbloem, *dat Kruidig is met effenrandige spitse van onderen Wollige Bladen, die de Takkige Steng omvatten.*

XXXII. *Fœtidum.* Stinkend.

(33)

(*) Calycibus truncatis Aureis, Corollis fulvis.

(31) *Gnaphalium* Herb. Fol. decurrentibus Lanceolatis &c. Gnaph. Ægyptiacum latiore folio &c. PLUK. *Mant.* 91. GRON. *Orient.* 262. Gnaph. Syriacum. BARR. *Ic.* 34. Chrysocoma Syr. Flore atro-rubente. BREYN *Cent.* 146. Baccharis Dioscoridis. RAUW. *It.* T. p. 285.

(32) *Gnaphalium* Herb. Fol. amplexicaulibus integerrimis &c. *H. Cliff.* 402. *Ups.* 256. Gnaph. Afr. latifolium fœtidum, Cap. Argenteo. COMM. *Hort.* II. p. 111. T. 56. VOLCK. *Norimb.* p. 194. Conyza Afr. graveolens. PLUK. T. 243. f. 1.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

XXXIII. *Gnaphalium Undulatum.* Gegolfd.

(33) Droogbloem, *dat Kruidig is, met deels afloopende Lancetvormige gegolfde spitse van onderen Wollige Bladen en Takkige Stengen.*

XXXIV. *Crispum.* Gekruld.

(34) Droogbloem, *dat Kruidig is, met afloopende Spatelvormige Wollige Bladen; de Kelken zeer stomp en met Plooijen gegolfd, van onderen Wollig.*

XXXV. *Helianthemifolium* Geplooid.

(35) Droogbloem, *dat Kruidig is, met byna omvattende, Lancetvormige Bladen, samengestelde Bloemtuilen, de Kelkschubben eenigermaate geplooid.*

XXXVI. *Squarrosum.* Rappig.

(36) Droogbloem, *dat Kruidig is, met ongesteelde Tongachtige Wollige Bladen, de binnenste Kelkschubben Elsvormig omgekromd.*

XXXVII. *Stellatum.* Gesternd.

(37) Droogbloem *dat Kruidig is, met ongesteelde Lancetvormige Pluizige Bladen, en*

(33) *Gnaphalium* Herb. Fol. subdecurrentibus &c. *H. Cliff.* 402. Elichr. graveolens acutifolium, Caule alato. DILL. *Elth.* 130. T. 108. f. 130.

(34) *Gnaphalium* Herb. Fol. amplexicaulibus Spatulatis &c. PLUK. *Phyt.* T. 298. f. 3.

(35) *Gnaphalium* Herb. Fol. subamplexicaulibus &c. Gnaph. Afric. Flor. minimis albicantibus. VOLCK. *Nor.* T. p. 194.

(36) *Gnaphalium* Herb. Fol. sessilibus Lingulatis &c. Gnaph. Fol. oblongis &c. R. *Lugdb.* 150. Gnaph. lat. folio Æthiopicum. PLUK. T. 323. f. 1.

(37) *Gnaphalium* Herb. Fol. sessilibus Lanc. Villosis &c. Gnaph. tomentosum Fol. undulatis, Flore specioso. BURM. *Afr.* 225. T. 80. f. 1.

en spitse Kelken, die van buiten rood-achtig zyn. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

Alle deeze zyn Kaapse Gnaphaliums, waarvan het eerste door zynen Stank uitmunt, en door de breedte zyner Bladen: het tweede ook wel zwaar van Reuk is, doch zo niet stinkt en smaller Bladen heeft. Deeze beiden zyn Jaarlykse, de twee volgende overblyvende Kruiden. Het *Gekrulde*, wegens de Kelkjes dus genaamd, heeft Spatelvormige; het *Geplooide* byna de Steng omvattende; het *Rappige* ongesteelde Tongachtige Bladen, die, gelyk in alle de anderen, Wollig zyn. De Bloemen zyn in het eerste of Zilver- of Goudkleurig; in alle de anderen Wollig zyn. De Bloemen zyn in het eerste Zilver- of Goudkleurig, in alle de anderen witachtig en in het *Rappige* zeer klein. Dit heeft de Stengetjes naauwlyks een Voet hoog. Het laatste wordt *Gesternd* gebynaamd, om dat de Kelken zig na 't bloeijen aanstonds uitspreiden en dan een Sterswyze vertooning maaken, zynde van binnen paarsch met witte tippen.

XXXVIII. *Gnaphalium obtusifolium.* Stompbladig.

(38) Droogbloem, *dat Kruidig is, met Lancetvormige Bladen, de Steng Wollig gepluimd, en Kegelachtige gekropte end-Bloemen.* (39)

(38) *Gnaphalium* Herb. Fol. Lanceolatis Caule tomentoso &c. GRON. *Virg.* II. p. 121. Elichryf. obtusifolium. DILL. *Elth.* 130. T. 108. f. 131. Helichr. Chrysocoma Gnaphaloides annua Virg. MORIS. III. S. 7. T. 10. f. 19.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. XXXIX. *Gnaphalium Margaritaceum.* Paarlachtig. XL. *Plantagineum.* Weegbreebladig.

(39) Droogbloem, *dat Kruidig is, met Liniaal Lancetvormige gespitste Bladen overhoeks; de Steng van boven Takkig, met Bloemtuilen getopt.*

(40) Droogbloem, *met hurkende Rankjes; geheel enkelde Stengetjes; de Wortelbladen Eyrond en zeer groot.*

Deeze drie Soorten zyn in Noord-Amerika gevonden. De eerste maakt een Jaarlyks Gewas uit, dat in Virginie en Pensylvanie groeit, hebbende de Bladen en Bloemen bleekgeel, met eenen Harstigen Reuk. Dat DILLENIUS dezelven *Stompbladig* noemt, is minder te verwonderen, dan dat de Ridder hem hier in nagevolgd hebbe: want verscheide andere Soorten hebben veel stomper Bladen. De tweede komt ook in Kamtschatka voor, en zal *Paarlachtig* genoemd zyn, wegens de rondheid en Kleur der Bloemen, die de Steng Pluimswys' kroonen, met haare Tuiltjes. Deeze zelfde Soort valt ook aan de Oevers der Rivieren in Engeland, en in Switzerland, volgens den Heer HALLER, die de Steng deedt uitloopen in een Melk-

(39) *Gnaphalium* Herb. Fol. Lineari-Lanceolatis &c. *H. Cliff.* 401. *Ups.* 255. GMEL. *Sib.* II. p. 107. Gnaph. latifol. Americanum. C. B. *Pin.* 263. CLUS. *Pann.* p. 496. J. B. *Hist.* III. p. 162.

(40) *Gnaphalium* Sarmentis procumbentibus &c. GRON. *Virg.* II. p. 121. Gnaph. Plantaginis folio Virginianum. PLUK. *Alm.* 171. T. 348. f. 9.

Melkwit Kroontje, doch thans dezelve ſlegts Kroontjes-Bloemen geeft (*). De Steng was eerst by hem drie of vier Voeten, thans ruim twee Voeten lang. De Bladen zyn lang en ſmal, zeer ſpits, van boven groen, van onderen grys en Wollig, zo wel als de Stengen of Bloemſteelen, gelyk CLUSIUS reeds opgemerkt heeft, wien, nu byna twee Eeuwen geleeden, in 't jaar 1580 naamelyk, deeze Plant, uit Amerika overgebragt, door een voornaam Heer van Londen toegezonden werdt. Het is ſedert *Amerikaanſch Gnaphalium* genoemd, doch waar vindt men 't wel afgebeeld (†).

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia ſuperflua.*

Dit Kruid groeit, zo de Heer KALM bevondt, in ontzaglyke menigte op alle ongebouwde Velden, Boſchweiden, Heuvels enz. omſtreeks Philadelphia in Penſylvanie. De hoogte verſchilde naar den Grond, ſomtyds was het weinig, ſomtyds zeer Takkig, doch hadt, in 't algemeen, een ſterken aangenaamen Reuk. De Engelſchen noemden het *Life everlaſting*, dat by-

(*) Gnaph. Caule ſupremo Ramoſo, Umbellâ Lacteâ terminato. HELV. *Enum.* p. 699. Filago Fol. Lanceolatis, viridibus ſubtus tomentoſis, Flor. Umbellatis. *Helv. inchoat.* I. p. 64.

(†) De Afbeelding zeker, by WEINMANN, Plaat 549, is zeer ſlegt, die by J. BAUHINUS weinig beter. HALLER haalt HILL T. 103 aan, onder den naam van *Everlaſting Cudweed*, en PETIVER T. 18, onder dien van *American livelong*. Men kan het levendig hier in de Publike Kruidtuinen vinden. Zie R. *Lugdb.* p. 149. N. 10.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Overtollige Veelwyvery.

byna met het Fransch *Immortelle* of ons *Zevenjaars - Bloemen* strookt. De Dames maakten daar Ruikers van, die zy zo wel groen als droog in de Vertrekken plaatsten, om dezelven door de schoone Zilverkleur der Bloemen, en door den lieffelyken Reuk, te versieren (*).

Wat het laatste van de drie, dat *Weegbreeachtig* is genoemd, aangaat, dit gelykt veel naar hetzelve, en naar het volgende, doch de Wortelbladen zyn ovaal of rondachtig, byna als die van Hoefblad, van onderen Wollig en zagt, van boven hard, gerimpeld en Roestkleurig. Het komt in Virginie voor en wordt 'er van de Engelschen *White Plantain*, dat is Witte Weegbree, geheten.

XLI. *Gnaphalium dioicum.* Tweehuizig.

(41) Droogbloem *met hurkende Rankjes, geheel enkelde Stengetjes, een enkelde Bloemtros en verdeelde Bladen.*

Op drooge Velden in Europa, door geheel Rusland en Siberie, als ook op de Eilanden in de Groote Zuidzee, tusschen Asia en Noord-Amerika, is deeze Soort zeer gemeen. Men vindtze

(*) KALM. *Itin.* II. p. 257, 277.

(41) *Gnaphalium* Sarm. procumb. Caule simplicissimo &c. *Mat. Med.* 388. GORT. *Belg.* 236. KRAM. *Austr.* 245. *Fl. Suec.* 672, 736. GOUAN *Monsp.* 434. R. *Lugdb.* 147. GMEL. *Sib.* II. p. 105. *Mas*, Gnaphal. Mont. Flore rotundiore. C. B. *Pin.* 263. *Fœmina*, Gnaph. Mont. longiore Folio et Flore. C. B. *Pin.* 263. *Utraque*, Pilosella minor. DOD. *Pempt.* 68. LOB. *Ic.* 483.

vindtze ook in onze Nederlanden, op Heijen en Duinachtige Heuvelen, zelfs by Utrecht en Haarlem, overvloedig. De naam, dien men 'er aan geeft, is wegens de ruigte *Kattepoot*, in 't Fransch *Pied de Chat*, in 't Engelsch *Cudweed* of *Cottonweed*, in 't Hoogduitsch *Wiesen-Wol*, om dat het zig als Wol over de Velden uitspreidt: doch zulks past op de *Gnaphaliums* in 't algemeen, welke naam in 't Grieksch ook daar van afkomstig zou zyn. Het wordt, wegens de Bladen, naar die van 't Muizen - Oor gelykende, in 't Latyn *Pilosella* geheten. Men onderscheidt het, door den bynaam *Klein*, van het andere hier voor beschreeven, dat echter ook maar klein is en tot het Havikskruid behoort *. De Bloemen, die het paarsch, Roozekleurig, wit of bont heeft, zyn onder de Geneesmiddelen geteld geweest. Tegen Zinkingen op de Borst en de Hoest der Kinderen is de Syroop aangepreezen. Zy zyn van eene opdroogende en samentrekkende hoedanigheid. De Russen achten dit Kruid, uit- en inwendig, tot Pynstilling dienstig.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia superflua.*

* Zie bladz. 398.

Van dit Gewas, dat Plaggen maakt van Rankjes en Bladeren, die kleine opstaande Bloemsteeltjes uitgeeven, komen Plantjes voor, welke alleen Mannelyke Bloemen hebben, ronder zynde en fraaijer van Kleur, en met enkel Vrouwelyke Bloemen, fletser en langwerpiger. Dus zyn de Bladen van de eersten ook ronder en van de laatsten langer. Dit heeft alom plaats in

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. in deeze Soort, die daarom den naam van *Tweehuizig* voert.

XLII. *Gnaphalium Alpinum.* Alpisch. (42) Droogbloem *met hurkende Rankjes, geheel enkelde Stengetjes, ongebladerde Hoofdjes en langwerpige Bloemen.*

Op de Laplandsche en Sweedsche Gebergten valt deeze, die naar de voorgaande veel gelykt, en van welke de Ridder nog geen andere dan Vrouwelyke Blommetjes waargenomen hadt. Of het de zelfde zy, welke op de Switzersche Alpen is waargenomen, wordt door den Heer HALLER, die 'er aan den rand Vrouwelyke, doch in 't midden Tweeslagtige Blommetjes in hadt gevonden, getwyfeld.

XLIII. *Indicum.* Indisch. (43) Droogbloem, *dat Kruidig is, met Lancetvormige Bladen, een zeer Takkige verspreide Steng, ongelyke Bloemtuilen, de Kelken van binnen gekleurd.*

XLIV. *Purpureum.* Paarsch. (44) Droogbloem, *dat Kruidig is, met kaale Lancetvormige Bladen, een opstaande geheel enkelde Steng; de Bloemen geaaird, zydelings, ongesteeld.* De

(42) *Gnaphalium* Sarm. procumb. Caule simpl. &c. *Fl. Lapp. Suec.* OED. *Dan.* 332. Gnaph. latiore folio &c. HALL. *Helv.* 701. Gnaph. Alpinum minus. C. B. *Pin.* 264.

(43) *Gnaphalium* Herbaceum Fol. Lanceolatis &c. *Fl. Zeyl.* 307. Gnaph. latiore folio minus Ramosum &c. PLUK. *Alm.* 172. T. 187. f. 5?

(44) *Gnaphalium* Herb. Fol. Lanceolatis nudis &c. R. *Lugdb.* 148. GRON. *Virg.* 121. Elichr. Spicatum obtusifolium &c. DILL. *Elth.* 131. T. 109. f. 132.

De eerste van deeze twee valt aan de Kaap; als ook in Indie; de andere in Noord-Amerika. Deeze heeft kleine Purperkleurige glanzige Hoofdjes en eenen Harstigen Reuk. De Bladen zyn met eene witte Wolligheid bekleed. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

***** Wankleurige.

(45) Droogbloem *met een Kruidige geheel enkelde opgeregte Steng en verspreide Bloemen.* XLV. *Gnaphalium Sylvaticum.* Bosschig.

(46) Droogbloem *met een Kruidige enkelde hurkende Steng en verspreide Bloemen.* XLVI. *Supinum.* Leggend.

(47) Droogbloem *met een Kruidige Takkige verspreide Steng en getropte end-Bloemen.* XLVII. *Uliginosum.* Modderig.

Deeze drie Soorten gelyken veel naar malkander. De eerste en laatste is door geheel Siberie zeer gemeen, zo ook in Rusland en Sweeden.

(45) *Gnaphalium* Caule Herb. simplicissimo erecto, Flor. sparsis. GORT. *Belg.* 237. KRAM. *Austr.* 246. *Fl. Suec.* R. *Lugdb.* &c. GMEL. *Sib.* II. p. 106. Gnaph. majus angusto oblongo folio alterum. C. B. *Pin.* 263. Gnaph. rectum. J. B. *Hist.* III. p. 160. Elichrysum spicatum. TOURNF. *Inst.* 453.

(46) *Gnaphalium* Caul. Herb. simplici procumb. Flor. sparsis. *Syst. Nat.* XII. Tom. 3. p. 234. Gnaph. supin. Lavandulæ folio. BOCC. *Mus.* 107. T. 85. SCHEUCHZ. *Alp.* II. p. 134.

(47) *Gnaphalium* Caule Herb. Ramoso diffuso &c. GORT. *Belg.* 237. *Fl. Lapp. Suec. H. Cliff.* R. *Lugdb.* 142. GMEL. *Sib.* II. 105. Gnaph. longifol. humile Ramosum Capit. nigris. RAJ. *Hist.* 295. *Angl.* III. p. 18.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

den. Zelfs vindt menze op Ysland. In Switzerland komt, behalve die, ook het middelste voor, dat naar het eerste zeer gelykt, maar het bloeijend Stengetje zelfs leggend of neerhurkend heeft. Hier in verschilt het zeer van de anderen. Het Bosschige valt ook in onze Nederlanden, zo wel als het laatste, dat men meest vindt op vogtige modderige plaatsen, in Gelderland, Overyssel, Vriesland, enz. Dit wordt *Klein Reur-* of *Roerkruid*, in 't Nederduitsch, genoemd en heeft de Bloemhoofdjes byna zwart; zynde het eerste, dat de Kelken groenachtig heeft, onder den naam van *Rhurkraut* in Duitschland bekend: misschien om dat het, door zyne samentrekkende hoedanigheid, alle deeze Kruiden gemeen, geacht werdt tegen den Buikloop te dienen.

XLVIII. *Gnaphalium Glomeratum.* Kropbloemig.

(48) Droogbloem *met een verspreide Kruidige Steng; de binnenste Kelkschubben Elsvormig kaal; de Bladen ten halve de Steng omvattende.*

Dit Kaapsche Gnaphalium gelykt zeer naar het laatstgemelde, maar heeft de Bladen Spatelvormig en zeer ruig; de Hoofdjes gebladerd en de Takjes hooger dan de Steng. De binnenste Kelkschubben zyn Roestkleurig, krom.

Dus

(48) *Gnaphalium* Caule Herb. diffuso, Cal. squamis interioribus Subulatis nudis, Fol. sub-amplexicaulibus. BERG. *Cap.* 251.

Dus ziet men dat van dit Geslagt maar weinige Soorten in Europa voorkomen en geenen in de Westindiën, naauwlyks eenigen in Arabie, doch vry veelen in Noord-Amerika en in Siberie. Het schynt derhalve meest de koude en gemaatigde Lugtstreeken te beminnen; gelyk men ook weinig Haairige Dieren in de heete Klimaaten aantreft. 't Is even of de Natuur de Bladen en Stengen, door het digte Dons, dat dezelven bekleedt, voor den Vorst had willen beschutten, of voor den guuren Wind. Aan de Kaap der Goede Hope, alwaar die dikwils regeert, is het algemeene Vaderland deezer Planten, daar men reeds vyfendertig Soorten van dezelven geteld heeft.

Het volgende Geslagt, dat men *Xeranthemum* noemt, is ook meest aan den Zuidhoek van Afrika bepaald. Ik heb alle de Soorten van hetzelve, die door den Ridder opgegeven zyn, beschreeven, en eenigen van de fraaisten in Plaat vertoond (*). Des gaa ik over tot het zogenaamde

CARPESIUM. Kraagbloem.

Een naakte Stoel, geen Zaadkuifje, de Kelk geschubd, met de buitenste Schubben omgebogen; maakt de byzondere Kenmerken uit van

(*) *Nat. Hist.* II. D. VI. STUK, Pl. XXXI. Zie bladz. 68, enz.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

van dit Geslagt, dat ik deswegen *Kraagbloem* tytel. De Griekſche naam is op verſcheide Planten toegepast geweest. Het bevat ſlegts de twee volgende Soorten.

I. *Carpeſium cernuum.* Knikkend.

(1) Kraagbloem *met de Bloemen endelings.*

In Italie, als ook aan de Zeekust van Provence, in Spanje en in Switzerland, groeit dit Kruid, dat de gedaante van een Aſter, doch, behalve 't gezegde Kraagje om den Kelk, nog eenige Blaadjes heeft, die Kranswyze de Bloem omringen. Deeze Bladen zyn zagt en ruig, de overigen ſtyf en groen, zonder Wolligheid. Na het bloeijen wordt de Kelk, die het Zaad bevat, een Houtig Knopje, zo hard, dat men het met den Nagel naauwlyks kan breeken. Het Kruid legt met zyne Stengen meest op den Grond en de Wortel blyft over. De Bloem is geel.

II. *Abrotanoides.* Opſtaand.

(2) Kreagbloem *met de Bloemen zydelings.*

Volgens de beſchryving van den Ridder heeft dit

(1) *Carpeſium* Floribus terminalibus. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 948. *Veg.* XIII. p. 625. *Act. Ups.* 1741. p. 81. *H. Ups.* 257. Balſamita Conyzæ folio. VAILL. *Mem.* 1719. Aſter Atticus fol. circa Florem mollibus. C. B. *Pin.* 266. Aſter cernuus. COL. *Ecphr.* I. p. 251. T. 252. Chryſanth. Conyzoides cernuum. MORIS. III. S. 6. T. 5. f. 27. Aſter Atticus ſupinus Cluſii. LOB. *Ic.* 351. CLUS. *Pann.* p. 382.

(2) *Carpeſium* Flor. lateralibus. OSB. *Itin.* T. 10. BURM. *Fl. Ind.* 178.

dit Kruid, dat de Heer OSBECK in China vondt en afbeeldde, Takkige, vry harde Steelen, met breed Lancetvormige Bladen, tot Steeltjes verdund, flaauw gekarteld, een Vinger lang, overhoeks. De Bloemen komen verspreid, dikwils eenzaam voor, in de Oxels der Bladen, langs de Takken heen, ongesteeld of op zeer korte eenbloemige Steeltjes zittende, van grootte als een Hazelnoot, knikkende. De Kelken zyn genaveld, met uitgebreide Blaadjes omringd, bevattende menigvuldige Blommetjes, waar op volgen langwerpige, naakte, gladde Zaadjes, die als met Balsem besmeerd zyn.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia superflua.*

De Afbeelding van OSBECK vertoont weinig van de gezegde Kraagjes om de Bloemen, die ook niet zeer zigtbaar zyn in een gedroogde Plant, door my uit Japan bekomen, welke naar alle aanzien daar toe behoort.

De meeste volgende Geslagten behooren tot de

D. Straalbloemige. *Radiati.*

Het Geslagt van *Baccharis*, dat ik Roerkruid genoemd heb, hier aan volgende, is ook geheel beschreeven, des wy overgaan tot dat van

CONYZA. Tonderkruid.

Welks byzondere Kenmerken zyn, een naakte Stoel en eenvoudig of ongestamd Zaadkuifje;

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

de Kelk geschubd en rondachtig; de Straalblommetjes driedeelig.

In dit Geslagt komen by den Ridder drie-en-twintig Soorten voor, waar van reeds twaalf onder de Heesters beschreeven zyn, de overigen hier volgen.

I. *Conyza squarrosa.* Rappig.

(1) Tonderkruid *met Lancetvormige spitse Bladen, een Kruidige getuilde Steng en rappige Kelken.*

Deeze, die men in 't Nederduitsch, gelyk andere Conyzaas, *Tonderkruid* of *Vloo-Kruid*, wegens de ruigte tytelt, heet in 't Fransch *Herbe aux Puces* of *Conyza*, in 't Engelsch *Fleabane*, in 't Hoogduitsch *Durrwurtz*, om dat het veelal als verdroogd voorkomt. Wegens de Bloemen wordt het ook *Honds-Oog* genoemd, dat echter meer zien zal op Soorten, die in volgende Geslagten komen (*). Het groeit in de Zuidelyke en middeldeelen van Europa vry algemeen, aan de Wegen, op Heuvels en in Bosschen voorkomende. BOERHAAVE heeft het

(1) *Conyza* Fol. Lanceolatis acutis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 950. *Veg.* XIII. p. 626. GORT. *Belg.* 238. KRAM. *Austr.* 247. GOUAN *Monsp.* 436. R. *Lugdb.* 157. *H. Cliff. Ups.* &c. Conyza major vulgaris. C. B. *Pin.* 265. Conyza. CAM. *Epit.* 612. Conyza major altera. DOD. *Pempt.* 51.

(*) Durrwurts wirdt auch genennt *Hundts-Aug* und *Flohkraut:* Griechisch *Konuza*; Lateinisch *Conyza*, *Cunilago*, *Pulicaria*. TAB. *Hist. Plant.* II. p. 560.

het ook als inlandſch in onze Provinciën aangetekend. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia ſuperflua.*

Het heeft een regte, ſtevige Steng, van ongevaar drie Voeten hoog, aan 't end Kroonswyze getakt, en Wollig zo wel als de Bladen, die ovaalachtig en eenigszins getand zyn, van onderen grys, van boven bruinachtig groen. De Kelk heeft dit byzonders, dat de buitenſte Schubben Lancetvormig zyn, en byna geheel, de anderen alleen aan 't end, daar zy afwyken, groen. Hy bevat veele Vrouwelyke en tweeſlagtige Blommetjes. Dit Kruid heeft eenen wat Kruiderigen Reuk en wordt geacht de echte *Conyza* van DIOSCORIDES, die Geneeskragtig was, te zyn.

(2) Tonderkruid *met Liniaal-Lancetvormige effenrandige Bladen en geſtraalde Bloemen.* II. *Conyzæ Linifolia.* Vlaſchkruid.

In Noord-Amerika groeit deeze Soort, die naar een Aſter gelykt door haare Bloem, hebbende de Straalblommetjes omgeboogen, wit van Kleur. De Bladen zyn ſmal en ruuw.

(5) Tonderkruid *met Spatelvormige eenigermaate getande Bladen, die, zo wel als het* V. *Rupeſtris.* Rotzig.
Hee-

(2) *Conyza* Fol. Lineari-Lanceolatis &c. Aſter Amer. albus, Mezeræi Arabum exaſperatis foliis, Flor. petalis reflexis. PLUK. *Alm.* 56. T. 79. f. 2.

(5) *Conyza* Fol. Spatularis ſubdentatis &c. Con. tomentoſa Folii foliis crenatis. SHAW. *Afric.* T. p. 176, mala.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Heesterig Stengetje, Wollig zyn; met lange eenbloemige Steeltjes.

VI. *Conyza scabra.* Ruuwbladig.

(6) Tonderkruid *met langwerpige, eenigermaate getande, ongesteelde ruuwe Bladen, en lange eenbloemige Steeltjes.*

Van deeze twee groeit de eerste in de Noordelyke deelen van Afrika, zynde door den vermaarden SHAW waargenomen, doch sober afgebeeld. FORSKAOHL nam in Egypte eene *Welriekende Conyza* waar, met getande Bladen en bleek Violette Bloemen, welke wegens den Geur aldaar in de Tuinen gekweekt werdt en zig langs de Oevers van den Nyl hadt uitgebreid. Ook vondt hy, by Alexandria, eene *Wollige* met witte Bloemen. De *Ruuwbladige* groeit in Oostindie.

VII. *Asteroides.* Asteracktig.

(7) Tonderkruid *met breed Lancetvormige, eenigermaate Zaagtandige Bladen; de Bloemen gestraald, de Kelken rappig.*

VIII. *Bifrons.* Tweebakkes.

(8) Tonderkruid *met langwerpig Eyronde, de Steng omvattende Bladen.*

Deeze

(6) *Conyza* Fol. oblongis subdentatis &c. *Mant.* 113.

(7) *Conyza* Fol. lato-Lanceolatis &c. After Marilandicus, Ptarmicæ Capitulis &c. PLUK. *Alm. Mant.* 29.

(1) *Conyza* Fol. ovato-oblongis amplexicaulibus &c. *H. Cliff.* 405. Eupatoria Conyzoides maxima Canadensis &c. PLUK. *Alm.* 141. T. 87. f. 4. Conyza Pyrenaica Fol. Primulæ Veris, HERM. *Parad.* T. p. 127.

Deeze beiden groeijen in Noord-Amerika. De eerste heeft de gedaante van een Aster, met getuilde kleine Bloemen. De andere komt nu eens gestraald, nu eens ongestraald voor, en gelykt zeer naar de Inula van dien naam. Zy valt, zo men wil, ook op de Pyreneen en is zwaar van Reuk. IV. Afdeel. XX. Hoofdstuk.

(9) Tonderkruid *met de onderste Bladen driedeelig; de bovensten Eyrond Lancetvormig, flaauw Zaagtandig; de Bloemen getuild.* IX. *Conyza lobata.* Gekwabd.

(10) Tonderkruid *met ovaale getande Bladen, tweebladige Bloemsteeltjes en gepaarde Blikjes.* X. *Bifoliata.* Tweebladig.

(11) Tonderkruid *met langwerpige eenigermaate getande byna gesteelde Bladen, de Bloemsteeltjes Wollig en meest tweebloemig.* XI. *Pubigera.* Haairig.

De eerste van deeze drie komt in de Westindiën voor, de tweede in Oostindie, en de derde heet *Slingerende Sonchus* by RUMPHIUS, wordende op Java tot Moes gebruikt. By deezen Autheur, nogthans, vind ik in de Afbeelding, zo min als in de beschryving, gewag ge-

(9) *Conyza* Fol. inferioribus trifidis &c. *H. Cliff.* 405. Conyza Arborescens lutea Folio trifido. PLUM. *Ic.* 96.

(10) *Conyza* Fol. ovalibus dentatis &c. Eupatoria Conyzoides, Jacobææ folio molli & incano. PLUK. T. 177. f. 1.

(11) *Conyza* Fol. oblongis subdentatis subpetiolatis &c. Sonchus volubilis. RUMPH. *Amb.* V. p. 299. T. 103. f. 2.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Overtollige Veelwyvery.*

gemaakt van de gezegde Wolligheid of Haairigheid, welke men in de Upfalfche Tuin aan de Bloemfteeltjes waargenomen heeft. Dezelve ontbreekt ook in myne Exemplaaren van dit Gewas, van Java overgezonden.

De volgende reeds befchreeven zynde, kome ik tot de twee laatften van dit Geflagt by den Ridder, naamelyk

XXII. *Conyza Virgata.* Roedjes.

(22) Tonderkruid *met afloopende Lancetvormige Zaagtandige Bladen, Roedswyze Stengen en geaairde verfpreide getropte Bloemen.*

In de Westindiën valt dit Kruid, dat een Steng heeft van twee Voeten hoogte, met overhoekfe Lancetvormige Bladen, als boven, die van onderen Wollig zyn. De Takjes, die uit de Oxels voortkomen, loopen uit in lange Aairen van Bloemen, die boven van één verfpreid, om laag twee, drie of vier getropt zyn. De Kelken beftaan uit fpitfe Schubben en het Zaadpluis is zeer lang.

XXIII. *Decurrens.* Afloopend.

(23) Tonderkruid *met afloopende, Lancetvormi-*

(22) *Conyza* Fol. decurrentibus Lanceolatis ferrulatis &c. Conyza altera Fol. Helenii anguftis &c. PLUM. *Ic.* 98. f. 2. Gnaphalium Virgatum. *Am. Acad.* V. p. 405. Helichryfum Caule alato, Flor. fpicatis. SLOAN. *Jam.* 125. *Hift.* I. p. 206. T. 152. f. 5.

(23) *Conyza* Fol. decurr. Lanc. ferrulatis, Flor. Axillaribus fesfilibus glomeratis. *Syft. Nat. Veg.* XII & XIII. BURM. *Fl. Ind.* p. 178.

Fig. 2.
Fig. 3.
Fig. 4.
Fig. 1.

LAAT L

mige Zaagtandige Bladen, de Bloemen in de Oxelen gekropt en ongesteeld. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

Deeze Oostindische heeft een Stengetje van een Handbreed, opstaande, Haairig ruig, gelyk het geheele Plantje. De Bladen zyn Lancetvormig en loopen verder langs het Stengetje af, dan het Blaadje lang is. In de Oxels der Bladen zitten de Bloempjes aan Kogelronde Tropjes.

Lacera. Gescheurd. Dus beschryft de Ridder deeze Soort, doch maakt geen gewag van dat Kruid, het welke de Hoogleeraar N. L. BURMANNUS, onder den naam van *Gescheurde Conyza*, heeft afgebeeld en beschreeven (*). Misschien hadt zyn Ed. uit de Afbeelding niet genoeg daar van oordeelen, en dezelve niet met de beschryving overeen brengen kunnen. De Heer THUNBERG geeft dien naam aan een Javaansch Kruidje, 't welk de Bladen weezentlyk rappig uitgehoekt of geschaard, doch stomp Eyrondachtig en naauwlyks gesteeld heeft, zynde, tot de Kelken der Bloemen toe, over 't geheel met eene yle Haairigheid begroeid. Hetzelve schynt overeen te komen met dit Geslagt.

Ivæfolia. Cypresbladig. Waarom dat zyn Ed. een andere *Ivæfolia* genoemd hebbe, is my duister (†). De *Iva*, gelyk

(*) *Conyza* Fol. sublyratis laceris tomentosis, Floribus nutantibus. BURM. *Fl. Ind.* p. 180. T. 59. f. 1.

(†) *Conyza* Fol. alternis Lanceolatis, repando-dentatis. BURM. *Fl. Ind.* p. 180. T. 58. f. 4.

IV. AFDEEL. XX HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

lyk men de Veld-Cypres (*Chamæpitys*) fomtyds genoemd vindt, thans in 't Geflagt van *Teucrium* gefchikt *, heeft Liniaale ftompe, aan 't end breede, driepuntige Bladen, dat in 't geheel niet met Lancetvormige uitgegulpt getande Bladen fchynt te ftrooken. Op Java valt die Soort van Tonderkruid, welke my toefchynt tot de *Conyza Pubigera* van den Ridder te behooren.

* Zie bladz. 274, IX. STUK.

Conyza pufilla. Zeer klein. PL. LX. X. *Fig.* I.

Dewyl in dit Geflagt verfcheide Soorten met ongeftraalde Bloemen voorkomen, zo fchynt my hier ook dat Kaapfe Plantje te behooren, 't welk ik, wegens de kleinte, *Conyza pufilla* noem. Hetzelve heeft de Stengetjes, Takjes en Blaadjes, die ovaal zyn en ongefteeld met een Puntje, allen fyn gehaaird, zo wel als de Blaadjes der Bloemkelken, waar binnen eenige Blommetjes, in een Haairachtig Pluis vervat zyn, laatende, wanneer zy afvallen met het Zaad, den naakten Stoel, met omgeflagen Kelkblaadjes, als in de Afbeelding, over.

ERIGERON. Fynftraal.

Een Geflagt, welks Griekfche naam van het vroegtydig grys worden der toppen in een bekend Onkruid afleidelyk zou zyn. De Duitfchers hebben het *Vlookruid* vertaald (*); doch die naam zou eigener op het voorgaande pasfen. Het heeft de Straalblommetjes Liniaal en zeer fmal, of zo fyn

(*) LINN. *Gatt. der Planzen*, durch PLANER. 1775. II. Th. p. 742.

fyn als Haair, 't welk de voornaamste onderscheiding van het voorgaande maakt: des noem ik het *Fynstraal.* De Stoel is, zo wel als in 't zelve naakt en het Zaadpluis ongestamd, Haairig. Het bevat agttien Soorten, welken ik hier allen te beschryven heb, naamelyk

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia superflua.*

(1) Fynstraal *met zydelingse eenbloemige Steetjes, de Bladen Lancetvormig, getand, aan den voet omgeboogen; de Kelken rappig; de Bloemen gestraald.*

I. *Erigeron Viscosum.* Lymerig.

In de Zuidelyke deelen van Europa komt deeze voor, die den naam van *Groote Conyza* voert by de Autheuren. TOURNEFORT hadtze getyteld *Groote Gulden Roede* met kleverige Bladen, zwaar van Reuk. GOUAN, evenwel, geeft 'er maar de hoogte van twee Voeten aan. Volgens anderen is de Steng anderhalf of twee Ellen hoog, Houtig, met Bladen van drie Duimen lang, twee Duimen breed, en geele Bloemen, niet grooter dan der gemeene Madelieven, Aairswyze den top der Stengen bekleedende, waar op gepluisd Zaad volgt. De Bladen zyn met

(1) *Erigeron* Pedunc. unifloris lateralibus &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 951. *Veg.* XIII. p. 627. GOUAN *Monsp.* 437. *H. Cliff.* 409. *Ups.* 258. GRON. *Orient.* 267. Conyza mas Theophrasti, major Dioscoridis. C. B. *Pin.* 265. Conyza major. DOD. *Pempt.* 51. Virga Aurea major, Fol. glutinosis et graveolentibus. TOURNE. *Inst.* 580.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

met Haairtjes, waar tusschen de Lymkliertjes leggen, bezaaid.

II. *Erigeron Graveolens.* Sterkruikend.

(2) Fynstraal *met byna Liniaale effenrandige Bladen, en veelbloemige zyd-Takken.*

De hoogte van deeze, welke op de zelfde plaatsen, inzonderheid ook by Montpellier, aan de Wegen en op de Velden groeit, is anderhalf Voet, volgens den Heer GOUAN, die ze zekerlyk zelf zal waargenomen hebben. In gestalte verschilt zy van de voorgaande weinig, maar is veel kleiner, zegt de Ridder. De Bloemen heeft zy insgelyks Aairswyze aan de Steng, geel gestraald. De Haairtjes der Bladen hebben aan 't end haare Lymkliertjes.

III. *Glutinosum.* Kleverig.

(3) Fynstraal *met Lancetvormig Liniaale kleverig gehaairde Bladen, en eenbloemige Steelen.*

In Spanje, als ook in Provence, komt deeze voor, die Bladen als de Hysop heeft aan Stenge-

(2) *Erigeron* Fol. sublinearibus integerrimis &c. GOUAN *Monsp.* 437. Conyza fœmina Theophrasti, minor Dioscoridis C. B. *Pin.* 261. Conyza minor vera. LOB. *Ic.* 346. BERR. *Ic.* 370. Virga Aurea minor Fol. glut. et graveol. TOURNF. *Inst.* 580.

(3) *Erigeron* Fol. Lanceolato-linearibus &c. GER. *Prov.* 205. Conyza montana Fol. glutinosis Pilosis. C. B. *Pin.* 265. Con. mont. Saxatilis Hyssopi folio. BARR. *Ic.* 158. Conyza montana Myconis. DALECH. *Hist.* 1200.

getjes van een Span hoog, die zyd-Takjes uitgeeven met een enkel Bloemptje, dat twintig en meer Straalblommetjes heeft. De Bladen zyn niet minder Lymerig dan in de voorgaanden. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(4) Fynftraal *met de onderfte Kelkfchubben los en grooter dan de Bloem; de Bloemfteelen Bladerig.* IV. *Erigeron Siculum.* Siciliaanfch.

(5) Fynftraal *met een gepluimde Steng en byna eenzaame end-Bloemen; de Bladen Liniaal effenrandig.* V. *Carolinianum.* Karolinifch.

(6) Fynftraal, *dat de Steng heeft met gepluimde Bloemen, die ftekelig zyn; de Bladen Lancetvormig kanthaairig.* VI. *Canadenfe.* Kanadaafch.

Naar de afkomst zyn deeze drie gebynaamd. De eerfte munt door haare roodachtige Stengen en donker groene Bladen uit. Men vindtze ook in

(4) *Erigeron* Squamis Calycinis &c. GOUAN *Monsp.* 438. *H. Cliff.* 407. R. *Lugdb.* 166. N. 4. Conyza Sicula annua, Fol. atro-virentibus, Caule rubente. BOCC. *Sic.* 62. T. 31. f. 4. MORIS. III. S. 7. T. 20. f. 28. Conyzæ fpecies Fl. Virgæ Aureæ. J. B. *Hift.* II. p. 1049.

(5) *Erigeron* Caule Paniculato &c. Virga Aurea Carolinenfis &c. DILL. *Elth.* 412. T. 306. f. 394.

(6) *Erigeron* Caule Flor. Paniculatis hirtis &c. GORT. *Gelr.* 238. *H. Cliff.* 407. GRON. *Virg.* II. p. 122. Conyza annua acris alba elatior, Linariæ foliis. MORIS. *Hift.* III. S. 7. T. 20. f. 29. BOCC. *Sic.* 85. T. 46. Virga Aurea Virginiana hirfuta Flore pallido. ZAN. *Hift.* I. p. 204. T. 78. R. *Lugdb.* 166. N. 3. Conyzella. DILL. *Giesf.* 160. Gen. 142.

IV. Afdeel. XX. Hoofd. stuk. *Overtollige Veelwyvery.*

in Moerasſige gronden by Montpellier. Naar de tweede Soort gelykt zy zeer; doch heeft de Bloemen geheel ongeſtraald, Goudgeel, de Bladen zeer ſmal, zo wel als de Kanadaſche, in welke zy naar die van het Vlaſchkruid gelyken. Deeze heeft de Bloemen geelachtig en wel duidelyk geſtraald. De laatſte, zo men wil uit Noord-Amerika afkomſtig, doch thans ook wild groeijende, niet alleen in de Zuidelyke deelen van Europa, maar ook op de hooge Landen van onze Provinciën, heeft witachtige Bloemen, die Pieramidaal, of als een Suikerbrood, aan de Steng groeijen, even als in de Karoliniſche. De onderſten, Roosachtig op den Grond groeijende, zyn Lancetvormig en uitgehoekt; de middelſten, aan de Steng, ſmaller en weinig getand; de bovenſten ook als die van 't Vlaſchkruid, met eenige Haairtjes op de kanten. Allen zyn zy Jaarlykſe of Zaay-Gewasſen. De laatſte komt, by Montpellier, hooger dan twee Voeten voor.

VII. *Erigeron Bonarienſe.* Amerikaanſch.

(7) Fynſtraal *met de Bladen aan den voet omgeſlagen.*

VIII. *Jamaicenſe.* Westindiſch.

(8) Fynſtraal *de Steng met weinig Bloemen; eeni-*

(7) *Erigeron* Fol. baſi revolutis. *H. Cliff.* 407. *Ups.* 258. R. *Lugdb.* 166. N. 3. Senecio Bonarienſis purpurascens &c. DILL. *Elth.* 144. f. 334.

(8) *Erigeron* Caule paucifloro &c. Senecio minor Bell. majoris folio. SLOAN. *Jam.* 125. *Hiſt.* 1. p. 260. T. 152. f. 3.

eenigermaate ruig hebbende, de Bladen Wigswys' Lancetvormig, met twee Tandjes wederzyds. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(9) Fynstraal *met de Steng veelbloemig: de Bladen Lancetvormig eenigermaate Zaagtandig, aan de Steng half omvattende; de Straalblommetjes Haairig van langte als de Schyf.* IX. *Erigeron Philadelphicum.* Pensylvanisch.

(10) Fynstraal *met half omvattende Spatelvormige getande Bladen; de Bloemen Kegelrond.* X. *Ægyptiacum.* Egyptisch.

Deeze vier zyn ook naar de afkomst en Groeiplaats getyteld. De eerste, uit Zaaden van Buenos Aires, in Zuid-Amerika, geteeld, hadt de Steng één of twee Ellen hoog, de onderste Bladen als die van 't Hertshoorn verdeeld, de bovensten Lancetvormig; de Bloempjes paarsch en Aairswyze aan de Steng vergaard. De tweede, op Jamaika gevonden, heeft, zo wel als die van Philadelphia, in Pensylvanie, de Bladen breeder; de laatste Spatelvormig met Tandjes. Deeze groeit anderhalf Voet hoog, en gelykt zeer veel naar de gemeene Conyza, doch

(9) *Erigeron* Caule multifloro, Fol. Lanceolatis subserratis &c. GOUAN *Monsp.* 417.

(10) *Erigeron* Fol. semi-amplexicaulibus Spatulatis &c. Conyza Capitata s. globosa. BOCC. *Ic.* 13. T. 7. f. B. MORIS. III. S. 7. T. 20. f. 15.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

doch heeft dit byzonders, dat de Blommetjes, die geel zyn, als met de Schyf famengroeijen en een Klootrond Bolletje maaken, 't welk vervolgens open barst en de Zaaden uitgeeft. Zy valt op Sicilie, zo wel als in Egypte, alwaar FORSKAOHL misfchien deeze Soort, onder den naam van *Zaagtandig*, heeft waargenomen en befchreeven (*).

XI. *Erigeron Gouani.* Gouans.

(11) Fynftraal *met getropte Bloemen, rappige Kelken en Lancetvormige Bladen, die eenigermaate getand zyn, aan den rand ruuw.*

Mooglyk zal deeze, die de Egyptifche naby komt, door den Heer GOUAN aan den Ridder bezorgd zyn. Zy verfchilt meest door de Kelken, wier Schubben niet Elsvormig uitgebreid, maar digt gefloten, ftomp en rappig zyn.

VII. *Acre.* Scherp.

(12) Fynftraal, *met de Bloemfteelen overhoeks, eenbloemig.*

Dit

(*) Erigeron (*Serratum*) Caule Ramofo, erecto - diffufo, Cubitali; Foliis Cuneiformi - Lanceolatis, Serrato - dentatis, feffilibus, villofis. *Flor. Ægypt. Arab.* p. 148. Hy zegt 'er van, *Flores fubglobofi.*

(11) *Erigeron* Flor. congeftis, Calycibus Scariofis, Fol. Lanceolatis fubdent. margine fcabris. *Mant.* 469.

(12) *Erigeron* Pedunc. alternis unifloris GORT. *Belg.* 238. *Fl. Suec.* 691, 741. GOUAN *Monsp.* 438. R. *Lugdb.* 165. N. 2. Conyza coeruleæ acris. C. B *Pin.* 265. Amelius montanus æquicolorum. COL. *Ecphr.* II. T. 25. p. 26. Erigerum quartum. DOD. *Pempt.* 641.

Dit is het Kruiskruid niet, dat men gemeenlyk *Erigerum* noemt, in 't volgende Geslagt begreepen, maar een Onkruid, dat wegens zyne bytende hoedanigheid den bynaam voert. Het komt op oude Muuren, hier te lande, te Haarlem en Utrecht, voor, en valt, door geheel Europa, op drooge plaatsen en Steenige Heuvelen. De Steng is tot een Elle hoog, ruuw en Takkig, zegt HALLER, somtyds ook ongetakt en laager, met Tongachtige Blaadjes, uit wier Oxelen Steelen voortkomen, die somtyds één-, somtyds meerbloemig zyn. De Tongblommetjes, die de Krans maaken, zyn zeer smal en fyn, tot veertig in getal, Vleeschkleurig; doch in sommigen ontbreeken die t'eenemaal en zulke Bloemen hebben niet dan de Schyf, uit geele Blommetjes bestaande, met een rosachtig Pluis. De Bloem, naamelyk, is niet zo zeer blaauw, gelyk DILLENIUS, die dit Kruid *Conyzoides* genoemd hadt, aanmerkt, maar paarschachtig of bleek paarsch.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

(13) Fynstraal *met den Steel byna tweebloemig, de Steng eenigermaate ruig, de Bladen stomp en van onderen Pluizig.*

XIII. *Erigeron Alpinum.* Alpisch.

(14)

(13) *Erigeron* Caule subbifloro, Calyce subhirsuto &c. OED. *Dan.* 292. Erigeron Squamis Calycinis planis. GER. *Prov.* 202. Conyza cœrulea Alpina major. C. B. *Pin.* 265. *Prodr.* 124. Asteri montano purpureo similis seu Globulariæ. J. B. *Hist.* II. p. 107.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. XIV.

(14) Fynstraal *met de Steng eenbloemig, de Kelken Haairig.*

Erigeron uniflorum. Eenbloemige.

Op de Laplandsche, zo wel als op de Switzersche Alpen, komen zeer kleine Plantjes voor, die veel naar 't Muizen-Oor gelyken, of liever naar de Madelieven; hebbende op den Grond een tropje Blaadjes, waar uit een Stengetje opschiet, naauwlyks een Handbreed hoog, met een enkele Straalbloem, welke ook wit of paarschachtig is van Kleur. Na 't bloeijen wordt het Stengetje veel hooger, zo LINNÆUS aantekent. HALLER vondt, in Switzerland, dergelyke Planten, aanmerkelyk verschillende naar de Groeiplaats, zelfs met een Takkige Steng tot meer dan een Elle hoog. Dit zal de Alpische Soort zyn, welke hy oordeelt weinig van het gewoone scherpe Fynstraal te verschillen. Zy wordt evenwel gezegd niet scherp of bytende te zyn. CASPAR BAUHINUS hadt van deeze beiden, onder den naam van *grootere en kleinere Alpische Conyza*, gesproken. De Kleine vindt men ook in Provence, welke GERARD tot het Alpische betrekt, en zegt, dat hetzelve veranderlyk is, voorkomende met een éénbloemige, twee- en driebloemige, of een veelbloemige

(14) *Erigeron* Caule unifloro, Cal. Pilofo. *H. Cliff.* 407. *Fl. Suec.* 692, 742. After Caule unifloro &c. *Fl. Lapp.* 307. T. 9. f. 3. HALL. *Helv.* 724. Conyza cœrulea Alpina minor. C. B. *Pin.* 265. *Prodr.* 124.

mige gepluimde Steng; als ook met ruige of met gladde Kelken: maar de Bloemkopjes, in haar geheel, zyn altoos rondachtig, de Blommetjes weinig langer of zelfs korter dan het Zaadpluis. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(15) Fynstraal *met een eenbloemige Steng en Liniaale kanthaairige ruuwe Bladen.* XV. *Erigeron Gramineum.* Grasbladig.

Dit is een zeer klein Plantje, met Grasachtige Blaadjes, het Bloemsteeltje naauwlyks een Duim hoog hebbende, op drooge Zandvelden in Siberie zeer gemeen.

(16) Fynstraal *met Lancetvormig Eyronde Pluizige Bladen, wier Tandjes Kraakbeenig getipt zyn.* XVI. *Camphoratum.* Kamferig.

Gelyk het zogenaamde Kanadasche Fynstraal welriekend is, zo heeft ook dit, in Virginie voorkomende, insgelyks een Jaarlyks Kruid, een Reuk, welke naar dien van Kamfer zweemt.

(17) Fynstraal *met Liniaale Bladen, eenbloemige Takken en eene laag-Heesterige Steng.* XVII. *Tuberosum.* Knobbelig.

Deeze

(15) *Erigeron* Caule unifloro, Fol. Linearibus &c. Aster Caule unifloro &c. GMEL. *Sib.* II. p. 174. T. 76. f. 2. Aster acaulos albus Fol. Gramineis. AMM. *Ruth.* 215.

(16) *Erigeron* Fol. Lanceolato-ovatis villosis &c. *H. Ups.* 259. Baccharis Fol. Ovato-Lanceol. serratis. GRON. *Virg.* I. p. 97. II. p. 122.

(17) *Erigeron* Fol. Linearibus Ramis unifloris &c. GRON. *Orient.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Deeze Soort, die een Knobbeligen geknotten Wortel heeft, komt in de Zuidelyke deelen van Vrankryk als ook in de Levant voor. De Steng is kort en Houtig, met eenzaame eenbloemige Takjes; de Bladen verfpreid, Lancetvormig, eenigermaate gefteeld, effenrandig: de Bloemen geel, naar die der Afters gelykende, endelings, ongefteeld; het Zaadkuifje graauwachtig. Deeze Plant, die Stengetjes van een Span hoog heeft en *Zee Conyza* genoemd is, fchynt als een middelflag tusfchen de Afters en Erigera te zyn.

XVIII. *Erigeron fœtidum.* Stinkend.

(18) Fynftraal *met Lancetvormig Liniaale ftompe Bladen en getuilde Bloemen.*

Naar een Plantje, van Sicilie of van het Eiland Maltha (*), gelykt deeze Afrikaanfche zo zeer, dat zy 'er naauwlyks in eenig opzigt, dan

Orient. 266. GOUAN *Monsp.* 438. Erigeron Fol. rigidis &c. GER. *Prov.* 205. α. Chondrilla Bulb. Syriaca, Fol. angustioribus. C. B. *Pin.* 130. Conyza Marina. MORIS. *Hift.* III. S. 7. T. 19. f. 20. β. Chondr. Bulb. Syr. Fol. latior. C. B. *Pin.* 130. Conyza Tuber. lutea. MORIS. T. 20. f. 15. γ. After Conyzoides Gesneri. MORIS. *Ibid.* T. 22. f. 7.

(18) *Erigeron* Fol. Lanceolato-Linearibus retufis &c. Senecio Afric. Fol. retufo. Sen. fœtid. Afric. perennis &c. PLUK. *Alm.* 343. T. 223. f. 4. Conyza Afr. Senec. Fl. HERM. *Lugdb.* T. 662. Pfeudo-Helichryfum frutescens Africanum &c. MORIS. *Hift.* III. p. 90. N. 1.

(*) Hetzelve zal in 't Geflagt van *Inula*, met den zelfden bynaam, volgen.

dan in het misſen der Straalkrans, van verſchille. Hoe ondertusſchen de Heer LINNÆUS, by 't gebrek der Straalblommetjes, op welker ſynte byna het geheele Kenmerk der onderſcheidinge van dit Geſlagt, van het voorgaande, berust, alsdan de Planten in het een of andere geſorteerd hebbe, (terwyl de uiterlyke Vertooning nagenoeg de zelfde is,) blyft my duiſter. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia ſuperflua.*

Naast voegt hier het *Kaapſche Erigeron* uit myne Verzameling, dat tot geene der drie door den Hoogleeraar N. L. BURMANNUS, onder de Kaapſche Planten getelde Soorten behoort (*). Ik noem hetzelve

(19) Fynſtraal *met getuilde Bloemen, de Bladen volſtrekt Liniaal.* XIX. *Erigeron Capenſe.* Kaapſch. PL. LXIX. *Fig.* 2.

Het heeft een geſtreepte Steng, de Bladen zeer ſmal en lang, volkomen Liniaal, overlangs geſleufd en in die ſleuf Wollig. De Steng is gekroond met eene Bloemtuil, welke uit veele verdeelde Bloemſteeltjes beſtaat, de Kelken gevuld hebbende met paarſche Blommetjes, welke den Omtrek als Haairig maaken. Tongachtige Straalblommetjes komen my ook in dit Gewas niet voor. De Blommetjes zyn zeer diep in vyven gedeeld met Liniaale Slippen, en zitten

(*) Naamelyk het *Erigeron dentatum* van PLUKENET, T. 423. f. 5: het *Tuberoſum* en *fœtidum*, zo even beſchreeven.

(19) *Erigeron* Flor. Corymboſis, Fol. perfecte Linearibus, *Mihi.* Erigeri Species Authore D. THUNBERGIO.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. Overtollige Veelwyvery.

ten in een dik Haairig Pluis, dat de Zaaden kroont op den naakten Stoel.

TUSSILAGO. Hoefblad.

Een naakte Stoel, een ongestamd Zaadpluis, heeft ook in dit Geslagt plaats, het welke door gelyke Kelkschubben, die van hoogte als de Schyf en eenigermaate Vliezig zyn, onderscheiden wordt. Het bevat de tien volgende Soorten, waar onder het gemeene Hoefblad is begreepen.

I. *Tussilago Anandria.* Manneloos.

(1) Hoefblad *met een eenbloemigen, Schubbigen, opgeregten Bloemsteel, de Bladen Lierachtig Eyrond.*

De Kelk komt geslooten voor, in dat Siberisch Kruidje, waar over een byzonder Vertoog, onder den naam van *Anandria*, door den Ridder is aan 't licht gegeven (*). De reden daar van

(1) *Tussilago* Scapo unifloro subsquamoso &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 952. *Veg.* XIII. p. 629. Tusf. Scapo unifloro &c. *H. Ups.* 259. T. 3. f. 1. GMEL. *Sib.* II. p. 141. T. 68. f. 1. Anandria. *Am. Acad.* I. p. 243. T. 11. *β.* Idem Cal. subaperto. GMEL. *Ibid.* T. 67. f. 2.

(*) Ik zeg, dat het door den Ridder aan 't licht gegeven is, om dat die de *Am. Academicæ* uitgegeven heeft, waar in dit Vertoog staat; maar deswegen moet men het niet op rekening stellen van LINNÆUS, gelyk sommigen ten onrechte doen. Het tegendeel immers, daar van, is, zo uit deeze als uit

van was, dat SIGESBECK, door wien LINNÆUS zo onbeſcheiden over het Samenſtel der Sexen is aangetast geworden, dit Kruid als een bewys, dat de bevrugting door 't Stuifmeel niet tot de rypwording van 't Zaad vereiſcht werde, bygebragt en 'er daarom deezen naam aan gegeven hadt. Maar hy is, in dat Vertoog, bondig wederlegd door den Smalander Heer TURSEN, die aantoont, dat hetzelve zo wel Tweeſlagtige als Vrouwelyke Blommetjes heeft, en, wanneer de Kelken geſlooten blyven, dient zulks mooglyk om de Vrugtmaakende deelen te beſchutten voor de Koude: want men heeft bevonden, dat de Plant in een Pot gezet, op een warme plaats, den Kelk weezentlyk uitbreidt en eene geſtraalde Bloem vertoont, even als zulks de Heer GMELIN in een ander Siberiſch Plantje, 't welk eene Verſcheidenheid van het gemelde ſchynt te zyn, hadt waargenomen.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia ſuperflua.*

(2)

uit de meeſte andere Verhandelingen in dat Werk', blykbaar: want daar wordt van den Ridder in de tweede Perſoon geſproken. Ook blykt het duidelyk genoeg uit den Styl dier Verhandelingen, dat LINNÆUS dezelven niet opgeſteld heeft, en in dat Vertoog was gezegd, dat men in de geſlooten Bloem ook Tongblommetjes vondt, terwyl de Ridder daar van zegt: *in frigidioribus Calyx clauſus Flore floſculoſo: (Syſt. Nat. Veg.* XIII.) dat immers tegenſtrydig is.

IV. AFDEEL. XX HOOFDSTUK.

(2) Hoefblad *met een eenbloemigen Bloemsteel zonder Blikjes, de Bladen Lancetvormig, getand en ruig.*

II. *Tussilago dentata.* Getand.

(3) Hoefblad *met een eenbl. Bloemsteel zonder Blikjes, de Bloem knikkende, de Bladen Lierachtig stomp.*

III. *Nutans.* Knikkend.

In de Westindiën of Zuid-Amerika vallen deeze, waar van de eerste Bladen als van 't Havikskruid, de laatste als van de Primula Veris heeft, van onderen Wollig grys. De Bloem is paarsch. In deeze laatste, die knikkende Bloemen heeft, was de Bloemsteel ongebladerd, in de andere gebladerd.

IV. *Alpina.* Alpisch.

(4) Hoefblad *met een eenbloemigen, byna naakten Bloemsteel, de Bladen Hartvormig rond, gekarteld.*

V. *Farfara.* Gewoon.

(5) Hoefblad *met een eenbloemige geschubde Steng,*

(2) *Tussilago* Scapo unifl. ebracteato &c. After acaulos Hieracii villosis foliis. PLUM. *Sp.* 10. *Ic.* 40.

(3) *Tussilago* Scapo unifl. ebr. &c. Leontodon Fol. Rad. &c. BROWN. *Jam.* 310. Dens Leonis folio subtus incano. SLOAN. *Jam. Hist.* T. 150. f. 2. After Primulæ Veris folio. PLUM. *Sp.* 14. *Ic.* 41.

(4) *Tussilago* Scapo unifloro subnudo &c. *H. Cliff.* 411. R. *Lugdb.* 259. GOUAN *Monsp.* 438. KRAM. *Austr.* 248. Tussil. Alp. rotundifol. glabra et canescens. C. B. *Pin.* 197. Tusf. Alp. 1 & 2. CLUS. *Hist.* II. p. 113. *Pann.* T. 497, 498. LOB. *Ic.* 590.

(5) *Tussilago* Scapo unifloro imbricato &c. *Mat. Med.* 391.

Steng, de Bladen byna Hartvormig Hoekig met kleine Tandjes.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

Aanmerkelyk verſchilt het Alpiſche, dat op de Bergen in de Zuidelyke en middeldeelen van Europa groeit, en waar van CLUSIUS één met Wollig gryze, één met gladde Bladen afbeeldt, van het gewoone Hoefblad onzer Velden en Akkeren. Het Alpiſche heeft een Wortelend Stengetje, dat Bladen, en uit het midden der Bladen een byna naakten Bloemſteel ſchiet, met eene paarſchachtige ongeſtraalde Bloem. Het gewoone geeft eerst Bloemſteelen uit den Grond, die Schubswyze zyn bekleed, en deeze verdwynende komen de Bladen te voorſchyn, die ook veel grooter zyn. TOURNEFORT vertoont de Bloemen, die geel zyn en geſtraald, op eene keurlyke manier. De Kelk beſtaat uit een ry lange Blaadjes, tot een Cylinder ſamengevoegd, waar eenigen aan den voet bykomen, gelyk in 't Kruiskruid.

Men noemt dit Kruid, dat zekerlyk de *Tasſilago* der Ouden is, by de Grieken *Bechion* genaamd, ook *Farfara* en *Ungula Caballina*, dat is Paardshoef; alzo de figuur der Bladen daar

391. GORT. *Belg.* 239. KRAM. *Auſtr.* 248. OED. *Dan.* 595. *Fl. Suec.* 680, 743. DALIB. *Par.* 256. GOUAN *Monsp.* 439. R. *Lugdb.* 159. GMEL. *Sib.* II. p. 140. Tusſilago vulgaris, C. B. *Pin.* 197. Tusſilago, Farfara. LOB. *Ic.* 589.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

daar heen wil. De Franſchen heeten het *Pas d'Asne* of *Tacconet*, de Engelſchen *Coldfoot*, de Duitſchers *Rosſhuff*, *Eſelshuff*, of *Brandlettich*. Den eerſten algemeenen naam heeft het van de Hoestſtillende en Borstverzagtende hoedanigheid; weshalve het in Borstdranken zeer dikwils wordt gekookt. Het Aftrekzel, met heet Water, is ook niet ondienſtig, en de Bladen worden, als Tabak gerookt zynde, voor Aamborſtigheid van ouds aangepreezen.

VI. *Tusſilago Japonica.* Japanſch, Pl. LXVIII. *Fig.* 2.

(6) Hoefblad *met een veelbloemigen Bloemſteel, de Bloemen overhoeks, geſtraald.*

De Heer KLEINHOF hadt aan den Hoogleeraar BURMANNUS, van Java, een Exemplaar gezonden van deeze zonderlinge Plant, met een driebloemigen Steel, waar toe evenwel het *Doronicum met Hoefblads Bladen* van PLUKENET, dat van 't Chineeſch Eiland Cheuſan afkomſtig was, doch eenen eenbloemigen Steel hadt met eene groote Bloem, door den laatstgemelden betrokken werdt. Ik bezit een aanzienlyke Plant van dit Gewas, waar van de Steel of Steng weezentlyk *veelbloemig* is, en dus meer van die van PLUKENET verſchilt: zie *Fig.* 2, *Pl.* LXVIII. Hy is een Voet lang, en geeft ter halver hoogte reeds een zyd-Takje uit, vervolgen-

(6) *Tusſilago* [Scapo multifloro] Flor. alternis radiatis. *Mant.* 113. Arnica Tusſilaginea. BURM. *Fl. Ind.* 182. Doronicum Tusſilaginis folio. PLUK. *Amalth.* 71. T. 390. f. 6. ſec. BURM.

gende daar mede, overhoeks, tot aan den top. De meeſten van die zyd-Takjes zyn éénbloemig en dus vind ik 'er ten minſte tien Bloemen of Bloemknoppen aan. De Kelken beſtaan uit puntige Blaadjes, van gelyke hoogte digt tegen elkander aan geplaatst en hebben aan den voet eenige rappige Puntjes. De Steng is boven bekleed met een Viltige Wolligheid, en heeft Lancetvormige Stoppeltjes; van onderen is zy bloot; het Blad, daar van afgezonderd, heeft een byzonderen Steel, van meer dan een half Voet langte. Het is noch van boven, noch van onderen, Wollig, Niervormig rond, drie Duimen breed en aan den Omtrek een weinig uitgegulpt, met kleine puntjes, dat redelyk met de Afbeelding van PLUKENET ſtrookt, veel beter dan de figuur van de Kelk en Bloem.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia ſuperflua.*

(7) Hoefblad *met een getopte Bloemtros en geſtraalde Bloemen.*

VII. *Tusſilago frigida.* Koud.

(8) Hoefblad *met een getopte Bloemtros en weinige naakte Vrouwelyke Blommetjes.*

VIII. *Alba.* Witbloemig.

(9)

(7) *Tusſilago* Thyrſo faſtigiato &c. *Fl. Lapp.* 303. *Fl. Suec.* 682, 744. Tusſil. Scapo imbricato. Flor. ſpicatis &c. GMEL. *Sib.* II. p. 150. T. 70. Cacalia tomentoſa. C. B. *Pin.* 198. *Prodr.* 102. SCHEUCHZ. *Alp.* 130. T. 18. f. 1.

(8) *Tusſilago* Thyrſo fast. &c. *H. Cliff. Fl. Suec.* &c. R. *Lugdb.* 159. Petaſites minor. C. B. *Pin.* 197. Pet. fl. albo. CAM. *Epit.* 593.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(9) Hoefblad *met een langwerpige Bloemtros en zeer veele naakte Vrouwelyke Blommetjes.*

IX. *Tussilago Hybrida.* Basterd.

(10) Hoefblad *met een Eyronde Bloemtros en weinige naakte Vrouwelyke Blommetjes.*

X. *Petasites.* Poddeblad.

Niet vreemd is 't, dat deeze Kruiden, die tot de zogenaamde Poddebladen of Dokkebladen behooren, in dit Geslagt door LINNÆUS geschikt zyn, daar het gemeenste van dezelven reeds *Tussilago major* heette by de Ouden. In 't Hoogduitsch noemt men 't *Pestilenzwurts*; alzo men den Wortel van dit Kruid, als tegen de Pest zeer dienstig heeft aangemerkt. Hy is scherp en bitter Kruiderig, van eene verwarmende, zweetdryvende hoedanigheid, en by de Landlieden veel in gebruik tegen Ziekten van het Vee en den Hoest der Paarden. Hierom noemt men het Kruid, in 't Hoogduisch, ook *Rosspappel.* In Engeland wordt het *Butterburri* geheten en in 't Fransch *Petasite* of *Herbe aux Teigneux*; dewyl het poeijer van den Wortel allerley loopende Verzweeringen, sommig Schurft en Kraauwagie, door opstrooijinge geneest.

In

(9) *Tussilago* Thyrso oblongo &c. GORT. *Belg.* 239. R. *Lugdb.* 159. Petasites major &c. DILL. *Elth.* 309. T. 230. f. 297.

(10) *Tussilago* Thyrso ovato &c. *Mat. Med.* 390. GORT. *Belg.* 239. R. *Lugdb.* 159. *Fl. Suec.* 685, 746. DALIB. *Paris.* 256. Tassilago major. CAM. *Epit.* 592. Petasites major et vulgaris. C. B. *Pin.* 197. LOB. *Ic.* 591.

In de Noordelyke en middelste deelen van Europa, als ook in Rusland en Siberie, komt dit Kruid, met de gemelde veranderingen, voor. In de eerste plaats heeft het de algemeene eigenschap, in het Hoefblad wereldkundig, van Bloemstengen te schieten, terwyl de Bladen nog zeer klein zyn, of beginnen uit te spruiten. Ten anderen komen die overeen in de ontzaglyke grootte der Bladen, welke van de grootsten onzes Lands zyn. In de Haarlemmer-Hout, en daar omstreeks, vindt men zodanige Planten, ook elders in ons Land groeijende, met Bladen van twee of drie Voeten breed. Men onderscheidtze van de Klisfen door de rondheid der Bladen, die byna Hartvormig zyn, aan den rand met eenige punten, somtyds hoekiger, gelyk in het Witbloemige, als ook in die Soort, welke den bynaam van Koud draagt; boven groen, van onderen witachtig en zagt op gevoel. Deeze Bladen, aan stukken gesneeden zynde, worden van het Vee, als het geen Gras heeft, niet versmaad.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia superflua.*

Het voornaame verschil deezer vier Soorten bestaat in de Bloemen. Allen geeven zy een Bloemsteng, van aanmerkelyke hoogte en dikte, welke getrost is of geaaird, maar in sommigen meer getopt of puntiger naar boven, in anderen ronder of ovaal. Dit maakt het eenige verschil niet uit. De eerste, die op de Bergen van Switzerland, Lapland en Siberie groeit, heeft volgens den Ridder de Bloemen gestraald, en

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

en GMELIN beeldtze dus af, vindende in éene Bloem veertig tweeslagtige en negen Vrouwelyke Tongblommetjes aan den omtrek. HALLER, daarentegen, zegt, dat 'er geen *Gestraalde Petasites* in Switzerland groeije (*). Het gemeene Hoefblad, dat hy ook onder den Geslagtnaam van *Petasites* betrekt, wordt in deezen zekerlyk door hem uitgezonderd. Want in dat Geslagt Afdeelingen gemaakt hebbende, waar van de eerste alle Bloemen Tweeslagtig; de tweede Vrouwelyke Blommetjes aan den omtrek; de derde Gestraalde Bloemen hebben zou, stelt hy de gewoone *Petasites* als een voorbeeld van het eerste, en de *Tussilago* als van het laatste voor; betrekkende tot de middelste Afdeeling het Witbloemige, het Basterde en het Alpische Hoefblad, voorgemeld. Voor het Koude brengt hy eene Soort ter baan, welke in het gemelde opzigt zou verschillen. In de laatste Soort, die paarschachtige Bloemen heeft, zou de jonge Heer LINNÆUS twee of drie Vrouwelyke witte Tongblommetjes hebben waargenomen.

SENECIO. Kruiskruid.

Dit Geslagt heeft éen naakten Stoel, een eenvoudig of ongestamd Zaadkuifje; een Rolronden Kelk, met éen onder-Kelkje, welks Schubben aan 't end als verschroeid zyn. De

(*) Radiatum Petasitem nos nullum habemus. *Helv. inchoat.* Tom. I. p. 62.

De veertig of een-enveertig Soorten van hetzelve zyn door den Ridder in vier Afdeelingen gebragt, naar dat zy de Bloemen of ongestraald, of gestraald, met een omgeboogen of uitgebreiden Krans, en wel met Vindeelige of onverdeelde Bladen hebben. Dus IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

A. Met ongestraalde Bloemen.

(1) Kruiskruid *met naakte Bloemen, de Steng omvattende gescheurde Bladen en een opgeregte Kruidige Steng.* I. *Senecio Hieracifolius.* Haviks-kruidig.

In Noord-Amerika komt deeze voor, die een Jaarlyks Gewas is, in de Europische Tuinen overgebragt, dat zeer hoog groeit en Bladen heeft als die van 't Haviks- of Mottenkruid, welke als met hoeken uitgescheurd zyn. De Bloemen zyn bleek met een zeer kort Straalkransje.

(2) Kruiskruid *met naakte Bloemen, Lierachtige ruige Bladen, de bovensten Lancetvormig met Tanden.* II. *Purpureus.* Paarsch.

(3) Kruiskruid *met naakte Bloemen, Lancetvor-* III. *Persicifolius.* Persikbladig.

(1) *Senecio* Corollis nudis, Fol. amplexicaulibus &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 953. *Veg.* XIII. p. 629. *Mant.* 469. *H. Cliff.* 406. R. *Lugdb.* 163. *Sp.* 4. Sen. Americanus altisfimus, Blatt. f. Hieracii folio. HERM. *Par.* T. 216. PLUK. *Phyt.* 112. f. 1.

(2) *Senecio* Cor. nud. Fol. Lyratis hirtis &c. Sen. visc. Æthiop. Fl. purp. BREYN. *Cent.* 139. T. 67. BERG. *Cap.* 276.

(3) *Senecio* Cor. nud. Fol. Lanc. &c. *Am. Acad.* VI. *Afr.* 62.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

vormige onverdeelde Bladen, die aan den voet een weinig getand zyn.

IV. *Senecio Virgatus.* Roedig.

(4) Kruiskruid *met naakte Bloemen, Lierachtige van onderen Wollige Bladen, eenbloemige Bloemsteelen en Elsvormige Schubben.*

Aan de Kaap der Goede Hope zyn deeze drie gevonden, die allen ongestraalde Bloemen hebben, in de eerste paarsch. De laatste heeft de Takken ook Wollig en Roedswyze, de Bloemsteeltjes Schubbig bezet met spitse Blaadjes. BREYN beeldt de eerste af, doch zonder de Lierachtige onder-Bladen. De bovensten zyn, gelyk uit myn Exemplaar met zyne Figuur overeenkomstig blykt, niet eenvoudig getand, maar Vinswyze geschaard met Tandjes.

X. *Divaricatus.* Gemikte.

(5) Kruiskruid *met naakte Bloemen, de Bladen Lancetvormig getand en ruuw; de Bloemtakjes wyd gemikt.*

In China nam de Heer OSBECK deeze waar, die een opgeregte Steng hadt van anderhalf Voet hoogte. Men noemtze op Java *Tjonge*, laatende het Sap, uit de Bladen gedrukt, tegen Oorpyn, in de Ooren druipen.

(6)

(4) *Senecio* Cor. nud. Fol. Lyr. subtus tomentosis &c. *Am. Acad.* VI. Afr. 63.

(5) *Senecio* Coroll. nudis, Fol. Lanceolatis dentatis &c. *Syst. Nat.* BURM. *Fl. Ind.* 180.

(6) Kruiskruid *met naakte Bloemen en een byna naakte zeer lange Bloemsteng.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. VI. *Senecio Pseudo-China.* Basterd-China.

De Wortel van deeze, by Madrass groeijende Soort, werdt aldaar *Radix China* genoemd en was ook van goede uitwerking bevonden, tot verzagting van de Borst. Dat het echter de echte Wortel van dien naam niet zy, die van een gedoornde Struik-Winde komt, is blykbaar *. Nog valt 'er in de Westindiën een Wortel, welken men Basterd-China tytelt, ook van deezen verschillende †. Het Kruid heeft inderdaad Wortelbladen als de Raapen, doch veel kleiner, en eenen knobbeligen Wortel. Het groeit ook op Java en wordt 'er *Tigelkio* geheten.

* Zie ons II. D. VI. STUK, bl. 361.

† *Ibid.* bl. 368.

(7) Kruiskruid *met naakte Bloemen, Vinswys' uitgehoekte, de Steng omvattende Bladen en verspreide Bloemen.*

VII. *Vulgaris.* Gemeen.

Dit Kruid, den Ouden bekend, heeft den La-

(6) *Senecio* Cor. nud. Scapo subnudo longissimo. R. *Lugdb.* 164. Senecio Maderasp. Rapi folio, Fl. maximis &c. DILL. *Elth.* 345. T. 258. f. 335. BURM. *Fl. Ind.* p. 180.

(7) *Senecio* Cor. nud. Fol. pinnato-sinuatis &c. GORT. *Belg.* 240. KRAM. *Austr.* 248. *Fl. Suec.* N. 690, 747. GOUAN *Monsp.* 439. R. *Lugdb.* 165. Senecio minor vulgaris. C. B. *Pin.* 131. TOURNF. *Inst.* 456. Tab. 260. Senecio f. Erigerum minus. LOB. *Ic.* 225. Erigeron minus. DOD. *Pempt.* 641.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

Latynſchen naam *Senecio*, met den Griekſchen *Erigeron* overeenkomſtig, daar van bekomen, dat men byna altoos gryze Kopjes aan hetzelve ziet. Het groeit door geheel Europa, zo op woeſte plaatſen, als op Akkers en in Tuinen, alwaar het een laſtig Onkruid is, doordien het, byna eer men 'er om denkt, zyn Pluizig Zaad verſpreidt. Het valt ook op Ysland. De Franſchen noemen het *Seneçon*, de Engelſchen *Groundſell*, de Duitſchers *Kreutswurtz* of *Grundkraut*, waar mede onze benaamingen van *Kruiskruid* en *Grindkruid* inſtemmen.

Dit Kruid komt, naar den Grond, wat grooter of wat kleiner voor, gelyk de meeſte Planten, doch valt gemeenlyk omtrent een Voet hoog. De geſtalte is genoegzaam bekend, dewyl men het aan 't Pluimgedierte tot verfrisſching geeft. Het is verkoelende en eenigszins Zoutig van Smaak, wordende uitwendig met vrugt in Pappen gelegd op hitzige Gezwellen, en op Wonden der Zenuwachtige deelen. Een Pap van het gerooſte Kruid, op de Maag aangevoegd, zou braaking verwekt en daar door de Koorts genezen hebben. Het dient ook in Gorgeldranken voor Keelkwaalen en het Sap verdryft de Wormen, zo in Paarden als in Menſchen. Tegen de Stuipjes der Kinderen, die uit Buikpyn ontſtaan, hebben ſommigen het gebruikt. Het komt, voor 't overige, in kragten byna met het Paardebloem-Kruid overeen, en hierom vindt men 't ook tegen Verſtoppin-

gen

gen in de Lever en andere Ongemakken, aangepreezen (*). IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

B. Met geftraalde Bloemen, de Straalkrans omgeflagen hebbende.

(8) Kruiskruid *met omgeboogen Bloemkrans; de Bladen ongefteeld en uitgehoekt; de Kelken Kegelvormig, met de kleine Schubbetjes gaaf.* VIII. *Senecio triflorus.* Driebloemig.

(9) Kruiskruid *met omgeb. Bl. de Steng omvattende uitgehoekte Bladen; de kleine Kelkfchubbetjes geheel en gefchroeid.* IX. *Ægyptiac.* Egyptifch.

Uit Egypte zoude deeze beiden, die men als Zaayplanten in de Europifche Tuinen gehad heeft, afkomftig te zyn. De eerfte hadt zeer korte Straalblommetjes.

(10) Kruiskruid *met omgeb. Bl. de Steng omvattende Lancetvormige getande Bladen; de kleine Kelkfchubbetjes zeer kort en gaaf.* X. *Lividus* Loodkleurig.

(11)

(*) RUTTY, *Mat. Med.* 182.

(8) *Senecio* Coroll. revolutis, Fol. fesfil. finuatis &c. *H. Ups.* 261. Sen. Fol. pinn. dentic. *H. Cliff.* 406. Sen. Fol. fin. petiolatis &c. R. *Lugdb.* 165. Jacobæa Ægyptia. VAILL. 1720.

(9) *Senecio* Cor. rev. Fol. amplexicaulibus &c. *H. Ups.* 261. Jacob. Ægyptia flore minore. VAILL. *Ibid.*

(10) *Senecio* Cor. rev. Fol. amplexic. Lanceol. dentatis &c. Sen. Fol. finuatis, &c. R. *Lugdb.* 165?

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

XI. *Senecio trilobus.* Driekwabbig.

(11) Kruiskruid *met omgeboogen Bloemkrans; de Steng omvattende Bladen; de Kelkschubben verschroeid en gescheurd.*

Deeze beiden hadden haare afkomst uit Spanje. In de eerste zyn de Bladen uitgehoekt, in de andere driekwabbig gesnipperd. Het zyn mede Jaarlykse Planten; gelyk alle de volgende van deeze Afdeeling.

XII. *Viscosus.* Lymerig.

(12) Kruiskruid *met omgeb. Bl. de Bladen Lymerig Vindeelig; de Kelkschubben los, van langte als het Bloemkasje.*

Dit *Stinkend Kruiskruid* vindt men op Muuren, Daken, in de Steden en ten platten Lande, als ook op Gebergten en aan de Zeekusten hier en daar, door geheel Europa. Hier komt het aan den Diemerdyk, buiten de Stad, en elders op Moerassige plaatsen voor. In Switzerland groeit het in Hakbosschen, voornaamelyk op de Perken der Kolenbranderen, volgens HALLER. Het heeft een Steng, zegt hy, van twee Ellen hoogte, die Takkig is, en Vettig ge-

(11) *Senecio* Cor. rev. Fol. amplexic. &c. *H. Ups.* 261. Jac. Hisp. minus laciniata, Pet. brevissimis. VAILL.

(12) *Senecio* Cor. rev. Fol. Pinnatifidis &c. GORT. *Belg.* 240. KRAM. *Austr.* 248. GOUAN *Monsp.* 439. R. *Lugdb.* 164. N. 11. Senecio hirsutus viscidus graveolens. DILL. *Elth.* 347. T. 258. f. 336. Senecio incanus pinguis. C. B. *Pin.* 131. Jacobæa prima Pannonica. CLUS *Hist.* II. p. 12. Erigeron majus. DOD. *Pempt.* 641. Erig. tomentosum alterum. LOB. *Ic.* 226.

gelyk de geheele Plant: de Bladen zyn met halfvinnige Vinnetjes gevind; de Bloemen geel met den Kelk ruig en de omgebogen Straalblommetjes drietandig. DILLENIUS nam waar, dat op dorre plaatsen de Stengen maar één of anderhalven Voet, op vette Gronden meer dan een Elle hoog zyn. Hy is over deeze Plant zeer breedvoerig, welke zig door de grootte, de wolligheid, kleverigheid en den stank der Bladen, van het gewoone Kruiskruid onderscheidt. Hy beweert, dat dezelve het Eerste Kruiskruid van DODONÉUS zy, 't welk die Autheur ook ruig en zwaar van Reuk zegt te zyn; doch het Tweede Wollige Kruiskruid van LOBEL acht hy eer tot de volgende Soort te behooren. 't Is niettemin een en de zelfde Afbeelding, gelyk hy zelf erkent. Ook verstaa ik niet, hoe de Bladen daar te breed aan 't end kunnen zyn. Misschien heeft hy het eerste Erigeron van LOBEL op 't oog gehad, die zegt, dat men het veel in Brabant en by Doornik vinde. Zyn dit ook de *Schaapenpootjes* der Maastrichtenaaren? (*).

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia superflua.*

(13) Kruiskruid *met omgeb. Bl. de Bladen Vin-*

XIII. *Senecio Sylvaticus.* Bosschig.

(*) GORT. *Belg.* p. 240.

(13) *Senecio* Cor. revol. Fol. pinnasifidis dentatis &c. GOUAN *Monsp.* 439. Senecio Fol. pinnatifidis dent. &c. *Fl. Suec.* 689, 748. DALIB. *Par.* 258. Senecio minor latiore folio Montanus. C. B. *Pin.* 131. DILL. *Elth.* f. 337. Jacobæa Sen. folio incano perennis. RAJ. *Hist.* 285. HALL. *Jen.* 177. T. 3.

IV. AFDEEL XX. HOOFDSTUK. *Vindeelig met Tandjes; de Steng opgeregt, getuild.*

Overtollige Veelwyvery. Zeer fraay is deeze by RUPPIUS afgebeeld, door den Heer HALLER, die aanmerkt, dat RAY dit Onkruid ten onregte overblyvend noeme, daar het een Jaarlykſch Gewas is. Het groeit in Hakbosſchen der Noordelyke deelen van Europa, gelyk de Ridder zegt, niet alleen, maar ook in Provence, Languedok en Duitſchland. HALLER vermoedt, dat het een Basterd-Plant en als een middelſlag tusſchen het Lymerig en Gewoone Kruiskruid zou kunnen zyn. Meest verſchilt het door de kleinte zyner Bloemen. LINNÆUS merkt aan, dat het in Sweeden alleen voorkomt op den Grond van afgebrande Bosſchen en gemeen is in Smaland, daar het Lymerige Stinkende nog niet was waargenomen. Dit laatſte, zegt zyn Ed., groeit te Stokholm en Gothenburg op de Straaten. De Wolligheid der Bladen onderſcheidt het Bosſchige ook van het Gewoone zeer.

XIV. *Senecio Nebrodenſis.* Siciliaanſch. (14) Kruiskruid *met omgeb. Bl. de Bladen Lierachtig uitgehoekt, ſtomp, geſteeld: de Steng ruig.*

Van een Berg op Sicilie ſchynt deeze den by-

(14) *Senecio* Cor. revol. Fol. Lyratis, ſinuatis &c. Jacob. montana Sen. pallido parvo Flore. BARR. *Ic.* 401. p. 1081. Jacobæa Nebrodenſis altera &c. RAJ. *Suppl.* 179.

bynaam te hebben, hoewel zy ook op de Pyreneen en in Spanje groeit. Zy heeft, volgens ALTSTROEMER, de gestalte van het Gemeene Kruiskruid, maar de Bladen zyn grooter, stomper, gulpswys' uitgehoekt, onverdeeld; de Steng zeer ruig, de Steeltjes Lymerig, de Bloemen eenzaam; de Kelkpuntjes niet verschroeid. Die van RAY hadt een breede Bloemkrans en de Bladen gescheurd. Zo komen zy ook voor in de Afbeelding van BARRELIER, by wien gezegd wordt, dat de Bloemen bleek en klein zyn, en dat de Plant stinkt, hebbende een onaangenaamen Salpeterigen Smaak.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

(15) Kruiskruid *met omgeb. Bl. de Steng omvattende Bladen, die Lancetvormig stomp, getand zyn en onverdeeld.*

XV. *Senecio glaucus.* Zeegroen.

(16) Kruiskruid *met omgeb. Bl. de Bladen Eyrond, gesteeld, getand, met Puistige Bobbeltjes.*

XVI. *Varicosus.* Bobbelig.

Deeze beiden zyn uit Egypte afkomstig. De eerste, geheel ruigachtig Aschgraauw, heeft Bladen als het Hertshoorn-Kruid; de andere heeft de Bladen van onderen Bloedrood. Het is een Haai-

(15) *Senecio* Cor. revol. Fol. amplexicaulibus &c. R. *Lugdb.* 164. Jacobæa Ægyptia annua Coronopi folio glauco. VAILL. 1720. Jacobæa Ægyptia &c. BOERH. *Lugdb.* I. p. 99.

(16) *Senecio* Cor. revol. Fol. ovatis Petiolatis dentatis puculato-Varicosis. LINN. Fil. *Dec.* I. p. 9. T. 5.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

Haairig Plantje van een Handbreed hoog, uit Zaad in de Upſalſche Tuin geteeld, dat de jonge Heer LINNÆUS heeft in Afbeelding gebragt en beſchreeven.

C. Met geſtraalde Bloemen; de Straalkrans uitgebreid, en Vindeelige Bladen.

XVII. *Senecio Haſtatus.* Piekbladig.

(17) Kruiskruid *met geſtraalde Bloemen; de Bladſteelen omvattende, de Bloemſteelen driemaal langer dan het Blad; de Bladen Vindeelig uitgehoekt.*

Met Stengetjes, doorgaans van anderhalf Voet hoogte, verſcheide uit éénen Wortel voortkomende, ſchoot dit Kruid in de Elthamſche Tuin op, hebbende Bladen byna als die van 't Asplenium, met Piekswyze Vinnetjes. Dewyl het in de Zomer bloeit en in de open Lugt overblyft, oordeelde DILLENIUS, dat het uit de Noordelyke deelen van Afrika afkomſtig zy. De Heer N. L. BURMANNUS, niettemin, telt het onder de Kaapſe Planten.

XVIII. *Pubigerus.* Haairdraagend.

(18) Kruiskruid *met geſtr. Bl. de Bladſteelen aan den Wortel gewold; de Bladen geſchaard; de Stengen geheel enkeld, met zydelingſe ongeſteelde Bloemen.*

BREYN

(17) *Senecio* Coroll. rad. Petiolis amplexi - Caulibus &c. R. *Lugdb.* 164. N. 10. Jacobæa Afra perennis &c. VAILL. 1720.

(18) *Senecio* Coroll. rad. Pet. Radiçalibus lanatis &c. *Am. Acad.* VI. Afr. 65. Jacob. Spicata Monomopatenſis. BREYN. *Cent.* T. 65. MORIS. III. S. 7. T. 18. f. 32.

BREYN meldt wel van een Haairige ruigte en Wolligheid, doch van geene Wortelbladen in deeze Plant, die van de Oostkust der Zuidelyke deelen van Afrika afkomstig was. 't Schynt dat zy ook aan de Kaap groeije. De Bloemen zyn Violet gestraald, waar door zy van de voorgaande Soort, die de Straalkrans geel heeft, in de eerste opslag onderscheiden wordt. Ook heeft zy de Bloemen op een zonderlinge manier gekelkt, hebbende de onder-Kelkjes als verdubbeld en in malkander gestoken. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

(19) Kruiskruid *met gestr. Bl. de Bladen egaal Vindeelig, zeer uitgebreid, met een verdikten omgekromden rand.* XIX. *Senecio elegans.* Sierlyk.

Een zeer sierlyke Plant, met paarsch gestraalde Bloemen, van de Kaap afkomstig, maakt deeze in de Tuinen uit. Wat de onder-Kelkjes aangaat, verschilt zy ongemeen van de voorgaande, alzo dezelven zeer klein zyn. Men vindtze Heesterig en grooter, dan de Kruidige Jaarlykse, doch zo 't schynt daar van gesprooten, zo de Ridder oordeelt.

(20)

(19) *Senecio* Cor. rad. Fol. pinnatis æqualibus &c. GOUAN *Monsp.* 440. *H. Cliff.* 406. *Ups.* 260. After Afr. annuus Senecionis folio dentato. SEB. *Mus.* I. p. 33. T. 22. f. 1. β. Jacobæa Afr. Frutescens Fl. purpureo &c. VOLCK. *Nor.* T. p. 225. R. *Lugdb.* 164. N. 6.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. XX. *Senecio squalidus.* Slordig.

(20) Kruiskruid *met gestr. Bl. die langer dan de Kelk zyn en onverdeeld; de Bladen Vindeelig met de Slippen Liniaal en van elkander afstandig.*

Byzonders vind ik van deeze niet aangetekend, dan dat zy mooglyk in de Zuidelyke deelen van Europa groeije. DILLENIUS hadtze, Schriftelyk, Jacobæa met gesnipperde Bladen, den Reuk van Reinevaren hebbende, genoemd.

XXI. *Erucifolius.* Raketbladig.

(21) Kruiskruid *met gestr. Bl. Vindeelige getande eenigermaate ruige Bladen en opgeregte Stengen.*

XXII. *Incanus.* Grys.

(22) Kruiskruid *met gestr. Bl. de Bladen wederzyds Wollig, eenigermaate gevind en stomp; de Bloemtros rondachtig.*

(23)

(20) *Senecio* Cor. rad. Calyce longioribus integris, Fol. pinnatifidis, Laciniis Lanceolatis distantibus. *H. Ups.* 260. Jacobæa laciniatis foliis, Tanaceti odore. DILL. *Msf.*

(21) *Senecio* Cor. rad. Fol. pinnatifidis &c. *Fl. Suec.* II. N. 750. Jacobæa Scanorensis. *It. Scan.* 225. Senecio Jacob. Selandica incana. LOB. *Illustr.* 76. Jacob. incana altera. C. B. *Pin.* 131. Jacobæa incana repens. BARR. *Ic.* 153. N. 1075.

(22) *Senecio* Cor. rad. Fol. utrinque tomentosis &c. GOUAN *Monsp.* 440. Chrysanthemum Alpinum primum. CLUS. *Hist.* I. p. 333. *Pann.* T. 566. Jacobæa Alp. incana minor. BARR. *Ic.* 262. BOCC. *Mus.* II. p. 20. T. 8. PLUK. *Phyt.* T. 39. f. 6.

(23) Kruiskruid *met geſtr. Bl. de Bladen Vinswys' veeldeelig, Liniaal, kaal en ſpits; met tweebloemige Bloemſteelen.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. XXIII. *Senecio Abrotanifolius.* Averoonbladig.

Ik kan niet anders zien, of de twee laatſten, die op de Gebergten van Ooſtenryk, Switzerland en de Pyreneen voorkomen, zyn door HALLER als Verſcheidenheden van het gemeene St. Jakobs-Kruid aangemerkt, 't welk in de verdeelingen zyner Bladen uitermaate ſpeelt. Wat de eerſte aangaat, die Raketbladig is gebynaamd, deeze verliest, in de Tuinen gekweekt zynde, haare gryze Wolligheid, zegt LINNÆUS. LOBEL zegt, dat dezelve in Zeeland zeer gemeen is op de Velden, tusſchen Middelburg en Arnemuiden, zynde in allen deele wat grooter en zagter dan het gemeene St. Jakobs Kruid. Zou het ook die Verſcheidenheid kunnen zyn, waar van de Heer DE GORTER ſpreekt (*). TOURNEFORT evenwel, die het gemeene St. Jakobs Kruid, met Bladen als van de

(23) *Senecio* Cor. rad. Fol. pinnato-multifidis Linearibus &c. GOUAN *Monſp.* 440. JACQ. *Vind.* 288. Senecio foliis decompoſitis, GUETT. *Stamp.* 260. Chryſanth. Alp. 2. CLUS. *Hiſt.* I. p. 333. *Pann.* T. p. 567. PLUK. *Alm.* 194.

(*) *Flor. Belg.* p. 241. Hoewel ik niet zie, dat BOERHAAVE anders dan het Gemeene opgeeft, betrekkende daar toe, ten onregte, het *Erigerum majus*, DOD. welk het Stinkende Kruiskruid is, hier voor beſchreeven, en het zelfde Kruid nog eens voorſtellende onder den naam van *Jacobæa*, p. 99.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

de Rakette gesnipperd, omstandig beschryft, kon naauwlyks gelooven, dat hetzelve geen byzondere Soort zou zyn (*).

XXIV. *Senecio Canadensis.* Kanadaasch.

(24) Kruiskruid *met gestr. Bl. alle Bladen dubbeld Liniaal gevind en getuilde Bloemsteelen hebbende.*

In de laatste Averoonbladige zyn alleenlyk de Wortelbladen dubbeld, de Stengbladen enkeld Vindeelig: de Bloemsteeltjes ruigachtig, drie of vier in getal, dikwils tweebloemig. Dus verschilt dan daar van deeze Noord-Amerikaansche, die zo wel de Steng- als Wortelbladen dubbeld, en de bovensten alleen enkeld Vindeelig heeft. De Bloemtuil is getopt en geel, met rosachtige Kelken.

XXV. *Jacobæa.* St. Jakobs Kruid.

(25) Kruiskruid *met gestr. Bl. de Bladen Vinswyze Lierachtig, de Slippen in Slipjes verdeeld: de Steng overend staande.*

Door geheel Europa komt in Velden en Bosschen,

(*) *Herbar. env. Paris.* p. 277.

(24) *Senecio* Cor. rad. Fol. omnibus bipinnatis Linearibus, Pedunc. Corymbosis. Jacobæa Chærophylli foliis Mariana. PLUK. *Mant.* 107.

(25) *Senecio* Cor. rad. Fol. pinnato-Lyratis, Laciniis lacinulatis, Caule erecto. GORT. *Belg.* 240. KRAM. *Austr.* 249. *Fl. Suec.* 688, 751. DALIB. *Paris* 257. GOUAN *Monsp.* 440. R. *Lugdb.* 164. N. 7. Jacobæa vulg. laciniata. C. B. *Pin.* 131. Jacobæa. DOD. *Pempt.* 642. Jacobæa, Senecio & Herba St. Jacobi. LOB. *Ic.* 227. *β.* Jacobæa vulgaris Flore nudo. RAJ. *Angl.* II. 82.

ſchen, doch meest op vogtige Weidlanden, dit Kruid voor, dat, ik weet niet om welke reden, by de Duitſchers den naam van *St. Jacobs-Kruid*, of *St. Jakobs Bloemen* gekreegen heeft, dat in de meeſte Taalen is overgegaan. De Engelſchen, evenwel, noemen het, wegens de geſnipperde Bladen, *Ragwort*. Alom komt het met geſtraalde Bloemen voor, doch op Zandige plaatſen der Nederlanden doorgaans ongeſtraald, zegt LINNÆUS. In Sweeden zyn de Bloemen altyd geſtraald, en in Switzerland komen zy zeldzaam zonder Straalblommetjes voor, wier getal omtrent een dozyn is, geel, aan 't end drietandig, zo HALLER aanmerkt. Ik heb het, in onze Weiden, altoos geſtraald gevonden. De Steng wordt wel een Elle hoog, doch blyft ook laager. De Bladen zyn van boven groen en glad, van onderen wat Wollig en door verſcheide ſnipperingen op byzondere manieren verdeeld, zo dat zy nu eens naar die van Radyzen, ſomtyds naar die van Rakette of ook van Byvoet eenigszins gelyken, en, dewyl zy ook wel grysachtig voorkomen, zo vindt men het Kruid wel eens *Artemiſia alba*, in 't Franſch *Armoiſe blanche*, by de Kruidkundigen getyteld.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia ſuperflua.*

Dit Kruid is bitter, ſcherp, en eenigszins ſamentrekkende van Smaak, doch heeft geen byzonderen Reuk. Sommigen hebben het tegen Keelziekten, de Roos, en Buikloop, aangepreezen. In Sweeden wordt 'er mede groen geverwd; maar

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

maar dit is een Kleur, die in de Zon geen ſtand houdt.

XXVI. *Senecio Aureus.* Goudkleurig.

(26) Kruiskruid *met geſtr. Bl. en gekartelde Bladen, de onderſten Hartvormig geſteeld, de bovenſten Lierachtig Vindeelig.*

Op vogtige belommerde plaatſen, in Virginie en Karolina, groeit deeze, die naar het gewoone St. Jakobs Kruid veel gelykt. De Bloemen zyn Goudkleurig, de Bladen wat Wollig. Het heeft een kleinen bruin rooden Wortel, van eenen aangenaamen Reuk.

XXVII. *Umbellatus.* Gekroond.

(27) Kruiskruid *met geſtr. Bl., de Bladen Liniaal Vindeelig met Tandjes; de Slippen ver van elkander.*

Ik heb de bepaaling niet beter te regt kunnen brengen van dit Kaapſe Kruid, dat BERGIUS onder den naam van *Draadbladig* voorſtelt. LINNÆUS zegt, dat het een Steng van twee Voeten heeft; de Bladen Liniaal, eenigermaate gevind, met de Vinnen ver van elkander, Liniaal en lang, de Bloemen paarſch geſtraald. BERGIUS geeft

(26) *Senecio* Cor. rad. Fol. crenatis &c. GRON. *Virg.* II. 126. Jacobæa Virginiana Fol. imis Alliariæ &c. MORIS. *Hiſt.* III. p. 110. RAJ. *Suppl.* 180.

(27) *Senecio* Cor. radiantibus Linearibus, Fol. pinnato-denticulatis; Laciniis diſtantibus. *Mant.* 470. Senecio Filifolius. BERG. *Cap.* 278. Jacobæa Æthiopica anguſtis et prælongis foliis &c. PLUK. *Mant.* 107. T. 421. f. 5. non bona.

geeft 'er Bladen aan, die Liniaal-Elsvormig zyn, meer dan drie Duimen lang, glad, ongesteeld, digt aan elkander, de bovensten yler en aan den voet getand. De Pluim, zegt hy, bestaat uit ongevaar negen groote Bloemen, met Elsvormige Blikjes, over de Steeltjes verspreid, die naar boven langs hoe korter worden. De Bloem is in 't midden geel, met paarsche Straalen. Ik heb een Exemplaar, dat, wat het Bloemkroontje aanbelangt, wel tot deeze Soort schynt te behooren, doch mooglyk van beiden zo veel verschilt, als deeze twee van elkander (*).

IV. AFDEEL XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

D. Met gestraalde Bloemen, de Straalkrans uitgebreid, de Bladen onverdeeld hebbende.

(28) Kruiskruid *met gestr. Bl. de Bladen Liniaal effenrandig, de Bloemtuil eenigermaate geschubd; de Steng Kruidig.*

XXVIII. *Senecio Linifolius.* Vlaschbladig.

In Spanje en Italie groeit deeze Soort, die naar het Vlaschkruid gelykt. Zy heeft de Steng een Elle hoog, rond en Houtig, zegt BAUHINUS, met Takjes gearmd, wier toppen geele Bloe-

(*) Met deeze Soort zou ook die Kaapse uit den Leidsen Akademie-Tuin, welke MEERBURG, onder den bynaam van *Chrysocoma*, op zyne Pl. XXXIX. afbeeldt, kunnen strooken, indien dezelve geen ongestraalde Bloemen had.

(28) *Senecio* Cor. rad. Fol. Linear. integerrimis &c. *H. Cliff.* 410. Linariæ Aureæ affinis. C. B. *Pin.* 213. *Prodr.* 107. Jacobæa Linifolia Hisp. & Italica. BOCC. *Mus.* II. p. 60. T. 49. BARR. *Ic.* 802. N. 97.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Overtollige Veelwyvery.*

Bloemen, als die van 't Kruiskruid, draagen; de Bladen zyn lang en smal, als die van 't Groote Kali. De Afbeelding van BARRELIER heeft maar weinige Bloemen op een Stengetje. De Heer N. L. BURMANNUS telt deeze Soort onder de Kaapse Planten. Ik heb 'er zodanig eene, die vry veel gelykt, met den Wortel daar aan, ongevaar een Voet hoog, draagende ook maar drie of vier Bloemen op een Stengetje, doch dezelven zyn ongestraald.

XXIX. *Senecio Paludosus.* Moerassig.

(29) Kruiskruid *met gestr. Bl. de Bladen Degenvormig, spits Zaagtandig, van onderen eenigermaate ruig, met een gestrekte Steng.*

In Moerassen aan de Zeekust van Sweeden, als ook in onze Provinciën en elders wordt dit Kruid gevonden, dat in Rusland en Siberie vry gemeen is. Men vindt het in Rietbosschen en vogtige Weiden in Switzerland, met een Steng van twee tot vyf Voeten hoog, niet Takkig, maar aan 't end met Bloemen gekroond, van twee Duimen breedte, door de langte der Tongblommetjes, die aan de tippen ingesneeden

(29) *Senecio* Cor. rad. Fol. Ensiformibus acute serratis &c. GORT. *Belg.* 241. *Fl. Suec.* II. N. 752. Senecio Fol. integris serratis. GUETT. *Stamp.* 2. p. 559. Jacobæa Fol. longis integris &c. MORIS. *Hist.* III. S. 7. T. 19. f. 22. Conyza palustris serratifolia. C. B. *Pin.* 266. β. Solidago Palustris altissima incana tomentosa. AMM. *Ruth.* 220. GMEL. *Sib.* II. p. 162.

den zyn. De Bladen heeft het zeer lang en smal, Lancetvormig en spits getand. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(30) Kruiskruid *met gestr. Bl. agt in getal; de Bladen Lancetvormig, dubbeld getand, van onderen Pluizig; de Steng takkig.* XXX. *Senecio Nemorensis.* Wondig.

(31) Kruiskruid *met gestr. Bl. die een Tuil maaken; de Bladen Lancetvormig Zaagtandig, eenigermaate glad.* XXXI. *Sarracenicus.* Sarrasynsch.

(32) Kruiskruid *met gestr. Bl. die een Tuil maaken; de Bladen byna afloopende, kaal, Lancetvormig met kleine Tandjes; de bovensten allengs verkleinende.* XXXII. *Doria.* Wondkruid.

Deeze drie, welke men in de Bosschen der Gebergten van de middelste en Zuidelyke deelen van Europa hier en daar aantreft, gelyken naar elkander veel. Zy loopen uit op dat Kruid, welk

(30) *Senecio* Cor. rad. Fol. Lanceolatis biserratis &c. GOUAN *Monsp.* 441. Jacobæa Nemorensis &c. RUPP. *Jen.* 14e. Solidago Fol. Lanceolatis serratis &c. GMEL. *Sib.* II. p. 165.

(31) *Senecio* Cor. rad. Flor. Corymbosis, Fol. Lanceolatis serratis &c. *H. Ups.* GOUAN *Monsp.* R. *Lugdb.* 163. Solidago Sarracenica. DOD. *Pempt.* 141. Virga Aurea angustif. serrata. C. B. *Pin.* 268.

(32) *Senecio* Cor. rad. Flor. Cor. Fol. subdecurr. &c. JACQ. *Vind.* 155. GOUAN *Monsp.* 440. Solidago Caule simplici &c. *H. Cliff.* 410. Virga Aurea major. f. Doria. C. B. *Pin.* 268. confer. Doria Orientalis Limonii folio. DILL. *Elth.* T. 105. f. 125.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

welk men *Heidensch Wondkruid* plagt te noemen of *Doria*, als *Guldenkruid*, wegens de ongemeene kragten, die in Wondheeling aan 't zelve toegeschreeven werden. Het wordt ook wel onder de Gulden Roeden geteld, wegens zyne geele getuilde Bloemen, die op 't end der Takken vergaard en gantsch niet groot zyn. Het maakt een Steng van meer dan eens Mans langte hoog, met Zaagtandige Bladen van eene Lancetvormige figuur, die in het Sarrasynsche breeder en grooter zyn, en dus blyven tot aan de Tros, daar zy in de laatste Soort aanmerkelyk verkleinen. De Heer BURMAN betrekt deeze, in 't byzonder de *Oostersche of Levantsche Doria met Limoenkruids-Bladen*, van DILLENIUS, tot de Kaapse Planten.

XXXIII. *Senecio Doronicum.* Eenbloemig.

(33) Kruiskruid *met gestr. Bl. de Steng onverdeeld byna eenbloemig; de Bladen geheel en Zaagtandig: de Wortelbladen Eyrond, van onderen ruig.*

Dit

(33) *Senecio* Cor. rad. Caule indiviso sub-unifloro &c. GOUAN *Monsp.* 441. GER. *Prov.* 196. T. 7. Solidago Doronicum *Sp. Plant.* I. p. 880. Doronicum Fol. Lanceolatis &c. R. *Lugdb.* 160. Doron. Austr. primum. CLUS. *Pann.* 519. T. 518. β. Dor. Fol. oblongo-Lanceolatis serratis. MONN. *Dor.* integro & crasso Hieracii folio. MAGN. *Monsp.* 295. γ. Dor. Fol. Lanceol. dentic. &c. R. *Lugdb.* 160. Dor. Helv. incanum. C. B. *Pin.* 185. *Prodr.* 97. δ. Tussilago Alp. Fol. oblongo. C. B. *Pin.* 197. *Prodr.* 101. ε. Virga Aurea montana serrata magno Flore. C. B. *Pin.* 268.

Dit, in gestalte zeer van de overige Soorten verschillend en nader aan het Havikskruid of aan de Asters komend Plantje, dat zyne Groeiplaats insgelyks op de Europische Alpen heeft, is thans, wegens het onder-Kelkje, door den Ridder hier t'huis gebragt. Het heeft de Bladen, nu ronder dan langwerpiger, dikker, dunner, kaal of ruig. Dit maakt de gedagte Verscheidenheden uit, welken de Heer JACQUIN op de Oostenrykse Bergen altemaal gezien heeft, doch die de Heer HALLER in 't hoofdzaaklyke niet allen overeenkomstig oordeelt (*). Hy spreekt 'er dus van.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

„ De Wortel, een dikke knobbel met Veze-
„ len, schiet een enkelde Steng, van een Voet
„ of een Elle hoog, stevig, Wollig, doorgaans
„ eenbloemig, doch somtyds ook van twee tot
„ zes Bloemen draagende. De Bladen by den
„ Grond zyn gesteeld, somtyds byna rond,
„ gelyk op de Bergen van Walliserland, ovaal
„ of Lancetvormig, altoos dik en Zaagtandig,
„ uit den aart Wollig, doch somtyds ook van
„ boven of aan beide zyden kaal, aan de Steng
„ smaller en ongesteeld. De Bloem is zeer
„ groot, hoog Oranje, met den Kelk meer
„ uitgebreid en breede reepjes aan den voet,
„ die Lancetvormig zyn; zo dat het de Soli-
„ da-

(*) Varietates progresfivas, α ad ε, vidit D. JACQUIN, at omnes negat convenire D. HALLER. *Syst. Nat. Veg.* XIII. p. 632.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

„ dago naby komt. Ik heb het glad gezien en „ Wollig. Het heeft veele breede drietandige „ Tongblommetjes (*).

XXXV. *Senecio Byzantinus.* Levants.

(35) Kruiskruid *met gestr. Bl. de Bladen langwerpig, van boven kaal, met Doornige Tandjes ver van elkander; en eene Kruidige Steng.*

Dit Kruiskruid, dat in de Levant zyne Groeiplaats schynt te hebben, komt in gestalte overeen met het *Styfbladige*, zegt LINNÆUS, doch is in allen deele veel bekrompener.

Kapensis. Kaapsch.

Ik heb dat Kaapse Kruiskruid, benevens de vier overigen van dit Geslagt, als Heesterig zynde, reeds te vooren beschreeven, en tevens de Afbeelding van een *Spatelbladig*, uit myne Verzameling, medegedeeld (†). Ook heb ik van de vier nieuwe Soorten van den Hoogleeraar BURMANNUS gewag gemaakt, onder welken eene

(*) *Helv. inchoat.* I. p. 29.

(35) *Senecio* Cor. rad. Fol. oblongis remote dentatis &c. Solidago Isatidis folio. RAJ. *Suppl.* 177. N. 46, 58? Jacobæa Sicula, Caule rigido Ramoso &c. RAJ. *Suppl.* 178. N. 49? Hieracium Mont. Conyzæ f. Dentariæ folio. BOCC. *Sic.*

(†) II. D. VI. STUK, bladz. 99. PL. XXXII. Ik heb hetzelve Spatelbladig genoemd, om dat de Bladen, aan 't end breeder, agterwaards versmallen, en zy verdienen weezentlyk dien naam, volgens de *Phil. Bot.* T. 3. f. 109, hoewel menze ook Wigvormig zou kunnen heeten. In de twee laatste Soorten, N. 39, 40, wier Bladen de Ridder Spatelvormig noemt, kan ik de overeenkomst met de gezegde bepaling niet vinden.

eene voorkomt, die zyn Ed. *Lancetvormig* tytelt. Ik bezit thans een Tak van de Kaap, met de Bladen van die gedaante, doch anders ſtrookende met de andere van my afgebeeld; inzonderheid wat de Tanden aangaat, die alleen in de uiterſte helft, wederzyds vier of vyf, nevens de ſpitſe punt, wyd van elkander voorkomen, terwyl de Bladen byna geſteeld zyn, ſtevig zonder eenige Wolligheid. De langte der grootſten is ruim twee, de breedte in 't midden een half Duim. Zy verſmallen naar beide enden. Aan den top verdeelt zig de Steng overhoeks in Takjes, die met elkander een Bloemtuil maaken, byna waterpas van boven.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia ſuperflua.*

Dus is dan dit Kruid, waar van gezegde Heer twintig Kaapſe Soorten opgeeft, aan de Kaap veele veranderingen onderhevig. Verſcheide Soorten van hetzelve vallen ook in Egypte, gelyk wy gezien hebben. De Ridder geeft van daar nog de volgende op, onder den bynaam van *Arabiſch*, naamelyk

(41) Kruiskruid *met naakte Bloemen en byna dubbeld gevinde geſteelde effene Bladen.* XLI. *Senecio Arabicus.* Arabiſch.

Dit, zegt zyn Ed., heeft de geſtalte van het St. Jakobs Kruid, de Steng anderhalven Voet hoog en effen: Bladen byna als van de Water-Raket en veelbloemige Steeltjes, met Bloemen ge-

(41) *Senecio* Cor. nudis, Fol. ſubbipinnatis petiolatis lævibus. *Mant.* 114.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

gelyk die van het gemeene Kruiskruid, doch de Kelkpuntjes niet verschroeid hebbende. In de Upsalsche Akademie-Tuin was het waargenomen.

XLII. *Senecio Hadiensis.* Heesterig.

(42) Kruiskruid *met Lancetvormig Eyronde, dikke, gladde, gekartelde Bladen en een getuilde Bloempluim.*

De Heer FORSKAOHL vondt, op de Bergen van Arabie, behalve een *Lierbladige* Soort met gestraalde Bloemen, een Soort, welke hy *Hadiensis* noemde. Deeze was een verspreide Heester van drie Ellen hoogte, met slappe opstaande Stengen en overhoekse Bladen, drie Duimen lang, sommigen getand, sommigen effenrandig. De Steelen uit de boven-Oxelen maakten met elkander een Tuil, van kleine Bloemsteeltjes met korte Schubbetjes. De Kelk hadt een agttandig Eeltig onder-Kelkje, aan den voet, bevattende veertien tweeslagtige en vyf Vrouwelyke Straalblommetjes, geel van Kleur.

ASTER. Sterrebloem.

De Kenmerken van dit Geslagt, dat ook een naakten Stoel en ongestamd Zaadkuifje heeft, bestaan in een geschubden Kelk, wiens onderste Schubben uitgebreid zyn, of van de anderen af-

(42) *Senecio* Foliis Lanceolato-Ovatis, crassis glabris, denticulatis, Paniculâ Corymbosâ. *Flor. Ægypt. Arab.* p. 149.

afwyken, waar door het van de voorige, als ook dat het meer dan tien Straalen heeft, waar door het van 't volgende Geslagt verschilt. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

De Heesterigen reeds beschreeven hebbende*, welke allen Kaapse zyn, zo komen hier eerst in aanmerking * II. D. VI. STUK, bl. 101, enz.

B. Kruidige met geheele Bladen en naakte Bloemsteelen.

(5) Sterrebloem *met byna Draadachtige Doornig kanthaairige Bladen, naakte Bloemsteelen en half Kogelronde gelyke Kelken.* V. *Aster tenellus.* Teder.

Dit is ook een Kaaps Plantje van een Span hoog, zeer Takkig, met zeer smalle, styve, korte ruuwe Blaadjes en lange naakte end-Steeltjes, hebbende de Straalblommetjes blaauw en kort, het midden geel. Men vindt de Bloemen by die van de Kamille, de Bladen by die van den Tamarisch vergeleeken.

(6) Sterrebloem *met Spatelvormige stekelige Bladen, de Wortelbladen stomp; de Steng geheel enkeld en eenbloemig.* VI. *Alpinus.* Alpisch.

Op

(5) *Aster* Fol. subfiliformibus aculeato-ciliatis &c. *Am. Acad.* VI. Afr. 67. *Mant.* 471. Aster parvus Æthiopicus Chamæmeli floribus &c. PLUK. *Alm.* 56. T. 271. f. 4.

(6) *Aster* Fol. Lanceolatis hirtis &c. GOUAN *Monsp.* 442. Aster montanus cœrulens. C. B. *Pin.* 267. Aster 7. Austriacus. CLUS. *Hist.* II. p. 15. *β.* Aster Atticus Alpinus alter. C. B. *Pin.* 267. *γ.* Aster hirsutus Austr. cœruleus &c. C. B. *Pin.*

IV. AFDEEL. IX. HOOFDSTUK. Overtollige Vrywyvery.

Op de Gebergten van Oostenryk, Switzerland en der Zuidelyke deelen van Europa, valt dit blaauwe Sterrebloem, naauwlyks een Handbreed hoog, met twee, zelden drie Stengblaadjes volgens GOUAN, die het zelfs maar twee Duim hoog gezien hadt. HALLER nam het een Span hoog waar.

VII. *Aster Sibiricus.* Siberisch.

(7) Sterrebloem *met Lancetvormige, geaderde, ruuwe Bladen, aan 't end Zaagtandig, de Stengen gestreept, de Bloemsteelen Wollig.*

De hoogte van deeze, die in de Oostelyke deelen van Siberie, tusschen de Jenisea en Kamtschatka, overal groeit, is tusschen een Voet en een Elle, zo de Heer GMELIN aantekent. Hy merkt aan, dat de Bladen van deeze die twee zydribben der gemeene blaauwe Asters niet hebben, maar in tegendeel sterk geaderd zyn. Uit zyne Afbeelding blykt, dat dezelven dikwils tot by den voet Zaagtandig zyn.

VIII. *Tripolium.* Zoutwaside.

(8) Sterrebloem *met Lancetvormige effenrandige*

Pin. 267. *Prodr.* 124. Aster Atticus quintus. CLUS. *Pann.* T. p. 533.

(7) *Aster* Fol. Lanceolatis Venosis scabris &c. Aster Fol. ovatis oblongis &c. GMEL. *Sib.* II. p. 186. T. 80. f. 10.

(8) *Aster* Fol. Lanceolatis integerrimis &c. GORT. *Belg.* 241. GOUAN *Monsp.* 442. R. *Lugdb.* 168. GMEL. *Sib.* II. p. 187. T. 80. f. 2. Tripolium majus cœruleum. C. B. *Pin.* 267. Tripolium. DOD. *Pempt.* 329. LOB. *Ic.* 298.

dige Vleezige gladde Bladen, ongelyke Takken en getuilde Bloemen. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia superflua.*

Dat dit Kruid niet zo zeer den Zeekant als wel het zoute Water beminne, blykt, dewyl men 't ook aan de Zout Meiren, in 't midden van Asie, overvloedig aantreft. Hier te Lande groeit het veel aan de kanten der brakke Wateren, Slooten, Graften, en zelfs op Balken die lang in 't Water gelegen hebben. Men vindt het byna altoos met blaauwe, doch ook met witte Bloemen, in 't midden geel. Na 't bloeijen geeft het veel Pluizig Zaad, dat door den Wind alom verstuift. De hoogte is van één tot twee Ellen, naar de Groeiplaats.

(9) Sterrebloem *met Lancetvormige stompe, ruuwe, drieribbige onverdeelde Bladen; de Bloemsteelen byna naakt en getuild; de Kelkschubben stomp.* IX. *Aster Amellus.* Blaauwe.

In de Tuinen maakt deeze, die wild voorkomt op de Heuvels der Zuidelyke deelen van Europa en in 't Oostenrykse, eene fraaije overblyvende Bloemplant uit, welke den naam voert van *Italiaansche* of *Roomsche Aster* of *Sterrekruid.*

(9) *Aster* Fol. Lanceolatis obtusis scabris &c. GOUAN *Monsp.* 442. KRAM. *Austr.* 250. R. *Lugdb.* 168. Aster Atticus cœruleus vulg. C. B. *Pin.* 267. Aster Atticus. DOD. *Pempt.* 266. Aster Italorum. LOB. *Ic.* 349. Aster Atticus cœruleus vulgaris. TOURNF. *Inst.* p. 481.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

kruid. De Franſchen noemen het *Etoilée*, de Duitſchers *Megerkraut* en *Bruchkraut*, 't welk op den Latynſchen naam *Bubonaria* of *Inguinalis* zal zien. Men heeft 'er, naamelyk, veel werks van gemaakt tegen Lieſchgezwellen. In Siberie is dit Kruid ook niet ongemeen. De Heer HALLER nam hetzelve in Switzerland waar, met een Steng van drie Voeten hoogte, ſtevig en ruig, de onderſte Bladen geſteeld, de bovenſten ongeſteeld hebbende, de Bloemen Kroontjeswyze, blaauw van Kleur en het Zaadpluis ros of roodachtig. Zy ſchynt naar den *Amellus* van VIRGILIUS te gelyken, zo CLUSIUS oordeelt; waar van de bynaam is ontleend (*).

X. *Aſter divaricatus.* Wyd gemikt.

(10) Sterrebloem *met wyd gemikte Takken, en Eyronde Zaagtandige Bladen: die by de Bloemen effenrandig, ſtompachtig, omvattende.*

Een Virginiſche Aſter van deezen aart met witte Bloemen, in 't midden geel, hebbende een zwakke Steng, doch overblyvende, maakt deeze Soort uit.

C. Krui-

(*) Eſt etiam Flos in Pratis, cui nomen Amello. *Georg.* IV. p. 271.

(10) *Aſter* Ramis divaricatis &c. GRON. *Virg.* II. p. 123. Aſter Americanus latifolius albus &c. PLUK. *Alm.* 56. T. 79. f. 1.

C. Kruidige met geheele Bladen en Schubbige Bloemsteelen. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(11) Sterrebloem *met Liniaale effenrandige scheef staande spitse Bladen, die aan den rand ruuw zyn en byna naakte Bloemsteelen.* XI. *After Hyssopifolias.* Hysopbladig.

In Noord-Amerika groeit deeze Soort, die de Steng een Voet hoog, Takkig en stevig heeft, met Liniaal-Lancetvormige Bladen, welke opwaards omgeboogen zyn. Het heeft een getopte Bloemtuil en Eyronde Kelken, welke digt geschubd zyn: terwyl de Bloemstraal agtbladig is en Violet, in 't midden groen (*).

(12) Sterrebloem *met Liniaale effenrandige Bladen, een gepluimde Steng, de Bloemen endelings.* XII. *Dumosus.* Struwellig.

(13) Sterrebloem *met Linidale effenrandige* XIII. *Ericoides.* Heyachtig.

(11) *After* Fol. Linearibus integerrimis obliquatis &c. *Mant.* 114, 517.

(*) Men zou zeggen, hoe komt dan deeze Soort hier? Want dit Geslagt moet een Kelk hebben met de buitenste Schubben uitgebreid en meer dan tien Straalblommetjes; beiden hier regt strydig! Waarom niet in het volgende, dat de Kelkschubben geslooten heeft?

(12) *After* Fol. Linearibus integerr. &c. *H. Cliff.* 408. R. *Lugdb.* 167. GRON. *Virg.* II. p. 123. After Novæ Angliæ, Linariæ foliis. HERM. *Par.* T. p. 95. After Amer. multifl. &c. PLUK. T. 78. f. 6.

(13) *After* Fol. Lin. integ. &c. After Caule paniculato, &c.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

ge Bladen, een gepluimde Steng en getroste Bloemsteelen, wier Takjes gebladerd zyn.

XIV. *Aster tenuifolius.* Dunbladig.

(14) Sterrebloem *met byna Liniaale effenrandige Bladen en gebladerde Bloemsteeltjes.*

XV. *Linarifolius.* Kunbladig.

(15) Sterrebloem *met Liniaale effenrandige Bladen, die gespitst ruuw en gekield zyn; de Bloemsteelen gebladerd.*

XVI. *Linifolius.* Vlaschbladig.

(16) Sterrebloem *met Liniaale spitse effenrandige Bladen, en eene getuilde zeer Takkige Steng.*

Alle deeze zyn overblyvende Noord-Amerikaanse Asters, waar van men sommigen in de Europische Tuinen aantreft. Allen zyn zy smalbladig, gelyk de bynaamen luiden. De eerste pronkt met witte Bloemen, in 't midden geel, naar die der Madelieven gelykende en zeer afsteekende op het donkergroene Loof. Zy groeit omtrent twee Ellen hoog, zo wel als de tweede, en niet minder Boschachtig of Struwellig, maar

&c. R. *Lugdb.* 168. Aster Ericoides dumosus. DILL. *Elth.* f. 40.

(14) *Aster* Fol. sub-Linear. integerr. &c. Aster Amer. Belvedere foliis. PLUK. T. 78. f. 5.

(15) *Aster* Fol. Lin. integerr. mucronatis &c. Aster Amer. Frut. Saturejæ foliis scabris. PLUK. T. 14. f. 7.

(16) *Aster* Fol. Lin. acutis integerrimis &c. *H. Cliff.* 408. R. *Lugdb.* 167. Aster Tripolii flore angustissimo et tenuissimo Folio. MORIS. *Hist.* III. p. 121.

maar deeze heeft harder en dikker Bladen, dan de derde, wier Bladen wat breeder en eenigermaate Lancetvormig zyn. Deeze heeft blaauwachtige Bloemen, in lange Aairen vergaard, elk op een byzonder Steeltje, dat Schubachtig met Blaadjes is bekleed. Die daar aan volgt heeft Bladen als de Keul of Kun, of als de Rosmaryn, zeer ruuw, de Stengen en Takken paarſch, met weinige end-Bloemen, die groot zyn, Violet van Kleur. De laatſte, eindelyk, heeft zeer ſmalle dunne Bladen, als van Vlaſch, en eenzaame Bloemen, waar van de Straalen paarſch en lang zyn. CLAYTON vergelykt de Bladen by die van Gras.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia ſuperflua.*

(17) Sterrebloem *met Lancetvormig-Liniaale, geſtrekte, effenrandige vlakke Bladen; de Bloemen Tuilachtig getopt, de Bloemſteeltjes gebladerd.*

XVII. *Aſter acris.* Scherpe.

Bloemen naar die van 't Zee-Sterrekruid gelykende, doch paarſch geſtraald, heeft dit kleine Aſtertje, dat in Hongarie, Spanje, en de Zuidelyke deelen van Vrankryk groeit.

(18) Sterrebloem *met Eyronde ongeſteelde ef-*

XVIII. *Concolor.* Eenkleurig.

(17) *Aſter* Fol. Lanceolato-Linearibus ſtrictis integerrimis &c. GOUAN *Monſp.* 442. Aſter Caule erecto Umbellifero &c. GARID. *Aix.* 47. T. 11. Aſter Tripolii flore. C. B. *Pin.* 267. BARR. *Ic.* 606. Aſter minor Narbonenſium. LOB. *Ic.* 349.

(18) *Aſter* Fol. Ovatis Seſſilibus integerrimis &c. Aſter Caule

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

effenrandige Bladen, en een geheel enkelde Steng, die aan 't end getrost is.

XIX. *Aster rigidus.* Styfbladig.

(19) Sterrebloem *met Liniaale Bladen, overhoeks, en eenzaame end-Bloemen.*

Deeze twee groeijen in Virginie en hebben beiden kleine ſtyve Blaadjes, die zeer Wollig zyn in de eerſte, wier Steng aan 't end Aairswyze bezet is met geheel paarſche Bloemen. De laatſte heeft een zwak Houtig Stengetje, met éène fraaije Bloem aan 't end. Deeze Bloem heeft lange paarſche Straalen, de middelblommetjes zyn ros, de Kelk Schubbig dik en rond.

XX. *Undulatus.* Golfbladig.

(20) Sterrebloem *met omvattende gegolfde Bladen, die van onderen Wollig zyn en getroste opſtygende Bloemen.*

XXI. *Novæ Angliæ.* Nieuw Engelands.

(21) Sterrebloem *met Lancetvormige overhoekſe effenrandige half omvattende Bladen, getropte end-Bloemen en een ſtekelige Steng.*

Uit

Caule ſimplicisſimo &c. GRON. *Virg.* II. 123. After purpureus non ramoſus &c. CLAYT.

(19) *Aſter* Fol. Linearibus alternis &c. GRON. *Virg.* II. p. 124. After Foliis parvis rigidis crebris &c. CLAYT.

(20) *Aſter* Fol. amplexi-Caulibus undulatis &c. *H. Cliff.* 408. R. *Lugdb* 167. GRON. *Virg.* II. p. 124. After Novæ Angliæ purpureus &c. HERM. *Par.* T. p. 96.

(21) *Aſter* Fol. Lanceolatis alternis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* GOUAN *Monsp.* 442. GRON. *Virg.* II. p. 124. After Novæ Angliæ altisſimus hirſutus &c. HERM. *Par.* T. p. 98.

Uit Nieuw Engeland zyn deeze beiden, die men in de Openbaare Tuinen en ook elders vindt, afkomstig, doch worden ook geteld onder de Virginische Planten. De eerste, naar Goudroede gelykende, heeft kleine blaauwe, de andere, die eens Mans langte hoog groeit, paarschachtig Violette Bloemen. De Steng is roodachtig bruin.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

D. Kruidige met Zaagtandige Bladen en effene Bloemsteelen.

(22) Sterrebloem *met Hartvormige Zaagtandige gesteelde Bladen; de Steng getuild met ongebladerde Bloemsteeltjes en gladde Kelken.*

XXII. *Aster Cordifolius.* Hartbladig.

Van deeze, die niet hoog groeit, zyn de Wortelbladen Hartvormig, de Stengbladen Eyrond, de bovensten Lancet-Spatelvormig, omvattende. Zy heeft getuilde Bloemen, met naauw sluitende Kelken, met twaalf witachtige Straalen. De Groeiplaats is in Noord-Amerika.

(23) Sterrebloem *met half omvattende, Lancet-*

XXIII. *Puniceus.* Roodsteng.

(22) *Aster* Fol. Cor. serratis petiolatis &c. *H. Cliff.* 408. R. *Lugdb.* 167. Aster latifolius glaber humilis Ramosissimus &c. MORIS. *Hist.* III. p. 121. S. 7. T. 22. f. 34. Aster latifolius Autumnalis. CORN. *Canad.* 64. T. 65.

(23) *Aster* Fol. semi-amplexicaulibus Lanceolatis &c. *H.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

cetvormige Zaagtandige ruuwe Bladen; overhoekse byna eenbloemige Steelen en Kelken grooter dan het middelstuk.

XXIV. *After Annuus.* Jaarlyks.

(24) Sterrebloem *met Lancetvormige Bladen, de ondersten gekarteld, de Steng getuild; naakte Bloemsteelen en half Kogelronde Kelken.*

XXV. *Vernus.* Voorjaars.

(25) Sterrebloem *met Lancetvormige effenrandige stompe Wortelbladen; de Steng byna naakt Draadachtig en eenigermaate Takkig; de Bloemsteelen naakt.*

Deeze drie vallen ook in Noord-Amerika. De eerste munt door haare licht-roode Stengen en Takken uit, hebbende de onderste Bladen een Handpalm groot. De Bloemen zyn groot en Violet, in 't midden geelachtig. Deeze blyft over, maar de tweede is een Zaayplant, met witte Bloemen naar die der Madelieven iets of wat gelykende. De laatste, eindelyk, met dergelyke Bloemen, heeft groene Stengen en Bladen,

H. Cliff. 408. R. *Lugdb.* 166. Aster Amer. latifol. puniceis Caulibus. HERM. *Lugdb.* 649. T. 651.

(24) *After* Fol. Lanceolatis, inferioribus crenatis, &c. *H. Cliff.* 409. *Ups.* 262. OED. *Dan.* 486. R. *Lugdb.* 169. After annuus Ram. albus. MORIS. *Hist.* III. p. 122. Bellis Ramosa umbellifera. CORN. *Canad.* 193. T. 194.

(25) *After* Fol. Radic. Lanceolatis integerrimis &c. After Caule subnudo, Filiformi &c. GRON. *Virg.* 124. After palustris Fol. Bellidis non serratis. CLAYT.

den, volgens CLAYTON, als die der Madelieven, welke niet getand zyn. Hoe komt zy dan in deeze Rang. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

E. Kruidige met Zaagtandige Bladen en geschubde Bloemsteelen.

(26) Sterrebloem *met Eyrond - langwerpige Zaagtandige Bladen; die by de Bloemen Ovaal - Lancetvormig effenrandig; de Takjes eenbloemig.* XXVI. *Aster Indicus.* Oostindisch.

In China valt deeze als ook op Java, des zy te regt den naam van Oostindische voere. Misschien zal zy op dat Eiland uit China overgebragt zyn. Immers behalve de Chineesche, die volgt, is nog geene in dit Geslagt uit Oostindie opgegeven.

(27) Sterrebloem *met Lancetvormige ongesteelde effene eenigermaate Zaagtandige Bladen; de Bloemsteelen gebladerd en verdeeld.* XXVII. *Lævis.* Gladbladig.

(28) Sterrebloem *met Lancetvormige Zaagtandige Bladen, rappige Kelken en de Bloemtuil eenigermaate getopt.* XXVIII. *Mutabilis.* Veranderlyk.

(29)

(26) *Aster* Fol. Ovato-oblongis serratis enz. BURM. *Fl. Ind.* After Conyzoides Ind. Orient. ramosior, Caulibus sparsis. PLUK. *Alm.* 57. T. 149. f. 4.

(27) *Aster* Fol. Lanceolatis sessilibus lævibus subserratis &c.

(28) *Aster* Fol. Lanceolatis Serratis &c. Aster Novi Belgii la-

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

XXIX. *After Tradescanti* Tradescants.

(29) Sterrebloem *met Lancetvormig Liniaale Bladen, in 't midden Zaagtandig, gebladerde Bloemsteelen, opgeregte Kelken en een getroste Steng.*

XXX. *Novi Belgii.* Nieuw-Nederlands.

(30) Sterrebloem *met Lancetvormige, eenigermaate Zaagtandige, ongesteelde Bladen; een gepluimde Steng; eenbloemige eenzaame Takjes en rappige Kelken.*

Vier Noord-Amerikaansche Asters, allen overblyvende Planten, en de laatste zelfs Heesterig zynde, maaken deeze uit. De eerste heeft blaauwe of paarschachtige Bloemen, zo wel als de tweede, die naar de derde veel gelykt en laager blyft dan de vierde. De naam der eerste is van de gladheid der Bladen ontleend, die der tweede daar van, dat het midden der Bloemen eerst geel is en vervolgens paarsch. De derde heeft haaren bynaam naar zekeren ouden Engelschen Kruidminner, in wiens Tuin dezelve mooglyk zal zyn geweest. Hy wordt meer dan eens Mans langte hoog en is zeer Takkig. De

latifolius paniculatus &c. HERM. *Lugdb.* 65. T. 67. Aster cœruleus Americanus &c. PLUK. *Alm.* 56. T. 326. f. 1.

(29) *Aster* Fol. Lanceolato-Linearibus medio serratis &c. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* GOUAN *Monsp.* Aster Virgin. ramosiss. serotinus, parvis Floribus albis, Tradescanti. MOR. *Hist.* III. p. 121.

(30) *Aster* Fol. Lanceol. subserratis sessilibus &c. *H. Cliff. Ups.* Aster novæ Belgiæ latifolius umbellatus &c. HERM. *Lugdb.* 66. T. 67.

De Krans der Bloempjes, die eerst wit is, wordt vervolgens paarſchachtig, in deeze laat bloeijende Aſter. In Virginie groeit dezelve en de laatſte ook in Penſylvanie, hoewel zy naar Nieuw Nederland, thans Nieuw-Jork, gebynaamd is. HERMANNUS hadt de Zaaden van deeze, zo wel als van de veranderlyke, uit Nieuw Nederland bekomen en daar uit waren deeze, in de Leidſe Akademie-Tuin, geteeld. De laatſte, die bleek Violette Bloemen heeft, bevindt zig, zo wel als de voorgaande, nog in de Europiſche Bloemhoven. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia ſuperflua.*

(31) Sterrebloem *met Spatelachtig Lancetvormige Zaagtandige langwerpige Bladen, die aan den voet bogtig en half omvattende zyn; leggende Stengen en endelingſe Bloemen.* XXXI. *Aſter Tardiflorus.* Traagbloeiend.

Onder de Tuinplanten is deeze zonderling, om dat zy zeer zeldzaam bloeit, komende byna altoos te laat met haare Bloemen. De Heer LINNÆUS hadt het maar eens in agttien Jaaren by hem gezien. Dit laat bloeijen hebben, als bekend is, verſcheide Amerikaanſche Aſters gemeen, door welken dus de Bloemtuin in de Herfst verſierd wordt. Ten opzigt van de Virginiſche kan het daar uit ontſtaan, dat zy aldaar war-

(31) *Aſter* Fol. Spatulato-Lanceolatis &c. Aſter Canadenſis humilior Salicis minoris folio. VAILL. *Mem.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. warmer Klimaat hebben, doch niet ten opzigt der Kanadasche, uit welk gedeelte van Noord-Amerika, veel kouder dan ons Gewest, deeze, zo 't schynt, afkomstig was.

Overtollige Veelwyvery. Zy heeft Stengen van twee Voeten hoog, naauwlyks Takkig, meest leggende, met effene of gladde styfachtige Bladen, naar die der laage Wilgen veel gelykende, aan 't end stomp. De Bloemen zyn als van de Nieuw Nederlandsche, in 't midden geel, met een witachtig paarschen Straalkrans en de onderste Kelkschubben langer; doch haar Bladen zyn eens zo groot.

XXXII. *Aster grandiflorus.* Grootbloemig. (32) Sterrebloem *met omvattende Tongachtige effenrandige Bladen, eenbloemige Takken en rappige Kelken.*

Deeze, die ook in Noord-Amerika groeit, heeft de Bladen langwerpig, zeer ruuw, en Bladerig omgeboogene Kelkschubben; doch pronkt met zeer schoone groote Bloemen, in 't midden Goudgeel, blaauw gestraald. Uit eenen Wortel geeft zy tot vyftien en twintig Stengen, van anderhalf of twee Ellen hoogte, en maakt dus een sierlyk Bloemgewas in groote Ho-

(32) *Aster* Fol. amplexicaulibus Lingulatis integerrimis &c. MILL. *Ic.* 282. R. *Lugdb.* 168. GRON. *Virg.* 99, 124. Aster grandiflorus asper &c. DILL. *Elth.* f. 41. Aster Virg. pyramidatus, Buglossi foliis asperis, &c. MART. *Cent.* 19. T. 19.

Hoven, aan de kanten van Vyvers of Slooten uit. De Bladen zyn niet getand, maar op de kanten bezet met kleine Doorntjes, 't welk den Ridder deeze Soort, op 't end van den derden Rang in dit Geslagt, hadt doen verplaatzen. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(33) Sterrebloem *met Zaagtandige Bladen, aan de Takken effenrandig en Eyronde Bloemen, de Schyf langer dan de Straalen.* XXXIII. *After miser.* Elendig.

(34) Sterrebloem *met Zaagtandige Bladen, de Wortelbladen zeer groot, Hartvormig en drieribbig, de Stengbladen Eyrond en ongesteeld.* XXXIV. *Macrophyllus.* Grootbladig.

De Bloem der eerste van deeze twee is elendig, wanneer menze by die der voorgaande vergelykt. 't Gewas komt anders met dezelve byna overeen, groeijende anderhalf Voet hoog. De andere munt uit door haare groote Hartvormige gesteelde Wortelbladen. Deeze beiden zyn ook Inboorlingen van Noord-Amerika.

(35) Sterrekruid *met Eyronde hoekige getande* XXXV. *Chinensis.* Chineesch.

(33) *Aster* Fol. Serratis, Ramorum integerrimis, Flor. Ovatis, Disco Radiis longiore. After Ericoides Meliloti Agriæ umbone. DILL. *Elth.* 40. T. 35. f. 39.

(34) *Aster* Fol. Serratis, Rad maximis Cord. trinervatis &c. After Canadensis &c. VAILL. *Mem.*

(35) *Aster* Fol. ovatis angul. dentatis petiolatis, Cal. patentibus Foliosis terminalibus. *H. Cliff.* 407. *Ups.* 262. R. *Lugdb.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

de gesteelde Bladen, en aan 't end der Takjes uitgebreide Bladerige Bloemkelken.

Deeze After versiert tegenwoordig, als een Jaarlykse Zaayplant, in de Herfst alle onze Bloemhoven, met eene fraayheid, verscheidenheid en mengeling van Kleuren, zo schoon als het Ryk van Flora kan uitleveren. GOUAN zegt, dat menze, in Vrankryk, *la Reine Marguerite* noemt. Een geheel Bloem-Schilderwerk zou men 'er van maaken kunnen; terwyl de kweeking deeze schoone Bloemen dagelyks in Kleur en Gestalte verbetert. Zy is, volgens den vermaarden DILLENIUS, die het Zaad van den Hoogleeraar A. VAN ROYEN ontvangen hadt, uit de Noordelyke deelen van China afkomstig.

Meer dan de helft, ja byna twee derden der Soorten van dit Geslagt, zyn, gelyk wy gezien hebben, in Noord-Amerika t'huis, dat het Moederland schynt te zyn van dit slag van Planten. Eenige Heesterigen vallen aan de Kaap; terwyl men maar weinigen in Europa of Oostindie en geenen in Westindie aantreft. In Siberie en andere deelen van Asie zyn 'er ook weinigen: zo dat het duister is, hoe alle die Soorten, zonder verspreiding onderwegs, uit

Lugdb. 169. GOUAN *Monsp.* 443. After Chenopodii folio annuus Flore ingenti specioso. DILL. *Elth.* 38. T. 34. f. 38.

uit het Paradys in dat afgelegen Gewest des Aardkloots kunnen gekomen zyn. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia superflua.*

Eene Soort van Aſter, behalve de *Heybladige*, die te Kurma in Arabie groeide, kwam den Heer FORSKAOHL by de Pieramieden in Egypte, als ook omſtreeks Kairo en elders, in de Spleeten der Muuren geworteld zynde, voor. Derhalve zou men mogen denken, of dezelve ook door verſpreidinge des Zaads, met den Wind, uit verre Landen kon afkomſtig zyn; doch zy verſchilde van alle de opgenoemde Soorten. Hy noemtze *Gekrulde Aſter*, hebbende de Straalen korter dan het middelſtuk, de Steng Wollig en Liniaale Zaagtandig gekrulde Bladen. Zy hadt verſpreide Takkige Stengen wit en rond, met kleine ſmalle Blaadjes en eenbloemige Steeltjes. De Geſtalte geleek naar de Aſters minder, dan naar die van 't volgende Geſlagt.

SOLIDAGO. Goudroede.

Behalve een naakten Stoel en ongeſtamd Zaadpluis, gelyk in de voorigen, zyn hier ſlegts vyf Straalblommetjes meer of min, en het heeft de Kelk Schubswyze digt geſlooten.

De meeſte Soorten van hetzelve zyn bevoorens *Gulden Roede* genoemd geweest, om dat zy veelal Roedachtig groeijen met kleine geele Bloemen, des ik den naam van *Goudroe-*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

de (*) aan dit Geflagt geef, 't welk veertien Soorten bevat.

I. *Solidago sempervirens.* Altyd groene.

(1) Goudroede *met Lancetvormige, eenigermaate Vleezige, zeer gladde Bladen, die aan den rand ruuw zyn, en eene getuilde Bloempluim.*

In Nieuw Jork en Kanada is de Groeiplaats van deeze Soort, welke uitmunt door haare roode Steng, meer dan eens Mans langte hoog, met Vleezige gladde Bladen, die den geheelen Winter overblyven; doch de Bloeityd is zo laat, dat de invallende Koude, by ons, dikwils de Bloemen verfmoort, zegt LINNÆUS. 't Is dan zonderling, dat 'er noch in de befchryving van den Upfalfchen Tuin, noch ergens, gewag gemaakt worde van deeze Soort.

II. *Canadensis.* Kanadaafche.

(2) Goudroede, *die Pluimachtig getuild is, met omgekromde Trosfen; de Bloemen opftygende; de Bladen drieribbig eenigermaate getand en ruuw.*

(3)

(*) Die van *Heelkruid*, welke beter met den Latynfchen ftrooken zou, is zeker zo algemeen of blykbaar niet.

(1) *Solidago* Fol. Lanceolatis fubcarnofis &c. *Syft. Nat.* XII. Gen. 955. *Veg.* XIII. p. 635. Solidago maxima. CORN. *Canad.* 168. Virga Aurea Canadenfis &c. MORIS. *Hift.* III. S. 7. T. 23. f. 15. PLUK. T. 235. f. 5.

(2) *Solidago* Paniculato - Corymbofa &c. *H. Ups.* 259. *Cliff.* 409. GOUAN *Monsp.* 443. R. *Lugdb.* 161. GRON. *Virg.* II. p. 122. Virga Aurea anguftifolia Paniculâ fpeciofa Canadenfis. PLUK. *Alm.* 389. T. 236. f. 1.

(3) Goudroede, *die Pluimachtig getuild is, met omgekromde Trosſen; de Bloemen opſtygende, de Bladen ongeribd Zaagtandig.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(4) Goudroede, *die Pluimachtig getuild is, met kromme opſtygende Trosſen, de Steng van onderen Takkig en Bloemdraagende.* III. *Solidago altisſima.* Zeer hooge.

Deeze drie Noord-Amerikaanſche gelyken veel naar malkander, doch de grootte verſchilt zeer, dewyl de laatſte de helft kleiner is dan de Kanadaſche, die van de middelſte wederom, aanmerkelyk overtroffen wordt. De aangehaalde, die by DILLENIUS voorkomen, zouden Verſcheidenheden kunnen zyn van deeze Soorten, ten minſten gelyken zy in Geſtalte veel. IV. *Lateriflora.* Zydbloemige.

(5) Goudroede *met geaairde Trosſen, byna Zaagtandige Bladen, de Bloemſtraal tweekleurig.* V. *Bicolor.* Tweekleurige.

(6) Goudroede *met Bloemtuilen aan 't end; de* VI. *Lanceolata.* Lancetvormige.

(3) *Solidago* Paniculato-Cor. &c. *H. Ups.* 259. Virga Aurea altisſ. ſerotina, &c. MART. *Cent.* 14. T. 14 *An* Virga Aurea Americana &c. DILL. *Elth.* f. 391, & f. 396, & 392? *An* Marilandica. MART. *Cent.* 13. T. 13?

(4) *Solidago* Paniculâ Corymboſâ, Racemis recurvis adſcendentibus &c. KALM.

(5) *Solidago* Racemis Spicatis, Fol. ſubſerratis, Flor. Radio bicolore. *Mant.* 114. Virga Aurea Flore albo ſpicato. PLUK. *Alm.* 389. T. 114. f. 8.

(6) *Solidago* Corymbis terminalibus &c. *Mant.* 114.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

de Bladen Liniaal-Lancetvormig, effenrandig, drieribbig.

VII. *Solidago cæsia.* Blaauwachtig.

(7) Goudroede *met een verspreide Bloempluim; de Trossen boven digter; de Steng effen en glad.*

In Noord-Amerika zyn ook deeze t'huis, waar van de eerste geele Bloemen heeft, die wit gestraald zyn, en digte Bloemtrosfen, de tweede een Bloemtuil aan 't end der Steng, die vyf Voeten lang is en de Straalkrans klein. Wat de derde aangaat, deeze geeft een lange reeks van Bloemdraagende Roedjes uit de Oxels der Bladen, wier Stengen, twee Ellen lang, blaauwachtig zyn van Kleur. De Bloemen zyn geel en vry groot gestraald.

VIII. *Mexicana.* Mexikaansche.

(8) Goudroede *met een scheeve Steng en opgeregte gebladerde Takkige Steeltjes, de Bladen Lancetvormig effenrandig.*

Uit Nieuw Spanje schynt deeze afkomstig te zyn. Zy is in de Europische Tuinen bekend, hebbende Bladen als die van 't Limonium en de Bloem-Aairen over ééne zyde hangende.

(9)

(7) *Solidago* Panic. Corymbosâ &c. Virga Aurea Marilandica cæsia glabra &c. DILL. *Elth.* 414. T. 307. f. 395.

(8) *Solidago* Caule obliquo, Pedunculis erectis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* GRON. *Virg.* II. p. 122. Virga Aurea Mexicana C. B. *Pin.* 517. Virga Aurea Limonii folio. T. 494. PLUK. *Phyt.* 235. f. 2?

(9) Goudroede *met een bogtige Steng, de Bladen Eyrond gespitst Zaagtandig, met zydelingse enkelde Bloemtrossen.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(10) Goudroede *met een opgeregte Steng, de Bladen Eyrond gespitst Zaagtandig met zydelingse enkelde Bloemtrossen.* IX. *Solidago flexicaulis.* Bogtige. X. *Latifolia.* Breedbladige.

Het Noordelyk deel van Noord-Amerika, dat men Kanada of Nieuw Vrankryk noemt, levert deeze beiden uit, die veel naar malkander gelyken. Men vindt de eerste, die een bogtige Steng heeft, ook geteld onder de Virginische Planten.

(11) Goudroede *met een eenigermaate bogtige hoekige Steng en gepluimde opstaande digte Trossen.* XI. *Virgaurea.* Europische.

Deeze is byna de eenigste in dit Geslagt, die men met den bynaam van Europische groeten mag.

(9) *Solidago* Caule flexuoso, Fol. ovatis &c. R. *Lugdb.* 161. GRON. *Virg.* II. p. 123. Virga Aurea Montana Scrophulariæ folio. PLUK. *Alm.* 390. T. 235. f. 3.

(10) *Solidago* Caule erecto, Fol. ovatis &c. Virga Aurea latissimo folio Canadensis glabra. PLUK. *Ibid.* f. 4.

(11) *Solidago* Caule subflexuoso angulato &c. *Mat. Med.* 393. GORT. *Belg.* 241. KRAM. *Austr.* 251. GOUAN *Monsp.* 444. *Fl. Suec.* 685, 754. R. *Lugdb.* 161. GMEL. *Sib.* II. p. 164. *Fl. Lapp.* 306. Virga Aurea vulgaris latifolia. J. B. *Hist.* II. p. 162. Virga Aur. latifolia serrata. C. B. *Pin.* 268. Virga Aurea. DOD. *Pempt.* 142. Virga Aurea Villanovani &c item Virg. Aur. altera serrato folio. LOB. *Ic.* 298, 299.

IV. AFDEEL XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

mag Men noemtze *Gulden Roede*, in 't Fransch *Verge d'Or*. Overal groeit zy in 't wilde op drooge en vogtige plaatsen, beminnende Gebergten en Bosschen. Dus vindt menze niet alleen door geheel Europa, tot in Lapland en Rusland, maar ook door gantsch Siberie. STELLER namze zelfs op 't Beerings-Eiland waar, en de Heer THUNBERG vondtze in Japan. Hier, in onze Nederlanden, komt zy veel aan den Ysseldyk, in Overyssel en Gelderland, als ook by Gouda en elders voor.

Uit eenen Houtigen Wortel schiet dit Kruid een Steng, die somtyds zig tot zes Voeten verheft, met Lancetvormige Bladen, waar van de onderste en breedste getand, de bovensten, aan de Steng, dikwils ongetand en volkomen effenrandig zyn. Over de geheele langte van de Steng komen, uit de Oxels der Bladen, veelbloemige Steeltjes, die aan den top een Aair formeeren. De Kelkblaadjes zyn Lancetvormig. 't Getal der Tongblommetjes loopt van vyf tot tien: de middelblommetjes zyn weinig en groot, allen geel van Kleur.

De beroemde HALLER, die 'er nagenoeg deeze beschryving van geeft, merkt aan, dat deeze Plant een voornaam Wondmiddel is, welk de Zweeren zuivert en doet samenloopen. Mooglyk noemen hierom sommigen dezelve ook *Heidensch Wondkruid*, zo wel als de Smalbladige, hier voor beschreeven *. Inwendig pryst menze ook zeer tot zuivering van

* Bladz. 558.

Ver-

Verzweeringen, byzonderlyk die de Waterloozing raaken. Sommigen willen 'er den Blaasfteen door uitgedreeven of vergruisd hebben (*). IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(12) Goudroede *met een geheel enkelde Steng; de Stengbladen effenrandig, en eenbloemige Steeltjes in de Oxelen.* XII. *Solidago minuta.* Zeer kleine.

Zeer weinig verfchilt deeze, die op de Pyreneefche Bergen gevonden werdt, van de voorgaande, dan in kleinte. Ik twyfel niet of het zal die zyn, maar van de Heer HALLER fpreekt, zeggende, dat zy gemeen is op alle de Alpen, groeijende dikwils maar een Span hoog (†). Voorheen was deeze, door den Ridder, als eene Verfcheidenheid van de Europifche Gulden Roede, die, zo hy aanmerkte, ongemeen in grootte en in de geftalte der Bladen verfchilt, aangezien (‡).

(13) Goudroede *met de Stengbladen Eyrond ruuw effenrandig, de Takken overhoeks, getopt met endelingfe Bloemtuilen.* XIII. *Rigida.* Styve.

(14)

(*) *Helv. inchoat.* Tom. I. p. 30.

(12) *Solidago* Caule fimplicisfimo &c. Virga Aurea omnium minima Flor. maximis. HERM. *Parad.* T. p. 245. Virga Aurea Montana biuncialis pumila. PLUK. T. 235. f. 7, 8. Virga Aurea Mont. minor. BARR. *Ic.* 483. CAM. *Epit.* 749.

(†) *Helv. inchoat.* Ibid.

(‡) *Hort. Cliff.* p. 409.

(13) *Solidago* Fol. Caulinis Ovatis fcabris integerrimis &c.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(14) Goudroede *met de Wortelbladen langwerpig Eyrond gesteeld, de Steng byna naakt en Takkig getopt.*

XIV. *Solidago Noveboracensis.* Nieuw-Jorksfe.

Deeze beiden groeijen ook in Noord-Amerika, waar uit blykt, dat dit Geslagt ten opzigt van het Moederland veel overeenstemt met het voorige. De eerste, die in Nieuw Engeland en Pensylvanie is waargenomen, heeft weinig minder hoogte dan onze gewoone Gulden Roede. De andere valt maar een Voet hoog, doch heeft aan 't end der Takjes eenzaame groote geele Bloemen. Deeze schynt in Nieuw Jork gevonden te zyn, dewyl zy daar van den bynaam heeft.

CINERARIA. Aschkruid.

Een naakten Stoel en ongestamd Zaadpluis heeft dit Geslagt gelyk de voorigen, maar de Kelk bestaat uit veele Blaadjes, die niet over elkander leggen en gelyk van langte zyn.

De naam, wegens ééne zeer bekende fraaije Bloemplant, welke als geheel met Asch bestooven zig vertoont, daar aan gegeven, past op veele

H. Cliff. 410. R. *Lugdb.* 162. GOUAN *Monsp.* 444. Virga Aurea Novæ Angliæ lato rigidoque folio, HERM. *Par.* T. p. 243.

(14) *Solidago* Fol. Radicalibus Ovato-oblongis petiolatis, Caule nudiusculo Ramoso fastigiato. *Sp. Plant.* 1235.

veel andere Soorten, hoewel ook eenigen gladbladig zyn. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(1) Aschkruid *met Takkige Bloemsteelen en Nierachtige, byna ronde, eenigermaate gekwabde, getande, gesteelde Bladen.* I. *Cineraria Geifolia.* Rondbladig.

(2) Aschkruid *met Lierachtige Bladen; het oneffene Niervormig met Tandjes; de bovensten, aan de Steng, omvattende gekwabd en effenrandig* (*). II. *Cymbalarifolia.* Hoekig.

Deeze beide Kaapsen zyn kleine Plantjes; het

(1) *Cineraria* Pedunc. Ramosis, Fol. Reniformibus &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 957. *Veg.* XIII. p 636 Solidago Fol. Renif. &c. *H. Cliff.* 410. R *Lugdb.* 162. N. 8. Jacobæa Afr. Hederæ terr. folio, repens. COMM. *Hort.* II. p 145. T. 73 Jacobæa Capensis Malvæ folio Lanuginofo. SEB. *Mus.* I. T. 22. f. 2. BERG. *Cap.* 289.

(2) *Cineraria* Fol. Lyratis, impari Reniformi &c. *Am. Acad.* VI. Afr. 81. Aster flore luteo, Folio Cymbalariæ RAJ. *Suppl.* 138. *β.* Jacobæa Afra Geranii Columbini folio. VAILL. *Mem.*

(*) *Foliis integerrimis* heb ik altyd genomen voor Bladen, die geheel effen van Rand waren; om dat *integris* eigentlyk onverdeeld of geheel betekent. Hier is 't blykbaar, dat de Ridder 'er zodanige Bladen door verstaan heeft. Maar somtyds is 't my ook anders voorgekomen: 't welk aanwyst, dat zyne uitdrukkingen niet altoos naauwkeurig zyn: even gelyk hier in de bepaaling der tweede Soort. Wat zegt *Fol. Lyratis, impari Reniformi*? Wat zegt *integerrimis*, ten opzigt van Bladen die gekwabd en dus met insnydingen zyn, naar die van Eschdoorn enz. gelykende?

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

het eerste, alhier uit Zaad geteeld, kruipende, met rondachtige Blaadjes, byna als die van 't Aardveil of de Maluwe: het andere geeft, uit een Bolwortel, een Kruidig Stengetje en heeft de onderste Bladen Lierachtig, met het groote endstuk Niervormig getand. De anderen hebben, meer of min, de figuur der Bladen van Kruisbeziën. Veel Bloemsteeltjes komen aan 't end voor, die paarsch gestraald zyn.

III. *Cineraria Sibirica.* Siberisch.

(3) Aschkruid *met een enkelde Tros, Hartvormig stompe getande gladde Bladen en een geheel enkelde eenbladige Steng.*

IV. *Glauca.* Zeegroen.

(4) Aschkruid *met een enkelde Tros, Spatelachtig Hartvormige effenrandige Bladen en een geheel enkelde Steng.*

Deeze twee Siberische gelyken naar elkander zeer, maar de laatste heeft de Bladen ongekarteld en zeer glad, hoewel zy in de andere ook effen zyn. In beiden zweemen zy naar de Bladen van Zuuring of Melde, vallende een Handbreed of een Span lang: de Bloemen een Duim of anderhalf breed, in de laatste, en

(3) *Cineraria* Racemo simplici, Fol. Cordatis obtusis &c. *Mant.* 472. Othonna Fol. Cordatis. *H. Ups.* 273. HILL. p. 588. T. 14. Jacobæastrum Cacaliæ folio. AMM. *Ruth.* 221. T. 24. Solidago Fol. Cordatis subrotundis. GMEL. *Sib.* II. p. 169.

(4) *Cineraria* Racemo simplici &c. Solidago Flor. Spicatis, Fol. subcordatis &c. GMEL. *Sib.* II. p. 166. T. 74.

en de Steng twee of drie Ellen hoog (*). Die van de andere blyft de helft laager. De Bloemen zyn welriekende en het Kruid is wat ſcherp doch aangenaam van Smaak, wordende gegeten. De Bladen hebben de Kleur van Zeekool zegt LINNÆUS, zynde eenigermaate Vleezig en blaauwachtig, met de Steelen gerand-Spatelvormig (†).

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(5) Aſchkruid *met omvattende uitgehoekte ongelykvormige Bladen.*

V. *Cineraria Sonchifolia.* Uitgehoekte.

Deeze Kaapſe, met groote paarſche Bloemen en Bladen als van den Ganzen-Diſtel, is een fierlyk Gewas. Naar Planten, aan de Kaap der Goede Hope geſchilderd, hadt BREYN hetzelve in Afbeelding gebragt.

(6)

(*) *Caulis bicubitalis et tricubitalis et interdum Humanæ altitudinis*, zegt GMELIN, waar uit wederom blykt, dat hy de Ellen veel kleiner dan de onzen moet hebben genomen. Mooglyk verſtaat hy door *Cubitus* ſlegts de Ellepyp van een Menſch. Zyn Ed. bepaalt zulks in zyne Voorrede, I. D. p. CXXIII, waar hy van de door hem gebruikte Voetmaat enz. ſpreekt, niet. Thans vind ik by HUBNER, dat *Cubitus* maar een half Elle zy, of anderhalven Voet; 't welk myne gisſing beveſtigt. By anderen wordt het voor een Elle genomen.

(†) Petiolis marginato-Spatulatis. *Syſt. Nat. Veg.* XIII. p. 636. Dit is my ook duiſter.

(5) *Cineraria* Fol. amplexicaulibus ſinuatis &c. Jacobæa Sonchi folio, Fl. purp. amplo, Africana. BREYN *Prodr.* III. p. 31. T. 21. f. 1.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(6) Aschkruid *met getuilde Bloemen en breed Lancetvormige getande uitgehoekte Bladen; de Steng Pluizig.*

VI. *Cineraria Palustris.* Moerassig.

Op Moerassige plaatsen, inzonderheid Veengronden, door geheel Noordelyk Europa, Rusland en Siberie, groeit deeze Plant, die ook in onze Nederlanden hier en daar, zelfs by deeze Stad, voorkomt op broekige Landeryën. Zy pronkt 'er met een dikke geelachtige Steng van ongevaar een Elle hoog, tot boven toe bekleed met breede Bladen, die opwaards versmallen. Aan den top draagt zy een Tuil van geele Bloemen, hebbende een niet onaangenaamen Reuk. TOURNEFORT hadt dit Kruid tot de Asters t'huis gebragt.

VII. *Alpina.* Alpische.

(7) Aschkruid *met een omwindzeld Kroontje, de gemeene Bloemsteel byna naakt, en langwerpige Pluizige Bladen.*

Van

(6) *Cineraria* Flor. Corymbosis &c. GORT. *Belg.* 244. Othonna palustris. *Fl. Suec.* 687, 778. Solidago, Fol. inferioribus Lanceolatis &c. *H. Cliff.* 410. R. *Lugdb.* 162. N. 12. GMEL. *Sib.* II. p. 158. T. 72. Jacobæa Aq. elatior. MORIS. III. S. 7. T. 19. f. 24. Conyza Aq. laciniata. C. B. *Pin.* 266. Conyzæ mediæ Sp. altera. DOD. *Pempt.* 52. Conyza Helenitis Fol. laciniatis, LOB. *Ic.* 347. After palustris laciniatus luteus. TOURNF. *Inst.* 483.

(7) *Cineraria* Umbellâ involucratâ &c. Solidago Fol. Cord. petiolatis dentatis. R. *Lugdb.* 162. JACQ. *Vind.* 286. GOUAN *Monsp.* 444. Jacob. Mont. integro rotundo folio. BARR. *Ic.* 145. BOCC. *Mus.* II. p. 61. T. 49. C. B. *Prodr.* T. p. 69. β. Jacobæa Alpina Laciniata Fl. Buphthalmi. C. B. *Pin.* 131. Ja-

coe.

Van de Verscheidenheden, hier onder de bynaamen van *Gevleugelde*, *Geheelbladige* en *Alantachtige*, door den Ridder t'huis gebragt, zyn sommigen tot de *Jacobæa* of elders betrokken geweest. De Heer LINNÆUS zelf hadt de eene *Othonna* geheten. Volgens JACQUIN komen zy daar in overeen, dat de Kelk uit Liniaale spitse gelyke Blaadjes bestaat; dat de Vrouwelyke Blommetjes, aan den rand, omtrent vyfentwintig in getal, allen vrugtbaar zyn, zo wel als de Tweeslagtigen die het midden beslaan: als ook, dat de Zaaden een ongesteeld digt Haairig Pluis hebben. Zulks hadt in drie Verscheidenheden plaats; waar by thans onze Ridder, als een vierde, de *Gryze Alantachtige Honigruikende Conyza* gevoegd heeft, wier nader onderzoek zyn Ed. de Landsgenooten aanbeveelt.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

De Groeiplaats is op de hooge Gebergten van ons Wereldsdeel en Siberie. C. BAUHINUS geeft een Afbeelding van de eerste met ronde gekorven Bladen, die, zo hy zegt, het Twee-

cobæa 3. latifolia. CLUS. *Hist.* II. p. 23. γ. Othonna Fol. Lanceolatis &c. *Sp. Pl.* I. p. 925. Jac. Mont. Lanuginosa angustifolia non laciniata. C. B. *Pin.* 131. MORIS. III. S. 7. T. 12. f. 28. Jac. Mont. polyanthos. BARR. *Ic.* 260. Solidago Fol. Lanceolatis &c. GMEL. *Sib.* II. p. 154. T. 71. δ. Othonna Fol. Lanceolatis integris subdentatis &c. GOUAN *Monsp.* 464. Conyza Helenitis Mellita incana. LOB. *Ic.* 347. Conyza incana. C. B. *Pin.* 265.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

Tweede breedbladige St. Jakobs Kruid is van CLUSIUS. Het omwindzeld Kroontje, dat men by dien Autheur ziet, is in zyne Afbeelding niet te vinden. De tweede, die het derde van CLUSIUS is, heeft eenigermaate gesnipperde Bladen. De derde, welke GMELIN in Siberie vondt, heeft dezelven Tongachtig smaller, geheel onverdeeld, Zaagtandig. Zy valt wat laager dan de anderen, wier Steng een Elle hoog wordt. De Bloemen groeijen ook Kroontjeswyze en hebben een gemeen Borstelig Omwindzel, zynde, gelyk in de overigen, geel van Kleur. Deeze kwam den Heer GMELIN voor, zeer te gelyken naar de laatstgemelde *Conyza*, welke TOURNEFORT *ruige Aster met Wollekruidsbladen* heeft getyteld. HALLER heeft de eerste, die hy in Switzerland vondt, onder den naam van *Breedbladig Zaagtandig Kruiskruid* voorgesteld. 't Schynt dan dat dit Kruid, naar den Landaart, zig verschillend voordoe.

VIII. *Cineraria Aurea.* Goudkleurig.

(8) Aschkruid *met getuilde Bloemen en Lancetvormige Zaagtandige van onderen Wollige Bladen.*

Of deeze Siberische genoegzaam van de voorige Soort verschille, zou uit de volgende be-

(8) *Cineraria* Flor. Corymbosis, Foliis Lanceolatis serratis subtus tomentosis. *Syst. Nat.* & *Sp. Plant.* II. p. 1244.

ſchryving moeten blyken. „ Zy heeft de ge- IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia ſuperflua.*
„ ſtalte van het Moerasſig Kruiskruid, zegt
„ de Ridder, maar de Bloemen zyn eens zo
„ groot en geel, met een breede Straalkrans;
„ de Steeltjes met eenige Liniaale Blikjes; de
„ Bladen egaal en duidelyk Zaagtandig, van
„ onderen Wollig, van boven flaauw gepluisd:
„ de Steng Pluizig."

Het gewoone Aſchkruid, dat *Jacobæa maritima* genoemd wordt, welk de Bladen van boven donkergroen, van onderen, zo wel als de Stengen en Takken, Aſchkleurig wit heeft, hier op volgende, heb ik, benevens de vier overige en laatſte Soorten van dit Geſlagt, als Heeſterig zynde, te vooren reeds beſchreeven *. Onder dezelven komen nog twee Kaapſen voor, zo dat het getal der Kaapſe Soorten, hier t'huis gebragt, na het uitmonſteren van de *Othonnites*, vyf is. De Heer THUNBERG heeft onlangs nog een nieuwe ontdekt, welke zyn Ed. in myne Verzameling vondt, en *Cineraria incisa* genoemd hadt. De Bladen, zo wel als de Stengen, komen zeer met de Kanadaſche overeen, uitgenomen dat alles veel kleiner is en dat de Steelen meest eenbloemig zyn, de Bloemen ongeſtraald. Ook zyn de Kelkblaadjes, aan de tippen, een weinig verſchroeid.

* II. D. VI. STUK, bladz. 105.

INULA. Alant.

Dit Geſlagt heeft den naakten Stoel en 't on-

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

ongestamd Zaadpluis met de voorigen gemeen; doch onderscheidt zig, doordien de Meelknopjes van onderen in twee Borsteltjes uitloopen. De volgende Soorten zyn 'er in begreepen.

I. *Inula Helenium.* Gewoon.]

(1) Alant *met omvattende, Eyronde, rimpelige van onderen Wollige Bladen en Eyronde Kelkschubben.*

Deeze Plant, die in grootte van Gewas uitmunt, is het gewoone *Helenium*, anders ook *Enula* en *Inula* genaamd, of *Enula Campana*, gelyk het de Franschen *Enule Campane*, de Engelschen *Elecampane* heeten. Mooglyk is de Duitsche naam, *Alant-* of *Galantwortel*, daar van afkomstig. De Latynsche benaaming schynt den oirsprong aan te duiden uit Campanie, in 't Zuidelyke van Italie. Niettemin is dit Gewas tegenwoordig door geheel Europa genaturalizeerd. In Sweeden schynt het inlandsch te zyn en GMELIN stelt de Natuurlyke Groeiplaats tusschen de Rivieren Irtis en Oby in Siberie. Dit kan men niet zeggen van de middelste deelen van Europa, en, hoewel men het in Switzerland aan de Oevers van sommige Meiren

(1) *Inula* Fol. amplexicaulibus Ovatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 956. *Veg.* XIII. p. 637. *Mat. Med.* 392. GORT. *Belg.* 242. After Fol. ovatis rugosis &c. *H. Cliff.* 407. R. *Lugdb.* 166. *Fl. Suec.* 695, 755. GMEL. *Sib.* II. p. 175. After omnium maximus Helenium dictus. TOURNF. *Inst.* 483. Helenium vulgare. C. B. *Pin.* 267. Helenium. DOD. *Pempt.* 344. CAM. *Epit.* 35. Helenium & Inula. LOB. *Ic.* 574.

ren vindt, wordt doch getwyfeld, of 't 'er wel oirſpronglyk zy. By ons wordt het, gelyk in Duitſchland, Vrankryk en Engeland, overvloedig in de Kruidtuinen en op Akkers, by Enkhuizen en Alkmaar, geteeld.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia ſuperflua.*

Tot eens Mans langte hoog groeit dit Kruid, dat Bladen byna als die van 't Wollekruid, meer dan een Voet lang, een half Voet breed, ovaalachtig, op de kanten gekarteld, van onderen Wollig heeft. De bovenſten zyn kleiner en ongeſteeld, de onderſten hebben Steelen. De Steng is dik en ſtevig, regtopſtaande, Takkig en gebladerd, op den top zeer groote geele Bloemen draagende, met Bladerige Kelkſchubben, die omgeboogen zyn.

Of de Griekſche naam, in de Apotheeken bekend, van de ſchoone *Heléna*, dan van een Eyland deezes naams afkomſtig zy, kan ik niet beſlisſen. Zou dezelve ook van de Maan, die in 't Griekſch *Seleenee* heet, in vergelyking met de Zon, *Helios*, afgeleid kunnen worden. Men vindt het woord *Helenium* gebruikt voor Zonnebloem. In 't wilde draagt het Kruid kleine Bloemen, op een laage Steng, en heeft een ſchraalen Wortel; daar hetzelve, in goede Grond gekweekt, den vermaarden *Alantswortel* uitlevert, van ouds beroemd. Dezelve is groot, dik en bruin, van eenen bitteren Kruiderigen Smaak en niet van Reuk ontbloot. Veel Gommige deelen bevat hy, die in 't Water ſmelten en wei-

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Overtollige Veelwyvery.*

nig Harstigs, hoewel men, onder 't overhaalen, iets Kamferachtigs in de Hals der Kolf gevonden hebbe, dat een met vlug Zout samengegroeide Olie zal zyn geweest. Gemeenlyk wordt het Afkookzel gebruikt of 't Aftrekzel met Wyn, of ook de Wortel zelf, gekonfyt zynde. Het is een voortreffelyk Maagmiddel, dat insgelyks tegen Borstkwaalen zonder Ontsteeking dient, neemende den Hoest weg. Ook doodt het de Wormen en zet de Stonden af. Uitwendig kan men een Papje van den frisschen Wortel gebruiken als een Schroeimiddel. Door kneuzing, weeking in Pis, met byvoeging van Potasch, enz. heeft men 'er een blaauwe Verw uit getrokken (*).

II. *Inula odora.* Ruikende.

(2) Alant *met omvattende getande zeer ruige Bladen; de Wortelbladen Eyrond; de Stengbladen Lancetvormig; de Steng met weinig Bloemen.*

Deeze Soort gelykt naar de voorgaande zeer, doch is maar een zeer klein Plantje, naauwlyks een Voet hoog, dat in Apulie by Napels, als ook in Provence groeit.

(3) Alant

(*) HALL. *Helv. incohat.* I. p. 31.

(2) *Inula* Fol. amplexicaulibus Dentatis &c. After luteus Radice odorâ. C. B. *Pin.* 266. Afteris alt. Sp. Apula. COL. *Ecphr.* I. p. 251. T. 253. Conyza alt. Apula. MORIS. III. S. 7. T. 21, f. 6.

(3) Alant *met omvattende, langwerpige effenrandige, ruige Bladen, de Steng Haairig met een Bloemtuil.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. III. *Inula Oculus Christi.* Christ-Oog.

Onder den naam van *Wollige Oostenrykse Conyza* vindt men deeze geboekstaafd en door CLUSIUS als de derde der Oostenrykse af gebeeld. Van waar zy den zonderlingen bynaam hebbe, komt my duister voor. De Groeiplaats is in Oostenryk by Weenen, als ook in 't Badensche, by de Badstooven.

(4) Alant *met omvattende Lancetvormige Zaagtandige onderscheidene van onderen Pluizige Bladen; de Steng Takkig opgeregt en ruig.* IV. *Brittannica.* Tandige.

(5) Alant *met omvattende Hartvormig langwerpige Bladen; een ruige gepluimde Steng; de Kelkschubben Borstelig.* V. *Dysenterica.* Rooloops.

Dee-

(3) *Inula* Fol. amplexicaul. oblong. integr. hirsutis &c. GOUAN *Monsp.* 444. Aster Caule superne Ramoso &c. *H. Cliff.* 407. Conyza Pannonica Lanuginosa. C. B. *Pin.* 265. MORIS. III. S. 7. T. 19. f. 1. Conyza 3 Austr. CLUS. *Pann.* 525. Fig. ad calcem.

(4) *Inula* Fol. amplexi-caul. Lanceolatis &c. *Fl. Suec.* II. N. 756. OED. *Dan.* 413. α. Conyza Palustris repens Britannica dicta, MORIS. III. S. 7. T. 19. f. 8. β Conyza Aq. Asteris Flore Aureo. C. B. *Pin.* 266. *Prodr.* 124. Britannica Gesneri & Lugdunensium. LOB. *Ic.* 293.

(5) *Inula* Fol. amplexi-caul. Cordato-oblongis. &c. GORT. *Belg.* 243. GOUAN *Monsp.* 444. OED. *Dan.* 410. Aster Fol. semi-ampl. oblongis &c. *Fl. Suec.* 694, 757. DAL. *Paris.* 260.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

Deeze beiden gelyken veel naar malkander, doch de eerste, die den bynaam *Britannica* voert, is veel zeldzaamer. Men vindtze, volgens den Ridder, in de Lausnits, in Beijeren en in Schoonen, een Provintie van 't Sweedsche Ryk. 't Is een Plant, naar de Conyza gelykende, met Goudgeele Bloemen. Aan de Vesten der Stad Lyons in Vrankryk groeit zy, volgens LOBEL, menigvuldig. De Bladen zyn, in zyne Afbeelding, als ook in die van de Historie der Planten van Lyons, zo HALLER te regt aanmerkt, niet omvattende in dat Kruid, 't welk naar de Water-Patich gelykt en gehouden wordt voor de echte *Britannica* der Ouden, een Kruid dat door de Friezen, daar het Leger der Romeinen gelegerd was, aan dezelven geweezen werdt, als dienstig, om de Tanden, die door 't Scheurbuik los in de Mond geworden waren, weder vast te zetten. Die hoedanigheid, nu, heeft veel meer plaats in de Groote Water-Patich of Paardik, welke, zo MUNTING heeft aangetoond, de waare Britannica der Ouden zal zyn (*).

De laatste, die den bynaam van *Rooloops* heeft, is in Europa, als ook in onze Nederlanden, op vogtige plaatsen gemeen. Men vindtze aan de Wegen, langs de Slooten, in Overysfel, Vries-

260. GMEL. *Sib.* II. p. 130. After Prat. Autumnalis Conyzæ folio. TOURNF. *Inst.* 483. Conyza media &c. C. B. *Pin.* 265. LOB. *Ic.* 345. Conyza prima. TAB. *Hist.* 1243.

(*) Zie myn II. DEELS, VIII. STUK, bladz. 399.

Vriesland, 't Sticht en elders. De Steng is Wollig, hard en Takkig, van een Elle of daaromtrent, met zeer zagte Bladen, die Tongachtig zyn, boven donker groen. De Bloemen, die geel zyn, groeijen byna Kroontjeswyze, en bestaan uit menigvuldige drietandige Tongblommetjes, in 't ronde geplaatst, de Trechterblommetjes omringende. Het Kruid bloeit in de Herfst, zynde scherp van Smaak. RAY vergelykt den Reuk by dien van Zeep. Door geheel Siberie groeit het ook aan de Rivieren, zo GMELIN zegt, die het 'er meest met gekartelde Bladen gevonden hadt. Dat de Russen, in den Optogt naar Persie, van den Rooden Loop door dit Kruid hersteld waren, was den Ridder verhaald, en daar van zal het zekerlyk den bynaam hebben. Het wordt zelfs door HOFMANN *Herba Dysenterica*, dat is Rooloops Kruid, geheten. Ons Landvolk noemt het *Heelblaadjes*.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

Een Soort van dit Geslagt, waar aan FORSKAOHL den zelfden bynaam geeft (*), omstreeks Kairo voorkomende, werdt van de Arabieren *Rara Ejub*, dat is Jobs Traanen, zegt hy, genoemd. JOB, naamelyk, zeiden zy, hadt zyne Zweeren daar mede gestreeken, en was hier door genezen. Dit, echter, hadt een rappigen Kelk en naakte Bloemsteelen, met een enkel Schubbetje onder ieder Bloem.

(6)

(*) Inula Dysenterica. *Flor. Ægypt. Arab.* p. 150.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

VI. *Inula undulata.* Golfbladig.

(6) Alant *met omvattende Hartvormig Lancetvormige gegolfde Bladen.*

Deeze Egyptische schynt de zelfde te zyn, welke die Kruidkenner *Welriekende* genoemd heeft, in 't Arabisch *Munis* genaamd of *Neschusch.* In Gelukkig Arabie werdt dezelve overal geteeld, uit hoofde van den zeer aangenaamen Reuk; wordende met Bloemkransjes, daar van, het Hoofd versierd op Feestdagen. De raauwe Bladen werden tot Spyze gebruikt. In de Geneeskunde diende zy tegens Aambeijen; wanneer de Lyder den Damp van het versch gekookte Kruid, in een doorboorde Stoel zittende, van onderen ontving (*). In de Upsalsche Tuin geteeld, hadt zy de Steng een Voet hoog, met Bladen als gezegd is en eenbloemige gebladerde Steeltjes; de Bloemen van grootte als die van 't Moederkruid, doch geel, met de Kelkblaadjes Elsvormig, aan de tippen omgekromd.

VII. *Indica.* Oostindische.

(7) Alant *met omvattende, Hartvormig Lancet-*

(6) *Inula* Fol. amplexicaulibus Cordato - Lanceolatis undulatis. *Mant.* 115. Helenium Ægypt. tomentosum &c. incanum Polii folio. VAILL. *Mem.*

(*) Inula (*Odora*) Fol. Caul. margine undulatis Linearibus amplexi - Caulibus tomentosis, Flore flavo. *Flor. Ægypt.* —— *Arabic.* uts.

(7) *Inula* Fol. amplexicaul. Cord. Lanc. &c. Helenium Ramosum &c. VAILL. *Mem.* Conyza minor Indiæ Orientalis. PLUK. T. 378. f. 2 & T. 149. f. 3. Jacobæa persoliata &c. BURM. *Zeyl.* 124. T. 55. f. 2.

cetvormige Zaagtandige Bladen, Draadachtige eenbloemige Steelen en Kogelronde Bloemen. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

Deeze Oostindische gelykt naar de volgende, maar is grooter, zegt de Ridder, en gestrekter. De Bladen zyn Lancetvormig, spits, aan den voet Hartvormig, omvattende; van boven kaal, van onderen naauwlyks ruig, met Draadachtige Steeltjes en Bloemen als van de volgende.

(8) Alant *met omvattende gegolfde Bladen, leggende Stengen en byna Kogelronde Bloemen, die zeer kort gestraald zyn.* VIII. *Inula Pulicaria.* Kogelbloemige.

De Kogelronde Bloemen en het Gewas onderscheiden deeze, die volgens de Kelkjes hier t'huis behoort, zynde voorheen tot andere Geslagten betrokken geweest. By DODONÉUS en LOBEL komtze onder den naam van *zeer kleine Conyza* voor. 't Is niettemin een Kruid, welks Steng, volgens den Heer HALLER, een Elle hoogte heeft (*). Hy noemt het *Aster*, met

(8) *Inula* Fol. amplexicaul. undulatis &c. GORT. *Belg.* 243. GOUAN *Monsp.* 445. Erigeron Fol. und. &c. *Fl. Suec.* 693, 758. Conyza minor Fl. globoso. C. B. *Pin.* 266. Conyza minima. DOD. *Pempt.* 52. LOB. *Ic.* 345. *β.* Helenium palustre annuum Hyssopi fol. crispis. VAILL. *Mem.* Con. minor Hispanica. PLUK. T. 384. f. 5. After palustris fruticosus minimus. BARR. *Ic.* 1175.

(*) *Caulis Ramosissimus Cubitalis*, zegt hy. Ik meen bespeurd

IV. AFDEEL. XV. HOOFD-STUK. *Overtollige Veelwyvery.*

met omvattende, ruige gegolfde Bladen en zeer kort gestraalde Bloemen (*). De Groeiplaats is aan de Wegen en Straaten in de gematigde deelen van Europa, zegt LINNÆUS. Hy tekent het, niettemin, onder de Sweedsche Planten aan, en betrekt 'er toe dat Astertje, welk by Kadix in Spanje groeit. *Pulicaria* of Vlookruid kan men het niet in 't byzonder doopen: want sommigen geeven het Tonderkruid, dat de Duitschers *Durrwurts* noemen, in 't algemeen dien naam. Het wordt in Languedok *l'Herbe de St. Roch* geheten.

IX. *Inula Arabica.* Arabische.

(9) Alant *met langwerpige ongesteelde Bladen, Draadachtige Bloemsteelen en Cylindrische Kelken.*

In Arabie, zo wel als in Oostindie, schynt dit Plantje voor te komen, dat zig dus zeer wel van het voorgaande onderscheidt. 't Is nogthans by FORSKAOHL, dat ik zonderling vind, onder de Arabische Planten niet opgetekend, of het moest een anderen naam hebben. Onder de Oostindische Planten vindt men 't ook by den Heer N. L. BURMANNUS niet.

(10)

speurd te hebben, dat zyn Ed. door *Cubitalis* de hoogte van een Elle, niet van een half Elle, gelyk GMELIN, verstaan heeft.

(*) *Helv. inchoat.* I. p. 33.

(9) *Inula* Fol. oblongis sessilibus &c. Aster Conyzoides Ind. Or. ramosus Caulibus sparsis. PLUK. *Alm.* 57. T. 149. f. 4.

(10) Alant *met byna ongesteelde, langwerpig Eyronde, naakte Netvormige getropte Zaagtandige Bladen; de Bloemen aan 't end ongesteeld.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. X. *Inula Spiraeifolia.* Langbladige.

(11) Alant *met ongesteelde ovaale effene Netswys' geaderde eenigermaate gekartelde Bladen en rappige Kelken.*

XI. *Squarrosa.* Rappige.

(12) Alant *met Lancetvormige, omgekromde, Zaagtandig ruuwe Bladen; hoekige Takken; de onderste Bloemen verhevener.*

XII. *Salicina.* Wilgbladige.

Veel overeenkomst hebben deeze drie, waar van de twee eersten in Italie huisvesten, de laatste vry algemeen voorkomt op Moerassige plaatsen der Noordelyke deelen van Europa, als ook in Rusland en Siberie. Men vindtze nogthans ook in de Zuidelyke deelen en in Switzerland groeit zy op zeer veele plaatsen. TABERNEMONT geeft 'er een goede Afbeelding van, onder den naam van *Geel Sterrekruid*, dat ook *Liesch-* of *Breukkruid* heette. Evenwel mankeeren 'er de kanthaairtjes aan, welke ook in

(10) *Inula* Fol. subsessili ovato-oblongis &c. Conyza media Monsp. affinis multiflora. J. B. *Hist.* II. p. 1049.

(11) *Inula* Fol. sessil. ovalibus laevibus &c. Aster Conyzoides odoratus luteus. TOURNF. *Inst.* 483. Aster luteus latifolius glaber &c. PLUK. *Alm.* 37. T. 16. f. 1.

(12) *Inula* Fol. Lanceolatis recurvis serrato-scabris &c. GOUAN *Monsp.* 445. *Fl. Suec.* 696, 759. GORT. *Ingr.* 136. GMEL. *Sib.* II. p. 177. T. 77. Bubonium luteum primum. TAB. *Hist.* 716. mihi II. p. 50.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

in de Afbeelding van GMELIN niet te vinden zyn, zo HALLER wel aanmerkt (*). De Bloemen van deeze zyn breed gestraald en gelyken veel naar die van 't gewoone Helenium of Alantswortelkruid.

XIII. *Inula hirta.* Ruige.

(13) Alant *met ongesteelde Lancetvormige omgekromde, eenigermaate Zaagtandig ruuwe Bladen; de Steng rondachtig en wat Haairig; de onderste Bloemen verhevener.*

Deeze heeft de Bladen wederzyds ruig door rosse Haairtjes, gelykende voorts naar de voorgaande zeer, maar de Kelk is als gebladerd, welk laatste ook in eene *Veroneesche Geele Aster* schynt plaats te hebben. De Groeiplaats is in Beijeren, Vrankryk en Siberie.

XIV. *Mariana.* Marylandse.

(14) Alant *met ongesteelde Lancetvormige eenigermaate Zaagtandige Haairige Bladen; byna eenbloemige iets Lymerige Steeltjes, met smalle Blaadjes.* Dee-

(*) *Helv. inchoat.* I. 32. N. 76. Zyn Ed. heeft billyk de aanhaaling der Plaat uit GMELIN, die niet 67 maar 77 moet zyn en welke in 't Werk zelf fout is, te regt gebragt.

(13) *Inula* Fol. sessilibus Lanceolatis recurvis &c. Aster luteus hirsuto Salicis folio. C. B. *Pin.* 266. Aster 3. Pannonicus Clusii luteus, Fol. hirsuto. J. B. *Hist.* II. p. 1047. Confer. Aster Conyzoides odoratus luteus. SEG. *Ver.* II. p. 211. & PLUK. T. 78. f. 4. *Item.* CAM. *Epit.* 907.

(14) *Inula* Fol. sessilibus Lanceolatis subserratis &c. Aster luteus Marianus &c. PLUK. *Mant.* 30. T. 340. f. 1. Aster Carolin. pilosus &c. MILL. *Dict.* T. 56.

Deeze Noord-Amerikaansche is geheel bezaaid met zagte witte Haairtjes: de Bloemen bepaalen Tuilswyze de Steng, maar derzelver Steeltjes zyn bezet met gesteelde Kliertjes. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(15) Alant *met ongesteelde Lancetvormige omgekromde ruuwe Bladen; de Bloemen eenigermaate gebondeld.* XV. *Inula Germanica.* Duitsche.

(16) Alant *met ongesteelde Liniaale, gespitste geribde gladde verspreide Bladen; de Steng byna eenbloemig.* XVI. *Ensifolia.* Degenbladige.

(17) Alant *met Liniaale Vleezige driepuntige Bladen.* XVII. *Crithmifolia.* Driepuntige.

Van deeze drie is de eerste in Duitschland vry gemeen en valt ook in Siberie: de tweede in Neder-Oostenryk; de derde aan de Zeekusten van Engeland, Vrankryk, Portugal en Spanje, zegt LINNÆUS. Deeze heeft de gestalte van de Zee-Venkel, ten minste wat het Loof aan-

(15) *Inula* Fol. sessilibus Lanceolatis recurvis scabris &c. Aster Foliis Lanceolatis &c. GMEL. II. p. 181. T. 78. f. 1. Conyzæ affinis Germanica. C. B. *Pin.* 266.

(16) *Inula* Fol. sessilibus Linearibus acuminatis &c. Aster Montanus Saxatilis luteus &c. BOCC. *Mus.* I. p. 31. T. 18. Aster luteus Linariæ rigido glabro folio. C. B. *Pin.* 267.

(17) *Inula* Fol. Lin. Carn. tricuspidatis. GOUAN *Monsp.* 445. Aster Flore terminali &c. *H. Cliff.* 409. R. *Lugdb.* 168. Crithm. Maritimum Flore Asteris Attici. C. B. *Pin.* 288. Crithmum Chrysanthemum. DOD. *Pempt.* 706. Littoreum Chrysanth. LOB. *Ic.* 395.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. aangaat. Sommigen noemenze *Zee-Chryſanth*, in Languedok *Limbardas* zegt GOUAN, die verhaalt, dat dezelve eens Mans langte hoog groeije.

XVIII. *Inula Provincialis.* Provencaalſche. (18) Alant *met byna Zaagtandige van onderen Wollige Bladen; de Wortelbladen geſteeld Eyrond; de Steng opgeregt eenbloemig.*

XIX. *Montana.* Bergminnende. (19) Alant *met Lancetvormige ruige effenrandige Bladen, eenbloemige Stengen en korte geſchubde Kelken.*

Deeze zyn beiden Wollig, doch de laatſte inzonderheid is als met een Sneeuwwit Dons bekleed, komende in geſtalte de Asters zeer naby, inzonderheid door den Kelk, welke van dit Geſlagt verſchilt. Zy heeft de Kelkſchubben Eyrond en aan de Steng drie of vier, zelden vyf Blaadjes. De hoogte van beiden is weinig meer dan een voet: de groeiplaats der eerſte in Provence, der laatſte by Weenen, Montpellier en in Spanje.

XX. *Æſtuans.* Heetlandige. (20) Alant *met Spatelvormige, van onderen Wollige Bladen.*

De

(18) *Inula* Fol. ſubſerratis ſubtus tomentoſis &c. Jacobæa rotundifolia incana. C. B. *Pin.* 131. *Prodr.* 69.

(19) *Inula* Fol. Lanceolatis hirſutis integerrimis. GOUAN *Monsp.* 445. Aſter Atticus luteus villoſus magno Flore. C. B. *Pin.* 267. Aſter anguſtifolius luteus. J. B. *Hiſt.* III. p. 1046.

(20) *Inula* Fol. Spatulatis ſubtus tomentoſis. †. Helen.

Vir-

De eenigste van dit Geslagt uit Zuid-Amerika afkomstig, Bladen byna als der Primula Veris hebbende. De Tongblommetjes aan den rand zyn zeer dun en fyn. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(21) Alant *met afloopende langwerpige Bladen, die fyn getand zyn, en getropte byna ongesteelde endbloemen.* XXI. *Inula Bifrons.* Tweebakkes.

Het Tonderkruid, dat den zelfden bynaam voert, wordt van sommigen geacht even 't zelfde te zyn als dit, maar ongestraald. Het onze, zegt de Ridder, heeft een Steng van een Voet hoog, die styf is en getuild, met een sterken Reuk als van Reinevaren. De Bloemen zyn geel en kort gestraald.

De drie volgende, allen smalbladig en Heesterachtig, waar onder twee Kaapsen, Blaauwe en Pynbladige bygenaamd, reeds beschreeven zynde *, kome ik tot de laatste.

* II. D. VI. ST. bl. 109-111.

(25) Alant *met Lancetvormig-Liniaale effenran-* XXV. *Fœtida.* Stinkende.

Virgæ Pastoris folio. VAILL. After Primulæ Veris foliis. PLUM. *Sp.* 10. *Ic.* 41. f. 2.

(21) *Inula* Fol. decurrent. oblongis denticulatis &c. Conyza latifolia viscosa suaveolens, Flore Aureo, e Gallo-Provincia. T. GARID. *Aix.* 125. T. 23. Conyza præalta, Caule alato, odorata. BOCC. *Mus.* p. 168. T. 121.

(25) *Inula* Fol. Lanceolato-Linearibus integerrimis &c. Solidago Fol. Lanc. Lin. *H. Cliff.* 410. Conyza Melitensis retusis foliis. BOCC. *Sic.* 26. T. 13. Pseudo-Helichrysum Melitense &c. MORIS. *Hist.* III. p. 90.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

randige Bladen, getakte Tuilen en zeer korte Bloemstraalen.

Het stinkend Kruiskruid komt deeze naby, die de gestalte van het Aschkruid heeft, zegt LINNÆUS. Zy groeit op 't Eiland Maltha, en heeft groene Bladen met geele Bloemen.

ARNICA. Valkruid.

Van de voorgaanden verschilt dit Geslagt, doordien de Straalblommetjes niet een enkelen Styl, maar vyf Meeldraadjes hebben zonder Knopjes. Het bevat de zeven volgende Soorten.

I. *Arnica. Montana.* Gemeen.

(1) Valkruid *met Eyronde geheele Bladen, de Stengbladen gepaard.*

Door geheel Europa, als ook in verscheide deelen van Siberie, komt dit Kruid voor, dat naar de Groeiplaats aanmerkelyk verschilt. Het heeft

(1) *Arnica* Fol. Ovatis integris &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 958. *Veg.* XIII. p. 638. GORT. *Belg.* 244. GOUAN *Monsp.* 446. Doronicum Fol. Caulinis oppositis. *Mat. Med.* 395. *Fl Suec.* 684, 760. OED. *Dan.* T. 63. GMEL. *Sib.* II. p. 153. Dor. Fol. oblongo-ovalibus. R. *Lugdb.* 160. Dor. Plantag. folio alterum. C. B. *Pin.* 185. Chrysanthemum latifolium. DOD. *Pempt.* 263. Doronicum Alp. quartum. CLUS. *Pann.* 520, 524. Alisma. MATTH. *Diosc.* 934. Diuretica. RENEALM. *Sp.* 118. *β.* Dor. Fol. Lanceolatis. R. *Lugdb.* 160. Caltha Alpina. TAB. *Ic.* 336.

heeft op de Alpen ſmalle Lancetvormige Bladen, terwyl het op vlakke vette Gronden het Loof byna van de Groote Weegbree heeft. Dit zyn nogthans Verſcheidenheden, welke in de Tuinen, daar men het teelt, ſtand houden. Dus ſchynt de laatſte, welke TABERNEMONT *Alpiſche Goudsbloem* tytelt, van de gemeene, welke de Duitſchers *Woudbloem* noemen, onderſcheiden te zyn.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia ſuperflua.*

Het heeft een Houtigen Wortel, met Vezels gehaaird: de Wortelbladen Ovaalachtig of breed Lancetvormig, vyf- en drieribbig, bleek; niet meer dan één of twee paaren van ſmaller Bladen aan de Steng, die gearmd is, van een Voet tot een Elle hoog, dikwils driebloemig aan den top. De Bloemen zyn hoog geel, wel twee Duimen breed met haaren krans, welke uit drietandige Tongblommetjes beſtaat. Deeze zyn niet alleen met vyf onderſcheidelyke Meeldraadjes (*Stamina*), maar ook met vyf Meelknopjes (*Antheræ*), langer dan dezelven, voorzien (*). De Kelk heeft vyftien Lancetvormige Blaadjes, een ruuw Zaad, met Pluis gekroond, bevattende. De Bloemen volgen de Zon den geheelen Dag.

De geheele Plant is ſcherp en ſterk van Reuk, doende niezen, waar van zy, zo men wil,

(*) LINN. *Flor. Suec.* II. p. 295.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD STUK. *Overtollige Veelwyvery.*

wil, den naam *Arnica* by verbastering van 't Latyn, als ook den Lotharingsen naam (*) heeft. Waarom menze by ons, daar zy op Hey-Velden in Gelderland en elders voorkomt, *Wolverley* noeme, is duister. Meer zou men de benamingen van *St. Luciaan-* en *Valkruid* mogen afleiden van haare Eigenschappen. Zy is het onderwerp geweest van veele Scheidkundige Proeven; door welken men bevonden heeft, dat de kragten meest in de vaste bittere deelen berusten. Zeer gemeen is dit Kruid, in Duitschland, zelfs onder 't Landvolk in gebruik, tegen alle inwendige Kwetzuuren, door vallen, stooten, slaan, in Menschen of Beesten. Men pryst het ook tegen Borstkwaalen. De Afzettende kragt in de Waterloozing, daar RENEAULME zo hoog mede geloopen heeft, was reeds aan LOBEL bekend en zekerlyk door hem daar van ontleend. Men geeft het Extrakt in, of zet het Kruid op Bier, Wyn, Genever. Evenwel hebben sommigen nadeelige uitwerkingen daar van gezien. De Runders laaten het staan, doch de Bokken en Geiten eeten 'er van. Waarschynlyk zal het naar de sterkte van den genen, die 'er gebruik van maakt, moeten gewoogen zyn. Zelfs verbeeldt zig GMELIN, dat het Smalbladige, als op drooger plaatsen groejjende, scherper van Sap zy, dan het Breedbladige. Dit hadt zyn Ed., in Siberie, aan Duitschers, de Ar-

(†) Tabac de Voges. *Journ. Oecon.* 1755. Dec.

Arnica gewoon, het eerstgemelde, welk alleen aldaar groeit, ingeevende, bevonden. Want in Aftrekzel, ter gifte als het Duitsche Valkruid, gebruikt, verwekte zy braaken, even als dat in grooter Gifte doet. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(2) Valkruid *met effenrandige ovaale ruige Bladen; de Steng eenbloemig Wollig ongebladerd; den Kelk van grootte als de Straalkrans.* II. *Arnica Piloselloides.* Muisoorig.

Deeze Kaapse gelykt zeer naar het Kruidje dat men Muizen-Oor noemt, hebbende de Bladen zeer ruig, doch niettemin groen, van onder en van boven. Het heeft een eenbloemig Stengetje, maar weinig langer dan de Bladen. Dus kan het de *Arnica Caffra*, van den Heer BURMANNUS *Gerbera* genaamd, niet zyn (*).

(3) Valkruid *met overhoekse Zaagtandige Bladen.* III. *Scorpioides* Scorpioenig.

In Oostenryk en Switzerland, als ook in Languedok, komt op vogtige Bergvelden deeze voor, die den Wortel krom heeft, aan de eene zy-

(2) *Arnica* Fol. integerrimis ellipticis villosis &c. *Am. Acad.* VI. Afr. 73. After Æthiop. Pilosellæ facie, tomento copioso. RAJ. *Suppl.* 165. N. 95.

(*) *Flor. Cap. Prodr.* & BURM. *Afr.* T. 55. f. 2.

(3) *Arnica* Fol. alternis serratis. GOUAN *Monsp.* 446. JACQ. *Vind.* 152. Doronicum Rad. Scorpii brachiatâ. C. B. *Pin.* 184. LOB. *Ic.* 649. β. Doronicum Radice dulci. C. B. *Pin.* 184.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

zyde veele Takjes uitgeevende: de Wortelbladen gesteeld, Eyrond, diep-Zaagtandig: aan de Steng, welke een Span of een Voet hoog is, maar zeer weinigen. Deeze draagt ééne Bloem, groot en geel, met breede Kelkschubben; de Blommetjes en Zaaden als in het gewoone Wolverley. Men heeft in den Wortel, die somtyds een zoet Sap heeft, ook een byzondere kragt gezogt. Door Water wordt 'er eens zo veel, als door Wyngeest, uit getrokken.

IV. *Arnica maritima.* Zoutwaters.

(4) Valkruid *met Lancetvormige Bladen, de onderften Zaagtandig, de Steng gebladerd en veelbloemig.*

Aan de Oevers van Kamtschatka, op 't Beerings-Eiland en verder aan de Westelyke Kusten van Noord-Amerika, is deeze Soort zeer gemeen. Zy groeit Heesterig met een dikke Steng, hebbende Bladen byna als die van den gewoonen Alants-Wortel. Dergelyke Bloemen heeft zy insgelyks, wier Tongblommetjes met ongeknopte Meeldraadjes zyn voorzien en de Zaaden allen gepluisd, even als in de voorgaande Soort.

V. *Crocea.* Saffraankleurig.

(5) Valkruid *met Eyronde uitgegulpt getande van onderen Wollige Bladen.*

Dee-

(4) *Arnica* Foliis Lanceolatis &c. † After f. potius Helenium Mar. Fruticosum &c. GMEL. *Sib.* II. p. 175.

(5) *Arnica* Fol. ovatis repando-denticulatis &c. Gerbera Fol.

Deeze Kaapſe is tot verſcheide Geſlagten betrokken geweest. 't Is een klein Plantje met groote Goud- of Saffraankleurige Bloemen, van gedaante als der voorigen. De Wortelbladen zyn geſteeld, ovaal, glad, ſtyf, Zaagswyze getand met kleine puntjes: de Bloemſteeltjes ongevaar een Span of half Voet hoog, met ſmalle Schubbige Blaadjes. In de aangehaalde evenwel, die de Heer J. BURMANNUS *Carlina* noemde, vertoonen zig deeze Schubbetjes aan de Steng niet. De Bladen zyn in ſommige Planten Hartvormig.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia ſuperflua.*

(6) Valkruid *met Vindeelige Bladen, die de Kwabbetjes rond hebben.*

VI. *Arnica Gerbera.* Vindeelige.

(7) Valkruid *met gevinde Bladen, de Slippen Liniaal.*

VII. *Coronopifolia.* Hertshoornige.

Aan de Kaap der Goede Hope vallen ook deeze beiden, waar van gezegde Hoogleeraar de eerſte met Bladen als van het Asplenium, zo

Fol. planis dentatis &c. BURM. *Afr.* 157. T. 56. f. 2. Dens Leonis Enulæ folio. PET. *Mus.* 393. Doronici forte ſpecies pumila &c. PLUK. T. 343. f. 4. Carlina Fol. latis &c. BURM. *Afr.* 154. T. 55. Tusſilago Pyrolæ folio. VAILL.

(6) *Arnica* Fol. pinnatifidis, Lobis rotundatis. Gerbera Fol. ex Radice oblongis &c. BURM. *Afr.* T. 56. f. 1. Doronicum Afr. Fol. Aſplenii. BUXB. *Cent.* V. p. 12. f. 24. Scolopendriæ ſ. Asplenii facie Planta Æthiopica. PLUK. *Alm.* 336. T. 313. f. 5.

(7) *Arnica* Fol. Pinnatis, Laciniis Linearibus. *Sp. Plant.* 1247.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

zo wel als de voorgaande, onder den naam van *Gerbera*, die door den Ridder eerst gebruikt was, uit het Kruidboek van den Heer WITSEN heeft afgebeeld en beschreeven. De laatstgemelde vind ik niets van aangetekend, dan dat zy de andere zeer naby komt.

Overtollige Veelwyvery.

Pl.LXVIII. *Fig.* 3.

Het Plantje, dat ik uit Japan bekomen heb, hier in *Fig.* 3, op Plaat LXVIII, afgebeeld, schynt my tot de *Arnica Gerbera* te behooren. Immers het heeft een der Hoofd-Kenmerken, dat de Blommetjes van de Schyf driedeelig zyn; de ééne punt veel grooter, en ik bevind de rand-Blommetjes, gelyk 'er een by *a* is afgebeeld, drietandig; doch deeze zyn zo wel met Zaadpluis voorzien als de middel-Blommetjes, *b*. Beide deeze Blommetjes zyn hier veel grooter dan natuurlyk voorgesteld, waar door zig de onvolmaaktheid der Meelknopjes in de Tongblommetjes van dit Geslagt of wel van deeze Soort, en de onvolkomenheid van den Styl in de anderen, openbaart.

DORONICUM. Wolverley.

Dit Geslagt onderscheidt zig van de voorigen, doordien de Kelkschubben op twee ryën geplaatst, van gelyke langte en langer dan de Schyf zyn: de Zaaden van de Straalkrans naakt en zonder Zaadpluis. Het bevat maar de drie volgende Soorten.

(1)

(1) Wolverley *met Hartvormige stompe Tandige Bladen; de Wortelbladen gesteeld; de Stengbladen omvattende.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. I. *Doronicum Pardalianches.* Vermaard.

Op de Alpen van Switzerland, Oostenryk en der Zuidelyke deelen van Europa, groeit dit Kruid, dat van ouds *Pardalianches* is genaamd geweest, om dat het tot verstikking der Luipaarden strekte. Ook werden 'er, wanneer men den Wortel in Vleesch mengde, andere Dieren, gelyk Wolven en Zwynen, door gedood, waar van de Nederduitsche naam *Wolverley*, die misschien verkeerdelyk aan het Valkruid gegeven wordt, zal afkomstig zyn. Dewyl de Wortel naar een Scorpioen geleek, moest het ook nadeelig voor dat Ongedierte zyn. *Doronicum*, van een heilzaamen aart, was een ander Kruid. Hier over is een groote twist tusschen die vermaarde Mannen, MATTHIOLUS en GESNERUS, geweest, welke laatste, door de Proef daar van op zig zelf te neemen, zou gestorven zyn of in groot gevaar gebragt. Doch ik zal my daar in niet mengen (*).

Het

(1) *Doronicum* Fol. Cordatis obtusis Denticulatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 959. *Veg.* XIII. p. 639. *Mat. Med.* 394. MILL. *Dict.* T. 128. GOUAN *Monsp.* 446. *H. Cliff.* 411. R. *Lugdb.* 159. Doronicum maximum. C. B. *Pin.* 185. CAM. *Epit.* 823. Doron. 3. CLUS. *Pann.* 521. LOB. *Ic.* 649. *β.* Doronicum Radice Scorpii. C. B. *Pin.* 184. Dor. latifolium. CLUS. *Hist.* II. p. 16. Aconitum Pardalianches. DOD. *Purg.* 305.

(*) Vid. HALL. *Helv. inchoat.* I. p. 36, 37.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Het Kruid geeft uit zynen Wortel lang gesteelde Hartvormige Bladen, waar tusschen een Steng opschiet van een of twee Voeten hoogte, die op 't end één groote geele Straalbloem heeft. Met veele Kelkschubben is dezelve bekleed, die spits en byna zo lang als de Tongblommetjes zyn, welke aan 't end drie Tandjes hebben, zynde het Zaad Eyrond en zonder, dat der middel-Blommetjes met Zaadpluis.

II. *Doronicum Plantagineum.* Smalbladig.

(2) Wolverley *met Eyronde, spitse, eenigermaate getande Bladen en overhoekse Takken.*

Grootelyks komen de Bladen van deeze kleinere Soort met die der Smalbladige Weegbree overeen. Zy zyn zeer glad zegt GOUAN, die deeze Soort, in Languedok, by de andere vondt groeijen. Zy valt ook in Portugal en Spanje. De Steng is Takkig, zo wel als die van 't voorgaande en ook meest eenbloemig.

III. *Bellidiastrum.* Madelievig.

(3) Wolverley *met een naakte, geheel enkelde, eenbloemige Steng.*

By

(2) *Doronicum* Fol. ovatis acutis subdentatis, Ramis alternis. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* 160. GOUAN *Monsp.* 446. Doronicum Plantaginis folio. C. B. *Pin.* 184. Dor. minus Officinarum. DALECH. LOB. *Ic.* 648. Dor. Plantaginis folio Lusitanicum. TOURNF. *Inst.* 488.

(3) *Doronicum* Scapo nudo simplicissimo &c. *H. Cliff.* 500. R. *Lugdb.* 160. GOUAN *Monsp.* 447. JACQ. *Vind.* 285. Bellidiastrum Alpinum &c. MICH. *Gen.* 32. T. 29. Bellis sylv. media Caule carens. C. B. *Pin.* 261. Bellis media. GAM. *Epit.*

By verscheide Autheuren, zo oud als nieuw, vindt men de Afbeelding van dit Kruidje, onder den naam van middelslag of groote Madelieven. Want naar de gewoone Veldbloemen van dien aart gelykt het zeer, hebbende slegts grooter Bladen en Stengetjes of Bloemsteeltjes. De Zaaden der Tongblommetjes van den omtrek zyn hier zo wel met Pluis voorzien, als die der Trechterblommetjes (*), welke het midden beslaan. Het komt met roode en witte Bloemen voor, en is zeer gemeen op de Alpen van Switzerland, zelfs in de Valeijen, ja valt ook in Italie en Tirol op belommerde plaatsen.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

PERDICIUM. Patryskruid.

De zonderlinge figuur der Blommetjes, welke

Epit. 654. CLUS. *Pann.* 609. Bellis major sylvestris. LOB. *Ic.* 476. β. Bellis Caule Pedali f. bipedali nudo &c. MENTZ. *Pug.* T. 8.

(*) Semina Radii in hac etiam papposa sunt, zegt LINNÆUS. Ik geloof dat de Heer HALLER dat woord *etiam*, 't welk dus te verstaan is, verkeerd begreepen heeft, (als of het op de andere Soorten zag,) wanneer hy den Ridder in deezen van zulk eene verwarring beschuldigt, dat die de Planten, welke naar zyn eigen bepaaling *Arnicæ* waren, *Doronica* genoemd, en éene Soort, zynde, wegens de naakte Zaaden, een echt *Doronicum*, tot een *Species* van de *Arnica* gemaakt had. De eerste Soort van *Doronicum*, by LINNÆUS en dus ook alhier, heeft de rand-Zaaden ongepluisd; de tweede kon naauwlyks daar van afgezonderd worden, en de derde, schoon de Heer JACQUIN die zeer verschillend oordeelt, kwam ten opzigt van de Kelkblaadjes overeen.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

ke tweelippig zyn, onderscheidt dit Geslagt, dat den Griekschen naam *Perdicion*, welke *Patryskruid* betekent, bekomen heeft.

Het bevatte drie Soorten, waar van ik de tweede, als Heesterig zynde, reeds beschreeven heb, zo dat maar de volgende overblyven.

I. *Perdicium semiflosculare.* Tongbloemig.

(1) Patryskruid, *dat Tongbloemig is, met eenbloemige, ongebladerde Bloemsteelen.*

Dit Kaapse Kruidje heeft een Vezeligen Wortel, welke Blaadjes uitgeeft als die der Paardebloemen en de geheele gestalte zweemt 'er zodanig naar, zelfs de Bloemen in grootte, dat men het onvoorziens daar toe betrekken zou, maar de Kelk is als der Scorzoneeren en de Bloem gestraald, met half tweedeelige Blommetjes, die de onderste Lip in tweeën, de bovenste in drieën gesneeden hebben. Het Zaadpluis is ongestamd en de Stoel naakt, gelyk in de voorigen.

III. *Brasiliens.* Brasiliaansch.

(3) Patryskruid *met byna gestraalde Bloemen, eenvoudige Kelken en Kruidige Stengen.*

In Brasil groeit, volgens den Heer ARDUIN, deeze Soort, die de Wortelbladen Lancetvormig-

(1) *Perdicium* Flore semiflosculoso, Scapo unifloro nudo. *Syst. Nat.* XII. Gen. 960. *Veg.* XIII. p. 639. *Am. Acad.* VI. Afr. 72.

(3) *Perdicium* Flor. subradiatis, Calycibus simplicibus, Caule Herbaceo. *Mant.* 115.

mig-Eyrond, met Tandjes uitgegulpt, ruig en kleverig heeft: de Bloemen aan den top naakt, in gedaante als die van het Berg-Valkruid, op eigen Steeltjes: de Kelk uit veele smaller Blaadjes bestaande, die stomp en egaal zyn, de Bloem geel: de Blommetjes op de Schyf en Straal tweelippig, tweeslagtig. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(4) Patryskruid *met byna gestraalde Bloemen, de Steng laag-Heesterig, de Bladen Lancetvormig spits effenrandig.* IV. *Perdicium lævigatum* Westindisch.

Dus geeft de Heer BERGIUS de bepaaling op van eene nieuwe Soort, uit de Westindiën door zekeren Chirurgyn mede gebragt en hem bezorgd, waar van zyn Ed., in de Stockholmse Verhandelingen, de Afbeelding en beschryving mededeelt. De Steng daar van, zegt hy, is Heesterig en glad, met groenachtige Takjes en Bladen als gezegd is, wederzyds glad. Aan 't end der Takjes komen by elkander twee, drie of vyf Bloemen die gesteeld zyn, met spitse gladde Blikjes. De Kelk is cylindrisch, veelbladig; de Bloem geel, bestaande uit Blommetjes, die een buiten-Lip hebben, welke flaauw drietandig is en de binnen-Lip in tweeën gedeeld; des zy zig als driedeelig vertoonen. Dit heeft zo wel in de middelste als in de rand-Blom-

(4) *Perdicium* Flor. subradiatis, Caule Suffruticoso &c. *Stockh. Verhand.* XXXIV. Band. 1772. p. 229. Tab. 7. An Eupator. Bermudense. PLUK. T. 243. f. 3 ?

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Blommetjes plaats. De deelen der Vrugtmaaking komen voorts met die der Samenteeligen overeen; de Zaaden zyn Rolrond, ruuw, met een ongeſtamd, Haairig, geelachtig Pluis, van langte als de Kelk. De Stoel is bezet met kleine Haairtjes.

Het *Pardiſium Capenſe*, dat de Heer N. L. BURMANNUS, uit het Kruidboek van OLDENLAND, opgeeft en beſchryft, heeft in 't geheel geen betrekking tot dit Geſlagt.

HELENIUM. Honds-Oog.

Dit Geſlagt heeft den Stoel wel in 't midden naakt, maar aan den rand Kaffig, en het Zaadpluis uit vyf Baardjes ſamengeſteld. De Kelk is enkeld, veeldeelig: de Straalblommetjes zyn ten halve in drieën geſpleeten.

I. *Helenium Autumnale.* Herfstſch.

Dus komt, als de eenigſte Soort (1), een Kruid voor, 't welk *Helenia met afloopende Bladen* door den Ridder genoemd geweest, en als zodanig beſchreeven was, zynde door TOURNEFORT *Zonnebloem* met Wilgebladen en een gevleugelde Steng getyteld. Anderen noemen 't *Chryſanthemum* en *Aſter*, waar uit blykbaar is, dat

(1) Helenium. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 961. *Veg.* XIII. p. 639. Helenia Fol. decurrentibus. *H. Cliff.* 418. *Ups.* 266. R. *Lugdb.* 180. GRON. *Virg.* II. p. 126. Chryſ. Amer. perenne. MORIS. III. S. 6. T. 6. f. 74. Aſter Floridanus Auteus Caule Alato. PLUK. T. 372. f. 4. Aſter luteus Alatus. CORN. *Canad.* 52. T. 63.

dat de Geslagtnaam, hoe bedrieglyk ook, geen betrekking hebbe tot het Alantswortel Kruid, voorheen beschreeven. Het is de *Gevleugelde geele Aster* van CORNUTUS, hebbende zyne Groeiplaats in Noord-Amerika op vogtige plaatsen.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

Zy gelykt naar de Kamille door haar Bloem, die t'eenemaal Goudgeel is, met de Baardjes agterover of nederwaards knikkende, zegt CLAYTON, en langwerpige onverdeelde gespitste Bladen, flaauw Zaagtandig, tegens elkander over. De geheele Plant heeft een aanmerkelyke bitterheid: men achtze goed tegen anderendaagse Koortsen. Waterige plaatsen bemint zy en bloeit in de Herfst. Daar komt eene andere Soort of Verscheidenheid van voor, die laager is, met dikke, ruige Bladen, zagt op 't gevoel.

BELLIS. Madelieve.

Hier is de Stoel Kegelvormig naakt; de Kelk half Kogelrond met gelyke Schubben: het Zaad Eyrondachtig, zonder Pluis.

Twee Europische Soorten komen maar in dit Geslagt voor, die duidelyk onderscheiden zyn, naamelyk.

(1) Madelieve *met een naakten Bloemsteel.*

I. *Bellis perennis.* Overblyvende.

Dit

(1) *Bellis* Scapo nudo. *Syst. Nat.* XII. Gen. 962. *Veg.* XIII. p. 640. GORT. *Belg.* 244. KRAM. *Austr.* 254. Bell. Scap. nudo unifloro. *Mat. Med.* 405. *H. Cliff.* 418. *Ups.* 265.

IV. AFDEEL XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

Dit Plantje, dat men *Madelieven* noemt, is, zo wel in ons Land, als door geheel Europa zeer bekend, wordende in 't Fransch *Paquerette* of *Marquerite*, in 't Engelsch *Daisie*, in 't Sweedsch *Pytter*, in 't Hoogduitsch *Maijlieben* geheten. Men noemtze by ons ook *Mayzoetjes* en, dewyl zy veel op de Velden groeijen, *Veldbloempjes*, in Friesland *Fennebloemen*. Men wil dat zy haaren Latynschen naam van de schoonheid hebben zouden. 't Is zeker dat het fraaije Bloempjes zyn, inzonderheid de volbloemige van Roozen, Purper- en andere met wit gemengelde Kleuren, die in grootte der Bloemen de gewoone enkelde der Velden veel te boven gaan. Deeze mogen derhalve wel *Maagdelieven* genoemd worden, als tot sieraad verstrekkende voor 't jonge Volk, onder 't gemeen. In aartigheid munten de zogenaamde Madelieven met Kindertjes op de kant, of Bloem uit Bloem opschietende, met Pypachtige Blommetjes en andere Verscheidenheden, uit. Somtyds komt dit Plantje, in 't wilde, met gevulde voor en is ook met ongestraalde Bloemen gevonden. 't Bloeit byna het geheele Jaar, en de Bloe-

265. *Fl. Suec.* 707, 761. Bellis sylv. minor. C. B. *Pin.* 267. Bellis sylv. DOD. *Pempt.* 265. *β.* Bell. Hort. Fl. pleno. C. B. *Pin.* 261. LOB. *Ic.* 477. *γ.* Fl. albo bullato. TOURNF. *Inst.* 491. *δ.* Hort. rubra, Flore multipl. fistuloso T. ibid. *ε.* Bellis Hort. prolifera. LOB. *Ic.* 477. Vide WEINM. Pl. N. 236, 237.

ſtloemen gaan by nagt toe, op de Velden. Volgens TOURNEFORT zouden de Zaaden der Tongblommetjes eenig Pluis ſchynen te hebben, die der Schyf- of middel-Blommetjes niet, 't welk nader onderzoek verdient (*). IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia ſuperflua.*

Het is een zagt, Zuurachtig, eenigszins ſamentrekkend Kruidje, welks Afkookzel groen wordt en door verdikking als een Zoutige Room. Men kan het onder ander Moes tot Vleeſchſop gebruiken en het wordt onder de tegen-Schorbutiſche Kruiden geteld. Van 't Vee echter wordt het niet, dan by gebrek van Gras, genuttigd. De Stahliaanen hebben zeer hoog geloopen met de kragt der Bloemen tegen Borstkwaalen en andere Ongemakken. Sommigen hebben 't Kruid als ſcherp beſchreeven, en de Wortel, inderdaad, heeft een aanmerkelyke ſcherpheid, welke door 't droogen niet verdwynt. Buiten twyfel zal het op drooge of op vogtige Gronden, op Heijen of in Tuinen groeijende, zeer in hoedanigheid verſchillen. In 't Engelſch heeft men 't *Bruiſewort* geheten, om dat de Blaadjes zeer goed zyn, te leggen op blaauwe Plekken en Kneuzingen. Dewyl het een Wondmiddel is, voert het den naam van *Conſolida minor Pratenſis* in de Apotheeken (†).

(2)

(*) Zie TOURNF. *Inſt.* Tab. 280. HALLER haalt dit tot berispiug van LINNÆUS aan; doch 't is wonder, daar hy het getal der Rand- of Tongblommetjes heeft gelieven te tellen in deeze Plant, dat hy zulks zelf ook niet onderzogt hebbe.

(†) RUTTY *Mat. Med.* p. 60.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(2) Madelieve *met de Steng eenigermaate gebladerd.*

II. *Bellis annua.* Jaarlykse. In Spanje, Italie, als ook in Languedok en Provence, valt dit Jaarlyks Kruidje, laager dan een Handpalm, hebbende Stengetjes van een half Voet of daar omtrent, draagende maar één Bloem, in 't midden groenachtig geel, en wit gestraald. Het komt dikwils aan den Zeekant van Languedok voor, met kleine Blaadjes, die wederzyds twee of drie Tandjes hebben, zo GOUAN aantekent.

BELLIUM Madelon.

Dit Geslagt heeft ook een naakten Stoel en de Kelk bestaat uit gelyke Blaadjes: maar de Zaaden zyn Kegelachtig met een agtbladig Kaffig Kroontje en een gebaard Pluis. Hier toe heeft de Heer LINNÆUS de twee volgende Soorten, beiden Europische, betrokken.

I. *Bellium Bellidioides.* Madelievig. (1) Madelon *met naakte Draadachtige Bloemsteeltjes.*

Dit

(2) *Bellis* Caule subfolioso. Bell. Caule subsimplici subquadrifloro. GOUAN *Monsp.* 447. Bell. Hort. Pediculo folioso. C. B. *Pin.* 262. *Prodr.* 121. Bellis minima Prat. Caule folioso. BOCC. *Mus.* II. p. 96. T. 35. Bell. maritima Fol. Agerati. C. B. *Pin.* 261. *Prodr.* 121.

(1) *Bellium* Scapis nudis Filiformibus. *Syst. Nat. Veg.* XIII. Gen. 1322. p. 640. *Mant.* 285. Bellis omnium minima. TRIUMF. *Obs.* p. 82. T. Bellis maritima minima, Roris Solis folio, Cyrenaica. BOCC. *Mus.* 149. T. 107. Bellis Foliis parvis Flor. albis, Alpina. MENTZ. *Pug.* T. 8?

Dit Kruidje was voor heen tot de Madelieven t'huis gebragt. Op dorre plaatsen, omstreeks de Stad Rome, groeit het menigvuldig met Blaadjes naauwlyks een Nagel groot en Stengetjes van geen Vinger lang, de Bloemen byna als der andere Madelieven, doch enkeld, niet dubbeld, gelyk in dezelven, gestraald; hoewel het, even als die, reeds in 't vroege Voorjaar bloeit. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(2) Madelon *met een gebladerd Stengetje.* II. *Bellium minutum.* Zeer klein.

Dit is een van de allerkleinste Plantjes, op Kandia en in de Levant aan Bronnen groeijende. Het heeft een Stengetje van maar een Duim hoog, Haairachtig dun en stomp Eyronde Blaadjes: aan 't end twee eenbloemige Steeltjes of maar één, en de Kelk is van grootte als een Koolzaadje. Dit zou door 't Mikroskoop waar te neemen zyn, om de regte geschapenheid van de Vrugtmaakende deelen te ontdekken.

TAGETES. Afrikaan.

Een naakte Stoel; het Zaadkuifje van vyf opgeregte Baardjes: de Kelk eenbladig, vyftandig, pypachtig en vier of vyf blyvende Straalblommetjes, onderscheiden dit Geslagt, het welk de bekende Bloemen van dien naam, en derzelver mede-Soorten, bevat; naamelyk

(1)

(2) *Bellium* Caule foliofo. *Mant.* 286. Pectis minuta. *Sp. Plant.* 1250. Bellis Cretica Fontana omnium minima, TOURN. *Cor.* 37.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. I. *Tagetes patula.* Hurkende.

(1) Afrikaan *met een byna geheel verdeelde uitgebreide Steng.*

Deeze, die men *Fluweelbloem* noemt, is een kleine Soort van Afrikaanen, van de groote door 't Gewas genoegzaam verschillende. Het is in alle opzigten kleiner; de Stengen verdeelen zig digt by den Grond en hebben ondersteuning noodig of vallen neer. De Bloemsteelen zyn langer en de Kleur der Bloemen is hooger; de Reuk van 't Kruid sterker.

Van de Fluweelbloemen, die men in 't byzonder *Flos Tunetanus* of Tunisbloem noemt, worden in de Bloemhoven Verscheidenheden geteeld. Men heeftze 'er met dubbelde Bloemen; want de enkelde worden dikwils weggesmeeten. De Bloem is grooter, of kleiner, van Kleur enkel geel, of geel met bruin Karmozyn - roode Vlakken. Ook komen, zy gelyk de groote, die men Afrikaanen noemt, met enkel Pypblommetjes voor, enz. DILLENIUS beeldt 'er een aanmerkelyke Verscheidenheid van af, welke de Steng twee of drie Voeten hoog en overendstaande, de Bloemen vry groot en enkeld, doch met

(1) *Tagetes* Caule subdiviso patulo. *Syst. Nat.* XII. Gen. 964. *Veg.* XIII. p. 640. *H. Cliff.* 418. *Ups.* 267. R. *Lugdb.* 180. GOUAN *Monsp.* 447. Tanacetum Afric. f. Flos Africanus minor. C. B. *Pin.* 132. Flos Africanus. DOD. *Pempt.* 255. *β.* Tagetes Ind. minor multiplicato Flore. TOURNF. *Inst.* 488. Tagetes minor Fl. fulvo maculato. DILL. *Elth.* 273. T. 279. f. 361.

met lange rosse Vlakken op het geel getekend hadt, hebbende agt Straalblommetjes. Deeze is by de Bloemisten ook bekend.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. II. *Tagetes erecta.* Opstaande.

(2) Afrikaan *met een enkelde opstaande Steng en naakte eenbloemige Bloemsteelen.*

Deeze noemt men, in 't byzonder, *Afrikaan*; hoewel het gantsch onzeker is, of dezelve van Afrikaanschen oirsprong zy. De Keizerlyke Lyf-Arts DODONÉUS zegt wel, dat deeze Bloemen, toen Keizer KAREL de V. de Overwinning op die van Tunis behaald had, van daar in Europa overgebragt waren. Die Togt geschiedde in 't jaar 1535 en 't Werk van gezegden Kruidkenner kwam, door CLUSIUS uit het Hoogduitsch vertaald zynde, in 't Fransch uit, in den jaare 1557. FUCHSIUS hadt in den jaare 1542 reeds een goede Afbeelding van deeze Bloemplant gegeven, en dezelve *Tagetes Indica* genoemd, onder welken naam TOURNEFORT, naderhand, dit Geslagt geboekstaafd heeft. APULEJUS heeft, zegt hy, het woord *Tagetes* eerst gebruikt, om het Reine-

(2) *Tagetes* Caule simpl. erecto, Pedunculis nudis unifloris. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* 180. GOUAN *Monsp.* 448. Tanacetum Afric. majus simplici Flore. C. B. *Pin.* 133. LOB. *Ic.* 714. Caryophyllus Indicus. CAM. *Epit.* 406. β. Tag. maximus rectus, Fl. multiplicato. LOB. *Ic.* 713. γ. Tag. Mexic. Flore fistuloso. COL. *Ecphr.* II. p. 47. T. 46. f. 1. δ. Tag. Mexic. alter polyanthos. COL. *Ecphr.* 2. p. 48. T. 46.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

nevaren, dat men thans *Tanacetum* noemt, te betekenen (*). Zou men, nu, uit die benaaming van FUCHSIUS mogen denken, dat dit Gewas van Amerikaanſchen oirſprong zy: terwyl het zekerlyk in Mexiko of Nieuw Spanje groeit? Of is het Zaad derwaards door de Spanjaarden overgebragt en voortgeteeld. Of is het naderhand in de Ooſterſche Landen gekomen?

In de Natuurlyke Hiſtorie van Mexiko, door FRANCISCUS HERNANDEZ (†), vindt men de Fluweelbloemen zeer natuurlyk afgebeeld, die 'er *Mexikaanſche Anjelieren* genoemd worden, en waar van hy zegt, dat zy allen Bladen hebben als die van 't Reinevaren en geele of uit den geelen Rosachtige Bloemen. Zeven voornaame Verſcheidenheden waren daar van in Nieuw Spanje. De eerſte en uitmuntendſte hadt de Bloemen geel en zeer volbladig, als een witte Roos, wordende deswegen *Cempoal Xochitl* van de Mexikaanen geheten. Dit was de grootſte Plant, met de uitgebreidſte Bladen. De

(*) Dit zo zynde, vervalt de gisſing van VAILLANT, wanneer hy zegt, *Tagetes eſt peutêtre le nom, que porte ce Genre de Plantes, dans le pays, dont nous ſont venuës ſes Eſpeces.* *Mem. de* 1720. p. 408.

(†) Deeze was Lyf-Arts van Koning PHILIPS den II., die in 't jaar 1555 Koning van Spanje wierdt, en is door denzelven, in hoedanigheid als Opper-Arts van Mexiko, derwaards afgevaardigd, om de Natuurlyke Hiſtorie van dat Land te onderzoeken.

De tweede in grootte, zo van Blad als Bloem, veel daar by te kort fchietende, voerde den naam van *Oquichtli Cocaxochitl* of Mannelyke, in vergelyking met de overigen, die wederom kleiner waren. Deeze Bloem wordt by hem enkeld vertoond, als beftaande uit zeven randblaadjes, met een Kroontje in 't midden. De derde en vierde waren byna even groot, maar de eene bont, de andere bleek, even als de vyfde en zesde die kleiner waren en de zevende de allerkleinfte van Blad en Bloem, geel van Kleur. Hy voegt 'er by, „ deeze Soorten „ komen uit Zaad overal, doch best in heete „ Landen voort; hebbende *reeds lang* by de „ Spanjaarden geblonken en ook andere Volken „ met haare Bloemen verheugd."

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

Uit dit laatfte moet men voor vast befluiten, dat HERNANDEZ de Fluweelbloemen reeds in Europa gekend had, eer hy naar de nieuwe Wereld trok, en dus fchynt my het denkbeeld van DODONÆUS niet te verachten, dat dezelven uit Afrika afkomftig zyn, ten minfte de eigentlyke *Afrikaan*. Want deeze vondt FORSKAOHL niet alleen in Egypte als een Tuin- of Akker-Plant, maar zy wierd ook op de Vlakten in Arabie geteeld, ja groeide 'er in 't wilde of kwam 'er van zelf voort (*). Dit was alleen de Opftaande (*Tagetes erecta*) en niet de Hurken-

(*) *Flor. Arab.* p. CXX.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

kende (*Tagetis patula*) of doorgaans zogenaamde de Fluweelbloem, welke het, naar ſchyn der Afbeelding en volgens de aanhaaling van LINNÆUS (*), is geweest, die HERNANDEZ als de eerſte en ver de grootſte Soort van Mexikaanſche Anjelieren voorſtelt, en de eenigſte waar van hy het geheele Gewas afbeeldt (†).

Zou men dan niet mogen denken, dat de Fluweelbloemen of kleine Afrikaanen uit Westindie; de grooten uit Afrika afkomſtig zyn (‡). Immers dat deeze laatſten kleiner van Gewas, Blad en Bloem, waren dan de anderen, gelyk uit de aanhaalingen van LINNÆUS volgen moet (§), zal niemand ligt toeſtemmen. Ook ſchikken, zo ik meen bevonden te hebben, de Afrikaanen zig gemakkelyker en zekerer tot Zaadwinning en Voortteeling dan de Fluweelbloemen, van welke men ook meer Verſcheidenheden in Kleur heeft. De Franſchen noemenze beiden *Oeillets d'Inde*, dat is Indiſche Anjelieren, en dus kon HERNANDEZ, ſchoon hy

(*) *In Horto Cliffortiano.*

(†) By BOERHAAVE, evenwel, is deeze eerſte van HERNANDEZ de Groote Dubbelde Afrikaan. *Hort. Lugdb.* I. p. 124.

(‡) Hæc Planta non ex Indiâ ſed e Cataloniâ primum allata eſt, hadt BOERHAAVE in zyne Lesſen gezegd. *Hiſt. Plant.* p. 171.

(§) Want zyn Ed. haalt op de *Tagetes erecta* niet alleen de tweede, maar zelfs, volgens COLUMNA, de vierde Soort van HERNANDEZ, die nog kleiner is, aan; en ſtelt de Groeiplaats der Grooten Mexico, der kleinen Zuid-Amerika te zyn.

hy de Afrikaanen maar in Europa hadt gezien, de Fluweelbloemen, als tot dezelven behoorende, aanmerken.

IV. Afdeel. XX. Hoofdstuk. *Polygamia superflua.*

Sommigen hebben dit Kruid, wegens den zwaaren Reuk, als Vergiftig aangemerkt, doch dat de Geur der Bloemen niet onaangenaam noch nadeelig is, bewyst de teeling der Afrikaanen by geheele Akkeren, in de Diemermeer en elders by deeze Stad, ten gebruike der Jooden, die 'er, zonder hinder, hunne Loverhutten mede verſieren. Dat een Kat, door het eeten der Bloemen met jonge Kaas gemengd, en Muizen door het eeten der Zaaden zouden geſtorven zyn, verhaalt DODONÉUS. Ook was een Jongen, door het kaauwen der Bloemen, de Mond en Tong gezwollen. BOERHAAVE verbeeldde zig, dat 'er, ten dien opzigte, verſchil in zy naar den Landaart en naar de Soorten (*). In Barbarie wordt dit Kruid, zeid' hy, tegen veele Ziekten met vrugt gebruikt (†). HERNANDEZ erkent wel, dat het ſcherp van Smaak zy en zwaar van Reuk, doch merkt het als een uitmuntend Genees- en Maagmiddel, ook als Zweetdryvende en Verſtoppingen wegneemende, aan (‡).

(3)

(*) De nona et decima conſtat, quod comeſtæ hominem occidant. *Hiſt. Plant.* uts. Dit zyn de kleinſte Fluweelbloemen.

(†) In Mauritania eſt Planta optima contra multos Morbos. *Ibid.*

(‡) *Hiſt. Nat. Mexic.* p. 154.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. III. *Tagetes minuta.* Kleinbloemige.

(3) Afrikaan *met een enkelde regte Steng en geschubde veelbloemige Bloemsteeltjes.*

Natuurlyk schynt deeze, die uit het Land omstreeks Buenos Ayres, in Zuid-Amerika, afkomstig was, één of twee Voeten hoogte te bereiken, maar, in de Tuinen gezaaid, gelyk menze in die van den Heer CLIFFORT gehad heeft, groeide zy veel hooger. In Potten kreeg DILLENIUS haar tot tien en elf en in de vrye Grond tot nog meer hoogte op. 't Schynt dat hier toe de Chilische van FEUILLÉE te betrekken zyn, welke die Autheur aanmerkt in Gewas niet van de gewoone Afrikaanen te verschillen, maar in de kleinte der Bloemen, welke niet boven een Kwartier Duims breed waren, met vyf, of ook maar met twee Tongblommetjes. De Indiaanen aten daar van, wanneer zy van 't Vischvangen t'huis kwamen, om zig te verwarmen. Die van DILLENIUS hadden twee, drie of vier, Straalblommetjes (*).

De

(3) *Tagetes* Caule simplici recto, Pedunc. Squamosis multifloris *H. Cliff.* 419. Tagetes multiflora, minuto Flore albicante. DILL. *Elth.* 374. T. 280. f. 362.

(*) Dit laatste zou nader overeenkomen met de bepaaling van het getal der Straalblommetjes, welke LINNÆUS in dit Geslagt opgeeft, wanneer hy zegt *Radius quinqueflorus.* Immers in de Afrikaanen, zo wel als in de Fluweelbloemen, is dit getal dikwils van zeven of agt tot tien; gelyk men ook zien kan op de Plaaten, welke WEINMANN van de Verscheidenheden deezer heerlyke Bloemen geeft, N. 960-963.

De Kruidkenners denkbeelden, dat dit Kruid de *Othonna* der Italiaanen of het *Lycoperſicon* van GALENUS zoude geweest zyn, gaa ik, om de onzekerheid, voorby. Ook ſtap ik het voorheen beſchreeven Geſlagt van *Leyſera*, daar ik ééne Soort van in Plaat gebragt heb (*), thans over, en kome dus tot dat van. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia ſuperflua.*

ZINNIA.

't Welk naar den Kruidkundigen Heer ZINN, te Gottingen, genoemd is: een thans in onze Nederlanden vry gemeene Zaay-Bloemplant, waar van men twee Soorten heeft.

De Kenmerken beſtaan in een Kaffige Stoel; een Zaadkuifje van twee opſtaande Baardjes; een Eyrond-Cylindriſche Kelk, die geſchubd is, en blyvende onverdeelde Straalblommetjes.

(1) Zinnia *met ongeſteelde Bloemen.* I. *Zinnia pauciflora.* Minbloemige.

Onder den naam van *Verbeſina* met gepaarde ruuwe Bladen, die Eyrond, ſpits en effenran-

(*) Zie myn II. DEELS VI. STUK, bladz. 112, Pl. XXXIII. *Fig.* 1.

(1) *Zinnia* Flor. ſeſſilibus. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 974. *Veg.* XIII. p. 641. Chryſogonum Fol. ſeſſilibus &c. *Sp. Plant.* I. p. 920. Bidens Calyce oblongo &c. MILL. *Dict.* T. 64. Verbeſina Fol. oppoſitis ſcabris &c. *Act. Petrop.* 1763. p. 325. T. 13. Rudbeckia Fol. oppoſitis. ZINN. *Gott.* 409. T. 1. Lejica. HILL. *Exot.* N. 29. Craſſina. SCEPIN. *Diſſ. Acad.*

IV. Afdeel. XX. Hoofdstuk. *Overtollige Veelwyvery.*

randig zyn, vindt men deeze in de Verhandelingen der Rus-Keizerlyke Akademie voorgesteld en afgebeeld. MILLER noemtze *Bidens* met een langwerpigen Kelk, en merkt aan, dat de Straalblommetjes niet afvallen. *Rudbeckia* hadt gedagte ZINNIUS haar getyteld.

't Is een Bloemgewas, dat veel naar de Afrikaanen gelykt, maar kleiner; de Steng regtopstaande hebbende, die omvat wordt door de Bladen, welke Hartvormig Eyrond zyn en glad, maar ruuw van rand. Op 't end heeft de Steng een gladden Cylindrischen Kelk en een flets geelachtige Bloem. Uit de Oxels der Bladen, om laag, komen Takken voort, die ook Bloem draagen, hooger dan de Steng zig verheffende.

II. *Zinnia multiflora.* Veelbloemige.

(2) Zinnia *met gesteelde Bloemen.*

Deeze schynt geene Verscheidenheid van de voorgaande te kunnen zyn, nu men weet, dat de Zaaden, onder den naam van *Goudsbloem van Brâsil*, overgezonden waren, terwyl de andere uit Peru afkomstig is. Deeze onderscheidt zig meest door haare hoogroode Bloemen, die van onderen groenachtig geel zyn. Voorts is zy ook kleiner van Gewas (*); zy heeft de Steng

(2) *Zinnia* Flor. pedunculatis. Zinnia multiflora. LINN. *Dec.* II. p. 23. T. 12. JACQ. *Obs.* II. p. 19. T. 40.

(*) Het onderscheid van den Grond moet daar in veel doen: de jonge Heer LINNÆUS zegt, dat deeze de helft klei-

Steng rond, niet hoekig of gesleufd, maar ruighaairig: de Bladen niet omvattende; de Bloemen met lange naakte Steeltjes, ook veel meer in getal en minder groot, byna als die der Fluweelbloemen: de Kelkschubben niet rond, maar langwerpig: welk alles een groot verschil aanduidt. Na 't bloeijen worden de Bloemblaadjes, die een Goudglans hadden, droevig rood, van onderen groen, en eindelyk bruin, blyvende onder de aanryping van het Zaad, dat aan den Omtrek lang is en met een Bloemblaadje gekroond, in 't midden breeder, hebbende twee Tandjes of Baardjes, van ongelyke langte. De Heer JACQUIN heeft het getal der Straalblommetjes, in deeze Soort, van vyftien tot dertig waargenomen, dat ongemeen van de voorgaande, die 'er maar van vyf tot tien heeft (*), verschilt.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

Zeer aartig en fraay staan deeze Bloemen, die, wanneer zy door de Tuinierkonst tot dubbeldheid of vulling zullen gebragt zyn, (waar toe men, volgens de Waarneemingen van Doktor HILL op andere Planten, hope mag hebben)

kleiner is, dan de voorgaande; de Heer JACQUIN, dat zy de Steng twee, drie of vier Voeten hoog heeft: welke hoogte ik hier, op ver naa, de Geelbloemige nooit heb zien bereiken.

(*) Volgens *Gen. Plant.* Ed. VI. In de laatste Uitgaave van 't *Syst. Nat.* vindt men nog derzelver getal, in dit Geslagt, ook op vyfgesteld. *Radius quinqueflorus.* vid. Elenchum. p. 590.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

ben,) geen klein sieraad der Bloemhoven zullen uitmaaken.

PECTIS. Kamkruid.

De Stoel is naakt; het Zaadkuifje Baardig; de Kelk vyfbladig Rolrond; 't getal der Straalblommetjes wederom vyf, volgens den Ridder, in dit Geslagt, dat mooglyk van de Kamswyze Haairtjes der Bladen zynen naam heeft. Het bevat de drie volgende Amerikaansche Soorten, allen Jaarlykse of Zaaiplanten, gelyk de voorigen.

I. *Pectis ciliaris.* Kanthaairig.

(1) Kamkruid *met Liniaale kanthaairige Bladen.*

II. *Punctata.* Gestippeld.

(2) Kamkruid *met Liniaale effenrandige van onderen gestippelde Bladen.*

III. *Linifolia.* Vlaschbladig.

(3) Kamkruid *met Liniaale effenrandige, wederzyds gladde Bladen.*

Dus

(1) *Pectis* Fol. Linearibus ciliatis. *Syst. Nat.* XII. Gen. 965. *Veg.* XIII. p. 641. *Am. Acad.* V. p. 407. Jacobæa Fol. Salicis ad margines pilosis. PLUM. *Sp.* 10. *Ic.* 151. 2.

(2) *Pectis* Fol. Lin. integerr. subtus punctatis. JACQ. *Amer. Hist.* 216. T. 128. Chondrilla Fol. angustis et ad oras punctatis. PLUM. *Sp.* 10. *Ic.* 86. f. 1.

(3) *Pectis* Fol. Lin. integerr. utrinque lævibus. *Am. Acad.* V. p. 407. Tagetes minor. BROWN. *Jam.* 319. Hieracium Fruticosum, angust. Gramineis foliis, Capit. parvis. SLOAN. *Jam.* 123. *Hist.* I. p. 255. T. 149. f. 3.

Dus onderſcheiden zig deeze Soorten, die allen in ſmalbladigheid overeenkomen, en, zo het toeſchynt, kleine Plantjes zyn. Het eerſte heeft de Steng naauwlyks een Span, het laatſte, welks Bladen ſmalst en Gras- of Vlaſchachtig zyn, anderhalf Voet hoog. Van het *Geſtippelde*, welk de Heer JACQUIN, by Karthagena in de Westindiën, gemeen vondt aan de kanten der Bosſchen, geeft zyn Ed. de volgende beſchryving.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia ſuperflua.*

„ Het is een Jaarlyks, teder, opgeregt Kruid, „ van twee of drie Voeten hoogte, met gladde, „ geſtreepte, gegaffelde Takjes, en Liniaale, „ wederzyds verdunde, geſpitſte, effenrandige, „ van boven gladde Bladen, die van onderen „ geſtippeld, aan den voet wederzyds gehaaird, „ tegenover elkander, byna ongeſteeld, ander- „ half Duim lang zyn. De Bloemſteeltjes, „ eenbloemig, eenzaam, byna zo lang als de „ Bladen, komen in de mikken der Stengen „ en ſomtyds ook in de Oxels der Bladen voort. „ De Bloemen zyn zeer klein, vuilgeel, zonder „ Reuk. Zy hebben vyf Tongblommetjes en „ het Zaad, in kleine Hoofdjes vergaard, is „ met twee Borſteltjes gekroond.". Wylen de Hoogleeraar J. BURMANNUS hadt deeze tot de *Knautia* betrokken gehad (*).

CHRY-

(*) Deeze meermaals van my aangehaalde Heer, die den weg tot de kennis der Kaapſe en Oostindiſche Planten door zyne Kruidkundige Werken gebaand, en buitendien, door het

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

CHRYSANTHEMUM. Chrysanth.

De byzondere Kenmerken van dit Geslagt bestaan in een naakte Stoel, het Zaadkuifje als een Zoompje; den Kelk half Kogelrond te hebben en met over elkander leggende Schubben bekleed, welke Vliezig gerand zyn.

't Getal der Soorten van Chrysanthen, die men in Wit- en Geelstraalige onderscheiden kan, is meer dan twintig, als volgt.

A. Wit gestraalde.

I. *Chrysanthemum Frutescens.* Heesterige.

(1) Chrysanth, *die Heesterig is, met Vleezige Liniaale gevinde getande Bladen, aan de tippen driedeelig.*

Het Volk, op de Kanarische Eilanden, noemt dit Gewas, dat den Smaak byna van Bertram of Peper heeft, *Magala.* Het schiet uit den Wortel Stengen van een Vinger dik en wit van Bast, een Elle hoog, met Bladen als gezegd is en

het voorthelpen van den Heer LINNÆUS en andere Kruidkundigen, als ook door zynen onvermoeiden arbeid en gemeenzaame Onderwyzingen in de Kruidtuin deezer Stad, de Geleerde Wereld zo veel dienst gedaan heeft, is kort voor dat ik dit schryf, den 22 *January* deezes Jaars 1779, naamelyk, in de Ouderdom van by de 73 Jaaren, overleeden.

(1) *Chrysanthemum* Fruticosum, Fol. Carnosis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 966. *Veg.* XIII. p. 641. *H. Cliff.* 417. R. *Lugdb.* 174. Leucanth. Canariense Sap. Pyrethri. WALTH. *Hort.* 31. T. 24. Buphthalmum Can. Leucanthemum. PLUK. *Alm.* 73. T. 272. f. 6.

en wit gestraalde Bloemen, waar op een plat- IV. AFDEEL.
achtig Zaad volgt. XX. HOOFD-STUK.

(2) Chrysanth *met Lancetvormige Bladen, die aan 't end Zaagtandig en wederzyds gespitst zyn.* II. *Chrysanthemum serotinum.* Laatbloeijende.

Dewyl dit Kruid laat bloeit, zou het misschien uit Noord-Amerika kunnen afkomstig zyn, zegt de Ridder. Zyn Ed. zal de Noordelyke deelen of Kanada bedoelen: want daar is reden voor; dewyl, wegens de overmaatige Koude van dat Land, de Zomer aldaar laater dan by ons zal invallen. Het zelfde zien wy in de Asters en dergelyken, van daar afkomstig, plaats hebben. Hoe 't zy, deeze heeft de breedste Bladen, zegt MORISON, van alle groote Madelieven; de Bloemen zyn ook groot, de Wortel kruipt ver in de Grond en het Kruid, dat Takkig is, bereikt byna eens Mans hoogte.

(3) Chrysanth *met alle Bladen Wigvormig langwerpig, Vleezig, ingesneeden.* III. *Atratum.* Zwartkelkige.

(4) Chrysanth *met Wigvormige Vindeelige Bla-* IV. *Alpinum.* Alpisch.

(2) *Chrysanthemum* Fol. Lanceolatis &c. *H. Cliff.* 416. R. *Lugdb.* 174. Bellis major Rad. repente &c. MORIS. *Hist.* III. p. 29. S. 6. T. 9. f. 11. Bellis Americana procerior fœtida Ramosa &c. PLUK. *Alm.* 65. T. 17. f. 2.

(3) *Chrysanthemum* Fol. omnibus Cuneiformibus &c. JACQ. *Vind.* 151. Bellis Alpina major Folio rigido. C. B. *Pin.* 261. Item minor et Montana major Folio acuto. *Ibid.*

(4) *Chrysanthemum* Fol. Cuneiformibus pinnatifidis &c. GER.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD. STUK. *Overtollige Veelwyvery.* PL. LXIX. *Fig.* 3.

Bladen, de Slippen onverdeeld; en eenbloemige Stengen.

Op de Gebergten van Switzerland en Oostenryk, als ook op die van Provence, komen deeze twee Soorten voor, welke in gestalte weinig overeenkomst hebben. De Steng der eerste is overhoeks bezet met styve getande Lancetvormige Bladen, die opwaards allengs verkleinen, terwyl de Wortelbladen Wigvormig, en gekwabd zyn aan de tip. Zy heeft een zwart gerande Bloemkelk, eenig op de Steng (*). De andere heeft ook eenbloemige Stengetjes, naauwlyks een Span hoog en byna naakt, voortkomende uit een trop van Vindeelige Wortelbladen. De Wortel is in deeze Houtig en scherp van Smaak. De Bloemen, die gelyk in de andere wit gestraald zyn, hebben de Kelkschubben zwart en rappig. Met de eerste is een Plantje, dat ik van de Kaap ontvangen heb, nagenoeg overeenkomstig. Zie 't zelve afgebeeld in *Fig.* 3, op PLAAT LXIX.

(5) Chry-

GER. *Prov.* 206. Chamæmelum Alpinum. C. B. *Pin.* 136. Leucanthemum Alpinum tenuifolium. CLUS. *Hist.* I. p. 335. *Pann.* 564. BARR. *Ic.* 458. f. 3. Pyrethrum Caule unifloro, Fol. glaucis palmatis. HALL. *Helv. inchoat.* p. 40. N. 96.

(*) Zeer veele Verscheidenheden van deeze Soort heeft de Heer HALLER opgetekend.

(5) Chrysanth *met omvattende langwerpige Bladen, die om laag diep en grof, om hoog fyn getand zyn.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. V. *Chrysanthemum Leucanthemum.* Omvattende.

Wegens de Bloemen wordt deeze, by de Autheuren, Groote *Madelieven* geheten, hoewel zy in Gewas daar mede geen de minste overeenkomst heeft. De Heer HALLER verwart ze met de Zwartkelkige, betrekkende deeze zowel als die tot zyne *Matricaria* met de Wortelbladen Eyrond gesteeld, gekarteld; de Stengbladen omvattende en getand (*). Een teken van overeenkomst stelt hy in de lange gekruiste Tanden der Bladen, om de Steng; doch die hebben, behoudens zyne achting, wel in deeze *Groote Madelieven* der Autheuren, die men by ons ook *Ganzebloemen* noemt, plaats, doch worden niet gevonden in de gedagte Zwartkelkige, welke zelfs geene omvattende Bladen heeft: immers zo men de Afbeeldingen van C. BAU-

(5) *Chrysanthemum* Fol. amplexicaulibus oblongis, superne serratis, inferne dentatis. *Mat. Med.* 404. GORT. *Belg.* 245. KRAM. *Austr.* 255. *Fl. Suec.* 700, 763. GOUAN *Monsp.* 448. R. *Lugdb.* 174. Chrysanth. Fol. oblongis serratis. *Fl. Lapp.* 310. Bellis sylv. Caule folioso major. C. B. *Pin.* 261. Bellis major. CAM. *Epit.* 653. DOD. *Pempt.* 265. β. Bellis montana Folio obtuso crenato. C. B. *Pin.* 261. *Prodr.* 121. BARR. *Ic.* 458. f. 2. γ. Leucanthemum vulgare Caule Villis canescente. TOURNF. *Inst.* 492.

(*) *Matricaria* Fol. Rad. ovatis petiolatis crenatis, Caulinis amplexicaulibus dentatis. *Helv. inchoat.* I. p. 41. N. 98.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyveny.*

BAUHINUS, door hem, zo wel als door den Ridder aangehaald, beschouwt, zal men daar geen het minste blyk in vinden van die Tanden. De Bladen zegt hy in de beschryving, welke zyn Broeder J. BAUHINUS overgenomen heeft; slegts, zyn ongesteeld. Op den Baldus-Berg, in 't Veroneesche, hadt C. BAUHINUS de Styfbladige gevonden, en by Padua, op het Gebergte, die met spitse niet styve Bladen; beiden betrokken tot de gedagte Soort. Zie hier hoe de geleerde SEGUIER de laatstgemelde, die op den Witten Berg by Verona groeide, beschryft (*).

„ De Steng is een Voet hoog, gestreept, met „ een yl Dons bezet. De Bladen staan over„ hoeks en somtyds tegenover elkander, zynde „ langwerpig, by den Wortel lang gesteeld, „ aan de Steng geheel ongesteeld, met een „ dikke Rib in 't midden overlangs, Zaagtan„ dig, spits, inzonderheid de bovenste, met „ een korte Wolligheid bekleed, welke smal„ ler worden, komende niet verder dan tot „ de halve hoogte der Steng. De Bloem is „ groot, van Kleur en figuur gelyk in het „ gemeene Leucanthemum," daar hy zekerlyk de Groote Madelieven door verstaat. Zou hy dan geen gewag gemaakt hebben van die kruis-lings

(*) *Plant. Veron. Suppl.* f. Vol. III. Veron. 1754. p. 281. ad titulum, Leucanthemum Montanum majus folio acuto. TOURNF. *Inst.* 492. Bellis montana major Folio acuto. C. B. *Pin.*

lings om de Steng ſluitende Tanden der Bla- den, welken deeze hebben, indien zy in die Veroneeſche geweest waren? Zeker, de vermaarde HALLER heeft hier zyn bedilzugt niet min dan elders laaten blyken (*). IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia ſuperflua.*

De tegenwoordige noemt zyn Ed. *Matricaria* met rondachtig getande ſtompe Bladen. Ik wil nu niet daar op ſtaan blyven, wat aartigheid het in heeft, de *Chryſanthema* en *Leucanthema* van TOURNEFORT, zo wel als die van dit Geſlagt by onzen Ridder, byna allen mede tot het Moederkruid te betrekken! Maar ik merk aan, dat de bepaling, van *rondachtig getande ſtompe Bladen*, alleenlyk op de Wortelbladen kan zien, dewyl de Stengbladen ſpitſe Tandjes hebben. Voorts is dit Kruid *Leucanthemum* gebynaamd, om de witte Bloemkrans of Straalen; waar door alleen TOURNEFORT deeze Planten van de Chryſanthen, in een byzonder Geſlagt, onderſcheidde, welk by LINNÆUS, hier, den eerſten Ranguitmaakt. Deeze Soort, die

(*) Zie tot bewys de zo even aangehaalde plaats van zyn laatſte Werk, alwaar hy de *Bellis Alp. major Folio rigido* tot de Eerſte, de *Bell. Mont. major Fol. acuto non rigido*, tot de Tweede, en de *Bellis major omnium fere Authorum* tot de Derde Verſcheidenheid van zyne genoemde *Matricaria* maakt, zeggende tusſchen de derde en tweede, *ſeparat* LINNÉ, *et Atratum vocat*, Sp. Plant. II. p. 1252, *ſed habet notas conjunctionis evidentisſimas, ut longos Dentes circa Caulem decusſatos.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

die in de meeste deelen van Europa, zelfs in Lapland en Rusland, op drooge Velden en in Zaaijlanden groeit, mag ongevaar een Elle hoogte bereiken en gelykt in Gewas veel naar de Chrysanthen. Zy komt niet alleen met spitse, maar ook met stompe Bladen en met ruige Stengen voor. De Zaadjes zyn zwart, met witte Streepen, en hebben een geel Rolrond hol Kuifje. De Schyf der Bloemen, wegens wier grootte dit Kruid by de Duitschers wel *Kalfs-Oogen* genoemd wordt, is geel. De witte Straalblommetjes zyn aan 't end als afgesneeden en getand, dat geen plaats schynt te hebben in de voorgaande Soorten: immers zo veel ik uit de Afbeeldingen, zelfs die van BARRELIER, kan opmaaken.

Onder den naam van Groote Veld-Madelieven (*Bellis major pratensis*) tot onderscheiding van de gewoone Kleinen, is dit Kruid in de Apotheeken, op sommige plaatsen, bekend. Sommigen willen, dat het Afkookzel scherp zy, byna Peperig van Smaak, en dat hetzelve inzonderheid voor verouderde Borstkwaalen dienstig zy, om de Etterloozing te bevorderen. Anderen pryzen het Aftrekzel der Bladen, of Bloemen, als Thee, tegen de Aamborstigheid aan. Het wordt ook onder de Wondmiddelen geteld en deswegen *Consolida media* by LOBEL genoemd.

(6) Chry-

(6) Chryſanth *met de onderſte Bladen Spatelswys' Lancetvormig Zaagtandig, de boyenſten Liniaal.* IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

Deeze, die op drooge Grasvelden in de Gebergten groeit, wordt door den Heer GERARD ook geteld onder de Verſcheidenheden der Groote Madelieven. GOUAN merkt aan, dat zy lange naakte eenbloemige Stengen heeft. VI. *Chryſanthemum Montanum.* Bergminnende.

(7) Chryſanth *met Liniaale byna geheel effenrandige Bladen.* VII. *Graminifolium.* Grasbladige.

(8) Chryſanth *met de onderſte Bladen gepalmd, de Blaadjes Liniaal Vindeelig.* VIII. *Monſpelienſe.* Montpellierſt.

By Montpellier in Languedok komen deeze beiden voor, waar van de eerſte de Bladen als van Gras en de andere als die der gewoone Chryſanthen heeft. Het zyn, zo wel als de voorgaanden, overblyvende Planten.

(9)

(6) *Chryſanthemum* Fol. imis Spathulatis &c. GOUAN *Monsp.* 448. GER. *Prov.* 206. Leuc. Montanum minus. TOURNF. *Inſt.* 492. Bellis Montana minor. J. B. *Hiſt.* III. 115.

(7) *Chryſanthemum* Fol. Linearibus integerrimis. GOUAN *Monsp.* 448. Bellis Montana Gramineis fol. MAGN. *Monsp.* 291. *Hort.* 31. T. 31.

(8) *Chryſanthemum* Fol. imis palmatis &c. GOUAN *Monsp.* 448. Leucanth. Mont. Fol. Chryſanthemi. TOURNF. *Inſt.* 492.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. IX. *Chrysanthemum Balsamita.* Balsemachtig.

(9) Chrysanth *met Eyronde langwerpige Zaagtandige geoorde Bladen.*

Naar het welriekend *Reinevaren*, by ons Tuin- of Hof-Balsem, en ook wel *Balsemkruid* genaamd (*), gelykt deeze, in de Levant door TOURNEFORT waargenomene Soort, zeer, en verschilt meest daar van, door Gestraald te zyn. De Steng is wat hoekig en getakt: de Bladen zyn Lancetvormig Eyrond, stompachtig Zaagtandig, eenigermaate Wollig, gesteeld met een klein Oortje wederzyds: het heeft de Bloem der Zaay-Asteren.

X. *Inodorum.* Reukeloos.

(10) Chrysanth *met gevinde veeldeelige Bladen en eene Takkige verspreide Steng.*

Op Steenige plaatsen in Europa, als ook op Ysland, komt dit Onkruid voor, dat men van de Wilde Kamille, in de eerste opslag, niet ligt kan onderscheiden. Het heeft geen Kaffigen Stoel; de Kelk is platachtig met bruin gerande Schubben: de Bloemkrans niet omgeboogen, en de Bloemen zyn driemaal zo groot, zegt LINNÆUS. (11)

(9) *Chrysanthemum* Fol. Ovatis, oblongis serratis Auriculatis. Leucanthemum Orient. Costi Hortensis folio. TOURNF. *Cor.* 37. Bellidioides Balsamitæ majoris foliis et odore. VAILL. *Mem.*

(*) *Costus Hortensis* of *Balsamita.* Zie hier voor.

(10) *Chrysanthemum* Fol. pinnatis multifidis &c. Matricaria inodora &c. *Fl. Suec.* II. N. 765. Chamæmelum inodorum s. Cotula non fœtida. J. B. *Hist.* III. p. 120.

(11) Chryſanth *met dubbeld gevinde Bladen, de Vinnen over elkander, en een geſtrekte veelbloemige Steng.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. XI. *Chryſanthemum. Achillea.* Geruwbladige.

Dit Italiaanſche Kruid heeft de Steng een Voet hoog, regtopſtaande, en Bladen als die van het gewoone Duizendblad of Geruwe, maar agtmaal zo groot, van boven eenigszins gepukkeld, van onderen met yle witte Haairtjes en aan de tippen witachtig, zegt de Ridder.

(12) Chryſanth *met gevinde, Zaagtandig ingeſneeden Bladen; de Steng veelbloemig.* XII. *Corymbiferum.* Getuilde.

Als een Witbloemig Reinevaren, met grooter of kleiner Bloemen, komt deeze voor, die, ſchoon reuk- en ſmaakeloos, nogthans door HALLER onder den naam van Bertram voorgeſteld is (*). Zy gelykt in Gewas naar het Reinevaren, maar de Bloemen zyn wit geſtraald. Men vindt het in de Berg - Boſſchen van Duitſch-

(11) *Chryſanthemum* Fol. bipinnatis, Pinnis imbricatis, Caule ſtricto multifloro. *Syſt. Nat. Veg.* XIII. Parthenium Fol. tenuisſimis, Achilleæ cæſuris. MICH. *Gen.* 34. T. 29.

(12) *Chryſanthemum* Fol. Pinnatis inciſo - ſerratis &c. GOUAN *Monsp.* 449. R. *Lugdb.* 174. N. 5. Tanacetum mont. inodorum minori Flore. C. B. *Pin.* 132. Tanac. Leucanthemum. TABERN. *Hiſt.* 379. *β.* Tanacetum inod. Fl. majore. C. B. *Pin.* 132. Tanac. inodorum. DOD. *Pempt.* 37. LOB. *Ic* 750.

(*) Pyrethrum Fol. pinnatis, Pinnis ſemipinnatis, acute Dentatis, Flor. umbellatis. *Helv. inchoat.* I. p. 40. N. 95.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Duitſchland, Ooſtenryk, Switzerland en Provence.

B. Geel geſtraalde.

XIII. *Chryſanthemum Indicum.* Oostindiſche.

(13) Chryſanth *met enkelde Eyronde, uitgeſneedene, hoekige, Zaagtandige ſpitſe Bladen.*

Dit is een Plantgewas, uit China afkomſtig, doch op Java en elders in Oostindie veel geteeld wordende, onder den naam van *Chineeſche Mater* of *Moederkruid*, volgens RUMPHIUS, die aanmerkt, dat het in Reuk de Roomſche Kamillen gelykt; wordende deswegen, als ook tot Sieraad, van het Maleiſche en Chineeſche Volk, zo Mans als Vrouwen, veel in 't Hoofdhaair gedragen. Zy zyn ook zeer grootſch op Ruikers van deeze Bloemen, inzonderheid wanneer dezelven groot zyn, Dikwils vindt menze op 't Porſelein geſchilderd. Ten opzigt van het Loof komen aanmerkelyke Verſcheidenheden in dit Kruid, naar de Groeiplaats, voor. Ik heb een ſchoonen Tak daar van uit Japan bekomen, wiens Bladen driekwabbig ingeſneeden en getand zyn, veel naar die der Haagdoorn gelykende, de Bloemen van grootte als der

(13) *Chryſanthemum* Fol: ſimplicibus Ovatis &c. Matricaria Sinenſis &c. PLUK. *Amalth.* 142. T. 430. f. 3. RUMPH. *Amb.* V. p. 259. T. 91. f. 1. *β.* Chryſanth. Maderaspat. PLUK. T. 160. f. 6. Matricaria Sinenſis. *Fl. Zeyl.* 421. BURM. *Fl. Ind.* 182.

der gewoone Maartel en dubbeld of volbladig, IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(14) Chrysanth *met enkelde Wigvormige, eenigermaate gepalmde, veeldeelige stompe Bladen.* XIV. *Chrysanthemum Arcticum.* Noordsche.

Dit in de Noordoostelyke deelen van Asie en verder Oostwaards op 't Beerings-Eiland en in de Westelyke deelen van Noord-Amerika groeijend Kruid, geeft, uit een knobbeligen Wortel, slappe Stengetjes van een Span of een Voet hoog, met endbloemen van grootte als in de gewoone Chrysanthen.

(15) Chrysanth *met gevinde Liniaale evenwydige, spitse effenrandige Bladen; de Bloemsteelen enkeld eenbloemig.* XV. *Pectinatum.* Gekamde.

In Italie en Spanje groeit deeze Soort, een klein Kruidje, met leggende Stengetjes en geele Bloemen, op enkelde Steeltjes. De Bladen vindt men by BARRELIER in de eerste, de Bloem en Gestalte in de laatste Afbeelding vertoond. Daar uit blykt de reden van den bynaam.

(16)

(14) *Chrysanthemum* Fol. simpl. Cuneiformibus &c. Pyrethrum Fol. longe petiolatis palmatis &c. GMEL. *Sib.* II. p. 203. T. 84.

(15) *Chrysanthemum* Fol. Pinnatis Linearibus parallelis &c. Chamæm. montan. BARR. *Ic.* 457. Leucanth. fruticans. *Ic.* 422 *comparentur.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. XVI. *Chrysanthemum Segetum:* Koornlandige.

(16) Chrysanth *met omvattende Bladen, de bovensten gesnipperd, de ondersten Zaagswyze getand.*

Dit Kruid, naar de gewoone Tuin-Chrysanthen gelykende, wordt by ons *Vokelaar* of *Geele Ganzenbloemen*, geheten. Het komt op veele plaatsen van ons Land, in Zandige Bouwlanden, voor, hebbende somtyds de Bladen kleiner, de Bloemen wit en geel bont, zo BOERHAAVE aantekent. Dit zo gehaate Onkruid, dat in Zandvelden van Duitschland gemeen is, hebben wy in Switzerland nog niet gevonden, zegt HALLER. In de Bosschen, Velden, Akkers van Provence, komt het voor. „ De „ Deenen mogen, volgens de Wet, geen zo„ danig Onkruid op de Velden laaten groeijen; „ doch in Sweeden, daar het, omtrent het be„ gin deezer Eeuw, met Koorn uit Jutland „ was overgebragt, worden 'er de Landen door „ versierd en de Reizigers vervrolykt door des„ zelfs geele Bloemen, die uitmuntende Zon„ nevolgers zyn", zegt de Ridder. Dit zal zeker op woeste Velden zien: want zyn Ed. voegt 'er by, „ dat men het verdryft door in de

(16) *Chrysanthemum* Foliis amplexicaulibus &c. GORT. *Belg.* 245. KRAM. *Austr.* 255. *Fl. Suec.* 699, 762. GOUAN *Monsp.* 449. R. *Lugdb.* 174. Chrysanth. Seg. vulgare glaucum. MORIS. III. p. 15. S. 6. T. 4. f. 1. Chrysanth. Segetum. LOB. *Ic.* 552. Bellis lutea Fol. profunde incisis major. C. B. *Pin.* 262.

„ de Herfst te mesten, door om het tweede Jaar „ te oogsten, en den vyfden dag, na 't zaaijen, „ op nieuws te eggen (*)" : welk ten opzigt van een Onkruid dat jaarlyks vergaat, en zig alleen door Zaad voortplant, iets byzonders schynt.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(17) Chrysanth *met Tongachtige stompe Zaagtandige Bladen, de Kelkschubben egaal.*

XVII. *Chrysanthemum Myconis.* Rondbladige.

De Bladen zyn Tongachtig rond, in deeze Soort, die van zekeren MYCON den naam heeft. By C. BAUHINUS heet zy Geele Madelief met rondachtige Bladen. Zy gelykt anders naar de voorgaande zeer: maar de Bloemsteeltjes verdikken aan 't end niet; zy heeft de Kelkschubben aan 't end rappig, de Bloem hoog geel en de Bloemkrans korter. De Groeiplaats is in de Velden van Portugal, Spanje en Italie.

(18) Chrysanth *met dubbeld gevinde Zaagtan-*

XVIII. *Italicum.* Italiaansche.

(*) Expellitur Stercoratione Autumnali, Segete bienni, Occatione quinto die post Sementationem, novali. AHLELOF *Fl. Suec.* II. p. 296.

(17) *Chrysanthemum* Fol. Lingulatis obtusis serratis &c. Chrysanth. Myconis. DALECH. *Hist.* 873. T. 873. Chrys. latifolium. J. B. *Hist.* III. p. 105. Bellis lutea Fol. subrotundis. C. B. *Pin.* 262.

(18) *Chrysanthemum* Fol. bipinnatis serratis &c. *Mant.* 116. Parthenium Fol. tenuiss. Achilleæ cæsutis. MICH. *Gen.* 34. T. 29.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

tandige Bladen, de Bloemstraalen van langte als de Schyf en leggende Stengen.

XIX. *Chrysanthemum Millefoliatum.* Duizendbladige.

(19) Chrysanth *met dubbeld gevinde getande Bladen en leggende Stengen, de Bloemstraalen korter dan de Schyf.*

Weinig verschillen deeze beiden, waar van de eerste in Italie, de laatste in Siberie groeit. Deeze heeft ook den Stoel geheel zonder Kafjes, en behoort derhalve hier. Beiden gelyken zeer naar het Duizendblad.

XX. *Bipinnatum.* Siberische.

(20) Chrysanth *met dubbeld gevinde, Zaagtandige Pluizige Bladen, de Bloemstraalen korter dan de Schyf.*

In kortheid der Straalblommetjes komt deeze met de twee voorigen overeen, zo wel als in het Loof, welk echter meer naar dat van Reinevaren gelykt, want de verdeelingen zyn breeder en wederzyds Wollig, doch van boven glanzig groen. Zy heeft insgelyks lange Bloemsteeltjes met één Bloem, maar de Bloemschyf is grooter. Het geheele Kruid heeft een

(19) *Chrysanthemum* Fol. bipinnatis Dentatis &c. Anthemis Millefolia. *Sp. Plant.* 1263. Achillæa Fol. pinnatis &c. MILL. *Ic.* 6. T. 9. Pyr. Fol. duplicato-pinnatis &c. GMEL. *Sib.* II. p. 207. T. 86. f. 1, 2.

(20) *Chrysanthemum* Fol. bipinnatis Serratis Villosis &c. Pyrethrum Fol. duplicaro-pinnatis, Pinnulis incisis, Pedunculis unifloris. GMEL. *Sib.* II. p. 205. T. 85. f. 1.

een ſterken Geur van Averoon. Het groeit in 't wilde ongevaar een Voet hoog.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. XXI. *Chryſanthemum Coronarium.* Hoſſierende.

(21) Chryſanth *met Vindeelige ingeſneeden Bladen, die uitwaards verbreeden.*

In de *Tuin Chryſanthen*, dat Zaay-Bloemen zyn, tot ſieraad der Bloemhoven, komen, als bekend is, Verſcheidenheden voor, naar dat de Bloemen hooger of Zwavelgeel, of wit en geel bont zyn; want de zodanigen telt men evenwel onder de Chryſanthen. Ook vallen 'er met enkel Pypblommetjes, gelyk onder de Afrikaanen. De enkelde, als bekend is, worden weg geſmeeten, en men behoudt alleen die met gevulde Bloemen. In het Loof is naauwlyks verſchil. De Bladen zyn wel fyner of grover, doch gelyken naar die van de Maartel of van het St. Jakobs-Kruid: dat is, zy zyn langwerpig, wederzyds Vinswyze verdeeld, hebbende die verdeelingen ingeſneeden. Daar komen wel voor, die het Loof fyner geſnipperd hebben, doch dat de Bladen weezentlyk gevind zouden zyn, of met van elkander afgezonderde Vinnen (*), ſtrookt niet met de Afbeeldingen van

(21) *Chryſanthemum* Fol. Pinnatifidis inciſis extrorſum latioribus. *H. Cliff.* 416. *Ups.* 263. R. *Lugdb.* 174. GOUAN *Monsp.* 449. Chryſ. Fol. Matricariæ. C. B. *Pin.* 134. Chryſanth. Creticum. CLUS. *Hiſt.* I. p. 334. MORIS. III. p. 16. S. 6. T. 4. f. 2, 3.

(*) Ik denk dat de verandering, ten opzigt van de bepaaling, *pinnatifidis* in *pinnatis*, welke men *in Syſt. Nat.* aan-

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

van dit Kruid, noch by BAUHINUS, noch by MORISON, welke dezelven allerfynst voorstellen (*): zo ook niet met die, welken WEYNMANN, op twee Plaaten, van de Verscheidenheden deezes Kruids geeft. Ieder Vindeeling behoudt ook de eigenschap van naar 't end breeder te worden in deeze *Chrysanthen*, die *Cretische* genoemd worden, als van Kandia afkomstig zynde.

't Schynt, nogthans, dat 'er een aanmerkelyke verandering ten deezen opzigte plaats hebbe, wanneer dit Kruid in 't wilde groeit. Immers de Heer HALLER, die zegt, dat het op twee Bergen in de Zuidelyke deelen van Switzerland gevonden zy, geeft het *omvattende gevinde Bladen, met de Vinnen half gevind, spits getand en zeer breede Tongblommetjes* (†). Dat hy 'er deeze Soort door verstaa, blykt uit de aanhaalingen. Hy beschryft het als een gesleufde, gebladerde, Takkige Steng hebbende, twee Ellen hoog, die door getande Ooren der Bladen om-

aantreft, een Drukfeil zal zyn, gelyk men 'er meer in heeft: want *Fol. pinnatis incisis* betekent niets: het zou dan moeten zyn: *Fol. pinnatis Pinnis incisis*, of *pinnato-incisis* of *bipinnatis*: terwyl *Fol. pinnatifidis incisis*, gelyk in *Sp. Plant.* staat, zeer duidelyk en verstaanbaar en met de Natuur overeenkomstig is.

(*) Chrysanth. Cret. Fol. viridibus profundius laciniatis. MORIS. uts.

(†) Fol. amplexicaulibus Pinnatis, Pinnis semipinnatis, acute dentatis, Semiflosculis latissimis. *Helv. inchoat.* I. p. 42.

omvat wordt, wier Vinnetjes somtyds half, somtyds geheel gevind zyn, het uiterste grootst: de Stengen boven eenbloemig: de Kelkblaadjes Eyrond, met fletse zoompjes (*); de Tong-blommetjes zeer groot, zeer breed en kort, stomp drietandig, met de Schyf in de van zelf groeijende Plant geel (†). In Boheme, Moravie, Oostenryk hadt MATTHIOLUS dezelve veel vinden groeijen, zegt HALLER, doch twyfelt met reden, of die Autheur niet de Vokelaar of Geele Ganzenbloemen der Koornlanden bedoele, welke aldaar gemeen zyn. Zulks blykt nader uit de Afbeelding en beschryving der wilde Chrysanthen, by denzelven door CAMERARIUS, die zegt, dat dezelven, somtyds eens Mans langte overtreffen. Zouden niet onze Zaay-Chrysanthen daar van haare afkomst kunnen hebben.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia superflua.*

Tot deeze Aanmerkingen gaf my een Tak aanleiding, welke, in Japan gevonden zynde, door den Heer THUNBERG *Chrysanthemum Co-*

(*) *Quod* LINNÆUS *vocat* Scariosum *esse*, zegt hy. Onze Ridder doet zulks, wanheer die Zoompjes uitsteeken en den Kelk weezentlyk *rappig* maaken, gelyk in 't *Gnaphalium*, *Xeranthemum* enz. Dus zegt hy van het *Chrys. Myconis*: Calyx Squamis apice scariosis; terwyl het algemeene Kenmerk van dit Geslagt is, de Kelkschubben Vliezig gerand te hebben.

(†) Hier op heeft hy deeze Aantekening: Sudasse Argentum vivum. *Mus. Rust.* Vol. I. N. 67. Vol. IV. N. 71. Wat dit betekene is my tot nog toe duister.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

Coronarium is getekend; hoewel hy, zo veel ik kan zien, bezet is met volkomen gevinde Bladen, die de Vinnen Vindeelig hebben en naauwlyks naar 't end verbreeden. De middelí Stengbloem is met eenbloemige gebladerde Steelen omringd, die rappig gerande Kelken draagen; de Tongblommetjes vry groot en breed: anders zou dit Gewas my voorkomen veeleer tot de voorgaande Soort, daar het in Loof byna mede overeenstemt, te behooren.

XXII. *Chrysanthemum Flosculosum.* Ongestraalde.

(22) Chrysanth *met alle Blommetjes eenvormig tweeslagtig.*

Deeze, wier Groeiplaats in Afrika en op 't Eiland Kandia gesteld wordt, is *Gedoornde Madelief* getyteld, onder welken naam ALPINUS het Zaad ontvangen hadt van IMPERATUS, dat hem dit zeer fraaije Plantje voortbragt. 't Is een laag Heestertje, met Lancetvormige Blaadjes, op de kanten gedoornd en styf. De Steng, die Takkig is, heeft op 't end Goudgeele, ronde Bloemhoofdjes, elk op een byzonder Steeltje.

Tot deeze Soort betrekt de Ridder ook dat Kruid, in Barbarie gevonden, te vooren *Cotula grandis* genaamd, hebbende een Steng van drie Voe-

(22) *Chrysanthemum* Flosc. omnibus uniformibus hermaphroditicis. *H. Cliff.* 417. R. *Lugdb.* 174. GOUAN *Monsp.* 449. Bellis spinosa Foliis Agerati. C. B. *Pin.* 262. MORIS. III. S. 6. T. 9. f. 16. Bellis spinosa. ALP. *Exot.* 327. T. 326. β. Cotula grandis. *Sp. Pl.* 1257. *Mant.* 473.

Voeten hoogte en op 't end derzelve een zeer groote geele Bloem. Want, de Blommetjes in vyven gedeeld zynde, behoort het niet tot het Geslagt van Koedille: zo dat deeze Soort in grootte aanmerkelyk verandere. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia superflua.*

De geele Ganzebloemen, voorgemeld, vallen in Egypte. Zy komen ook aan de Kaap der Goede Hope voor, volgens den Heer N. L. BURMANNUS, die insgelyks de laatst beschreevene Soort, als in Afrika groeijende, onder de Kaapsen optekent en daar by voegt een *Heybladige* Chrysanth, door wylen den ouden Heer in Plaat gebragt (*). Ik heb een vierde, die tot onze Derde Soort schynt te behooren, als gemeld is.

MATRICARIA. Maartel.

Van het voorige onderscheidt zig dit Geslagt, dat ook een naakten Stoel en geen Zaadpluis, den Kelk half Kogelrond en uit Schubben samengesteld heeft; door de randen van den Kelk niet rappig te hebben, maar spits gepunt. Het bevat zes Soorten, als volgt.

(1) Maartel *met samengestelde vlakke Bladen*, de I. *Matricaria Parthenium.* Gemeene.

(*) Leucanth. Fruticosum Fol. linearibus confertis. BURM. *Afr.* T. 58. f. 2.

(1) *Matricaria* Fol. compositis planis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 967. *Veg.* XIII. p. 643. *Mat. Med.* 400. GORT. *Belg.* 246.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

de Blaadjes Eyrond ingesneeden; de Bloemsteelen Takkig.

Overtollige Veelwyvery.

Dat Kruid, welk men in 't Latyn *Matricaria* en naar deezen naam in 't Fransch *Matricaire*, in 't Hoogduitsch *Mutterkraut*, by ons *Moederkruid* of *Mater*, en ook wel *Maartel* noemt, heeft wegens zyne eigenschap dien naam. De Engelschen noemen het, ik weet niet om wat reden, *Feverfew*. Het groeit in de middelste deelen van Europa, als ook by ons, in 't wilde; maar in de Tuinen komt het met gevulde Bloemen voor. Ook valt het met gekrulde Bladen en met ongestraalde Bloemen. De Heer HALLER houdt het in Switzerland voor een uitheemsch Gewas, door den tyd genaturalizeerd en misschien zou dit ook wel ten opzigt van onze Provinciën kunnen plaats hebben; doch van waar is het dan afkomstig? LOBEL noemt het Moederkruid *van ons Land*, en zegt dat het overal, op dorre plaatsen langs de Wegen, en op ruuwe kanten van de Hoven groeit, krygende in Engeland, door oeffening en verplanten, schoone dubbelde Bloemen (*).

De

246. KRAM. *Austr.* 256. GOUAN *Monsp.* 450. *H. Cliff.* 413. R. *Lugdb.* 173. Matricaria vulg. s. sativa. C. B. *Pin.* 133. Matricaria. DOD. *Pempt.* 35. Matricaria nostras. LOB. *Ic.* 751.

(*) Dat de Engelschen ten tyde van LOBEL, en dus ruim twee Eeuwen geleeden, reeds middel geweeten hebben, om

De Geſtalte zal ik door beſchryving weinig ophelderen. 't Zy genoeg gezegd, dat het de Stengen ongevaar drie Voeten hoog, Takkig, heeft, met ruuwe Bladen, die aan den Steel ingeſneeden Vinblaadjes hebben: de Steng aan 't end een Tuil van wit geſtraalde Bloemen. Het is van een ſterken niet aangenaamen Reuk, en wordt van ouds her gehouden voor een kragtig afdryvend middel, ten opzigt van de Stonden; weshalve het *Parthenion* genoemd werdt by

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia ſuperflua.*

om door *lubben*, *ſnyden*, *verplanten en ontydig kwellen*, gelyk hy zig uitdrukt, niet alleen de Kleuren der Bloemen te *verfraaijen*, en dezelven *twee of driemaal 's Jaars* te doen bloeijen, maar ook van enkelde *dubbelde*, en, van dubbelde, *Bloemen met Kindertjes* te maaken, blykt uit zyne Plantbeſchryving; maar zonderling is 't, dat hy zulks aan de Vrouwtjes toeſchryft (Nederd. bl. 83.) Dit is derhalve niets nieuws, daar Doktor HILL, in zeker Werkje, zo veel ophef van maakt, gelyk ik gemeld heb, (I. STUK, bladz. 77.) Het één en andere gelukt best in ſommigen der Samenteeligen (*Syngeneſia*), gelyk de Madelieven, Goudsbloemen, enz. En, alzo de dubbelde of *Volbloemigen* onder dezelven niet, gelyk dikwils in anderen plaats heeft, onvrugtbaar zyn, maar zeer goed Zaad geeven: gelyk in de Afrikaanen en Chryſanthen blykt: en ondertusſchen die Dubbelheid meest daar in beſtaat, dat de Trechterblommetjes Tongblommetjes worden, terwyl de Tongblommetjes der Straalbloemen meest maar alleen Vrouwelyk zyn; zo zou het naſpooren van deeze verandering een niet onaartige Liefhebbery uitmaaken. In ander ſlag van Bloemen beweert Doktor HILL, dat de *dubbelheid* ontſtaar, wanneer de Meeldraadjes, door overtollig Voedzel, Bloemblaadjes worden: weshalve dan ook die Bloemen, gelyk in Violetten, Hyacinthen enz. meest onvrugtbaar zyn.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

by de Grieken. Het is voor de Pynen der Kraamvrouwen ook dienstig; waar van het moogelyk den eerstgemelden naam heeft. Tegen Graveelige en andere Verstoppingen, als mede tegen de Waterzugt, heeft men het met vrugt gebruikt: doch, dewyl het van een heeten aart is, moet men het niet ingeeven daar Ontsteeking plaats heeft, of gevreesd wordt. Uitwendig opgelegd, kan het koude Gezwellen als ook het Zog der Borsten doen verslaan.

II. *Matricaria Maritima.* Zeekants.

(2) Maartel *met den Stoel half-Kogelrond, de Bladen dubbeld gevind, eenigermaate Vleezig, van boven verhevenrond, van onderen gekield.*

In Sweeden is deeze gevonden, die naar de overblyvende laage *Zee-Kamille* van RAY gelykt. Dezelve heeft de Bladen kort, dik, donkergroen, aan de bovenzyde rondachtig, aan de onderzyde met een scherpte in 't midden, aan den rand omgeboogen. De Bloemen zyn wit gestraald, en hebben den Kelk Vliezig gerand: zo dat dit Kruid eigener behooren zou tot het voorige Geslagt.

III. *Suaveolens.* Welriekende.

(3) Maartel *met den Stoel Kegelachtig, de Straa-*

(2) *Matricaria* Recept. hemisphæricis &c. Chamæmelum Maritimum perenne humilius &c. RAJ. *Angl.* III. p. 186. T. 7. f. 1. Cham. maritimum. *It. Westgoth.* 148.

(3) *Matricaria* Recept. Conicis &c. GORT. *Belg.* 246. *Fl. Suec.*

Straalen omgeboogen, de Kelkschubben aan den rand gelyk. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(4) Maartel *met den Stoel Kegelachtig, de Straalen uitgebreid, de Kelkschubben aan den rand gelyk.* IV. *Matricaria Chamomilla.*

Deeze beiden komen als *Wilde Kamille* in Europa, en wel zeer veel in de Bouwlanden, of ook aan den Zeekant, voor. De gemeene naam van den Griekschen *Chamæmelon*, wiens oirsprong van den Reuk af te leiden is, met weinig verandering herkomstig, is in 't Fransch *Camomille*, in 't Engelsch *Cammomile*, in 't Hoogduitsch *Camillen* en by ons *Kamillen* of ook *Kermillen*, naar de uitspraak. In Sweeden geeft men, aan dit Kruid, in byzondere Landschappen een byzonderen naam. Die van Upland noemen het *Hwitört*, die van Medelpad *Gärdblomster*, die van Schonen *Commente-Blomster*, enz. Het wordt in 't Grieksch ook *Anthemis* of *Anthemion* geheten, wegens de menigvuldigheid van Kamille.

Suec. 701, 766. GMEL. *Sib.* II. p. 200. Chamæmelum tenue incisum &c. *Cup. Cath. Suppl.* 17. Anth. odorata. LOB. *Ic.* 770.

(4) *Matricaria* Rec. Con. Rad. patentibus &c. *Mat. Med.* 402. GORT. *Belg.* 246. *Fl. Suec.* 702, 764. GOUAN *Monsp.* 450. KRAM. *Austr.* 256. GMEL. *Sib.* II. p. 200. Matric. Fol. supradecomp. Setaceis &c. R. *Lugdb.* 173. Chamæmelum vulg. f. Leucanth. Dioscoridis. C. B. *Pin.* 135. Anthêmis vulg. f. Chamomilla. LOB. *Ic.* 770.

IV. AFDEEL XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

van Bloemen. Zo wel de eene als de andere Soort valt in Rusland en Siberie overvloedig.

Het weinige verschil in de bepaalingen geeft genoegzaam te kennen, dat deeze beiden zeer naa met elkander overeenkomen. Het onderscheid der Zaaden, welke in de eerste, volgens VAILLANT, witachtig zouden zyn (*), heeft de Heer GMELIN bevonden niets uit te doen; alzo die in de Welriekende ook wel zwartachtig of zwart gestreept voorkomen. De laatste is gantsch niet zonder Reuk, en daarom kan menze altyd zo gemakkelyk niet onderscheiden.

Het Kruid is door zyne ongemeen fyne verdeeling en door zyn gebruik zeer bekend, zo wel als de Bloemen, 't zy versch of gedroogd zynde, tot een Middel verstrekkende tegen verscheide Kwaalen, inzonderheid Koortsen, Kolyk, Graveel en allerley Slymige Verstoppingen der Ingewanden. Men kan het Afkookzel of Aftrekzel inneemen; gelyk ook de Bloemen, uitwendig, in Pappen worden opgelegd of in Klysteeren gebruikt; maar die van de *Edele* of *Roomsche Kamille*, vervolgens te beschryven, zyn uitmuntender (†). ( )

(*) *Matricaria Leucanthemos* annua suaveolens, Chamæmeli folio. *Ovariis albicantibus*, noemt VAILLANT deeze, dat zekerlyk *Witachtige Zaaden* beduidt. Hoe vreemd ook en hoe oneigen dit gebruik, van *Ovarium* voor *Ovum*, voorkome: moet men zulks de Franschen, die dikwils wat *extravagant* in hunne denkbeelden zyn, niet kwaalyk neemen. Van de andere zegt hy, *Ovariis nigricantibus. Ovaria cur non Ovula et quid opus est Ovulis ubi Semina suppetunt:* zegt ten dien opzigte DILLENIUS. Vol. I. p. 138. Zie *Mem.* 1720. p. 370.

(†) Vide *Anthemis nobilis*, hier agter.

(5) Maartel *met dubbeld gevinde Bladen en eenzaame Bloemſteelen.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. V. *Matricaria Argentea.* Zilverkleurige.

Deeze, die Loof als van het Duizendblad, met de Blaadjes Zilverkleurig en doorgaans gepaard heeft, is in de Levant door den vermaarden TOURNEFORT gevonden en in de Europiſche Tuinen voortgeteeld. Zy bereikt omtrent anderhalf Voet hoogte.

(6) Maartel *met Lancetvormige onverdeelde gladde ſcheeve Bladen.*

VI. *Aſteroïdes.* Sterre-bloemige.

Uit Zaad van Penſylvanie is deeze in de Upſalſche Tuin geteeld. Zy hadt een Steng van twee Voeten hoogte, met een ſtyve Pluim van eenbloemige Steeltjes, ieder op 't end een platachtige geſchubde Kelk hebbende, met een Bloem, in 't midden geel, aan den omtrek roodachtig wit: de Zaaden plat, met een vyftandig randje gekroond.

COTULA. Koedille.

Dit Geſlagt heeft den Stoel byna naakt; het Zaad-

(5) *Matricaria* Fol. bipinnatis, Pedunc. ſolitariis. *H. Cliff.* 415. R. *Lugdb.* 173. GOUAN *Monsp.* 450. Chamæmelum Orientale Millefolii folio. TOURNF. *Cor.* 37.

(6) *Matricaria* Fol. Lanceolatis integris glabris obliquis. *Mant.* 116. WILM. *Phil. Trans.* 1765. p. 94. After Amer. Fl. albo, Folio Lactucæ purpureæ. RAJ. *Suppl.* 160.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Zaadkuifje is een Zoompje; de Blommetjes van de Schyf zyn vierdeelig; de Straalblommetjes (*) gebrekkelyk. Het bevat de negen volgende Soorten.

I. *Cotula Anthemoides.* Kamilachtige.

(1) Koedille *met Vinswys veeldeelige verbreede Bladen en ongeftraalde Bloemen.*

Naauwlyks een half Voet hoog valt dit Plantje, dat Bladen als van het Hertshoorn-Kruid of grove Kamille heeft, fchynende dat gene te zyn, 't welk PLUKENET onder den naam van uitheemfch Chryfanthje voorgefteld hadt, zynde uit Zaad van 't Eiland St. Helena gefprooten. Het zelfde vindt men in Spanje en een dergelyk fchynt ook in Egypte te groeijen. De Bloemen zyn Kogelrond, knikkende en geel van Kleur; de Kelk is niet gefchubd.

(2)

(*) *Corollulæ Disci quadrifidæ, Radii fere nullæ*, heeft LINNÆUS. Ik weet niet wat dit anders zeggen wil: want fchoon wel de twee eerfte en andere Soorten geen Straalkrans hebben, is die nogthans in de meefte blykbaar. En in *Gen. Plant.* wordt gezegd, dat 'er meer dan twintig Vrouwelyke Blommetjes in de omtrek deezer Bloemen zyn; doch die hebben geen Blaadje.

(1) *Cotula* Fol. pinnato-multifidis &c. *Syft. Nat.* XII. Gen. 968. *Veg.* XIII. p. 644. *H. Cliff.* 417. *R. Lugdb.* 173. Ananthocyclus Chamomillæ folio. VAILL. DILL. *Elth.* 26. T. 23. f. 25. Chryfanth. exot. perpufillum nudum foliis Coronopi. PLUK. *Alm.* 101. T. 274. f. 6. β. Artemifia Nilotica. *Sp. Plant.* 1188.

(2) Koedille *met Borstelig gevinde veeldeelige Bladen en ongestraalde knikkende Bloemen.* IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. II. *Cotula Aurea.* Goud-kleurige.

In Spanje en de Zuidelyke deelen van Europa groeit deeze, die door haare Goudkleurige Bloemen uitmunt, zynde door VAILLANT aangemerkt als eene Verscheidenheid van de Roomsche Kamillen. Voorts komt dit Kruidje de voorige Soort zeer naby.

(3) Koedille *met Vindeelige vlakke, naakte gestippelde Bladen, een opstaande gestrekte Steng en gestraalde Bloemen.* III. *Stricta.* Gestrekte.

Om dat de Straalblommetjes van dat Kaapse Plantje ook gebrekkelyk zyn, als naauwlyks Styl of Stempel hebbende, zo brengt de Ridder hetzelve hier t'huis, niettegenstaande de Heer BERGIUS daar van een nieuw Geslagt gemaakt hadt, onder den naam van *Lidbeckia*, daar hy den bynaam van Gekamd aan geeft, dewyl de Bladen als Kamswyze verdeeld zyn. 't Is daar in zeer byzonder, dat zy de geheele onderste Oppervlakte met uitgeholde Stippen of Putjes hebben. Dit Plantje, van de Kaap

(2) *Cotula* Fol. Pinnato-Setaceis multifidis &c. LOEFL. *Itin.* 163. Chamæmelum Aureum peregr. Cap. fine foliis. J. B. *Hist.* III. p. 119.

(3) *Cotula* Fol. pinnatifidis planis nudis punctatis &c. *Mant.* 287. *Syst. Nat.* XII. p. 734. Lidbeckia pectinata. BERG. *Cap.* 306. T. 5. f. 9.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Kaap afkomstig, was te vooren reeds door den Hoogleeraar BURMANNUS aan den Ridder medegedeeld. Het groeit omtrent een Voet hoog, de Bloemen zyn wit gestraald en vry groot.

IV. *Cotula Coronopifolia.* Hertshoornige.

(4) Koedille *met Lancetvormig Liniaale omvattende Bladen die getand zyn; de Bloemen ongestraald.*

Dat dit Kruidje, van de Kaap afkomstig; thans op overstroomde Landen in Oostvriesland, by Embden, groeijen zou, zo de Heer MOEHRING wil (*), is zonderling. Men vindt het ook in Deenemarken, volgens OEDERUS. De vermaarde VAILLANT maakte een Geslagt, waar aan hy, wegens 't ontbreeken van de Straalkrans of van de Tongjes der Straalblommetjes, den naam van *Ananthocyclus* gaf, en hier toe betrekt hy deeze, zo wel als de eerste Soort. Dit laatste groeit niet hooger, en is een

(4) *Cotula* Fol. Lanceolato-Lin. &c. *H. Cliff.* 417. *Ups.* 266. *R. Lugdb.* 173. Ananthocyclus Coronopi folio. V. DILL. *Elth.* 27. T. 23. f. 26. Chrysanth. Exot. minus. BREYN. *Cent.* 156. T. 76. Bellis annua Capite aphyllo luteo &c. MORIS. III. S. 6. T. 6. f. ult. OED. *Dan.* 341.

(*) *Eph. Nat. Cur.* 1742. Vol. VI. p. 298. Die Heer zou, om deeze reden, alle plaatselyke onderscheiding der Planten, in de Soortnaamen, willen verworpen hebben; dit misschien niet ondienstig ware. Beter worden zy, gelyk hier, door eenige hoedanigheid onderscheiden; doch dit valt altoos zo gemakkelyk niet.

een jaarlyks Kruidje, dat een flappen Reuk van Maartel of Kamille heeft. Het bloeit van 't begin van July tot den Herfst. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(5) Koedille *met Lierachtig gevinde Bladen en gestraalde Bloemen.* V. *Cotula Viscosa.* Lymerige.

Te Vera Cruz groeit deeze, die door haare Lymerigheid uitmunt en sterk is van Reuk. Het is een leggend of hurkend Plantje, van een Span hoog, met Bladen byna als van het Kruiskruid; de Bloemen zitten op korte Steeltjes en hebben een klein Straalkransje.

(6) Koedille *met het Bloemkasje van onderen Tolachtig uitgezet; de Bloemen gestraald.* VI. *Turbinata.* Tolkelkige.

In de Europische Tuinen komt dit Kaapse Zaay-Plantje voort, 't welk *Wollige Ethiopische Kamille* van BREYN genoemd is en onder dien naam ook by MORISON, doch met een slegte navolging van het Loof, afgebeeld. BREYN vergelykt de Blaadjes niet in Wolligheid gelyk hy zegt, maar in grootte en figuur, by die der jonge Blaadjes van het Geele Duizend-

(5) *Cotula* Fol. Lyrato-Pinnatis, Flor. Radiatis. *H. Cliff.* 417. Jacobæa Amer. odorata Viscosa &c. HOUST. *Mss.*

(6) *Cotula* Receptaculis subtus inflatis turbinatis. *H. Cliff.* 417. *Ups.* 268. R. *Lugdb.* 173. Chamæmelum Æthiopicum Lanuginosum. BREYN. *Cent.* 148. T. 73. MORIS. III. S. 6. T. 12. f. 14. Cotula Afr. Calyce eleganti cæsio. TOURNF. *Inst.* 495.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

zendblad; naar welken zy, in zyne Afbeelding, ook gelyken, als zig enkeld gevind, met zeer smalle Vinblaadjes, vertoonende. MORISON maaktze breeder, Lancetvormig, geenszins met die der Roomsche Kamille of van het Hertshoornkruid, gelyk hy zelf zegt, en die op de zelfde Plaat, daar nevens, (*Fig.* 1 en 15,) ten toon staan, strookende. De Bloemen zyn ook sober nageaapt uit de Afbeelding van BREYN, die dit Kruidje aldus beschryft.

„ Deeze geheel nieuwe Kamille, my door „ den Edelen Heer VAN BEVERNINGK pre„ sent gedaan, is inderdaad zeer fraay en zeld„ zaam. Zy groeit aan de Kaap byna op de „ zelfde manier als de Roomsche Kamille, doch „ met kleiner Wollige Bladen, welke in groot„ te en figuur eenigszins naar de jonger Blaad„ jes van het Geele Duizendblad gelyken. Uit „ de toppen der Takjes, tusschen de Bladen, „ komt een Steeltje, ongevaar een Handpalm „ lang, dun en glad, boven uitloopende in „ een glad gestreept Hoofdje, uit den groe„ nen witachtig en als bedaauwd, met groote „ stompe Tanden in den omtrek gekroond, „ en allengs verdikkende. Deszelfs midden „ beslaat een Bloem als der gemeene Kamille, „ de Schyf uit menigvuldige zeer kleine geele „ Pypjes samengesteld, en met zeer kleine „ witte Blaadjes, als die der knikkende Aster „ van COLUMNA, omringd hebbende, zeer „ fraay op 't Oog. Na 't bloeijen volgt een

„ me-

„ menigte van zwarte Zaadjes kleiner dan „ der Reukelooze Kamille." Hy erkent, dat de Bloem aanmerkelyk van die van dat Kruid verschille, en, volgens zyne Afbeelding, zouden de Straalblommetjes korter zyn dan de Kelkpunten (*). IV. Afdeel. XX. Hoofdstuk.

(7) Koedille *met drievoudig gevinde Bladen; die spitse slipjes hebben, een opstaande Steng en getuilde Bloemen, welke ongestraald zyn.* VII. *Cotula Tanacetifolia.* Reinevarenbladige.

Deeze Soort heeft naauwlyks Vrouwelyke Blommetjes en is, om dat de middel-Blommetjes vierdeelig zyn, hier t'huis gebragt. Het is een jaarlyks Gewas, waar, toe volgens de laatste Aanmerkingen van LINNÆUS, het *Laag-Heesterige Reinevaren* (†); dat 'er bevoorens toe betrokken was, niet behoort.

(8) Koedille *met gepaarde, drieribbige, Hartvor-* VIII. *Verbesina.* Hartvormige.

(*) Dit schynt LINNÆUS ook te willen, wanneer hy zegt: Corollæ Radius brevissimus ovatus, albus subtus ruber. *Mant.* 473.

(7) *Cotula* Fol. tripinnatis Lacinulis acutis, Caule erecto, Flor. Flosculosis Corymbosis. *Mant.* 473.

(†) Tanacetum Suffruticosum. *Sp. Plant.* 1183.

(8) *Cotula* Fol. oppositis trinerviis Cordatis crenatis &c. *Am. Acad.* V. p. 407. Tanacetum Herbaceum erectum &c. BROWN. *Jam.* 316. Chrysanthemum Sylvaticum repens minus, Chamædryos folio, Fl. luteo nudo &c. SLOAN. *Jam.* 126. *Hist.* I. p. 262. T. 155. f. 2.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *vormige gekartelde Bladen, en tweelingse gesteelde gestraalde Bloemen.*

Op Jamaika groeit dit Kruidje, dat door zyne Hartvormige gekartelde Bladen zeer van de andere Soorten verschilt (*). SLOANE vergelykt het Loof by dat van Gamanderlyn, en zegt, dat het Snuitig Zaad geeft. Aan 't end der Stengen draagt het geele Bloemhoofdjes.

IX. *Cotula Capensis.* Kaapse. (9) Koedille *met gevinde, eenigermaate Vleezige, rondachtige Bladen, de onderstenbyna dubbeld gevind, de Bloemen gestraald.*

Onder den bynaam van *Kaapse*, die de afkomst aanduidt, stelt LINNÆUS hier deeze Soort voor, welke zyn Ed. te vooren *Kaapse Maartel* getyteld hadt, hebbende zyn Ed., ten laatsten, om dat de Schyfblommetjes *vierdeelig* zyn, dezelve in dit Geslagt geplaatst (†). Het Kruidje, zegt hy, gelykt zeer naar de Gemeene

(*) Generis vix Naturalis species: zegt 'er de Ridder zelf van; *Mant.* 473; waar uit blykt, hoe zeer zyn Ed. de Planten naar de Natuurlyke Orde, dat is naar de Gestalte enz. getragt heeft te schikken.

(9) *Cotula* Fol. pinnatis subcarnosis teretiusculis &c. *Mant.* 287. Matricaria Capensis. *Mant.* 115. Matric. Africana. BERG. *Cap.* 296. Chamæmelum Afr. annuum, Petalis Fl. brevibus, magisque sparsis. RAJ. *Suppl.* 224. Cham. Leucanth. crasf. fol. e Cap. Bonæ Spei. PLUK. *Mant.* 45.

(†) Simillima *Matricariæ Chamomillæ*, sed Flosculi Disci quadrifidi; ergo Genus Cotulæ intrabit. *Mant.* 287.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia superflua.*

ne Kamille, hier voor beschreeven. Ook betrekt zyn Ed. daar toe de *Afrikaansche Matricaria* van den Heer BERGIUS, die wederom een Plantje, welk SEBA uit Afrikaansch Zaad op gekreegen hadt en afgebeeld (†), hier t'huis brengt. Gedagte Heer, nogthans, zegt duidelyk, dat de Schyfblommetjes, in hetzelve, *vyfdeelig* zyn (‡). By SEBA wordt gezegd, dat de boorden der Buisachtige Bloempjes *in vier of vyf* Tandjes gekorven zyn. BERGIUS beschryft de Bladen als glad, ongesteeld, dubbeld Vindeelig; de Vinnetjes Liniaal, evenwydig, de ondersten klein, de bovensten trapswys' langer, Vindeelig en spits. SEBA zegt alleen, dat zy menigvuldig, fyn doorsneeden, vrolyk groen, *zonder Reuk* of uitmuntende Smaak en, nog jong zynde, Haairig zyn: terwyl BERGIUS 'er den Geur van het gewoone Moederkruid aan geeft, en aanmerkt, dat de Plant, in ons Klimaat uit Zaad geteeld, Kruidig is, maar Heesterig op de natuurlyke Groeiplaats.

De Hoogleeraar N. L. BURMANNUS geeft, behalve de *Kamillachtige*, *Hertshoornbladige* en *Tolkelkige*, onder de Kaapse Planten ook een *Vlaschbladige* Cotula op, die, volgens zyn Ed., ruige Liniaale Blaadjes en ongestraalde Bloemen heeft. Ik heb Plantjes van de Kaap ontvangen, die

(†) SEB. *Thes.* I. p. 24. T. 16. f. 2.

(‡) Corolla Disci hermaphrodita lutea, tubulosa, quinquefida. BERG. *Cap.* 296.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Overtollige Veelwyvery.*

die ik eerst dagt de Tolkelkige te zyn; doch, by nader onderzoek, bevind ik dezelven, en ten opzigt van de Bloem en ten opzigt van het Loof, aanmerkelyk te verschillen: terwyl zy, wegens de gestraalde Bloem, niet tot het Hertshoornige behooren kunnen en van het laatste, dat volgens BERGIUS een geschubden Kelk heeft, ook in andere opzigten afwyken; hoewel zy wederom daar mede overeenkomen, doordien de Kelkschubben rappig gevliesd zyn, en zeer, wat de Bloemen aangaat, strooken met het gene by SEBA is afgebeeld.

X. *Pumila.* Zeer kleine. Pl. LXIX. *Fig.* 4.

Ik geef de Afbeelding van dit Kaapse Kruidje in *Fig.* 4, op PL. LXIX, onder den bynaam van *Zeer kleine*: want de Steng bereikt, op ver naa, geen Span hoogte, gelyk die van de voorige Kaapse, en komt by de hoogte der Tolkelkige nog minder te pas, wanneer men 't geheele Kruid neemt. Uit een Worteltje, dat zig in Vezels scheidt, geeft het Hertshoornig zeer fyn verdeelde Blaadjes, die een Plantje maaken, welks Stengetje om laag bezet is met gevinde Blaadjes, van dergelyke fynte. Dit komt met geen der beide gemelde Soorten overeen. De Blaadjes en het Stengetje hebben een zeer fyne Haairigheid. Boven verbreedt zig hetzelve, en maakt dus een Tolachtig voetstuk van de Bloem, als bestaande uit Sleufswyze Afdeelingen, met Strookjes allengs verbreedende, tot dat zy de Blaadjes worden van den Kelk, welke omgekeerd Hartvormig zyn. Zy hebben een

bree-

breede Vliezige tip, buiten welke de Straalblommetjes, met haar Tongetje, aanmerkelyk uitsteeken. Gedagte Kelkblaadjes schieten zydelings een weinig over malkander, doch zyn van gelyke hoogte. Zy bevatten een menigte van zeer kleine Blommetjes, die my scheenen in vieren gedeeld te zyn, en de Straalblommetjes, wier getal ook redelyk groot is, hebben een Pypje, waar in ik naauwlyks Vrugtmaakende deelen kon bespeuren, zynde aan 't end rondachtig getipt. Van 't Zaad heb ik opgemerkt, dat hetzelve zig als in een Vliezig Kasje beslooten vertoont, zonder Kaf of Pluis. Het onderstuk of de voet van den Kelk heeft nog blyken van dien blaauwachtig witten Waassem, welke de Tolkelkige Koedille versiert: zo dat dit Kruidje naast aan die Soort zou komen. Misschien is het, 'gelyk meer andere Kaapse Planten waarschynlyk maaken, uit een Overspelige bevrugting gesprooten.

ANACYCLUS. Ringbloem.

De Bloemen in dit Geslagt een Ringetje om de Schyf hebbende, is daar van de naam ontleend. De Blommetjes zyn door Kafjes van elkanderd afgezonderd: het Zaadkuifje is uitgerand en de Zaaden hebben Vliezige zyden. Het bevat de vier volgende Soorten.

Ccc 3 (1) Ring-

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(1) Ringbloem *met Liniaale, meer ſamengeſtelde Bladen, die vlakke geſneeden Slippen hebben.*

I. *Anacyclus Creticus.* Kandiaaſch.

Zo het vreemd is, dat de Zeer groote Aſiatiſche Kamille (*) een zelfde Plant zy met de Zeer kleine Kandiaſche Koedille; nog zonderlinger vind ik, dat dit Plantje bovendien aan de Kaap der Goede Hope groeije. BOERHAAVE, nogthans, merkt aan, dat zy zeer weinig verſchillen en de Heer N. L. BURMANNUS hadtze in 't Kruidboek van OLDENLAND gevonden.

II. *Orientalis.* Levantſch.

(2) Ringbloem *met ſamengeſtelde Borſtelige ſpitſe regte Bladen.*

Deeze, door den vermaarden TOURNEFORT ook in de Levant gevonden, is door den grooten BOERHAAVE, doch kleiner dan natuurlyk, in Afbeelding gebragt. De Stoel is naakt, volgens VAILLANT, zegt LINNÆUS;

(*) *In Indice Plantarum H. Lugdb. Batavi*, waar uit BOERHAAVE zelf dit genomen had, ſtaat *Marinum* in plaats van *maximum*; welk laatſte misſchien een Drukfeil zal zyn.

(1) *Anacyclus* Fol. decompoſitis Linearibus &c. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 969. *Veg.* XIII. p. 645. *H. Cliff.* 417. R. *Lugdb.* 171. Cotula Cretica minima, Chamæmeli folio, Capite inflexo. TOURNF. *Inſt. Cor.* 37. Chamæm. maximum Aſiaticum nudum humifuſum Folio craſſo. BOERH. *Lugdb.* I. p. 110.

(2) *Anacyclus* Fol. compoſitis Setaceis &c. *H. Cliff.* 417. R. *Lugdb.* 171. Chamæmelum Orientale Fol. pinnatis. TOURNF. *Cor.* 37. BOERH. *Lugdb.* I. p. T. 110.

NÆUS: zo moet zy dan niet tot deszelfs Geslagt van *Santolinoides* behooren, waar van hy den Stoel zegt Kaffig te zyn en waar toe die Kruidkenner de voorige Soort t'huis brengt. Ik weet niet, waar hy van deeze spreeke. Beiden, ondertusschen, gelyken door haare Bloemen naar de Santolina. MICHELIUS onderscheidtze, daar van, door de Kruidigheid en dat de Bladen zeer fyn verdeeld zyn, gelyk die der Kamille. De Heer SHERARD hadt de laatste van Smyrna gezonden. Hy betrekt ze tot de Planten die een gebladerden Stoel hebben, waar door de zwaarigheid van den Ridder weggenomen schynt (*).

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia superflua.*

(3) Ringbloem *met dubbeld gevinde, Spilrondachtige, gryze Bladen, die uitgeholde Stippen hebben.*

III. *Anacyclus Aureus.* Goudkleurig.

Van dergelyke Gestalte is deeze, die LOBEL Goudbloemige Kamille der Kruidkundigen noemt, groeijende in de Zuidelyke deelen van Europa en het Oosten. Zy schiet verscheide Stengetjes van een Span lang, zo wel ruigachtig grys als de Bladen. De Bloemen komen op een-

(*) MICH. *Nov. Gen. Plant.* p. 31. Recept. nudum, Vaill. ergo dubii Generis. Descriptio deficit. *Syst. Nat. Veg.* XIII.

(3) *Anacyclus* Fol. bipinnatis teretiusculis incanis &c. *Mant.* 287. Chamæmelum luteum Capite aphyllo. C. B. *Pin.* 135. Chamæm. Aureum peregrinum &c. J. B. *Hist.* III. p. 119. Anthemis Chrysanthemum Herbariorum. LOB. *Ic.* 771.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

eenzaame Steeltjes voort, hebbende de Schyf half-Eirond, en vyfdeelige Blommetjes, met Vrouwelyke, die ongebladerd zyn, omringd. De Stoel is Kegelvormig, met holle, Lancetvormige, geele Kafjes bezet.

IV. *Anacyclus Valentinus.* Spaansch.

(4) Ringbloem *met meer ſamengeſtelde Liniaale Bladen, de Slippen verdeeld, rondachtig ſpits: de Bloemen ongeſtraald.*

Onder den naam van *Chryſanth van Valence* geeft CLUSIUS de Afbeelding van deeze Soort, een Kruid, dat hy nergens anders dan in dat gedeelte van Spanje, aan de Wegen groeijende, gevonden hadt. Deszelfs Steng wierdt zelden hooger dan een Voet, zynde Takkig, en over 't geheel met Bladen als die van 't Duizendblad bezet, Wollig en grys, zuurachtig van Smaak. Ieder Takje droeg een Goudgeele Bloem, veel Jaaren duurzaam en niet onaangenaam van Reuk (*). Het Kruid ſchynt de *Anthemis Valentina*, die volgt, naby te komen.

AN-

(4) *Anacyclus* Fol. decompoſitis linearibus; Laciniis diviſis tereti uſculis acutis, Flor. Floſculoſis. *H. Cliff.* 417. *R. Lugdb.* 171. Chryſanthemum Valent. CLUS. *Hiſt.* I. p. 332. *Rar.* T. p. 369. Bupthalm. Lanuginoſum Fol. Millefolii. C. B. *Pin.* 135. Chamæmel. tenuifol. Fl. bullato Aureo. BARR. *Rar.* 1095. T. 450?

(*) Daar deeze, volgens 't getuigenis van CLUSIUS, de Bloemen ook Goudglanzig heeft, zo blykt de onnaauwkeurigheid der Soortnaamen, hoewel de groote LINNÆUS die doorgaans van anderen ontleend heeft: 't welk men, de aan-

ANTHEMIS. Kamille. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

Offchoon reeds verfcheide Soorten van *Kamille*, gelyk de Reukelooze, de gemeene en de Welriekende enz, onder de Chryfanthen en het Moederkruid befchreeven zyn: verdient nogthans dit Geflagt dien naam; alzo het de voornaamften behelst.

Het heeft een Kaffigen Stoel; het Zaad geheel van Kuifje of Pluis ontbloot; den Kelk half Kogelrond, byna gelyk van rand; en meer dan vyf Straalblommetjes.

't Getal der Soorten, waar van de elf eerften wit, de vyf laatften geel geftraald zyn, is zestien, als volgt.

A. Met de Straalkrans anders dan de Schyf gekleurd, of wit.

(1) Kamille *met de Bloemkafjes ftyf en fteekende.* I. *Anthemis Cota.* Stekelige.

Onder den naam van *Jaarlykfe Takkige Kamille*, met grooter Bladen dan de gemeene Stinkende, en met gedoornde Hoofdjes, was deeze

aanhaalingen van deeze vier Soorten befchouwende, onder anderen, duidelyk kan zien.

(1) *Anthemis* Flor. Paleis rigidis pungentibus. *Syft. Nat.* XII. Gen. 970. *Veg.* XIII. p. 645. R. *Lugdb.* 172. Anthemis Italica &c. MICH. *Gen.* 32. Cham. annuum, Ramofum &c. MOR. S. 6. T. 8. f. 11. TILL. *Pis.* 38. T. 21. f. 2. Bellis montana Tanaceti foliis &c. PLUK. *Alm.* 65. T. 17. f. 5.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.* ze door TILLIUS afgebeeld (*), die verhaalt, dat zy in Toskanen, inzonderheid omstreeks Florence, zeer gemeen is. MORISON hadt het Zaad van Venetie ontvangen en geeft één of anderhalf Voet hoogte aan dit Kruid, dat van de Kamille weinig verschilt, maar, na 't bloeijen, stekelige Hoofdjes heeft, van grootte als een Pruim en derhalve allergrootst in dit Geslagt, zegt de Ridder (†).

II. *Anthemis altissima,* Zeer hooge. (2) Kamille *die overend staat, met gevinde Bladen, wier Vinnetjes ruuw zyn door een omgeboogen Tandje aan den voet.*

In Spanje, Italie en de Zuidelyke deelen van Vrankryk, komt deeze voor, die van J. BAUHINUS *allerhoogste* genoemd wordt, of *zeer hooge*, strekkende de Bloemsteng zig hooger dan het Koorn uit, waar in dit Onkruid groeit. Het heeft Bloemen als de groote witte Madelieven, met gladde Kelken en de Zaadhoofdjes ruig, doordien de Kafjes ieder in een styf Borsteltje uitloopen.

(3)

(*) Naamelyk op zyne Tab. 21. f. 2, gelyk *in Sp. Plant.* is gezegd. Ik weet niet wat TILL. *Pis.* T. 19, rectius, *in Syst. Nat. Ed. Veg.* XIII. en *Mant. alt.* betekene?

(†) *Mant.* p. 474. welk slag van Pruimen zyn Ed. hier meene maakt een byster groot verschil.

(2) *Anthemis* erecta, Fol. pinnatis &c. *Mant.* 474. GOUAN *Monsp.* 450. Chamæmelo affine Buphth. Ital. Segetum altisfimum. J. B. *Hist.* III. p. 120.

(3) Kamille *met gevinde, Vleezige, naakte gestippelde Bladen, die kleine Tandjes hebben, een leggende Steng en Wollige Kelken.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(4) Kamille *met Vindeelige stompe vlakke Bladen, ruige gebladerde Bloemsteelen en Wollige Kelken.* III. *Anthemis Maritima.* Zeekants.

(5) Kamille *met enkelde Tandswys' gesnipperde Bladen.* IV. *Tomentosa.* Wollige.

(6) Kamille *met Tandswys' gevinde, effenrandige, Liniaale Bladen, een Pluizige eenbloemige Steng; Eyronde Bloemblaadjes en verschroeide Kafjes.* V. *Mixta.* Gemengelde. VI. *Alpina.* Alpische.

(7) Kamille *met Vindeelige gesnipperde Bladen en naakte eenigermaate Pluizige Bloemsteelen.* VII. *Chia.* Grieksche.

[Dee-

(3) *Anthemis* Fol. Pinnatis Denticulatis &c. GOUAN *Monsp.* 451. Anthemis maritima annua odorata præcox. MICH. *Gen.* 33. TILL. *Pis.* T. 21. f. 3. Matricaria maritima. C. B. *Pin.* 134. Cham. marit. J. B. *Hist.* III. p. 122.

(4) *Anthemis* Fol. pinnatifidis obtusis planis &c. *H. Cliff.* 415. R. *Lugdb.* 172. Chamæm. Coronopi folio tomentosum. VAILL. Cham. marit. incanum Folio Absynthii crasso. BOERH. *Lugdb.* I. p. 110.

(5) *Anthemis* Fol. simpl. dentato-Laciniatis. Anth. maritima Lanuginosa annua. MICH. *Gen.* 32. T. 30. f. 1. Chamæm. Lusit. latifolium &c. BREYN *Cent.* 149. T. 74. PLUK. T. 17. f. 4.

(6) *Anthemis* Fol. dentato-pinnatis integerr. Linearibus. *Am. Acad.* IV. p. 330. Cham. Alp. Saxatile perenne &c. TILL. *Pis.* 39. T. 21. f. 1. SEG. *Ver.* III. p. 282.

(7) *Anthemis* Fol. pinnatifidis Laciniatis &c. Chamæmelum Chium Vernum folio crassiore. TOURNF. *Cor.* 37.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

Deeze allen naderen meer of min de volgende Soort. Men zou de drie eerste *Zeekants-* of *Zee-Kamille* noemen kunnen, als aan de Kusten der Zuidelyke deelen van Europa, en de Wollige aan die van Griekenland, gelyk de laatste op 't Eiland Skio waargenomen door den vermaarden TOURNEFORT. De Alpische komt op de Bergen van Tyrol en op den Baldus-Berg in 't Veroneesche voor. Het meeste verschil heeft in het Loof plaats, dat in de vierde en vyfde by de Bladen van het Kruipend Hertshoorn vergeleeken wordt. 't Gelykt 'er wel naa, in de Afbeelding van MICHELIUS, maar niet in die van BREYN, welke enkelde Tandswys' gesnipperde Bladen heeft, gelyk de Ridder zegt. Men behoeft de een en andere maar met dat Kruidje te vergelyken, of zig de figuur van Hertshoornen voor te stellen. Ook meldt de Ridder van de vyfde uitdrukkelyk, dat de Bladen niet samengesteld maar gesnipperd zyn. In deeze is de Straalkrans der Bloemen wit en geel gemengeld, waar van de bynaam. De eerste, die in de Velden aan den Tyber, en verder omstreeks Rome naar den Zeekant overvloedig groeit, heeft den Reuk byna van het gemeene Moederkruid. De tweede, die Wollig grys is, en dikke Bladen als van Alst heeft, komt in de Europische Kruidhoven voor. Dit en de Gevleugelde zyn Jaarlykse: anderen, gelyk de volgende, overblyvende Planten.

(8) Kamille *met Vinswys' ſamengeſtelde Liniaale ſpitſe, eenigermaate Pluizige Bladen.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. VIII. *Anthemis nobilis.* Edele.

De *Edele* of *Roomſche Kamille* wordt dus door het Loof bepaald. De Ridder hadt dezelve bevoorens Moederkruid met Kegelvormige Stoelen, neergeboogen Straalen, naakte Zaaden, de Kelkſchubben aan den rand gelyk hebbende, getyteld. Uit de voorgaande bepaalingen ziet men, hoe zy, in dat opzigt, met de Gemeene en Zoetruikende Kamille overeenkome. De Bladen verſchillen ook zeer weinig: dan in deeze ſchynen zy wat fyner verdeeld en niet zo glad te zyn: doch, by de anderen groeijende, verdwynt dat verſchil byna. Nu het onderſcheid der Zaaden niet meer gangbaar is, onder de Kamillen (*), ſchynt het voornaamſte Kenmerk te beſtaan in den ſterker

(8) *Anthemis* Fol. pinnato - compoſitis Linearibus &c. GOUAN *Monsp.* 451. KRAM. *Auſtr.* 256. Anth. Fol. pinnato - decompoſitis &c. *H. Cliff.* 415. R. *Lugdb.* 172. Matricaria Recept. Conicis &c. *Mat. Med.* 401. *Fl. Suec.* 701. DALIB. *Par.* 262. Cham. nobile ſ. Leucanthemum odoratius. C. B. *Pin.* 135. Cham. odoratum. DOD. *Pempt.* 270. Anthemis ſ. Leucanthemis odorata. LOB. *Ic.* 770. *β.* Cham. nobile Flore multiplici. C. B. *Pin.* 135. Cham. Rom. Fl. multipl. CAM. *Epit.* 646.

(*) Aan de Gemeene der Winkelen gaf de Ridder bevoorens Randswys' gekroonde, aan de Roomſche Kamille naakte Zaaden. Vid. *Mat. Med.* p. 141.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

ker en aangenaamer Reuk van deeze. Sommigen hebbenze met de Gemeene of zoetruikende verward. In Sweeden, immers, vindt men de Edele niet meer in 't wilde. Die KRAMER opgeeft in Neder-Ooftenryk, overal, tusfchen 't Koorn en aan de kanten der Akkeren te groeijen, is volgens JACQUIN de Akker-Kamille, welke op deeze volgt. De fchrandere TOURNEFORT hadt de Edele Kamille omftreeks Parys niet gevonden; daar DALIBARD dezelve thans aantekent. In de Noordelyke deelen van Provence kwam zy den Heer GERARD evenwel voor, zo wel als den Heer GMELIN in Siberie. Ook groeit zy van zelf, by Rome en elders in Italie, maar, of het een Inboorling van Switzerland zy, twyfelde de Heer HALLER, niettegenftaande zy aldaar gevonden ware. Dus wordt dit Kruid door hem befchreeven (*).

„ De Stengen, die op den Grond neerleggen, „ zyn Takkig, van een Voet of meer langte. „ De Bladen vertoonen zig, door een Ver„ grootglas, eenigermaate ruig en grys, vlak, „ uit een breede omvattende Scheede, gevind, „ met een breede fterke Rib, de Vinnen van „ een gefneeden, waar van de eerften kleiner, „ de overigen byna egaal zyn, zelf ook gevind, „ met de Slippen twee- en driedeelig. Ieder „ Bloem

(*) *Helvet. inchoat.* I. p. 44.

„ Bloem zit aan 't end van zyn Takje. De „ Steeltjes zyn ruig. De Kelk is uit den groenen „ witachtig, met den rand breed Zilverkleurig. „ De Tongblommetjes zyn wit, drietandig. Het „ Zaad is uit den Eyronden Kegelvormig, naakt." Hy voegt 'er by, dat dit Kruid somtyds met gevulde of half gevulde, en ook met ongestraalde Bloemen voorkome; ja men vindt 'er, die in 't geheel geen Bloemen draagt (*).

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

De Roomsche Kamille munt uit in aangenaamheid van Reuk en in kragten, hoewel zy minder in gebruik is dan de Gemeene of Inlandsche, reeds beschreeven. De Olie, die men uit de Bloemen derzelve destilleert, wordt gezegd niet blaauw te zyn. Zy is, evenwel, van niet minder kragt, tot Windbreeking en Versterking, waarin dit Kruid veele anderen overtreft. Het Afkookzel der Bloemen is bitter en Kruideriger dan der gemeene Kamille-Bloemen, en zo verzagtende niet: des men die in Klysteeren verkiest. In Wyn gekookt, en uitwendig in Stoovingen of Pappen opgelegd, zyn zy van ongemeenen dienst tegen Kolyk en Maagpynen; om Gezwellen te doen verslaan; om Kneuzingen voor Versterving te bewaaren, enz.

(9) Ka-

(*) Chamæmelum nobile f. Leucanthemum odoratius nunquam florens. BOERH. *Lugdb.* I, p. 110.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(9) Kamille *met Kegelachtige Stoelen, Borstelige Kafjes en Kroonswys' gerande Zaaden.*

IX. *Anthemis Arvensis.* Wilde.

(10) Kamille *met Kegelachtige Stoelen, Borstelige Kafjes en naakte Zaaden.*

X. *Cotula.* Stinkende.

Van deeze twee zou het verschil, volgens de bepaaling, alleen in de Zaaden bestaan. Men noemt de eerste by ons *Wilde Kamille* of *Reukelooze*, terwyl de andere den naam van *Stinkende Kamille* voert. Beiden vallen zy in ons Wereldsdeel, doch de eerste, zo de Ridder aanmerkt, voornaamelyk in Sweeden, op de Akkers; de andere in de Krain, en voorts op Steenachtige plaatsen. De een en andere komt by ons langs de Wegen en de Stinkende veel hier by de Stad, om Utrecht en elders, inzonderheid in bedykte Meiren van Noordholland, op Kleygronden, voor. Zy wordt ook *Paddebloem* genoemd en *Koedille*, in 't Engelsch *Dogs-Fennel*, dat is Honds-Venkel, in 't Hoogduitsch *Hundsdill*, in 't Fransch *Espargoutte*. Somtyds ko-

(9) *Anthemis* Recept. Conicis, Paleis Setaceis &c. GOUAN *Monsp.* 451. GORT. *Belg.* 247. *Fl. Suec.* 704, 768. DALIB. *Par.* 263. Chamæmelum inodorum. C. B. *Pin.* 135.

(10) *Anthemis* Recept. Conicis &c. GOUAN *Monsp.* 451. GORT. *Belg.* 247. *Fl. Suec.* 703, 767. *Mat. Med.* 403. Anthemis Fol. pinnato-decompositis &c. R. *Lugdb.* 172. Chamæmelum fœtid. s. Cotula fœtida. J. B. *Hist.* III. p. 36. Cotula alba. DOD. *Pempt.* 258. Cotula fœtida Officinarum. LOB. *Ic.* 773.

komen deszelfs Bloemen als met kleine Blommetjes gevuld voor. In gestalte gelykt het naar de andere. De Stinkende levert, dat zeker is, door Destillatie een blaauwe Olie uit, doch de gemeene Kamille een geele Olie, zo men onlangs door Proeven, te Berlyn, zou bevonden hebben (*). IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

Dit Kruid is niet buiten gebruik in de Geneeskunde. In het doen bedaaren der Stuiptrekkingen, het wegneemen van Opstyging en het afzetten der Stonden, wordt het kragtiger gezegd te zyn, dan de gemeene Kamille. Het dient in Stoovingen, Pappen, Baadingen en Voetwasschingen, door zyn Damp, dien het door 't kooken in Water niet verliest. Het Afkookzel is sterk Zweetdryvende, en zou tegen de Jicht dienstig zyn bevonden. Men pryst het in Borstkwaalen, en den Beesten wordt het tegen de Kuch ingegeven. Ook kan men dit Kruid en de Bloemen, by gebrek, in plaats van de Kamille gebruiken; doch het is scherp, ontvellende dikwils de Vingers der Kinderen, die het uitplukken, met een Stank voor de Byën onverdraaglyk. Hierom wryven 'er de Byënhouders zig de Handen mede, wanneer zy de Korven besnoeijen willen, om de woede van die Insekten te beteugelen. Ook zou het de Vlooijen verdryven, zo men wil.

(11)

(*) RUTTY, *Mat. Med.* p. 110, 146.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. XI. *Anthemis Pyrethrum.* Bertram.

(11) Kamille *met enkelde eenbloemige leggende Stengen en Vinswys' veeldeelige Bladen.*

In Arabie, Syrie, in Italie en de Zuidelyke deelen van Vrankryk, ja ook in sommige van Duitschland, groeit dit Kruid in 't wilde, dat men in 't Latyn *Pyrethrum* noemt, wegens den heeten Smaak der Wortelen, waar van waarschynlyk het Duitsche *Bertram* komt, in 't Engelsch ook gebruikelyk, in 't Boheemsch *Peltram;* doch noemen het de Franschen *Pied d'Alexandre* of somtyds *Pyrethre.* By ons geeft men 'er, wegens de hoedanigheid, ook de naamen van *Vuur-* *Tand-* en *Kwyl-Wortel* aan. De Gestalte van hetzelve komt met die der Kamille, doch het Loof meer met dat der Wilde Wortelen overeen. De Bloemen zyn groot, in 't midden geel, met de Straalen wit als gewoonlyk, maar in deeze van onderen paarschachtig.

Men twyfelt of het wel het *Pyrethron* der Ouden zy, waar aan niettemin dergelyke scherpte en hoedanigheid werdt toegeschreeven. De kragt zit in de Wortel, die gedroogd in de Winkels gehouden wordt, zynde zeer heet en scherp, wanneer menze kaauwt, en dan kwylen doende, 't welk somtyds tot wegneeminge der

(11) *Anthemis* Caul. simpl. unifloris &c. *Mat. Med.* 369. GOUAN *Mousp.* 451. Buphthalmum Caul. simpl. unifl. *H. Cliff.* 414. R. *Lugdb.* 170. Pyretrum Flore Bellidis. C. B. *Pin.* 148. Pyrethrum. DOD. *Pempt.* 347. Pyr. Officin. Salivaria. LOB. *Ic.* 774. MILL. *Fig.* T. 38.

der Kiespyn ſtrekt. Andere Zinkingen worden 'er ook wel door genezen, en tegen de belemmering der Spraak, door verlamming van de Tong, kan die Wortel, op gelyke manier gebruikt, van dienst zyn. SHAW zegt, dat men deeze Wortelen verſch, in groote menigte, brengt in de Turkſche Hoofdſteden, alwaar zy dan met Suiker gekonfyt worden, om zig daar van te bedienen tegen Borstkwaalen en Kiespyn. Volgens zyne beſchryving ſchynt het dit zelfde Kruid te zyn, daar hy dien Wortel van afkomſtig rekent (*).

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia ſuperflua.*

B. Met de Straalkrans van Kleur als de Schyf, of geel.

(12) Kamille *met een Takkige Steng, ruigachtige drievoudig gevinde Borſtelige Bladen, en Haairige geſteelde Kelken.*

XII. *Anthemis Valentina.* Borſtelige.

Veel-

(*) Chamæmelum ſpecioſo Flore, Radice longâ fervidâ. SHAW. *Afric.* App. p. 106. Anderen willen, dat de Wortels van een Kroontjes-Kruid, *Pyrethrum umbelliferum.* C. B. *Pin.* Pyrethrum alterum. LOB. *Ic.* 775, van dergelyke eigenſchap zyn: LEMERY: en 't is aanmerkelyk, dat DIOSCORIDES 'er Kroontjes als der Dille, die volkomen rond zyn, aan toeſchryft. Libr. III. Cap. 71. By GEOFFROY komen de Wortels der *Heeſterige Chryſanth*, hier voor, als een mede-Soort van het Bertram op 't tapyt.

(12) *Anthemis* Caule Ramoſo, Fol. pubescentibus &c. GORT. *Belg.* 247. *H. Cliff.* 414. GOUAN *Monsp.* 451. Bupthalmum Cotulæ folio. C. B. *Pin.* 134. Cotula Fl. luteo Radiato. TOURNF. *Inſt.* 495. Buphthalm. Cret. Cotulæ facie. BREYN. *Cent.* 150. T. 75. *β.* Buphthalmum Fl. luteo ſubtus purp. C.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

Veel moet deeze Soort naar de voorgaande gelyken, alzo de Ridder bevoorens die Kandiafche Plant van BREYN, hier aangehaald, tot het Bertram t'huis gebragt had. Dezelve, ook, heeft de Bloemen geel en wit, terwyl die der overige aangehaalden geheel geel en van onderen paarfch zyn. De Steng, bovendien, is purperachtig. Voorts gelykt deeze naar het Spaanfche Ringbloem, hier voor befchreeven. Zy groeit op de Muuren der Stad Kampen, volgens den Heer DE GORTER.

XIII. *Anthemis repanda.* Uitgegulpte.

(13) Kamille *met enkelde, Eyrond-Lancetvormige, Gulpswys' gekartelde Bladen.*

XIV. *Americana.* Westindifche.

(14) Kamille *met driemaal drievoudige Bladen, de end-Steeltjes langer dan het Takje.*

Byzonder is het Loof in deeze, en zeer van dat der Kamille verfchillende. De eerfte valt in Spanje en Portugal. Zy heeft een enkeld Stengetje, van een Voet hoog, met Blaadjes byna als der Groote Madelieven, op 't end een

C. B. *Pin.* 134. CAM. *Epit.* 652. *y.* Chamæmelum fœtidum marinum. J. B. *Hift.* III. p. 121.

(13) *Anthemis* Fol. fimplicibus Ovato-Lanceolatis &c. Chryfanth. Lufit. Agerati folio. TOURNF. *Inft.* 492. Chryfanth. parvum, f. Bellis lutea parva latifolia. J. B. *Hift.* III. p. 105.

(14) *Anthemis* Fol. triternatis, Pedunc. terminal. Ramo longioribus. *H. Cliff.* 414 Chryfanth. Paluftre minimum repens Apii folio. SLOAN. *Jam.* 126. *Hift.* I. p. 263. T. 155. f. 3.

een ronde Bloem, en draagt vierhoekig Zaad, met vier Schubbetjes gekroond. De andere, die in de Westindiën groeit, heeft als het Loof van Peterselie. Dit is een zeer klein kruipend Plantje, op vogtige plaatsen voorkomende. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(15) Kamille *met dubbeld gevinde Zaagtandige, van onderen Wollige Bladen, en eene getuilde Steng.* XV. *Anthemis Tinctoria.* Kleurende.

Deeze Soort, in Loof meer gelykende naar de voorigen, heeft Bladen als die van 't Reinevaren, en is, wegens de Bloemen, onder de Kruiden die men *Koe-Oog* noemt geteld geweest. Zy heeft de Steng Takkig, een Elle hoog, met stevige groene Bladen, van onderen grys, aan 't end gekroond met eene Tuil van Bloemen, byna als het Moederkruid. Tusschen de Blommetjes zyn gebaarde Kafjes. Het Zaad aan den rand is krom, dat van 't midden vierhoekig, zonder Kroontje.

Den Reuk en kragten byna van de Kamille heeft dit Kruid, dat by het Borstelige in de Zuidelyke deelen van Vrankryk groeit, komende

(15) *Anthemis* Fol. bipinnatis Serratis &c. GORT. *Belg.* 247. GOUAN *Monsp.* 452. Buphthalmum Caule Ramoso &c. *H. Cliff.* 414. R. *Lugdb.* 171. *Fl. Suec.* 658, 769. Buphthalmum Tanaceti minoris foliis. C. B. *Pin.* 134. LOES. *Pruss.* 47. T. 9. *β.* Buphth. Alp. Flore candido. TRIUMF. *Obs.* 79. T. 80. Bellis Alp. Parth. foliis elatior. PLUK. *Alm.* 66. T. 17. f. 6.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

de ook in Switzerland en Duitſchland; by ons op oude Muuren der Stad Utrecht en elders voor. Het Poeijer is tegen de Geelzugt en andere Kwaalen gepreezen. In Sweeden, daar het *Letblomſter* genoemd wordt en veel groeit op opene Kley-Velden, maakt men 'er een groot gebruik van, om een geele Kleur te geeven aan de Wol; waar van de bynaam.

Gemeenlyk valt het met Bloemen die geheel geel zyn, maar de vermaarde TRIUMFETTI heeft een Kruid waargenomen, dat de Straalkrans wit heeft, naar binnen toe geel, komende anderszins volmaakt daar mede overeen: zo dat men het als eene Verſcheidenheid kan aanmerken.

XVI. *Anthemis Arabica.* Arabiſche.

(16) Kamille *met een meer ſamengeſtelde Steng en Takdraagende Kelken.*

Allerzonderlingst mag men, in deeze beide opzigten, dit Arabiſch Kruid, welk de Ridder uit den Cliffortſen Tuin met eene zeer fraaije Afbeelding verwaardigd heeft, noemen. De verdeelingen van de Steng verdeelen zig wederom, en maaken t'elkens nieuwe Takjes, voortkomende uit de Kelken der Bloemen, die dus

„ als

(16) *Anthemis* Caule decompoſito, Calycibus Ramiferis. *H. Cliff.* 413. T. 24. *H. Ups.* 264. *R. Lugdb.* 170. Aſteriscus annuus trianthophorus Craſſas Arabibus dictus. SHAW. *Afr.* 58. T. 36. f. 58.

als in de Mikken der Takjes zitten. „ De Bladen, zegt SHAW, gelyken naar die der Kamille: de Kelk bestaat uit verscheide dunne Schubben, van Kleur wit, naar 't groene trekkende. Deszelfs kleine Bloemen zyn uitgehold en meer gespleeten naar de randen dan naar 't midden. Het heeft een aangenaamen Reuk." LINNÆUS beschryft het, by de gedagte Afbeelding, omstandiger en naauwkeuriger, zeggende dat het een Geneeskragtigen Reuk heeft van Kamille of van versch Bier (*). IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

Van deeze Arabische maakt FORSKAOHL geen gewag, maar by Kairo in Egypte vondt hy vier nieuwe Soorten van dit Geslagt; ten ware de *Arvensis* daar onder mogt begreepen zyn.

Volgens den Heer N. L. BURMANNUS zou de tweede Soort aan de Kaap der Goede Hope voorkomen, waar by zyn Ed., onder den bynaam van *Afra*, eene voegt, met langwerpige getande Bladen, een Heesterige Steng en lange, gebladerde, eenbloemige Bloemsteelen. De *Leucantha* is thans tot het Geslagt van *Osmites* verhuisd (†).

Aangezien in ons Wereldsdeel, en zelfs in ons Land, veele Soorten van Kamille voorkomen, die thans in verscheide Geslagten verdeeld zyn,

(*) Odor medicatus Chamomillæ vel Cerevisiæ recentis. *Hort. Cliff.* p. 414.

(†) Zie myn II. D. VI. STUK, bladz. 122.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. Overtollige Veelwyvery.

zal ik hier, om dezelven beter te kunnen vergelyken, een Lystje daar van plaatsen.

Edele Kamille.	*Anthemis nobilis.*	bl.781
Welriekende.	*Matricaria suaveolens.*	bl.760
Reukelooze.	*Chrysanth. inodorum.*	bl.746
Wilde.	*Anthemis Arvensis.*	bl 784
Gemeene	*Matricaria Chamomilla.*	bl.761
Stinkende.	*Anthemis Cotula.*	bl.784

ACHILLEA. Duizendblad.

Tot dit Geslagt behooren die Kruiden, welken in 't Latyn *Millefolium*, dat is Duizendblad, genoemd worden. De byzondere Kenmerken zyn; een Kaffige Stoel, geen Zaadkuifje, een Eyronde geschubde Kelk, en weinig meer dan vier Straalblommetjes. Door dit laatste wordt het van 't voorgaande genoegzaam onderscheiden. 't Getal der Soorten is twintig, waar van de agt eersten geele, de overigen wit gestraalde Bloemen hebben, als volgt.

A. Met geele Bloemen.

I. *Achillea Santolina.* Levantsch.

(1) Duizendblad *met Borstelige getande Bladen, de Tandjes byna onverdeeld, Elsvormig, omgeboogen.*

Naar

(1) *Achillea* Fol. Setaceis dentatis &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 971. *Veg.* XIII. p. 646. *H. Cliff.* 412. Achillea lutea tomentosa Santolinæ folio. VAILL. *Mem.* 1720. Ptarmica Orient. Santolinæ folio, Fl. majore. TOURNF. *Cor.* 37.

Naar het Kruid, dat men Santolina noemt, gelykt deeze, die in de Levant gevonden is, door het Loof, en naar de Ptarmica door haare Gestalte. IV. AFDEEL. XX. HOOFD. STUK.

(2) Duizendblad *met Lancetvormige stompe spits Zaagtandige Bladen.* II. *Achillea Ageratum.* Balsamiek.

In de Zuidelyke deelen van Vrankryk, als ook in Toskanen, is dit Kruidje wild waargenomen, dat by ons en elders in de Tuinen geteeld wordt, onder den naam van *Klein Balsemkruid.* Het Groote is hier voor, onder den naam van *Welriekend Reinevaren*, te boek gesteld. Dit Kleine is in de Apotheeken bekend geweest, daar men 't *Ageratum* tytelde, wordende, 't zy dan te regt of onregte, voor het Kruid van dien naam, by DIOSCORIDES, gehouden. LOBEL noemtze Klein Balsemkruid *van de Nederlanders en Engelschen*; om dat het door beiden zo sterk geteeld werdt, groeijende in zyn tyd reeds zo weelig in Engeland, als ware het aldaar een inlandsch Kruid. „ Dit *A-*
„ *geratum*, van zelf gegroeid zynde (zegt hy)
„ gebruiken de Geneeskundigen, zo te Mont-
„ pellier als te Venetie, in de *Syr. Epithymi*, en

(2) *Achillea* Fol. Lanceolatis obtusis &c. *Mat. Med.* 399. *H. Cliff.* 413. R. *Lugdb.* 176. GOUAN *Monsp.* 452. MILL. *Dict.* T. 10. Ptarmica lutea suaveolens. TOURNF. *Inst.* 452. Ageratum Fol. serratis. C. B. *Pin* 221. Balsamita minor. DOD. *Pempt.* 295. Ageratum Septentr. & Anglicum. LOB. *Ic.* 489. Eupator. Mesuæ Officinarum. DAL. *Pharm.*

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

,, en de Samenſtellingen van MESUE, voor ,, opregt *Eupatorium*, maar in de Medicynen ,, der Grieken neemen zy daar voor onze Agri- ,, monie." De Engelſchen noemen het *Madlein* of *Maudin*, misſchien wegens den zeer aangenaamen, doch bedwelmenden Reuk. Het groeit wel een Elle hoog, met dunne Stengen, die getakt en ſterk gebladerd zyn, uitloopende in een zeer fraay geel Bloemkroontje. Somtyds komt het ook met witachtige Bloemen voor.

III. *Achillea Falcata.* Krombladig.

(3) Duizendblad *met Liniaale getande ſtompe vlakke Bladen; de Tandjes gekarteld hebbende.*

In de Levant groeit deeze, die Bladen als de Santolina, doorgaans Zeisſenvormig krom en ruuw, met Zwavelgeele Bloemen heeft.

IV. *Tomentoſa.* Wollig.

(4) Duizendblad *met gevinde ruige Bladen, de Vinnen Liniaal met Tandjes.*

Een fraay Bloemplantje onzer Tuinen, dat wat

(3) *Achillea* Fol. Linearibus dentatis obtuſis planis &c. *H. Cliff.* 412. R. *Lugdb.* 176. Achillea incana Santolinæ foliis &c. VAILL. 1720.

(4) *Achillea* Fol. Pinn. hirſutis &c. Achill. Fol. Linearibus pinnatifidis pubesc. *H. Cliff.* 413. *Ups.* 265. R. *Lugdb.* 175. Millef. toment. luteum. C. B. *Pin.* 140. Stratiotes millefolia flavo Flore. CLUS. *Hiſt.* I. p. 330. Stratiotes lutea. *Hisp.* p. 371. Millefol. minus ſ. Strat. chiliophyllos. DOD. *Pempt.* 101. Millef. luteum. LOB. *Ic.* 748.

wat hooger of laager, ook wat ſmaller of grover van Blaadjes, doch altoos Wollig voorkomt, en met zyne Goudgeele Bloemkroontjes praalt. Natuurlyk groeit het in de Zuidelyke deelen van Europa. In Neder-Wallis valt het overvloedig aan de Wegen en in de Wyngaarden, omtrent een Voet hoog. Het heeft een Kruiderigen Reuk. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia ſuperflua.*

(5) Duizendblad *met gevinde Bladen, de Vinblaadjes Lancetvormig, ingeſneeden, Zaagtandig, van onderen Woldraagende.* V. *Achillea Pubescens.* Ruigachtig.

(6) Duizendblad *met gevinde meervoudig ſamengeſtelde Bladen, de Slippen Liniaal en afſtandig.* VI. *Abrotanifolia.* Averoonbladig.

(7) Duizendblad *met dubbeld gevinde Wollige Bladen, de Vinblaadjes Eyrond onverdeeld.* VII. *Bipinnata.* Meervinnig.

Deeze zyn door den vermaarden TOURNEFORT op zyn Levantſchen Reistogt ontdekt, en uit Zaad geteeld in de Europiſche Tuinen. De eerſte bereikt omtrent anderhalf Voet hoogte,

(5) *Achillea* Fol. pinnatis, Foliolis Lanceolatis &c. *H. Cliff.* 413. R. *Lugdb.* 175. GOUAN *Monsp.* 452. Ptarmica Or. Fol. Tanaceti incanis, &c. TOURNF. *Cor.* 37.

(6) *Achillea* Fol. pinnatis ſupradecompoſitis &c. R. *Lugdb.* 175. Millefolium Or. altisſimum luteum. TOURNF. *Cor.* 37.

(7) *Achillea* Fol. bipinnatis tomentoſis, Fol. ovatis integris. *H. Cliff.* 413. R. *Lugdb.* 176.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. VIII. *Achillea Ægyptiaca.* Egyptisch.

te, de tweede valt hooger. Het zyn overblyvende Planten.

(8) Duizendblad *met gevinde Bladen, de Vinblaadjes stomp Lancetvormig, Zaagswyze getand.*

Geen zekerheid schynt 'er te zyn voor de afkomst van deeze uit Egypte, niettegenstaande men zig wys gemaakt had, dat het Severzaad daar van zou komen, zegt LOBEL. Men vindt het Kruid in de Tuinen, en door gedagten Kruidkenner, die hetzelve op een Eiland in de Grieksche Archipel vondt, is het afgebeeld en beschreeven. 't Gelykt in Gewas en Loof zeer naar de Ptarmica, doch heeft de Bloemen in ronde Bolletjes vergaard, die het Kruid aanmerkelyk versieren. De Zaadjes waren platachtig, smal, bruin, met een witachtig randje; dus van het Severzaad verschillende (*).

By FORSKAOHL vind ik niets aangaande deeze Plant, ten ware het zyne *Kwabbladige Achillea* mogt zyn. Bovendien vondt hy in Egypte de *Krombladige*, voorgemeld, *Bactran* genaamd

(8) *Achillea* Fol. pinnatis, Foliolis obtuse Lanceolatis &c. *H. Cliff.* 413. R. *Lugdb.* 175. Ptarmica incana Pinnulis cristatis. TOURNF. *It.* I. p. 228. T. 87. Absynthium Santonicum Ægyptiacum. C. B. *Pin.* 139. Abs. *Ægypt.* DOD. *Pempt.* 25. LOB. *Ic.* 756.

(*) Ik heb te vooren reeds op die Soort van *Artemisia*, welke *Santonica* gebynaamd is, van dat Zaad gesproken.

naamd by de Arabieren. By Alexandrie groeide dezelve in 't wilde, alwaar het Extrakt der Steelen, Bladen en Bloemen, met Brandewyn, een Geneesmiddel tegen de Hypochondrie uitleverde (*). IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(9) Duizendblad *met gebondelde Liniaale Aschgraauwe Bladen, een Heesterige Steng en getuilde Bloemen.* IX. *Achillea Fasciculata.* Gebondeld.

In plaats van de Negende, die den bynaam van *Reukelooze* hadt, door den Ridder thans voor een Soort van Athanasia verklaard en tot de *Jaarlykse* betrokken (†); breng ik hier een ander Afrikaansch of liever Kaapsch Kruidje, het welk de Hoogleeraar N. L. BURMANNUS opgegeven en dus bepaald heeft.

B. Met wit gestraalde Bloemen.

(10) Duizendblad *met gevinde vlakke, insneedig Zaagtandige Bladen, de uitersten grooter en samengevoegd.* X. *Macrophylla.* Grootbladig.

De

(*) *Flor. Ægypt.* p. LV.

(9) *Achillea* Fol. Fasciculatis Linearibus cinereis &c. *Flor. Cap. Prodr.* p. 27.

(†) Zie myn II. D. VI. STUK, bladz. 40.

(10) *Achillea* Fol. pinnatis planis inciso-serratis &c. Dracunculus Alpinus Fol. Scabiosæ. C. B. *Pin.* 98. *Prodr.* 39. Ptarmica Alp. Matricariæ folio TRIUMF. *Obs.* 83. T. BOCC. *Mus.* II. p. 150. T. 110. BARR. *Rar.* 1119. T. 991.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

De Bladen van deeze Soort, die op de Alpen van Switzerland en Italie groeit, verschillen zeer van die der anderen. Zy worden door sommigen by die van 't Schurftkruid, door anderen by die van 't Moederkruid vergeleeken, maar eigentlyk komen zy met geen van beiden overeen, en gelyken meer naar die der Agrimonie. Het Kruid heeft de Steng een Elle of drie Voeten hoog, opschietende uit een bos Bladen, als gezegd is, omtrent een Handbreed lang, dun, glad en groen. De Bloemen maaken een losfen Tuil op den top der Steng, hebbende Eyrondachtige Kelken, die digt geschubd zyn. Het getal der Tongblommetjes, aan 't end drietandig, is van vyf tot agt; de middel-Blommetjes zyn vyfdeelig en de Bloem is byna geheel wit. 't Gewas heeft een aangenaamen Reuk.

XI. *Achillea impatiens.* Onlydzaam.

(11) Duizendblad *met gevinde Bladen, de Vinblaadjes afstandig, Liniaal-Lancetvormig, aan den voet opwaards gespitst.*

Door geheel Siberie groeit deeze, een Plant van een Elle hoogte, die naar de Ptarmica zeer gelykt en fraaije witte Bloemen heeft, van de grootsten in dit Geslagt, zo GMELIN aanmerkt. Het Loof is zeer glad: maar de reden van den bynaam vind ik niet.

(12)

(11) *Achillea* Fol. pinnatis, Pinnis distantibus &c. R. *Lugdb.* 176. GMEL. *Sib.* II. p. 197. T. 83. f. 1.

*(12) Duizendblad *met gesnipperde, vlakke stompe, Wollige Bladen.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. XII. *Achillea Clavennæ.* Bitter.

Onder den naam van Kroontjesdraagende Alpische of *Berg-Alsem* geeft CLUSIUS de Afbeelding van deeze, die het Loof, inderdaad, zeer bitter heeft. De Stengetjes waren slegts een Span hoog en kwamen voort uit de Spleeten van hangende Rotsen, die hy op den Weg naar den Sneeuw-Alp aantrof. Het Kruid groeit ook op andere plaatsen in de Oostenrykse en Krainse Gebergten, wordende van de Jaagers *Weisfrauch* geheten. De bynaam is van zekeren Apotheker van Bellune, in 't Venetiaansche Gebied, die daar over een byzonder Werkje geschreeven heeft, afgeleid. Men vindt het ook in Switzerland.

(13) Duizendblad *met Lancetvormige spitse scherp Zaagswys getande Bladen.* XIII. *Ptarmica.* Veld-Dragon.

Door

(12) *Achillea* Fol. Laciniatis planis obtusis &c. GOUAN *Monsp.* 452. Absinth. Alpinum umbelliferum. C. B. *Pin.* 139. CLUS. *Hist.* I. p. 340. *Pann.* 555. T. 553. Dracunculus Argenteus. MORIS. *Hist.* III. p. 40. S. 6. T. 10. f. 5.

(13) *Achillea* Fol. Lanceolatis acuminatis &c. GOUAN *Monsp.* 453. Achillea Fol. integr. minut. serratis. *Mat. Med.* 398. GORT. *Belg.* 248. *H. Cliff.* 412. R. *Lugdb.* 176. *Fl. Suec.* 706, 771. GMEL. *Sib.* II. p. 196. Dracunculus Pratensis serrato folio. C. B. *Pin.* 98. Ptarmica vulgaris *item* Flore pleno. CLUS. *Hist.* II. p. 12. Draco sylv. s. Ptarmica. DOD. *Pempt.* 710. Ptarmica Folio Draconis s. Sternutamentoria. LOB. *Ic.* 455.

IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Overtollige Veelwyvery.*

Door geheel Europa groeit op vogtige Velden hier en daar, zo wel als in onze Nederlanden, dit Kruid 't welk den naam van *Ptarmica* of Nieskruid voert, als naar zulk Kruid by de Ouden gelykende, doch dat van DIOSCORIDES verfchilt aanmerkelyk, dewyl die Autheur 'er Olyfbladen aan geeft. Het Loof van onze *Veld-Dragon* gelykt veel naar dat van de Tuin-Dragon, en hier van heeft de Plant, by ons, den naam, wordende in Engeland *Sneezwort* of *Goofe-Tongue*, dat is Ganzen-Tong, geheten, ook *Baftard-Pellitory*, dat is Basterd-Bertram, wegens de fcherpheid. Het Kruid, naamelyk, is fcherp en Kruiderig van Reuk, doende niezen, en, als men 't kaauwt, kwylen: weshalve het tegen Slymerige Keel-Verftoppingen van BOERHAAVE aangepreezen werdt. Het is een aangenaam Voedzel voor het Vee, en komt in de Tuinen ook met dubbelde of gevulde Bloemen voor. In Rusland en Siberie groeit het overal, zo wel als op de Eilanden beoosten Kamtfchatka en in de Westelyke deelen van Noord-Amerika.

XIV. *Achillea Alpina.* Alpifch.

(14) Duizendblad *met Lancetvormige Zaagswys getande Bladen, de Tandjes zeer fyn Zaagtandig.*

(15)

(14) *Achillea* Fol. Lanceolatis Dentato-ferratis &c. *H. Cliff.* 413. R. *Lugdb.* 176. Ptarmica Alpina &c. TOURNF. *Inft.* 497. HERM. *Lugdb.* 694.

(15) Duizendblad *met de Vinnetjes der Bladen Kamachtig en byna geheel; de Bloemsteeltjes Pluizig.* — IV. Afdeel. XX. Hoofdstuk. XV. *Achillea Atrata.* Zwartachtig.

(16) Duizendblad *met gevinde getande zeer ruige Bladen, de Bloemen in Kroontjes gekropt.* — XVI. *Nana.* Dwergjes.

Deeze drie zyn Alpische Plantjes, de eerste in Siberie, de anderen in verscheide deelen van Oostenryk, Switzerland en Italie, voorkomende. Men kanze als middelslachtig, tusschen de Veld-Dragon en het gewoone Duizendblad, aanmerken. De tweede wordt van de Jaagers, in onderscheiding van het Bittere, voorgemeld, *Unser Frauwen Schwartsrauch* geheten, om dat de randpunten der Kelken zwart zyn. De *Iva Moschata* van GESNERUS, die onder 't Bergvolk tot Zweetdryving vermaard is en zeer sterk van Reuk, schynt hier te behooren. Immers de twee laatsten worden beiden daar toe, gedroogd zynde, onder den naam van *Genipum* in Switzerland verkogt. De Stengetjes van deeze Planten zyn maar een Voet, een Span, of een Handbreed hoog.

(17)

(15) *Achillea* Folior. Pinnul. Pectinatis integriusculis &c. JACQ. *Vind.* 157. Matricaria Alp. Chamæmeli foliis. C. B. *Pin.* 134. Parthenium Alpinum. CLUS. *Pann.* 561. T. 560.

(16) *Achillea* Fol. Pinn. Dent. hirsutissimis &c. Achill. Fol. Pinnatis Lanugine obductis &c. HALL. *Helv.* 713. ALL. *Pedemont.* III. T. 2. f. 3. Mill. Alp. incanum. MORIS. III. S. 6. T. 11. f. 11. BOCC. *Mus.* II. p. 166. T. 20.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. XVII. *Achillea magna.* Groot. XVIII. *Millefolium.* Gemeen.

(17) Duizendblad *met dubbeld gevinde eenigermaate Haairige Bladen; de Slippen Liniaal getand; de Oortjes kruislings.*

(18) Duizendblad *met dubbeld gevinde, Haairlooze Bladen; de Slippen Liniaal getand; de Stengen om hoog gesleufd.*

Het Gemeene *Duizendblad*, ook *Gerwe*, of *Haazen-Geruwe* genaamd, voert in 't Fransch den naam van *Millefeuille* of *l'Herbe au Charpentier*. Men noemt het, in 't Engelsch, *Yarrow* of *Milfoil*, en in 't Hoogduitsch *Tausendblatt* of *Schaafs-Garbe*. *Stratiotes* en *Achillea* zyn oude benaamingen van dit Kruid. Het komt overal aan de Wegen, zo by ons als door geheel Europa, tot in Lapland, Ysland en Rusland voor; ja het is ook door gantsch Siberie gemeen en STELLERUS heeft het zelfs in de de Westelyke deelen van Noord-Amerika aangetroffen: zo dat het, dewyl men 't ook in Virginie vindt, waarschynlyk de geheele gemaatigde

(17) *Achillea* Fol. bipinn. subpilosis &c. Millefol. maximum Umbellâ albâ. C. B. *Pin.* 140. *Prodr.* 72.

(18) *Achillea* Fol. bipinn. nudis &c. *Mat. Med.* 397. GORT. *Belg.* 248. *Fl. Suec.* 705, 770. KRAM. *Austr.* 257. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* &c. GRON. *Virg.* II. 127. Achillea Fol. pinnato-pinnatis. *Fl. Lapp.* 311. Millefol. vulgare album. C. B. *Pin.* 140. β Millef. purpureum majus. C. B. *Pin.* 140. Millefolium s. Achillea, alb. & purpureis Flor. DOD. *Pempt.* 100. LOB. *Ic.* 747.

tigde Lugtstreek des Aardbodems, ten Noorden, zal beslaan. Die Soort, welke *Groot* gebynaamd wordt, is eens zo groot van Gewas als het Gemeene, en groeit in de Zuidelyke deelen van Europa.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

Het Duizendblad wordt, in de Tuinen, ongevaar een Elle hoog; doch in 't wilde blyft het doorgaans laager. De Steng is gemeenlyk, zo wel als de Bladen, ruig, door Witachtige Haairtjes, maar het komt ook byna geheel groen en glad voor. De Kleur der Bloemen verschilt, zynde gemeenlyk wit, doch ook paarsch of Roozekleur, en dewyl die Kleur in de Planten stand houdt, welke ook in 't Loof eenigszins verschillen, zo moet men 't als eene Verscheidenheid aanmerken.

De Velden en Wildernissen worden door dit Kruid aanmerkelyk versierd; en het is ook in de Geneeskunde niet onbekend. Het heeft eene Bedwelmende en Pynstillende hoedanigheid, dienstig om de sterke Uitloozingen te bedwingen. 't Is echter niet in algemeen, en meest by de Stahliaanen (*), of ook by 't Gemeene Volk in gebruik. Door het tusschen Steenen te kneuzen krygt men 'er een Pap van, die een zeer goed Middel is tot heeling van Wonden. Door het by Gistend Bier te doen, wordt hetzelve on-

(*) *Stahlius* vix alio Tonico Medicamento & Stomachico frequentius usus est; in Febribus intermittentibus, Morbo Hypochondriaco, Phthisi, aliisque Malis, F. HOFFMANN. HALL. *Helv. inchoat.* I. 46.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

ongemeen ſterk en koppig. De Rusſen haalen dit Kruid met Koornwyn verſcheide maalen over, en bekomen dus een Sterken Drank, naar hunne natuur en ſmaak, die blaauw zou zyn, zo STELLERUS wil: doch, dewyl de Olie van Duizendblad niet altoos blaauw is, kan men zulks niet verzekeren (*).

XIX. *Achillea nobilis.* Edel.

(19) Duizendblad *met dubbeld gevinde Bladen, de onderſten vlak en kaal, de bovenſten ſtomp en Wollig: met verhevenronde zeer digte Bloemtuilen.*

Deeze, in Duitſchland en de Zuidelyke deelen van Europa groeijende, heet *Edel Duizendblad* by TRAGUS, die het wel heeft afgebeeld; en dus genoemd, om dat het hem veel zeldzaamer voorkwam, fyner van Loof en Reuk. In ſommige deelen van Switzerland is het vry gemeen, verſchillende weezentlyk van het andere. Het groeit wel zo hoog, doch heeft de Vinblaadjes meer verdeeld en niet, gelyk in 't

(*) GMEL. *Sib.* II. p. 200. De Heer HALLER brengt dit tot bewys van die *blaauwheid* by: *Helv. inchoat.* I. p. 46: doch, het gene GMELIN daar van zegt, naleezende; zal men bekennen, dat zyn Ed. zulks maar ter loops ingezien hebbe; want GMELIN twyfelt 'er zelf aan. Het ſchynt veel van de Groeiplaats af te hangen. NEUMANN hadt de blaauwe Olie voornaamelyk uit de Bloemen bekomen.

(19) *Achillea* Fol. bipinn. inf. nudis planis &c. Millefol. nobile. TRAG. *Hiſt.* 476. Tanacetum minus album odore Camphoræ. C. B. *Pin.* 132.

't zelve, met Stippen; doch naar boven zyn de Bladen smaller en maar half gevind. De Bloemen komen in digte ronde Kroontjes voor, en vertoonen zig dikwils als waren zy ongestraald. HALLER oordeelt, dat men deeze in de Geneeskunde behoorde te verkiezen. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

(20) Duizendblad *met dubbeld gevinde, Ovaale, byna naakte Bladen, en getopte digte Bloemtuilen.* XX. *Achillea odorata.* welriekende.

Dit Kruidje, ook in de Zuidelyke deelen van Europa, naauwlyks een half Voet hoog, voorkomende, wordt door LINNÆUS als een byzondere Soort voorgesteld, en door GOUAN met de voorgaande vermengd. HALLER, zo wel als de Heer GERARD, acht het slegts eene Verscheidenheid van het Alpische of misschien van het *Dwergjes-Duizendblad* te zyn, dat hier voor beschreeven is. Hem waren, naar de Groeiplaats, allerley trappen van minder of meer Wolligheid, grysheid en fynheid der Bladen, ontmoet.

(21) Duizendblad *met Liniaale Bladen; de Vin-* XXI. *Cretica.* Kandiaasch.

(20) *Achillea* Fol. bipinnatis ovalibus nudiuscuiis &c. GOUAN *Monsp.* 453. Millefol. minimum crispum Flore albo, Hisp. BARR. *Rar.* 1116. T. 992. Millef. odoratum minus Monspeliensium. MAGN. *Monsp.* 177. GER. *Prov.* 192. HALL. *Helv. inchoat.* I. p. 46.

(21) *Achillea* Fol. Linearibus, Pinnis subrotundis &c. Mil-

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Vinnetjes rondachtig agterwaards over elkander; de Steng Wollig.*

Overtollige Veelwyvery. Dit Kandiaasche heeft de Gestalte van het gemeene Duizendblad. De Steng is Wollig; de Bladen zyn Liniaal, eenigermaate Wollig, agterwaards over elkander leggende: de Vinblaadjes Niervormig: de Bloemen wit. Dit achtte C. BAUHINUS het echte Duizendblad van DIOSCORIDES te zyn, wordende op Kandia zelfs *Myriophyllon* geheten.

TRIDAX. Drieslip.

De Stoel is in dit Geslagt Kaffig, gelyk in de voorgaanden, maar het Zaad heeft een Kuifje, dat veelstraalig is, zonder Stammetje. De Kelk is Schubbig, Rolrond: de Straalblommetjes zyn diep verdeeld in drie Slippen, 't welk 'er, misschien, den naam aan geeft.

I. *Tridax procumbens.* Leggend. Maar ééne Soort komt in hetzelve voor, die uit Vera Cruz afkomstig was (1). Men heeft dezelve in de Cliffortse Tuin gehad, een Plantje zynde van naauwlyks een Voet hoog, met leggende Rankjes, die uit de Knoopjes Wortel schooten, vervolgens zig opregtende, Draadachtig, met Leedjes, wat stekelig. De Blaadjes

Millef. incanum Creticum. C. B. *Pin.* 140. *Prodr.* 72. Millef. Creticum. J. B. *Hist.* III. p. 139.

(1) Tridax. *Syst. Nat.* XII. Gen. 972. *Veg.* XIII. p. 647. *H. Cliff.* 418. After Americanus procumbens, Fol. laciniatis et hirsutis. HOUST. *Mss.*

Blaadjes waren breed Lancetvormig, wederzyds spits, gepaard, met eenige Kerfjes, het agterste zeer groot. Een eenbloemig Steeltje droeg een geel gestraalde Bloem, naar een Aster gelykende en voorts als gezegd is.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

't Geslagt van *Amellus* onder de Heesters beschreeven hebbende, komen wy tot dat van

ECLIPTA. Taanbloem.

Een naam van RUMPHIUS ontleend, die de eerste Soort *Eclipsis-Plant* noemt, dewyl de Bloemen, elk op zig zelve, als eene Zon-Eclips, die men *Taaning* noemt, voorstellen. Het heeft een Kaffigen Stoel, en geen Zaadkuifje; waar door het van de Cotula verschilt, met welke het anders overeen zou komen, wegens zyne vierdeelige Blommetjes op de Schyf, die strekken om het van de Verbesina te onderscheiden. De twee volgende Oostindische Kruiden zyn 'er toe betrokken.

(1) Taanbloem *met een opstaande Steng, de Bladen aan den Voet neergeboogen, ongesteeld.*

I. *Eclipta erecta.* Opstaand.

In

(1) *Eclipta* Caule erecto, Fol. basi deflexis sessilibus. *Syst. Nat.* XIII. Gen. 1321. p 647. *Mant.* 286. Verbesina alba. *Sp. Plant.* 1272. *Mant.* 475. Eupatoriophalacron Balsaminæ fœminæ folio. DILL. *Elth.* 138. T. 113. f. 137. Scabiosa Conyzoides Amer. latifolia. PLUK. *Alm.* T. 109. f. 1. Eclipta, RUMPH. *Amb.* VI. T. 18. f. 1.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

In de beide Indiën komt dit Kruid voor, en zo wel in Virginie als te Suriname is het gevonden. Het verschilt van de Eupatorium en Bidens, daar het in Gestalte naar zweemt, door ongepluisde Zaaden en van de Santolina, zo door gepaarde Bladen te hebben, als doordien de Bloemen niet uit den top alleen groeijen en dat de Hoofdjes gestraald zyn. Dit laatste is echter naauwlyks merkbaar, wegens de witheid der Blommetjes en de ongemeene kleinheid der genen die den omtrek beslaan. Hierom was het *Witte Verbesina* van den Ridder geheten. Of PLANER het deswegen *Mehlblume* getyteld hebbe, is my duister (*). De langdraadige naam, dien 'er VAILLANT aan geeft, door DILLENIUS overgenomen, en Kaal Boelkens-Kruid betekenende, wegens de kaalheid der Zaaden, is zeker ver gezogt. BOERHAAVE schynt het met den naam van *Surinaamse Santolina*, die gepaarde Bladen van Chamænerion, een minder Schubbigen Kelk, witte Bloemen en hoekig genaveld Zaad heeft, bedoeld en taamelyk beschreeven te hebben.

De eigentlyke reden, dat dit Kruid een getaande Zon zou afschetzen, wordt door RUMPHIUS niet duidelyk verklaard. Hy spreekt van een groen Heuveltje in 't midden der Bloem, met zeer kleine witte Blommetjes omringd; maar als de Blommetjes afgevallen zyn, zegt hy,

(*) LINN. *Gatt. der Pflanzen*, Gottha. 1775.

hy, wordt dat Heuveltje zwart. Voorts meldt hy, dat de gewreeven Bladen een zwart Sap geeven, en derhalve gebruiken het de Indiaanen tot zwartmaaking van het Haair. De gedroogde Plant, zegt hy, wordt ook zwart, 't welk ik in myne Exemplaaren daar van, uit Oostindie ontvangen, waarneem. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK.

(2) Taanbloem *met een leggende Steng, de Bladen eenigermaate gegolfd en een weinig gesteeld.* II. *Eclipta prostrata.* Leggend,

Volgens den schranderen DILLENIUS, die deeze, uit Zaad van Kormandel, ook in de Elthamse Tuin by Londen geteeld heeft, was dezelve van Gewas wat kleiner, Takkiger, en hadt de buitenste Stengetjes, zo wel als de Takjes, op den Grond leggende of neergeboogen; de Bladen korter, donkerer of niet glanzig, zynde over 't geheel ruiger. De Steeltjes der Bloemen, die zeer kort waren, bleeven zodanig tot aan de rypwording der Zaaden toe, daar zy in de andere na 't bloeijen langer wierden, gelyk RUMPHIUS ook opgemerkt heeft. Voorts waren de Bloemen wit en kwamen twee aan

(2) *Eclipta* Caule prostrato, Fol. subundulatis subpetiolatis. *Mant.* 286. Verbesina prostrata. *Sp. Plant.* 286. *Mant.* 475. Eupatoriophalacron Menthæ Arvensis folio. VAILL. *Mem.* 1720. DILL. uts. f. 138. Chrysanth. Maderaspatanum &c. PLUK. *Alm.* 100. T. 118. f. 5.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Overtollige Veelwyvery.

aan twee uit de Oxels der Bladen voort, gelyk ook dikwils plaats heeft in de eerste.

Dat het een verschillende Soort zy, zou men uit de kortheid der Bloemsteeltjes, opmaaken (*). Wat de Bladen aangaat, die in deeze laatste, als naar de Akker-Munte gelykende, veel breeder zouden moeten zyn, dit bevind ik in de mynen, van Java en Japan ontvangen, weezentlyk hurkende Kruidjes zynde, zodanig niet, en de Bloemhoofdjes derzelven zyn op ver naa zo kort niet gesteeld, als volgens de aangehaalde Afbeeldingen: weshalve ik denk, dat deeze een Verscheidenheid zou kunnen zyn van de voorgaande Soort. Door den Heer N. L. BURMANNUS, immers, wordt het *Breedbladige Indische Bidens* van GARCIN tot dezelve t'huis gebragt (†).

S I-

(*) Niet uit die der Bladen. LINNÆUS zal zulks uit DILLENIUS besflooten hebben, die van de Bloemhoofdjes zegt, *Pediculis semper brevibus insidentibus.* Hy spreekt van die gesteldheid der Bladen niet, welke men niet minder in de andere zou kunnen vinden, en dus maakt die bepaaling geen weezentlyke onderscheiding. Of *Semina mutica, quadrifariam muricata (in Spec. Plant.)* eene verstaanbaare uitdrukking zy, laat ik daar. Ongedoornde Zaaden, die viervoudig gespitst zyn, luidt inderdaad wat vreemd en tegenstrydig DILLENIUS spreekt van de Zaaden der laatste niet, doch van die der eerste zegt hy, dat dezelven platachtig vierhoekig zyn, naar die van het Bidens gelykende, doch ongebaard. In de bepaaling der Geslagts-Kenmerken wordt van den Ridder zelf gezegd, *Semina mutica*, zonder iets meer daar by.

(†) Verbesina alba. *Fl. Ind.* p. 184. DILLENIUS oordeelt, dat

SIGESBECKIA. Geitenbek.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

By het uitgeeven der Planten van den Cliffortschen Tuin, hadt de Groote LINNÆUS deezen Geslagtnaam, ter eere van Doctor SIEGESBECK, Opziender van den Petersburgsen Hortus Medicus, ontworpen. Hy hadt hem zelf Professor der Kruidkunde getyteld, daar doch niets door denzelven, dan een Lyst der Planten, zo inlands als uitheemsch, waar mede de Peterburgse Tuin in 't jaar 1736 verrykt was, in 't licht gegeven ware. Misschien hadt SIEGESBECK deezen Lyst aan den Ridder gezonden, die bedenkelyk zulks niet gedaan zou hebben, indien hy geweten hadt, dat omtrent dien tyd een zo scherpe en spottende beoordeeling van zyn Samenstel, door deezen Heer, uitgegeven werde, welke door den Heer GLEDITSCH zeer grondig en kragtdaadig is wederlegd (*): doch niet minder vinnig en onbescheiden, door ge-

dat MORISON de Bladen der eerste, ten onregte, een *Vinger lang en breed* genoemd heeft; 't welk nogthans nagenoeg met zyn eigen Afbeelding strookt, en blykt, wanneer men 'er den Vinger op legt. Zyn Ed. hadt MORISON, derhalve, zo 't schynt, niet wel begreepen.

(*) M. JOH. GOTTLIEB GLEDITSCH &c. *Consideratio Epicriseos Siegesbeckianæ in Linnæi Syst. Plant. Sexuale* &c. Berolini. 1740. Octavo. Dat van SIEGESBECK was in 't zelfde Jaar 1737, toen de *Hortus Cliffortianus* uitkwam, te Petersburg in 't licht gegeven. Men vindt het in 't Vertoog van GLEDITSCH woordelyk.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

gedagten SIEGESBECK, wederſproken (*). De ſpyt, welke onze Ridder hier over gehad mag hebben, is genoegzaam verzagt en zyne Eer gewroken, doordien de Akademie der Weetenſchappen van Petersburg aan zyn Ed. Vertoog, over het bewyzen van de Sexen, of Mannelyke en Vrouwelyke deelen en Bevrugting der Planten, in 't jaar 1760 den Prys toewees (†).

De Kenmerken van het Geſlagt, waar van ik ſpreek, zyn, een Kaffige Stoel en ongepluisde Zaaden: een vyfbladige, eigene, uitgebreide buiten-Kelk en een gehalveerde Straalkrans.

Twee Soorten bevat hetzelve, waar van de eene behoort tot de Ooſtelyke, de andere tot de Westelyke Wereldsdeelen.

I. *Sigesbeckia Orientalis.* Ooſterſche.

(1) Geitenbek *met zittende Bladſteelen, de buiten-Kelken Liniaal, grooter en uitgebreid.*

Won-

(*) *Vaniloquentiæ Botanicæ Specimen* &c. Petropoli. 1741. Quarto.

(†) CAROLI LINNÆI, Equitis de Stellâ Polari &c. *Disquiſitio de Quaſtione ab Ac. Imp. Sc. Petr. propoſitâ: Sexum Plantarum Argumentis et Experimentis novis vel corroborare vel impugnare* &c. Petrop. 1760.

(1) *Sigesbeckia* Petiolis ſesſilibus &c. *Syſt. Nat.* XII. Gen. 973. *Veg.* XIII. p. 648. Sigesbeckia. *Hort. Cliff.* 412. T. 23. *H. Ups.* 267. Bidenti ſimilis Fol. latisſimis ſerratis. BUXB. *Cent.* III. p. 29. T. 52. Cichorio affinis Lapſana Sinica, Menthaſtri foliis &c. PLUK. *Amalth.* 58. T. 380. f. 2. BURM. *Fl. Ind.* p. 183.

Wonderlyk, inderdaad, is deeze Plant, die in China *Hi-him-tsaw* genoemd wordt, volgens PLUKENET, en door den Ridder uit de Cliffortse Tuin, niet alleen naauwkeurig afgebeeld, maar ook aldus omstandig beschreeven. „ De „ Wortel jaarlyks. De Steng twee of drie „ Voeten hoog, opstaande. De Bladen Eyrond, „ wederzyds gespitst, in Steelen uitloopende, „ gepaard, drieribbig, geaderd, Zaagtandig „ Takkig uit ieder bovenmik van de Steng, „ korter dan dezelve. Een endelings en zyde- „ lingse Bloemsteelen, uit de bovenste Takken „ eenzaam gearmd, draagen een ros-geele „ Bloem, van figuur als een Spinnekop, met „ een uitgebreid kransje van vyf stekelige ge- „ haairde Straalen, omgeven, wier Haairtjes „ ieder op 't end een Lymerig knopje hebben. „ Wanneer men de rype Zaaden afplukt, be- „ weegen zy zig in de Hand, wegens de Ly- „ merigheid en om dat de samengedrukte Haair- „ tjes zig allengs weder opregten". IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia superflua.*

Dit laatste zal waarschynlyk op de Zaadhuisjes zien en niet op de Zaaden zelf, welke langwerpig, vierhoekig, boven wat dikker en naakt zyn. Gedagte Lymerigheid der Kelken maakt, zo PLUKENET aanmerkt, dat zy aan 't Papier kleeven, waar men de Plant oplegt. Gemakkelyk laat zy zig uit Zaad in de Europische Tuinen voortteelen. Dezelve is den Heer FORSKAOHL in Arabie voorgekomen en groeit, volgens den Ridder, in Medie, by de Dorpen.

Op

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Op Java valt zy ook, van waar ik Exemplaaren daar van bekomen heb, uit welken ik niet kan zien, dat zy veel naar de Lampsana, noch ook naar het Bidens, gelyke.

II. *Sigesbeckia Occidentalis.* Westersche.

(2) Geitenbek *met afloopende Bladsteelen, en naakte Kelken.*

De Bladen, die wederzyds langs de Steng, als het Smeer aan een Kaars, afloopen, maaken, dat dezelve zig gevleugeld vertoont. Zy is gestrekt; de Bladen, tegenover elkander, zyn Lancetvormig Eyrond drieribbig met Zaagswyze Tandjes bezet, van onderen Wollig. Aan den top draagt dit Kruid gearmde Bloemsteeltjes; volgens LINNÆUS, die twyfelt, of het ook tot een ander Geslagt, en wel tot de Milleria, behooren mogte. De Kelk, zegt hy, is langwerpig, de Stoel naakt: de Bloemkrans bestaat uit één Straalblommetje, met het Tongetje aan de tip tweedeelig: de Zaaden hebben wederzyds een Kuifje van twee Kafjes. Volgens CLAYTON staan op de Schyf veele tweeslagtige Blommetjes, en dat van den Omtrek is Vrouwelyk, brengende beiden Zaad voort: weshalve deeze Plant niet tot de *Polygamia necessaria* behoort.

VER-

(2) *Sigesbeckia* Petiolis decurrentibus &c. GRON. *Virg.* II. 128. Verbesina Fol. Ovatis, Petiolatis &c. *Virg.* I. p. 179. Eupatoriophalacron Folio trinervi Scrophulariæ, Caule alato. VAILL. *Mem.* 1720.

VERBESINA. Dubbelkelk. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

In dit Geslagt, dat den Kelk van twee ryën Blaadjes heeft, is de Stoel kaffig en het Zaadpluis bestaat uit Baardjes; de Straalkrans ongevaar uit vyf Blommetjes.

Na de uitmonstering van twee Soorten, die tot het Geslagt van Spilanthus en van twee, die tot dat van Eclipta betrokken zyn, bevat hetzelve maar de agt volgende.

(1) Dubbelkelk *met overhoekse afloopende gegolfde stompe Bladen.* I. *Verbesina alata.* Gevleugeld.

De vermaarde COMMELYN heeft een zeer fraaije Afbeelding uitgegeven van dit Gewas, dat in de Europische Tuinen uit Zaad van Kurassau is geteeld en 'er een overblyvende Plant uitmaakt, die in de Zuidelyke deelen van Europa zelfs buiten blyft. LINNÆUS merkt aan, dat hetzelve in Gestalte meest verschilt van de overigen, zo dat het misschien een eigen Geslagt zou kunnen uitmaaken. Eenigen hebben het tot de Chrysanthen, anderen tot het *Bidens* betrokken; gelyk TOURNEFORT, by wien het Indisch Tweetand, met Bladen van Haviks-kruid

(1) *Verbesina* Fol. alternis decurrentibus &c. *Syst. Nat.* XII. Gen. 975. *Veg.* XIII. p. 648. *H Cliff.* 411. *Ups.* 262. GOUAN *Monsp.* 454. R. *Lugdb.* 158. Cannabina Ind. Fol. integris, alato Caule. MAGN. *Hort.* T. p. 40. Chrysanth. Americanum, Caule alato &c. COMM. *Hort.* I. p. 5. T. 3. PLUK. *Alm.* 100. T. 84. f. 3.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

kruid en een Gevleugelde Steng, heet. Die Steng onderfcheidt hetzelve allermeest, als bovendien rood zynde. COMMELYN zegt, dat dezelve anderhalve Span of hooger opfchiet; VOLCKAMER geeft 'er de hoogte van een of twee Ellen aan (*). GOUAN zegt: „ het heeft „ de Steng een Voet lang, donker rood; de „ Bladen Eyrond; de Bloemfteelen zeer lang „ en ruigachtig; de Kelkfchubben gelyk en Li„ niaal; de Bloemen Saffraankleurig; de Zaaden „ met twee Tandjes, waar van het eene lan„ ger is en Haakig krom." De Bloemen zyn zeer kort geftraald, maar volgens de Afbeeldingen fchynt het getal der Straalblommetjes veel grooter te zyn dan vyf (†).

II. *Verbesina Chinensis.* Chineefch.

(2) Dubbelkelk *met overhoekfe gefteelde, Eyrond-Lancetvormige, Zaagtandige Bladen.*

In China groeit, volgens OSBECK, deeze, die Heefterig is, de Steng enkeld rond hebbende, eenigermaate Wollig, met enkelde Takken; de Bladen langwerpig Eyrond, eenigermaate Wollig, ftompachtig, gefteeld, Zaagtandig: de

(*) Ad bicubitalem asfurgit elegantior hæc Planta altitudinem. *Nor.* p. 106. Hoe ik zyn *Cubitus* moet neemen, voor een half of geheele Elle, blykt my thans niet zeker.

(†) Zie onder anderen die by WEINMANN, Plaat 379, alwaar het getal der Straalblommetjes, in de zigtbaare helft, wel agt is getekend.

(2) *Verbesina* Fol. alternis Petiolatis Ovato - Lanceolatis Serratis, BURM. *Fl. Ind.* p. 183.

de Bloemen endelings, eenzaam op Steeltjes: de Kelk half Kogelrond, Schubbig, Wollig; de Bloem geel, met veele Lancetvormige Straal-blommetjes: de Schyfblommetjes menigvuldig, met Kafjes 'er tusſchen: de Zaaden met een randje en vier gladde Borſteltjes of Haairtjes, gekroond. IV. AFDEEL. XX. HOOFD-STUK. *Polygamia ſuperflua.*

(3) Dubbelkelk *met overhoekſe Lancetvormige geſteelde Bladen; de Bloemen Tuilswyze.* III. *Verbeſina Virginiaca.* Virginiſch.

Deeze Virginiſche komt de Ptarmica naby, doch is laager, met breede, geſpitſte, zagte groene Bladen. Zy heeft de Steng naauwlyks gevleugeld, de Bloemen wit, het Zaad tweetandig, wordende *White Stickweed* van de Engelſchen geheten.

(4) Dubbelkelk *met gepaarde Eyronde, drieribbige gladde geſteelde Bladen, en driehoornige Zaaden.* IV. *Lavenia.* Ceylonſch.

Voor deeze Ceylonſche Soort gebruikt LINNÆUS redelyker den bynaam van *Lavenia*, gelyk het volgens Dr. SHERARD heet, dan dien pe-

(3) *Verbeſina* Fol. alternis Lanceolatis petiolatis, Flor. Corymboſis. GRON. *Virg.* II. p. 128.

(4) *Verbeſina* Fol. oppoſitis oblongo-ovatis &c. *Fl. Zeyl.* 310. Eupatoriophalacron Scrophulariæ Aquaticæ foliis oppoſitis. BURM. *Zeyl.* 94. T. 42. *Fl. Ind.* 183. Pu-Tumba. *Hort. Mal.* X. p. 125. T. 63.

IV. AFDEEL XX. HOOFDSTUK.

pedanten en naauwlyks in ééne adem uitſpreekbaaren naam, *Eupatoriophalacron*, door VAILLANT geſmeed. De Plant heeft Bladen als die van 't Water-Speenkruid, glad en dun, van boven groen; van onderen blaauwachtig met groote witte Aders en in 't midden een zeer dikke Rib. De Bloemen, die wit zyn, komen twee aan twee op lange Steeltjes voort.

V. *Verbeſina biflora.* Tweebloemig.

(5) Dubbelkelk *met gepaarde, langwerpig Eyronde, drieribbige geſpitſte Zaagtandige Bladen, en tweelingse tweebloemige Steeltjes.*

Tot deeze Soort, die in Oostindie valt, betrekt LINNÆUS zo wel het Taanbloem van RUMPHIUS, als tot de eerſte Soort van Eclipta hier voor beſchreeven: doch dat zal waarſchynlyk een misſlag zyn, alzo de Afbeelding geen het minſte blyk van tweebloemige, veel min van tweelingſe tweebloemige Steeltjes uitlevert (*). Komt 'er derhalve een voor met zodanige Bloemſteeltjes, dan zal men het tot deeze Soort kunnen betrekken.

(6)

(5) *Verbeſina* Fol. oppoſitis oblongo-ovatis triplinerviis &c. Eclipta. RUMPH. *Amb.* VI. p. 43. T. 18. f. 1. Vallia-manga-nari. *Hort. Mal.* X. p. 79. T. 40.

(*) Tab. 13. f. 1, gelyk men het in *Syſt. Nat. Veg.* XIII vindt, is zekerlyk fout: als uit de *Mant.* p. 475, nog nader blykt.

(6) Dubbelkelk *met gepaarde Bladen, die Lancetvormig en ſtompachtig zyn, met lange eenbloemige Steeltjes en enkelde Kelken.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. VI. *Verbeſina Calendulacea.* Goudsbloemachtig.

Of deeze de eenigſte Soort ware, die enkelde Kelken heeft, in dit Geſlagt, twyfel ik zeer. Zy heeft de Zaaden met een zeer kort viertandig Randje gekroond, en daarom kan zy niet tot het Kaale Boelkenskruid van VAILLANT behooren, 't welk de Zaaden gantſch ongekroond of kaalkoppig heeft (*). Dit Kruid valt op Ceylon, en wordt 'er *Kirindia* genoemd, als ook aan de Kust van Malabar.

(7) Dubbelkelk *met gepaarde, Eyronde Zaagtandige Bladen, langwerpige ongeſteelde Kelken; aan de Stengen de Bloemſteelen zydelings.* VII. *Nodiflora.* Knoopbloemig.

(8) Dub-

(6) *Verbeſina* Fol. oppoſ. Lanceolatis obtuſiusculis &c. *Fl. Zeyl.* 311. Pee-Cajoni. *Hort. Mal.* X. p. 83. T. 42. BURM. *Fl. Ind.* 184.

(*) Les Ovaires ont la tête nue. *Mem.* 1720. p. 419. LINNÆUS gebruikt de voorzigtigheid van deeze Zaaden te noemen *ſubmutica:* terwyl hy die van het Leggend Taanbloem, viervoudig geſpitst zynde *(pag. praeced. Sp. Plant.)*, *mutica* geheten hadt.

(7) *Verbeſina* Fol. oppoſitis Ovatis ſerratis &c. *Am Acad.* IV. p. 290. Bidens nodiflora Folio Tetrahit. DILL. *Elth.* 53. T. 45. f. 53. Chryſanth. Conyzoides nodiflorum &c. SLOAN. *Jam.* 126. *Hiſt.* I. p. 262. T. 154.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. VIII. *Verbesina Fruticosa.* Heesterig.

(8) Dubbelkelk *met gepaarde, Eyronde, Zaagtandige gesteelde Bladen, en eene Heesterige Steng.*

Van deeze komt de eerste op de Westindische Eilanden, de andere in Zuid-Amerika voor. Het Loof verschilt zo zeer niet in dezelven, noch ook de Bloemen, maar de Zaaden zyn in de eerste breed en tweetandig of met twee lange punten gebaard; even als de Zaaden der middel-Blommetjes in de laatste: terwyl die der Rand-Blommetjes ongedoornd zyn, aan de kanten Tandswyze gehaaird.

BUPHTHALMUM. Koe-Oog.

De Plant, die gemeenlyk deezen naam voerde, is reeds onder de Kamillen beschreeven. Het tegenwoordige Geslagt voert een Kaffigen Stoel, zo wel als die, het Zaad heeft een klein Zoompje van boven, en is op de zyden gerand, inzonderheid dat des Omtreks (*). De tweeslagtige Blommetjes hebben een onverdeelden Stempel.

Tien Soorten zyn 'er in begreepen, waar van

(8) *Verbesina* Fol. oppositis Ovatis serratis &c. Bidens Fol. Ovatis serratis &c. *H. Cliff.* 399. Bidens Frutescens Ilicis folio Flore luteo. PLUM, *Sp.* 10. *Ic.* 52.

(*) Zie het verschil en de figuur deezer Zaaden, uit de eerstvolgende Soort; BERKHEY, Tab. V. *Fig.* 36, 37 à 38, 39.

van de zes eersten tot den *Asteriscus*, de zes anderen tot de *Asteroides*, van den vermaarden TOURNEFORT, behooren. Hier uit kan men eenigszins de gedaante der Bloemen, in 't algemeen, opmaaken. De twee eersten, als Heesterig of Boomachtig zynde, heb ik reeds voorheen beschreeven (*): des nu volgt. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

(3) Koe-Oog *met spits gebladerde Kelken en Lancetvormige, de Steng omvattende Bladen, die geheel effenrandig zyn, overhoeks.* III. *Buphthalmum spinosum.* Gedoornd.

In de Zuidelyke deelen van Vrankryk, Spanje, Italie en de Levant, groeit deeze aan de kanten der Landeryën en op de Akkers. Zy heeft een stevig gewold Stengetje van byna een half Voet hoogte, met ruige Bladen. De Krans der Bloemen bestaat uit zeer fyne Straalblommetjes, niet op eene enkele ry, maar meervoudig. De onderste Kelkblaadjes zyn breeder, uitsteekende, drieribbig, styf.

(4) Koe-Oog *met stomp gebladerde, ongesteel-* IV. *Aquaticum.* Waterig.

(*) *Nat. Hist.* II. D. VI. STUK, bl. 118.

(3) *Buphthalmum* Cal. acuto Foliosis &c. *H. Cliff.* 414. R. *Lugdb.* 170. N. 1. GOUAN *Monsp.* 455. Aster luteus Fol. ad Florem rigidis. C. B. *Pin.* 266. Asteriscus Fol. ad Fl. rigidis. TOURNF. *Inst.* 497. Tab. 283. Aster legitimus Clusii alter. BARR. *Ic.* 551.

(4) *Buphthalmum* Cal. obtuse foliosis &c. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* N. 2. GOUAN *Monsp.* &c. Asteriscus annuus Lu-

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

steelde, Oxel Kelken; de Bladen overhoeks, langwerpig, stomp; de Steng Kruidig.

Deeze komt, in de Zuidelyke deelen van Europa, aan de Wateren en op vogtige Gronden voor. In de Europische Tuinen is zy een Jaarlykse Zaay-Plant, gelyk de voorgaande, hebbende de Bladen smaller, doch de Bloemen ook geel van Kleur. Zy heeft een Kruiderigen Geur, en wordt veel in Portugal gevonden.

V. *Buphthalmum maritimum.* Zeekants.

(5) Koe-Oog *met stomp gebladerde gesteelde Kelken; de Bladen Spatelvormig overhoeks; de Steng Kruidig.*

Niet minder geurig is deeze, die aan de Oevers der Middellandsche Zee, op Bergachtige Gronden, voorkomt en Houtig is, maakende een overblyvende Plant in de Europische Tuinen uit. Zy heeft den Stempel der tweeslagtige Blommetjes, zo wel als der Vrouwelyken, tweedeelig, volgens WILLICH.

VI. *Durum.* Hard.

(6) Koe-Oog *met overhoekse Lancetvormige ef-*

sitanicus odoratus. SEB. *Thes.* I. p. 47. T. 29. f. 7. Chrysanth. Conyzoides Lusit. BREYN *Cent.* 157. T. 77. BARR. *Ic.* 552.

(5) *Buphthalmum* Cal. obtuse Foliosis pedunculatis &c. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* N. 3. GER. *Prov.* 210. After supinus lignosus Siculus Conyzæ odore. BOCC. *Mus.* II. p. 161. T. 129. Ast. sup. luteus Massiliot. BARR. *Ic.* 1155. After luteus supinus. C. B. *Pin.* 267.

(6) *Buphthalmum* Fol. altern. Lanceolatis &c. Asteriscus Afer,

effenrandige Bladen: de Steng laag-Heesterig. IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK.

Aan de Kaap der Goede Hope valt deeze, als ook de volgende en zelfs de drie voorgaande Soorten hadt de Heer N. L. BURMANNUS in 't Kruidboek van OLDENLAND aangetroffen. *Polygamia superflua.*

(7) Koe-Oog *met overhoekse, Lancetvormige eenigermaate Zaagtandige ruige Bladen, naakte Kelken en Kruidige Stengen.* VII. *Buphthalmum Salicifolium.* Wilgbladig.

(8) Koe-Oog *met overhoekse Lancetvormige fyn getande gladde Bladen, naakte Kelken en Kruidige Stengen.* VIII. *Grandiflorum.* Grootbloemig.

Zeer naby komen deeze beide Soorten, die in Oostenryk, Italie en Switzerland, op de Gebergten groeijen, zo in het Loof, als in de Ge-

Afer, imo Calyce non folioso. VAILL. *Mem.* Chrysanth. Afr. Asteris facie &c. PLUK. *Alm.* 101. T. 21. f. 3.

(7) *Buphthalmum* Fol. alternis Lanceolatis &c. *H. Cliff.* R. *Lugdb.* N. 4. &c. &c. Aster luteus major Foliis Succisæ. C. B. *Pin.* 266. Aster tertius Austriacus. CLUS. *Hist.* II. p. 13. Asteroides hirsuta. MICH. *Flor.* 12. T. 3, 4. Conyza major altera. THAL. *Herc.* 21. f. 2.

(8) *Buphthalmum* Fol. alt. Lanceol. &c. *H. Cliff. Ups.* R. *Lugdb.* N. 5. Asteroides Alpina Salicis folio. TOURNF. *Cor.* 50. MICH. *Flor.* 12. T. 5. Aster luteus angustifolius. C. B. *Pin.* 266. Chrysanth. perenne minus &c. MORIS III. S. 6. T. 7. f. 52. Aster Pannon. primus. CLUS. *Pann.* p. 526, 7.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

Geſtalte en verſchillen, zo wel als de voorgaande Kaapſe, van de voorigen zeer in aanzien, alzo zy geen uitſteekende Kelkpunten hebben. „ Het Zaadkuifje is een Haairig randje „ en de Kelk gelyk; zyn zy dan ook liever „ *Inulæ* met byna naakte Zaaden," vraagt de Ridder. De Kaffige Stoel, dien dat Geſlagt naakt heeft, dunkt my, moest zulks gemakkelyk ontſcheiden. De Kelk is hier ſlegts dubbeld, gelyk in de *Verbeſina*, of uit twee, drie, ryën Schubbetjes ſamengeſteld, gelyk HALLER zegt, die aanmerkt, dat het Gewas in Switzerland veel ruiger is, dan in Ooſtenryk: welk het verſchil der Soorten misſchien zou kunnen zyn. Hy ſpreekt van de zyne dus (*).

„ De Steng is regt, een Elle hoog en ruig, „ met eenbloemige Takken, hebbende de Bladen ook Ovaalachtig, doch ſmaller, en insgelyks ruig: de Bloemen aanzienlyk en vry „ groot. De Tongblommetjes zyn drieribbig, „ drietandig, menigvuldig" (†).

Deeze verbeeldt zig de Heer HALLER de Geele Aſter der Italiaanen te zyn, door wier Sap, rondom de Wond geſtreeken, een Hond verſcheide Adderbeeten, zonder nadeel, hadt uitgeſtaan (‡). (9)

(*) *Helv. inchoat.* I. p. 50. Hoc Titulo. Buphthalmum Fol. imis petiolatis ovatis, ſuperioribus amplexicaulibus Lanceolatis, hirſutis, rariter dentatis.

(†) Zie derzelver figuur. BERKHEY. Tab. III. f. 26.

(‡) VALISN. Tom. I. p. 359. Die Proef echter zegt weinig, dewyl hy aan de vierde Beet ſtierf. SEGUIER *Veron.* II. p. 233.

(9) Koe-Oog *met overhoekse omvattende Eyronde naakte Zaagtandige eenigszins kanthaairige Bladen; de Steng eenbloemig.* IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. IX. *Buphthalmum speciosissimum.* Zeer fierlyk.

Op de Gebergten van Brixia groeit deeze, die overhoekse Bladen van een half Voet lang en een Handpalm breed heeft: maar, volgens ZOEGA, is het een Soort van *Silphium*, zegt LINNÆUS. Zyn Ed. geeft de beschryving op, van het Kruid, als de Steng twee Voeten hoog hebbende, met Hartvormige Bladen overhoeks, Netswyze geaderd, met driekantige Steelen, en vervolgens die der Bloem en Vrugtmaakende deelen, zo als dezelven door gedagten Heer waargenomen zyn (*). 't Schynt of onze Ridder eer denke, dat het tot de *Leysera paleacea*, die ik voorheen beschreeven heb en afgebeeld, behoore (†).

(10) Koe-Oog *met gepaarde, Eyronde, Zaagtandige drieribbige Bladen, gebladerde Kelken en eene Kruidige Steng.* X. *Helianthoides.* Zonnebloemig.

Vol-

(9) *Buphthalmum* Fol. altern. amplexicaulibus &c. Buphthalm. Caule erecto unifloro. ARD. *Sp.* I. p. 26. T. 12. Asteroides Or. Petasitidis folio Fl. maximo. TOURNF. *Cor.* 51.

(*) *Mant.* p. 517.

(†) *Veg.* XIII. p. 649. Zie deeze *Nat. Historie.* II. D. VI. STUK, bladz. 115. Pl. XXXIII. *Fig.* 1.

(10) *Buphthalmum* Cal. foliosis, Foliis oppositis ovatis serratis &c. *H. Ups.* 264. Helianthus &c. GRON. *Virg.* 127.

Ggg Co-

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Overtollige Veelwyvery.*

Volgens de befchryving van deeze, uit de Upfalfche Akademie - Tuin, is het een overblyvende Plant, uit Virginie of Kanada herkomftig, met een ronde Steng, van vier of vyf Voeten hoogte, die regt op ftaat, en aan de Knietjes zig verbreedt. De Bladen zyn gefpitst Eyrond, drieribbig, geaderd, verhevenrond en glad, Zaagtandig, gefteeld, gepaard, aan den voet langs het eigen Steeltje afloopende, doch aan de eene zyde breeder. Uit de Oxels fchieten Takken, tegen elkander over, en daar tusfchen een lange, gladde, eenbloemige Steel. De Kelk is met ftompe Blaadjes gebladerd. De Bloemftraalen zyn breed, aan de tippen ftomp, drietandig en tweeflagtig (*).

Kaapfche. De vyf eerfte hier befchreevene Soorten, zyn volgens gezegden Heer BURMANNUS aan de Kaap der Goede Hope gevonden, doch eenigen kunnen aldaar uit Europifch Zaad geteeld zyn. Aangaande het zogenaamde *Harde*, dat een Heeftertje is, en het *Violetbladige* van BREYN, zyn

Corona Solis Caroliniana &c. MART. *Cent.* 20. T. 20. Chryfanth. Scrophulariæ folio, Amer. PLUK. T. 22. f. 1. Chryfanth. Virg. MORIS. *Hift.* III. S. 6. T. 3. f. 69. Corona Solis altisfima Virgæ Aureæ foliis. TOURNF. *Inft.* 490.

(*) Dit komt my zonderling voor, alzo dan deeze Zonnebloemige tot de Egaale Veelwyvery behooren zou. *In Sp. Plant.* wordt flegts gezegd, dat de Straalblommetjes Stampers hebben, waar door, en door de ftompere Kelkbladen, deeze Plant van het Geflagt der Zonnebloemen, naar welken zy zeer geleek, onderfcheiden werdt.

zyn wy verzekerd ; zo wel als aangaande het *Kaapsche*, zogenaamd, dat thans het Geslagt van *Oedera* uitmaakt reeds door my beschreeven (*). Voorts heeft zyn Ed. nog ééne Soort, welke hy *Dunbladig Koe-Oog* noemt, met eene Heesterige Steng, Liniaale Blaadjes en gewolde Kelken (†).

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. *Polygamia superflua.*

Den Heer FORSKAOHL kwamen van dit Geslagt twee nieuwe Soorten voor. De eerste, by Hadie in Arabie groeijende, *Takkig* van hem gebynaamd, hadt een stekelige Steng met gepaarde, ongesteelde, Lancetvormige getande Bladen, en stomp gebladerde eenzaame endKelken. De andere, by Kairo in Egypte gevonden, noemt hy *Sterk ruikend Koe-Oog*. Dezelve hadt de Steng anderhalf Voet hoog en droeg de Bloemen op korte Steeltjes, zynde de Stempels in allen dubbeld, de Kelkschubben byna zo lang als de Bloem, en het Zaadkuifje Vliezig (‡).

Arabische.

Voorts maakt de laatstgemelde Soort een bekwaamen overgang tot de Zonnebloemen, die in de Rang der Vrugtelooze Veelwyvery staan te volgen. De overvloed van Stoffe, immers, heeft my genoodzaakt hier af te breeken, en de overigen van de Klasse der Samenteelinge, welke tot andere Rangen behooren, doch ver het min-

(*) *Nat. Hist.* II. D. VI. STUK, bladz. 151.
(†) *Flor. Cap. Prodr.* p. 27, 28.
(‡) *Flora Ægypt.* —— *Arabica.* p. 151.

IV. AFDEEL. XX. HOOFDSTUK. minste deel derzelven uitmaaken, te beschryven in het volgende Stuk deezer Natuurlyke Historie, waar mede ik de Afdeeling der Kruiden zal besluiten en dat niettemin veel kleiner zyn zal dan de voorgaanden.

DRUKFEILEN.

Bladz. 14. Reg. 1. *Lees* Hoogleeraar
—— 25. Op de kant —— Bohemicum
—— 298. Reg. 18. —— Wortel
—— 365. Reg. 6. *Voor* na *Lees* op
—— 492. Reg. 18. —— niet —— met
—— 568. laatst. Reg. —Geslagten—Soorten
—— 601. Reg. 13–15. *Doe uit.* De Bloemen zyn in —— Wollig zyn.

De Plaaten zyn dus ingevoegd.

PLAAT LXI.	tegenover	Bladz.	7
..... LXII.	——	——	89
..... LXIII.	——	——	135
..... LXIV.	——	——	153
..... LXV.	——	——	197
..... LXVI.	——	——	381
..... LXVII.	——	——	517
..... LXVIII.	——	——	593
..... LXIX.	——	——	617

[illegible]